

Sven Winnell 6 februari 2020:

Samhällsplaneringens problem. Inrikes och utrikes 5 december 2019-16 januari 2020.

Kapitel 3: Mänskliga rättigheter. Rasism och demokrati. Kapitel 4: Skola. forskning kultur.

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq3+4.pdf>

Den närmast föregående utredningen i projektet om samhällsplaneringens problem var:

Sven Winnell. 15 december 2019:

Klimat, rasism och klasshat, utrikes politik, inrikespolitik.

Aktörer: EU, riksdagen, regeringen, myndigheter, kommuner, företag m m och Verksamheter som styr utvecklingen.

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzp.pdf>

Innehåll:

Sida

3	<u>Kapitel 1: Om världen och optimister och pessimister om världen, Agenda 2030 och klimatet</u>
71	<u>Kapitel 2: Om Sverigedemokraterna och deras rasism och om klasser och klasshat.</u>
104	<u>Kapitel 3: Något litet om utrikes förhållanden</u>
175	<u>Kapitel 4: Om inrikes förhållanden och inrikespolitik.</u>
236	<u>Kapitel 5: Aktörer i svenska politiken</u>
406 -446	<u>Kapitel 6: Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.</u>

Utredningen nu är en fortsättning och är upplagd på samma sätt. Men har kompletterats och delats upp på flera kapitel.

Kapitel 1 gäller fortfarande klimat och något om världen och FN:s 17 mål.

Kapitel 2 har delats upp i följande kapitel:

Kapitel 2: Mänskliga verksamheter

Kapitel 3: Mänskliga rättigheter, rasism och demokrati

Kapitel 4: Skolor, forskning och kultur

Kapitel 5: Sjukvård och

Kapitel 6: Försvar

Kapitel 7: Brott och polis.

Det tidigare Kapitel 6: Människornas levnadsförhållanden ingår nu i kapitel 2

Kapitel 3 om utrikes förhållanden har blivit

Kapitel 8: Utrikes förhållanden.

Kapitel 4 om inrikes förhållanden och inrikespolitik har blivit

Kapitel 9: Inrikes förhållanden och inrikespolitik

Kapitel 10: Partiledardebatt i riksdagen.

Kapitel 11-13 är kopior av artiklar med ungefär följande innehåll:

Kapitel 11: Fysiska och sociala miljöer, bostäder, migration, relationer

Kapitel 12: Transporter, kommunikationer

Kapitel 13: Näringsliv, arbetsmarknad, lön, Pengar

Kapitel 14: Aktörer i svenska politiken, är samma som tidigare kapitel 5, men avsnittet om Sveriges kommuner och landsting. SKL har ändrats till Sveriges kommuner och regioner. SKR.

Kapitel 15: Avslutning med några artiklar efter den 16 januari 2020.

Det sammanlagda innehållet i kapitlen 1 - 15 är mycket stort och har delats upp i ett antal dokument på vardera högst 10 MB.

Kapitel 1: Klimat och något om världen och FNs 17 mål, och

Kapitel 2: Mänskliga verksamheter, ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq1+2.pdf>

Kapitel 3: Mänskliga rättigheter, rasism och demokrati, och

Kapitel 4: Skolor, forskning och kultur , ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq3+4.pdf>

Kapitel 5: Sjukvård od,

Kapitel 6: Försvar, och

Kapitel 7: Brott och polis. Ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq5-7.pdf>

Kapitel 8: Utrikes förhållanden. Ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq8.pdf>

Kapitel 9: Inrikes förhållanden och inrikespolitik,

Kapitel 10: Partiledardebatt i riksdagen,

Kapitel 11: Fysiska och sociala miljöer, bostäder. migration, relationer

Kapitel 12: Transporter, kommunikationer

Kapitel 13: Näringsliv, arbetsmarknad. lön. pengar. ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq9-13.pdf>

Kapitel 14: Aktörer i svenska politiken, och

Kapitel 15: Artiklar efter 16 januari 2020. ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq14-15.pdf>

Kapitel 3: Mänskliga rättigheter

Rasism och demokrati.

Från Sven Winnell 1 maj 2019

<http://winnell.com/omr40zp.pdf>

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Från utrikesdepartementets hemsida på internet.

Förenta Nationernas generalförsamling antog och kungjorde den 10 december 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Omedelbart efter denna historiska händelse uppmanade generalförsamlingen alla medlemsstater att offentliggöra förklaringens text och att "göra den spridd, känd, läst och förstådd framför allt i skolor och andra undervisningsinstitutioner utan hänsyn till olika länders eller regioners politiska förhållanden".

INLEDNING

Enär erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförytterliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

enär ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna lett till barbariska gärningar, som upprört mänsklighetens samvete, och **enär** skapandet av en värld, där människorna åtnjuta yttrandefrihet, trosfrihet samt frihet från fruktan och nöd, kungjorts som folkens högsta strävan,

enär det är väsentligt för att icke människan skall tvingas att som en sisöta utväg tillgripa uppror mot tyranni och förtryck, att de mänskliga rättigheterna skyddas genom lagens överhöghet,

enär det är väsentligt att främja utvecklandet av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

enär Förenta Nationernas folk i stadgan ånyo uttryckt sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt männens och kvinnornas lika rättigheter, ävensom beslutat främja socialt framåtskridande och bättre levnadsvillkor under större frihet,

enär medlemsstaterna åtagit sig att i samverkan med Förenta Nationerna säkerställa allmän och effektiv respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

enär en gemensam uppfattning av dessa fri- och rättigheters innebörd är av största betydelse för uppfyllandet av detta åtagande,

kungör GENERALFÖRSAMLINGEN

denna

ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

såsom en gemensam riktlinje för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhällsorgan må med denna förklaring i åtanke ständigt sträva efter att genom undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter samt genom framstegsfrämjande inhemska och internationella åtgärder säkerställa deras allmänna och verksamma erkännande och tillämpning såväl

bland folken i medlemsstaterna som bland folken i områden under deras överhöghet.

Artikel 1.

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 2.

Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.

Ingen må hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former är förbjudna.

Artikel 5.

Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.

Envar har rätt att allestädes erkännas som person i lagens mening.

Artikel 7.

Alla är lika inför lagen och är utan åtskillnad berättigade till lika skydd från lagens sida. Alla är berättigade till lika skydd mot varje åtskillnad i strid med denna förklaring och mot varje framkallande av sådan åtskillnad.

Artikel 8.

Envar har rätt till verksam hjälp från sitt lands behöriga domstolar mot handlingar, som kränker de grundläggande rättigheter, vilka tillkommer honom genom lag eller författning.

Artikel 9.

Ingen må godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

Artikel 10.

Envar är under full likställdhet berättigad till rättvis och offentlig rannsaking inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl hans rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse mot honom för brott.

Artikel 11.

1. Envar, som blivit anklagad för straffbar gärning, har rätt att betraktas som oskyldig, till dess hans skuld blivit lagligen fastställd vid offentlig rättegång, under vilken han åtnjuter alla för sitt försvar nödiga garantier.
2. Ingen må dömas för handling eller underlåtenhet, som vid tidpunkten för dess begående icke var straffbar enligt inhemsk eller

internationell rätt. Ej heller må högre straff utmätas än vad som var tillämpligt vid tidpunkten för den straffbara gärningens begående.

Artikel 12.

Ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller angrepp på heder och anseende. Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 13.

1. Envar har rätt att inom varje stats gränser fritt förflytta sig och välja sin vistelseort.
2. Envar har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget, och att återvända till sitt eget land.

Artikel 14.

1. Envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse.
2. Denna rätt må icke åberopas vid laga åtgärder, reellt grundade på icke-politiska brott eller på handlingar, som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15.

1. Envar har rätt till en nationalitet.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin nationalitet eller förmenas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.

1. Fullvuxna män och kvißnnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda

familj. De äga lika rättigheter vid giftermål, under äktenskap och vid äktenskaps upplösning.

2. Äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke.

3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och äger rätt till skydd från samhället och staten.

Artikel 17.

1. Envar har rätt att äga egendom såväl ensam som i förening med andra.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 18.

Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, andaktsövningar, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor.

Artikel 19.

Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandûefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser.

Artikel 20.

1. Envar har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen må tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.

1. Envar har rätt att ta del i sitt lands styrelse direkt eller genom fritt valda ombud.

2. Envar har rätt till lika tillträde till allmän tjänst i sitt land.

3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Denna vilja skall uttryckas i periodiska och verkliga val, vilka skall äga rum med tillämpning av allmän och lika rösträtt samt hemlig röstning eller likvärdiga fria röstningsförfaranden.

Artikel 22.

Envar äger i sin egenskap av samhällsmedlem rätt till social trygghet och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kultur^oella rättigheter, som är oundgängliga för hans värdighet och för en fri utveckling av hans personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete med hänsyn tagen till varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.

1. Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.

2. Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.

3. Envar, som arbetar, har rätt till rättvis och tillfredsställande ersättning, som tillförsäkrar honom själv och hans familj en människovärdig tillvaro och som, där så är nödvändigt, kompletteras med andra medel för socialt skydd.

4. Envar har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.

Artikel 24.

Envar har rätt till vila och fritid, innefattande rimlig begränsning av arbetstiden och regelbunden semester med bibehållen lön.

Artikel 25.

1. Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter, över vilka han icke kunnat råda.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn, vare sig födda inom eller utom äktenskap, skall åtnjuta samma sociala skydd.

Artikel 26.

1. Envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Yrkesundervisning och teknisk undervisning skall vara allmänt tillgänglig. Den högre undervisningen skall stå öppen i lika mån för alla på grundval av deras duglighet.

2. Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befordra Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.

3. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.

Artikel 27.

1. Envar har rätt att fritt taga del i samhällets kulturella liv, att njuta av konsten samt att bli delaktig av vetenskapens framsteg och dess förmåner.

2. Envar har rätt till skydd för de moraliska och materiella intressen, som härröra från varje vetenskapligt, litterärt eller konstnärligt verk, till vilket han är upphovsman.

Artikel 28.

Envar har rätt till en social och internationell ordning, i vilken de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.

1. Envar har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans personlighet ensamt är möjlig.
2. Vid utövandet av sina fri- och rättigheter må envar underkastas endast sådana inskränkningar, som blivit fastställda i lag i uteslutande syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhällets rättmätiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.
3. Dessa fri- och rättigheter må i intet fall utövas i strid med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.

Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av häri uttalade fri- och rättigheter.

Från regeringen.se 28 april 2019

Demokrati och mänskliga rättigheter.

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter. Demokratipolitiken omfattar bland annat allmänna val, åtgärder för att stärka och värna individens möjligheter till inflytande samt åtgärder för att främja och säkerställa respekten för de mänskliga rättigheterna. Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ska även genomsyra hela den svenska utrikespolitiken.

- [Demokrati och mänskliga rättigheter i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

Ansvariga för demokrati och mänskliga rättigheter

Ansvariga statsråd

Amanda Lind

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna

Morgan Johansson

Justitie- och migrationsminister

Åsa Lindhagen

Jämställdhetsminister samt minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation

Margot Wallström Utrikesminister

Ansvariga departement

- [Kulturdepartementet](#)
- [Justitiedepartementet](#)
- [Arbetsmarknadsdepartementet](#)
- [Utrikesdepartementet](#)
-

Genvägar

- [Skrivelse 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter](#)
- [Skrivelse 2016/17:62 Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik](#)
- [Fakta om mänskliga rättigheter](#)
- [Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige](#)
- [Rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen](#)
- [Regeringens strategi för romsk inkludering](#)
- [Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism](#)

Från UD 29 april 2019

Viktiga regler. Barnkonventionen

De olika reglerna i konventionen om barnets rättigheter kallas för artiklar.

Det finns 54 olika artiklar. Alla regler är lika viktiga. Men det är ändå några artiklar som är bra att läsa först och att komma ihåg. I artiklarna 2, 3, 6 och 12 finns viktiga regler. När du läser de andra artiklarna ska du tänka på vad som står i de här artiklarna.

Artikel 2 handlar om att reglerna gäller för alla barn. Alla barn är lika mycket värda. Inga barn får bli diskriminerade, det vill säga bli sämre behandlade. Det har ingen betydelse vilken färg barnet och barnets föräldrar har på huden, om barnet är flicka eller pojke, vilket språk barnet talar, vilken gud barnet tror på, om barnet har ett funktionshinder eller om barnet är rikt eller fattigt.

Mobbning i skolan kan till exempel vara diskriminering.

Artikel 3 handlar om barnets bästa. Politiker, myndigheter och domstolar ska alltid tänka på vad som är bäst för barn när de bestämmer sådant som gäller barn. I artikeln står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Det betyder att det ibland finns saker som är viktigare än barnets bästa. Men politikerna måste alltid kunna visa att de också har tänkt på barnen.

Artikel 6 handlar om att barnet har rätt till liv och utveckling. Rätt till liv betyder att länderna ska se till att barn inte blir dödade. Det kan vara både att barn inte blir dödade i krig och att barn får vård och mediciner när de är sjuka så att de inte dör av sjukdomar. Rätt till

utveckling betyder att länderna ska göra vad de kan för att ge barn en bra barndom. Barn behöver många saker för att utvecklas bra. Det kan vara trygghet, kärlek, mat, sjukvård, ett hem, möjlighet att leka och att gå i skolan.

Artikel 12 handlar om att barnet har rätt att säga hur det vill ha det. Vuxna ska lyssna på barn. Vuxna ska lyssna på barnen. Myndigheter och domstolar ska fråga barnet vad det tycker och lyssna på barnet när de bestämmer saker som gäller barnet. Det kan vara om barnets föräldrar ska skiljas och de inte är överens om var barnet ska bo. Då ska domstolen fråga både mamman, pappan och barnet hur de vill ha det. Det kan också vara att lärarna i skolan frågar barnen vad de tycker innan de bestämmer saker. Politiker i en kommun ska fråga barn vad de tycker innan politikerna bestämmer hur kommunen ska använda sina pengar.

De andra artiklarna i konventionen om barnets rättigheter

Artikel 1 handlar om vem som är barn. Alla människor under 18 år är barn.

Artikel 4 handlar om hur länderna ska göra för att följa reglerna i konventionen. Länderna ska ändra sina lagar så att lagarna blir bra för barn. Länderna ska göra allt de kan för att ge barn rättigheter. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 5 handlar om att länderna måste förstå att det är föräldrarna som har ansvar för barnet. Föräldrarna ska hjälpa barnet så att det får sina rättigheter. Barn och föräldrar har rätt att träffa varandra.

Artikel 7 och 8 handlar om att alla barn har rätt att veta vem han eller hon är. Barnet har rätt till ett namn och till att vara medborgare i ett land. Barnet har också rätt att veta vilka som är barnets föräldrar.

Artikel 9 handlar om att barn alltid, när det går, ska få vara hos sina föräldrar. Om föräldrarna skiljer sig har barnet rätt att träffa både mamma och pappa. Men ibland är det bäst för barnet att inte bo hos föräldrarna. Och ibland är det bäst för barnet att inte träffa den ena föräldern. Det kan vara om föräldrarna slår barnet eller inte kan ta hand om sitt barn.

Artikel 10 och 11 handlar om att barn och föräldrar har rätt att träffa varandra även om de bor i olika länder. En förälder får inte flytta till ett annat land med barnen utan att den andra föräldern vill det. Länderna ska komma överens om hur de ska hjälpa barn och föräldrar så att de kan träffas.

Artikel 13, 14 och 15 handlar om att barnet har rätt att säga vad det tycker. Barnet har rätt att tänka fritt, att tro på vilken gud det vill och att vara med i olika föreningar.

Artikel 16 handlar om att barnet har rätt till privatliv. Det kan till exempel vara att föräldrar inte ska läsa sina barns brev och dagböcker. Det kan också vara att barnet ska kunna stänga en dörr **och** få vara i fred när det går på toaletten i skolan.

Artikel 17 handlar om att barnet har rätt att läsa bra tidningar och böcker och få information på annat sätt, till exempel radio, TV och Internet. Länderna ska ha lagar som skyddar barnet mot filmer och texter som kan skada barnet.

Artikel 18 handlar om att det är föräldrarna som tillsammans har ansvaret för barnet. Föräldrar ska alltid tänka på vad som är bäst för barnet. Länderna ska hjälpa föräldrarna så att de kan vara bra föräldrar. Ett sätt att hjälpa föräldrarna är att det finns bra daghem där barn kan vara när föräldrarna arbetar.

Artikel 19 handlar om att skydda barn mot våld hemma. Länderna ska skydda barn mot föräldrar och andra vuxna som slår barnet, är elaka mot barnet, eller tar hand om barnet dåligt på något annat sätt. Det kan vara att föräldrarna missbrukar alkohol eller narkotika eller att föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt.

Artikel 20 och 21 handlar om barn som inte kan bo hemma hos sin familj. Länderna ska se till att barnet får bo i en annan familj. Det bästa är om barnet får bo hos släktingar. Ibland kan ett barn adopteras av en familj i ett annat land. Myndigheter och domstolar som bestämmer var barn ska bo ska alltid tänka på barnets bästa.

Artikel 22 handlar om barn som är flyktingar. Länderna lovar att ge barn som kommer till landet skydd och hjälp. Det gäller både barn som kommer ensamma och barn som kommer med sina föräldrar. Ett ensamt barn ska få hjälp att hitta sina föräldrar. Om man inte kan hitta föräldrarna eller andra släktingar ska barnet få samma skydd och hjälp som andra barn får när de inte kan bo hos sina föräldrar.

Artikel 23 handlar om barn med funktionshinder. Länderna ska se till att barn med funktionshinder får bra liv. Barn med funktionshinder ska kunna gå i skolan och vara med i samhället på andra sätt. Barnet och barnets familj ska få den hjälp de behöver. Hjälpens ska vara gratis eller så billig att människor har råd att ta emot hjälp. Länder ska tillsam-

mans lära sig mer om hur de kan hjälpa barn med funktionshinder på bra sätt. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 24 handlar om barnets rätt till hälsovård och sjukvård. Länderna lovar att göra allt de kan för att barn ska få bra hälsa. Alla barn har rätt att få vård när de är sjuka. Kvinnor som väntar barn och mammor med nyfödda barn ska få bra vård. Föräldrar ska få lära sig hur de ska mata och vårda sitt barn. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 25 handlar om barn som inte bor hemmahos sina föräldrar. Den myndighet som har ansvar för barnetska se till att barnet får bra vård eller behandling.

Artikel 26 och 27 handlar om barnets rätt till trygghet. Familjer ska få hjälp så att barnet har det bra även om föräldrarna är fattiga, sjuka eller arbetslösa. En förälder som inte bor med barnet ska också ta ansvar för sitt barn. Det kan vara att betala så att barnet får mat, kläder, bostad och annat som barnet behöver.

Artikel 28 handlar om barnets rätt att gå i skolan. Alla barn ska gå i grundskolan. Det ska vara gratis. Länderna ska se till att fler barn får gå i gymnasiet och annan högre utbildning. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 29 handlar om vad barnet ska lära sig i skolan. Varje barn ska få utvecklas så mycket det går. Barnet ska vara väl förberett för sitt liv som vuxen. Barnet ska lära sig om mänskliga rättigheter och att alla människor är lika mycket värda. Barnet ska också lära sig att vara rädd om naturen.

Artikel 30 handlar om barn som tillhör minoriteter eller ursprungsfolk. I Sverige finns barn som är samer, Sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

Artikel 31 handlar om attbarnet har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 32 handlar om att skydda barnet mot farligt arbete.

Artikel 33 handlar om att skydda barnet mot narkotika.

Artikel 34 handlar om att skydda barnet mot att vuxna tvingar dem till sex eller att barnet tvingas att sälja sex.

Artikel 35 och 36 handlar om att skydda barnet mot att bli utnyttjat på något annat sätt. Det kan vara att någon säljer ett barn för att barnet ska arbeta i en fabrik. Det kan vara att någon tar ett barn från föräldrarna för att sälja barnet till en annan familj. Men det är också ett skydd mot alla andra sätt att utnyttja barn som någon kan komma på.

Artikel 37 handlar om att skydda barnet mot dödsstraff, livstids fängelse och tortyr. Tortyr är när man plågar en person för att den ska berätta något. När det är en rättegång mot ett barn har barnet rätt att få hjälp av en jurist, en person som har kunskap om lagar. Barn som sitter i fängelse får inte bli dåligt behandlade. Barn ska inte vara i samma fängelse som vuxna. Barn som sitter i fängelse ska kunna få besök av sin familj och brevväxla med sin familj.

Artikel 38 handlar om att barn inte ska vara soldater.

Artikel 39 handlar om att länderna ska hjälpa barn som har blivit utnyttjade så att barnet kan må bra leva ett vanligt liv. Det kan vara barn som har varit soldater i krig.

Artikel 40 handlar om barn som är misstänkta för något brott. Länderna lovar att behandla barnet bra och att ge barnet en rättvis rättegång.

Artikel 41 handlar om att länderna gärna får göra mer än det som står i konventionen för att ge barnet rättigheter.

Artikel 42 handlar om att länderna lovar att se till att både barn och vuxna vet vilka regler som finns i barnkonventionen.

Artiklarna 43-54 är regler för hur länderna ska göra för att följa barnkonventionen. Kommittén för barnets rättigheter I FN:s hus i staden Genève i Schweiz arbetar en grupp människor som ska se till att länderna följer reglerna i barnkonventionen.

Det är FN:s kommitté för barnets rättigheter. Länderna ska då och då lämna rapporter till FN-kommittén. Länderna lovar också att människor i landet ska få läsa rapporterna för att kunna diskutera vad som är bra och dåligt för barnen i landet.

Det är Socialdepartementet som gör den svenska regeringens rapporter. Det går att beställa Sveriges rapporter gratis från Socialdepartementet.

I FN-kommittén arbetar arton personer. De kommer från olika länder och alla är barnexperter. Experterna läser ländernas rapporter. Ibland finns det flera rapporter från samma land. Föreningar som arbetar för barnets rättigheter kan göra egna rapporter om hur barn har det i landet. Sedan har FN-kommittén ett möte. Några personer som arbetar för landets regering kommer dit. De får svara på frågor om vad de har gjort för barn och vad de tänker göra för att det ska bli bättre.

FN-kommittén är ingen domstol. Den kan inte straffa länder som låter bli att följa reglerna i barnkonventionen. Men FN-kommittén kan ge förslag på vad länderna kan göra för att det ska bli bättre. Ibland kan länderna få hjälp av FN eller av andra länder. Meningen är att barn ska få sina rättigheter.

FN-kommittén arbetar FN-kommittén kan kalla en regering till ett möte när som helst. Det kan vara om FN får veta att barn blir mycket dåligt behandlade i ett land. Kanske har något barn skrivit ett brev till FN-kommittén och talat om vad som händer. FN-kommittén kan ordna möten för att prata om särskilda problem. Det har varit möten om barn i krig, barn som har farliga arbeten, flickors rättigheter och barn som sitter i rullstol eller har andra funktionshinder.

Fler länder har börjat tänka på barns rättigheter. Naturligtvis följer inte alla länder reglerna i barnkonventionen. En del länder bryter mot många regler. I en del fattiga länder har barn farliga arbeten. Det är kanske så att flickor och barn med funktionshinder inte får gå i skolan. De flesta länder har svårt att följa alla regler. Också Sverige har fått kritik av FN-kommittén.

Länderna ska se till att barn får vara med och bestämma. Men politiker i många länder har börjat tänka mer på barns rättigheter när de bestämmer olika saker. Flera länder har fått nya lagar som är bra för barn. I flera länder arbetar nu barnombudsmän som kontrollerar att landet följer reglerna.

I Sverige finns Barnombudsmannen sedan år 1993. Lärare och andra som arbetar med barn får lära sig om barnets rättigheter. Nya föreningar har börjat arbeta för barnets rättigheter. Biståndsorganisationer

tänker mer på vad som är bra för barn när de hjälper människor i fattiga länder.

De här sakerna har länder visat i sina rapporter till kommittén för barnets rättigheter. Men nästan inget land har kunnat visa att de gör på något nytt sätt när det gäller att fråga barn vad de tycker.

I artikel 12 står det att länderna ska se till att barn ska få säga vad de tycker och vara med och påverka. FN-kommittén har sagt till ländernas regeringar att de ska ge barn mer att säga till om i skolan.

Nu har barnkonventionen funnits i mer än tio år. Nästan alla länder har lovat att följa reglerna. De flesta länder har lämnat rapporter till FN-kommittén. Nu är det dags att se till att barnen verkligen får de rättigheter som finns i konventionen. Därför är det viktigt att människor vet vilka regler som finns i konventionen. Då kan de börja diskutera hur det kan bli bättre för barn i Sverige och i andra länder.

Det här är Utrikesdepartementets skrift Konventionen om barnets rättigheter omskriven till lättläst. Thomas Hammarberg har skrivit texten. Lena Erika Falk på Centrum för lättläst har skrivit den lättlästa texten. Den lättlästa texten är skriven med korta meningar och utan så många svåra ord. Men allt det viktiga finns med. Fler exemplar av skriften kan beställas kostnadsfritt från Utrikesdepartementet Press-, informations- och kulturenheten 103 39 Stockholm Telefon: 08 - 405 10 00 E-post: information-ud@foreign.ministry.se Webb: www.ud.se Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Innehållet har flyttat. Finns nu på regeringen.se

Fakta om mänskliga rättigheter

Läs om vad mänskliga rättigheter är, vilka rättigheter som finns och vad du gör om dina rättigheter kränkts.

- **[Fakta om mänskliga rättigheter på \[regeringen.se\]\(http://regeringen.se\)](#)**

Regeringens politik för mänskliga rättigheter

Läs om vad regeringen gör för att främja de mänskliga rättigheterna.

- **[Om regeringens politik för demokrati och mänskliga rättigheter på \[regeringen.se\]\(http://regeringen.se\)](#)**

Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige

Situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige granskas av flera internationella organ.

- **[Om internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige på \[regeringen.se\]\(http://regeringen.se\)](#)**

Mänskliga rättigheter i världen

Utrikesdepartementet publicerar rapporter om situationen för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i olika länder.

- **[Till UD:s landrapporter på \[regeringen.se\]\(http://regeringen.se\)](#)**

Konventionstexter på svenska

Regeringen har publicerat svenska översättningar av FN:s allmänna förklaring och de sju viktigaste FN-konventionerna om mänskliga rättigheter.

- **[FN:s konventioner om mänskliga rättigheter \(PDF\) på \[regeringen.se\]\(http://regeringen.se\)](#)**

Informationen har uppdaterats

I samband med flytten har innehållet uppdaterats och informationen anpassats efter regeringen.se:s målgrupper. En större tonvikt ligger nu på länkning till andra webbplatser med relevant och aktuell information, i första hand ansvariga myndigheter.

KONTAKT

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Telefon: 08-405 10 00

E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

Utrikesdepartementet

103 39 Stockholm

Telefon: 08-405 10 00

E-post: utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Folkmängd 2017

Afrika (söder om Sahara)

<u>Angola</u>	25,8
<u>Benin</u>	10,8
<u>Botswana</u>	2,2
<u>Burkina Faso</u>	19,0
<u>Burundi</u>	11,1
<u>Centralafrikanska Republiken</u>	5,0
<u>Dr Kongo</u>	79,8
<u>Djibouti</u>	0,9
<u>Ekvatorialguinea</u>	0,9
<u>Elfenbenskusten</u>	23,9
<u>Eritrea</u>	5,4
<u>Etiopien</u>	101,7
<u>Gabon</u>	1,8
<u>Gambia</u>	2,1
<u>Ghana</u>	28,2
<u>Guinea-Bissau</u>	1,9
<u>Guinea-Conacry</u>	11,2
<u>Kamerun</u>	24,4
<u>Kap Verde</u>	0,5
<u>Kenya</u>	45,4
<u>Komorererna</u>	0,8
<u>Kongo</u>	4,9
<u>Lesotho</u>	2,2
<u>Liberia</u>	4,6
<u>Madagaskar</u>	23,7
<u>Malawi</u>	17,2

<u>Mali</u>	17,3
<u>Mauretanien</u>	4,2
<u>Mauritius</u>	1,3
<u>Mocambique</u>	27,2
<u>Namibia</u>	2,5
<u>Niger</u>	19,7
<u>Nigeria</u>	186,5
<u>Rwanda</u>	11,9
<u>Sao Tomé Och Principe</u>	0,2
<u>Senegal</u>	14,8
<u>Seychellerna</u>	0,09
<u>Sierra Leone</u>	6,6
<u>Somalia</u>	11,1
<u>Sudan</u>	42,1
<u>Suan syd</u>	12,7
<u>Swaziland</u>	1,3
<u>Sydafrika</u>	55,7
<u>Tanzania</u>	54,2
<u>Tchad</u>	14,5
<u>Togo</u>	7,5
<u>Uganda</u>	36,6
<u>Zambia</u>	15,9
<u>Zimbabwe</u>	16,0

Asien och Oceanien

<u>Afghanistan</u>	33,4
<u>Australien</u>	24,1
<u>Bangladesh</u>	162,9
<u>Bhutan</u>	0,8
<u>Brunei</u>	0,4
<u>Fiji</u>	0,9
<u>Filippinerna</u>	102,6
<u>Hong Kong</u>	7,4
<u>Indien</u>	1328,9
<u>Indonesien</u>	259,4
<u>Japan</u>	125,3
<u>Kambodja</u>	15,8
<u>Kina</u>	1378,0
<u>Kiribati</u>	0,1
<u>Laos</u>	7,1
<u>Macao</u>	0,7
<u>Malaysia</u>	30,8
<u>Maldiverna</u>	0,4
<u>Marshallöarna</u>	0,06
<u>Mikronesien</u>	0,1
<u>Mongoliet</u>	3,1
<u>Myanmar (Burma)</u>	52,4
<u>Nauru</u>	0,01
<u>Nepal</u>	28,4
<u>Nordkorea</u>	25,1
<u>Nya Zeeland</u>	4,7
<u>Pakistan</u>	203,4
<u>Palau</u>	0,02
<u>Papua Nya Guinea</u>	8,2

<u>Salomonöarna</u>	0,7
<u>Samoa</u>	0,2
<u>Singapore</u>	5,6
<u>Sri Lanka</u>	21,2
<u>Sydkorea</u>	50,8
<u>Taiwan</u>	23,5
<u>Thailand</u>	65,3
<u>Tonga</u>	0,1
<u>Tuvalu</u>	0,01
<u>Vanuatu</u>	0,3
<u>Vietnam</u>	92,7
<u>Östtimor</u>	1,3

Europa och Centralasien

<u>Albanien</u>	2,9
<u>Andorra</u>	0,08
<u>Armenien</u>	3,0
<u>Azerbajdzjan</u>	9,8
<u>Belgien</u>	11,3
<u>Bosnien Och Hercegovina</u>	3,5
<u>Bulgarien</u>	7,1
<u>Cypern Mr-Rapport 2010.Doc</u>	
<u>Cypern</u>	1,2
<u>Danmark</u>	5,7
<u>Estland</u>	1,3
<u>Finland</u>	5,5
<u>Frankrike</u>	64,6
<u>Georgien</u>	4,0
<u>Grekland</u>	10,8
<u>Irland</u>	4,7
<u>Island</u>	0,3
<u>Italien</u>	60,6
<u>Kazakstan</u>	17,8
<u>Kirgizistan</u>	6,1
<u>Kosovo</u>	1,8
<u>Kroatien</u>	4,2
<u>Lettland</u>	2,0
<u>Liechtenstein</u>	0,04
<u>Litauen</u>	2,9
<u>Luxemburg</u>	0,6
<u>Makedonien</u>	2,1
<u>Malta</u>	0,4
<u>Moldavien</u>	3,6

<u>Monaco</u>	0,04
<u>Montenegro</u>	0,6
<u>Nederländerna</u>	17,0
<u>Norge</u>	5,2
<u>Polen</u>	38,4
<u>Portugal</u>	10,3
<u>Rumänien</u>	19,8
<u>Ryssland</u>	144,3
<u>San Marino</u>	0,03
<u>Schweiz</u>	8,4
<u>Serbien</u>	7,1
<u>Slovakien</u>	5,4
<u>Slovenien</u>	2,1
<u>Spanien</u>	43,3
<u>Storbritannien</u>	65,6
<u>Tadzjikistan</u>	8,6
<u>Tjeckien</u>	10,6
<u>Turkiet</u>	79,5
<u>Turkmenistan</u>	5,4
<u>Tyskland</u>	82,6
<u>Ukraina</u>	42,7
<u>Ungern</u>	9,8
<u>Uzbekistan</u>	31,9
<u>Vatikanstaten</u>	
<u>Vitryssland</u>	9,5
<u>Österrike</u>	8,8
<u>Sverige</u>	9,9
<u>Channel Islands</u>	0,2

Mellanöstern och Nordafrika

<u>Algeriet</u>	40,8
<u>Bahrain</u>	1,4
<u>Egypten</u>	93,5
<u>Förenade Arabemiraten</u>	9,3
<u>Irak</u>	38,1
<u>Iran</u>	79,5
<u>Israel</u>	8,2
<u>Jemen</u>	27,5
<u>Jordanien</u>	8,2
<u>Kuwait</u>	4,0
<u>Libanon</u>	6,2
<u>Libyen</u>	6,3
<u>Marocko</u>	34,7
<u>Oman</u>	4,4
<u>Palestinska Områdena</u>	4,8
<u>Qatar</u>	2,5
<u>Saudiarabien</u>	31,7
<u>Syrien</u>	17,2
<u>Tunisien</u>	11,3
<u>Västsahara</u>	0,6

Från <http://wimnell.com/omr36-39zzzzz.pdf>

Nordamerika Latinamerika och Karibien

<u>Antigua Och Barbuda</u>	0,09
<u>Argentina</u>	43,6
<u>Bahamas</u>	0,4
<u>Barbados</u>	0,3
<u>Belize</u>	0,4
<u>Bolivia</u>	11,0
<u>Brasilien</u>	206,1
<u>Chile</u>	18,2
<u>Colombia</u>	48,8
<u>Costa Rica</u>	4,9
<u>Dom Rep</u>	10,6
<u>Dominica</u>	0,07
<u>Ecuador</u>	16,5
<u>El Salvador</u>	6,4
<u>Förenta Staterna</u>	323,9
<u>Grenada</u>	0,1
<u>Guatemala</u>	16,6
<u>Guyana</u>	0,3
<u>Haiti</u>	11,1
<u>Honduras</u>	8,2
<u>Jamaica</u>	2,7
<u>Kanada</u>	36,2
<u>Kuba</u>	11,2
<u>Mexiko</u>	128,6
<u>Nicaragua</u>	6,3
<u>Panama</u>	4,0
<u>Paraguay</u>	7,0
<u>Peru</u>	31,5

<u>St Kitts Och Nevis</u>	0,05
<u>St Lucia</u>	0,2
<u>St Vincent Och Grenadinerna</u>	0,1
<u>Surinam</u>	0,5
<u>Trinidad Och Tobago</u>	1,4
<u>Uruguay</u>	3,5
<u>Venezuela</u>	31,0
<u>Curacau</u>	0,2
<u>Guadeloupe</u>	0,4
<u>Martinique</u>	0,4
<u>Puerto Rico</u>	3,4

Från regeringen.se 28 april 2019

Afrika

- [Angola](#)
- [Burkina Faso](#)
- [Burundi](#)
- [Centralafrikanska republiken](#)
- [Demokratiska republiken Kongo](#)
- [Eritrea](#)
- [Etiopien](#)
- [Gambia](#)
- [Kenya](#)
- [Liberia](#)
- [Mali](#)
- [Moçambique](#)
- [Niger](#)
- [Nigeria](#)
- [Republiken Kongo](#)
- [Rwanda](#)
- [Senegal](#)
- [Somalia](#)
- [Sudan](#)
- [Sydafrika](#)
- [Sydsudan](#)
- [Tanzania](#)
- [Uganda](#)
- [Zambia](#)
- [Zimbabwe](#)

Amerika

- [Argentina](#)
- [Bolivia](#)
- [Brasilien](#)
- [Chile](#)
- [Colombia](#)
- [Ecuador](#)
- [El Salvador](#)
- [Guatemala](#)
- [Haiti](#)
- [Honduras](#)
- [Jamaica](#)
- [Kanada](#)
- [Kuba](#)
- [Mexiko](#)
- [Nicaragua](#)
- [Uruguay](#)
- [USA](#)
- [Venezuela](#)
- [Peru](#)
-

Asien och Oceanien

- [Afghanistan](#)
- [Australien](#)
- [Bangladesh](#)
- [Brunei](#)
- [Filippinerna](#)
- [Hongkong](#)
- [Indien](#)
- [Indonesien](#)
- [Japan](#)
- [Kambodja](#)
- [Kina](#)
- [Malaysia](#)
- [Maldiverna](#)
- [Myanmar](#)
- [Nordkorea](#)
- [Pakistan](#)
- [Papua Nya Guinea](#)
- [Singapore](#)
- [Sri Lanka](#)
- [Sydkorea](#)
- [Thailand](#)
- [Vietnam](#)
- [Östtimor](#)

Europa och Centralasien

- [Albanien](#)
- [Armenien](#)
- [Azerbajdzjan](#)
- [Belgien](#)
- [Bosnien och Hercegovina](#)
- [Bulgarien](#)
- [Cypern](#)
- [Danmark](#)
- [Estland](#)
- [Finland](#)
- [Frankrike](#)
- [Georgien](#)
- [Grekland](#)
- [Irland](#)
- [Island](#)
- [Italien](#)
- [Kazakstan](#)
- [Kirgizistan](#)
- [Kosovo](#)
- [Kroatien](#)
- [Lettland](#)
- [Litauen](#)
- [Luxemburg](#)

- [Malta](#)
- [Nordmakedonien](#)
- [Moldavien](#)
- [Montenegro](#)
- [Nederländerna](#)
- [Norge](#)
- [Polen](#)
- [Portugal](#)
- [Rumänien](#)
- [Ryssland](#)
- [Schweiz](#)
- [Serbien](#)
- [Slovakien](#)
- [Slovenien](#)
- [Spanien](#)
- [Storbritannien](#)
- [Tadzjikistan](#)
- [Tjeckien](#)
- [Turkiet](#)
- [Turkmenistan](#)
- [Tyskland](#)
- [Ukraina](#)
- [Ungern](#)
- [Uzbekistan](#)
- [Vitryssland](#)
- [Österrike](#)

Mellanöstern och Nordafrika

- [Algeriet](#)
- [Bahrain](#)
- [Egypten](#)
- [Förenade Arabemiraten](#)
- [Iran](#)
- [Irak](#)
- [Israel](#)
- [Jemen](#)
- [Jordanien](#)
- [Kuwait](#)
- [Libanon](#)
- [Libyen](#)
- [Marocko](#)
- [Oman](#)
- [Palestina](#)
- [Qatar](#)
- [Saudiarabien](#)
- [Syrien](#)
- [Tunisien](#)
- [Västsahara](#)

Ann Linde

Utrikesminister

[Utrikesdepartementet](#)

”När allt fler demokratier utmanas världen över måste Sverige fortsatt vara en stark och respekterad röst för fred, frihet och mänskliga rättigheter. Vår utrikespolitik ska bidra till att i samarbete med andra stärka tryggheten och säkerheten, i vårt närområde och globalt. Det är så vi värnar grundläggande demokratiska rättigheter och gemensam säkerhet världen över.”

Ann Lindes områden

- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Folk rätt](#)
- [Utrikes- och säkerhetspolitik](#)

Demokrati och mänskliga rättigheter

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter. Demokratipolitiken omfattar bland annat allmänna val, åtgärder för att stärka och värna individens möjligheter till inflytande samt åtgärder för att främja och säkerställa respekten för de mänskliga rättigheterna. Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ska även genomsyra hela den svenska utrikespolitiken.

[Om demokrati och mänskliga rättigheter](#)

Relaterad navigering

- [Demokrati och mänskliga rättigheter i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)

- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga för demokrati och mänskliga rättigheter](#)

Genvägar

- [Skrivelse 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter](#)
- [Skrivelse 2016/17:62 Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik](#)
- [Fakta om mänskliga rättigheter](#)
- [Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige](#)
- [Rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen](#)
- [Regeringens strategi för romsk inkludering](#)
- [Samlat grepp mot rasism och hatbrott](#)
- [Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism](#)
- [Hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter](#)

Folk rätt

Folk rätten består av regler och principer som reglerar hur stater och vissa andra internationella aktörer ska samarbeta och agera gentemot varandra. Folk rätten baseras främst på traktater (överenskommelser) och sedvanerätt. Folk rätten kräver bland annat respekt för FN-stadgan och dess regler om territoriell integritet och förbud mot våldsanvändning. Folk rätten innehåller också regler om ansvarsutkrävande för internationella brott som folkmord, brott mot mänskligheten och

krigsförbrytelser. I folkrätten ingår bland annat mänskliga rättigheter, internationell humanitär rätt, internationell straffrätt och traktaträtt.

[Om folkrätt](#)

Relaterad navigering

- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för folkrätt](#)

Genvägar

- [Anförande i FN:s säkerhetsråd om folkrättens betydelse för att upprätthålla internationell fred och säkerhet](#)
- [Debatt i FN:s säkerhetsråd om skydd för civila i väpnad konflikt](#)
- [UD:s folkrättsdag 2018](#)
- [Handlingsplan för feministisk utrikespolitik 2015-2018](#)

Utrikes- och säkerhetspolitik

Utrikespolitiken handlar om Sveriges förbindelser med och politik gentemot andra länder. Att förebygga risker och hot är en viktig del av säkerhetspolitiken som är en del av utrikespolitiken. Den svenska politiken förs i direkta förbindelser med andra länder men också genom exempelvis EU och FN. Samarbetet bygger på folkrätten, som består av alla internationella avtal och bestämmelser som reglerar hur stater och andra internationella aktörer ska samarbeta och hur de får och inte får agera gentemot varandra.

[Om utrikes- och säkerhetspolitik](#)

Relaterad navigering

- [Utrikes- och säkerhetspolitik i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för utrikes- och säkerhetspolitik](#)

Genvägar

- [Utrikesdeklarationen](#)
- [Internationella sanktioner](#)
- [Sveriges diplomatiska förbindelser](#)

Amanda Lind

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna

[Kulturdepartementet](#)

”Vår demokrati ska främjas, journalister och konstnärers frihet skyddas och oavsett om du bor i storstad eller på landsbygden ska du ha tillgång till att utöva och uppleva kultur

Amanda Linds områden

- [Civila samhället och idrott](#)
- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Kultur](#)
- [Medier](#)
- [Ungdomspolitik](#) [Civila samhället och idrott](#)

Med det civila samhället avses en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor organiserar sig och agerar tillsammans i gemensamma intressen. I området ingår nätverk, ideella föreningar, registrerade trossamfund med mera. Politiken omfattar bland annat möjligheter att bilda organisationer, att få statligt stöd och att göra människor delaktiga och bedriva verksamhet. Idrottspolitikerna utgör en specifik del av politiken för det civila samhället.

[Om civila samhället och idrott](#)

Relaterad navigering

- [Civila samhället och idrott i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)

- [Kontakt](#)

•

[Ansvariga för civila samhället och idrott](#)

Genvägar

- [Sakråd](#)

Morgan Johansson

Justitie- och migrationsminister

[Justitiedepartementet](#)

"Som justitie- och migrationsminister vill jag arbeta för att knäcka den organiserade kriminaliteten och förstärka kampen mot terrorismen. Vår migrationspolitik ska vara långsiktigt hållbar och brett förankrad. Jag tror på den välfärdsmodell som vi har i Sverige och på ett samhälle som håller ihop."

Morgan Johanssons områden

- [Bekämpning av terrorism](#)
- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Familjerätt](#)
- [Grundlagar och integritet](#)
- [Migration och asyl](#)
- [Rättsväsendet](#)

Bekämpning av terrorism

Området beskriver hur Sverige, enskilt och tillsammans med andra stater arbetar för att möta hotet från terrorismen. Det omfattar också frågor om lagstiftning mot penningtvätt och finansiering av terrorism.

[Om bekämpning av terrorism](#)

Relaterad navigering

- [Bekämpning av terrorism i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för bekämpning av terrorism](#)

Genvägar

- [Rättsväsendet](#)
- [Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism](#)
- [Skr. 2014/15:146 Förebygga, förhindra och försvåra - den svenska strategin mot terrorism](#)
- [Åtgärder mot terrorism sedan slutet av 2014](#)
- [Center mot våldsbejakande extremism \(CVE\)](#)

Demokrati och mänskliga rättigheter

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter. Demokratipolitiken omfattar bland annat allmänna val, åtgärder för att stärka och värna individens möjligheter till inflytande samt åtgärder för att främja och säkerställa respekten för de mänskliga rättigheterna. Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ska även genomsyra hela den svenska utrikespolitiken.

[Om demokrati och mänskliga rättigheter](#)

Relaterad navigering

- [Demokrati och mänskliga rättigheter i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga för demokrati och mänskliga rättigheter](#)

Genvägar

- [Skrivelse 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter](#)
- [Skrivelse 2016/17:62 Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik](#)
- [Fakta om mänskliga rättigheter](#)
- [Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige](#)
- [Rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen](#)
- [Regeringens strategi för romsk inkludering](#)
- [Samlat grepp mot rasism och hatbrott](#)
- [Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism](#)
- [Hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter](#)

Familjerätt

Familjerätt omfattar frågor om äktenskap och samboende, förhållandet mellan föräldrar och barn samt arvsrätt. Det rymmer även regler om gode män och förvaltare.

Om familjerätt

Relaterad navigering

- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för familjerätt](#)

Genvägar

- [Broschyr: Familjerätt](#)
- [Arvsrätt](#)
- [Förvaltare och god man](#)
- [Föräldrar och barn](#)
- [Könsneutrala äktenskap och vigsel](#)
- [Äktenskap och samboende](#)

Grundlagar och integritet

Området omfattar Sveriges fyra grundlagar vilka är regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. I området ingår frågor som rör offentlighetsprincipen och den enskildes personliga integritet.

[Om grundlagar och integritet](#)

Relaterad navigering

- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för grundlagar och integritet](#)

Genvägar

- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [The Elections Act \(2005:837\), vallagen på engelska](#)
- [Grundlagarna](#)
- [Lagförslag som kompletterar EU:s dataskyddsförordning](#)
- [Lättläst om Sveriges grundlagar](#)
- [Offentlighetsprincipen](#)
- [Om grundlagarna på riksdagens webbplats](#)

Migration och asyl

Svensk migrationspolitik omfattar flykting- och invandringspolitik, återvändande, stöd för återvandring och kopplingen mellan migration och utveckling. Den inbegriper även samarbetet på internationell nivå kring dessa frågor. Området omfattar också frågor om svenskt medborgarskap.

[Om migration och asyl](#)

Relaterad navigering

- [Migration och asyl i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för migration och asyl](#)

Rättsväsendet

Rättsväsendet omfattar de institutioner som ansvarar för rättssäkerhet och rättstrygghet i Sverige, det vill säga polis, åklagare, domstol och kriminalvård. Det innebär att förebygga och bekämpa brottslig verksamhet, utreda brott, verkställa påföljder samt ge stöd till brottsoffer.

[Om rättsväsendet](#)

Relaterad navigering

- [Rättsväsendet i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)

[Ansvariga för rättsväsendet](#)

Genvägar

- [34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten](#)
- [Bekämpning av terrorism](#)
- [Brottmålsärenden](#)
- [En europeisk e-juridikportal](#)
- [Grundlagar och integritet](#)
- [Informationsmaterial: Det svenska rättsväsendet](#)
- [Internationellt rättsligt samarbete](#)
- [Nåd i brottmål](#)
- [Skärpta straff viktig del i kampen mot den organiserade brottsligheten - fler än 50 straffskärpningar](#)
- [Åtgärder mot gängkriminalitet och annan organiserad brottslighet](#)

Om Sverigedemokraterna och deras rasism och om klasser och klasshat, populism och nationalism

Artiklar Om Sverigedemokraterna och deras rasism och om klasser och klasshat i Kapitel 2 i :
<http://winnell.com/omr36-39zzzzzp.pdf>

Skollag (2010:800)

SD vill stoppa "kvasidebatt" om svensk identitet

Toppnotering för SD – bottenrekord för S

M har ryckt SD-plåstret – och fått ett regeringsalternativ

Moderaternas väljare positiva till samarbete

Allt har förändrats i svensk politik

Ledare: Ett universitet får inte vara ett SD-säkert rum

Göteborgs universitet är inte skyldigt bjuda in SD att föreläsa

Peter Wolodarski: Kära Kristersson, känns det verkligen bra med SD?

Förtroendet växer för SD:s politik på flera områden

Nationalisterna brukade avsky EU – nu har de blivit européer

M-ledaren hoppar av Bindefelds stipendieutdelning

Röstar aldrig moderat igen

Rebecka Kärde: Konsten att avpolitisera en politisk fråga

Gymnasievalet kan leda till kulturkrock

(Den här situationen är oerhört upprörande och tyder på katastrof i skolutbildningen. Utbildningsminister bör genast förbättra skolutbildningen enligt kapitel 4 "

Erik Helmersson: Det är dags att vi har ett samtal vänner emellan, moderater

Ulf Kristersson försöker spela med två bollar

DN-artiklar 5 december 2019 - 16 januari
2020

Därför måste demokratins vänner lära sig hur dess fiender tänker

FREDAG 10 JANUARI 2020

Nyårets händelser i världspolitiken skärper frågan om hoten mot det - politiska tänkande man kan kalla "efterkrigsdoktrinen". Demokratien måste till att börja med vara ordentligt begripen av de som kallar sig

**demokrater, skriver statsvetaren
Sverker Gustavsson.**

Under de senaste tio åren har uppvärmningen av atmosfären, robotiseringen av arbetslivet och tillbakagången för demokratin börjat framställas som till synes ohejdbart accelererande tendenser. Var och en för sig riskerar dessa dystra profetior att bli självuppfyllande. Det beror i så fall på att förutsägelseerna flätas samman och stöder varandra ömsesidigt.

Motsvarande kan sägas om den hastigt växande förekomsten av oredigerad opinionsbildning. Vad som har kommit att kallas sociala medier tenderar att omintetgöra det redigerade likaväl som det representativa momentet i demokratin – tolkad som majoritetsstyre och en i ordnade former praktiserad yttrandefrihet,

föreningsfrihet, rättsstat och legitim opposition.

Helhetsbilden föranleder en lika naiv som angelägen fråga, som ställs i ett antal aktuella böcker. Enkelt uttryckt är det behandlade ämnet vad som fordras för att kunna komma vidare längs den inslagna vägen mot politisk anständighet.

Svårigheten ligger i att kunna göra detta utan att riskera nya katastrofer. Nyårets händelser i världspolitiken skärper blicken för vad saken gäller.

Inom ramen för de senaste hundra årens europeiska historia är svaret vad jag här väljer att kalla efterkrigsdoktrinen. Bäst beskrivs denna vägledande föreställning av den amerikanska statsvetaren Sheri Berman i hennes brett upplagda framställning "Democracy and dictatorship in Europe – from the Ancien Régime to the present day" (Oxford

University Press). Hon sammanfattar där utvecklingen i England, Tyskland, Frankrike, Italien, Spanien och Centraleuropa från franska revolutionen till våra dagar. Det intressanta med tanke på framtiden är hur hon avslutningsvis påminner om hur demokratin i Västeuropa efter andra världskriget återupprättades och under sjuttiofem år hjälpligt kunde vidmakthållas. Efterkrigsdoktrinen omfattar enligt Berman tre moment. Det första är en globalt syftande penningpolitisk regim, det så kallade Bretton Woods-systemet. Dess uppgift är att binda ländernas valutor till varandra, så att nationerna och världsdelarna återigen kan börja handla med varandra. Det andra viktiga är att genom resursöverföringar i form av den så kallade Marshallplanen tillsammans en strävan till europeiskt samgående

motverka det slags revanschism, som hade visat sig så ödesdiger efter första världskriget.

Doktrинens tredje moment, slutligen, grundar sig på de amerikanska erfarenheterna av en framgångrik ”ny giv”. Under 1930-talet har president Roosevelt, inom ramen för demokratin, lyckats bemästra massarbetslösheten och lägga grunden till en välfärdsstat med självständiga massmedia och ett effektivt utnyttjande av föreningsrätten. Det har gett självförtroende och tjänar som inspiration för en återuppbyggnad med spetsen riktad mot såväl kommunisters som fascisters principiellt annorlunda uppfattningar.

Utifrån principen om relativ privat äganderätt anses länderna behöva distansera sig inte bara från ett konsekvent förstatligande utan också från en

marknadsliberal fundamentalism. Inom ramen för en reformistiskt socialliberal och socialdemokratisk grundhållning kan praktiskt taget hela arbetskraften mobiliseras. Med stöd av nyckelbegreppen blandekonomi och välfärdsstat kan demokratin återupprättas och vidmakthållas samt tendenserna till ytterlighetsuppfattningar effektivt motarbetas.

Under loppet av de följande 75 åren kommer de tre momenten i efterkrigsdoktrinen steg för steg att undermineras. Det börjar med att den amerikanska statsledningen på 1970-talet samtidigt måste lösa problemet att finansiera Vietnamkriget och hantera effekterna av de stigande oljepriserna. Det föranleder president Nixon att överge Bretton Woods och dollarn som reservvaluta. Följden blir

valutasvårigheter, inflation och arbetslöshet.

En andra viktig underminering av efterkrigsdoktrinen följer av att det europeiska samgåendet visar sig otillräckligt. Det saknar nödvändig demokratisk förankring i medlemsländerna. Under 1990- och 2000-talen går det inte uppånda tillräcklig politisk handlingskraft för att genom omfördelning utjämna skillnaderna i prestationsförmåga mellan unionens olika delar.

För det tredje och slutligen kommer tanken om demokratisk reformism att undermineras. Det sker genom vändningen till så kallad nyliberalism. Kring 1980 börjar antagandet om demokratin som överordnad marknaden underkännas. Idén om blandekonomi och välfärdsstat skjuts åt sidan och ersätts av

alternativlös marknadsfundamentalism som riktningsgivande princip. På gammalliberalt vis börjar marknadskrafterna återigen framställas som "naturliga" och demokratin som "onaturligt" störande.

Detta tredje undergrävande av efterkrigsdoktrinen specialstuderar den tyske statsvetaren Jan-Werner Müller i sin bok "Furcht und Freiheit – für einen anderen Liberalismus" (Suhrkamp). Ordet "annan" i undertiteln syftar på den socialliberala och socialdemokratiska uppfattningen om frihet som mänsklig anständighet och rätt att undgå fruktan. Idén beskrivs av författaren i kontrast mot det gammalliberala frihetsbegrepp – frihet från staten men inte frihet genom staten – som en föregivet "ny" liberalism efter 1980 återintroducerade.

För en svensk läsare med minnen från politiskt tänkande och handlande före 1980 och som läst Svante Nycanders kapitel om "liberalismen och den nordiska modellen" i dennes bok "Liberalismens idéhistoria" (SNS förlag) är detta ingen omvälvande iakttagelse. Demokratin kan förvisso användas till mera än att främja frihandel och marknadslösningar. Inom dess ram går det också att säkerställa att den enskilde fritt kan välja yrke, bostadsort och livspartner samt ha tillgång till vård, skola och omsorg oavsett samhällsställning och betalningsförmåga. Medborgarskap måste ge rätt till ett värdigt liv utan fruktan. Det ansågs länge självklart och inte som något "annat". Det märkliga är med andra ord inte hur Müller beskriver denna "andra" liberalism. Insikten, som är värd att tillägna sig, är en annan. Den är att undermineringen av

efterkrigsdoktrins tredje moment nu verkar ha gått så långt att ett socialliberalt och socialdemokratiskt sätt att tillämpa frihetsläran kräver en högklassig statsvetenskaplig analys för att återupptäckas.

Berman och Müller argumenterar för blandekonomin och välfärdsstaten som avgörande historiska landvinningar.

Efterkrigsdoktrins tredje moment – med pluralism och öppenhet som ledstjärnor – låter sig enligt deras mening inte övertrumpas av de olika former av alternativlöshet, som utmärker nyliberalism, populism och kinesisk diktaturideologi.

Därmed inte sagt att efterkrigsdoktrinen undgår att ytterligare undermineras.

Risken finns att den kommer att ännu mera djupgående angripas.

Upplysningsidéerna om förnuft, sanning

och rättigheter är möjligen på väg att intas på samma grundläggande allvar som hittills.

Det senare är vad Ivan Krastev och Stephen Holmes hävdar i sin bok "The light that failed" (Allen Lane), som finns översatt till svenska under titeln "Ljuset som försvann" (Daidalos). Dessa båda statsvetare – den ene från Bulgarien och den andre från Förenta staterna – menar sig gemensamt ha något viktigt att säga om det motstånd, som efterkrigsdoktrinen i dag möter. En växande tendens till radikal realism ifrågsätter den kombination av idealism och realism, som kännetecknar doktrinen.

Under de trettio år som gått sedan 1989, och som Krastev och Holmes kallar "imitationens epok", håller de ledande politikerna fast vid upplysningens fascination för vad som är gemensamma

och universella riktmärken. Men fasthållandet präglas i växande utsträckning av hyckleri och dubbelmoral. Att det finns upphöjda värden i form av sanningssträvan, mänskliga rättigheter och demokrati säger de sig hylla utan att mena vad de säger.

Slutet på det kalla krigets klyvning av planeten medförde, menar Krastev och Holmes, att Xi Jinping, Putin och Trump i dag reducerar innebörden av globalisering till hälften. Strävan begränsas till att tekniskt och kommersiellt förenhetliga. Demokrati, sanningssträvan och mänskliga rättigheter anses inte böra globaliseras. Länderna förutsätts vara vinnare och förlorare utan vilja att gemensamt ta ansvar för vad som i ”politiskt korrekta” kretsar framställs som fortsatt ”upplysning”.

För Xi Jinping handlar det om att ”avamerikanisera” världen, för Putin om att avslöja ”dubbelmoralen” och för centraleuropeiska politiker om att slippa att ”på nytt koloniseras”. Utifrån samma gemensamma grundmotiv eftersträvar Trump att Förenta staterna ska göra sig kvitt sin självpåtaga ”godhetssträvan” och sin självförhärlikande ”exceptionalism” för att ”äntligen” kunna bli ”ett land som alla andra”. Vad han menar med detta har under de senaste veckorna på ett skrämmande sätt kommit att konkretiseras.

Det som Krastev och Holmes påtalar karaktäriseras bäst som ett för världsledarna gemensamt låt-oss-göra-slut-på-hyckleriet-ressentiment. Med denna sammanfattande iakttagelse kastar deras bok ett nytt och – på sitt sätt –

levandegörande ljus över vändningen efter 1989.

Sverker Gustavsson

Dagens värld är med andra ord inte något fritt och öppet missionsfält för efterkrigsdoktrinen. Demokratin måste till att börja med vara ordentligt begripen av oss demokrater. Det är vad Berman och Müller understryker. Principen är inte att just min uppfattning i en sakfråga får fullt genomslag. Den är att vitt skilda idéer och intressen kan jämkas samman. I den mån detta sker stärks förtroendet för metoden. Utöver detta självklara behöver vi bättre tillägna oss hur Xi Jinping, Putin och Trump tänker. Det är vad som finns att lära av Krastev och Holmes. En sådan dubbel insikt om demokratin och dess nutida kritiker är vad som krävs för att kunna ta upp kampen inte bara om handel och investeringar utan också om den ”andra” liberalismen.

”Infödda och invandrade ense om krav för medborgar- skap”

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

DN. DEBATT 20191205

**Skillnaderna är små mellan
olika grupper syn på vilka krav**

**som bör ställas för
medborgarskap i skandinaviska
länder. Detta trots stora
skillnader i politik och debatt
mellan länderna. Vår
undersökning visar att infödda
och invandrare menar att det
bör ställas tydliga krav på
språkkunskap,
samhällsförståelse och
deltagande i arbetslivet, skriver
sex skandinaviska forskare.
Tillsammans med forskarkollegor
i Danmark, Sverige och Norge
genomförde vi 2018 en
representativ
intervjuundersökning. Unga**

människor i åldern 20 till 36 år intervjuades, sammanlagt 7 500 personer. Det rörde sig både om infödda svenskar, danskar och norrmän och ättlingar till invandrare från Pakistan, Polen, Somalia, Turkiet och Vietnam. Invandrare från Irak och Somalia intervjuades också i alla tre länderna. I en extra undersökning intervjuades också invandrare från Pakistan, Polen och Turkiet i Norge.

Alla grupperna fick frågan vad som kan anses som rimliga krav för att bli medborgare? Vad tyckte de om de faktiskt existerande

reglerna i respektive land?

Upplevde de att de blev erkända som medlemmar i den nationella gemenskapen?

Medborgarskapet är sista anhalt på vägen mot att bli formellt erkänd i det nya hemlandet. Nya samhällsmedlemmar i de skandinaviska länderna får successivt tillgång till sociala och civila rättigheter, oberoende av orsaken till uppehållet i landet.

Med medborgarskapet faller mycket mer på plats och man får lagliga skäl att stanna.

Medborgarskapet är speciellt attraktivt för de som kommer från

länder med juridisk, ekonomisk och politisk otrygghet.

Medborgarskapet skyddar i princip mot utvisning, kan ge assistans i utlandet, ger rösträtt till parlamentet och inte minst ett skandinaviskt pass. På det sättet kan man resa fritt och söka arbete i andra EU-länder.

På senare år har dock kraven skärpts för att kunna bli medborgare i många europeiska länder. Det handlar bland annat om bättre språkfärdigheter, kunskaper och insikter om landets historia och institutioner, krav på självförsörjning och ibland

förlängd väntetid för de nyanlända att söka medborgarskap.

Bland forskare har det blivit ett implicit antagande att strängare krav inte ligger i invandrarnas intresse – utan att det egentligen gjorts några empiriska undersökningar. Den nu framlagda intervjuundersökningen är den första i sitt slag.

De tre skandinaviska länderna är intressanta att jämföra – då de placerat sig på hela skalan när det gäller vilka krav som ställs för att bli medborgare. Danmark har

bland de strängaste reglerna i Europa för att bli medborgare. Sverige befinner sig på den andra ytterlighetspunkten. Norge, som så ofta i invandrings- och integrationspolitik, befinner sig någonstans mitt emellan. I Danmark måste man exempelvis i regel ha vistats i landet klanderfritt i nio år innan man kan söka medborgarskap, i Norge sju år och i Sverige fem år. Vi började studien med antagandet om att dessa markanta politiska skillnader mellan länderna skulle avspeglas i invandrarnas och dess ättlingars

inställningar. Alltså att invandrare och deras barn i Danmark skulle vara mer kritiska till sina regler än motsvarande grupper i Sverige. Vi antog också att infödda svenskar, norrmän och danskar ville ha strängare krav för medborgarskap än invandrargrupperna och deras ättlingar, speciellt i Danmark. Resultaten av undersökningen infriade i liten mån dessa antaganden – i stället blev vi på flera punkter mycket överraskade. Undersökningen visade få markanta skillnader mellan de tre länderna vad gäller uppfattningar om hur regelverket är och bör

vara. Det finns inte heller några större skillnader i uppfattningar mellan de tre grupperna infödda, invandrare och invandrarnas barn och barnbarn.

Den gängse uppfattningen, bland intervjupersonerna, är att det är legitimt att ställa krav på nya samhällsmedlemmar som vill bli medborgare. I stort menar intervjupersonerna också att det bör krävas fem års vistelse i landet och dessutom en examen i språkfärdighet och samhällskunskap, att avlägga ed, att man deltar i arbetslivet samt att det ska vara möjligt att behålla

det ursprungliga medborgarskapet.

Det ska med andra ord ställas tydliga krav för att bli fullständig medlem i en skandinavisk nationalstat. Men kraven ska vara rimliga och möjliga att uppnå.

Dessutom visar resultaten att det råder konsensus om vad som är rimliga krav – ett regelverk som ligger mellan ytterpunkterna Danmark och Sverige.

De likartade inställningarna mellan olika grupper i undersökningen visar med all tydlighet att livsvillkoren inte skiljer så mycket mellan länderna

i Skandinavien, trots att politiken gällande medborgarskap, invandring och integration är olika. Troligen är utbildningssystemet, arbetsmarknaden och hälso- och sjukvården viktigare institutioner för inställningen till medborgarskap. Invandrarna använder dessa institutioner under lång tid innan det blir aktuellt att söka medborgarskap. Undersökningen säger inte något om viktningen mellan olika institutioners betydelse för känslan av medlemskap, acceptans och tillhörighet.

Emellertid ser vi bekymmerfulla tecken både på upplevelser av diskriminering och bristande tillit till institutionerna.

Samstämmigheten om att kunna ställa krav vittnar inte desto mindre om att medborgarskapet har betydelse. Vår undersökning visar också att invandrargrupper är reflekterande aktörer på samma våglängd som infödda skandinaver när det gäller att slå vakt om medborgarskapet, det vill säga ingångsbiljetten till samhället. Nya medlemmar är alltså upptagna av vad som bör krävas för att få ett mer

mångfaldigt samhälle att fungera bra.

Pieter Bevelander, Malmö universitet

Marta Bivand Erdal, Institutet för fredsforskning, Oslo

Grete Brochmann, Oslo universitet

Emily Cochran Bech, Århus universitet

Arnfinn Haagensen Midtboen, Institutet for samhällsforskning, Oslo universitet

Per Mouritsen, Århus universitet

Artikeln publiceras också i norska Aftenposten och danska Berlingske.

Åsa Beckman: Det syns på människor som inte tror sig ha rätt att vara här

FREDAG 6 DECEMBER 2019

Jag var i Dublin över den första adventshelgen och insöp lite anglosaxisk extra allt-jul. Överallt

stod granar fulla av kulor, glitter och rosetter. På Grafton Street skyndade vuxna i jultröjor och barn med luddiga öronmuffar tittade fascinerat på julskyltningen i varuhusens fönster.

En eftermiddag pausade jag på den stimmiga puben på vårt hotell. Jag läste, drack starkt te och tyckte att något kändes ... ovant. Sedan insåg jag att det var för att publiken var så extremt åldersblandad. Intill mig pratade och skrattade ett gäng gråhåriga irländska damer i 80-årsåldern högt och ljudligt. De såg ut som

att de visste att de har rätt att vara där.

På resor slår det mig alltid hur segregerat Stockholm är – på i princip alla sätt; klass-, ålders- och etnicitetsmässigt. Man kan ibland se det på människors kroppsspråk när de känner obehag av att vara på gator, torg och restauranger.

Att de inte riktigt vet om de har rätt att vara där.

När jag själv flyttade till Stockholm från en liten småstad för snart fyrtio år sedan hamnade jag en gång mitt emot en kille på tunnelbanan som tittade på mig

under några minuter och sedan sa: "Du är inte från Stockholm, va?"

"Nej", sa jag lite oroad. "Hur vet du det?"

"Det syntes på en gång när du kom in i vagnen. Du försökte ta så lite plats som möjligt. Och så satte du dig för försiktigt på sätet."

Sådana där osköna, lite för privata kommentarer har man ju genom åren fått av vissa

överkommunikativa män, men han sa det faktiskt trevligt. Mer som ett sakligt konstaterande.

Och jag delar hans intresse. Jag är själv en sådan som ofta studerar

hur människor ser ut sekunderna när de kliver in i en halvfull tunnelbanevagn. En liten scen som avslöjar mycket. Som hur pass säker och självklar man känner sig när man tar sikte på en plats, om man möter blickar eller inte, vilka gester man gör. Om man alls tycker sig ha rätt att vara där.

Om ni läser det här på t-banan – se själva vid nästa station.

När jag häromdagen åkte blåa linjen steg tre kvinnor med hijaber och matkassar in på den där t-banescenen. De vilade inte med någon riktig självklarhet i

sina kroppar och tittade ner.
Dessutom hade de en liten 2–3-åring i overall som ålade omkring på golvet. Det var som om de bara väntade på att någon segerrusig SD:are skulle säga något taskigt om att de kunde åka tillbaka dit de en gång kom ifrån.

Ju fler som visar sig vara främlingsfientliga, desto fler människor kommer att känna rädsla i kroppen. Det är för jävligt. Och det värsta är att den tilltagande uppdelningen av ett ”vi” och ett ”dom” gör något också med oss som avskyr den.

Jag märker att jag i vissa situationer har blivit ännu mer mån om att vara vänlig mot dem som jag tror möjligen kan känna att de inte har rätt att vara här. För att kompensera och lugna, för att visa att alla inte är likadana. Ja, som när jag börjar prata lite för högljutt om den ålande 3-åringens brandbil till kvinnorna i hijab.

Det blir helt bakvänt. För då agerar ju *jag* som att jag på något sätt hälsar dem välkomna till den tunnelbana som är precis lika mycket deras som min.

Vi har bara en jord. Och ingen har mer rätt till den än någon annan.

Åsa Beckman

asa.beckman@dn.se

Vargen varnar för chihua- huan

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

I en Expressenintervju (1/12)
säger Jimmie Åkesson att han har
”svårt för debatten som tenderar

att övergå i något slags domedagsretorik. Tonläget speglar inte verkligheten, det blir väldigt polariserat.”

Vi är många som håller med. Det ligger mycket i Åkessons iakttagelse att det förs en debatt ”som handlar om att ’vi ska få panik’”. Man nickar också instämmande när han slår fast: ”Det är inte bra förutsättningar för att få till en effektiv politik.” Domedagsretoriken i debatten om migrationen är verkligen destruktiv.

Men nu är det inte den debatten som Jimmie Åkesson syftar på.

Det är klimatdebatten som får honom att lägga pannan i bekymrade veck. Det är så skamlöst att man nästan blir imponerad. Mannen som byggt hela sin politiska existens på ”domedagsretorik”, polariserande verklighetsförvanskning och panikmaximering vill nu framstå som den sansade rösten i rummet. Alarmisten slår larm. Vargen varnar för chihuahuan. Inför klimatmötet i Madrid slog FN-chefen António Guterres fast att de ledande ekonomiernas insatser för att få ner utsläppen av koldioxid varit ”totalt

otillräckliga”. Det svaga politiska ledarskapet i klimatfrågan är djupt oroande. Men i Sverige oroar sig inte bara Åkesson utan också Ulf Kristersson hellre över det ”alarmistiska”.

Det var det ordet Kristersson använde när det var han som frågades ut i Expressens serie med partiledarintervjuer om klimatet (17/11). ”Jag har inte varit med om ett svårt problem i mitt liv där panik varit lösningen”, la han till. Vi talar här alltså om partiledaren som på Facebook nyligen vädjade om panikpolitik: ”Stefan Löfven:

Agera. Nu!” Fast då handlade det om kriminalitet.

Man kan bara instämma med Expressens politiska redaktör Anna Dahlberg (1/12): ”Medan den globala uppvärmningen rusar mot tre grader ägnar sig högern åt att varna för alarmism och kräva sänkt bensinskatt. Det är bedrövligt.”

Per Svensson

per.svensson@dn.se

**Janne
Josefs-
son:
Etablisse
manget**

**röjde
vägen för
SD**

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

En man kommer fram till mig och
frågar vad jag tycker om
Sverigedemokraterna.
”Jag röstar alltid aktivt blankt”,
svarar jag undvikande.

Men han ger sig inte. Han berättar att han alltid varit trogen socialdemokrat, men inte längre. ”Är de, eller har de varit, nazister, som det sägs?”

”De är starkt emot asyl- och invandringspolitiken, som de ser som orsaken till dagens samhällsproblem”, säger jag, som om han inte redan visste det.

Han suckar och stirrar mig stint i ögonen och säger:

”Men har dom inte rätt då?”
Sverigedemokraterna kan snart bli det största partiet i landet.
Vem hade trott det bara för några

år sedan? Vad är det som lett fram till att detta kan bli en realitet?

I början av 1990-talet gjorde jag flera tv-program om skinnskallar, fascister och nazister. Efter tumultartade demonstrationer den 30 november i Stockholm hölls en efterfest vid Lindhagensplan. En kollega och jag gick dit. Vi hade bestämt möte med en av ledarfigurerna, ”Räven” som han kallades.

Journalister stod inte högt i kurs, så vi tog en stor risk. När vi väl kom in och gick upp för en trång trappa fanns ingen återvändo. Tittade vi bakåt såg vi bara unga,

arga skinnskallar. Jag kände igen några som tidigare på kvällen bränt löpsedlar, heilat och skrikit "judepress" åt oss i media.

Vi blev omringade och hotade med stryk, men "Räven" sa att vi var okej.

Sverigedemokraternas dåvarande partiledare Anders Klarström stod vid ett bokbord och sålde nazistlitteratur, bandet Vit Aggression spelade, publiken heilade. På scenen fanns en banderoll: "Ner med den sionistiska ockupationsregeringen". Den råa rasismen vrålades ut.

Detta var jag ögonvittne till. Jag vet vad Sveriges kanske största parti efter nästa val har för rötter. Men partiet har också radikalt ändrats på senare år. Den öppna antisemitismen har ersatts av hårdför kritik mot muslimer. Det finns absolut rasister i deras led, men det är inte alla. Ledningen, med Jimmie Åkesson i spetsen, har förfinat inte bara sin retorik utan även politiken.

Det är en delförklaring.

Inför valet 2002 var jag med och gjorde det så kallade valstuge-reportaget, där vi kunde avslöja hur framför allt moderata

politiker uttryckte en syn på invandring offentligt och en helt annan framför en dold kamera. En del har påstått att tv-inslaget bidragit till en stigmatisering av borgerlighetens migrationsdebatt. I dag hade det reportaget inte gått att göra – nu framför politikerna dessa åsikter helt öppet. Men det fanns en lång tid där gapet mellan partiernas officiella linje och företrädarnas privata samtal med väljare var symptomatiskt. Jag ser reportaget som en varningssignal för vad som händer när politiker spelar dubbelt.

Våra etablerade, gamla partier har länge negligerat frågan om migration och segregation. De har lämnat *walkover*.

Jag är för ett mångkulturellt samhälle, något annat är omöjligt om vi inte ska övergå till en totalitär stat. Vi kan aldrig komma tillbaka, som SD delvis drömmer om, till ett vitt Per Albins folkhem med utedansbanor och kulörta lyktor.

Det nya Sverige måste lösa förhållandena i de slumliknande bostadsområdena där i huvudsak flyktingar och invandrare bor.

Det värsta är att ingen politik, vad man än lovat från olika regeringar, har lyckats. Det är klart att misstroendet då med rätta breder ut sig. Och de ansvariga ogillar det, förnekar och slår ifrån sig.

De sociala, ekonomiska och etniska klyftorna har nu ökat i tre decennier. Det är grogrunden till att Sverigedemokraterna blir ett alternativ för allt fler människor. Jimmie Åkesson får inte komma på Nobelfesten. Professorer, doktorander och journaliststudenter vill stoppa SD:s partisekreterare från att

hålla föredrag vid Göteborgs universitet. LO-förbund förbjuder medlemmar att bli förtroendevalda om de är SD-sympatisörer. Allt går Sverigedemokraternas väg nu för tiden.

Eller? I onsdags kom så det första historiska mötet mellan Jimmie Åkesson och Ulf Kristersson. Går det att vara underdog och en del av etablissemangen på samma gång?

Klart är att 90-talet känns väldigt avlägset.

Janne Josefsson

”Det var alltid en flykting i soffan”

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

Gerald Nagler lämnade affärslivet för att viga sitt liv åt kampen för mänskliga rättigheter. Nu vill 90-åringen slå ett slag för en värdig död.

Gerald Nagler är grundare av, och hedersordförande, i människorättsorganisationen Civil rights defenders (tidigare

Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter). Han grundade denna ideella organisation för 38 år sedan och har i dag ”i stort sett” dragit sig tillbaka.

– Jag är tacksam över förmånen att ha fått jobba med och för människor som jag högaktar och respekterar. Det har berikat mitt liv i allra högsta grad. Jag har lärt mig oerhört mycket om civilt motstånd, etik och moral, säger han efter fotograferingen i Civil rights defenders kontor i centrala Stockholm.

I samma andetag nämner han det oförglömliga: uppmaningen från sovjetiske dissidenten Andrej Sacharov till människor i hela världen att grunda organisationer för mänskliga rättigheter. Den framfördes av Sacharovs fru i samband med att hon mottog Nobels fredspris 1975 i makens ställe.

Samma år undertecknades Helsingforsavtalet om mänskliga rättigheter av 35 länder, däribland Sovjetunionen. För att tillvarata rättigheterna skulle det emellertid krävas en enveten kamp, visade det sig.

Så kom den då 52-årige Gerald Nagler in i bilden, fram till 1982 en affärsman i det familjeägda grossist- och importföretaget. Han hörsammade Sacharovs uppmaning och grundade Svenska Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter hemma i sitt kök på Lidingö tillsammans med sin fru Monica.

– Vi hade ingen budget, ingen personal och inget kontor, men ett starkt engagemang för att stödja dissidenter där de var förföljda. Skiftet från det löftesrika affärslivet till en ideell och inte helt riskfri verksamhet med

frekventa besök i öststater kan låta modigt. Men Gerald Nagler håller inte med.

– Det var inte alls modigt. Modiga var de människor vi ville stödja. Själva satt vi ofta trygga i köket. Men jag var mogen att ta det steget.

Han hade jobbat i affärslivet i 25 år och tyckte att han gjort sitt. Att jobba med människor som riskerat sina liv för frihet och mänskliga rättigheter var mycket mer spännande.

– Dessa människor har åstadkommit underverk. Utan dem hade muren mellan Öst- och

Västeuropa inte fallit utan blodsutgjutelse, säger han med emfas.

Däremot kan den egna bakgrunden spela roll för hans starka engagemang. Två år gammal flyttade han med sina föräldrar, som var av judisk börd, från Wien till Sverige.

Uppväxtåren präglades av medvetenhet om judarnas situation.

– Mina föräldrar hade öppet hus, det fanns alltid en flykting i soffan hemma hos oss. Det var självklart. Jag kommer också ihåg min oro för invasion från Nazityskland

under andra världskriget.
Kanhända har detta präglat mig.
Han minns också åren som
generalsekreterare för den
internationella
Helsingforsfederationen i Wien på
1980-talet, med många besök på
andra sidan järnridån. Ibland gick
resorna utan problem, men inte
alltid.
– I Prag blev jag arresterad under
ett stort polisuppbåd. Men det
fanns ljuspunkter, som samtalen
med Václav Havel 1986–1989.
Har världen blivit bättre?
– Jag är optimist. Att inte vara det
är destruktivt och spelar

diktatorerna i händerna, de
utnyttjar ju rädslor för sina egna
syften. Före 1982 behövde jag
förklara vad mänskliga rättigheter
är. I dag är begreppet på allas
agenda, inte bara hos ideella
organisationer utan även hos
företag. Mänskliga rättigheter har
vunnit.
Samtidigt är dagens utveckling
inte ofarlig, menar han.
– Största hotet är att populismen
och nationalismen exploderar.
Mitt önskemål är att vi ska
fortsätta att kämpa för universella
mänskliga rättigheter.

Livet numera består även av annat än politiskt engagemang. Gerald Nagler har barn, barnbarn och barnbarnsbarn. De senare tillbringar han gärna tid med.

– De är för små för att föra allvarliga diskussioner med, men vi leker på bebisnivå. Vi bygger med klossar och petar varandra på magen och skrattar. Det känns fantastiskt att få uppleva även detta.

Förutom "livets efterrätt" kan även annat uppta en 90-åring tankevärld, en fråga om en mänsklig rättighet som han tänker driva så att säga in i döden.

– Jag är inte rädd för att dö.

Däremot är jag rädd att hamna i en situation där hela min värdighet tas ifrån mig. Jag tycker att varje individ ska ha rätt att bestämma när livet ska avslutas. Man har rätt att utforma sitt liv i värdighet, då ska man även kunna göra det inför döden, säger Gerald Nagler.

Eyal Sharon Krafft TT

Gerald Nagler

Gratuleras till: Fyller 90 år den 10 december.

Gör: Hedersordförande i
människorättsorganisationen Civil
rights defenders.

Familj: Hustru, tre barn, fem
barnbarn och två barnbarnsbarn.

Bor: Stockholm.

Så firar han födelsedagen: "Med
familj och vänner."

Om att fylla 90: "Det känns
härligt!"

Bra egenskap: "Jag tycker att det
är viktigt att vara snäll och jag
tycker att jag är det. Man blir mer
tillfreds med sig själv."

Hemligheten bakom ett långt liv:
"Att välja rätt föräldrar."

**Per
Svensson:
Ingen
historia,
tack! Vi är**

konserver- tiva

MÅNDAG 16 DECEMBER 2019

Ett samtal med den brittiske historikern Simon Schama om bruk och missbruk av det förflutna.

Simon Schama har just återvänt till hotellet efter en shoppingraid hos Svenskt Tenn.

Inredningsbutiken ett kvarter bort på Strandvägen i Stockholm har till inte ringa del en österrikisk

judisk flykting, formgivaren Josef Frank, att tacka för sitt renommé som skylfönster för god svensk smak. Det är en liten, men ändå talande, påminnelse om hur elastiskt och föränderligt ”det svenska” är och alltid har varit. I den mån det finns, och kan identifieras, har det skapats av historien, och därmed också i hög grad av oförutsägbara händelsekedjor och enstaka individer.

Det innebär i sin tur att det är omöjligt att göra vad högernationalister gärna lovar att göra: återerövra eller återskapa en

förgången, förment mer autentisk, svenskhet. Historien är inte återspolningsbar. Nationalister fantiserar alltid, inte bara när de talar om framtiden utan också när de talar om det förflutna. De senaste årens politiska utveckling i Simon Schamas hemland, det brittiska förenade kungariket, - illustrerar detta.

”Att se människor berusade av en karikatyrversion av Storbritannien är djupt smärtsamt för en historiker”, säger han när jag under ett lunchsamtal frågar om sambandet mellan historia och Brexit.

Simon Schama är en extremt produktiv, mångsidig och namnkunnig historiker, förra året upphöjd till sir Simon. Han har skrivit böcker och gjort tv-serier om Storbritanniens historia, judarnas historia, Amerikas framtid, Rembrandt, Shakespeare och svarade för flera av avsnitten i BBC:s konsthistoriska satsning ”Civilisations”. Han är professor i historia och konsthistoria vid Columbia i New York och skriver kolumner i Financial Times. Intervjun gjordes dagen före det brittiska valet. Schama var muntert apokalyptisk. Jag

summerade ledaren i föregående veckas Economist. Tory vinner, eländigt för England. Labour vinner, eländigt för England. Han instämde: "Min lösning är en skotsk invasion. Jag vill bli invaderad av skottarna. Jag vill ha Nicola Sturgeon som min ledare. Eller irländarna, faktiskt skulle jag älska om irländarna och deras underbara och gay premiärminister invaderade Storbritannien."

Osannolikt dock att det skotska nationalistpartiets ledare kommer att leda en invasionsstyrka över gränsfloden Tweed eller att

Irlands regeringschef Leo Varadkar skulle låta en armada korsa Irländska sjön. Valets enda glädjeämne för den passionerade brexit-motståndaren Schama blir då att Jeremy Corbyn är på väg bort.

Schama är inte Labourätare av princip. Tvärtom. Som ung kampanjade han för Harold Wilson. Men Corbyns oförmåga eller ovilja att hantera antisemitismen i partiet fick honom att i somras att tillsammans med flera andra kända briter med judisk bakgrund underteckna ett brev

där det slogs fast att labourledaren åsamkat relationen mellan partiet och den judiska gruppen i Storbritannien irreparabla skador.

Det var föreningen Judisk kultur i Sverige som hade bjudit in Schama till Stockholm. Kvällen före vårt samtal hade han varit huvudtalare vid föreningens Nobelafton på Konstakademien, tillägnad en författare som aldrig fick priset, Amos Oz. Samtidigt hade den författare som fick årets Nobelpris ätit galamiddag inte långt därifrån, i Blå hallen i Stockholms stadshus.

Debatten om Peter Handkes Nobelpris har mycket att göra med bruk och missbruk av historia. Fantasier om triumfer eller oförrätter i det förflutna kan vara gnistor som sätter människor och samhällen i brand. Simon Schama lyfter fram den serbiske ledaren Slobodan Milosevic som en portalgestalt för den våg av nationalistisk populism som nu rullar över världen.

Milosevic, då den starke mannen i kommunistpartiet i Serbien, höll den 28 juni 1989 ett beryktat tal vid Trastfältet i Kosovo. Där hade den serbiske fursten Lazar 600 år

tidigare utkämpat ett mytologiserat slag mot en ottomansk armé. Talet var den gnista som fick den aggressiva nationalismen att flamma upp i det sönderfallande Jugoslavien. Sex år senare mördade bosnien-serbiska styrkor 8000 män och pojkar i Srebrenica. Ytterligare elva år senare, i mars 2006, höll Peter Handke ett tal när den politiske mordbrännaren Milosevic begravdes. Hur kan en betydande diktare och intellektuell som Handke låna sig till något sådant? Det enda rimliga svaret är att han inte tror på

historien, han kan inte förmå sig att tro på en version av ett skeende som bygger på något så banalt som fakta. Verkligheten är inte verklig nog. Han föredrar en djupare sanning, en subjektivt och diktad sanning som han manar fram genom att ställa skenbart ödmjuka frågor: Var det verkligen...? Skulle det inte också kunna vara...? Denna metod för historierevisionism tillämpas också av mindre sensibla och mer maktpolitiskt orienterade aktörer. Putin, till exempel. Historier i stället för historia.

Maskeradkostymer istället för den nakna sanningen.

Dagens högerpopulister kallar sig gärna ”konservativa”. Också det är ett slags maskerad. Simon Schama pekar på de amerikanska Republikanerna som under Trump-åren sålt ut merparten av sitt politiska arv och brittiska Tories som förvandlats till ett ”brexitparti”.

”Konservatismen, från Burke och framåt, utgick från en förståelse av de långsamma processer genom vilka institutioner organiskt formas under lång tid. Men de här partierna är

egentligen reaktionära revolutionärer”, säger han. Och då behöver man inte någon historia? ”Nej, bara som något man kan åkalla när man slår på trumman och viftar med flaggan. De är för otåliga för historia.”

Kanske är det mot den bakgrunden man ska förstå att svenska ”konservativa” så ofta reagerar med indignation eller hån när historien förs in i den politiska debatten? Då talar de gärna om ”brunsmetning” och 30-talsfixering. Men det handlar förmodligen också om något annat. Historien går inte i repris.

Den kan inte återskapas. Men den kan förmedla lärdomar. Det är just därför så många vill förvanska, förneka eller förtiga den.

Per Svensson

per.svensson@dn.se

Löfven hyllade C och L i sitt årliga jultal

MÅNDAG 16 DECEMBER 2019

Statsminister Stefan Löfven (S) medger att socialdemokrater sitter på interna möten ”och önskar att partiprogrammet kunde genomföras till punkt och pricka” i stället för att följa januariavtalet.

Årets jultal höll Stefan Löfven på söndagen i Sankt Nicolai ruin i

Visby. Statsministern började talet med att hylla alla poliser och sjuksköterskor som kommer att arbeta över julhelgerna.

– Många av oss kan ta någorlunda ledigt under helgerna medan sjuksköterskor och poliser arbetar vidare. De firar utan sin familj för att vi ska vara trygga att göra det med vår, sade Stefan Löfven.

Han talade också om klassklyftor och att han tycker att alla samhällsmedborgare ska ta ett gemensamt ansvar för de problem som finns.

– Sjukdom, ensamhet, fattigdom kan aldrig reduceras till att vara

människors enskilda problem, det är vårt gemensamma ansvar, det är det som är solidaritet, och politik.

Vidare förtydligade Löfven sin inställning till det så kallade januariavtalet. Han tror att valresultatet, som gjorde det svårt att bilda en regering med tydlig riksdagsmajoritet, kan komma igen i nästa val och också valet därpå. Statsministerns inställning är att Socialdemokraterna även i fortsättningen kommer att behöva samarbeta med andra partier.

– Vi lyckades ändå bygga en socialdemokratiskt ledd regering.

Inte minst efter modiga beslut av Centerpartiet och Liberalerna, som valde att stå på rätt sida om historien.

Han medgav samtidigt att Socialdemokrater kan sitta på interna möten och önska att de i stället fick genomföra sitt partiprogram.

– Men valresultatet ger inte den möjligheten, verkligheten ser inte ut så. Januariavtalet var ett medvetet val för Sveriges bästa, sade Stefan Löfven.

Alexandra Carlsson Tenitskaja
[alexandra.carlsson.tenitskaja@dn](mailto:alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se)
[.se](mailto:alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se)

**Amanda
Sokol-
nicki: Det
är dags för
Kristdemo-**

kraterna att byta namn

SÖNDAG 5 JANUARI 2020

Vi pratade länge om att kristdemokratin i Sverige var döende. Nu är det dags att konstatera att den är död.

Partiet Kristdemokraterna mår desto bättre. Ebba Busch Thor toppar förtroendemätningarna och med henne har partiet fått fler mandat i både riksdagen och EU-parlamentet.

Hon går genom rutan. Det sa partimedlemmarna redan när de röstade fram henne, och de hade rätt. Men när hon gick lämnade hon kristdemokratin bakom sig, vilket ju inte var så konstigt. Ebba Busch Thor är ett framgångsfenomen, och för få väljare var intresserade av en konservativ humanism. Så vad har hon då bytt ut kristdemokratin mot? Sig själv, i hög grad. Framgångssagan. Och skickligt formulerad anpasslighet. Busch Thor har inga problem med att först vara emot värnskatt – och sedan bli upprörd för att den tas

bort. Hon drar sig inte för att bli besviken över hur hennes eget parti har röstat i abortfrågor i EU-parlamentet – under hennes ledarskap. Att före valet säga att det är uteslutet med SD-samarbete de närmaste 20 åren hindrar henne inte från att efter valet förklara att samarbetet är en självklarhet.

Lewi Pethrus principer har bytts ut mot kampanjsällskapet Bert Karlssons opportunism.

Några månader före valet gjorde David Lega, nu EU-parlamentariker, ett tappert försök att försvara den

kristdemokrati som vi brukade förknippa hans parti med.

Lega skrev: ”I dag har många familjer splittrats efter den stora flyktingkris som världen har upplevt. Vi kommer fortsätta att kämpa för familjers rätt att återförenas.” Nu har Ebba Busch Thor meddelat att partiet ändrar sin inställning till familjeåterförening.

Lega skrev: ”Det finns vänsterkrafter som försöker blanda ihop KD med SD. Det går inte. Kristdemokraternas grundläggande värderingar är helt motsatta.” Nu anser hans egen

partiledare att det är okomplicerat att samarbeta med just detta parti.

Lega skrev: "Det är olikheterna som stärker vårt samhälle. Därför måste olikheter inte bara tolereras, utan hyllas." Sommaren därpå förklarade Ebba Busch Thor att det vore bättre om judar också ville fira jul, och att böneutrop inte är något som ska behöva drabba den som har grillkväll i trädgården.

Partiet som skapades för att ge svängrum för minoriteter har blivit en av majoritetssamhällets främsta företrädare i kören som

ber de avvikande att ställa sig i ledet.

Sverigedemokraternas ständige strateg, Mattias Karlsson, säger att hans parti nog är att betrakta som något slags kvart-i-tre-ragg för moderater och kristdemokrater (DN 1/1). Och för Ulf Kristersson stämmer det. Men för dagens KD är SD något annat: En förutsättning för att fullborda framgångssagan.

Under julhelgen hände något som borde få Moderaterna att fundera på om deras kris ens har börjat. Sven-Olof Sällström (SD), som har varit riksdagsman i ett

decennium nu, förklarade att Ebba Busch Thor är den realistiska statsministerkandidaten för sverigedemokrater – moderater litar han inte på. Det dröjde inte länge innan hon ställde upp i en intervju för att kommentera saken. Hon sade sig vara förvånad men redo att axla ansvaret som statsminister.

Och vem berättade hon detta för? Nyheter Idag, sajten som startades av SD:s Kent Ekeröth och togs över av dåvarande partikamraten Chang Frick, som sedan använt plattformen på det

sätt som bäst gynnat SD. Ja, detta enligt hans mejl till partiets presschef (Expressen 24/3 2017). Busch Thor kan i alla fall inte anklagas för att vara otydlig med hur hon vill uppfattas.

Tanken är förstås inte ny. ”Man får en känsla av att Ulf Kristersson dansar efter din pipa?” frågade Aftonbladets Lena Mellin i november. ”Känner du att du sätter mig i en bekväm situation genom att ställa frågan?” svarade Busch Thor och bekräftade övertaget.

Frågan är bara hur väl hennes pipa fungerar på andra partier.

Många hade nog förhoppningar om att hon skulle desarmera Åkesson genom att tala så tydligt till hans väljare. Men har det fungerat? Efter att KD nästan halverades i senaste opinionsmätningen är frågan om inte partiet i stället har blivit en katalysator. Ytterligare en röst som ger argument till varför Åkesson är ett alternativ.

Kristdemokraternas nya identitet kanske ändå bäst sammanfattas av synen på människor på flykt. När den tidigare partiledaren Alf Svensson fick frågan om han skulle gömma en flykting i sitt

hem svarade han att det var en självklarhet. Ebba Busch Thor gör sig just nu hemmastadd med ett parti som vill skapa ett angiverisystem som skulle tvinga Alf Svenssons grannar att polisanmäla honom för det. Det är inget litet skifte.

Amanda Sokolnicki

amanda.sokolnicki@dn.se

**Ewa
Stenberg:
20-talet
färgas av
hur M**

**hanterar
sitt kvart i
tre-ragg**

TISDAG 7 JANUARI 2020

**Partistategerna blickar framåt
mot ett årtionde där SD allt mer
formulerar problemen. Det får
partierna att söka efter nya
berättelser, motståndare och
allierade.**

Det politiska klimatet hårdnar och det gör det långsiktiga samarbetet mellan S och M svårare. 20-talet kommer att färgas av hur nära Moderaterna vill vara sitt "kvart i tre-ragg" SD.

Analys

Det finns bara två val, seger eller död. Sverigedemokraternas Mattias Karlsson och den kubanska revolutionens Fidel Castro valde att sammanfatta sin kamp med samma ord. Liksom den svenska nazistledaren Sven Olov Lindholm gjorde under andra världskriget.

Vi lever i en omskakande tid när den tongivande ideologen i ett av Sveriges största partier använder slagord som hörts från antidemokrater i blodiga krig. Men Sverigedemokraterna ser den stora utomeuropeiska invandringen till Sverige som ett existentiellt hot mot nationen. Partiet har växt i takt med en ändrad politisk dagordning. Debatter om skatter och bidrag tas över av mer känsloladdade och svart-vita frågor om invandring, identitet och mångkultur. Kristdemokraternas Johan Ingerö varnar för att det till och med kan

bli våldsamt: ”Jag kan känna en viss oro över våldshandlingar eller våldsvågor som är en följd av en polariserad debatt”, säger han i DN:s intervju.

Inför skiftet till 2020-talet har Karin Eriksson och Johar Bendjelloul mött Johan Ingerö och fem andra politiska strateger för att resonera om det kommande årtiondet. De sex är självkritiska, men på olika sätt. Intervjuerna görs i en tid med en socialdemokratisk statsminister. Men Vänsterpartiets Aron Etzler anser trots det att Sverigedemokraterna är den

ledande ideologiska kraften i svensk politik. Centerns Martin Ådahl uttrycker det så här:

”Debatten kretsar enbart kring deras frågor och deras lösningar på frågorna.”

Sverigedemokraternas Mattias Karlsson säger att hegemonin har börjat spricka upp för det han kallar en socialliberal överideologi, om ”mångfald, tolerans, mångkultur, globalism och feminism”.

Här hemma utvidgas politikens område, på ett liknande sätt som under vänstervågen på 1970-talet.

Då var bh:n en politisk måltavla, nu är det sjalen. Också byggnadsstilar politiseras. Mattias Karlsson tar avstånd från modern arkitektur. ”Vänsterns strävan efter total jämställdhet, att alla ska ha det lika dåligt ungefär, tycker jag avspeglar sig väldigt väl i de funktionalistiska byggnaderna”, säger han. 1920- och 30-talets europeiska funktionalism ställs mot Carl och Karin Larssons röda gård med vita knutar och spröjsade fönster. Plötsligt förväntas människor välja. Det behövs ett enhetligt ideal.

Det nya politiska klimatet är mätbart på många sätt. Andelen väljare som vill minska flyktingmottagandet och som är negativa till ett mångkulturellt samhälle har ökat dramatiskt. Förtroendet för partiledarna faller. I den senaste SVT/Novusmätningen låg Jimmie Åkesson (SD) och Ebba Busch Thor (KD) på en delad förstaplats. De vann trots att det är fler som har litet förtroende för dem än som har stort. I trettio år svängde pendeln mot ideal om individualism och valfrihet. Nu slår den snabbt åt

andra hållet. Människor ska bete sig mer lika och förenas av en gemensam berättelse om landet. Socialdemokraternas Aida Hadžialić (S) efterlyser mer gemenskap. ”Vi har fått en pluralism, som säkert har goda resultat med sig i vissa avseenden, men många känner inte igen sig i vad Sverige har blivit”, säger hon. Aida Hadžialić inspireras av Danmark, där hennes systerparti gick till val på en mycket stram invandringspolitik och stora satsningar på välfärd. Där samarbetade S med Danskt Folkeparti, SD:s förebild. Men så

långt vill Aida Hadžialić inte gå. Hon vill behålla samarbetet i mitten, trots att hennes ideal ligger långt från liberalernas. Det är lätt att tänka att januarisamarbetet vid sidan av det framväxande samarbetet mellan M, KD och SD ska leda till en ny blockpolitik i Sverige. Men läser man de sex intervjuerna ser man att det inte alls är säkert. Moderaternas Alice Teodorescu Måwe tillhör dem som kritiserade SD:s isolering. Ändå är det inte ett konservativt block tillsammans med SD hon ser framför sig.

”I grunden är skillnaderna väldigt stora, om vi tar Moderaterna och Sverigedemokraterna. Även om man på senare tid kan dela bilden av vad som i vissa delar har gått snett. Så, nej, någon sådan konservativ gruppering ser inte jag naturligt. Det som däremot är naturligt är att det är de här tre partierna som utgör oppositionen.”

Alice Teodorescu Måwe oroar sig över att Socialdemokraterna försvagas. Hon säger att det är farligt för borgerligheten att inte ha en stark huvudmotståndare.

Motståndaren behövs inte bara för att strida mot. Teodorescu Måwe vill se uppgörelser med S i långsiktiga frågor som migrationen, klimatfrågan, omställningen på arbetsmarknaden och skolan. ”Därför att det möjliggör en långsiktighet och en överblickbarhet som politiken behöver.”

Aida Hadžialić vill samma sak: ”Det är alldeles nödvändigt för socialdemokratin och Moderaterna att finna varandra i de här stora tunga frågorna,

framför allt i migrationspolitiken”, säger hon.

Denna ömsesidiga längtan till varandra syns inte i dagens politik. Det senaste året har Moderaterna tvärtom lämnat energiuppgörelsen,

Försvarsberedningen och samtalen om åtgärder mot gängbrottslighet.

Frågan är hur polariserad den svenska politiken kan bli, om M och S fortfarande ska kunna samarbeta i några viktiga, långsiktiga beslut. Det är en av de kommande årens stora frågor, tillsammans med hur tydligt

Moderaterna och Kristdemokraterna ska markera sina konturer i kontrast mot SD. Sedan det borgerliga samarbetet sprack har kritik mot Jimmie Åkessons parti sällan hörts från M och KD.

Det har sannolikt att göra med att M velat bädda för besluten att börja förhandla med SD. Men det finns en risk för M och KD att Åkessons parti fortsätter att suga väljarstödet ur dem om de inte kan göra tydligt vad skillnaderna består i.

Moderatledaren Ulf Kristersson försökte i sitt jultal genom att lyfta

invandringens positiva sidor. I DN-intervjun följer SD:s Mattias Karlsson snabbt efter. ”Vi har väldigt ensidigt fokuserat på allt som är dåligt med invandringen”, säger han och bjuder på så sätt in nya M-väljare.

Samtidigt finns det en annan del av SD som tvärtom radikaliseras. Partiets tidigare rättspolitiska talesperson Kent Ekeröth skrev före jul en krönika att laglydiga medborgare måste få rätt att bära automatpistoler och försvara sig mot ”grupper från icke-skidåkande nationer” ”På stan, i biosalongen, i affären, på bussen.”

Sverigedemokraternas Mattias Karlsson liknar den öppnade dörren från Kristersson och Busch Thor vid ett ”kvart i tre-ragg”. Likt krogbesökare som i skum belysning och med många drinkar i blodet hittar någon som också har blivit över. Men SD försöker få relationen att hålla också i dagsljus, i alla fall länge nog för att ta över fler väljare.

Centerns Martin Ådahl och Vänsterpartiets Aron Etzler är optimisterna i intervjuerien. De tror att den nya tekniken kan lösa samhällsproblem. Det gäller inte bara den globala uppvärmningen.

Aron Etzler tror på en
”helautomatisk
lyxkommunism” (efter titeln på en
bok) av ett annat slag än den
gamla leninistiska. Martin Ådal
hoppas att tekniken förenad med
en närodlat landsbygdsliberalism
ska skapa en bättre framtid.
När högerpopulistiska vindar från
syd, öst och väst blåser in allt
starkare återstår att se hur
robusta de svenska partierna är.
Gamla partier har svepts bort i
andra länder, men kanske är de
nordiska byggda i ett segare virke
där funkis och röda timmerhus

blandas långt ifrån polerna segra
eller dö.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

Ekeroths rasism lever kvar

FREDAG 10 JANUARI 2020

Partistrategen Mattias Karlsson (SD) intervjuas på nyårsdagen i Dagens Nyheter. Hans ord låter inte alldeles bekanta: ”Det går inte att förneka att det finns en väldig massa människor som har kommit hit och verkligen gjort Sverige bättre och gör Sverige bättre varje dag”, säger Karlsson.

”I den här väldigt upphetsade diskussionen som har varit så har vi kanske tappat det. Eftersom vi har varit ensamma om att peka på att det här är på väg att gå snett, så har vi väldigt ensidigt

fokuserat på allt som är dåligt med invandringen.”

Här kan man, som väljare, välja. Antingen tror man att Karlsson hycklar, att det är samma SD som alltid och att han bara säger vad han tror att M och KD vill höra för att utan för dåligt samvete kunna räkna in honom i sitt regeringsunderlag. Eller så tänker man att Karlsson, och partiet, mot alla odds verkligen är inne i någon sorts förändring.

Kent Ekeroths onsdagseskapader på Twitter motsäger kraftfullt den andra teorin. Ekeroth, länge en av SD:s absoluta toppar och fortfarande partiaktiv, uttalade sig om medieuppgifter om att smålänningar dött på det störtade planet i Iran.

”Smålänningar”, skrev Ekeroth om dödsbudet med all sarkasm han var mäktig, och la till en gråtskrattande emoji.

För det vet ju alla att en riktig smålänning ser ut som Emil i Lönneberga och inte som, säg, ensamkommande flyktingar som går på gymnasiet i Jönköping. Och raljansen fortsatte länge bland de Sverigevänliga på nätet: "Svenskar" på planet? Haha, nä, bara människor med svenskt pass.

Så vilken är Sverigedemokraternas själ? Har de gjort en helomvändning i synen på invandrare? Eller är den grundligt impregnerad av människor som Kent Ekeröth och en världsbild där en man född i Afghanistan inte kan bli smålänning? Detta parti ska M och KD försöka samarbeta med. Hoppas de känner sig säkra på svaret.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

Ledare: Januariavtalet var nödvändigt för att ta tag i Sverige

LÖRDAG 11 JANUARI 2020

Nu tar vi tag i Sverige, var Ulf Kristerssons slogan i valrörelsen 2018. Det var en fin ambition. De föregående åtta åren – under såväl Fredrik Reinfeldts andra som Stefan Löfvens första mandatperiod – hade riksdagen präglats av låsningar. Samtidigt

ökade reformbehovet: Stelbenta arbets- och bostadsmarknader hämmade ekonomin, försvårade integrationen och innebar att framför allt unga och nyanlända förnekades möjligheter att ta sig vidare i livet.

Dessvärre infriade M-ledaren aldrig sitt löfte. Efter att väljarna levererat ett resultat som innebar att det inte gick att bilda en alliansregering vägrade han att vända sig över blockgränsen. I stället försökte Kristersson bilda en smal minoritetsministär som skulle ha varit helt beroende av Jimmie Åkesson i varje viktig votering, trots att han tidigare sagt att han inte tänkte ”samarbeta, samtala, samverka, samregera” med Sverigedemokraterna.

Det blev Centerpartiet och Liberalerna, tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet, som gjorde det Ulf

Kristersson i valrörelsen hade lovat att han skulle göra.

Januariavtalet, som i dag fyller ett år, var inte någons önskeutfall. Annie Lööf och Jan Björklund ville inte ha en socialdemokratisk statsminister. Stefan Löfven ville inte föra en till stora delar liberal politik. Men uppgörelsen innebar att Sverige fick en regering med en tydlig reformagenda och tillräckligt med mandat för att genomföra den, utan att behöva kohandla med vare sig SD eller V.

Sedan den presenterades har överenskommelsen utsatts för kritik av framför allt två snitt.

Det ena handlar om innehåll:

Januariavtalet har lite att säga om viktiga områden som försvar och brottslighet.

Det är en iakttagelse som är både korrekt och missar poängen. I riksdagen finns en bred samsyn kring att försvaret ska rustas

upp samt att polisen både ska få mer resurser och skarpare verktyg. Varför skulle C och L ödsla politiskt kapital på sådant som S gärna ger dem?

I stället ligger fokus på arbetsmarknad, skatter och bostadspolitik. Det är områden där Socialdemokraterna ofta agerat bromskloss för viktiga förändringar, men nu gett vika. Det är också områden där liberala reformer faktiskt kompletteras av traditionell S-politik: arbetsrätten måste, till exempel, luckras upp, men det är också viktigt att människor som förlorar jobbet får hjälp att ställa om.

Den andra invändningen mot januariavtalet riktar in sig på mandatmatematiken: De fyra partierna är visserligen den största enheten i riksdagen, men de saknar egen majoritet. Därför har de inte vad som krävs för att

driva igenom den politik de är överens om, säger kritikerna.

Också det är en iakttagelse som både är korrekt och missar poängen.

I budgetvoteringar räcker det att vara störst. Eftersom V, SD, M och KD inte röstar på samma budget har januaripartierna tillräckligt många riksdagsstolar för att driva igenom sin ekonomiska politik.

När det gäller sådant som faller utanför budgeten – bland annat liberaliseringarna av arbets- och bostadsmarknaderna – handlar det om ett sakinnehåll som i hög utsträckning också delas av Moderaterna. Så länge Kristerssons parti inte röstar mot sin egen politik finns ett gediget parlamentariskt stöd för januariavtalet som helhet.

Tonläget i debatten har under det senaste året varit uppskruvat. Politiska

motståndare och tyckare till både höger och vänster har larmat om att partierna som ingått överenskommelsen straffas av väljarna.

Helt smärtfri har resan inte varit, men faktum är att januaripartierna klarar sig rätt bra i opinionen. I DN:s senaste Ipsos når C och L tillsammans 13 procent, S och MP 30, det handlar om ett tapp på 1 respektive 2 procentenheter från valresultatet.

Framför allt är konvulsionerna till höger minst lika stora. I valet fick M och KD tillsammans 26 procent, nu har de 22. Deras nedgång förklarar till stor del SD:s uppgång på drygt 6 procentenheter. Ebba Busch Thors och Ulf Kristerssons möten med Jimmie Åkesson har uppenbarligen fungerat som en signal till de egna väljarna att SD är ett helt okej parti att rösta på.

Det betyder inte att S, MP, C och L kan slappna av.

Den första utmaningen bestod i att komma överens. Nu måste de fullfölja det arbete som inletts och se till att januariavtalet genomförs på ett ansvarsfullt sätt.

DN 11/1 2020

Niklas Orrenius: Twitterhån om ”smålänningar ” gör Palmes gamla tal

smärtsamt aktuellt

LÖRDAG 11 JANUARI 2020

Det är juldagskväll år 1965, och Olof Palme talar i Sveriges Radio. Palme är 38 år gammal och nyutnämnd kommunikationsminister. Fyra år senare ska han bli Sveriges statsminister. Palme vill belysa en stor samhällsförändring som inletts. Sverige håller på att bli ett invandrarland. ”Det finns i dag 400 000 invandrare i Sverige. 150 000 av dessa har sedan kriget blivit svenska medborgare. Invandrarna är alltså en stor och växande minoritet, av de människor som lever och arbetar här i landet”, inleder han sitt jultal.

Bara några decennier tidigare var Sverige ett utvandrarland, påminner Palme, ett fattigt land som unga friska människor lämnade för att få ett bättre liv i USA. Nu, i mitten på 1960-talet, är det tvärtom. Olof Palme anar att befolkningen inte riktigt har satt sig in i ”den nya situation som uppstått när invandrarna blivit en stor och växande folkgrupp”. Han säger att Sverige sedan länge ”varit ett mycket enhetligt land” och att ”vi har saknat minoritetsproblem”. Nu kommer världen till Sverige, och vi måste vara en del av den, slår han fast. Han förutspår gnissel, påfrestningar och svårigheter. ”Men skall vi kunna överleva måste vi lära oss att leva tillsammans med andra.” Så kommer Palme till den del av talet som handlar om fördomar. Det är ord som fortfarande lever i många svenskars

medvetande – tack vare The Latin Kings, hiphopgruppen som lät Olof Palmes radoröst från 1965 höras över en jazzig, melankolisk pianoslinga:

”Vi betraktar oss gärna som fördomsfria och toleranta, men så enkelt är det ändå inte”, säger Palme.

Han fortsätter:

”Fördomen har alltid sin rot i vardagslivet. Den groer på arbetsplatsen och i grannkvarteret. Den är ett utlopp för egna misslyckanden och besvikelser. Den är framför allt ett uttryck för okunnighet och rädsla. Okunnighet om andra människors särart, rädsla för att förlora en position, ett socialt privilegium, en förhandsrätt.”

Hudfärg, språk och födelseort har ingenting med mänskliga kvalitéer att göra, inskräpper Palme: ”Att gradera människor med sådan måttstock står i

bjärt kontrast till principen om människors lika värde.”

The Latin Kings spred Palmes ord på albumet ”Mitt kvarter” från år 2000. Det hade gått 35 år, men gruppen ansåg att jultalet från 1965 ännu var aktuellt.

Ytterligare två decennier senare har det antirasistiska budskapet blivit än mer angeläget. Vi har inflytelserika svenska politiker med vind i seglen som öppet misstänkliggör minoriteter.

Därför kan ett ombud på Sverige-demokraternas landsdagar stå i talarstolen och beskriva muslimer som ”inte fullt ut människor” utan att få mothugg av någon i salen. Sådan avhumanisering är en logisk konsekvens av att partiets toppar själva år efter år har beskrivit muslimer som samhällsskadliga hot som bör bekämpas. Därför kan SD-profilen Kent Ekeröth efter en flygolycka med 176 dödsoffer twittra

hånfullt om två av dödsoffren, som enligt Sveriges Radio gick i gymnasiet i Jönköping. I Sveriges Radios rapportering beskrevs de omkomna gymnasisterna som smålänningar – och just detta ordval hånades av Kent Ekeröth, eftersom de döda kommit till Sverige som ensamkommande flyktingbarn.

Kent Ekeröth satte i sin tweet citationstecken runt ordet smålänningar, och la till en gråtskrattsmiley.

”Smålänningar”, haha!

När jag läser Kent Ekeröths empatilösa tweet får jag en flashback till den 2 januari 2011. Då beskrev Ekeröth ett dagsgammalt spädbarn som ett hot mot Sverige.

Sydsvenskan hade en artikel om årets förstfödda: en flicka som hette Mariama Ahmed. Modern var stolt och glad över bebisen. Riksdagsledamoten Kent Ekeröth bloggade:

”Första barnet i Malmö 2011 heter föga förvånande Ahmed i efternamn.

Symptomatiskt för Malmö – symptomatiskt för islamisering – symptomatiskt för den demografiska bomben.”

Så länge Kent Ekeröth höll sig till att hetsa mot muslimer hyllades han av partiets högsta toppar. Som vid landsdagarna i Ljungbyhed 2009. Då satt Jimmie Åkesson, Mattias Karlsson och Richard Jomshof längst fram och lyssnade beundrande till ett långt, aggressivt tal om att det råder krig mellan muslimer och västvärlden.

Talets budskap: Att muslimer är ett ondsint gäng som är ute efter att ta över världen. Om de inte stoppas så kommer svenskar att ”tvångskonverteras och leva som dhimmis, andra klassens medborgare, under förnedrande apartheidlagar eller

dödas”. Muslimer är fiender i ett ”uråldrigt krig”, dundrade Ekeroth, och fick stående ovationer och jubelrop av hela salen, inklusive trojkan Åkesson-Jomshof-Karlsson.

Ekeroth liknade invandring vid hiv-virus, han skyllde Breiviks terrorbomber i Oslo på muslimer, han hävdade att det inte finns palestinier utan endast ”araber som i sann muslimsk anda vill utplåna judar, västerlänningar och andra” – och SD belönade honom med framskjutna poster. Karriären hejdades inte förrän Ekeroth hamnade i ett krogbråk, och åtalades för ringa misshandel. Ekeroth friades i hovrätten och fick vara kvar som riksdagsledamot, men petades som SD:s rättspolitiska talesperson.

Kent Ekeroth är kvar i SD-sfären. Han sitter i styrelsen för SD Värmdö och är redaktör på Samhällsnytt, den SD-vänliga

anti-invandringssajt som tidigare hette Avpixlat. SD Värmdös gruppleddare har beskrivit Ekeroth som ”en mentor”.

Fördomar och misstro mot minoriteter kommer alltid att finnas. Som politiker och debattör kan man välja att underblåsa rasismens vågor och surfa på dem – eller att bekämpa dem, och tydligt stå upp för allas människovärde.

Alla människor har sina blindade fläckar. I sitt jultal 1965 nämner Olof Palme Sveriges fientliga attityd mot förföljda judar som på 1930-talet försökte få en fristad – men säger även, motsägelsefullt, att ”grumliga rasteorier aldrig har vunnit fotfäste” i vårt land.

Dessa ord uttalar han endast sju år efter att Statens institut för rasbiologi lagts ned. Faktum är att grumliga rasteorier fortfarande lever och frodas i svenska myndigheter på 1960-talet, när Olof Palme

håller sitt tal. För vad ska man annars kalla tankarna bakom de etniska register över romer som Socialstyrelsen och flera andra myndigheter har? De register där varje rom tilldelats ett så kallat "Z-nummer", där Z står för zigenare? Ändå fram till år 1980 ska Socialstyrelsen komma att använda koderna "Z", "1/2 Z", "1/4 Z" och "ej Z" för att sortera romer och ingifta.

Om Olof Palme kände till de svenska Z-registren, så nämnde han dem inte i sitt jultal. Palme var ingen perfekt person. Han var en slipad politiker, med fel och brister.

Ändå undrar jag vilken ledande svensk politiker som i dag, i en tid då hetsen mot minoriteter faktiskt leder till våld, skulle välja att hålla en flammande appell mot fördomar och rasism.

Jag hoppas att det finns någon.

Niklas Orrenius

niklas.orrenius@dn.se

Kent Ekeroth backar efter kritiken: ”Inte rätt tillfälle”

LÖRDAG 11 JANUARI 2020

SD-profilen Kent Ekeroth backar från sitt inlägg på Twitter där han hånade offer efter flygkraschen i Iran. Han medger nu att inlägget inte skrevs ”i rätt tillfälle”.

17 personer hemmahörande i Sverige omkom i flygkraschen i Iran, enligt utrikesminister Ann Linde (S). Av de 17 hade sju personer svenskt medborgarskap,

meddelar utrikesdepartementet. Tio av dem var folkbokförda i Sverige.

Kent Ekeroth tog en skärmbild av en text som Sveriges Radio publicerat med rubriken ”Smälningar bland dödsoffren”. Ekeroth publicerade bilden på sitt Twitterkonto och skrev ett inlägg till som antydde att dödsoffren i flygkatastrofen inte skulle vara från Småland.

Han har fått kritik på sociala medier men också av politiker och andra offentliga personer och nu väljer Ekeroth att backa från sitt kritiserade inlägg. I ett mejl till tidningen Mitti skriver han följande: ”Mitt inlägg var inget mer än en raljant pik till svensk media. Självklart är flygkraschen en stor tragedi och i ljuset av det var det inte rätt tillfälle av mig att lyfta frågan om medias propagandistiska språkbruk.”

DN har sökt Kent Ekeröth för en kommentar.

Alexandra Carlsson Tenitskaja
alexandra.carlsson.tenitskaja@dn.se

Peter Wolodarski: De små vidrigheterna kommer att förändra Sverige.

SÖNDAG 12 JANUARI 2020

Människor dör i en flygkatastrof. Här hemma använder vissa sociala medier för att sprida rasism och förakt mot de döda. Normalisera aldrig detta.

Några dagar före nyår började sociala medier fyllas med summeringar över det gångna året. Jag fastnade för ett inlägg av skådespelaren och komikern William Spetz, 23, som vanligtvis inte brukar debattera politik.

Nu konstaterade han frankt: ”Det värsta med detta år och typ också förra är normaliseringen av äckliga rasistiska åsikter eller liksom små vidrigheter som skulle klassas som oacceptabelt typ 2014–2015. I dag är det vardagsmat och inte ens man själv reagerar längre.”

Om någon trodde att 2020 skulle bjuda på ett bättre samhällsklimat, så brast illusionerna tidigt in på det nya året.

I veckan sköts ett passagerarflygplan ned strax efter start i Teheran. 176 människor omkom, varav 17 är hemmahörande i Sverige. Mitt i bedrövelsen valde ett antal personer med följarskaror i sociala medier att sprida rasism och förakt mot de döda. Bland dem som inte kunde hålla sig fanns en före detta ledande Sverigedemokrat, en mångårig tidigare medarbetare på Sveriges Television och en skribent på en av Sveriges ”alternativa” mediasajter, som till skillnad från alla andra minsann påstår sig säga som det är. Denna gång bestod ”sanningssägandet” av att på sociala medier publicera identiteten på samtliga döda svenskar i flygkraschen, i ett oblygt försök att göra gällande att de omkomna egentligen inte var svenska – trots medborgarskap eller bosättning i Sverige. Så brutal kan den digitala skändningen numera gestalta sig.

Lyckligtvis blev det en kraftig motreaktion och flera av de inblandade backade.

Men tyvärr har William Spetz rätt när han konstaterar att åsikter som förr bara hörts från extrema grupper i dag blivit ett slags vardagsmat. Vi stoppar i oss födan passivt utan att kroppen längre reagerar.

Vi har i flera år blivit serverade med så många invektiv och försök att ladda ord med ny mening, att vi vant oss och mer och mer normaliserat det onormala.

2019 var året då en riksdagsledamot för ett parti som suttit i regering flera gånger kallade svenska barn som är fast i läger i Syrien för "jihadiavkommor". Och inte bara det. Enligt riksdagsledamoten är de små barn till "IS-honor som tigger om att hämtas tillbaka" när de i själva verket borde "låtas ruttna kvar där".

Så här lät det inte förut från en folkvald i ett traditionellt parti, det var otänkbart.

Men hur många protesterar i dag?

Färre och färre. Samma riksdagsledamot, som gjort det till en sport att via sociala medier spotta på andra människor, hade för några år sedan blivit av med sina uppdrag som en följd av systematiska försök att brutalisera offentligheten.

Inte längre. Tvärtom blev han under nyårshelgen framlyft i en stor svensk tidning av två kommentatorer som "någon som alltid har något att säga".

Hans återkommande invektiv som även inbegriper påhopp på barn? Ingen stor fråga för kommentatorerna. De lyfter hellre fram riksdagsledamotens roll som "intellektuell motor" i sitt parti, för att låna ett begrepp i artikeln, "i skymundan av alla bråk om 'tonläget'".

Notera särskilt citattecknen runt ”tonläget” – ett medvetet eller omedvetet försök att spela ned det aggressiva språkets betydelse.

När jag var student råkade jag komma över Marit Paulsens självbiografiska roman ”Liten Ida” från 1990. Den handlar om den lilla flickan Ida som är dotter till en ”tyskhora” i ockupationens Norge. Det är en smärtsam berättelse om hur ett barn drabbas av omgivningens misstänksamhet och förakt. Hur en ond tid kan prägla en tidsanda. En ”tysketös” lott, för att tala med Marit Paulsen.

Jag antar att det är just vår tidsanda som släppt på så många spärrar, som gjort att extremt tankegoods plötsligt kan få stor spridning. Och att det människofientliga språkbruket allför sällan möts av kraftfulla mothugg.

För fem år sedan hade inte en profilerad borgerlig debattör publicerat ett blogginlägg som varnar för att alltfler svenska barn föds av en förälder med utländsk bakgrund (undertecknad har två föräldrar som är utlandsfödda, så jag antar jag också räknas in i den ”radikala demografiska förändringen”). Den typen av tankefigurer florerade tidigare enbart i högerextrema kretsar. Under julhelgen spreds de i borgerliga nätverk.

För fem år sedan hade inte TV4 tillåtit att ett av deras mest populära familjeprogram, rymmer en profilerad medverkande som bland mycket anmärkningsvärt förra året deltog i en talkshow arrangerad av framträdande högerextremister.

För fem år sedan hade inte en ledande kandidat till EU-valet försökt ladda ett begrepp som ”god” med negativa

konnotationer genom att babbla om ”godhetssignalering”.

För fem år sedan hade inte ledarskribenter på stora tidningar vågat vädra sitt obehag med att de inte kan köpa ”vanlig svensk mat en sen kväll i Gävle” eller sin djupa oro för Sveriges ”demografiska förändring” – läs: att alltfler svenskar har utländsk bakgrund.

Problemet är inte att viktiga samhällsfrågor diskuteras på ett genomgripande sätt – det är en outhärlig del av demokratin. Det otäcka är att tilltagande kollektivisering och främlingsrädsla börjat äta sig in i språket. I veckan publicerade DN en insändare mot tiggeri där skribenten slog fast att hon inte vill ”se de här människorna här”. Bort ska de. Ut.

Tiggeri är en viktig fråga att debattera, men den dagen stora medier oreflekterat

sprider vidare den typen av kollektivt människoförakt – ”jag vill inte se er här” – är offentligheten illa ute. Även om DN tagit in nödvändiga bemötanden mot insändaren borde vi inte ha publicerat den. Det var ett misstag, som jag ber om ursäkt för, men kanske ett mått på en större förändring som påverkat oss alla. Ingen undgår att smittas.

”Ord kan vara som mycket små arsenikdoser”, skrev Victor Klemperer i sin bok om språket i Tredje riket. ”De sväljs helt obemärkt, de tycks inte ha någon verkan men efter ett tag verkar giftet ändå.”

Alla som hånskrattar åt ”god ton”, ”varningar om 1930-talet” och ”politisk korrekthet” bör fundera på alternativet. Den offentlighet som nu tycks växa fram – framhejad av Donald Trumps aggressiva

twittrande – har redan börjat förskjuta oss.

De små vidrigheterna kommer att förändra Sverige i grunden om vi inte gör motstånd.

Peter Wolodarski

peter.wolodarski@dn.se

Sveriges förträngda historia. Maria Ripenbergs bok om rasismen

griper tag men har sina luckor

SÖNDAG 12 JANUARI 2020

Maria Ripenberg

**"Historiens vita fläckar. Om rasismens
rötter i Sverige"**

Appell förlag, 336 sidor

Få platser är så omskakande som Cape Coasts slott i Ghana, bildskönt beläget på en udde mellan en palmig sandstrand och en armada av fiskebåtar. I de svala källarhålorna där de blivande slaverna trycktes in anas ännu en vag doft av kroppsvätskor, och över en port mot havet står: "Door of no return."

Fortet byggdes som Carolusborg av Svenska afrikakompaniet 1652, och i dag är det ett monument över Sveriges roll i det blodiga kolonialsystemet.

Maria Ripenberg skriver i "Historiens vita fläckar: Om rasismens rötter i Sverige" att slavfortet var en del i ett större stormaktsprojekt. När Afrikakompaniet bildades 1649 av Louis de Geer hade svenskarna redan kört bort Sáp-mifolket för att bryta silver i Nasafjället, samt anlagt kolonin "Nya Sverige" i Delaware. Spåren efter det koloniala arvet finns överallt om man bara vill se; från mitt kök skymtar jag Johan Printz väg, döpt efter nybyggaren som bad om trupper för att döda alla lenapeindianer i regionen. Bopålarerna rycktes snart upp av danskar och holländare, men drömmen levde kvar in på 1700-talet, då lystna blickar riktades mot den karibiska handeln med socker och

tobak. Gustav III lyckades till slut tjata loss lilleputtön Saint-Barthélemy av Frankrike, i dag känd som lyxoas för filmstjärnor och kungligheter.

Svenskarna var djupt besvikna, då ön saknade naturtillgångar, odlingsbar jord och färskvatten. Snart insåg man att den var utmärkt som frihamn för slavhandel, särskilt när andra länder låg i krig. Sverige var alltså en liten men ivrig part i - kolonialismens grymheter, även om man var för sent ute för att bli framgångsrik. Detta är inget man hört från skolvänken, och som Maria Ripenberg skriver är det dags att den historien skrivs in i våra läroböcker.

Som historik över svensk rasism är boken däremot ofullständig. Varför inte backa vidare till 1500-talet, när Gustav Vasa utvisar romerna, biskop Laurentius Petri förbjuder svenska präster att begrava eller

döpa dem, och vuxna romska män kunde hängas utan rättegång? För att ta ett annat exempel med samtida implikationer.

Kanske hade det räckt om titel och pressmaterial lovat mindre. För bokens fokus är inte rasismen i allmänhet, utan svensk kolonialism som grund för dagens afrofobi. Afrosvenskar diskrimineras på arbetsmarknaden, är ekonomiskt utsatta, och drabbas hårdast av ursprungsrelaterade hatbrott, något som Ripenberg lyfter fram flera gripande exempel på.

Hur ser kopplingen mellan då och nu ut? Hon låter trådarna löpa via 1800-talets nationalromantik, rasbiologiska institutet i Uppsala, stereotyper i skolvänken och reklam under 1900-talets första hälft, samt – mer tveksamt – efterkrigstidens idé om Sverige som humanitär stormakt. Då anpassas fördomarna för nya syften,

menar hon; afrikaner ses som odugliga och hjälpbehövande, och biståndet inrättas ”utan att det förklaras varför”.

Plötsligt låter det som att svenska apartheidlagar i Karibien och svenskt demokratibistånd till ANC i Sydafrika är länkar i samma rasistiska kedja. Är det meningen? Det vore inte bara orättvist, utan ironiskt nog framstår därmed kulturer, i det här fallet den svenska, som oföränderliga.

En annan väg hade varit att hålla fast vid den materialistiska analys som både hon och forskningen gör av kolonialismen, nämligen att rasismen behövdes för att rättfärdiga vissa ekonomiska och politiska mål. Om man enbart rör sig i idévärlden så kör man till slut fast i oglassiga ”Nogger black”-debatter, men man undrar ju också: Vilken funktion fyller rasismen i dagens hårt skiktade kapitalism? Låt säga, för de

slaveriliknande villkoren i vissa serviceyrken, eller i oviljan att investera i bostäder för låginkomsttagare?

Medan Jeff Bezos strosar runt på en 137 meter lång båt i St Barts, utarmas det knapra amerikanska välfärdssystemet av skattesmitande storföretag. Nog finns rasismens rötter på ön, men kanske går trådarna till dagens lyxjakter likaväl som gårdagens slavskepp.

Leonidas Aretakis

leonidas.aretakis@dn.se

Dags att tala om mordet på allting: Omnicid

MÅNDAG 13 JANUARI 2020

Klimatkrisen och de jättelika bränderna i Australien väcker nya frågor. Vem är skyldig – och hur kan vi utkräva politiskt och juridiskt ansvar? Den australiska sociologen Danielle Celermajer förklarar varför omnicid (allmord) kan bli 20-talets hetaste debattämne.

När alla började inse Förintelsens fruktansvärda omfattning påpekade den polsk-judiske juristen Raphael Lemkin, som fått hela sin familj utplånad, att det saknades ett ord för det slags brott som begåtts: att mörda ett folk. Hans livsgärning kom att kretsa kring försöket att skapa ett sådant juridiskt begrepp – och sedan att få världen att använda och fördöma det: ”genocid”, folkmord. I dag ingår detta skrämmande ord i våra lexikon. Det betraktas som det kanske värsta brott någon kan begå. Nu, under de första dagarna av det tjugoförsta seklets tredje decennium, ser vi på medan människor, djur, träd, insekter, svampar, hela skogar, floder och ekosystem utplånas – och vi inser att vi saknar ett ord för vad som sker. På senare år har miljöaktivister visserligen myntat begreppet ”ekocid”, mord på hela

ekosystem. Men detta är något annat och större. Vi talar om mordet på allting.

”Omnacid”. Allmord.

Någon invänder säkert att detta inte är något som går att beskriva med efterledet –cid – av latinets ord för att döda – utan att det snarare rör sig om ett naturligt fenomen, låt vara ett ousägligt beklagligt sådant. Det är också svårt att finna de skyldiga, men ett nytt slags brott fordrar även en ny förståelse av vilken skuld vi talar om. Problemet med att tillämpa lagarna om brottet ”folkmord” är att de är skrivna på ett sådant sätt att man måste kunna bevisa att det verkligen förelåg en avsikt att förrinta ett helt folk. Och även när sådana avsikter finns döljer de sig ofta under ytan, i vaga begrepp som fördomar eller ”ondska”.

Den här gången kan vi inte låta det stanna där. Vi måste förstå att ansvaret för ett

”omnicid” är spritt och flerskiktat. Här är ansvaret nästan alltid indirekt, men följderna ändå förödande. Vi kan inte urskilja någon enskild som hade för avsikt att döda de femhundra miljoner vilda djur som antas ha strukit med under de australiensiska sommarbrändernas första månad.

Vi kan däremot lätt namnge politiker som vägrade att tala med de brandkårsbefäl som försökte varna för och förebygga den kommande katastrofen. Det var samma politiker som godkände och fortsätter tillåta att nya kolgruvor öppnas, trots den vetenskapliga konsensus som föreligger om följderna av fossila bränslen för klimatet, särskilt vad gäller höjda temperaturer och förlängda torrperioder. Det är samma politiker som godkänt att tillgängliga vattenresurser leds om för att användas för mineralbrytning samtidigt

som levande varelser dör ut på grund av vattenbrist och torkan slutar i ett eldhav. Vi kan identifiera ägarna bakom de mediebolag som sponsrar massförnekandet av vetenskapliga bevis för klimatföljderna av en ekonomi dopad av fossilförbränning. Det är samma medieägare som använder sina verktyg för att underblåsa rädslor, utså förvirring och skapa splittring och fiendskap i hela samhällen.

Vi kan identifiera de investerare som använder sitt ekonomiska och sociala kapital för att stödja politiker vilka i sin tur försvarar deras finansiella intressen. Vi kan urskilja en hel företagskultur och ett helt juridiskt system, befolkat av advokater, managementkonsulter och finansanalytiker som kräver att företag kortsiktigt maximerar sina vinster, för sina aktieägares skull, och som dumpar alla

kostnader för framtiden och livet på planeten på någon annan.

Sedan kan vi finna andra aktörer på betydligt närmare håll. Företagsägare och investerare vars inkomster är beroende av resursutvinning och exploatering.

Konsumenter som blivit beroende av en livsstil byggd på samma exploatering av naturresurser. Medborgare som prioriterar sina kortsiktiga intressen framför planetens överlevnad, medborgare som saknar det mod och den framsynthet som krävs för att ta oss genom de ekonomiska och sociala reformer som skapar en beboelig värld för våra barn och andra levande varelser än vi själva. Medborgare som inte kan eller vill ta sig tid för att sätta sig in i komplicerade frågor, utan hellre söker skydd bakom de fördomar som odlas i den egna kretsen.

Vi kan också urskilja de människor och delar av den mänskliga kulturen vi intalat oss att vi är överlägsna, och vilka vi därför har rätt att dominera och exploatera, så som vi utnyttjar andra levande varelser och världens naturresurser. Tanken att det bara är sådana som vi som har rätten att frodas och att allt annat och alla andra existerar endast för vår skull. Att andra varelser inte är liv utan tillgångar.

Ingen av dem jag nämnt odlar en lust att döda allt omkring sig. Men tillsammans har vi skapat och fortsätter att skapa de omständigheter där omnicid blir oundvikligt.

När jag var barn brukade mina föräldrar spela en sång av Bob Dylan, "Who killed Davey Moore?" Den handlar om en boxare som dog i ringen när han var trettio. Varje vers inleds med att någon – tränaren, publiken, hans manager, vadslagaren,

sportskribenten, den andre boxaren – svarar på titelns fråga: "Vem dödade Davey Moore?" och alla svarar: "inte jag". För att sedan förklara att de bara gjorde vad de förväntades göra: gå till matchen, skriva om den, utdela slagen. Och de talar alla sanning.

Vi gör också vad vi förväntas göra: försäkrar oss om att de viktiga donatorerna sponsrar vår politik; maximerar våra vinster; ser till att få det bästa priset; skapar en behaglig livsstil åt oss och de våra; undviker all förändring; lever förnöjda i självbedrägeriet att vi människor är utvalda. Men att göra det vi förväntas göra är fullt tillräckligt för att döda inte bara Davey Moore utan i praktiken allting omkring oss.

Omicid är det största av alla brott. Och precis som med all brottslighet måste de skyldiga ställas inför rätta.

Danielle Celermajer är professor i sociologi vid Sydneys universitet. Hon är också författare till böckerna "The sins of the nation and the ritual of apologies" och "The prevention of torture".

Danielle Celermajer

Inget stärker sammanhåll- ningen som en nazistanklagel- se på nätet

TISDAG 14 JANUARI 2020

Om det skulle delas ut ett pris till årets informella lobbyist är en kandidat redan klar. Jag nominerar den twittrare som sarkastiskt frågade SVT-reportern Erika Bjerström om hon var nazist.

Bjerström skrev i en analys att Greta Thunberg börjar låta alltmer vänsterpopulistisk. Twittrarens logik tycks ha varit ungefär denna: "Du, Erika, kallar Greta Thunberg vänster. Nu ska jag på samma premisser ge dig ett epitet: är du nazist kanske? Hur känns det att bli kallad saker? Inte så kul? Va? Va?"

Som ni ser är retoriken kanske inte av Aristoteles-klass, men rätt typisk för sociala medier i dag. Intressantare är effekten som tweeten fick:

Erika Bjerström annonserade att hon lämnar Twitter. Ett av skälen hon uppgav: anklagelsen för att vara nazist.

PM Nilsson i Dagens Industri skrev en ledare om ämnet: "För detta fick Bjerström sitt livs hatstorm på sociala medier och kallades nazist av den gröna rörelsens aktivister."

I Göteborgs-Posten skrev Alice Teodorescu Måwe: "Det Bjerström utsatts för (att kallas nazist, min anmärkning) är symptomatiskt."

Det är möjligt att fler personer använt nz-ordet mot Bjerström, men i så fall har det inte kommit fram. Just denna var alltså dessutom sarkastisk och tyckte inte ens att Bjerström var nazist. Grattis, här kommer nomineringsbeviset för "årets lobbyist", en sedelbunt i marsipan.

Effekten av ordet blev monumental.

Twittraren blev alltså "gröna aktivister" i DI och "symptomatisk" i GP. En vanlig reaktion bland kommentarerna kan sammanfattas med meningen "typiskt vänstern att naziststämpla allt den ogillar". Den ensamme twittraren förvandlades alltså till ett ondsint kollektiv, en hegemonisk rödgrön röra som utan minsta provokation står redo med mursleven för

att "brunsmeta" alla som vågar kritisera Greta Thunberg eller valfri vänsterikon. Samma tendens syntes tydligt efter förra veckans Golden Globe-gala i Los Angeles. Värden Ricky Gervais provocerade kändisaktivister och körde några anti-pk-skämt – varpå horder av människor upprördes över att vänstern kallade Gervais för "högervriden".

Så vad hade hänt? En journalist på tidningen Vanity Fair hade i en tweet benämnt honom så. Där har vi sannerligen en värdig medtävlare om det där marsipanpriset.

Många fler lär tillkomma. Detta är nämligen inte bara ett fenomen på den ena politiska kanten. Även vänsterdebattörer är snabba med att hitta exempel på enstaka stollar som blir representanter för allmän högerondska.

Gång på gång ser vi hur traditionella medier har svårt att hantera och beskriva nätilska i nyhetsrapporteringen. Det räcker med att ett par internetkommentatorer av tusentals har en fördomsfull ton för att det ska kallas "en rasistisk hatstorm".

Samma sak syns i den politiska nätdebatten. Men även om dessa debattörer kanske inte vet vad en folkstorm är så kan ingen förneka att de är bra på att segla i den.

Denna kategori, ledd av Donald Trump och tyvärr mycket framgångsrik, vill se sig som modiga individuella dissidenter i kamp mot en abstrakt hord där alla betar sig likadant, och lika illa. "De" kallar folk nazist, "de" respekterar inte demokratin. Eller som USA-republikanen Doug Collins nyligen sa om Demokraterna: "De älskar terrorister".

Men en sarkastisk miljödebattör är inte ”vänstern”. Ett anonymt Twitterkonto med åtta siffror i namnet är inte ”högern”. Visst är det illa att någon oskyldigt kallas nazist, men det finns 3,4 miljarder internetanvändare – måste vi förfäras varje gång det visar sig att ett par av dem är idioter?

Den här kollektiviseringen av motståndaren är rena straffsparken för makter som vill oss illa, som gärna tänder polariseringens eld och vet att vår yttrandefrihet kan bli det bästa bränslet. Bemöt din meningsmotståndares bästa argument, inte det sämsta, lyder en gammal gyllene regel. Vi kan dra den vidare: Bemöt motståndets starkaste representanter. Hitta inte de klenaste och spöa upp dem, det är alldeles för enkelt.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

Jimmie Åkessons politiska martyrskap är rent nonsens

TORSDAG 16 JANUARI 2020

För några år sedan berättade Förintelseöverlevaren Hédi Fried i SVT-programmet ”Skavlan” om hur nazisternas idéer undan för undan kom att internaliseras hos de icke-judiska medborgarna. Hon beskrev den politiska

förskjutningen som att lägga ett sandkorn i en hand som inte märks, men att det blir fler och fler tills att sandkornen har blivit så tunga att armen inte längre orkar hålla i alla dessa sandkorn.

Denna metafor kan nog de flesta känna igen sig i, oberoende vilka symboler vi innehållsmässigt lägger i dessa sandkorn. Vissa kan ta till sig denna metafor för att beskriva den påverkan metoorörelsen hade under förra decenniet, andra hur en partners världsbild tar över ens egen allt mer och en tredje kanske ser hur rasismen breder ut sig och blir till fler och fler sandkorn i handen.

Voltaire lär ha uttryckt: ”Jag delar inte din åsikt, men jag är beredd att dö för att du ska få uttrycka den”. Yttrandefriheten borde såldes vara en slags nollpunkt för där alla eventuella inskränkningar eller sandkorn i bildligt tal bör räknas noga.

Det kanske är långt att gå att säga att Sverigedemokraterna och partiledaren Jimmie Åkesson under det senaste decenniet inskränkt yttrandefrihetens grundvalar i juridisk bemärkelse. Dock har Åkesson och hans parti påverkat och förskjutit den politiska diskussionen genom att hävda SD:s politiska exkludering och sprida en världsbild hur vänsterliberala sandkorn fylls i varje medborgares hand.

2010 var året då Sverigedemokraterna kom in i riksdagen och har under det gångna decenniet växt som parti. Under 2011 föreslog den dåvarande socialdemokratiska partisekreteraren Carin Jämtin att ramadan skulle kunna göras till helgdag eftersom Sverige numera är ett multikulturellt samhälle.

Det är inget förslag som jag var beredd att dö för, men ändå ett relevant förslag att ta

upp i den offentliga debatten. Jimmie Åkesson har under det gångna decenniet målat upp ett Sverige som blir allt mer vänsterliberalt och hävdat politisk exkludering och hänvisat till alla mandat hans parti förfogar över.

SD har gett sken av att det pågår en islamifiering, vilket också har blivit den hegemoniska diskursen som i dag präglar det politiska landskapet. Med handen på hjärtat: Vilken politiker skulle i dag våga ge ett förslag som inkluderar islam och muslimer? Det skulle vara att betrakta som politiskt självmord.

Det martyrskap genom politisk exkludering som SD hävdar existerar är rent nonsens. Sverige befinner sig i Jimmie Åkessons hegemoni, trots att han hävdar motsatsen. De sverigedemokratiska sandkornen börjar bli

många i handen, och detta bara under det gångna decenniet.

Viktor Elfvén, Örebro, fil kand i socialt arbete

L-grupp- ledaren: Vi kommer inte ingå samarbeten med SD

TORSDAG 16 JANUARI 2020

**Jan Jönsson blir ny gruppleadare för
Liberalerna i Stockholms stad.
Samtidigt efterlyser han en tydligare**

**linje gentemot Sverigedemokraterna på
nationell nivå.**

**– Vi ska vara tydliga med att vi inte
kommer kunna ingå några samarbeten
med Sverigedemokraterna.**

Det är inte ens två år sedan Jan Jönsson lämnade arbetet som rektor för posten som socialborgarråd i Stockholms stadshus. För några månader sedan kom han ytterligare en bra bit framåt i sin politiska karriär när han tog plats i både partistyrelse och partiledning.

Jan Jönsson säger att han själv blev något förvånad över erbjudandet om en plats i partiledningen, från nyvalda partiledaren Nyamko Sabuni. Inte minst eftersom Jönsson efter Jan Björklunds avgång tydligt stöttade den andre partiledarkandidaten, Erik Ullenhag.

– Jag uppfattade det som att förfrågan dels har att göra med min bakgrund som

rektor och långvarigt politiskt aktiv i utsatta områden. Dessutom är jag en av få liberaler som själv bor i ett sådant. Jag fick också intrycket av att hon vill ha ett team som inte bara säger ”ja amen” till allt. Nu väljs Jan Jönsson till Liberalernas gruppledare i Stockholms stad och efterträder Lotta Edholm. Hur detta skifte kommer prägla partiet i Stockholm har Jan Jönsson en tydlig bild av.

– Vi har tidigare tagit en del debatt med Sverigedemokraterna, men nu kommer vi bli tydligare och gå ut med det mer aktivt. Detta ska göras genom att granska SD:s politik och i högre grad bemöta deras förslag, både på plats i kommunfullmäktige och i debattartiklar. Att det är viktigt för Liberalerna med en tydlig linje gentemot Sverigedemokraterna säger Jan Jönsson handlar om att

samhällsklimatet blir allt mer människofientligt och rasistiskt.

– De här åsikterna börjar få genomslag i de mellanmännsliga relationerna. Jag har flera vänner och bekanta som vittnar om hur man i dag kan få glåpord kastade mot sig i tunnelbanan eller på gatan: ”jävla invandrare, åk hem, vi vill inte ha dig här” kan folk säga.

Beror det på Sverigedemokraternas politik?

– Ja och de rötter och krafter som de drar i gång. Ute i kommunerna har vi redan sett hur man har fattat beslut om att hala prideflaggan, om slöjförbud och att inte ta emot några flyktingar alls.

Jan Jönssons inställning är klar: Liberalerna ska inte på något vis samarbeta eller föra politiska samtal med Sverigedemokraterna.

– Vårt landsmöte har i flera beslut bekräftat att det är vår historiska uppgift att bekämpa de här krafterna. Den tydligheten efterlyser jag mer, även på nationell nivå. Jag tror att många väljare är osäkra på var vi egentligen står i denna fråga.

Hur ser det ut i övriga partiledningen gällande förhållandet till SD - och den hårda linje du driver där?

– Vi har inte diskuterat det riktigt än. Det är klart att det finns delade uppfattningar kring vilken väg som är bäst att gå.

Delningen består nog inte i synen på partiet – det är kring hur man ska hantera den praktiska politiken.

Att släppa fram en minoritetsregering som vill ta makten med SD:s stöd tror Jan Jönsson att partiet kan komma att tvingas göra, men säger att de aldrig själva kommer ingå i en regering med SD eller

vara en del av ett regeringsunderlag som är beroende av SD:s stöd.

– Jag tror inte på idén med att äta köttbullar eller kanelbullar med Sverigedemokraterna. Vi är deras motpol och kommer aldrig kunna kompromissa med vår frihetliga värdegrund. Sedan kan man sakpolitiskt korsa ändå, men då är inte det en del i ett större framförhandlat paket inom ett samarbete.

I Stockholms kommun växte Liberalerna något i valet 2018 och landade på 10 procent av väljarstödet. Jan Jönsson tror detta delvis beror på att stockholmarna är mer frihetligt lagda än människor i andra delar av landet, men också tack vare L:s stadsbyggnadspolitik.

– Vi tycker om en stad som utvecklas och som växer på höjden och bredden. Men vi är måna om att stadens historik ska finnas

kvar, att inte all gammal bebyggelse bara ska bort.

Att Liberalerna på riksnivå lämnade allianssamarbetet och i stället slöt januariöverenskommelsen med regeringen Löfven säger Jan Jönsson inte har påverkat relationerna i stadshuset.

– Vi har väldigt goda relationer med M i stadshuset. Samarbetet med de grönbå är jag hittills ganska nöjd med. Det finns friktioner, men jag tycker att det är ett mycket positivt samarbete.

I de nationella mätningarna har Liberalerna länge balanserat på riksdagsspärren. Jan Jönsson tror att en tydlig markering mot SD är viktig även för partiets chanser att växa på riksplanet.

– För många liberalt sinnade väljare är det en viktig identitetsfråga. Många liberaler tror jag kan acceptera att man sakpolitiskt korsar varandra, som i kärnkraftsfrågan

och en del brottsfrågor, men det är en viktig identitetsmarkering.

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

Fakta. Jan Jönsson

Ålder: 41 år.

Bor: Hyresrätt i Bredäng, uppväxt i Sätra.

Yrkeskarriär: Tidigare högstadielärare och därefter rektor på kommunal grundskola i Norsborg.

Politisk erfarenhet: Fritidspolitiker i Skärholmen i 20 år, socialborgarråd sedan oktober 2018, ledamot i Liberalernas partistyrelse och partiledning sedan november 2019.

Fritidsintresse: Gymna, konst- och naturfotografering.

Kapitel 4: Skola. forskning kultur.

Anna Ekström

Utbildningsminister
[Utbildningsdepartementet](#)

"Vi har haft ett av de mest högpresterande och jämlika skolsystemen i världen. Dit ska vi igen. Då krävs ordning och studiero, kunskap och bildning. Vi ska skapa en skola där varje elevs ansträngning avgör hur långt hon kan nå i sina studier – inte vilka föräldrar hon råkar ha eller vilken skola hon valt."

Anna Ekströms områden

- [Barn- och ungdomsutbildning](#)
- [Folkbildning](#)
- [Vuxenutbildning](#)

Barn- och ungdomsutbildning

Till barn- och ungdomsutbildningen hör förskola, fritidshem, den obligatoriska skolan samt gymnasieskolan. Elever ska utifrån sina olika förutsättningar och behov få utbildning så att de uppnår kunskapskraven och därmed får möjlighet att utvecklas så långt som möjligt.

[Om barn- och ungdomsutbildning](#)

Relaterad navigering

- [Barn- och ungdomsutbildning i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

Ansvariga för barn- och ungdomsutbildning

Genvägar

- [Studiefinansiering](#)

•Folkbildning

Till folkbildningen räknas folkhögskolor, studieförbund och studerandeorganisationer inom folkhögskolan. Inom folkbildningen finns även särskilda statsbidrag för viss tolkutbildning.

Om folkbildning

Relaterad navigering

- [Folkbildning i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

Ansvariga för folkbildning

Genvägar

[Studiefinansiering](#)

- [Svensk folkbildning – hur och varför](#)

Matilda Ernkrans

Minister för högre utbildning och forskning

[Utbildningsdepartementet](#)

Matilda Ernkrans områden

- [Högskola och forskning](#)

Högskola och forskning

Högre utbildning bidrar till bildning och enskilda individers utveckling, samhällsengagemang och kritiska tänkande. Utbildning av hög kvalitet är avgörande för att stärka Sveriges konkurrenskraft. Den behövs för välutbildad arbetskraft och skapar förutsättningar för forskning och ökad kunskap.

Om högskola och forskning

Relaterad navigering

- [Högskola och forskning i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)
- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

Ansvariga för högskola och forskning

Genvägar

- [Studiefinansiering](#)
- [Att studera utomlands - studera.nu](#)

Amanda Lind

Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna

[Kulturdepartementet](#)

”Vår demokrati ska främjas, journalister och konstnärers frihet skyddas och oavsett om du bor i storstad eller på landsbygden ska du ha tillgång till att utöva och uppleva kultur

Amanda Linds områden

- [Civila samhället och idrott](#)
- [Demokrati och mänskliga rättigheter](#)
- [Kultur](#)
- [Medier](#)
- [Ungdomspolitik](#)

Civila samhället och idrott

Med det civila samhället avses en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor organiserar sig och agerar tillsammans i gemensamma intressen. I området ingår nätverk, ideella föreningar, registrerade trossamfund med mera. Politiken omfattar bland annat möjligheter att bilda organisationer, att få statligt stöd och att göra människor delaktiga och bedriva verksamhet. Idrottspolitiken utgör en specifik del av politiken för det civila samhället.

Om civila samhället och idrott

Relaterad navigering

- [Civila samhället och idrott i statens budget](#)
- [Rättsliga dokument](#)
- [Myndigheter med flera](#)

- [Remisser](#)
- [Kontakt](#)
-

[Ansvariga för civila samhället och idrott](#)

Genvägar

- [Sakråd](#)

Innehåll i : Sven Winnell 5 oktober 2019:
Om Skolverkets förslag till nya kurs-och ämnesplaner för
grundskolor och gymnasier. Och om aktuell politik och om forskning
och undervisning.
<http://winnell.com/omr36-39zzzzzl.pdf>

Innehåll:

Sida

- 5 **DN: Faktakunskaper betonas i förslaget till nya kursplaner**
- 8 **Skolverket: Så arbetar vi med att revidera kurs- och ämnesplanerna**
- 16 **Sven Winnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**
- 16 Det är ett elände i världen och det har det alltid varit.
- 18 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.
- 19 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
- 22 Utvecklingens krafter.
- 23 Systemet för mänskliga verksamheter.
- 26 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.
- 28 Det är 129 verksamhetsområden som vardera innehåller hundratals eller tusentals mindre verksamhetsområden.

- 28 Innehåll; i Sven Winnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
<http://winnell.com/omr40zl.pdf>. del 2=40zm.pdf. del 3=40zn.pdf
- 34 Innehåll i : Sven Winnell 1 maj 2019: Människornas verksamheter och grunderna för planering av framtiden för världen och Sverige.
<http://winnell.com/omr40zp.pdf>
- 46 Innehållet i:Sven Winnell 23 maj 2017: Yrkesverksamheter enligt SSYK 2012. Näringsliv enligt SNI 2007. Utbildning enligt SUN 2000, Forskningsämnen 2016. statistik om allt.
<http://winnell.com/omr36-39zzzzk.pdf>
- 48 SUN, Svensk utbildningsnomenklatur
- 56 Om utbildning i skolan. (Sid 75 i zzz)
- 57 Religion och levnadskunskap.
- 58 Kursplan - Samhällskunskap, Grundskolan.
- 61 Hushållsverksamheter.
- 75 Hushållsekonomi. Lön, skatter, utgifter i hushåll. Överskott, underskott
- 105 **Skolverkets förslag. Och kommentarer**
- 105 Hem- och konsumentkunskap . Gällande Från Skolverket, 26 november 2019
- 106 Hem- och konsumentkunskap.Skolverkets förslag 25 sept 2019
- 111 Religionskunskap. Skolverkets förslag 25 september 2019
- 116 Samhällskunskap. Skolverkets förslag 25 september 2019

126	Ämnena geografi och historia kan ses som en del av ämnet samhällskunskap och bör byggas upp enligt det som nämnts om ämnet samhällskunskap.	232	Kommentarer till budgeten:
127	Geografi. Skolverkets förslag 25 september 2019	233	Museer, myndigheter, skolor m m ska ha tydlig information om framtidsproblemen
132	Historia. Skolverkets förslag 25 september 2019	238	Alla statsråd bör samarbeta i planeringar för världens och Sveriges framtid
138	Idrott och hälsa.. Skolverkets förslag 25 september 2019	239	Utbildning i grundskolor, gymnasier, högskolor och universitet samt forskning behöver förbättras.
143	Bild. Skolverkets förslag 25 september 2019	240	Utveckling av de inre verkligheterna
147	Slöjd. Skolverkets förslag 25 september 2019	242	Religion och levnadskunskap
151	De nämnda ämnena och de övriga skolämnena får skolverket försöka anpassa till det som behandlas i projektet om samhällsplaneringens problem - hur man ska kunna förbättra världen. Övriga ämnen: se sidorna 325- 398.	242	Inkomstskatterna
152	Utredningar av betydelse för skolämnena	247	Barnfamiljer med bostadsbidrag
153	Innehållsförteckningar till utredningar från och med 21 december 2018 till 20 september 2019.	248	Bostadsbidrag för barnlösa i åldrar över 29 år upp till pensionsåldrar
197	Länkar till utredningar från och med 30 januari 2010	250	Bostadtillägg för pensionärer
207	DN: Regeringen agerar för att stoppa orättvisa betyg	255	Befolkningsstorlek per kommun, 2015
209	DN: Ledare: Skolan ska lära oss fakta – inte att prata strunt	255	Bostadspolitik
211	<u>Aktuell politik</u>	256	Peter Wolodarski: Trump och Åkesson tål inte Greta Thunberg. Begripligt
212	Nya riksdagen och nya regeringen 2019/2020 (10 sept. 2019)	258	Martin Gelin: Trump har tappat befälet över nyhetsutvecklingen
212	H.M. Konungens tal vid riksmötets öppnande, tisdagen den 10 september 2019	261	DN: S-kommuner slår larm om problem med integrationen
213	Regeringsförklaring avgiven av statsminister Stefan Löfven	265	<u>Om några institutioner för forskning och utbildning</u>
224	Budgetpropositionen för 2020: Reformen för ett starkare samhälle	266	DN: Inför ett enprocentsmål för statens forskningsanslag
227	Budgetpropositionen för 2020 Prop. 2019/20:1	268	Kungl. vetenskapsakademien
225	Budgeten för 2020 på fem minuter	270	Om Vetenskapsrådet
		271	Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap
		273	Ämnesrådet för medicin och hälsa

275 Ämnesrådet för naturvetenskap och teknikvetenskap
 277 Rådet för forskningens infrastrukturer
 280 Kommittén för klinisk behandlingsforskning
 283 Kommittén för kliniska studier
 286 Kommittén för konstnärlig forskning
 288 Kommittén för utvecklingsforskning
 290 Utbildningsvetenskapliga kommittén

292 Universitetskanslersämbetet
 301 Skolverket

302 **Något om den historiska bakgrunden till det
föregående. Från NE.se**
 303 Arkeologins internationella historia
 304 Utvecklingshistoria, människan
 305 Bildkonsten i historiskt perspektiv
 307 reformationen
 308 protestantism
 309 Svenska kyrkan
 311 folkskola
 312 skolförordning
 312 grundskola
 316 gymnasieskola
 317 läroplan
 319 läroämne
 319 arbetslivsorientering
 320 universitet
 321 högskola
 322 vetenskap
 323 forskning
 324 världsbild

325 **Skolverkets förslag 25 september 2019. Grundsko-
lans ämnen matematik, fysik, kemi, biologi, teknik
och språk**

399 **En skolhistoria av Sven Winnell. Om skolorna i
Strängnäs . En uppdatering 2001 av en historia
1992. Kompletterad med nyheter 2010-2011.**
<http://winnell.com/omr7957b.pdf>

446 **Forskning.se Hemsidor för 56 st forsknings-
institutioner**

524 **Från Sven Winnell 20 mars 2018 del 1.
Delar om område 7957 Undervisning o d och
område 90 Tidningar, tidskrifter och journalistik.**
<http://winnell.com/omr40zl.pdf>

550 **Regeringen 1 oktober 2019 och oppositions-
partiernas budgetmotioner**
 551 Ny regering. Politikområden för politiken 1 oktober 2019..
 553 Moderaternas budget 2020
 561 KD:s budgetmotion 2020
 567 Vänsterpartiet. Budgetmotion för 2020
 579 Sverigedemokraternas höstbudget för 2020
 584 Ras för Liberalerna – men grönbå fortfarande störst. I
kommunalval i Sthlm

587 **Något om situationen 4 oktober 2019**

587 Ledare: Ingen har krävt att slippa bli bildad

589 Tidningen är i dag full av åsikter från journalister som övergett sin roll

591 Utan antikens historia i läroplanen riskeras Sveriges konkurrenskraft

593 Fler lektionstimmar måste läggas på historieundervisning

594 Skolverket backar om antikens historia

595 Maria Schottenius: Bra att Skolverket backar om antiken – men ge eleverna ännu fler historietimmar

597 **Några ord på slutet**

DN-artiklar 5 december 2019 - 16 januari
2020

”Infödda och invandrade ense om krav för medborgar- skap”

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

DN. DEBATT 20191205

**Skillnaderna är små mellan
olika gruppers syn på vilka krav**

som bör ställas för medborgarskap i skandinaviska länder. Detta trots stora skillnader i politik och debatt mellan länderna. Vår undersökning visar att infödda och invandrare menar att det bör ställas tydliga krav på språkkunskap, samhällsförståelse och deltagande i arbetslivet, skriver sex skandinaviska forskare. Tillsammans med forskarkollegor i Danmark, Sverige och Norge genomförde vi 2018 en representativ intervjuundersökning. Unga

människor i åldern 20 till 36 år intervjuades, sammanlagt 7 500 personer. Det rörde sig både om infödda svenskar, danskar och norrmän och ättlingar till invandrare från Pakistan, Polen, Somalia, Turkiet och Vietnam. Invandrare från Irak och Somalia intervjuades också i alla tre länderna. I en extra undersökning intervjuades också invandrare från Pakistan, Polen och Turkiet i Norge. Alla grupperna fick frågan vad som kan anses som rimliga krav för att bli medborgare? Vad tyckte de om de faktiskt existerande

reglerna i respektive land?
Upplevde de att de blev erkända som medlemmar i den nationella gemenskapen?

Medborgarskapet är sista anhalt på vägen mot att bli formellt erkänd i det nya hemlandet. Nya samhällsmedlemmar i de skandinaviska länderna får successivt tillgång till sociala och civila rättigheter, oberoende av orsaken till uppehållet i landet. Med medborgarskapet faller mycket mer på plats och man får lagliga skäl att stanna. Medborgarskapet är speciellt attraktivt för de som kommer från

länder med juridisk, ekonomisk och politisk otrygghet.

Medborgarskapet skyddar i princip mot utvisning, kan ge assistans i utlandet, ger rösträtt till parlamentet och inte minst ett skandinaviskt pass. På det sättet kan man resa fritt och söka arbete i andra EU-länder.

På senare år har dock kraven skärpts för att kunna bli medborgare i många europeiska länder. Det handlar bland annat om bättre språkfärdigheter, kunskaper och insikter om landets historia och institutioner, krav på självförsörjning och ibland

förlängd väntetid för de nyanlända att söka medborgarskap.

Bland forskare har det blivit ett implicit antagande att strängare krav inte ligger i invandrarnas intresse – utan att det egentligen gjorts några empiriska undersökningar. Den nu framlagda intervjuundersökningen är den första i sitt slag.

De tre skandinaviska länderna är intressanta att jämföra – då de placerat sig på hela skalan när det gäller vilka krav som ställs för att bli medborgare. Danmark har

bland de strängaste reglerna i Europa för att bli medborgare. Sverige befinner sig på den andra ytterlighetspunkten. Norge, som så ofta i invandrings- och integrationspolitik, befinner sig någonstans mitt emellan. I Danmark måste man exempelvis i regel ha vistats i landet klanderfritt i nio år innan man kan söka medborgarskap, i Norge sju år och i Sverige fem år. Vi började studien med antagandet om att dessa markanta politiska skillnader mellan länderna skulle avspeglas i invandrarnas och dess ättlingars

inställningar. Alltså att invandrare och deras barn i Danmark skulle vara mer kritiska till sina regler än motsvarande grupper i Sverige. Vi antog också att infödda svenskar, norrmän och danskar ville ha strängare krav för medborgarskap än invandrargrupperna och deras ättlingar, speciellt i Danmark. Resultaten av undersökningen infriade i liten mån dessa antaganden – i stället blev vi på flera punkter mycket överraskade. Undersökningen visade få markanta skillnader mellan de tre länderna vad gäller uppfattningar om hur regelverket är och bör

vara. Det finns inte heller några större skillnader i uppfattningar mellan de tre grupperna infödda, invandrare och invandrarnas barn och barnbarn.

Den gängse uppfattningen, bland intervjupersonerna, är att det är legitimt att ställa krav på nya samhällsmedlemmar som vill bli medborgare. I stort menar intervjupersonerna också att det bör krävas fem års vistelse i landet och dessutom en examen i språkfärdighet och samhällskunskap, att avlägga ed, att man deltar i arbetslivet samt att det ska vara möjligt att behålla

det ursprungliga medborgarskapet.

Det ska med andra ord ställas tydliga krav för att bli fullständig medlem i en skandinavisk nationalstat. Men kraven ska vara rimliga och möjliga att uppnå.

Dessutom visar resultaten att det råder konsensus om vad som är rimliga krav – ett regelverk som ligger mellan ytterpunkterna Danmark och Sverige.

De likartade inställningarna mellan olika grupper i undersökningen visar med all tydlighet att livsvillkoren inte skiljer så mycket mellan länderna

i Skandinavien, trots att politiken gällande medborgarskap, invandring och integration är olika. Troligen är utbildningssystemet, arbetsmarknaden och hälso- och sjukvården viktigare institutioner för inställningen till medborgarskap. Invandrarna använder dessa institutioner under lång tid innan det blir aktuellt att söka medborgarskap. Undersökningen säger inte något om viktningen mellan olika institutioners betydelse för känslan av medlemskap, acceptans och tillhörighet.

Emellertid ser vi bekymmerfulla tecken både på upplevelser av diskriminering och bristande tillit till institutionerna.

Samstämmigheten om att kunna ställa krav vittnar inte desto mindre om att medborgarskapet har betydelse. Vår undersökning visar också att invandrargrupper är reflekterande aktörer på samma våglängd som infödda skandinaver när det gäller att slå vakt om medborgarskapet, det vill säga ingångsbiljetten till samhället. Nya medlemmar är alltså upptagna av vad som bör krävas för att få ett mer

mångfaldigt samhälle att fungera bra.

Pieter Bevelander, Malmö universitet

Marta Bivand Erdal, Institutet för fredsforskning, Oslo

Grete Brochmann, Oslo universitet

Emily Cochran Bech, Århus universitet

Arnfinn Haagensen Midtboen, Institutet for samhällsforskning, Oslo universitet

Per Mouritsen, Århus universitet

Artikeln publiceras också i norska Aftenposten och danska Berlingske.

Rekordmånga nyanlända uteslöts från Pisamätning

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

Sverige har i årets Pisamätning uteslutit 11,1 procent 15-åringar från att delta vid provtillfället. Det är den största andelen bland samtliga OECD-länder.

Att så många uteslutits beror med största sannolikhet på att det var så många nyanlända i Sverige när eleverna valdes ut, skriver OECD.

Efter tisdagens rapportering om Pisaresultaten för 2018 har många undrat varför det är så många av de svenska 15-åringarna som exkluderats, eller uteslutits, och inte fått göra provet.

Sverige har med 11,1 procent den största andelen exkluderingar av samtliga OECD-länder som deltar i Pisastudien. Andelen kan jämföras med bara 5,7 procents exkluderingar i den förra

Pisamätningen för Sverige. Och med genomsnittet för alla OECD-länder som i årets mätning är 4,0 procent.

Helst bör uteslutningarna inte överstiga 5 procent, enligt OECD:s regler för Pisaundersökningen.

Men i det här fallet har OECD godkänt exkluderingsgraden.

– Det kan vara elever som har en funktionsnedsättning som gör att de inte kan delta. Men det kan också vara 15-åringar som är så nyanlända att de inte hunnit lära sig språket tillräckligt bra för att det ska vara meningsfullt att göra testerna, säger Anders Auer som

är statistiker vid Skolverket och en av dem som jobbat med Pissrapporten.

I den del i OECD:s Pissrapport som handlar om Sverige står att ”informationen är begränsad om vilka de exkluderade eleverna är, men det är högst sannolikt att den ökade andelen är en konsekvens av den stora och tillfälliga ökningen av nyanlända invandrare i det svenska skolsystemet”.

– Det är alltså högst troligt att det beror på att Sverige har haft den största andelen nyanlända av OECD-länderna. Men på grund av

lagstiftning och sekretessregler kan vi inte ta reda på helt säkert vilka dessa 15-åringar är, säger Anders Auer.

Exkluderingarna ska inte sammanblandas med det som kallas bortfallet som var 13,5 procent i årets svenska Pissmätningar.

Det handlar om elever som valdes ut för att vara med men som av olika anledningar inte dök upp vid själva testtillfället.

Det är en ökning jämfört med den förra Pissmätningen 2015 då motsvarande andel var 9,3

procent. Skolverket har inga uppgifter om vilka dessa elever är. Men man vet från andra undersökningar att lågpresterande elever tenderar att vara överrepresenterade i bortfall av det här slaget, förklarar Anders Auer.

– Vi kan inte undersöka detta mer detaljerat. Det kan ha påverkat resultatutvecklingen något litet i positiv riktning, men inte på något avgörande sätt enligt vår bedömning.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Så många skrev provet 2018

79 länder eller regioner deltog i Pisamätningen 2018. 37 av dem var OECD-länder.

I Sverige deltog drygt 5 500 15-åringar från 207 grundskolor och 16 gymnasieskolor.

96 procent gick i årskurs nio, 2 procent i årskurs 8 och 2 procent i gymnasieskolan.

Bortfallet av elever var 13,5 procent och av skolor mindre än 1 procent.

Amanda Sokolnicki tar över DN:s ledarsida

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

Dagens Nyheter får en ny politisk redaktör. Amanda Sokolnicki tar över posten och får därmed fullt ansvar för DN:s ledarsida.

Från årsskiftet blir det ett byte på den tunga posten som politisk

redaktör på Dagens Nyheter. Per Svensson lämnar rollen men kommer fortsatt att skriva i tidningen, i huvudsak på DN:s kultursidor.

Amanda Sokolnicki, 31, som i flera år varit biträdande politisk redaktör, får nu ett helhetsansvar för ledarredaktionen, som även inkluderar DN Debatt.

Hon har studerat på Handelshögskolan i Stockholm och kom till DN som ledarskribent 2014. Amanda Sokolnicki betonar den särskilda roll som ledarredaktionen spelar just nu.

– I land efter land ser vi hur anti-liberala krafter vinner mark. - Sverige är inget undantag och även om det på många sätt gör det svårare att vara liberal i dag, så blir det också lätt att se vad DN:s ledarsida har för roll att fylla. Att formulera argumenten för att få till förändringar – och stoppa farliga utvecklingar, känns viktigare och roligare än på mycket länge. Att jag dessutom får göra det med en så kreativ, driven och stark ledarredaktion är fantastiskt, säger hon. Hur känns det?

– Det är extra högtidligt att få vara del av ett skifte: DN har en lång historia, men fram till i dag har tidningen aldrig haft en kvinna som politisk redaktör, säger Amanda Sokolnicki. DN:s chefredaktör Peter Wolodarski:
– Det är fantastiskt roligt att Amanda Sokolnicki tar sig an detta uppdrag. Amanda är en av Sveriges mest intressanta politiska skribenter och dessutom en skicklig ledare. Denna tillsättning är till glädje för DN och tidningens många läsare, säger han.

Caspar Opitz
caspar.opitz@dn.se

Fler orter kan bli utan journalistik

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

Det sista numret av Östra Småland har nått sina läsare. Den är bara en i raden av nedlagda dagstidningar på senare år. Experter tror att fler lokaltidningsröster kommer att tystna framöver.

Gunilla Persson minns dagen när det började brinna i tryckpressen.

Brandkåren tillkallades, men under tiden satt journalisterna kvar och jobbade.

– Det känns som en bra sammanfattning av vilken tidning vi varit. Östran i ett nötskal, säger hon.

I nästan 30 år arbetade hon för tidningen Östra Småland, de senaste sju åren som chefredaktör. Men den 27 november kom det sista numret av Östra Småland och Nyheterna ut.

– Arbetsmoralen är otroligt hög. Folk är professionella och gör sitt jobb. Det var likadant trots att vi fick det hemska beskedet. Vi jobbar för läsarna och det har vi alltid gjort. Jag är imponerad av min redaktion, säger Gunilla Persson på telefon, samma dag som man arbetar med den sista utgåvan.

Scenen med journalisterna som sitter och kvar och arbetar medan det brinner är talande för medarbetarnas pliktkänsla, men kan också sägas vara en metafor för tillståndet som råder för dags- och lokalpressen.

2018 var det sämsta året i historien för den svenska dagspressens ekonomi. I en granskning gjord av Dagens Media gick 14 av 22 lokaltidningsföretag med förlust i föl, trots rådande högkonjunktur.

För ett drygt år sedan gick Laholms Tidning i konkurs; i år har Metro, Alingsås tidning och Östra Småland och Nyheterna antingen lagts ned eller begärts i konkurs. Under 2019 har tidningskoncernerna Mittmedia och Stampen sålts till Bonnier News/Amedia respektive Polaris/

NWT-gruppen, försäljningar som tillkommit efter ekonomiska problem.

I en intervju med Dagens Media i augusti i år sa Helene Öberg, statssekreteraren i kulturdepartementet, att överlevnaden för svensk dagspress blir en av höstens två högst prioriterade kulturpolitiska frågor. Men de experter och branschpersoner DN pratar med målar upp dystra framtidsutsikter. – Jag har inte velat tro det, men får väl nu erkänna att papperstidningarna i dag har svårt att klara sig. Minskar

prenumerationer på tidningar så ökar kostnaderna för distribution till den lilla skara som ska få den. Då blir det för dyrt. Det är en balansgång för alla, säger Sven Fritzson, tidigare styrelseordförande för Laholms tidning, numera styrelseordförande för Kungsbackabaserade tidningen Norra Halland.

– Nu minskar annonsförsäljningen för de flesta. Det är kanske en annalkande lågkonjunktur som ligger bakom. Det är mest bilannonser som går ned, säger Fritzson.

Bara i år har landsortspressen tappat 17 procent av sina annonsintäkter och storstadspressen, som också ingår i mediestödssystemet, ännu mer: 24 procent. Det säger Martin Jönsson, redaktionell utvecklingschef på Dagens - Nyheter, som även skriver analyser om digital medieutveckling och mediepolitik.

– Cirka 600 miljoner kronor per år i annonsintäkter har försvunnit för dagspressen de senaste sju åtta åren. De pengarna har i första hand gått till de globala nätjättarna och även till e-

handelsföretag, många av dem globala. Reklaminvesteringarna i stort ökar, men de går inte till dagspressen i samma omfattning längre, säger Martin Jönsson. Den sviktande annonsförsäljningen gör att intäkterna för upplagan, som också sjunker, sätts under hårdare tryck. Men digitaliseringen har även inneburit större konkurrens om konsumenternas tid och pengar. Sista kvartalet i fjol prenumererade 48 procent av de svenska hushållen på Netflix, enligt mätföretaget MMS. Ungefär

lika många hushåll prenumererar i dag på en dagstidning. Att ställa om till en digital framtid är heller inte alltid lätt för tidningarna, säger Gunilla Persson.
– Man får inte samma betalning för det digitala materialet. Övergången från print till digitalt blir en dyr historia. Varje gång de höjer dieselpriiset är det också ett slag mot lokaltidningarna. Det tänker man kanske inte på, men mycket hänger ihop. Distributionen är en av de riktigt dyra grejerna med tidningsutgivning, säger hon.

Men även om digital distribution kan verka relativt kostnadseffektivt finns en annan intressant aspekt av digitaliseringen, säger Ingela Wadbring på Mittuniversitetet som forskar på medieförändringar över tid och medielandskapets struktur.

– De lokaltidningskoncerner som går bäst är de som har varit försiktiga med den digitala omställningen, som NWT-gruppen, Gota Media, Hall Media – medan Mittmedia, som verkligen låg i framkant digitalt, hade grava problem. Så jag tror

inte att det är en så enkel medicin, säger hon.

Även kundens vanor har förändrats i och med digitaliseringen, vilket påverkar tidningarna, säger hon.

– Även om man reglerar annonsmarknaden för Facebook och Google kommer det inte tvinga människor att läsa tidningar online eller på papper. Unga människor har ett litet intresse, och det är de som ska fylla på prenumerantstocken underifrån. Det finns betalningsvilja, men inte för nyheter: intervjustudier visar att

man anser det vara en rättighet att få nyheter gratis, och kvällstidningarna är ju gratis online i stor utsträckning.

Dessutom finns populistiska medier och flöden i sociala medier gratis, så den som bara är måttligt intresserad klarar sig bra med det. På veckobasis tar en femtedel av alla svenskar del av innehållet på populistiska sajter, säger Wadbring.

– De har inga betalväggar och materialet därifrån sprids ofta eftersom starka åsikter och reaktioner premieras av sociala mediers algoritmer.

Wadbring säger att medierna i huvudsak har tre roller: informera, granska och vara forum för debatt. Om journalistiken krymper ser hon en risk att det är granskningen som försvinner.

– Informationsbitar får vi på många andra håll och sociala medier har blivit forum för debatt, men granskning är kostsamt och kräver uthållighet och trygghet för att kunna göras i systematisk form. På de senaste tio åren har en tredjedel av alla redaktionella medarbetare försvunnit, det är många par ögon.

– Det innebär inte bara sämre insyn; det är också viktigt att veta att granskningen finns. Att makthavare i offentlig sektor vet att det finns en granskning av hur skattepengar används är nästan viktigare än att många tar del av den.

I medieutredningen från 2016 varnade man för ”vita fläckar” om lokalbevakningen försvinner, och regeringen gav bland annat ett höjt presstöd ”med fokus på lokala medier och innovation”. Ändå fortskrider tidningsdöden. Har alltså de politiska insatserna varit för ineffektiva?

Ja, menar de DN pratar med. Framför allt beror det på en snedfördelning av stödet som gör att hela systemet urholkas, menar man. Ingela Wadbring pekar på hur stora tidningar som Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet får det största presstödet, på 8 procent vardera. Sedan kommer fyra andra stora tidningar som får 4 procent vardera, och så vidare, i allt tunnare nedsippring till de små lokaltidningarna.

– Hela systemet blir uppluckrat när stora förstатidningar kvalificerar in sig och får presstöd,

som GP. Till och med Upsala Nya Tidning sökte driftstöd. Det är stora tidningar. Då blir det inte mycket över till mångfalden, till fattiga andratidningar, eftersom systemet innehåller de pengar de innehåller och alla har rätt att söka. Pengarna tar ju slut någon gång, säger Gunilla Persson. Martin Jönsson säger att så som stödsystemet är utformat innebär det att de nya stödformerna, för ”vita fläckar”, inte har någon finansiering.

- Över huvud taget räcker inte - finansieringen i mediestödssystemet längre: det

måste förmodligen göras om helt, igen, för att klara situationen. Pengarna i mediestödssystemet är ju redan slut, trots att det skjutits till mer medel: 30 miljoner kronor i år och ytterligare 55 miljoner kronor 2020. Det beror framför allt på att fler stora tidningar har sökt och får presstöd. Dessutom är det så små pengar vi pratar om i förhållande till vad branschen tappar i annonsintäkter.

- I den rapport som kom förra veckan, från Reuters Institute, konstateras att det behövs helt andra former av stöd, både kostnadslättnader och större

engångssatsningar för den digitala transformationen, för att de lokala tidningarna ska klara sig.

Behövs det då flera lokaltidningar på samma ort, eller är det en naturlig utveckling att andratidningarna på orten slås ut och bara en, den största, blir kvar? – Det var många decennier sedan det fanns en äkta konkurrens på de flesta stora orter.

Andratidningen, i den mån den finns, har samma ägare som förstатidningen – och drivs bara så länge presstödet räcker till att hålla nere förlusterna. När de blir för stora, som i fallet Dagbladet

och Östra Småland/Nyhetera, läggs de ner, säger Martin Jönsson.

Ingela Wadbring belyser en annan aspekt: lokaltidningarnas politiska färg.

– På ett sätt är det lite roligt när man pratar om nätets filterbubblor och hur förfärligt det är att få innehåll som inte utmanar ens perspektiv: i dagspress har man uppmuntrat till att läsa en tidning med samma politiska färg som man själv har. Om det sedan behövs två tidningar på en ort... det är mycket viktigare att det finns

någon röst alls än två röster, för problemet är när inte finns någon alls. Jag tror inte att tidningarna själva ser sig som konkurrenter på en ort, ganska mycket av materialet är ju syndikerat. Konkurrensen mellan tidningarna sker snarare inom koncernen. Nästan alla lokaltidningar i Sverige ingår i en större koncern tillsammans med andra tidningar. En av få kvarvarande lokalägda tidningar är Lysekilsposten. Chefredaktör Ahlbin Gustafsson berättar om förändringarna man tvingats till de senaste åren för att överleva, med stora sparpaket i

organisationen, minskad utgivning till två dagar i veckan, avveckling av det egna tryckeriet och slopandet av broadsheetformatet.

– Vi har hittat en kostym som gör att vi kan överleva på egna ben. Och förändringarna har tagits emot väl. Vi har inte tappat läsare, utan tvärtemot ökat, säger Ahlbin Gustafsson.

I dag har Lysekilsposten mellan 1 900 och 2 000 prenumeranter. Sju anställda arbetar på tidningen. Presstödet man får motsvarar en tredjedel av intäkterna. Han tycker att

lokaltidningsdöden är en tråkig utveckling. Men ser också hur lokalpressen kan hitta sitt existensberättigande i just det lokala.

– Vi hade förmodligen gått samma väg om vi inte hade vidtagit åtgärder i tid. Det är *back to basics*. Man måste vara nära kunderna, det är nyckeln. Men det är givetvis en svår situation även för oss i framtiden med tanke på att medelåldern på dem som har en pappersprenumeration är ganska hög, så det gäller att hitta de yngre läsarna som är mer inriktade på det digitala läsandet.

– Vi ska vara världs bäst på att - bevaka Lysekil med omnejd, det finns ingen annan som kan ta ifrån oss den uppgiften. Det finns behov av lokaltidningar överallt i Sverige.

Alingsås tidning och Laholms - tidning har efter konkursbeskeden köpts upp och drivs vidare med andra ägare.

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

Olga Tokarczuk besöker inte Rinkeby: ”Vi är besvikna”

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

**Peter Handke blev inte inbjuden
till att träffa skoleleverna i
Rinkeby under Nobelveckan.
Och nu kommer beskedet att
Olga Tokarczuk inte kan**

**närvara. ”Vi är besvikna”, säger
grundaren Gunilla Lundgren,
som inte utesluter att årets
satsning blir den sista.**

Häromkvällen fick författaren
Gunilla Lundgren, grundare till
Nobel i Rinkeby, besked från
Nobelmuseet att Olga Tokarczuk
inte kommer att delta i årets
evenemang.

Förklaringen som Lundgren fått
är att Tokarczuk inte gör några
skolbesök i samband med
vistelsen i Stockholm.

– Vi är besvikna. Men vi kommer
ändå att göra det bästa vi kan av
den här situationen. Vi kan inte

låta oss nedslås och ställa in allting, säger Gunilla Lundgren. Nobelmuseets kommunikationschef, Rebecka Oxelström, bekräftar i ett mejl till DN att Tokarczuk inte kommer att närvara:

”Pristagarna får otroligt många inbjudningar under Nobelveckan och de bestämmer själva vad de vill tacka ja till. Olga Tokarczuk har tackat nej till alla skolbesök”, skriver Oxelström.

I över 30 år har skolelever i Rinkeby uppmärksammat Nobelpristagaren i litteratur genom att studera och arbeta med

författarens texter. Arbetet avslutas med en presentation under Nobelveckan och brukar då ofta kombineras med ett besök från den prisbelönade författaren. Det har vid några tillfällen hänt att pristagaren inte haft möjlighet att närvara, bland andra Doris Lessing och Bob Dylan. Men då har någon av de andra Nobelpristagarna, alternativt någon släkting till litteraturpristagaren, kunnat vara på plats, berättar Gunilla Lundgren.

I år valde Nobel i Rinkeby att inte bjuda in 2019 års pristagare Peter

Handke, delvis på grund av risken för protester i samband med besöket. Deras hopp har därför stått till Olga Tokarczuk, som dock väntat med att svara.

– Ett sådant här besked har vi aldrig fått så pass sent. Det har gjort det svårt för oss att kunna lösa det på ett bra sätt, säger - Gunilla Lundgren, och berättar att Tokarczuks svenska översättare Jan Henrik Swahn tackat ja till att medverka.

Fler än 60 elever från Rinkeby och Tensta har engagerats i årets arbete. Därtill medverkar bland annat lärare och

bibliotekspersonal. Gunilla Lundgren säger att hon nu är osäker på om traditionen kan hållas vid liv.

– Vi får tänka igenom det här noga. Många människor lägger ned ett väldigt stort ideellt arbete. Jag vill inte dra in så många människor i ett så stort arbete om det inte blir något högtidligt av det hela, säger Gunilla Lundgren.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

Mångfald mest snack på stans elitgymnasier

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

**Det fria skolvalet till
Stockholms gymnasier ställer
innerstaden mot förorten och
sorterar ungdomarna efter
klass och härkomst.
– Det är intressant att eleverna
på elitskolorna säger sig vara**

**för mångfald, samtidigt som
nästan alla är svensk övre
medelklass, säger
skolforskaren Eric Larsson.**

Alla älskar historien om
invandrareleven som lyckas mot
alla odds, som bryter sig loss från
förorten, tar sig in på en elitskola,
gör en klassresa och når toppen
genom hårt arbete och viljestyrka.
Det finns en del sådana elever.
Forskaren Rickard Jonsson följer
några av dem på ett
elitgymnasium i Stockholm. Det
är lätt att hålla fram de eleverna
som ett bevis för att det fria

skolvalet och betygsintagningen till gymnasiet fungerar.

– Men att några individer lyckas mot alla odds är ingen lösning på skolpolitiken. Det måste vara att bygga ett skolsystem som fungerar för alla, säger Rickard Jonsson.

Hans forskning visar också att de mönster som gäller generellt för många högpresterande elever även är tydliga bland dem han följer: de har högutbildade föräldrar, stöd och förväntningar hemifrån.

Ett tråkigare mönster är att förortseleverna på elitskolan möts av en ”tydlig gräns för

svenskheten”, enligt Rickard Jonsson. Eller rasism, kanske andra skulle säga. Det här är elever som gör allt rätt i det politiska klimat som råder med de starka kraven på att ”invandrare ska integrera sig”.

– Men det är inte rasisten som vi kanske föreställer oss honom som är en del av exkluderingen här. Alla jag följt tar tydlig ställning för mångfald och mot rasism. Vi kan snarare kalla dem antirasister. Ändå ser jag exkluderande processer i skolvardagen, det kan handla om till synes oskyldiga skämt i korridorerna, smeknamn

för invandrarklasser,
skämtsamma imitationer av
förortsslang eller en känsla bland
elever från olika
ytterstadsområden av att inte
riktigt passa in.

Att elever med
invandrarbakgrund ofta känner
sig som främmande fåglar på
elitgymnasierna gör att de inte
söker sig dit, även om de skulle ha
betyg för det.

– Att söka till en sådan skola kan
vara tufft för en sextonåring som
bor i Rinkeby och har gått i
grundskolan där och som har bra
betyg. Det är inte så lätt att våga

gå i en skola där alla kommer från
svensk övre medelklass, det är
socialt ganska krävande, säger
German Bender, ansvarig för
utbildningsfrågor på
tankesmedjan Arena Idé.

Detta är ett av de mönster som
förstärker segregationen, att man
söker sig till andra i samma socio-
ekonomiska situation. German
Bender anser att det är mer
rimligt att elevers val gör att de
sorteras på olika sätt till
gymnasieskolan – eftersom den
inte är obligatorisk – jämfört med
grundskolan.

– Men det kan finnas barn som inte har tillräckligt höga betyg, men som borde ha det om vi hade haft en likvärdig grundskola. De har inte fått möjlighet att få de betyg som deras intellektuella förmåga skulle motivera, jämfört med om samma barn gått i en icke-segregerad skola. Enligt German Bender finns det tydliga skillnader när det handlar om livsinkomst, hälsa, kriminalitet, socialbidragstagande, arbetslöshet och sådana faktorer.

– Det verkar finnas skadliga effekter av segregationen i sig,

utöver själva lärandet. Man skulle kunna anta att man motsatt får positiva effekter av den typen av att gå i ett positivt segregerat innerstadsgymnasium.

Med de positivt segregerade gymnasierna följer andra mönster: bättre skolmiljö och lärmiljö, och mer välutbildade lärare söker sig dit.

– Det finns också informella fördelar som att man får ingångar i samhället. Bättre nätverk, bättre språk, och att man lär sig uttalade regler och koder, säger han.

En annan forskare som studerat några av elitskolorna i Stockholm, och som nyligen kommit med sin avhandling är Eric Larsson.

Till elitskolorna räknas Kungsholmens gymnasium, Norra Real, Södra Latin, Östra Real, Enskilda gymnasiet, Franska skolan, Viktor Rydberg Odenplan, Viktor Rydberg Jarlaplan och Campus Manilla.

Eric Larsson tar bland annat upp mångfalden på skolorna, och hur eleverna själva uppfattar begreppet. Mångfald är ett honnörsord, önskvärt och självklart, en stark norm. Men

eleverna är mycket lika varandra. De som inte känner sig hemma slutar snabbt, vilket bidrar till segregationen.

Och när Eric Larsson skrapar lite på ytan kommer det fram att vad ”som eftersöks från elevhåll är i grunden en större variation av ’people like us’ eller att klasskompisarna inte avviker för mycket från den sociala och studiemässiga sammansättningen.”

En kvinnlig elev med invandrarbakgrund intervjuas: ”Vad är det, typ två personer med själ på den här skolan, eller typ

tre. [...] Det är jätteliten mångfald.”

– Mångfald är något som många pratar om på de här skolorna, men det verkar betyda något annat, det handlar mer om geografisk mångfald, att man får möta folk från olika platser i Stockholm – och estetisk mångfald. Det inbegriper också mötet med en mångfald av andra sociala grupper, men huruvida den är reell på det sättet kan man ifrågasätta. Det är inte så att eleverna öppet säger nej till mångfald, men det är en mångfald

av i hög grad likasinnade, säger Eric Larsson.

De starkast bidragande orsakerna till den stora segregationen på gymnasierna handlar dock mer om systemet som sådant. Det fria skolvalet med betygsintag, kombinerat med det stora upptagningsområdet. Det bidrar till en rusning av elever från hela länet mot populära gymnasier. I det loppet gynnas elever med studietradition och högutbildade föräldrar som kan skolsystemet och som hjälper sina barn att göra ett informerat val, och många

invandrarelever är uträknade från början.

– Skolsystemet har visat sig ge elever med höga betyg större möjligheter. Vad gäller de svaga eleverna är det svårare att säga, men de kan mycket väl ha missgynnats av att skolorna i deras närområde tappar i status, samtidigt som de har få andra möjligheter, säger skolforskaren Jonas Vlachos.

Att gå tillbaka till närhetsprincipen – du går till det gymnasium som ligger närmast där du bor – är inte någon bra lösning, menar han.

– Huvudskälet är att vi har så många friskolor att det är oklart vad närhet innebär, och att friskolorna tar in på betyg. Det var därför närhetssystemet avskaffades, och det är även skälet till att det vore svårt att återinföra det.

Ingen av skolforskarna som DN talat med ser heller något intresse från politikerhåll att bryta segregationsmönstren.

– Det har kommit rapporter om att det fria skolvalet ökar segregationen från det att det infördes på 1990-talet. År efter år. En slutsats man kan dra av det är

att det inte finns någon vilja att göra något åt det. Stora väljargrupper, främst medelklassen där även politikerna själva ingår, verkar vilja behålla systemet. Det är ingen som vill stöta sig med medelklassväljarna, säger German Bender.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Rektorn: En mix av elever är ofta bra

TORSDAG 5 DECEMBER 2019

Många av gymnasierna i Stockholms län är kraftigt segregerade, med en elevsammansättning som inte liknar hur det ser ut i kommunen.

Mest segregerade är friskolor, och innerstadens elitgymnasier. Där kan invandrareleverna ofta

vara kraftigt underrepresenterade. I DN:s granskning Gymnasiekollen framgår det hur det ser ut, skola för skola.

Att det fria skolvalet leder till segregation är forskare och lärare överens om. I DN:s enkät till gymnasielärare svarar en majoritet av lärarna att skolsystemet bidrar till segregation.

DN:s granskning över elevsammansättningen skola för skola visar att 40 av de 50 mest segregerade gymnasierna avseende låg invandrandel är

friskolor. I andra änden är 29 av de 50 mest segregerade gymnasierna avseende hög invandrandel friskolor.

Samtidigt är de fristående gymnasierna nästan dubbelt så många som de kommunala i länet.

Det fria skolvalet leder till segregation på ibland oväntade sätt, när eleverna rusar till populära gymnasier.

Rönninge gymnasium ligger i Salems kommun. Det är ett traditionellt blått fäste. Det är en låg andel 15–19-åringar med

invandrarbakgrund i kommunen, 25 procent.

Ändå är det 60 procent invandrarelever på kommunala Rönninge gymnasium.

En stor del av de lärare på skolan som svarat i DN:s gymnasieundersökning anser att segregationen orsakar problem på skolan.

Det som har hänt, förklarar rektorn Jerry Norrbom, är att Rönninge-eleverna ratar det egna gymnasiet, de vill in till Stockholm, och har ersatts av elever från Södertälje, ett par stopp bort med pendeltåget.

När elever från det kraftigt segregerade Södertälje sökte sig till en mindre segregerad kommun hamnade de alltså i en ny segregation.

Rykten och tillfälligheter kan också göra gymnasievalet till ett vågspel för skolorna. När negativa uppgifter kommer i svang går det nästan inte att hejda elevflykten. Kärrtorps gymnasium har gått från att vara en populär skola, som elever från hela Stockholmsområdet slogs om, till att under en tid betraktas som en problemskola.

Enligt rektorn Pernilla Ericols kan den negativa spiralen ha börjat med att skolan växte för fort, det blev för trångt och man fick en förändrad elevsammansättning, samtidigt som medieutbildningen – som skolan var känd för – flyttades därifrån.

Det var före hennes tid som rektor, hon kom dit under den värsta krisen.

Kärrtorps gymnasium sticker även ut i DN:s enkät, där lärarna svarar att segregationsfrågan orsakar problem på skolan.

Pernilla Ericols menar att det handlar om hur gymnasievalet sorterar eleverna efter betyg.

– Det är problematiskt att elever med låga betyg, i det system som finns, tenderar att hamna på några få skolor. Det är elever med låga betyg som kommer till oss. Vi ser på vår struktur att vi har många som har kort tid i Sverige eller har ett annat modersmål än svenska, det kan vara kopplat till låga betyg, säger hon.

Med de låga betygen följer en - högre andel elever med lägre studiemotivation och olika diagnoser.

– Vi har våra elever och vi gör vårt yttersta för att de ska lyckas. Om de gör det så är det den berättelsen som kommer att finnas om Kärrtorpgymnasiet. Men att säga att det finns en likvärdighet i skolan och att eleverna har samma förutsättningar oavsett vilken skola de går på, så är det inte. Den uppdelning av elever efter studiestyrka som sker genom gymnasievalet är kanske inte heller det bästa för de högpresterande eleverna.

– Det kan leda till stress att vara en i en grupp där alla är

högpresterande, det är lätt att tappa självförtroendet. En mix av elever är ofta bra, säger hon.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Fakta. Se skola för skola på Gymnasiekollen

En bearbetning som DN gjort av Skolverkets uppgifter om elevernas bakgrund visar vilka gymnasier som är mest segregerade.

Skalan sträcker sig från 1, där andelen elever med utländsk bakgrund är samma som i respektive kommun, till 5, där skillnaden är som störst, åt bägge hållen.

Det betyder att skolor med en hög siffra antingen har en stor övervikt av elever med invandrarbakgrund, eller en mindre andel elever med invandrarbakgrund.

Definitionen på invandrarbakgrund är den som Skolverket använder, att minst en förälder ska vara född utomlands.

På Gymnasiekollen på dn.se kan man se situationen skola för skola.

Bråk kan leda till släckta tv-kanaler

FREDAG 6 DECEMBER 2019

I måndags genomförde Telia sitt köp av Bonnier Broadcasting. Konsekvensen kan bli att om en vecka blir en tredjedel av svenskarna utan TV4, varnar konkurrenten och operatören Tele2. Bråket, med hot om släckta kanaler, är inte

det första mellan tv-bolag och operatörer.

Hushållen som snart kan drabbas har abonnemang via Com Hem eller Boxer och det som kan försvinna 10 december är TV4-kanalerna och C More.

– Det är framför allt väldigt illa för alla kunder som vill se kanalerna, men även för annonsörerna som investerat pengar på reklam i kanalerna och räknar med att nå hushållen. De kommer att förlora massor av försäljning under den viktiga jultiden. Det är en bilkrasch alltihop, säger Anders

Nilsson, vd Tele2 som äger Com Hem.

Ingen av parterna har velat förhandla med Tele2 sedan affären inleddes, enligt Anders Nilsson.

– Ingen har velat diskutera seriöst med oss. Från i somras när den här affären väntade konkurrensgodkännande fanns det inget intresse från Bonnier Broadcastings håll att förhandla, de hänvisade till att de var under uppköp av Telia. Nu när Telia faktiskt äger Bonnier vill de inte heller förhandla.

– Det talar sitt tydliga språk; man vill inte distribuera de här tv-kanalerna till svenskarna, säger Anders Nilsson.

Enligt Tele2-chefen kommer man att gå ut med informationen till sina kunder om och när man tvingas släcka ned kanalerna. Bråk av det här slaget har dykt upp på senare år när tv-kanalerna ska omförhandla sina avtal med operatörerna. I ett par fall har det gått så långt att kanaler släckts ner en tid innan parterna har kommit överens vid förhandlingsbordet. ComHem och Discovery hade en konflikt hösten

2017 som resulterade i att flera kanaler försvann från rutan i närmare två veckor. Men i de fallen pågick trots allt någon form av förhandlingar.

Eftersom staten är den största ägaren i Telia är det den här gången också en politisk fråga, menar Anders Nilsson.

– Tycker politikerna verkligen att det här är ett sätt som staten ska agera? Ska staten begränsa tittandet på tv-kanaler? Jag skulle bli förvånad om de tycker att det är en rimlig sak att göra.

Telia hänvisar alla frågor till TV4.

– Vi som ägare är givetvis intresserade av att så många som möjligt ska kunna se TV4. Men eftersom det här är en förhandling mellan TV4 och Tele2 kan inte vi kommentera frågan. Det får TV4 själva göra, säger Ralf Bagner, kommunikator på Telia.

TT

Tragedin kan befria oss från önsketänkande

FREDAG 6 DECEMBER 2019

De grekiska tragedierna har inte förlorat sin aktualitet. De visar hur vi människor medverkar till vårt eget fördärv. Pjäsernas hjältar är sällan lösningen på problemet – de är problemet. Jan Holmberg läser den

fascinerande "Tragedy, the Greeks and us".

Simon Critchley

"Tragedy, the Greeks and us"

Profile Books, 336 sidor

Varför finns tragedin? Det är Anne Carson som frågar, och hon svarar: För att du är arg. Varför är du arg? För att du sörjer. En nästan barnsligt enkel ekvation som kunde ha formulerats av Bamse till Vargen. Likväl rymmer den tragedins hela betydelse. De trettioen bevarade grekiska tragedierna av Aiskylos, Sofokles och Euripides skrevs under våld. I stort sett hela det fjärde

århundradet före vår tideräkning låg Aten i krig: först under trettio år mot perserna, sedan nästan lika länge mot Sparta. Det var en för jävlig tid, och en guldålder för litteraturen.

Tragedierna kan uppfattas som gamla relikier från en avlägsen tid, när människans öde var outsourcat till gudar vi inte längre tror på. Ändå är de i många avseenden betydligt mer realistiska än de idealiserade och sentimentala krigsdramer vår tids underhållningsindustri erbjuder. De grekiska tragedierna visar hur vi medverkar till vårt eget fördärv.

Där är hjälten ingen lösning på problemet; han är problemet. Tragedins gestalter är medbrottslingar till sitt öde. De vet vad de gör, men ändå inte: de har ett val, men väljer fel.

Tragedin undersöker det komplicerade förhållande mellan frihet och nödvändighet som präglar den mänskliga tillvaron, lika mycket för två och ett halvt tusen år sedan som nu.

Detta är i sammanfattning den brittiske filosofen Simon Critchleys plädering för tragedins aktualitet. Hans nya bok "Tragedy, the Greeks and us"

kunde vara ett inlägg i ett antal aktuella svenska kulturdebatter (vilka kanske framgår snart), men boken är för bra för att vara användbar.

Den sortens instrumentalism är i själva verket ett av Critchleys angreppsmål. Mot det nyttotänkande enligt vilket historiens uppgift är att lära oss det ena eller andra, eller där litteraturens uppgift är att göra läsaren till en god samhällsmedborgare och författaren till hennes plikttrogna ledsagare, ställer Critchley tragedin som filosofisk utmaning.

Dess lärdom är nämligen att den inte lär oss särskilt mycket alls. Tvärtom lämnar den sina gestalter och publik med en omtumlande känsla av vilsenhet, ofta formulerad direkt i dramerna med den återkommande frågan: Vad ska jag göra?

Det är en fråga som förblir obesvarad, och för det har filosofin aldrig kunnat förlåta tragedin. Att Platon fördömer dramatiken är ingen tillfällighet: det skulle rubba hela hans system. Simon Critchleys ärende är att försvara tragedin mot filosofins försök att tränga undan det

tragiska i strävan efter ett stabilt fundament på vilket vetandet, moralen och samhället kan vila. Mot denna tanketradition vill Critchley ur tragedin finna insikter till en tragisk filosofi som erkänner osanning, osäkerhet och motsägelser som livets villkor. Här lutar han sig tungt mot Nietzsche, men också mot sofisterna, samtida med Platon och ett av hans hatobjekt. Sofister som Protagoras och Gorgias betraktas allmänt sedan Platon som glidare, välbeställda retorikkonsulter som mot betalning kunde lura vem som

helst till vad som helst. Det verkar ha legat något i det. Men även om de i vissa avseenden kan likna vår tids livscoacher så grundades deras förment ytliga livssyn på en rimlig iakttagelse: människans villkor är outhärdliga; livet är en kris och måste levas som sådan. Detta är inte bara sofismens visdom utan också tragedins, och det är därför som Platon avskyr bägge. Gorgias med sin talekonst och Sofokles med sitt diktande imiterar tillvaron, och övertalar eller lurar sin publik till tvivelaktiga känslor. Verkligt filosofiskt tänkande, däremot,

söker sanningen. I denna uråldriga strid mellan sanningssträvan och uppgivenhet ställer sig Critchley på Gorgias sida och ser illusion och fiktion som nödvändiga kategorier för tänkandet.

Med Nietzsche menar han att den sanningslidelse som uppfanns av Platon och sedan dess dominerat filosofin (så kallade kristna värderingar likaväl som beskäftig humanism är exempel på den) är blind för sina egna begränsningar. Tragedin kan befria oss från denna blindhet eftersom den lär oss att sanningen inte är

villkorlös. Det står var och en fritt att kalla denna hållning för postmodern, men i så fall fanns postmoderna tänkare innan det fanns moderna.

Till Critchleys kvaliteter hör hans humor. Men som han också konstaterar, så är skillnaden mellan komedi och tragedi hårfin. För även om det kan gå att hålla sig från skratt så finns ju något som kan likna komik i hur Oidipus blir så upprörd på en medtrafikant att han dödar honom ("a fine example of ancient road rage", enligt Critchley), trist

nog utan vetskap om att den mördade är hans far och kung. Men (och nu växlar vi spår från komedi till tragedi) när Oidipus dödar Laios, när Kreon dömer Antigone till döden eller när Medea mördar sina barn så gör de det delvis styrda av yttre krafter. De är förbannade. Så arg har jag aldrig blivit, men jag har varit utom mig, betett mig illa. Det har vi alla. I sådana förhoppningsvis sällsynta fall är det något annat som agerar genom oss. Blodshämnderna i "Orestien", Kreons plågsamma självrannsakan i "Antigone" eller

Oidipus bortträngda minnen är alla exempel på hur tragediernas figurer är insnärjda i det förflutnas nät. Det är vi också. Historiens snaror och fällor, som vi ibland undviker, ibland faller i, är det som antikens människor kallade för "ödet". Det har inte försvunnit bara för att vi kallar det något annat. I tragedierna är gestalterna inte helt autonoma, de agerar delvis genom gudarnas inblandning. I dag berömmar vi oss för vår självständighet. Men är vår situation så annorlunda? Är det nätverk av institutioner och

konventioner som omsluter oss
från vaggan till graven så
väsensskild från det som grekerna
kallade ödet? Det rör sig oavsett
om krafter utanför vår kontroll.
Tragedin finns för att vi är arga,
och vi är arga för att vi sörjer,
skriver Anne Carson. Men varför
sörjer vi? Tja, vi har väl alla våra
anledningar, liksom Antigone
eller Elektra hade sina. Ett
grundläggande skäl till sorg har
dock vi människor gemensamt:
att världen inte är skapad för oss,
och inte heller vi för den. Det är
en tragisk insikt som vi får leva
med.

Jan Holmberg

Björn Wiman: Pristaga- ren hånler fortfaran-

de åt frågorna

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

Presskonferensen i Börshuset visade att Peter Handke varken har ord eller medkänsla med dem som lever med såren efter folkmordet i Bosnien, skriver DN:s Björn Wiman.

Fredagens presskonferens på Svenska Akademien med Nobelpristagarna i litteratur inleddes med 2018 års pristagare

Olga Tokarczuk. Hon var glad, stolt, berättade om sin litteratur och om den stiftelse som hon ska starta för prispengarna. En alltigenom värdig pristagare. Några timmar tidigare hade hennes amerikanska översättare beklagat att Tokarczuk måste ”dela scenen med en folkmordsapologet”. Vad det senare innebar skulle snart visa sig. När Peter Handke gör entré försöker någon – med begränsad uppslutning – lätta upp den spända stämningen genom att sjunga en födelsedagssång för pristagaren.

När den amerikanske journalisten Peter Maass – som själv bevakade krigen på Balkan – till slut frågar om Handkes syn på folkmordet i Srebrenica sprider sig ett hånleende över pristagarens ansikte. Han svarar sedan att han föredrar toalettpapper med fekalier framför dessa ”tomma” frågor.

Det hela skulle kunna vara ännu en dag i uppmärksamhetsfabriken, där Peter Handke spelar sin länge inövade roll som finkulturell provokatör och föraktet för journalistikens roll i samhället tar

ytterligare ett okommenterat steg framåt. Men för dem som lever med såren efter folkmordet i forna Jugoslavien är årets Nobelpris i litteratur inget charadspel. För dem har pristagaren inga ord, inga tankar, ingen medkänsla. På tisdag tar Peter Handke emot sina prispengar. 9 miljoner svenska kronor ur kungens hand. Grattis.

Björn Wiman

bjorn.wiman@dn.se

Provfuskare kan få behålla poäng

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

Fuskare på högskoleprovet löper stor risk att mista sin studieplats. Men de poäng som fuskarna hunnit ta på utbildningen bör få behållas, föreslår regeringens utredare.

Bakgrunden till förslaget är det organiserade fusk som började uppdagas för några år sedan, där

fuskare betalat för ett bra resultat och därmed kommit in på högstatusutbildningar som till läkare eller jurist.

Som en följd av avslöjandet har Universitets- och högskolerådet (UHR) återtagit eller hållit inne provresultaten från 258 personer på grund av fusk. Vidare har 150 personer stängts av från att skriva högskoleprovet på grund av tidigare fusk. Av dessa är 96 personer avstängda i dagsläget.

TT

Feltryckt frimärke under klubban när samling säljs

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

**I dag, lördag, börjar
försäljningen av den största
svenska frimärkssamlingen
som någonsin har auktionerats.
Det dyraste objektet ropas ut
för närmare 600 000 kronor.**

– Vi räknar med att det kommer ta minst fyra år att sälja allt, säger Johan Ericsson, värderingsman på auktionshuset Frimärkshuset skandinavisk filiateli i Stockholm.

Den så kallade ”Beckemanssamlingen” innehåller flera svenska frimärken och brev från perioden 1855 till 1936. Samlingen har fått sitt namn av makarna Anna-Lisa och Sven Eric Beckeman. Förra året avled den sistnämnde. Han hade som önskan att samlingen skulle säljas

över flera auktioner och under flera års tid.

Redan i dag lördag blir önskan verklighet. På förmiddagen börjar den första auktionen. Då väntas cirka 400 objekt kunna budas på.

– Vi vill göra en jämn auktion som tilltalar olika människor. Det är enklare att lyckas med det om vi säljer frimärkena vid flera tillfällen. Dessutom kan det bli för mycket om vi säljer allt på en gång, säger Johan Ericsson, på Frimärkshuset.

Han uppskattar att hela försäljningen kommer att ta minst fyra år. Priset kommer skilja sig åt

beroende på vilken del av samlingen det gäller. Det lägsta utropspriset ligger på 300 kronor. Det dyraste objektet kommer att ropas ut för 600 000 kronor. Det är ett brev som färdades till Danska Västindien. På brevet finns det ett frimärke som är feltryckt i par med ett vanligt frimärke.

– Det är helt unikt och kommer säkert att säljas för mer än utbudspriset. Det här är en väldigt stor händelse inom vår bransch, säger Johan Ericsson.

I utbudet finns det tusentals frimärken och hundratala brev.

Bland annat ett unikt brev med Sandvikens klassiska strålstämpel, som tilldelades 1863.

– Breven är fantastiska eftersom du får se helheten. Till exempel kompositionen av stämplarna och frimärkena, säger Johan Ericsson.

Raffaella Lindström

raffaella.lindstrom@dn.se

Rebecka	filosof
Kärde:	som inte
Jag stöter	bryr sig
på en	ett dyft
säregen	

om barn- domen

LÖRDAG 7 DECEMBER 2019

Ibland kan man hitta böcker av en slump i ett antikvariat. - Nyligen plockade jag på mig filosofen Giambattista Vicos självbiografi. Han verkade i Neapel för länge sedan – ändå är hans tankar slående samtida.

De bästa böckerna är de man plockar på sig på måfå. De som

har lite eller inget att göra med annat man för tillfället ägnar sig åt, och som därför, på grund av sin godtyckliga närvaro i ens liv, ger en känslan av att världen är stor, historien lång, den egna existensen försvinnande obetydlig.

En sådan bok är den neapolitanska filosofen Giambattista Vicos självbiografi, som jag nyligen plockade på mig på ett antikvariat i Paul Enokssons svenska översättning. Vico (1668–1744) räknas som en av de mest inflytelserika italienska tänkarna efter renässansen. Han

är också en av de mest säregna, och att inordna honom i någon särskild skola är svårt. Vissa placerar honom i en upplysningstradition; andra, som idéhistorikern Isaiah Berlin, ser tvärtom en motupplysningsman, en föregångare till tyska filosofer som Johann Gottfried Herder och Friedrich Heinrich Jacobi.

Vico själv kan förstås inte kommentera saken. Men i självbiografin, publicerad för första gången 1728, försöker han kartlägga sin intellektuella utveckling. Klart är att han i början av sin filosofiska bana var

djupt påverkad av Descartes, vars fysik han ”greps av en brinnande längtan efter att lära känna” så snart han hört talas om den. Med tiden blev han mer och mer - skeptisk till den cartesianska läran. Och hans storverk, ”Den nya vetenskapen” från 1725, utgör ett radikalt avsteg från ungdoms-idolen.

Descartes ansåg att naturvetenskapen var filosofins egentliga domän och fäste liten vikt vid de humanistiska ämnena. Vico däremot menade att människan bara kan nå sann kunskap om det hon själv skapat.

Dit hör språk, myter, lagar och poesi, medan naturen är dömd att i viss mån förbli obegriplig för andra än dess skapare – Gud själv.

Men den mänskliga kulturen är föränderlig. Olika regler gäller på olika platser vid olika tidpunkter. Och förnuftet påverkas i sådan grad av de historiska betingelserna att det inte kan ses som ett neutralt verktyg, utan måste betraktas som en social och kulturell produkt i sig. Av detta följer att den som vill tänka först och främst måste förstå historien: hur den rör sig, hur den formar

intellektets ramar, hur den i sina respektive utvecklingsstadier får oss att erfara världen.

Likheterna mellan Vicos tankar och samtida kulturteori är slående. Mindre samtida är den form Vico väljer för sin självbiografi. I moderna sådana ligger ju fokus gärna på uppväxten, vars höjdpunkter och trauman antas förklara senare vägval i livet. En musiker skriver kanske om hur den redan som barn älskade att sjunga, en författare om tidiga läsoplevelser, och så vidare.

Sådant har Vico inte tid med. De - tidiga åren hastas igenom på ett par sidor. Redan efter ett par meningar är han sju år gammal. Då drar han på sig en allvarlig - skallfraktur, efter vilken han - utvecklar ”det svårmod och den syrlighet som kännetecknar genialiska och lärda män”. Att han som vuxen var gift och hade åtta barn (tre dog) nämns inte med ett ord; knappt heller samhället och politiken. ”Det är förvånande att det finns så många okunniga”, skriver han bara, då det för sinnet är lika motbjudande att sakna kunskap ”som för ögonen att

träffas av rök och för näsan att utsättas för stank.”

För mitt inre hör jag Vico transponeras till en samtida kontext: Nyhetsmorgon kanske, eller söndagsintervjun i P1. Jag hör hur intervjuaren lodar efter personliga tragedier, efter nyckeln till denna märkliga och isolerade människas ihärdiga kunskapssökande. För att till slut, allt mer desperat, utbrista: ”Men vad driver dig?” Vico förstår inte frågan.

Rebecka Kärde

Fysikpristagar en: Planeten ramlade rakt ner i knäet på mig

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

När doktoranden Didier Queloz hittade planeten 51 Pegasi b trodde hans handledare Michel Mayor först inte att det var möjligt. Nu är de båda i

Stockholm för att ta emot årets Nobelpris i fysik.

– Det finns forskning och teknikutveckling som går att planera. Men vi kan aldrig planera stora upptäckter som förändrar våra perspektiv, säger Didier Queloz.

På 1990-talet var han doktorand hos astrofysikern Michel Mayor vid universitetet i Genève, och utvecklade ett instrument för att mäta små skiftningar i ljuset från stjärnor.

– Jag valde inte projektet. Jag valde Michel. Han är en fantastiskt trevlig person, och vi

tänker på liknande sätt. Vi passar perfekt ihop, säger Dider Queloz. Ingen av dem hade trott att de skulle ändra vår syn på universum.

– Men planeten ramlade rakt ner i knäet på mig. Det var en enorm överraskning, nästan panikartat, säger Queloz.

Många letade efter planetsystem som liknade solsystemet, eftersom det var det enda vi kände till. Men planeten 51 Pegasi b vid stjärnan 51 Pegasi i stjärnbilden Pegasus stämde inte alls med modellerna. Den hade en massa liknande

Jupiters, och gick ett varv runt sin stjärna på fyra dygn.

– Jupiters omloppstid är mer än tio år, så det krävs mer än en doktorandtid för att upptäcka den.

Du kan föreställa dig hur överraskad jag blev när jag såg att omloppstiden var fyra dagar.

Michel Mayor hade först svårt att tro att det stämde, men Queloz kunde visa att han hade mätt rätt. Fyra månader efter den första mätningen var stjärnan åter synlig.

– Det var i juli 1995. Vi gick upp till teleskopet tillsammans. Och våra förutsägelser stämde exakt,

som ett urverk. Efter fyra nätter var vi övertygade. Nu gällde det bara att övertyga resten av världen, säger Didier Queloz. Det tog nästan fyra år innan majoriteten av forskarsamhället blev lika övertygade.

– Det var ingen lätt tid. Jag var en ung forskare, som hade hittat något ovanligt, fantastiskt och spektakulärt.

Samtidigt som Mayor och Queloz är i Stockholm för att ta emot ena halvan av Nobelpriset i fysik för upptäckten pågår klimatmötet i Madrid.

– Det finns de som tycker att klimatet inte spelar någon roll. Vi kommer ju ändå att kunna lämna jorden i framtiden. Som astrofysiker tycker jag att det är ytterst oansvarigt. Stjärnorna ligger långt bort, och det finns ingen rimlig anledning att hoppas att vi skulle kunna flytta någon annanstans. Vår art är utvecklad för att leva på jorden, och vi skulle inte kunna överleva ens på Mars. Vi bör lägga vår tid och energi på att försöka ordna upp det här i stället för att förstöra jorden och tro att vi kan lämna den, säger Didier Queloz.

Maria Gunther

maria.gunther@dn.se

Fakta. Nobelpriset i fysik 2019

James Peebles tilldelas halva Nobelpriset i fysik 2019 "för teoretiska upptäckter inom fysikalisk kosmologi". Den andra hälften går gemensamt till Michel Mayor och Didier Queloz "för upptäckten av en exoplanet i bana kring en solliknande stjärna".

Kemipristagar en: Tror det bara kommer finnas elfordon i storstäderna

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

**Kemipristagaren Stanley
Whittingham lade grunden för
litiumjonbatteriet, som nu finns**

i både mobiltelefoner och elbilar.

– Det har varit underbart att se folk bygga vidare på det och använda det, säger han.

– Vi hade drömmar, men de var inte så stora som det som verkligen hände. Det har varit 50 fantastiska år, säger Stanley Whittingham.

Han är i Stockholm för att ta emot årets Nobelpris i kemi tillsammans med John Goodenough och Akira Yoshino för utvecklingen av det uppladdningsbara litiumjonbatteriet.

Den 97-årige John Goodenough är den äldsta Nobelpristagaren någonsin, och han var den ende som inte deltog i Kungliga Vetenskapsakademiens presskonferens för pristagarna i fysik, kemi och ekonomi på lördagen.

– Jag träffade Goodenough vid frukosten i går, och han var på mycket gott humör, säger Stanley Whittingham.

– Vad pratade ni om, undrade en av journalisterna på presskonferensen.

– Vi pratade om hur bra han mådde, svarade Whittingham.

De tre pristagarna har arbetat var för sig, och alla tre kommit med avgörande bidrag till att vi nu har lätta, hållbara, säkra och kraftfulla laddningsbara batterier i mobiltelefoner, elcyklar, elbilar, surfplattor, bärbara datorer och pacemakers.

På 1970-talet blev Stanley Whittingham rekryterad av oljebolaget Exxon tillsammans med andra unga och framstående energiforskare.

– Det var verkligen spännande. Exxon hade mycket pengar och vi fick helt nya laboratorier där fysiker, kemister, organiska

kemister och andra jobbade tillsammans, säger han.

Det var under energikrisen, och Exxon ville bredda sin verksamhet.

– De sa inte till oss att vi fick göra precis vad vi ville, men närapå: vad som helst som hade med energi att göra, bara det inte rörde olja eller kemikalier. De ville bli ett energiföretag, säger Stanley Whittingham.

Whittingham började arbeta med så kallade supraledare, och hittade ett sätt att öka ämnens ledningsförmåga.

– Jag insåg att vi skulle kunna utnyttja den energin och bygga batterier, säger han.

Sedan sjönk oljepriset, och Exxon såg inte längre någon lönsamhet i att utveckla elfordon. Stanley Whittingham återvände så småningom till universitetsvärlden.

– Jag ville verkligen börja forska igen, och komma till en yngre och mer levande miljö. I akademien kommer en ny grupp studenter varje år. Det håller dig ung, säger han.

Batterierna är viktiga för framtidens renare transporter, menar han.

– Jag tror att städer som Stockholm, New York och London kommer att förbjuda alla förbränningsmotorer i centrum. Det kommer bara att finnas elfordon.

Maria Gunther

maria.gunther@dn.se

Fakta. Nobelpriset i kemi 2019

Stanley Whittingham, John Goodenough och Akira Yoshino

får en tredjedel var av Nobelpriset
i kemi 2019 "för utveckling av
litiumjonbatterier".

Dela

Ekonomiprista garen: Beslutsfattare stirrar sig blinda på tillväxt

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

**Ekonomipristagaren Esther
Duflos forskning kretsar kring
fattigdom, hur den befäster sina**

rötter och vilka uttryck den tar i människors liv.

Hennes slutsats är att det är ett slöseri med tid att försöka höja ett lands tillväxt. Och hennes uppmaning gäller beslutfattare i både rika och fattiga ekonomier: – Vad vi i stället borde bry oss om är att förbättra människors liv, särskilt för de som har det sämst ställt, säger hon till DN.

Årets ekonomipristagare sticker ut. Esther Duflo, Abhijit Banerjee och Michael Kremer har alla forskat tillsammans i varierande konstellationer. Två av dem, professorerna Duflo och Banerjee,

är gifta. Esther Duflo är dessutom yngst någonsin och den andra kvinnan i prisets 50-åriga historia. Hon understryker att den fattigdomsforskning som hon och hennes kollegor prisas för är en kollektiv gärning.

– Det här priset är ett pris till en hel rörelse. Det bygger på hundratal forskares arbete och på samarbete med många frivilligorganisationer, säger hon. Deras forskning har fått en generation nationalekonomer att skifta perspektiv. Fattigdomens gåtor har brutits ned i konkreta delfrågor som forskarna kan söka

svar på i fältexperiment. Hur når man ut med barnvaccinationsprogram? Hur får man elever att klara grundläggande kunskapskrav i skolan?

En kritik som förts fram mot ansatsen är att forskarna inte kommer att se skogen för alla träd.

Svaret de själva ger är att det är bäst att först undersöka träden noggrant och vetenskapligt. Att studera själva skogen har visat sig svårt.

– Ett av problemen med ekonomisk tillväxt är att vi

fortfarande inte vet hur man påverkar den på ett tillförlitligt sätt. Det är inte som att makroekonomer kan säga till en regering exakt vad den behöver göra för att få till stånd långsiktig tillväxt, eller för att råda bot på svängningarna i ekonomin. Esther Duflos råd till beslutsfattare är därför att sluta försöka höja sina länders bnp. Det är mer värt mödan att försöka förbättra människors liv i det lilla. – Det är logiskt att bry sig om mänskliga problem. Det är inte rimligt att stirra sig blind på ekonomisk tillväxt. Ekonomisk

tillväxt kan visserligen hjälpa, men det är lättare att försöka lösa de andra problemen eftersom vi vet mer om hur vi ska gå tillväga. Det resonemanget, säger hon, gäller också många rika länder som ägnar för lite uppmärksamhet åt vanliga människors tillvaro.

– Det pågår en stor hälsokris i USA, med ökad dödlighet i breda grupper. Hur kan bnp-tillväxt spela någon roll när dödligheten har ökat flera år i rad?

Carl Johan von Seth

carljohan.vonseth@dn.se

Fakta. Ekonomipriset till Nobels minne 2019

Esther Duflo, Abhijit Banerjee och Michael Kremer delar lika på årets ekonomipris ”för deras experimentella ansats för att mildra global fattigdom”.

Cheops tar en närmare titt på främmande planeter

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Ena halvan av årets Nobelpris i fysik går till den första upptäckten av en planet vid en stjärna som liknar solen. Rymdteleskopet Cheops ska lära oss mer om sådana exoplaneter.

– Frågan om vi är ensamma – om vi är den enda civilisationen i universum – har människor grubblat över i många, många år, säger Kate Isaak vid European space research and technology centre, ESTEC, i Nederländerna. På tisdag får Michel Mayor och Didier Queloz ta emot Nobelpriset i fysik för att ha tagit oss lite, lite närmare svaret. Precis en vecka senare, den 17 december, ska rymdteleskopet Cheops skjutas upp och ta oss ytterligare ett steg på den vägen. Mayor och Queloz hittade den första planeten vid en

annan stjärna som liknar solen, stjärnan 51 Pegasi, 50 ljusår bort i stjärnbilden Pegasus. Upptäckten presenterades vid en astronomikonferens i Florens den 6 oktober 1995.

Sedan dess har astronomer hittat fler än 4 000 så kallade exoplaneter, alltså planeter i banor runt andra stjärnor än solen, framför allt med hjälp av rymdteleskop som europeiska Corot och amerikanska Kepler och Tess. Det har blivit rimligt att anta att det finns planeter vid alla stjärnor i universum, och att planetsystem kan se ut på oerhört

många olika sätt. Nu när vi vet att andra planeter finns är det dags att gå vidare och söka fler svar, menar Kate Isaak.

– Nästa fråga är: hur bildas och utvecklas planeterna? Tredje frågan: Är planeterna beboeliga? Och den fjärde: Är de bebodda? Rymdteleskopet Cheops ska göra just det: ta reda på mer om planeter som vi redan känner till. Kate Isaak är projektledare för den europeiska rymdstyrelsen Esas del i arbetet.

– Vi följer upp tidigare upptäckter, och tittar på stjärnor som vi vet har exoplaneter. Vi vet

var stjärnan ligger, vi vet när planeten kommer att passera framför den, och vi kan effektivt vrida teleskopet från stjärna till stjärna när det är tid att mäta, säger hon.

Michel Mayor och Didier Queloz är båda schweizare, och Cheops är ett samarbete mellan Schweiz nationella rymdprogram Swiss space office, SSO, och Esa. Även flera svenska forskare arbetar med projektet, däribland Carina Persson vid institutionen för rymd-, geo- och miljövetenskap på Chalmers i Göteborg.

– Vi är intresserade av att sätta in jorden i ett sammanhang, och ta reda på hur vanliga jordlika planeter är. Är vår planet unikt? Är vårt planetsystem unikt? Hittills har vi inte hittat någon *jorden två*, och inget planetsystem som ser ut som vårt, säger hon.

Innan vi kände till några andra planeter var solsystemet det enda astronomerna hade att utgå ifrån när de utvecklade teorier om hur planeter bildas. Planeten 51 Pegasi b, som de båda fysikpristagarna hittade, ställde allting på huvudet: Planeten hade ungefär lika stor

massa som Jupiter, var mer än 1 000 grader varm, och låg så nära sin stjärna att den gick ett varv runt den på bara fyra dygn.

– Ingen trodde att sådana planeter fanns. I vårt solsystem ligger Jupiterplaneter mycket längre ut. Så nära stjärnan finns inte tillräckligt med material att bilda stora gasjättar, säger Carina Persson.

De tusentals exoplaneter som astronomerna har hittat sedan dess visar att planetsystem kan se ut på oerhört många olika sätt.

– För att förstå hur planeter bildas, och om det kan finnas en

jorden två, andra beboeliga planeter som liknar vår, behöver vi undersöka många planetsystem. Och vi behöver undersöka dem i mer detalj än hittills, säger Carina Persson. Planeter som 51 Pegasi b, så kallade *heta Jupiter*, har troligen bildats längre bort från sina stjärnor och sedan vandrat inåt. – Det kan ha hänt också i vårt eget planetsystem. Vi tror att Uranus låg utanför Neptunus i det tidiga solsystemet, säger Carina Persson. Mayor och Queloz kunde inte se själva exoplaneten vid stjärnan 51 Pegasi. I stället mätte de små

skiftningar i stjärnljuset (se grafik). Tyngdkraften från planeten påverkar stjärnan så att den ser ut att gunga lite fram och tillbaka, och eftersom planeten 51 Pegasi b är så massiv och går i en så liten bana blev effekten extra tydlig. När stjärnan rör sig mot oss blir ljuset från den lite, lite blåare, och när den rör sig bort blir det lite, lite rödare (det är samma fenomen som gör att ljudet från en bil låter högre när den är på väg mot oss och lägre när den kör i väg). Skillnaden är mycket liten, men tillräcklig för att tala om att planeten finns, på

vilket avstånd den ligger och den minsta möjliga massa den kan ha. En planet i bana runt en stjärna kan passera framför stjärnan med jämna mellanrum, och skymma en del av ljuset så att det ser svagare ut. Att mäta ljusminskningen är ett annat sätt att upptäcka exoplaneter, och rymdteleskopet Kepler hittade till exempel fler än 2 000 planeter med den metoden. Cheops kommer att använda samma metod för att studera kända exoplaneter närmare.

– Vi vill öka antalet planeter som är undersökta med båda metoderna, säger Carina Persson. Med den första metoden får astronomerna fram planetens massa. Med den andra kan de mäta exoplanetens storlek.

– Det vi verkligen vill åt är att kombinera mätningarna. Har vi både planetens massa och radie kan vi räkna ut vilken täthet den har, och få information om vad den är uppbyggd av, till exempel sten, is eller gas, säger Carina Persson.

Astronomerna kan få veta mer än så.

– Nästa steg är att studera vilken ålder de har, hur de har bildats och utvecklats, om de har atmosfär och om det finns moln i atmosfären. Det kan vi mäta genom att se hur mycket av stjärnans ljus som reflekteras, säger Carina Persson.

Cheops ska framför allt studera små planeter, liknande jorden eller upp till Neptunus storlek, som är ungefär fyra gånger större.

– Planeter som liknar jorden är gyllene kandidater att leta reda på så att framtida rymdteleskop, som James Webb-teleskopet, kan

undersöka vidare, säger Kate Isaak.

Astronomerna vid Cheops ska också studera heta

Jupiterplaneter, alltså planeter lika 51 Pegasi b.

I tre och ett halvt år ska teleskopet göra sina mätningar, och kanske ännu längre om projektet får mer pengar. Mellan 300 och 500 exoplaneter räknar Kate Isaak med att de ska hinna studera.

– Vi kommer att lära oss mer om de här små planeterna, och hitta kandidater som vi bör undersöka vidare, till exempel för att ta reda på vilka molekyler som finns i

atmosfären och kanske till slut få veta om vi är ensamma i

universum. Det är små bitar som läggs till pusslet, säger hon.

– Kanske upptäcker vi att det är väldigt, väldigt ovanligt med planeter som vår, som är så här lämpliga för liv. Och så är vi på väg att förstöra den vi har, säger Carina Persson.

Maria Gunther

maria.gunther@dn.se

Dela

Karin Bojs: När männi- skan gick

från vild till tam

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Vad är det för skillnad på en varg och en hund? Ett vildsvin och en gris? En neandertalare och en människa av vår egen sort? Genen BAZ1B kan vara en del av förklaringen.

Någon gång för minst 15 000–20 000 år sedan, när det fortfarande rådde istid, började våra förfäder och förmödrar leva tillsammans

med vårt första husdjur,
hundarna.

Betydligt senare, för ungefär 11
000 år sedan, utvecklades
jordbruket och vi började leva
tillsammans med en rad andra
djur: getter, får, katter, grisar och
kor.

När djuren började leva med oss
blev de förändrade. Visserligen
visste vi människor inte så mycket
om husdjursavel på den tiden,
men vi åstadkom ändå genetiska
förändringar. Det uppstod ett
urval, där djur med vissa
egenskaper fungerade i männi-

skans sällskap medan djur med
andra egenskaper inte gjorde det.
De "tama" anlagen förstärktes
med tiden. Husdjuren blev allt
mindre skygga för människor,
alltmer villiga att samarbeta med
oss. Med en vetenskaplig term
kallas denna process för
domesticering.

Inte bara beteendet brukar
förändras av domesticering, utan
också utseendet. Husdjur tenderar
att se mer barnsliga ut än vilda
djur, med trubbigare nos, mindre
tänder och skallar, hängande öron
och kortare, mer krulliga svansar.

Det pågår omfattande forskning om hur domesticeringen av olika djur har gått till, var och när de vilda djuren har blivit tama och mer exakt vilka gener som har förändrats.

Men det finns också forskning om vad som skiljer oss själva, så kallade anatomiskt moderna människor, från våra föregångare. Inte minst vad som skiljer oss från våra nära släktingar neandertalarna och Denisovamänniskorna.

Den svenske forskaren Svante Pääbo, verksam i Leipzig, har till exempel ägnat en stor del av sin

karriär åt denna fråga. Han har hittat ett antal gener som verkar skilja oss åt, däribland sådana som är viktiga för hjärnans funktion och nervsystemets utveckling.

I veckan publicerade en annan forskargrupp, ledd av Giuseppe Testa i Milano, en artikel i tidskriften Science Advances, där de presenterar en sådan genkandidat. Det handlar om BAZ1B, en av de gener som är inblandade vid Williams-Beurens syndrom – ett sällsynt genetiskt syndrom, som drabbar uppskattningsvis 1 på 750 000.

Personer med Williams-Beurens syndrom får ofta en lindrig utvecklingsstörning men de blir också extremt vänliga och sällskapliga och får även speciella ansiktsdrag, såsom bred och trubbig näsa.

Det finns en hel del forskning som tyder på att gener som är inblandade vid Williams-Beurens syndrom också skiljer sig mellan vargar och hundar.

Den italienskledda forskargruppen har använt ny stamcellsteknik för att se hur det förhåller sig med oss människor.

De odlade fram neurala stamcellslinjer från personer med Williams-Beurens syndrom, och även från personer med andra typer av syndrom som också har avvikande aktivitet i den aktuella genen. Forskarna använde också genteknik för att ”skruva upp” respektive ”skruva ner” aktiviteten från BAZ1B i de odlade linjerna. Det visade sig att hundratals gener blev påverkade, inte minst sådana som har med ansiktets och kraniets utveckling att göra. Nedskruvad aktivitet av BAZ1B ledde just till de specifika ansiktsdrag som finns hos

personer med Williams-Beurens syndrom.

Forskarnas slutsats är att det här kan ha varit en viktig mutation – genförändring – som inträffade någon gång efter att den linje som ledde till oss moderna människor skildes från neandertalarnas och Denisovamänniskornas linjer, vilket var för ungefär 600 000 år sedan.

Det är intressant och banbrytande forskning, även om vi ska ha klart för oss att inte bara en, utan många gener förändrades under vår utveckling till moderna människor.

Men förändringar i BAZ1B kan mycket väl ha varit en mutation som gjorde oss mer ”tama” och mindre ”vilda” – mindre aggressiva och mer kapabla till samarbete. Den kan ha bidragit till vår ”självdomesticering” som Giuseppe Testa och hans medförfattare kallar förändringen.

Karin Bojs

vetenskap@dn.se

Alexandra Media förbjuds att göra reklam i sociala medier

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Patent- och marknadsöverdomstolen, förbjuder Alexandra Media, tidigare Kissie, att göra

reklam i sociala medier utan att tydligt reklammarkera inläggen. Målet handlar om tre inlägg som Alexandra Media gjort för ett företags räkning och som handlar om att sälja mobiltelefoner. I fjol kom Patent- och marknadsdomstolens dom, som sedan överklagades till Patent- och marknadsöverdomstolen, PMÖD. Nu har den nya domen kommit.

Domstolen håller med Konsumentombudsmannen, KO, att de tre inläggen i sociala medier med reklam för mobilåtervinning är alltför bristfälligt

reklammarkerade. Det räcker inte att skriva ”i samarbete med” utan det måste framgå att det är ett betalt samarbete, enligt domen.

– Vi är nöjda med att domstolen skärper kraven på tydlighet när det gäller reklammarkering. Det är en viktig signal för alla influencers och företag som gör reklam i sociala medier. Men vi är besvikna på att domstolen inte anser att ansvaret ska delas med agenturen som förmedlat uppdraget till Alexandra Media, säger Gunnar Wikström, processråd vid KO, i en kommentar.

**Björn
Wiman:
Det är inte
Peter
Handke**

som ska skämmas för Nobel- priset

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Gör er inte dummare än vad ni är.
Det är förmodligen det bästa som
hittills har sagts om Svenska

Akademiens beslut att tilldela
Peter Handke 2019 års Nobelpris i
litteratur.

Repliken fälldes dessutom tidigt i
debatten – redan i SVT:s
direktsändning efter
tillkännagivandet mindes
litteraturkritikern Ulrika Milles
sin mammas barska
tillrättavisning av den som kom
med dåliga bortförklaringar: ”Gör
er inte dummare än vad ni är.” I
allt väsentligt är det fortfarande
det enda som behöver sägas.
Ändå kan det vara värt att
rekapitulera sakförhållandena.
Här har vi alltså en institution

som efter en djup kris så sakteliga har börjat återfå sitt förlorade förtroende och som – på nåder – har fått tillbaka rätten att utse världens mest prestigefyllda litteraturpris. Vad gör då denna institution? Jo, den beslutar att ge priset till en kontroversiell författare som av högst trovärdiga personer anklagas för att i sina böcker ha förnekat folkmord och som har hållit tal vid en misstänkt krigsförbrytares begravning. Men vad värre är. Institutionens ledamöter låtsas dessutom bli förvånade och uppbragta när de får kritik för detta beslut.

2019 års Nobelpris till Peter Handke är ett haveri från början till slut, något som ytterligare underströks av Peter Englunds bojkott och veckans två avhopp från den externa Nobelkommittén. Även den som anser att Handke är Guds litterära gåva till mänskligheten borde ha kunnat förutse att valet skulle leda till den typ av protester som är vad Svenska Akademien och Nobelpriset minst av allt behöver just nu. Det krävs heller inget större snille för att förstå att upphöjelsen av den omdebatterade Handke skulle

uppfattas som en legitimering av de krafter som vill relativisera de serbiska krigsförbrytelseerna under kriget på Balkan, bland annat folkmordet i Srebrenica 1995, där 8 000 pojkar och män mördades. I veckan fick jag ett mejl av Christina Doctare, som arbetat både som läkare för WHO under kriget och som expert i krigstribunalen i Haag. Doctare skriver, med vrede och förtvivlan, om hur hon mötte kvinnorna och barnen från Srebrenica när de kom i busslaster till Tuzla: ”Jag trodde väl aldrig att jag 27 år senare skulle komma att behöva

stå upp igen och vittna om vad som faktiskt hände.”

Hur ska man då tolka det som skett? Jag tror att valet av Peter Handke visar hur lite som har förändrats i Svenska Akademien efter krisen, trots nya ledamöter och utfästelser om förändring. Prisbeslutet är resultatet av en konst- och livssyn som fortfarande är djupt förankrad bland många av dess ledamöter – närmare bestämt de som i samband med skandalen kring kulturprofilen Jean-Claude Arnault ansåg att Akademien bör stå över både

rättsväsendet och det civiliserade samhällets normer.

En av dem är ledamoten Horace Engdahl. De senaste åren har den svenska allmänheten under stigande förvåning kunnat bevittna hans kräftgång i offentligheten, från respekterad intellektuell till fritt fabulerande fanatiker.

I Matilda Gustavssons nya bok ”Klubben” ges häpnadsväckande exempel på Horace Engdahls självbild och verklighetsuppfattning. För en alltmer perplex Gustavsson förklarar Engdahl att den

granskning av kulturprofilen Jean-Claude Arnault som hon själv genomförde i Dagens Nyheter hösten 2017 var ”en förtalskampanj och konspiration” av ett antal kvinnor i syfte att ”störta” hans vän och akademikollega Katarina Frostenson ”från poettronen”. ”De som ligger bakom kommer att bli straffade”, förkunnar Engdahl. Men galenskaperna upphör inte där. Horace Engdahl driver tesen att ”Dagens Nyheter och kulturchefen” publicerade kvinnornas material utifrån egna intressen, eftersom DN

”konkurrerar med Svenska Akademien när det gäller inflytande och prestige”. I Katarina Frostensons bok ”K” preciseras ursprunget till denna bisarra konspirationsteori: DN har som mål att ”nå in i den höga församlingen för att söndra den; kanske få insyn och makt över den till slut”.

Det är svårt att veta hur man ska bemöta denna typ av fantasier. Det lättaste vore förstås att avskriva dem som rent vanvett – ungefär som när Donald Trump påstår att man får cancer av vindkraft. Men troligare är att de

är ett uttryck för ett annat fenomen i tiden. De är exempel på ett begrepp som Svenska Akademien och dess anhängare nu använder för att försvara både Katarina Frostensons totala förnekande av sin makes skuld i boken ”K” och för att motivera Peter Handkes faktaföraktande dimridåer kring folkmordet i Bosnien: ”litterär sanning.” ”Genom att tilldela Handke Nobelpriset 2019 slår Akademien alltså fast att litteraturen bär på en sanning som står över journalistikens”, skrev professorn i engelska Magnus Ullén nyligen i

Aftonbladet. Det är exakt vad det handlar om: att utnyttja litteraturens upphöjda ställning för att sprida medvetna lögner om verifierbara historiska skeenden. Folkmord? Våldtäkter? Domstolsbeslut? Sådant finns ingen plats för i den "litterära sanningens" värld. Tur då att det också finns en autentisk litterär sanning, en som faktiskt är förankrad i den verklighet som resten av världen lever i. I den världen kan vi i dag alla läsa Matilda Gustavssons bok om hur Svenska Akademiens tysta stöd var förutsättningen för de

åratal av trakasserier, hot och övergrepp som till slut ledde fram till att kulturprofilen Jean-Claude Arnault dömdes för två fall av våldtäkt. I den kan alla läsa om hur föraktet för människovärdet och den djupa nihilismen sitter i väggarna på en institution som alltjämt anser sig ha rätten att sväva fritt över både levande och döda.

Det är inte Peter Handke som ska skämmas när Nobelpriset i litteratur delas ut på tisdag. Det är Svenska Akademien.

Björn Wiman

bjorn.wiman@dn.se

Språk- krönika: Turismen byter

namn på platser

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Ibland får jag brev där avsändarna hävdar att svenskar är alldeles särskilt förtjusta i engelska.

Vurmen för världsspråket går enligt den här föreställningen ut på att vi gärna byter till engelska när vi får chansen – och att det i svenskan pumpas in en mängd

mer eller mindre onödiga engelska lånord.

Att engelska sedan årtionden är den främsta långgivaren till svenska är obestridligt. Och att många svenskar vill stoltsera med sina kunskaper i engelska är ett faktum.

Men att Sverige skulle utgöra ett exceptionellt undantag i något slags självutplånande underdånighet gentemot engelskan stämmer inte. Samma trend och samma diskussion finns i våra grannländer.

No-harm center blev namnet på ett nytt centrum för

patientsäkerhet på Vasa centralsjukhus i Finland. Namnet syftade på Hippokrates ed, den ed som läkare svär där de bland annat förbinder sig att inte skada patienter.

Kritiken var hård. Institutet för de inhemska språken ansåg att *No-harm center* stred mot den lag som säger att finländska myndigheter ska använda svenska och finska. Andra ifrågasatte den underliga placeringen av bindestrecket. Till sist backade sjukhuset.

På Island har turismen vuxit enormt de senaste åren. En

konsekvens är att allt mer engelska letar sig in på kartor som används i besöksindustrin. Den svarta sandstranden vid glaciärlagunen Jökulsárlón heter *Breiðamerkursandur*. Men på Googles kartor finns bara turistanpassade *Diamond Beach*, som syftar på de isberg från glaciären Breiðamerkurjökull som spolas upp på stranden. Vid foten av berget Reynisfjall ligger *Reynisfjara*, en annan svart strand med spektakulära klippformationer, som allt oftare kallas *Black Sand Beach* på kartorna.

Nyligen vände sig Örnefnanefnd, den isländska ortnamnsnämnden, till kommunerna och uppmanade dem att arbeta för att bevara de isländska namnen.

I centrala Oslo fanns redan 2014 lika många engelska som norska butiksnamn. Och i Danmark föreslog Radikale venstre för några år sedan att engelska skulle bli officiellt språk. Allt från vägskyltar till lagar skulle finnas på både engelska och danska. Att använda engelska är i Norden förknippat med strävan efter att uppfattas som världsvan och modern. Men det är alltså inte

bara i Sverige som engelska har
hög status. Våra närmaste
grannar är minst lika betagna.

Anders Svensson

anders@spraktidningen.se

**”Vår
aristokrati har
varit bra på att
bevara all
pompa och
ståt”**

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

**Edward St Aubyns romansvit
om Patrick Melrose var en
kolsvart uppgörelse med**

uppväxten i den brittiska överklassen. Böckerna – och tv-serier som "The crown" – har bidragit till att göra intresset för den engelska societeten hetare än någonsin. Nu är han aktuell med en ny bok och har besökt i Stockholm.

Edward St Aubyn gillar inte att bli fotograferad. Han är rädd att det ska få honom att se ilsken ut på bilderna. Men i DN:s studio ser han snarast stoisk ut, som stereotypen av en engelsk gentleman som uthärdar något ovärdigt uppträde, och när fotografen föreslår att han ska

posera med sitt anteckningsblock tar han tillfället i akt att kasta ner en passage till romanen han jobbar på.

Vad den handlar om? Det vill han inte säga någonting om.

– Det vore som att skjuta hål i bensintanken innan man startar bilen.

Det är ingen vild gissning att den utspelar sig i den miljö som St Aubyn gjort till sin specialitet. I romansviten om Patrick Melrose, som gjorde honom världskänd, skildrade han i bitande ordalag den engelska överklass han fortfarande bär de typiskt

nedtonade tecknen av att tillhöra. Han är aristokratiskt nedklädd i lagom skrynklig kavaj och vinröda manchesterbyxor. Allvarligt och pojkaktigt ansikte, lätt grånat grabbrufs, vaksamma och vänliga bruna ögon som lyser upp när han säger något kvickt.

En självklar men aldrig demonstrativt framhävd tillhörighet i den engelska högkulturen – han nämner i förbifarten hur han diskuterat Shakespearetolkningar med den store skådespelaren Ian McKellan ("Vi tillbringade förra nyårshelgen tillsammans", säger han på ett sätt

så man förstår att det rör sig om en sammanhängande vistelse och inte något simpelt entimmesmingel.) Och hur han på ett party pratat om gestaltningen av prinsessan Margaret med Helena Bonham Carter, som spelar henne i senaste säsongen av "The crown". (Margaret ägnas ett förödande porträtt i en skildring av ett societetsfest på ett lantgods i en av Patrick Melrose-romanerna – St Aubyn var naturligtvis där själv.)

Just "The crown" och nyutkomna filmatiseringen av "Downton Abbey" är tydliga exempel: folk

över hela världen fascineras
fortfarande av denna lilla värld
som är den engelska överklassen.
Hur kommer det sig?

St Aubyn är noga med att påpeka
att han inte är någon sociolog,
men hans svar är ändå oväntat
materiellt förankrat:

– Vi har varit bra på att bevara vår
överklass. All pompa och ståt.
Drottningen i Buckingham Palace
och premiärministern i ett radhus.
Och sedan ett system med
fideikommiss och *land-lease* (som
gör att markägare kan hyra ut
fastigheter under långa
tidsperioder och ändå behålla

äganderätten) vilket gör att tre
fyra adelsmän, som hertigen av
Westminster, fortfarande äger
stora delar av centrala London.
Det finns inget liknande i någon
storstad i världen. Det gör att vår
aristokrati fortfarande kan hålla
stilen uppe.

St Aubyn är annars,
uppenbarligen med en del
reaktioner mot hans Patrick
Melrose-svit i åtanke, angelägen
att försvara sig mot en given
invändning mot denna
överklassvurm: varför ska vi
intressera oss för privilegierade
människors lidanden?

– När jag skrev den på nittiotalet fanns det fortfarande en stark aversion mot att låta fiktionen behandla överklassen. Det är egentligen en form av rasism eller omvänd snobbism från människor som annars skulle vara de första att reagera mot varje form av snobbism: att avfärda andra människors känslor på förhand, bara för att de tillhör en viss grupp. Men medlidande måste tillämpas universellt om det ska vara något värt. Och dessutom: om någon säger att en uppväxtmiljö som den jag

beskriver i Patrick Melrose är privilegierad...

Han avbryter sig, på ett sätt som är begripligt för den som har läst romanerna, med deras skildring av hur en sadistisk läkare förgriper sig på sin femårige son. Och för den som vet – Edward St Aubyn har många gånger berättat det själv – att romanerna är en självbiografisk skildring av hans egen uppväxt: faderns övergrepp, sonens långvariga knarkande. Fadern, David Melrose, är en fruktansvärd personifiering av en mentalitet som man känner igen från Matilda Gustavssons bok

”Klubben” om atmosfären kring Jean-Claude Arnault: där bildade och intelligenta människor kan se sig som höjda över den futtiga småborgerliga moralen. Men den bildade engelska överklassen använder gärna ironi som ett redskap för sin känslokyla. Den, förklarar Edward St Aubyn, spelar även en komplex roll för hans alter ego Patrick Melrose:

- Den är konsekvensen av det han har blivit utsatt för som barn: han har behov av att göra sig till två människor, att skapa den distans till sig själv som bara ironin kan ge. Patrick Melrose säger i

romanen att ironin har blivit en drog för honom: svårare att göra sig av med än heroin eller cigaretter. Det finns en hel del av det i den engelska kulturen: skräcken för att vara *a bore*, ett behov av att skydda sig med ironi eller ytlighet om någon försöker vara uppriktig eller allvarlig. Samtidigt... ironi lättar upp. Ja, St Aubyn är själv en typisk representant för den engelska spiritualitetskulturen. I romanen beskriver han hur Patrick Melrose ”till varje pris ville undvika ironin, som så lätt slog tillbaka, och istället säga rakt ut vad han

menade, men det han menade var det bara ironin som kunde uttrycka”. Själva boken får sin särskilda kvalitet av att elakheterna och översitteriet skildras genom blixtrande kvicka formuleringar och förintande slagfärdig dialog.

När språket föll bort – då romansviten nyligen förvandlades till tv-serie med Benedict Cumberbatch i huvudrollen – fick scenerna där David Melrose förgriper sig på sin lille son och vällustigt förnedrar sin alkoholiserade fru en outhärdlig påtaglighet som inte finns i boken.

– Det var en chock också för mig, säger St Aubyn, som nu riktar blicken snett nedåt, mot sina hopflätade händer. Jag trodde att jag hade kontroll över det som hänt genom att berätta om det i fem böcker i mitt eget tempo. Nu plötsligt hade jag ingen kontroll. Jag såg allt utan ironi, utan språkets rytm. Film är ett mycket mer övertygande medium än litteratur. Det var som att bli överkörd av ett audiovisuellt godståg. *I was bowled over by it.* Jag förstod hur *terribly shocking* det var.

Men nej, tillägger han, tv-serien förändrade inte det som var syftet med att skriva böckerna: att hindra maktmissbruket att fortplanta sig genom generationerna, att hindra giftet att sprida sig vidare.

– Det står inte i min makt att bli fullkomligt frisk. Men jag ville ge mina barn möjligheten.

Man kan säga att Edward St Aubyns senaste bok är en fortsättning på temat, fast maktmissbruket tagit sig en mer modern form. ”Dunbar”, nu översatt till svenska, är en parafras på Shakespeares ”Kung

Lear”, där den olycklige monarken förvandlats till mediemogul med tydliga drag av Fox News-ägaren Rupert Murdoch.

– Jag försökte tänka, den moderna motsvarigheten till en kung är helt uppenbart inte en kung. Inte heller politikerna som blir valda ena dagen och försvinner nästa, utan de superrika, de som kontrollerar valresultatet. Det är där man hittar maktens permafrost. Oundvikliga jämförelser med den haussade tv-serien ”Succession” har gjorts, men St Aubyn ser inte likheterna:

– Jag har bara sett första säsongen, men jag ser inget tragiskt element i den, inte det som får kung Lear att inse tomheten i sin makt. Bara en människa som är extremt skicklig att manipulera. Det finns en viss monoton i seriens otäckheter. Och det finns ingen anständig eller god person som bryter av, som Cordelia i "Kung Lear" eller Anne Eisen i mina Melroseböcker. I verkligheten finns det både maktmissbrukare och människor som försöker göra rätt och förbättra världen. Ett zoo fullt med bara monster – det är både

mindre intressant och mindre sant.

Vad är då mer sant? Här avbryter sig St Aubyn igen, öppnar sin portfölj och tar upp en bok. Med sin melodiska röst börjar han deklamera partiet ur "Kung Lear" där den landsflyktige kungen stöter på några frusna och hungriga tiggare i stormen på heden och inser att han har varit blind för andra människors lidande:

O, jag har alltför litet tänkt på detta!

Låt bota dig, o högfärd! Prova på

Och känn, du själv, vad uslingarna
känna,

På det att du må dela med dig
något

Och rädda tron på en rättfärdig
himmel!

– Det, säger han och lägger undan
boken, är det råd ni i Sverige har
varit kloka nog att ta till er. Ni har
skapat en välfärdsstat! Det ska
inte behövas att någon
storhetsvansinnig, jaktälskande
person frivilligt avstår från
makten.

”Dunbar” är, med andra ord,
politiskt mer engagerad än St
Aubyns tidigare böcker. Här vill

han visa på faran med oansvarig
journalistik, den som vädjar till
människors råaste instinkter.

Han öppnar portföljen och
högläser på nytt, denna gång ur
”Dunbar”, passagen där
tidningsmagnaten inser vem hans
idealläsare har varit: ”en person
som avskyr stekare och snyltare
och sodomiter och knarkare men
som dessutom avskyr snobbar och
magnater och skattesmitare och
kändisar, med andra ord en
person som hatar alla utom dem
som är likadana, som hatar allt
som får dem att bli rädda eller
avundsjuka.”

– Denna korrupta journalistik är den centrala kraften bakom brexit. Och i USA har vi Fox News som inte ens låtsas att de letar efter sanning eller objektivitet utan oförblommerat gör propaganda för Trump. Alla dessa lögnare, allt detta hat, dessa *astounding levels of discourtesy*. Vi arbetar under mycket otrevliga omständigheter. En farlig narcissist med mycket begränsad intelligens är världens mäktigaste man. Själva har vi en premiärminister som är tvångsmässig lögnare. Satir är

ingen fruktbar inriktning för litteraturen nu för tiden.

När Edward St Aubyn senast intervjuades av DN, av Björn af Kleen 2017, förklarade han att valet av Donald Trump till USA:s president åtminstone betydde att britten inte längre framstod som världens mest korkade nation. Den värderingen står han fast vid.

– Ja, ingen kan tävla med Trump på det området. Men vi har helt klart ett fast grepp om silvermedaljen. Förhoppningar inför det brittiska valet?

– Jag är en *remainer*. Det enda jag hoppas på är att valresultatet ska bli så att det går att undvika en hård brexit. Folk har glömt vad Europasamarbetet har inneburit: de gnäller på byråkrater i Bryssel som om det kunde uppväga två världskrig. Att lämna Europa vore självmord. Vi kommer att långsamt förblöda. Det är som en rysk politiker sa: ”Det förvånande är inte bara att ni briter har lyckats skjuta er i foten; det är att ni har lyckats skjuta er i båda fötterna samtidigt!” Edward St Aubyn lyser upp på nytt: en kul formulering piggar

alltid upp. Sedan blir han allvarlig igen när jag frågar om slutscenen i ”Dunbar”. Precis som i ”Kung Lear” får mediemagnaten gå under i samma ögonblick som han förstår hur tom makten är. ”Varför har allting gått om intet, precis när jag börjar förstå?” utbrister han. Wilson, hans närmaste man, svarar, något kryptiskt: ”Alla kommer vi att bli till jord. Men förståelsen kommer inte att gå om intet, det kan den inte så länge det fortfarande finns någon kvar som föredrar sanningen.”

Vad är det han förstår? Vad är det som kommer att finnas kvar när vi alla blir till jord?

– Han förstår den erfarenhet Dunbar har gått igenom. Den kan finnas kvar även om den som genomgått den är borta.

Det låter som en vacker dröm om litteraturens möjligheter att skapa den medkänsla Edward St Aubyn talade om tidigare, den som tillämpas universellt. Att – precis som huvudpersonen i Melroseböckerna – bryta lögnens och den onda maktutövningens logik och hindra giftet att sprida sig vidare. Låt bota dig, o högfärd!

– Det är det enda man kan hålla fast vid, säger Edward St Aubyn, och låter inte det minsta ironisk.

Jesper Högström

Edward St Aubyn.

Född 1960 i London, där han fortfarande bor med två barn.

Är mest känd för Patrick Melrose-sviten (på svenska "Romanerna om Patrick Melrose, volym 1–5" (översatta av Erik Andersson, Albert Bonniers förlag).

År 2018 kom tv-serien i fem delar på HBO med Benedict Cumberbatch i huvudrollen.

Aktuell: med romanen "Dunbar", som är en omtolkning av "Kung Lear" i Hogarth Press serie där moderna författare skrivit vidare utifrån Shakespeares mest berömda verk.

Bland andra deltar Margaret Atwood ("Stormen"), Gillian Flynn ("Hamlet") och Jo Nesbø ("Macbeth").

St Aubyns favoritförfattare.

Hans litterära inspiratörer är ("fortfarande, jag borde skaffa några nya") Henry James, James

Joyce, Marcel Proust och Samuel Beckett:

"Det är de som i mina ögon bäst exemplifierar Gustave Flauberts berömda sentens 'le style c'est tout', stilen är allt. De gjorde prosan till textens viktigaste egenskap."

Så överlevde min dröm 48 refuseringar

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

Nästan femtio refuseringsbrev och ett antal manus som aldrig kom längre än till förläggarens papperskorg. Vägen till att bli publicerad har inte varit rak för författaren Augustin Erba. Här berättar han om misstagen han gjorde – men också om tolv

viktiga lärdomar som till slut ledde till att han blev utgiven.

Jag vet inte när jag bestämde mig för att bli författare, men jag minns tydligt första gången jag skrev i min dagbok. Jag var tio år och hade fått den vita, inbundna anteckningsboken av min bullriga och varma mormor. Min pappa, kärnfysikern, var våldsam och min ständigt pianospelande mamma levde vid självmordets gräns, så min mormor var den enda personen i min barndom som kändes kärleksfull. Ingen av de vuxna i min familj hade svenska som modersmål.

Jag skrev i min dagbok med en penna som jag hade tagit från min pappas arbetsrum, jag skrev mina tankar på det vita pappret och kände mig sällsamt fri. Här, på den vita sidan behövde jag inte vara rädd. Här, på den vita sidan kunde jag vara mig själv. Jag hade äntligen fått en plats i universum. Jag älskade att skriva.

Jag minns hur ledsen jag blev när jag spillde en mugg vatten på min dagbok; jag hade suttit och skrivit vid mitt skrivbord, det som pappa hade köpt på Myrorna, och som vi hade målat om för att inte skavankerna skulle synas. Pappret

blev blött, korvade sig, och sedan när det hade torkat gick det inte längre lika bra att skriva på. Jag bad inte om en ny dagbok, det hade varit att riskera en örfil av min pappa för att jag inte hade varit rädd om min bok. Min mamma skulle nog svara att vi inte hade råd. I värsta fall hade hon, som då hade fått reda på dagbokens existens, letat rätt på den och läst mina innersta tankar. Min mamma gjorde sånt. Min första roman skrev jag på en grön Halda i mitt studentrum medan jag studerade på Teknisk fysik på KTH. Jag var drygt 20 år

gammal. Det tog två veckor; varje eftermiddag efter föreläsningarna satt jag i den nedsuttna fåtöljen med skrivmaskinen på det låga soffbordet och knackade ner en historia om kärlek och vuxenblivande. På något sätt var det självklart för mig att jag skulle ta steget från dagboksskrivande till författarskap. Jag visste att mitt liv inte skulle kännas levt om mina berättelser skulle försvinna med mig. Och så älskade jag ju att skriva.

När jag hade skrivit klart läste jag igenom kärleksromanen, prisade min egen begåvning; jag var

särskilt nöjd med att det framgick hur beläst jag var och jag bestämde mig för att skriva ut den på dator: raka högermarginaler, dubbelt radavstånd, ett lasertryckt typsnitt i Times Roman skulle sopa banan med andra manus. Det här var på tiden när folk skickade in handskrivna manus. Antalet människor med tillgång till laserskrivare var begränsat på tidigt nittiotal. Men inte på KTH. Jag nämnde mitt romanskrivande i min dagbok, mest som ett konstaterande. När jag var upptagen av att producera en bok

om året skulle jag nog inte ha tid att skriva dagbok.

Jag döpte min första roman till ”Från ingenstans till ingenting”, en titel som jag tyckte precis hade fångat existensens meningslöshet. Den som skickar romaner till förlag ska helst ha ett följebrev, ett brev där man talar om vem man är, varför man har skrivit sin roman. De flesta förläggare jag har talat med, och genom åren har det blivit många av landets allra skickligaste, säger att följebrevet kan vara viktigare än själva romanen, för det säger allt om författarens personlighet.

Förläggare letar inte bara efter en bra författare, de letar efter någon som det går att jobba ihop med.

Jag var lyckligt ovetande om detta, så jag skrev med röd tuschpenna på försättsbladet: ”Här är den.” Och för att inte verka alltför kaxig skrev jag också att de kunde skicka tillbaka boken om de inte gillade den.

Jag har sparat följebrevet, som en påminnelse om hur naiv jag var. Svaret från förlaget hoppades jag skulle komma ganska omgående och påminna om det som Pär Lagerkvist fick för ”Bödeln” – det

inleddes med "Jag har läst din bok i natt och med största intresse..."

Det tog tre månader innan jag fick ett mycket kort brev. "Vi har nu granskat ditt manuskript men får tyvärr konstatera att vi inte kan anta det för utgivning."

Jag har sparat mina refuseringar i en låda. Jag öppnar lådan nu när jag ska blotta detta som vi författare helst inte talar om. Och jag börjar svettas direkt. Lyfter blad efter blad med artiga avvisanden, svart på vitt att jag har gjort mig löjlig, att jag förhävt mig som trott att någon skulle vilja läsa det jag skrivit.

Jag ber faktaredaktören Hugo Ewald på redaktionen att göra ett ordmoln av refuseringarna. Det tydligaste ordet, som jag ser det, är "tyvärr". "Tyvärr" kan vara svenskans fulaste ord.

Och så tänker jag på den där optimistiska tjugoåringen.

Lärdom 1: En roman är inte bara några hundra sidor nedskriven text.

Jag trivdes inte på Teknisk Fysik, även om där fanns laserskrivare. Och så en eftermiddag av den sorten man har många av när man är ung och barnlös, satt jag och rökte Marlboro Lights på kaféet

Vita Hästen på Mäster
Samuelsgatan med min bästa vän.
Han sa att jag kanske skulle söka
till journalisthögskolan om jag nu
ville skriva romaner. Det gjorde
jag.

*Lärdom 2: Man får inte lära sig
att skriva romaner på
journalisthögskolan. Man får
lära sig att bli journalist, vilket är
något annat.*

Min första refusering, den för
kärlekshistorien, bet inte på mig,
för jag visste att jag ville skriva.
Jag gnällde lite i min dagbok över
det. Men skrev en ny roman, en
rolig sådan. Jag hade läst mycket

Edith Nesbit, Sue Townsend och
Jerome K Jerome; jag trodde nog
att jag skulle kunna få till något
underhållande.

Det tog lite längre tid än förra
gången, men jag satt och fnissade
åt mina egna skämt.

Den här gången var svarsbrevet
med det artiga avböjandet inte
fullt lika kort: "Ändå ett hyfsat
försök i en svår genre", stod det.

*Lärdom 3: Jag borde inte sitta
och skriva med pekfingervalsen
om jag skulle bli författare, så jag
tog en skrivmaskinskurs och
lärde mig skriva nästan lika fort
som jag tänker.*

Det måste vara fel på förlagen, tänkte jag. Frågar man äldre författare om förläggare, så kan de svara som John Gardner i "On becoming a novelist": ...förläggare är begränsade människor, men om det är möjligt bör man behandla dem artig.

Det lät klokt.

Jag lät några nära och kära läsa, men jag ville mest höra hur bra min text var och om de vågade sig på invändningar försvarade jag mig ilsket. Några av teknologerna tyckte i alla fall att jag var rolig.

Lärdom 4: Det säger ingenting om ditt skrivande att vänner gillar dina texter.

Den tredje romanen jag skrev var en relationsroman om vänskap, och den tog flera månader att skriva och skriva om. Nu var jag utbildad journalist och även om jag inte hade lärt mig att skriva så hade jag lärt mig att ta reda på hur saker förhåller sig – som till exempel förläggarverksamhet – i stället för att gissa. (*Lärdom 5*). Jag hade börjat läsa böcker om skrivande, insett att första utkastet sällan duger. Och jag önskar att jag redan här kunde

skriva att jag tagit till mig det som alltså blev *lärdom 6: Skriv om*. Men jag skrev inte om på riktigt. Jag kortade någon mening här och där, jag ändrade lite i kommateringen.

Jag skickade den till Albert Bonniers Förlag. Mindre förlag var jag inte intresserad av.

Jag skrev i min dagbok att jag äntligen hade skrivit en riktig roman. Och så väntade jag på svar.

Min lägenhet hade stora fönster, men mörkret var ändå dominerande, för Damoklessvärdet hängde över

mig. Varje eftermiddag kom jag hem med en klump i halsen. Jag ryckte till om jag var hemma när posten kom i brevlådan, och bläddrade igenom kuverten med stressade fingrar.

Den här tredje romanen fick också ett nej. Året var 1994.

Det var första gången som jag grät över en refusering. De andra två romanerna hade jag skrivit på ren kärlek. De hade inte kostat någon större tid eller ansträngning – vilket förstås hade märkts på kvalitén. Men den här romanen var något annat. Den här romanen hade jag skrivit trots att jag inte

hade tid att skriva, för jag kämpade med att ta mig in i journalistbranschen. Den här romanen hade fått mig att säga till människor i min närhet att jag inte hade tid med dem, för att jag höll på med mitt skrivande.

Jag visste inte hur ovanligt det är att författare skriver ett manus, skickar in och blir antagna.

Lärdom 7: Ett stort förlag får mellan 1 500 och 2 000 så kallade spontanmanus per år. Av dem - antas kanske ett eller två.

Processen, det vet jag nu, ser oftare ut på motsatt sätt: en förläggare hittar något som någon

har skrivit i en tidning eller sagt på tv eller – numera – på Youtube. Och så ringer förläggaren upp och frågar: ska du inte skriva en bok åt oss?

Nya tag: jag läste mycket magisk realism och tänkte att det var en oprövad yta för svenska författare. Ny roman. Ny refusering.

Till slut kände jag att det var självplågeri. Det var uppenbart att jag inte var tillräcklig, att förlagen inte ville ge ut mina böcker. Det gick däremot bra med min journalistkarriär, det som jag hade tänkt syssla med som en

tillfällig försörjning innan jag slog igenom som författare.

Alla som någonsin drömt om att åstadkomma något utöver det vanliga har någon gång kommit till en punkt när det är fullständigt rimligt att ge upp. Jag älskade att skriva och berätta historier, men varje refusering dödade något i den kärleken. Det skulle snart inte finnas något kvar.

Jag beslöt att pröva ett annat liv under ett år, ett då jag inte försökte bli författare. Linda Boström Knausgård skriver i "Oktoberbarn": "Att ge ut böcker är inget för oroliga själar. I alla fall

inte för oroliga själar i nöd." (*Lärdom 8*)

Jag kunde ta upp tecknandet, oljemålandet och drakflygandet. Kanske fortsätta att göra film, jag hade ju gjort kortfilmer.

Det gick ett år. Det blev dags att utvärdera. Hur hade min skrivfria tillvaro förflutit egentligen? Jag satt i min lilla lägenhet, med teckningar och oljemålningar på väggen och med en prisvinnande pappersdrake upphängd i taket. Och så flyttade sig blicken till min överbelamrade bokhylla. Där fick jag syn på raden med dagböcker

som jag hade fyllt detta år, det som jag hade kallat skrivfritt. Det var då jag insåg *lärdom 9: Jag har inte valt skrivandet, skrivandet har valt mig.* Om jag tydligen skulle skriva resten av mitt liv, då var det kanske inte så bråttom med att bli antagen, försökte jag tänka. Norman Maclean, författaren till mästerverket "Där floden flyter fram", var 73 år när han debuterade, med just den berättelsen. Varför inte skriva en novellsamling? frågade jag mig. Förlagets svar: "Vi tror oss inte

kunna ge ut boken med framgång." Jag hade fortfarande inte hittat min egen stil. Min egen röst. Någon bad mig spökskriva en självbiografi och det gjorde jag. Den fick ett stort genomslag. Ingen visste att det var jag. Och det var inte min röst. Får jag återvända till min låda med refuseringar ett ögonblick? När jag läser slungas jag tillbaka till det förflutna. Det spelar ingen roll att jag numera har tre utgivna romaner i ryggen, det minns jag knappt. Jag kan egentligen inte skriva, tänker jag, går till jobbet

här på tidningen och förväntar mig att få vända i dörren.

Skammen överväldigar mig. Jag får ångest över alltihop och jag ångrar gruvligt att jag sa till min redaktör Åsa Beckman att, visst, jag kan skriva om mina refuseringar. Det var mitt journalistjag som svarade, mitt skönlitterära jag är betydligt skörare. Jag när en rädsla (eller är det en förhoppning?) att Åsa ska refusera den här texten.

J K Rowlings trollkarlsfantasi refuserades av tolv förlag. Sylvia Plaths mästerverk "Glaskupan" refuserades två gånger av samma

förlag – ena gången skickade hon in den under pseudonym, andra gången i sitt riktiga namn. F Scott Fitzgerald fick rådet att ta bort rollfiguren Gatsby ur "Den store Gatsby". Och så har vi förstås Joseph Heller som döpte sin klassiker "Moment 22" efter att ha fått – ja, just det – 22 refuseringar. Jag är åtminstone inte i närheten av kultklassikern "Zen och konsten att sköta en motorcykel" som fick 121 refuseringar.

90-talets brittiska deckardrottning Elizabeth George

skrev så här i "Write Away", hennes bok om skrivande:
Du kommer att bli utgiven om du har de här tre egenskaperna: talang, passion och självdisciplin. Du kommer troligen att bli utgiven om du har två av tre och en av dem är självdisciplin. Det är också möjligt att bli utgiven om du bara har en av de tre egenskaperna, om det är självdisciplin. Men om du bara har talang och passion, då kan det bli så att du aldrig kommer att bli utgiven.
Eftersom stjärnförläggaren Ann-Marie Skarp gav mig den

vänligaste och mest omsorgsfulla refusering som jag någonsin fått kontaktar jag henne när jag ska skriva den här texten. Vi ses på Piratförlagets kontor på Östermalm och sätter oss i var sin stol i hennes rum. Någon hämtar en kopp te till mig.
Då är det nitton år sedan jag tänkte att jag skulle försöka skriva något som folk ville läsa. Då var deckare vägen framåt så jag skrev en som jag skickade till det då nystartade Piratförlaget, just till Ann-Marie Skarp, som tillsammans med Jan Guillou, Liza Marklund och Sigge

Sigfridsson var de som bäst visste vilka böcker som hade en chans att nå ut. Om jag skrev en deckare som tjänade pengar till förlaget, kanske jag skulle få skriva det jag egentligen ville sedan.

I juni 2000 träffades vi på ett utomhuskafé i Gamla stan för att prata om mitt deckarmanus. Det hade två spår, ett som var en barndomsskildring och ett om själva mordandet. Försiktigt föreslog hon att jag skulle stryka deckardelen, men jag förstod inte hur det skulle gå till. Hade jag begripit kanske det inte hade blivit en refusering.

Jag trodde att begreppet ”Kill your darlings” betydde att man skulle stryka en mening. Inte att det kunde betyda en eller flera romankaraktärer eller – som i det här fallet – halva romanen.

(Lärdom 10).

När vi återser varandra nästan tjugo år senare beskriver hon refuseringarna ur förläggarens synvinkel.

– Jag vet ju alltid varför jag inte vill ge ut en roman, och försöker skriva ner det, säger hon. Ibland blir det långt.

Den vanligaste kategorin är nästan inte en refusering, det är mer ett nej med vändande post. – Vad letar du efter i ett manus? frågar jag.

Hon dröjer med svaret, blicken går upp i taket. Eftertänksamt. – Folk skriver så mycket bättre nuförtiden, säger hon. De har gått i skrivarskolor och allt möjligt, men bara för att de är bra på att skriva betyder det inte att de har något att säga. Jag letar ofta efter något som inte har skrivits förut, ett sätt att använda orden som jag inte sett förut.

Jag funderar på om jag ska nämna att hon refuserade mig för nitton år sedan, men jag vill inte att hon ska tro att jag är här för att säga att hon hade fel, utan snarare för att hon hade rätt, så jag måste i så fall säga det på ett bra sätt.

Efter hennes refusering av min misslyckade deckare fortsatte jag att skriva.

En text som jag skrev i antologin ”Uppdrag: Pappa” som kom ut 2004, fick kärlek både från redaktörer och recensenter. Det var en annan stil än det jag dittills prövat, mer hudlös. Inte så självgod. Men det var ju inte så

man skriver romaner, tänkte jag och förstod heller inte varifrån den där stilen kom. Så jag fortsatte som jag hade gjort hittills.

Hos Ann-Marie Skarp har jag tagit mod till mig och påminner henne om refuseringen och hon utbrister genast att hon minns det mycket väl. Jag säger att hon hade rätt i sina förslag, men att jag inte begrep.

– Någon har sagt att en god författare tar sitt skrivande på allvar, säger hon vänligt. Men inte sig själv på lika stort allvar.

Sex år efter Ann-Marie Skarps refusering skriver jag i min dagbok att jag inte kommer att överleva ännu en misslyckad roman. Ett nytt manus är utskrivet i femton exemplar och ligger i prydliga, rektangulära högar på trägolvet, intill femton tjocka kuvert. Romanen är en samtidsberättelse med satirisk udd. Femton foljebrev lägger jag ut, ett på varje manus. Jag lägger de femton manusen, till femton förlag, i brevlådan.

Jag tycker att jag har gjort allt som står i mänsklig makt.

Jag skickar till alla förlag, inte bara de största och finaste.

(Lärdom 11)

Det tar tjugofyra timmar innan ett *tyvärr* trillar in i mejlkorgen. Det är från ett nystartat förlag som lovat korta väntetider. De håller sannerligen vad de lovar.

Refuseringarna fortsätter att komma – en del på mejl, de flesta på papper. Jag gråter inte för varje refusering, det orkar jag inte till slut.

Det lilla brevet ligger på hallmattan.

Jag plockar upp det och tänker:

”Vad kan vara värre än en refusering?”

Brevet är från ett av Sveriges största förlag, Forum. De vill inte ge ut min roman. Och så står det att de också äger ett annat förlag som jag har skickat min bok till. Refuseringen gäller även för detta andra förlag.

Ja, det enda som kan vara värre än *en* refusering är *två* – i samma brev.

När jag lagt brevet med de dubbla refuseringarna i min låda så jag gör det som jag måste göra: jag

sätter mig och skriver en ny roman.

Det skulle dröja ytterligare refuseringar, sammanlagt 48 stycken, innan jag hade förstått allt jag hade lärt mig. Jag förstod att den där stilen, den hänsynslöst självutlämnande berättelsen, den som mött sådan uppskattning i antologin, att det var den stil som jag utvecklat när jag skrev dagbok, när jag skrev för mig själv, när jag inte skrev för någon annan. Och när jag slutligen skrev en roman i den stilen blev det den första berättelsen som tog sig hela vägen in till det som jag i så många år

hade betraktat som det finaste förlaget. 2009 publicerades slutligen en roman av Augustin Erba.

Jag minns hur jag satt med mitt exemplar i handen, kände på de hårda pärmarna och tänkte på de tjugo år av hårt arbete och de många refuseringar som det hade kostat mig. För det är min viktigaste lärdom, *lärdom 12: Fortsätt göra det du älskar.*

Augustin Erba

augustin.erba@dn.se

När jag skriver måste jag känna allt inom mig

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

”Hur skriva, hur konstruera sin berättelse så att den ska kunna omfatta hela den väldiga konstellation som är världen?” Det frågar Olga Tokarczuk i sin Nobelföreläsning som DN publicerar i förkortat skick.

”Litteraturen är byggd för att uppvisa känslighet.”

Hela livet har jag fascinerats av de nät av länkar och influenser i växelverkan som vi oftast är helt omedvetna om och upptäcker mest av en slump, som ett förunderligt tillfälligheternas spel, alla dessa broar, reglage, kopplingar och växlar som jag

spårade i "Löparna". Detta att sätta samman fakta, söka efter ordningar, fascinerar mig. I grund och botten – det är jag övertygad om – är författarens medvetande syntetiskt. Det samlar envist på sig varenda liten smula och försöker sedan med hjälp av dessa att sätta ihop världen på nytt. Hur skriva, hur konstruera sin berättelse så att den ska kunna omfatta hela den väldiga konstellation som är världen? Jag inser förstås att det inte finns någon möjlig återvändo till den berättelse om världen som vi känner från myten, sagan och

legenden, och som genom att gå från mun till mun höll världen levande. I dag skulle samma berättelse behöva vara långt mångtydigare och mer komplicerad. Vi vet ju faktiskt så oerhört mycket mer, vi känner till de helt osannolika sambanden mellan sinsemellan skenbart avlägsna fenomen. Låt oss dröja vid ett visst ögonblick i världshistorien. Det är den dagen, 3 september 1492, då den lilla karavellen Santa Maria sätter segel i Palos de la Faveras hamn. Befälhavare ombord är Cristopher Columbus.

Solen skiner, på kajen myllrar det alltjämt av sjömän, hamnsjåarna lastar ombord de sista lårarna med proviant. En svag västlig vind räddar de avskedstagande familjerna från att dråsa omkull i värmen. Måsarna tar några högtidliga steg längs relingen och håller noggrann uppsikt över människornas sysslor.

Ögonblicket som vi nu ser i historiens ljus ledde till att 56 miljoner av nära 60 miljoner amerikanska urinvånare dog. De utgjorde då ungefär tio procent av jordens befolkning. Européerna förde aningslöst med sig ett antal

dödliga gåvor – sjukdomar och bakterier som ursprungsbefolkningen saknade motståndskraft mot. Dessutom tog de urinvånarna som slavar eller dödade dem skoningslöst. Blodbadet pågick i flera år och förändrade landet i grunden. Där det tidigare växt bönor, majs, potatis och tomater på de enligt ett raffinerat system bevattnade fälten, tog en vild växtlighet snart över. Närmare sextio miljoner hektar odlad mark förvandlades på några få år till en djungel. Den regenererade växtligheten slukade enorma mängder

koldioxid, vilket förde med sig att växthuseffekten försvagades. Det ledde i sin tur till att temperaturen sjönk på jorden. Detta är en av flera vetenskapliga hypoteser till varför Europa i slutet av 1500-talet drabbades av en smärre istid som ledde till en långvarig nedkylning av klimatet. Istiden pågick tillräckligt länge för att förändra Europas ekonomi i grunden. Under de följande decennierna ledde långa och kalla vintrar, följda av svala somrar med intensiva skyfall till en minskad avkastning inom det traditionella jordbruket. I

Västeuropa visade sig de små familj jordbruken med produktion av livsmedel för eget bruk alldeles otillräckliga. En våg av hungersnöd blev följden och ledde till att man måste tänka om när det gällde vad som skulle odlas. England och Holland som drabbades av den kraftigaste nedkylningen och saknade möjligheter att lösa problemen via eget jordbruk, började utveckla handeln och industrin. De många stormarna tvingade holländarna att invalla och torrlägga delar av havsbotten i skapandet av så kallade polder. Torsken flyttade

söderut, vilket var förödande för Skandinavien men till fördel för England och Holland som nu kunde stärka sin makt inom handel och sjöfart. Den påtagliga temperatursänkningen blev särskilt smärtsam i de skandinaviska länderna.

Kontakterna med Island och det grönskande Grönland bröts, de stränga vintrarna hade en förödande inverkan på skörden och ledde till år av matbrist och hungersnöd. Sverige kastade lystna blickar söderut och gick ut i krig mot Polen (vilket inte minst underlättades av att Östersjön

frös, så att de svenska trupperna lätt kunde ta sig över) och engagerade sig i trettioåriga kriget.

Vetenskapsmännens ansträngningar när det gäller att bättre förstå verkligheten visar att den utgörs av ett konsistent, finmaskigt nät av influenser. Det handlar inte längre bara om den berömda "fjärilseffekten", som bygger på tanken att minimala förändringar av villkoren i inledningen av en process kan få oförutsägbara följder av kolossala mått längre fram i tiden, utan om en oändlig mängd fjärilar och

deras vingar, i oavslått rörelse.
En mäktig våg av liv som rör sig
genom tiden.

Upptäckten av ”fjärilseffekten”
sätter som jag ser det punkt för en
epok av mänsklig tilltro till den
egna oförvitligheten, förmågan till
kontroll och till bilden av
människan som skapelsens krona.
Den tar inte ifrån henne styrkan i
att kunna bygga, erövra och
uppfinna, men gör henne
medveten om att verkligheten är
mer komplicerad än någon
människa tidigare kunnat
föreställa sig. Och att hon bara

utgör en liten bråkdel av dess
processer.

Vi har alltför bevis på
förekomsten av spektakulära och
ibland häpnadsväckande samband
i global skala.

Vi är alla – vi, växter, djur,
föremål – insvepta i en och
samma rymd, styrd av fysikens
lagar. Denna gemensamma rymd
har sin givna gestalt, vari de
fysiska lagarna utmejslar en
oräknelig mängd former som
oupphörligen refererar till
varandra. Vårt blodomlopp
påminner om floders
avrinningsområden, lövens

uppbyggnad liknar mänskliga kommunikationssystem, galaxernas rörelser – vattenvirveln i våra tvättfat. Samhällsutvecklingen – en bakteriekoloni. Mikro- och makroskalor avslöjar ett ändlöst system av likheter. Vårt tal, tänkande och skapande är ingenting abstrakt, ryckt ur sitt globala sammanhang utan en vidareutveckling på en annan nivå av dess oupphörliga förändringsprocesser. Jag funderar hela tiden på om det i dag är möjligt att finna en grund för ett nytt slags berättelse som är

universell, hel, icke uteslutande, rotad i naturen, fylld av kontexter och samtidigt begriplig. Skulle det vara möjligt med en berättelse som sökte sig bortom den icke-kommunikativa låsningen vid ett eget ”jag”, avtäckte ett större område av verkligheten och lyfte fram ömsesidiga samband? Som skulle kunna distansera sig från det upptrampade, självklara och banala centrum som består av ”allmänt spridda uppfattningar” och förmå betrakta det givna på ett ex-centriskt vis, från en punkt utanför centrum?

Det gläder mig att litteraturen på ett fantastiskt sätt bevarat rätten till allehanda egendomligheter, till fantasmagorier, provokationer, groteskerier och galenskap. Jag drömmer om höga blickpunkter och breda perspektiv, där kontexten vida överskrider det förväntade. Jag drömmer om ett språk som förmår uttrycka de dunklaste intuitioner, jag drömmer om en metafor som överbryggat kulturella skillnader och, sist men inte minst, om ett slags berättelse som rymmer mycket, överskrider gränser och samtidigt älskas av läsarna.

Jag drömmer också om ett nytt slags berättare – i ”fjärde person”, som förstås inte ska ses enbart som något slags grammatisk konstruktion utan mer som någon med förmågan att härbärgera varje enskild figurs perspektiv men även se bortom var och ens horisont, ha en längre och vidare utblick och vara i stånd att sätta sig över tiden. O ja, en sådan berättare är fullt möjlig. Har ni någon gång funderat över vem den underbara berättaren är, som i Bibeln med mäktig stämma förkunnar: ”I begynnelsen var ordet”? Som beskriver hur världen

skapades, dess första dag, då ordning skildes från kaos? Som följer varje avsnitt i serien om hur kosmos blev till? Som känner Guds tankar, vet om Hans tvivel och utan att darra på handen nedtecknar på papper den oerhörda meningen: "Och Gud såg att det var gott". Vem är det som säger sig veta vad Gud ansåg? Om vi nu lämnar det teologiska tvivlet därhän kan vi se denna känsliga och hemlighetsfulla berättare som en underbar och säregen figur. Den är en punkt, ett perspektiv, utifrån vilka allt kan ses. Att se allt innebär ytterst ett

erkännande av de ömsesidiga sambanden mellan allt som existerar och formar en helhet, även om vi ännu inte kommit underfund med vilka dessa samband är. Att se allt innebär även ett helt annat slags ansvar för världen eftersom det blir självklart att varje gestikulerat "här" är förbundet med gesten "där", att ett beslut fattat i en del av världen leder till följder i någon annan del av den, att uppdelningen i "mitt" och "ditt" börjar bli betänkelig. Det gäller således att ärligt berätta så att det i läsarens medvetande

genererar en känsla av helhet, en förmåga att sätta samman fragmenten i ett mönster, att i det lilla känna igen hela konstellationer av händelser. Ge ifrån sig berättelser som klargör att allt och alla är inbäddade i en och samma föreställning, som vi för varje nytt planetvarv omsorgsfullt inpräntar i medvetandet.

Litteraturen har den styrkan. Vi skulle då tvingas förkasta okomplicerade kategoriseringar som finlitteratur och låg litteratur, populärlitteratur och nischad

litteratur, med en blinkning ta oss förbi uppdelningen i genrer.

Vi skulle ge upp beteckningen ”nationallitteratur”, i full medvetenhet om att litteraturens kosmos är ett med idén unus mundus, bestående av en gemensam psykisk verklighet, i vilken våra mänskliga erfarenheter förenas, och där Författaren och Läsaren spelar jämbördiga roller, den förra genom att skapa, den andra genom sitt oavlåtliga tolkningsarbete.

Kanske borde vi sätta större tilltro till fragmentet, eftersom

fragmenten skapar konstellationer som förmår ge en mer uttömmande, komplex beskrivning, flerdimensionellt. Våra berättelser skulle kunna åberopa sig på varandra i det oändliga och deras hjältar börja umgås sinsemellan.

Jag tror att vi snart kommer att få se en omdefiniering av det vi i dag kallar för realism, i sökandet efter en som tillåter oss att överskrida våra egna jags gränser och tränga in genom den glasruta till skärm genom vilken vi ser världen. Behovet av verklighet är ju något som i dag utnyttjas av såväl

medier som sociala medier och online-relationer på nätet. Kanske är det oundvikligt att vi hamnar i något slags neosurrealism, med nya perspektiv som inte räds att mäta sig med paradoxen och gå mot strömmen när det gäller den enkla ordning som orsak och verkan erbjuder. Ja, det är sant, vår verklighet har redan gått och blivit surrealistisk. Lika övertygad är jag om att många berättelser behöver skrivas om i nya intellektuella kontexter, inspirerade av nya vetenskapliga teorier. Lika viktigt tycks mig emellertid att ständigt knyta an

till myten och människans hela föreställningsvärld.

Ett sådant återvändande till mytologins täta struktur skulle kunna föra med sig en viss känsla av stabilitet i den obeskrivlighet vi nu lever i. Jag tror att myterna utgör byggstenarna i vårt psyke, omöjliga att bortse ifrån (på sin höjd kan man vara omedveten om deras inflytande).

Det lär nog inte dröja förrän något geni konstruerar en helt annorlunda, i alla avseenden komplett form av berättelse, än så länge omöjlig att föreställa sig. Ett sådant sätt att berätta kommer

med säkerhet att förändra även oss, få oss att kasta de gamla krampaktiga perspektiven överbord och anamma nya, som förvisso alltid funnits, vi har bara inte sett dem.

I romanen "Doktor Faustus" skriver Thomas Mann om en kompositör som tänkt ut ett nytt slags total musik i stånd att förändra det mänskliga tänkandet. Men Mann skriver ingenting om hur denna musik är komponerad, han skapar bara en föreställning om hur den kan tänkas låta. Kanske är det just det som är konstnärens roll – att ge

en försmak av vad som skulle kunna existera, på så sätt att det blir möjligt att föreställa sig. Och att något är möjligt att föreställa sig innebär att det redan har nått första stadiet av existens.

Jag skriver skönlitterärt men det är aldrig något jag snyter ur näsan. När jag skriver måste jag känna allt inom mig. Alla personer och föremål närvarande i boken, allt som är mänskligt eller bortom det mänskliga, levande eller livlöst, måste jag släppa igenom mitt eget inre. Varje föremål och varje människa måste jag syna i sömmarna, under

största uppmärksamhet, förnimma deras väsen i mig, bli dem.

Och det är just där som min känslighet kommer till sin rätt – för känsligheten är konsten att personifiera, att känna med någon och då ständigt se likheterna. Att skapa berättelser är att ständigt ge liv och existens åt varje liten skärva av världen som utgör en del av den mänskliga erfarenheten, genomlevda situationer, minnen. Känsligheten förmänskligar allt som den benämner, tillåter att det får röst, rymd och tid att finnas till och

uttrycka sig på. Det är känsligheten som får tekannen att börja prata.

Känsligheten är kärlek i dess allra blygsammaste form. Den visar inte sig själv i skrift, inte i något evangelium, ingen svär vid den, ingen åberopar sig på den. Den saknar emblem och symboler, leder inte till brott eller avund.

Den visar sig där vi uppmärksam och koncentrerat blickar in i någon annans tillvaro, i det som inte är "jag".

Känsligheten är spontan och osjälvisk, den sträcker sig vida längre än den empatiska

medkänslan gör. Den är snarare en medveten, om än möjligen en smula melankolisk delning av ödet. Känsligheten är en djup omsorg om vår nästa, om dennes bräcklighet, unika väsen, utsatthet för lidande och tidens åverkan.

Känsligheten ser banden mellan oss, våra gemensamma nämnare, våra likheter. Den ser med den sortens blick som visar fram världen som levande, sammanhängande, samarbetande, där alla delar är ömsesidigt beroende av varandra.

Litteraturen är byggd just för att uppvisa denna känslighet

gentemot varje annan existens än vi själva. Det är romanens grundläggande psykologiska mekanism. Genom detta underbara verktyg, den mest raffinerade formen för mänsklig kommunikation, kan vår erfarenhet fara genom tiden och nå fram till de ännu ofödda som en vacker dag fattar intresse för våra ord, för vad vi berättat om oss själva och om vår värld. Jag har ingen aning om hur deras liv kommer att se ut, vilka de kommer att vara. Ofta tänker jag på dem med känslor av skam och skuld.

Klimatkrisen och den politiska krisen som vi i dag försöker komma tillrätta med och bekämpa i våra försök att rädda världen, har inte dykt upp ur tomma intet. Vi glömmer ofta bort att de inte utgör någon ödets nyck utan är resultatet av ytterst konkreta mått och steg; på ekonomi, samhälle eller världsåskådning (exempelvis religion) grundade beslut. Girighet, bristande respekt för naturen, egoism, brist på inlevelse, aldrig sinande konkurrens och ansvarslöshet har förvandlat världen till ett föremål

möjligt att skära i bitar, utnyttja och förstöra.

Därför känner jag att jag måste berätta om världen som om den var levande och oupphörligt uppstod inför våra ögon som en helhet, och vi – en på samma gång liten men mäktig del av den.

© Nobelstiftelsen 2019. Texten är en förkortad version av Olga Tokarczucs Nobelföreläsning. Hela texten går att läsa på *dn.se/kultur*.

Olga Tokarczuk

Peter Handkes

Nobelföreläsning.

”Min mor har gett mig impulsen till mitt författarliv”

Läs även Peter Handkes Nobel-föreläsning på *dn.se/kultur*.

Här är matte roligt för hela familjen

SÖNDAG 8 DECEMBER 2019

**Låter ett matematikmuseum
som höjden av tråkighet? Tänk
om! Mattemuseet på Manhattan
i New York är Nordamerikas
enda i sitt slag – och har lockat
hundratusentals besökare
sedan man slog upp dörrarna
för sju år sedan.**

Glöm MoMA – upptäck
MoMATH! Och ungarna kommer
garanterat att tycka att det är
roligare än att titta på modern
konst. Även celebriteter som
Hillary Clinton och Jeff Bezos har
varit här och lärt sig mer om hur
fascinerande matematik faktiskt
kan vara.

Interaktivitet är honnörsordet på -
MoMATH och här finns fler än 30
olika matematiska installationer
som man får testa och
experimentera med. Vad sägs om
robotar, lasrar, digitala pussel,
3D-design, geometriska

skulpturer och cyklar med fyrkantiga hjul?

Tanken bakom museet är att öka - allmänhetens förståelse för matte – och inte minst uppmuntra barn att intressera sig för ämnet. Man gör allt för att stimulera besökarnas nyfikenhet och förklara matematikens sällsamerheter. Och man sprider sitt budskap över hela USA genom olika matteprogram för elever och lärare. På fredagar är det "Family Fridays" som vänder sig till låginkomstfamiljer med nya aktiviteter och teman varje månad. Man har också arrangerat

en enorm utomhusmanifestation för att sprida sin passion för Pythagoras sats.

Efter ett besök på MoMATH är även den mest inbitne mattehataren garanterat omvänd.

Colette van Luik

Var: Intill Madison Park i New York.

Adress: 11 East 26th Street, Manhattan.

Entré: Cirka 180 kronor för vuxna. Cirka 150 kronor för barn, studenter och seniorer.

Hemsida: *momath.org*.

Övrig info: Öppet dagligen 10.00 till 17.00. Första onsdagen i varje månad stänger man 14.30.

Skola utreds efter frågeformulär

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

Bladins International School i Malmö utreds av Skolinspektionen. Enligt en rektor på en annan skola ska Bladins välja sina elever efter egna kriterier, rapporterar SVT Nyheter Skåne.

I samband med att en elev ansöker om att få börja på skolan

skickas ett frågeformulär till den tidigare skolan. Formuläret innehåller frågor om elevens begåvning, punktlighet, mognad och sociala kompetens.

– Jag vet inte vad skolan använder formuläret till, men det är inte tillåtet att sortera elever normalt sett, säger Björn Persson vid Skolinspektionen till SVT.

TT

Fanatiska fans förgiftar kulturen

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

De får nedlagda tv-serier att återuppstå, Hollywood att ändra i filmer och skådespelare att vilja ta livet av sig. Fans har i dag fått stor makt och lyssnas på av beslutsfattare – men håller de på att förgifta kulturen? DN:s Kristofer Ahlström undersöker.

Innan en 28-årig man gick in i en moské i Christchurch, Nya Zeeland, och mördade 51 människor i maj livesände han ett videomanifest som avslutades med uppmaningen ”Prenumerera på Pewdiepie!”.

Pewdiepie, den svenske youtubaren Felix Kjellberg, har tidigare anklagats för rasism och antisemitism och för att dra till sig ljusskygga följare (Disney sade upp samarbetet med honom efter att han betalat två personer att hålla upp skyltar med texten ”Död åt alla judar”). Som ett ställningstagande meddelade

Kjellberg därför i september att han skulle donera en halv miljon kronor till Anti-defamation league, ADL, en organisation som motarbetar antisemitism och diskriminering.

Det ville dock inte hans fans, som kallar sig själva The Bro Army.

Efter en proteststorm i hans kommentarsfält, som även innehöll konspirationsteorier om att Kjellberg utpressats av ADL, valde han att dra tillbaka sin donation.

Exemplet är intressant, inte minst för det mandat som Kjellberg ger sina fans. Det är heller inte första

gången de rycker ut till vad de anser vara hans ära: I december förra året hackade de 50 000 skrivare på kontor världen över som programmerades att spotta ur sig dokument med budskapet "Prenumerera på Pewdiepie". Hans följare kallas ofta "toxiska", giftiga, och sägs representera det sämsta med datorspelskulturen. I en omröstning på New York Magazines sajt Vulture utsågs The Bro Army rent av till den värsta fanskaran på hela internet. – Det har alltid funnits diskussioner om att det är ohälsosamt att vara ett fan, det

ligger i själva ordet som bygger på "fanatiker" – någon som inte är vid sina sinnens fulla bruk. Så det har förekommit tidigare, men gnället har blivit mer uppmärksammat och fått större genomslag tack vare nätet: det är lättare att dödshota nu än förr, det lättare att få folk att delta i stora hatkampanjer, säger DN-medarbetaren Fredrik Strage som skrivit boken "Fans. En bok om besatthet". Strage har själv blivit mordhotad av fans. Efter en kritisk konsertrecension av emopopbandet Good Charlotte

fick han ett brev där det stod han skulle dö.

– Men det var skrivet på rosa brevpapper, vilket gjorde att hotet förtogs lite av det gulliga i det.

Idoldyrkan och besatta anhängare är som sagt ingenting nytt. När Charles Dickens anlände till New York 1841 stormades han på kajen av uppbragta läsare som ville veta hur följetongen ”Den gamla antikvitetshandeln” skulle sluta.

1844 myntades begreppet ”Lisztomani” – alltså 121 år innan någon pratade om ”Beatlemania” – för att beskriva hysterin som uppstod kring kompositören

Franz Liszts konserter, där publiken slogs om en kvarglömd handske eller en brusten pianosträng.

När Arthur Conan Doyle lät ta livet av Sherlock Holmes i en följetong i tidningen The Strand 1893 svarade fansen genom att i tusental säga upp sina prenumerationer så att tidningen i ett enda slag plötslig befann sig på fallrepet. Unga män tågade runt i London med svarta sorgbindlar runt armarna och startade klubbar för att tvinga tillbaka mästardetektiven i livet. Mycket riktigt blev trycket för stort: tio år

senare återuppstod Holmes i novellen "Det tomma huset", men redan året dessförinnan gavs "Baskervilles hund" ut, som utspelar sig innan Holmes dödsfall.

Fans som påverkar en upphovsperson genom att organisera sig har i dag blivit en bärande del av vår kultur, inte minst med internets intåg. Efter dokumentären "Leaving Neverland", med anklagelser om pedofili mot Michael Jackson, stämde flera Jackson-fanklubbar två män som i dokumentären hävdar att de utsatts för

övergrepp av superstjärnan. Fansen anordnade även protestdemonstrationer utanför den tv-kanal som visade dokumentären i England, med plakat som "Facts don't lie, people do".

När den sista säsongen av "Game of thrones" pågick blev många tittare gravt missnöjda med manusförfattarna David Benioff och DB Weiss behandling av seriens karaktärer och handling. Därför startades en namninsamling på nätet för att hela säsongen skulle spelas in på nytt. Ett ganska magstarkt krav på

en säsong som kostat 900 miljoner kronor att spela in, men uppropet samlade 1,7 miljoner underskrifter.

Manusförfattarna blev så avskydda att de ställde in sitt framträdande på nördmässan Comic Con i somras, och valde dessutom att hoppa av sitt uppdrag att skapa en ny "Star wars"-trilogi: enligt källor till The Hollywood Reporter berodde det på ångesten över att behöva uppleva samma behandling från en ny fanskara. "Vem vill gå igenom det igen? Inte de i alla fall", säger en källa till tidningen.

"Star wars" är ett exempel där fansens genomslagskraft bidragit kraftigt till att anhängare nu hörsammas av produktionsbolagen. Efter att George Lucas kritiserats för att i sin trilogi 1999–2005 missförstått sin egen skapelse (hatet blev så intensivt att personen som spelade den utskällda karaktären Jar Jar Binks övervägde att ta sitt liv), fick fansen sin vilja igenom. När Disney köpte "Star wars"-franchisen plockades Lucas helt bort från den kreativa processen och allt man producerat sedan dess har handlat om att blidka

fansen: den första filmen i nya trilogin, "The force awakens" (2015), var så dogmatisk att den var en blåkopia av originalfilmen från 1977. Vissa menar att fansen helt har kapat samtidskulturen. I en artikel i The New Yorker erkänner en filmproducent att man alltid ställer sig frågan "Är fanbasen så stor och så viktig för biljettintäkterna att vi måste ändra något för att hålla dem glada?" Som exempel nämns filmatiseringarna av "Turtles" och tv-spelsfiguren "Sonic" där man försökt förnya

ursprungsberättelsen; i det senare fallet reagerade fansen så kraftigt på igelkottens utseende i trailern ("VARFÖR GAV NI HONOM MÄNSKLIGA TÄNDER?") att figuren skickades tillbaka till ritbordet, designades om helt, och filmens premiär sköts upp ett halvår.

Bråken om "Sonic", "Turtles" eller "Ghostbusters" beror på att de alla är nya versioner av gamla berättelser. Fredrik Strage jämför det med hur olika kyrkor bråkar om hur gamla texter ska tolkas. – Det bibliska begreppet "kanon" förekommer ju numera flitigt när

man diskuterar vad som ska finnas med och inte i filmerna och serierna. På så sätt påminner "Sonic"-fansens agerande om en extremistisk religiös reaktion. Den som vuxit upp med "Star wars" älskar det lika innerligt som en jude älskar Torah.

Så stort har intresset för fansens mobilisering blivit att det skrivs lika mycket om debatten som om verken.

– Titta på "Joker" där striden mellan olika fraktioner, inte bara mellan "Batman"-fansen, blivit mer uppmärksammas än själva filmen. Det påminner om Martin

Kellermans "Rocky"-stripp där någon frågar om han sett Ruben Östlunds film "Play" ännu: "Nej, men jag håller på att läsa om debatten, så säg inget om filmen för jag vill inte få debatten spoilad."

Även det politiska klimatets hatmiljö färgar fansens aktioner. I förra "Star wars"-filmen "The last jedi" hade Kelly Marie Tran, en skådespelerska med vietnamesiskt ursprung, en bärande roll. Som första icke-vita kvinna i en ledande roll i filmserien blev hon måltavla för en koordinerad attack med rasistiska motiv.

Hatstormen fick henne att radera alla sina inlägg på Instagram och lämna Twitter. Men i en studie utförd av forskare vid Universitetet i södra Kalifornien, USCA, visade det sig vara en påverkansattack som förmodligen hade väldigt lite med faktiska fans att göra: mer än 50 procent av kontona var botar, troll eller politiska aktivister med högerextrema intressen. ”En stor del av användarna verkar vara - ryska troll”, kom studien fram till. – I fandebatter märks när folk inte är så pålästa utan bara har kidnappat en fankultur. Man kan

se samma tendens på artisten Morrisseys fansida, där massa tangentbordskrigare försvarar att han gillar högerextrema sajten Breitbart. De är inte fans av honom utan av något annat, säger Strage.

Men massan kan även vända sig mot sin idol. Sångerskan Zara Larsson, som byggt en identitet som feminist och förespråkare för allas lika värde, anklagade make up-influeraren James Charles för att ha försökt stjäla hennes pojkvän och hånade honom för att han aldrig skulle kunna göra det. Men det retade upp hennes följare

som menade att hon ägnade sig åt homohat. Larsson postade därpå ett långt inlägg på sociala medier där hon bad om ursäkt för att hon ”gett homofoba människor skäl att tro att alla hbtq-personer är rovdjurslika”.

Även Madonna har fått se sina anhängare byta sida. I mitten av november stämdes stjärnan av fans i Florida eftersom hennes konsert startade två timmar efter den utsatta tiden.

Fredrik Strage menar att det är ett ”kunden har alltid rätt”-tänk som blivit norm bland fans i dagens on demand-samhälle, där man är van

vid en omedelbar behovstillfredsställelse.

– Man förväntar sig valuta för pengarna: startar inte konserten i tid så har du rätt få pengarna tillbaka. Det är en kommersialisering som gör att hela den sjaviga rockromantiken tyvärr försvinner. Det är som att klaga på att det tar lång tid att få in maten på restaurang eller att ett yogapass börjar för sent. För mig brukar peppen snarare öka inför att spelningen ska sätta i gång om artisten inte går på i tid. Äganderätten som många fans känner för ett verk eller en person

har sin förklaring, säger Strage: om man investerar tillräckligt mycket känslor i något så betraktar man objektet som del av sig själv och känner en moralisk äganderätt till det.

– Det är något som författare och konstnärer ofta säger när de har släppt något: ”Det här verket tillhör inte mig längre, det tillhör folket.” Fortsätter man tanken i den riktningen så blir det som att folket verkligen äger det, då slutar det som i Stephen Kings roman ”Lida” där författaren kidnappas och får fötterna brutna när boken inte slutar som hans fans vill.

Psykopaten i Kings ”Lida” baserades på John Lennons mördare Mark Chapman, en psykiskt sjuk beundrare som bara minuter före mordet fått Lennons autograf. Men när konsten imiterar livet så kan livet snart imitera konsten: kort efter att ”Lida” gavs ut bröt sig en man in i Kings hus och påstod att huvudpersonen i romanen baserats på hans moster. Mannen sade sig ha en bomb och hotade att spränga Kings hus i luften (bomben var i själva verket ett gäng blyertspennor hopvirade med gummisnodd).

Men i någon mån har äganderätten faktisk legitimitet, för vad är en idol utan sina fans? Lisa Ehlin, doktor i digital kultur, säger att det handlar om lojalitet och en genuin vilja att lyfta sitt kärleksobjekt så högt det går. Hon nämner det koreanska popbandet BTS och deras fanskara ARMY (som står för Adorable Representative M.C. for Youth) som exempel.

– ARMY:s intensiva fandom har faktiskt haft en enorm roll i BTS framgång, som varit ganska svår och ryckig. De har så att säga förtjänat en maktposition,

eftersom gruppen inte skulle existera utan dem. Inom koreansk pop – kpop – har fankulturen alltid varit avgörande för ett bands framgångar, och det är en typ av konsumentmakt som vi nu ser manifesterad i västerländsk form där artisten är så gott som livegen, säger Ehlin.

– Varje ny grupp som debuterar i k-pop låter fansen rösta fram namnet på sin egen fanskara, och den är en oerhört central del av gruppens existens på ett sätt som är extremt i västsammanhang. Hela album kan tillägnas fansens kärlek och lojalitet, och idolerna

gör sig själv nästan sjuka för att uppfylla och finnas till hands för den typen av kärlek och dedikation, exempelvis att sända en 24-timmars maratonlivestream.

ARMY är ökända för att attackera både de som ogillar bandet och de som inte anses vara tillräckligt hängivna fans. Det är de inte ensamma om: nästan alla stora artister har i dag egna fanskaror. Ariana Grandes fans kallas Arianators och attackerade hennes ex-pojkvän Pete Davidson på nätet tills han lämnade Instagram med orden "Nätet är en

ondskefull plats och den får mig att må dåligt."

Beyoncés fans Beyhive gav sig på kvinnan de trodde att Beyoncés man Jay-Z varit otrogen med, och även hennes 16-åriga dotter, med meddelanden som "Din mamma borde dricka blekmedel".

Nicki Minajs anhängare, The - Barbz, mordhotade en skribent som påpekat att Minaj borde utvecklas som textförfattare och de lyckades få kvinnan sparkad från sitt praktikantjobb. Lady Gagas fans Little Monsters jagade bort Ed Sheeran från Twitter

sedan de trott att han talat illa om henne i en radiointervju.

Så frågan är: Har kändisen något ansvar för hur fansen beter sig?

Såvida artisten inte själv uppmanar till aktion tycker Fredrik Strage inte att de ska belastas med skuld, på samma sätt som The Beatles inte kan anklagas för mordet på Sharon Tate för att Charles Manson lyssnat på "The white album". Däremot tror han att fans kan lockas och påverkas av kändisens egen personlighet, och att deras agerande i någon mån kan vara en spegling av stjärnans image.

– Artistens attityd är ofta del av det som fansen tycker är coolt, så de vill vara smarta och häftiga på samma sätt, och även dessa folk på samma sätt, säger Strage.

– Men det har även andra sidor: en kille greps efter inbrott hos Lana Del Rey för att stjäla en bok. Det var fint att hennes litterära image reflekterades hos hennes stalker: han stal inga trosor utan gick direkt till bokhyllan för att stjäla hennes böcker om häxkonst. Är då den ökade konsumentmakten enbart av ondo? Nej, tycker Lisa Ehlin, och menar att det samtidigt visar en

mer transparent och ärlig version av vad idoldyrkan alltid har varit: det är fansen som betalar, ger av sin tid, investerar känslor och håller något vid liv.

– Att det finns en tydligare dialog, som också innehåller konflikter och förhandling, är ju ett sätt att frångå den traditionella konsumentrelationen från 1900-talet. Sådär ser fandom ut i dag, och att ”bli kändis” och börja ta sina fans för givna visar att man saknar känsla för samtiden. K-popen är på många sätt extremt problematisk här, men vad den gör är åtminstone att

uppmärksamma att makten är delad i många bitar, och alltid under förhandling.

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

Fansen som har påverkat kulturen.

”Jericho”

Hur mycket vägde fansens kärlek till tv-serien ”Jericho”? Svar: 20 000 kilo. I protest mot att serien skulle läggas ner efter första säsongen startades kampanjen ”Nuts for Jericho” där fans köpte och postade sammanlagt 20 ton jordnötter till tv-bolaget CBS.

Kanalen såg inget annat val än att lyssna på fansen. "Vi räknar med att ni uppbådar samma gräsrotsenergi och volym som ni har visat de senaste veckorna", skrev man i ett pressmeddelande. Det blev ytterligare tre säsonger.

"Rick and Morty"

Polisen fick rycka ut för att lugna upprörda fans till animerade tv-serien "Rick and Morty" efter att de stormat McDonald's-restauranger i jakt på en särskild Szechuan-sås som omtalas i serien, och därför återinfördes under en enda dag på McDonald's. Efterfrågan blev så

stor, och kampanjen så hetsig, att hamburgerkedjan till slut fick föra in såsen i det ordinarie segmentet.

"Sonic the hedgehog"

Trailern till filmen om tv-spelsfiguren Sonic the Hedgehog fick nätet att rasa över hur olik filmkaraktären var sin förlaga. Filmens regissör, Jeff Fowler, tvingades gå ut på Twitter för att bemöta kritiken och lova en omgörning.

"Tack för stödet. Och kritiken. Budskapet är tydligt... ni är inte nöjda med utseendet och ni vill ha ändringar. Det kommer att hända",

skrev han. Filmens premiär
flyttades därför från september i
år till februari 2020.

**”Jag blev
mycket
belåten över
att inte ha
tilldelats
Nobelpriset”**

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

**Det uteblivna Nobelpriset till
Leo Tolstoj beskrivs ofta som
Svenska Akademiens största**

fadäs. Akademien ville inte belöna den store romanförfattaren – men Tolstoj ville inte heller ha priset. Det framgår i ett brev från Tolstoj som DN i dag kan publicera.

I februari år 1902 anlände ett brev med exotiska poststämplat till Svenska Dagbladets kulturchef Oscar Levertin. Det var ett tack från samtidens store romanförfattare Leo Tolstoj. Levertin och det radikala Svenska Dagbladet hade i flera år propagerat för att Tolstoj skulle tilldelas det första litterära Nobelpriset, som utdelades 1901.

Brevet inflöt alltså bara några veckor efter de första Nobelfestligheterna, och ett par månader efter att omvärlden låtit höra ett ljudligt missnöje över Sveriges skrala debut som den litterära smakens högsta instans. I stället för den solklare Tolstoj utkorades, efter en intensiv kampanj från den franska akademien, poeten Sully Prudhomme – en bortdömning av Tolstoj som Levertin i en SvD-ledare kallade ”en nationell förödmjukelse”. Tolstoj, menade Levertin, var ”den siste av de bibliska profeterna” och ”den störste av sanningens konstnärer”.

Svenska Dagbladet publicerade lite senare på hösten 1901 en hyllnings- och protestskrivelse i ärendet, signerad av landets ledande kulturella ljus, bland dem Selma Lagerlöf, Strindberg, Zorn, Carl Larsson och Hjalmar Söderberg.

Med tanke på allt detta torde brevet från Jasnaja Poljana gjort den svenske poeten tämligen snopen. Tolstoj vände sig till de svenskar som engagerat sig för hans kandidatur:

Kära och ärade kolleger,
Jag blev mycket belåten över att inte ha tilldelats Nobelpriset. För

det första räddades jag därmed ur ett stort bryderi – [nämligen] vad jag skulle göra med dessa pengar, som liksom alla pengar i min - mening endast för ont med sig, för det andra bringat mig äran och det stora nöjet att mottaga sympatyttringar från högt värderade om än för mig personligen okända människor (...).

León Tolstoj

Akademien tog upp Tolstojs kandidatur till behandling. Flera animerade konseljer utmynnade i en rekommendation för avslag. Aktstycket bar tung prägel av

Akademisekreteraren Carl David af Wirséns konst- och livssyn. I utlåandet prisas Tolstoj som litterär gigant – för att sedan ratas för sina åsikters skull. Tolstojs bisarra leverne, hans självsvåldiga bibelkritik och hans allmänna civilisationsfientlighet ansågs uppväga de konstnärliga meriterna. Ovanpå dessa dubier tillkom nog farhågorna för att Tolstoj skulle chikanera det nya priset genom att donera pengarna till anarkister och vapenvägrare. Det är mig okänt om innehållet i Tolstojs brev till Levertin kom till Akademiens kännedom. Det ser

inte ut så. Tolstoj var med på alla priskommitténs förslagslistor fram till hösten 1906. Då nåddes Tolstoj av ett (ogrundat) rykte att han vore årets vinnare. Han kastade i väg ett brev till sin lärjunge och översättare, den finlandssvenske domaren Arvid Järnefelt, och bönföll denne att ingripa: ”...det skulle vara mycket obehagligt för mig att avböja ... därför ber jag dig omedelbart ... göra allt du förmår för att man inte skall ge mig priset ...” Hans ord togs ad notam. Tolstoj avfördes definitivt från förslagslistorna.

De radikala svenskarnas engagemang för Tolstoj var långt mer än litterärt. Upprorsmannen och kyrkofienden Tolstoj var dem lika kär som diktaren. Författaren, nu åttio, var det kejserliga Rysslands farligaste och mest okuvlige opponent. Hans världsberömmelse gjorde det omöjligt att krossa honom. Hans senaste roman "Uppståndelse" hade kommit ut 1899 och rivit upp ett moln av harm, chock och jubel som ännu inte lagt sig. Boken, Tolstojs första roman på 25 år, släpade regimen och kyrkan i rännstenen. Tsarens mäktige

rådgivare, den urkonservative och antisemitiske Pobedonostsev, lätt igenkännlig i en av romanens figurer, fick sig en omild släng av slevan.

"Uppenbarelse" är inget storverk, författaren kommer i skymundan för moralpredikanten, men läsare världen över hade väntat länge nog. Nu slet de åt sig exemplaren i en formlig feber. Tolstoj gav - honoraren till Dukhoborst-sekten, en svårt förföljd pacifistisk rörelse som med Tolstojs hjälp utvandrade till Kanada (där den ännu fortlever.)

I februari 1901, i Vår Frus katedral i St. Petersburg, bannlystes Tolstoj ur den rysk-ortodoxa kyrkan som kättare. Samma dag förbjöds den ryska pressen att nämna hans namn. För varje annan ryss hade detta varit ett dråpslag; för Tolstoj blev det en upphöjelse. Hans ställning som sanningssägare och etablissemangets gisslare hade nu fått officiell sanktion. Stormålaren Repin ställde ut målningen "Tolstoj i bön", med författaren på knä i rollen som Franciskus. På sommaren, då Tolstoj drabbades av malaria och for till Svarta

Havet för att vila upp sig, utbröt masstumult vid stationerna utmed banan då studenter trängdes för att hylla honom.

Spontan sympati för mördare har hittills inte diskvalificerat litterära Nobelpriskandidater; inte i år och inte förr: se Neruda, García Marquez, Sartre, Pinter, Sjolochov, med flera. Det är svårt att tänka sig Tolstoj, med alla hans galenskaper, blanda ihop tyranner med deras offer. Men en besläktad fråga, den om Tolstojs moraliska ledarskap i allmänhet, har fortsatt att fascinera.

Han hade i sin krafts dagar varit sexuellt omättlig och ibland hänsynslös, vilket förstås ställde hans senare askes i kuriös och ibland komisk dager. Det var svårt att tänka sig ett större och mer ömtåligt glashus än det från vilket han utslungade sina budord. Men det var inte bara skräpukar av Wirséns snitt som stöttes bort av Tolstojs andlighet: I sin dikt "Den ryske anakoreten" hyllar Fröding Tolstoj men går i polemik mot hela hans livssyn: Men säg mig, gamle man från öknens håla,

är det ej livet självt du så förbannar
(...)

Är ej den kraft, som samman-slingrar kroppar, densamma kraft, som knyter cell till celler...

När Tolstoj ville förvisa all sinnlighet från livet så förnekade han dess grundförutsättningar, menade Fröding. I en av sina allra bästa essäer, den om Tolstojs hat mot Shakespeare, gör George Orwell en likartad tolkning. I en jämförelse mellan Tolstoj och samtidens *näst* mest skandalomsusade skribent, Oscar

Wilde, gjorde Nathan Söderblom en skarpsinnig iakttagelse: Tolstoj fick på sin lott ett liv fullt av lycka och framgång – men han föraktar det! Wilde, å andra sidan, ”ser tillbaka på lättingens fladdrande njutningsliv och ångrar det ej, hur mycket han än blyges över sin förnedring”. Efter att ha vägt ”titanen” och ”snobben” mot varandra, når ärkebiskopen en förbluffande slutsats: ”Jag kan inte undgå att finna, att den irländske tukthusfången sett djupare på saken”.

*Nathan Shachar har skrivit
”Blodseld och nordisk längtan.*

*Oscar Levertin och hans
tid” (Atlantis, 2006).*

*Leo Tolstoj. Brevet från Tolstoj
anlände till Svenska Dagbladets
kulturchef, författaren Oscar
Levertin, i februari 1902. Det
finns på Kungliga Biblioteket.*

Nathan Shachar

naranjal@gmail.com

Innovationer- na som Sverige satsar på

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

Varje år delar Vinnova ut omkring 3 miljarder kronor till satsningar på ny innovation. Utveckling av artificiell intelligens och hållbara lösningar på samhällsproblem står i fokus.

Vinnova är en statlig myndighet med uppgift att stödja innovation som bidrar till en hållbar tillväxt – främst genom bidrag till projekt och forskning som syftar till att utveckla nya lösningar på samhällets utmaningar.

För att välja bland tusentals ansökningar tar myndigheten hjälp av omkring 1 000 experter inom olika områden. De tittar på vad det är som ska utvecklas, hur det ska genomföras och vem som ska göra det – för att skapa en uppfattning om hur sannolikt det är att projektet lyckas.

– Innovation är ett risktagande, vi väljer de ansökningar som vi tror har goda möjligheter. Ofta handlar det om projekt som ännu är i ett tidigt skede, säger Peter Eriksson, chef för verksamhetsutveckling.

Vinnova följer sedan upp utfallet under flera år efteråt.

– Givetvis varierar det hur varje projekt lyckas med sina egna ambitioner men de flesta är nöjda med resultatet. Vi tittar också på hur projekten skapar andra effekter som följdprojekt, lärande och nya samarbeten.

De senaste åren har Vinnova satsat mycket på utveckling av artificiell intelligens, som kan användas inom många olika områden. Myndigheten kommer att satsa 50 miljoner kronor per år i tio års tid på riktade insatser inom AI, förutom den finansiering som redan ges till forskningsfältet inom andra program. I början av året invigdes ett nytt centrum för AI-forskning i Göteborg.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

Darja Isaksson: Rädda människor har svårt att tänka fritt

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

**Att förstå behov och att kunna
ställa sig utanför sin egen
kontext är grunden för att**

**skapa goda innovationer. Det -
menar Darja Isaksson,
generaldirektör för Vinnova.
Vad gör Vinnova rent konkret?**

— En av de viktiga saker vi gör är att finansiera innovationsprojekt, vi finns till för att ta risker när näringslivet inte vågar göra det. Vi skapar också miljöer som främjar innovation, där det finns kunskap som behövs för innovatörer att komma vidare. Vi finansierar samarbeten som kopplar ihop kunnanden som vanligtvis inte möts.

Vilka egenskaper, i stort eller i smått, skapar innovationsförmåga?

— Att förstå behov – samhällets och andra individers. Det är också viktigt att kunna se utanför sin egen kontext, att kunna arbeta med andra kompetenser och andra branscher. Man ska komma ihåg att en bra innovatör inte nödvändigtvis är en bra entreprenör. Det innebär att en bra miljö ofta bygger på ett team med olika kunskaper.

Hur stimulerar man kreativitet?
— Människor som är rädda eller för stressade har svårt att tänka

fritt och våga ta risker, så det måste man arbeta hårt med. Det är också viktigt för kreativiteten att människor med olika perspektiv möts eller att personer med samma perspektiv kan bredda sitt synfält.

Har du några egna förebilder inom innovation?

— Jag har alltid inspirerats av grupper av starka individer som gått sin egen väg. Ofta har de bråkat massor men de har vågat vara olika och ändå hittat en gemensam väg framåt. Nu läser jag en bok om Leonardo Da Vinci. I hans fall har många varit så

måna om att bena ut exakt vem som gjorde vad, men det är inte riktigt poängen. Även Leonardo verkade i ett socialt sammanhang där man arbetade ihop och inspirerades av varandra. Det är en relevantare berättelse tycker jag.

Hur stor roll spelar Sveriges stora företag för landets innovationsförmåga i stort?

— De stora företagen lägger väldigt mycket pengar på innovation, även internationellt är det så. Det är inget snack om att Google, Amazon och de stora it-bolagen driver AI-utvecklingen

framåt, till exempel. Så de stora företagen spelar en stor roll, men samtidigt vet vi att det inte räcker i dag. Nu behövs innovationskraft som finns hos andra aktörer som mindre bolag och start up-bolag och där kan Vinnova hjälpa till med stöd och stimulans.

Sverige har länge legat bra till vad det gäller innovation, men till exempel i Bloombergs innovationsindex har vi sjunkit i år. Vad tänker du om det?

— Delvis kan man säga att Bloomberg värderar antal patent högt och därför kan det bli stor skillnad från år till år. Men det är

väl värt att ta till sig insikten att bara för att vi har varit bland de bästa så är det inte säkert att det fortsätter vara så. Vi har absolut saker att bli bättre på och oavsett om vi sjunker i indexen eller inte så behöver vi utveckla vår förmåga att vara innovativa tillsammans. Samhällsutmaningar som klimatet och en åldrande befolkning är stora och vi har inte så lång tid på oss att lösa dem. För att lyckas måste många olika branscher och aktörer samarbeta, det räcker inte med en smart teknologisk lösning. I Sverige är vi bra på att samverka

på det här sättet, men vi måste bli ännu vassare.

Finns det någon fara med att Sverige rankas lägre i de här indexen?

— Ja, om du menar: spelar det någon roll för Sverige hur vårt varumärke inom innovation ser ut för världen? Absolut. Och vi har också ett bra varumärke i dag som ett ledande innovativt land och det har vår nya regering sagt att vi ska värna och utveckla och det behövs. Vi har inte råd att vara ”fat and happy”.

Hur kan Sverige bli ännu starkare som innovationsland?

— Vi har lämnat förslag till regeringen om vad vi tror behövs, inför den forskningspolitiska propositionen som ska läggas fram nästa år. Där lyfter vi bland annat att det behövs mer samarbeten mellan universitetsforskare och innovativa företag, och att vi behöver utveckla hur man arbetar med regelverk som påverkar innovationers möjligheter att göra skillnad i samhället.

— Vi föreslår också satsningar på forskning och innovation inom teknologier för digitalisering såsom artificiell intelligens,

sensorer, robotik, cybersäkerhet och system av system.

Hur kan innovationer hjälpa till att lösa de stora ödesfrågorna som vi står inför i dag?

— Vi har flera otroligt komplexa systemutmaningar som klimatförändringarna och den psykiska ohälsan framför oss. Forskare som jobbar med lösningar på den här typen av utmaningar säger att det viktigaste är att formulera en målbild som funkar. Om vår gemensamma vision är att vi ska ha bilfria samhällen till exempel, så är det inte så lätt för

transportsektorn att bidra. Det vi istället borde sträva mot är kanske koldioxidfria, säkra transportlösningar som gör att vi frigör yta i våra städer och slipper bilköer.

När vi är inne på transporter, inom politiken finns det olika syn på flyget. Antingen ska vi sluta flyga, eftersom det är dåligt för klimatet, eller så ska vi fortsätta flyga för att det ger flygbranschen pengar att utveckla nya mer klimatsmarta lösningar. Hur ser du på den debatten?

— Det är just den här typen av svåra målkonflikter som vi måste

bli bättre på att hantera. Men som jag ser det så måste vi både utveckla alternativ till att resa över huvud taget, videosamtal till exempel, och utveckla möjligheter att ha biobaserade drivmedel till flygen.

Kan vi inte nå en punkt då vi helt enkelt måste inse att en innovation, flyget till exempel, helt enkelt inte funkar längre, hur bra den än varit ur andra aspekter?

— Jo, det kan hända. Men jag tänker att det är rätt brutalt att helt sätta punkt för flygen. Det finns ju olika nödvändiga

flygresor och det finns fortfarande möjligheter att innovera även på det här området.

Vilken är tidernas bästa innovation?

— Jag säger skrivkonsten. Den antas ha utvecklat vår förmåga till logiskt och rationellt tänkande och den skapade absolut helt nya förutsättningar för oss att dela kunskap med varandra, över tid och generationer. Utan skrivkonsten hade vi inte haft vetenskap och utan den hade vi aldrig klarat av bygga upp de samhällen och skapa den sjukvård som vi har i dag.

Vad är den mest spännande innovationen just nu?

— Digitaliseringen. Jag har sagt det tidigare och kommer att säga det igen, digitaliseringen innebär en omorganisation av hela samhället på sikt. Det har både skapat nya sårbarheter i samhället som vi måste lära oss att hantera, samtidigt har den ökat våra möjligheter att snabbt ställa om till ett hållbart samhälle.

Vilken är dagens mest problematiska innovation?

— Alla de innovationer som gör att samhället aldrig kommer att bli det samma – så som artificiell

intelligens, digitalisering, nanoteknik och genteknik. I dessa ligger en otrolig dualitet. Vi behöver dem för att skapa hållbarare samhällen, bli friskare och leva längre. Samtidigt skapar de helt nya sårbarheter som vi ibland inte kan förutse och som vi ännu inte kan hantera. Det kan kännas läskigt och i vissa avseenden är det bråttom, men jag gör ett aktivt val att vara - optimist.

Amanda Dahl

amanda.dahl@dn.se

Vinnova

Vinnova är Sveriges innovationsmyndighet. Uppdraget från regeringen lyder att myndigheten ska främja hållbar tillväxt och utveckla innovationsförmågan i Sverige. De flesta länder har en innovationsmyndighet, som investeringar i branscher och olika innovatörer för att driva utvecklingen i landet framåt. En del av verksamheten är att utlysa satsningar. Varje utlysning designas för ett specifikt syfte och

en målgrupp. Innovatörer kan sedan ansöka om att få del av de ekonomiska tillgångar som delas ut. Idéerna rankas och de som passar bäst väljs ut och får finansiering.

Sedan i maj 2018 är Darja Isaksson generaldirektör för Vinnova.

Framtidens företagare vill göra världen bättre

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

Det är året då de unga tagit rollen som klimatets främsta försvarare. Viljan att göra världen till en bättre plats är tydlig också bland gymnasieeleverna i Ung Företagsamhet. DN har träffat

några av årets sociala innovatörer.

Grön Framtid

Elias Leverud, Isak Popovski, Emil Yfver, Simon Parker, Isac Norlander och Anna Sahovic (ej på bild), Thorildsplans gymnasium.

För att uppmuntra barn att sopsortera har gänget i Grön Framtid skapat ett memoryspel med avfallskategorier som de säljer till förskolor, skolor och familjer. Intresset har varit stort och de första 100 exemplaren sålde slut fort.

Att förena en kommersiell idé med ett socialt mervärde var deras utgångspunkt från första början. – Det är vårt primära syfte. Det här räddar ju inte hela världen men är ett steg i rätt riktning och vi tänker att det kan vara bra att prata om klimat och miljö från tidig ålder, säger Isak Popovski.

Redlocker

Clara Lidman och Liza Eriksson, Nacka gymnasium.

En mensskyddsautomat ska göra tamponger lika självklart som papper på arbetsplats- och skoltoaletter. Plexiglas visar

tydligt vad skåpet innehåller och är tänkt att minska tabut kring mens. En funktion som låser drevet i några minuter efter varje tampong ska motverka att man tar många på en gång.

– Vi blir provocerade av att de få företag som väl har mensskydd på toaletterna också har produkter som munskölj, tops och torrschampo. Mensskydd är en nödvändighet, det är inte munskölj, säger Liza Eriksson. Båda två jobbar vidare med automaten efter studenten. De har redan sålt in den till kameraföretaget Canon och

förhandlar med flera stora företag.

Brödpåse

Tilde Olsson, Amanda Mattsson, Ellinor Pålson, Nina Jonson Franzén och Astrid Bobeck, Hersby gymnasium.

I ett projekt med Lidingö stad har tjejerna bakom brödpåsen jobbat med arbetsintegration.

– Där vi bor märker man inte av segregationen, men vi vet ju att den finns och vill jobba med det. Vi har pratat mycket med kommunen om hur man arbetar med arbetsintegrerande företag

på rätt sätt, för att inte utnyttja kvinnorna utan ge dem ett sammanhang med svenskar, säger Ellinor Pålson.

Nyanlända kvinnor som läser SFI har hjälpt dem att sy och projektet har lett till nya vänskaper, både med kvinnorna som deltagit och deras barn. Att brödpåsen minskar plastanvändning ser de som en klimatbonus.

Feel it

Moa Lowent, Madeleine Daher, Gan-erdene Narmandakh och Sabrina Forslund, NTI Handelsgymnasiet.

Idén fick de från en artikel. En synskadad kvinna berättade om hur jobbigt hon tycker att det är att gå på restaurang, att hon känner sig i vägen när hon alltid behöver be om extra hjälp för att läsa menyn. Därför låter hon helst bli. Ungdomarna kontaktade Synskadades Riksförbund som bekräftade att det knappt finns någon restaurang som har meny på punktskrift.

– Vi har fått positiva reaktioner och har förhoppningsvis några avtal på gång. Några krögare har påpekat att det blir krångligt att

byta ut menyerna när de ändrar något, säger Sabrina Forslund.

yPath

Vide Rabo och Alexander Björkenstam, Kungsholmens gymnasium.

En digital plattform och app där ungdomar kan ställa frågor om studier och karriärsval ska minska segregationen mellan Stockholms skolor. Där ska ungdomar kunna få svar på sådant som varken deras kompisgäng eller skolans studievägledare kan svara på.

– Som hur det är att plugga på ett visst universitet. Den kan också

användas för att hitta någon att plugga med utanför kompiskretsen, säger Alexander Björkenstam.

De hoppas att plattformen ska bli en kanal mellan elever och studievägledare och har stora planer för hur den ska fortsätta utvecklas.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

10 innovationer som har satt Sverige på kartan

MÅNDAG 9 DECEMBER 2019

**Sverige har hjälpt världen att
spränga, skruva muttrar, stänga
jackor – och att cykla säkert
utan att förstöra frisyren.**
Säkerhetständstickan

För 200 år sedan var tändstickor väldigt brandfarliga. Men år 1844 fick svenske kemisten Gustaf Erik Pasch idén att fästa röd fosfor på ett plån och ett kemiskt ämne på en sticka som reagerade med fosfor och började brinna. Säkerhetständstickan var länge en av Sveriges viktigaste exportprodukter.

Skiftnyckeln

Johan Petter Johansson var duktig på att lösa små vardagsproblem med innovationer. När den svenske

hantverkaren var trött på att kånka runt på flera olika tänger uppfann han år 1888 den ställbara rörtången. Tre år senare kom han på den moderna skiftnyckeln och behövde därmed bara ha en skruvnyckel med sig.

Blixlåset

När svenskamerikanerna Gideon Sundbäck och Peter A Aronsson uppfann det moderna blixtlåset år 1917 fanns redan patent för en liknande innovation. Det de två männen kom på var ett sätt att göra mekaniken lättanvänd och fästbar på kläder. ”Lightning

fastner” döpte den amerikanske armén den lättanvända knapparsättaren till. På svenska: ”blixtlås”.

Dynamiten

År 1866 upptäckte en svensk man i den tyska staden Krümmel att om man blandar nitroglycerin med bland annat kiselgur så blir det förstnämnda ämnet mindre lättantändligt. Resten är historia. Faktum är att dynamiten var en av sammanlagt 355 patent som Alfred Nobel registrerade. Han kom bland annat även på tändhatten och spränggelatin.

Pacemaker

Idén att styra ett hjärtas slag med hjälp av elektromagnetisk puls har funnits sedan 1880-talet. Men det var först år 1958 som svenske Rune Elmqvist designade en pacemaker (engelska för takthållare) liten nog att operera in i en mänsklig kropp. Vilket hans kollega Åke Senning gjorde senare samma år. Sedan dess har innovationen räddat många liv.

Skype

År 2000 skapade den svenske it-entreprenören Niklas Zennström

fildeningssprogrammet Kaazaa tillsammans med dansken Janus Friis. De använde tre år senare samma fildeningsteknik till programmet Skype som var till för långdistanssamtal över nätet. I dag har tjänsten hundratals miljoner användare och ”skajpa” har blivit omtvistat verb bland språkvårdare.

Spotify

Själva tekniken att lyssna på musik på nätet hade funnits i flera år men det var affärsmodellen som gjorde Spotify unikt när det lanserades år 2008. Genom att

knyta avtal med skivbolag kunde företaget erbjuda ett stort utbud lagligt strömmad musik för en abonnemangssumma. Spotify har i dag över 150 miljoner användare.

Hövding

Fåfängan känner ingen nöd, kan man säga. För snart 15 år sedan undersökte studenterna Anna Haupt och Terese Alstin möjligheterna till en hjälm som inte syntes när man cyklade. Resultatet blev en airbaghjälm och de döpte innovationen till Hövding. Uppfinningen säljs i dag

på 16 europeiska marknader och är mycket säkrare än en vanlig plastvariant.

Swish

För sju år sedan gick sex svenska storbanker ihop med Riksbanken för att skapa en mobilapplikation för privatpersoner att snabbt skicka pengar till varandra. I dag har swisha blivit ett verb och tjänsten har över 6,5 miljoner användare. Liknande tjänster finns i andra länder men ingen annanstans har systemet fått samma spridning.

Tetrapak

Idén till tetrapaketet kläcktes av en febrig laboratorieassistent en kväll år 1944. Erik Wallenberg kom då på att plastlaminerat papper vikt som en pyramid både var lättillverkat och slöt tätt. Hans chef Ruben Rausing tog patent och blev en av världens rikaste män. Först år 1991 fick Wallenberg sitt fulla erkännande i form av en guldmedalj av Ingenjörsakademien.

Källa: Tekniska museet, Hövding.

Spotify, Swish N

John Falkirk

john.falkirk@dn.se

IS-stämplad skola mister tillståndet

TISDAG 10 DECEMBER 2019

Den tidigare vd:n har pekats ut som ett säkerhetshot mot Sverige, och personer knutna till skolan ska ha uttryckt sympatier för IS. Nu får den kritiserade friskolan Safirskolan, tidigare Vetenskapsskolan, i Göteborg sitt tillstånd indraget. Skolinspektionens beslut innebär

att Safirskolans cirka 450 elever måste byta skola till nästa termin. Enligt Skolinspektionen finns det allvarliga brister i ägar- och ledningskretsen för Safirskolan AB. Skolans tidigare vd är en av de radikala islamister som regeringen har beslutat ska utvisas.

TT

Tiden på väg att rinna ut i tv-striden

TISDAG 10 DECEMBER 2019

Tv-avtalet håller på att löpa ut mellan Tele2 och Bonnier Broadcasting, som numera ägs av Telia. Om parterna inte enas kan en tredjedel av svenskarna stå utan TV4-kanalerna och C More.

– Min bedömning är tyvärr att kanalerna släcks ned under natten till onsdag, säger Tele2:s vd Anders Nilsson.

Det är hushåll med abonnemang hos Tele2-ägda Com Hem och Boxer som kan drabbas när det tidigare avtalet löper ut.

Kanalerna kommer då att plockas ur kanalutbudet tills en överenskommelse är på plats.

Några förhandlingar pågick inte under måndagen, enligt Anders Nilsson.

– Det händer ingenting. Just nu verkar det omöjligt att lösa.

Sedan den 2 december ägs Bonnier Broadcasting av Telia.

Tele2:s vd, Anders Nilsson menar att varken Telia eller Bonnier

Broadcasting visat intresse av att förhandla med operatören.

– Det har i princip inte varit någon dialog alls. Det verkar inte finnas något intresse att lösa den här konflikten, säger han.

Enligt Mathias Berg, operativ chef för TV4 och C More, har TV4 dock erbjudit en förlängning av nuvarande avtal enligt samma villkor.

– Det är olyckligt att Com Hem hotar med att släcka våra kanaler som en del av sin opinionsbildning. Det är ett cyniskt spel som drabbar tittarna. Konflikten handlar helt enkelt om

att Com Hem kräver nya rättigheter utan att betala för dem, säger han.

Tele2 menar däremot att motparten saknar vilja till dialog i förhandlingarna.

– De vet om att vi digitaliserar 1,6 miljoner hushåll och att vi därför inte kan förlänga längre än vi redan gjort. Det handlar om möjligheten att ge tittarna tillgång till TV4 digitalt och på valfri skärm. Men Telia verkar anse att endast Teliakunder ska ha den valfriheten, säger Anders Nilsson.

Gustav Olsson
gustav.olsson@dn.se

Dom ökar tryggheten för utländska doktorander

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

En vägledande dom förtydligar vad som gäller vid uppehållstillstånd för doktorander. Bakgrunden är fallet med Muhammad Irfan, som inte fick sitt uppehållstillstånd förlängt för

att han delvis forskat utomlands.

– Domen kan få stor betydelse för doktorander och universiteten, säger Karin Benson, kammarrättsråd i Stockholm.

I somras rapporterade DN om doktoranden Muhammad Irfan som skulle utvisas. För fem år sedan kom han till Sverige som doktorand på KI. Han beviljades uppehållstillstånd för ett år i taget.

Syftet var att genomföra ett svensk-amerikanskt forskningsprojekt. För att lyckas

med det reste han till USA för att genomföra delar av forskningen. Tillfällena motsvarar drygt en fjärdedel av hans samlade utbildningstid.

I början av förra året beslutade Migrationsverket att inte förlänga Muhammad Irfans uppehållstillstånd. Dessutom skulle han utvisas ur landet. Skälet var att han hade bedrivit delar av forskningen utomlands. Migrationsdomstolen gick på samma linje.

Nu har utvisningsbeslutet upphävts. Högsta instans, Migrationsöverdomstolen,

bedömer att man måste göra en helhetsbedömning i dessa fall.

– Först måste man kontrollera att eleven har följt sin individuella studieplan. Om så är fallet får man göra en helhetsbedömning av situationen, säger Karin Benson, kammarrättsråd på avdelning 1 i Stockholm.

Lagen kräver att doktorander ska göra ”godtagbara framsteg” i sina studier för att få förlängt uppehållstillstånd. I Muhammad Irfans fall skedde framstegen i USA. Migrationsöverdomstolen förtydligar nu att framstegen räknas – trots att de skedde i ett

annat land. Domen blir nu vägledande för liknande fall.

– Avgörandet kommer inte att påverka allmänheten. Däremot kan den få stor betydelse för doktorander och universiteten, säger Karin Benson.

Christina Bark är docent vid Karolinska institutet. Hon var en av Muhammad Irfans handledare när han genomförde sitt forskningsprojekt.

– Jag vet att det här kommer få en stor betydelse för andra utländska studenter. Jag hoppas även att domen påverkar Sveriges rykte utomlands. Vi har börjat få ett

dåligt rykte bland forskare och universiteten på grund av Migrationsverkets praxis och tolkning, säger hon.

Trots utvisningsbeslutet lyckades Muhammad Irfan disputera vid Karolinska institutet. Dock försenades arbetet med cirka tio månader. Skälet var att han inte fick lämna Sverige i väntan på en dom. I dag befinner han sig inte längre i landet.

– Han erbjöds tjänster som han var intresserad av i Sverige. Till slut tackade han ja till ett arbete i USA. Han bestämde sig för att inte stanna kvar här eftersom

framtiden var oviss, säger Christina Bark.

Stiftelsen Centrum för rättvisa hjälpte Muhammad Irfan att överklaga Migrationsverkets beslut. Deras jurist, Rikard Samuelsson, tycker att domen är viktig.

– En förutsättning för att kunna bedriva forskning är att kunna ha internationella samarbeten.

Förhoppningsvis nyanserar den här domen kraven på uppehållstillstånd för doktorander och forskare, säger han.

I somras flaggade regeringen för att ändra på reglerna för forskare

med uppehållstillstånd. Förslagen är en del av EU:s student- och forskardirektiv.

Bland annat vill man se över reglerna för försörjningskravet. Dessutom ska forskare som har beviljats uppehållstillstånd i ett annat EU-land få vistas i Sverige för att bedriva delar av forskningen här.

Raffaella Lindström

raffaella.lindstrom@dn.se

Ännu tuffare tider väntar för tidnings- branschen

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

På onsdagen släpps Institutet för mediestudiers årliga rapport om mediebranschens tillstånd. Den visar på positiv utveckling på vissa håll. Men vid horisonten ser det mörkt ut.

Rapporten behandlar bland annat nedskärningar på redaktioner, annonsförsäljningen och vilka områden som saknar journalistisk bevakning.

Först det positiva: Antalet kommuner som saknar lokal - nyhetsredaktion har inte ökat, utan är i år 46 stycken, precis som föregående år. Och även om nedskärningarna inom branschen fortsätter, är det i minskad takt mot tidigare. Mellan år 2017 och 2019 minskade antalet journalister med drygt fyra procent. Tidigare har redaktionerna bantats mycket -

hårdare: sedan 2013 har en fjärdedel av antalet journalister försvunnit.

Lars Truedson är föreståndare för Institutet för mediestudier. Han säger att antalet underbevakade områden är oförändrat tack vare det nya mediestödet som inrättades i år, som ska stärka den journalistiska närvaron i svagt bevakade områden: två kommuner tappade sina sista redaktioner, men två andra fick tillbaka sina.

– En annan faktor i att nedskärningarna minskat tror jag är sammanslagningarna där

större koncerner köpt upp nedläggningshotade tidningar men behållit främst journalisterna, säger han.

De många åren med nedskärningar har dock påverkat hur många som utbildar sig och söker sig till yrket. Flera företag, främst på landsbygden, menar att det blivit svårt att rekrytera personal.

– Vem vill bli journalist när det inte finns jobb? Utbildningar som Poppius, där man betalar för att bli journalist, har det tufft nu. Även andra utbildningar har lågt tryck. Har man höga betyg är det

inte journalist man i första hand blir, säger Truedson.

Dagspressen har historiskt sett vilat på två ben ekonomiskt: läsarintäkter, försäljning av lösnummer och prenumeration, och annonsförsäljning. Men det andra benet verkar nu vara på väg att förtvina: nyhetsjournalistikens andel av reklamintäkterna har halverats sedan 2008. Förra året, liksom flera föregående år, sjönk reklamintäkterna till journalistik med över en halv miljard kronor. Det är en förlust i nivå med hela presstödet. Trots det slog den totala annonsmarknaden rekord.

Det bådär inte gott för framtiden, tror Truedson.

– Det vi vet om 2019 utifrån preliminära siffror är att annonsmarknaden har rasat ihop och det har drabbat dagspress och andra medier. Ska vi titta framåt är det väldigt oroande: ett antal mediers resultaträkning har gått riktigt åt skogen andra halvåret 2019 på grund av att annonstappet accelererar. 2016 till 2018 var *all time high* för annonsmarknaden, men *all time low* vad gäller annonspengar till journalistik, säger han.

– Så nu är vi i en begynnande annonslågkonjunktur där det inte blir ett nytt rekordår, om jag tytt tecknen rätt. Så om man förlorar annonsintäkter i högkonjunktur, vad gör man då inte i lågkonjunktur?

– Effekten kommer bli att medborgarna får den journalistik de är beredda att betala direkt för. Hela branschen går mot ett ökat beroende av läsarintäkter.

Tv och radio går däremot bra, TV4 gjorde 2018 en rekordvinst på 1,3 miljarder kronor. Dels beror det på spelannonserna, säger Truedson. Ett annat skäl är att tv

är ett räckviddsmedium för annonsörer som vill kunna nå hela befolkningen samtidigt för att berätta om något stort.

– Då finns bara tv för att göra det, i dagspressen måste man samordna stora paket men tidningarna har låga täckningsgrader; så ser annonsköparlogiken ut.

Dagspressen får även spö på det lokala planet där småföretag vänder sig till digitala tjänster och sociala medier. Man kan köpa Facebookannonser riktade mot de boende i området som är i rätt ålder eller kön, det är mycket

billigare att annonsera än digitalt hos dagstidningar. På 1900-talet var man tvungen att vara klantig för att inte bli rik med en stark dagstidning, men nu måste man vara extremt skicklig för att kunna tjäna pengar på den.

I en artikel i DN ("Lokaljournalistiken hotas i dagstidningsdödens spår", 4/12) är det flera röster som efterfrågar en ökning av det statliga mediestödet. Men det skulle kunna skapa en situation som hotar mediernas självständighet, säger Truedson, eftersom en dagstidning för att få söka stödet

måste ha en hushållstäckning på under 30 procent på utgivningsorten.

– Men vi riskerar få en situation inom kort där alla svenska tidningar har rätt till stödet eftersom de alla ligger under 30 procent-spärren. Poängen med fria medier är att man ska äga sina produktionsmedel och kunna be folk dra åt helvete, oavsett om det är stat eller lokala annonsörer. Det blir lite märkligt med ett system där alla får stöd, kanske måste man förskjuta gränsen – om man vill att mediestödet ska gå till de mest behövande kanske

man måste sänka gränsen till 25 eller 20 procent.

Siffrorna visar även att hushållen är mer beredda att betala för underhållning än för journalistik. Ett hushåll lägger i genomsnitt 6 500 kr per år på rörlig bild som Netflix eller C More, medan man bara köper nyhetsmedier för i snitt för 1 700 kr. Truedson nämner även att teleoperatörerna tagit en del av mediepengarna.

– Vi är beredda att köpa mobiltelefoner och betala för abonnemang med många gigabyte surf för att kunna se rörligt innehåll på mobilen, så på ett sätt

är det en mediekostnad. Vi har gått från ett underskott på media till ett enormt överskott i utbudet och vi väljer snarare underhållning än nyheter.

Dessutom måste man numer ofta betala för det som förut varit gratis, journalistik på nätet, även om Truedson tror att det är ett beteende som kan förändras.

– Det ser ut att vara möjligt att få folk att förstå att det kostar att göra journalistik på nätet.

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

Så blev åländska bondedottern en internationell författar- stjärna

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

**Selma Lagerlöf hyllade henne,
New York Times häckade
utanför hennes port, turister**

**besökte hennes barndomshem.
I mitten av trettio-talet var
åländska Sally Salminen en av
Nordens mest omskrivna
författare. Men varför minns
ingen henne i dag? Philip Teir
läser en biografi som kastar
nytt ljus på en av den nordiska
litteraturens största "one-hit
wonders".**

Ulrika Gustafsson

**"Min ljusa stad. Sally Salminen, livet och
litteraturen"**

Appell/SLS, 375 sidor

**"Om Finland kan producera en
annan roman, lika god som
Katrina, och skickar den till**

Amerika, så ska vi efterskänka krigsskulden.”

Orden är författaren och kritikern Stanley Youngs, och de inledde hans recension i New York Times en söndag i september 1937.

Young hade läst den åländska författaren Sally Salminens debutroman ”Katrina” och jämförde henne med Sigrid Undset och Knut Hamsun. ”Rikedomen i fröken Salminens historia om ålänningarna, som lever på ön där Bottenviken förenas med Östersjön, flödar ur en hjärna lika skarp och livfull som den som hörs i Sibelius musik.”

”Katrina” var omskriven inte bara i USA. I Sverige, där den var utgiven året innan, hade den sålt i 53 000 exemplar på de första elva månaderna. Förutom till engelska var romanen översatt till nio språk. Sally Salminen var en av årets mest omskrivna debutanter. Orsaken till uppståndelsen var den sensationella askungehistorien om bokens tillkomst: Salminen var en åländsk småbrukardotter som på 30-talet rest till New York och där börjat jobba som hembiträde. Mellan tvätt och matlagning, hos både immigrantfamiljer och den

amerikanska överklassen, hade hon skrivit manuskriptet till en roman som hon skickat in till en nordisk romantävling, som ordnades av Wahlström & Widstrand i Stockholm och Holger Schildts förlag i Helsingfors. Hon hade egentligen inga förhoppningar om att boken skulle vinna, men tänkte att den kanske i alla fall kunde bli utgiven.

Ett var säkert: hon ville inte vara hembiträde i resten av sitt liv.

I augusti 1936 kom ett telegram från Schildts. Salminen hade vunnit hela tävlingen.

Nyheten nådde snabbt amerikanska medier och när hon en dag, några månader senare, återvände till sitt källarrum på Park Avenue möttes hon av vaktmästaren som berättade att "hela stan" ville ha tag på henne. Den första intervjun gjordes av New York Times i vaktmästarens kontor. Nästa dag kunde den då 30-åriga Salminen läsa rubriken på första sidan: "Städerska skrev prisbelönt roman i ett år." När hon reste hem till Åland hade familjegården blivit en turistattraktion.

”Katrina” handlar om en ung österbottnisk kvinna som flyttar till den åländska skärgården med sin man Johan, som lovat henne snickrade villor och fantastiska trädgårdar med prunkande äppelträd. Verkligheten är dystrare: karga klippor, en eländig stuga utan trädgård, och slavliknande jobb hos socknens storbönder. Katrina inser snabbt att hennes man är en skojare, illa omtyckt i byn och dessutom frånvarande till sjöss stora delar av året. Det är en roman i Moberganda – skriven två decennier före Utvandrarserien – om stolthet och

hemlängtan, om hårt arbete, men också om en kvinnas kamp för värdighet i ett litet samhälle. Salminen var själv påverkad av de socialistiska skandinaver som brukade samlas i en klubblokal i Harlem, och ”Katrina” är en bok om en arbetande kvinna som gör en skarp klassanalys utan förutsättningar att förändra något. När Salminen fick frågan om sin politiska hållning citerade hon president Roosevelt och kallade sig ”a little left of center”. Bland de som hyllade Salminen fanns Selma Lagerlöf och akademiledamöterna Albert

Engström och Henrik Schück, som föreslog att författaren skulle få Nobelpriset i litteratur.

Men "Katrina" var inte starten på en lysande författarkarriär, som den borde ha varit, trots att Salminen skrev åtskilliga romaner efter det. I senare finländska litteraturhistoriska verk ägnas hon sällan många spaltmillimeter, om hon alls nämns. I finska Finland var hon mer eller mindre bortglömd tills förlaget Teos gav ut "Katrina" i nyöversättning i fjol. Varför gick det egentligen så? Fram till nu har det inte funnits någon biografi om Sally Salminen,

som i och med succédebuten flyttade hem till Åland och snart bosatte sig i Stockholm, och senare Danmark.

Ulrika Gustafsson, som är finländsk litteraturvetare, har följt författarskapet fram till Salminens död 1976, och hittar lite olika förklaringar: dålig kritik av de senare romanerna, en offentlighet som inte gynnade en kvinnlig intellektuell med Salminens bakgrund, och Salminens egna självtvivel, som i sin tur eventuellt hade att göra med hennes bakgrund. Kanske hade också andra världskriget sin

andel i hur författarskapet utvecklades.

Förutsättningar fanns i alla fall. Efter debuten överöstes Sally Salminen med förfrågningar och samtal, gjorde turnéer och intervjuades av svenska tidningar, till den grad att hon inte hade möjlighet att skriva. Hon beklagar sig för sin syster Aili i ett brev:

”Först presenteras jag ett sött berg av smicker över min bok och över min underbara person, som förstår allt och måste vara beredvillig att bistå Katrinorna på jorden. (...) Därpå utmålas för mig det sorgliga slutet, som måste

komma, om inte jag, den enda personen på jorden, uppfyller förväntningarna. Indirekt måste jag inse, att jag får mord på mitt samvete, om jag inte inskrider.”

Sally Salminens andra roman kom ändå relativt snabbt. 1939 gav hon ut ”Den långa våren”, som hon skrivit klart i Stockholm. Olof Lagercrantz gav boken en uppskattande, om än ljum, recension i Dagens Nyheter, och det var det allmänna omdömet hos de flesta – nästan uteslutande manliga – kritiker. ”Blackare, tråkigare”, skrev Viborgs Nyheter medan Hufvudstadsbladets Olof

Enckell (som i övrigt var positiv) tyckte att boken representerade en moralisk uppfostringsroman ”av hävdvunnen typ”.

Aftonbladet aviserade romanen så här: ”Att boken handlar om kärlek, mycket kärlek, behöver kanske inte tilläggas – det är ju sagt, att den särskilt skall intressera damerna.”

Miljömässigt höll sig Sally Salminen till sitt bekanta Åland, men lyckades inte infria förväntningarna. Att ”Katrina” blivit en internationell framgång handlade delvis om att den var skriven med en berättarkraft som

stod i kontrast till den tidens svala modernism. Det låg nära till hands att jämföra henne med de svenska proletärförfattarna, även om det inte heller var helt givet eftersom hon inte ingick i någon sådan krets. Med andra ord fick hon inte status som intellektuell, snarare ett slags naturbarn, ”städerskan som skrev en roman”. En författare i den populärlitterära fåran. Hon lyckades inte heller, antyder Gustafsson, hitta tillbaka till det flow som hon hade när hon skrev sin första roman. I ett senare brev anser Salminen att hennes

efterföljande böcker delvis jäktats fram, att den kamp som hon förde för att kunna skriva debuten syntes i resultatet. Hon föll alltså själv in i föreställningen att en konstnär måste offra något för att det ska bli bra.

Därmed inte sagt att hon inte var produktiv. Av Salminens senare böcker har jag själv läst "Min amerikanska saga", utgiven 1968, om åren i New York på 30-talet. En levande tidsdokument som beskriver de nordiska emigranternas liv på Manhattan, en inblick i en tillvaro "mellan diskbalja och skurhink", som

Salminen skriver. Hon lär sig laga mat, lär sig städa, lär sig klä sig som en ung amerikansk kvinna. Boken rör sig delvis i "Den store Gatsby"-miljöer (Sally Salminen jobbade bland annat på Long Island) men sett från downstairs-perspektiv.

Mest intressant i Gustafssons biografi är skildringen av krigsåren. Sally Salminen står i beråd att gifta sig med den danska konstnären Johannes Dührkop när vinterkriget bryter ut. Paret reser runt som reportrar i norra Finland. Medan de går i bitande köld bland staplade lik undrar

Salminen, som är djupt påverkad av det hon sett, om hon gjort ett misstag som förlovat sig.

”Han själv sade nästan ingenting och jag kände hans passivitet som något danskt menlöst och vagt som retade upp mig ännu mera”, skriver hon senare i en av sina memoarböcker.

Paret bosätter sig i Danmark, där Salminen också har sina mest lojala kritiker. 1944 tar de hand om en pojke vars judiska föräldrar flytt till Sverige från det naziokuperade Danmark.

Paret umgås flitigt med samtida intellektuella, reser mycket, men

äktenskapet är inte helt harmoniskt. Sally Salminen är periodvis beroende av sömnmedicin och flyr ibland till Köpenhamn för att vara ifred från grälen hemma.

Skuggan från debutromanen tycks följa henne hela livet. Men hon fortsätter att skriva, och av de böcker – förutom ”Katrina” – som i dag framstår som mest relevanta är det just memoarböckerna från sextiotalet, men också de skildringar av USA-åren som hittas i romanen ”Nya land”.

Det har länge varit svårt att få tag i Salminens böcker, men i dag finns

några av fyrtiotalsromanerna utgivna som e-böcker av förlaget Saga Egmont, med – tyvärr – ganska förskräckliga bondromantiska omslag. Ulrika Gustafsson gör ett viktigt jobb när hon tecknar en bredare bild av författarskapet. Hon gör det omsorgsfullt och med forskarens sakliga blick, och jag kan kanske emellanåt sakna en lite generösare gestaltning av tidsandan. Men helt klart har det funnits en beställning på en bok om denna nordiska ”one-hit wonder”, som visar sig ha varit ganska mycket mer än så.

Philip Teir
philip.teir@gmail.com

Låt Sveriges första hbtq- altartavla få hänga kvar, skriver Kent Wisti

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

Första söndagen i advent är den första söndagen i kyrkoåret. Man

skulle kunna uttrycka det som att det är kyrkans nyårsdag och texterna vi läser handlar om hur Jesus rider in i Jerusalem på en åsna. Han möter folket i ögonhöjd och bortom maktens förväntade attribut. En åsna i stället för en stridshäst spänd för vagnar av guld.

Den första söndagen i advent invigdes också en tavla i S:t Pauli kyrka i Malmö. Tavlan är gjord av konstnären Elisabeth Ohlson Wallin och är en parafras på en 1500-talsmålning gjord av Lucas Cranach. Där originalet skildrar syndafallet med Adam och Eva i

centrum, skildrar Elisabeth Ohlson Wallin detsamma men med två samkönade par. Ormen - gestaltas av en transkvinna. Tavlan är ursprungligen gjord för SVT:s program "Konstkuppen" och erbjöds Skara domkyrka som tackade nej. Bildens ärende är att bredda och fördjupa bildspråket i kyrkolokaler för att fler skall kunna identifiera sig i motiven. Det dröjde inte många dagar innan tidningen Dagens ledarskribent Joel Halldorf skrev uppjagat (3/12) om att bilden var gnostisk och inte kunde hänga i ett kyrkorum. Enligt gnosticismen

är skapelsen och dess skapare ond, och befrielsen ligger i att lösgöra sig från skapelsen och den onda skaparguden. Utifrån detta kan man tänka att ormen i bilden antingen är ond eller att den, för en gnostiker, är god eftersom den leder människan bort från skaparguden. Dessa två tolkningsalternativ såg Joel Halldorf. Och bilden väckte liknande frågor även hos mig. Jag och Joel Halldorf är båda cisheteromän och som jag förstått det tämligen nöjda med det och de privilegier detta för med sig. Inte

minst privilegiet av tolkningsföreträde.

I onsdags togs beslutet att Elisabeth Ohlson Wallins tavla inte längre kan hänga kvar i kyrkorummet. Det finns för många frågor obesvarade, säger de i beslutsfattande ställning. Jag håller med. Det är alldeles för många frågor obesvarade och för många frågor som ännu inte är ställda.

Hur kan evangelium gestaltas genom erfarenheter hos människor som står utanför samhällets normbildning, till

exempel människor i hbtq-spektrat?

För egentligen handlar det inte om vilka bilder som visas i kyrkorummet utan om vems bilder som visas. Fram till i dag har vi i de västerländska kyrkorna premierat bilder beställda och utförda av konstnärer med en maktposition i samhället. Sådana som Joel Halldorf, jag och beslutsfattare i Svenska kyrkan i Malmö. Tro det eller ej, men det finns erfarenheter av livet som vi saknar och där vårt tolkningsföreträde inte gäller.

Ormen har genom konsthistorien skildrats i kyrkor i en mängd olika former och med en mängd olika ärenden.

Elisabeth Ohlson Wallin har gjort starka, viktiga och värdefulla gestaltningar av det kristna evangeliet med hög konstnärlig kvalitet. Det som väcker ont blod hos en del är att hon använt homo-, bi-, och transsexuella för att gestalta evangelium. Det är en fråga om möjlighet till identifikation för de som gjort och gör andra erfarenheter än mig, Joel Halldorf och de

beslutsfattande i Svenska kyrkan i Malmö.

För att hitta svar på dessa obesvarade frågor önskar jag att vi tar ett steg bakåt och frimodigt lyssnar till erfarenheter som vi själva inte delar, allt för att kunna bredda och fördjupa vår förståelse av den kristna tron. Det är ju ändå det som är att vara kyrka. Under tiden kan tavlan få hänga kvar till glädje och befrielse för många.

Kent Wisti

”Det här var det bästa under hela Nobelvistelsen ”

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

**Olga Tokarczuk besökte under
onsdagen Rinkeby bibliotek för
att träffa skolelever.**

**Nobelpristagaren i litteratur
firades med luciatåg och**

**dessutom överlämnades ett
porträtt och ett häfte fyllt av
elevernas texter till henne.**

En långvarig tradition fortsätter. I
över 30 år har skolelever i
Rinkeby uppmärksammat
Nobelpristagaren i litteratur.
Under hösten har både elever från
Knutbyskolan i Rinkeby och
Enbacksskolan i Tensta läst,
illustrerat och arbetat med
Nobelpriset. Arbetet brukar
traditionsenligt avslutas med ett
firande under Nobelveckan där
den prisbelönade författaren
besöker evenemanget.

I år har dock firandet präglats av en mängd turer. Den kontroversielle författaren och 2019 års Nobelpristagare i litteratur, Peter Handke, bjöds inte in för att träffa eleverna i Rinkeby. Detta eftersom ett besök från Handke skulle kunna leda till protester och demonstrationer.

- Vi ville inte att det skulle bli några demonstrationer här.

Barnen som är med i dag är mellan 10 och 15 år och det är för svårt för dem att svara på sådana frågor, säger författaren Gunilla Lundgren, grundare till Nobel i Rinkeby.

Det var också länge oklart huruvida Olga Tokarczuk skulle dyka upp på firandet av Nobel i Rinkeby. Först kom beskedet att 2018 års Nobelpristagare i litteratur inte kunde närvara – vilket senare kom att ändras. På sin officiella Facebooksida uppgav författaren att det hela var ett missförstånd och att hon visst skulle besöka skoleleverna.

- Olga ville hela tiden komma hit så vi är väldigt glada att hon kunde genomföra det, säger Gunilla Lindgren.

Fler än 60 elever – från Knutbyskolans klass 4A och 4B

och Enbacksskolans klass 9 – har engagerats i årets arbete. De har tillsammans läst författarnas verk och arbetat med Nobelpriset under hela hösten.

Eleverna har förutom att läsa - delar ur Peter Handkes bok "Barnberättelse" också läst texter ur Tokarczucs verk "Björnens ögonblick" och "Löparna".

Sabrin Meygag, som går i nionde klass på Enbacksskolan, är oerhört glad över Olga Tokarczucs besök.

– Hon är en förebild för oss alla kvinnor. Jag tror verkligen på henne och det har varit väldigt

intressant att jobba med Olgas böcker.

– Det är också kul att en kvinna har vunnit.

Hur har ni arbetat med Nobelpriset under hösten?

– Vi har jobbat väldigt hårt med ett häfte där vi har med bilder på - Alfred Nobel och hans projekt. Sedan har vi arbetat allmänt med Nobelpriset. Vi har också pratat om Olga, hennes bakgrund och vad hon skriver om.

– Jag har skrivit en text i häftet om Olga, säger Sabrin Meygag, som senare också fick kliva upp på

scenen tillsammans med sina skolkamrater.

När Olga Tokarczuk kom in i lokalen ställde sig alla upp och pristagaren satte sig på första raden.

Eleverna i skolklasserna talar tillsammans tjugo språk och de hälsade henne välkommen på bland annat svenska, engelska, arabiska, polska, somaliska, turkiska och rumänska.

Snart släcktes rummet ned och Knutbyskolans årskurs tre vandrade in med ett luciatåg och sjöng för Nobelpristagaren.

Därefter presenterade eleverna hur de har arbetat med Nobelpriset under hösten.

Slutligen lämnades häftet och ett porträtt föreställande Olga - Tokarczuk över till henne. Hon fick därefter själv säga några ord på scenen.

– Jag är helt mållös. Det här är en fantastisk plats och jag kommer alltid att komma ihåg er, säger Nobelpristagaren samtidigt som hon tittar ner på tavlan som hon precis fått.

– Den här ska jag hänga upp i mitt hus i Polen, säger Olga Tokarczuk.

Anita Ali Asgar och Daryan Koyikoyan från Enbacksskolan var programledare under firandet. DN pratar med två glada ungdomar efter ceremonins avslut. Anita Ali Asgar hade tillsammans med Amran Adan Hersi målat det porträtt som Olga Tokarczuk fick i present. Hur kändes det när Olga berättade att hon skulle hänga upp tavlan i sitt hus?

– Det var nästan för mycket att höra. Det var väldigt stort och rörande för mig, säger Ali Asgar, 14 år.

Vad säger ni om att en Nobelpristagare i litteratur besöker Rinkeby bibliotek?

– Det är otroligt speciellt att en Nobelpristagare kommer till en liten förort i Stockholm. Jag har inspirerats för hela mitt liv. Hon är en så fantastisk människa och det känns magiskt att få träffa henne. Jag tror inte att det här bara inspirerar mig, utan det inspirerar alla här i dag, säger Anita Ali Asgar.

– Vi visste inte hur Olga skulle vara, men nu har vi fått träffa en Nobelpristagare och har fått se

vilken fin person hon egentligen är, fyller Daryan Koyikoyan i. Efter presentationen fick eleverna möjlighet att sätta sig vid ett bord för att prata med Nobelpristagaren. Hon passade också på att smaka lite av bakverket baklava som har sitt ursprung i Mellanöstern. Innan Olga Tokarczuk var tvungen att lämna biblioteket så hade hon ett sista budskap att förmedla till barnen.

– Det här var det bästa under hela Nobelvistelsen.

Nichlas Alsing Pettersson

Fakta. Nobel i Rinkeby

2019 är det trettioförsta året för Nobel i Rinkeby. I år är det två skolor som deltar i arbetet med Nobelpriset: Knutbyskolan i Rinkeby och Enbacksskolan i Tensta.

Pristagaren i litteratur bjuds varje år in för att i samband med prisutdelningen besöka Rinkeby. Ofta tackar Nobelpristagaren, eller någon släkting, ja till inbjudan. I de fall som ingen kan komma brukar en fysik- eller kemipristagare bjudas in.

Bland annat har Svetlana Aleksijevitj, Kazuo Ishiguro, Tomas Tranströmer och Mario Vargas Llosa tidigare deltagit i firandet.

Tre av fyra misstän- ker att de- ras barn

är särbe- gåvat

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

Min man tittar på mig över köksbordet.

- Men du, vårt barn är inte särbegåvat, säger han lite trött.
- Jo men gubbarna har ju fingrar, försöker jag. Och så var det ju det här med minnet!

Några timmar tidigare hade vi varit på förskolan för årets utvecklingssamtal:

- Han har ett väldigt bra minne, säger pedagogen.

Jag sneglar mot min man. Ett minne utöver det vanliga, minsann!

På jobbet berättar jag för en kollega om mitt barns otroliga förmåga. Hon nickar förstående och berättar att även hennes barn är speciellt. Han läser ju nästan redan. Och följde legobeskrivningar vid otroligt ung ålder.

Ett par timmar senare händer det igen. Och kan man tänka sig, även denna kollega misstänker att hens barn är särskilt begåvat – det kan man se på detaljer i bilderna som barnet ritar. Det kan stämma, tänker jag och ser framför mig strecken som ska föreställa fingrar på mitt barns teckningar. Tror jag i alla fall.

Av fyra föräldrar som jag pratar med är det tre som också misstänkt att deras barn rör sig inom det särskilt begåvade spektrat. Vi förenas i en samhörighet kring våra makalösa barn och frågar oss saker som hur det

egentligen ska gå i skolan. Det är ju så lätt att sådana barn blir understimulerade!

Åter till köksbordet samma kväll. Min man fortsätter envist att invända mot mina argument – pedagogen sa ju ingenting om någon särbegåvning.

Jag tittar på min man tvärs över bordet. En tanke slår mig. Det kanske krävs en särbegåvning för att känna igen en annan?

Maria Stengård

Maria Stengård är chef för premiumredaktionen på DN och planerar inte att sätta sina barn i

förskolan för särbegåvade (det är förmodligen redan fullt där ändå).

ASAP Rockys löfte om gratis inträde sprack

TORSDAG 12 DECEMBER 2019

Den amerikanska rapartisten ASAP Rocky är tillbaka på svensk mark. Före gårdagens spelning i Globen besökte han elever på en grundskola i Stockholmsförorten Husby – och utlovade alla från Sveriges förorter gratis inträde till konserten.

Ett löfte han inte kunde hålla.

ASAP Rocky, vars riktiga namn är Rakim Mayers, tillbringade en månad i Kronobergshäktet innan han dömdes till villkorlig dom för en misshandel efter ett bråk i Stockholm i början av juli. Drygt fem månader senare var han tillbaka för att uppträda på Globens scen.

Inför Sverigebesöket har han i intervjuer gjort klart att han ville besöka en stadsdel ”där alla invandrare bor”. På onsdagseftermiddagen besökte rapartisten ASAP Rocky Fryshusets grundskola i Husby.

Besöket i Husby orsakade stor uppståndelse och var inget som eleverna viste om på förhand. Många kom springande med mobilen i händerna för att försöka fånga en bild av världsstjärnan. – Han hälsade på elever och besökte vår musikstudio som finns på skolan där vi lär ungdomar att producera musik. Han träffade ungdomarna, peppade dem att de skulle fortsätta med musiken. Fryshuset jobbar ju med ungdomar i förorten, så jag misstänker att det var därför han kom till just oss,

säger Nina Frödin, lärare på skolan.

Under besöket publicerade ASAP Rocky flera korta videoinlägg på Instagram. I ett av dem berättade artisten att: ”Alla som bor i förorten i Sverige får gratis inträde till min konsert i kväll.”

Enligt uppgifter till DN var uttalandet inte förankrat med arrangören och ASAP Rocky fick senare dra tillbaka löftet och begränsa erbjudandet till att ett begränsat antal biljetter gick att köpa för en krona styck.

Under kvällen ringlade sig kön lång utanför Globen. Många hade

väntat i flera timmar på sin idol. Hektor Gonzalez från Farsta var en av de lyckliga som fått tag på en sådan biljett.

– Vi åkte hit spontant efter skolan på vinst eller förlust, när vi såg hans inlägg på Instagram. Jag tycker att det är coolt att han först försökte ge ut biljetter gratis, även om det kanske inte var praktiskt genomförbart. Det är coolt att han står upp för sitt community och ger tillbaka, säger Hektor Gonzalez som tillade att han faktiskt betalat 11 kronor för biljetten, inklusive serviceavgiften.

Inför sitt Sverigebesök har ASAP Rocky även haft en önskan om att uppträda i ett svenskt häkte eller anstalt. En formell ansökan skickades in förra veckan, men fick avslag av Kriminalvården.

Kajsa Haidl

kajsa.haidl@dn.se

Ministern om DN:s granskning av försvunna elever: Det gör ont att läsa

FREDAG 13 DECEMBER 2019

**– Det är förskräckliga siffror,
säger jämställdhetsminister
Åsa Lindhagen (MP) om DN:s**

granskning av hur många barn i svenska skolor som misstänks ha förts utomlands.

Ministern hoppas att fler tvångsäktenskap kan stoppas genom utökade möjligheter att spärra barnens pass.

En granskning som DN gjort visar att minst 146 barn som uteblivit från svenska skolor i höst kan ha förts utomlands. I minst 23 fall finns misstankar om att hedersbrott kan ligga bakom, exempelvis tvångsäktenskap eller könsstympning.

DN har också berättat om hur 16-åriga Nour lurades att lämna

Sverige och under hot om våld tvingades gifta sig med en kusin för att återupprätta familjens heder.

Jämställdhetsminister Åsa Lindhagen (MP) reagerar starkt på artiklarna.

– Det är förskräckliga siffror och fruktansvärt det hon varit med om. Det gör ont att läsa om henne. Och då ska vi komma ihåg att, till skillnad från Nour, är det en del av de här försvunna barnen som inte kommer tillbaka över huvud taget, säger hon.

DN:s granskning visar också att flertalet kommuner inte kan ge

något svar på hur stort problemet är hos dem.

– Det är ett jätteproblem. DN:s artiklar tar upp många viktiga delar som vi behöver jobba mycket mer med, säger Åsa Lindhagen.

Det är 20 år sedan mordet på Pela Atroshi startade debatten om hedersvåld. Varför har samhället inte kommit längre på alla dessa år?

– Vi har pratat för mycket om ifall vi har problem i stället för att göra något åt dem, säger Åsa Lindhagen.

Hon pekar på några konkreta saker som är i görningen.

Regionala resurscenter som ska stötta kommunerna i arbetet mot hedersbrott är under uppbyggnad. UD har fått resurser för att hjälpa nödställda tillbaka till Sverige.

Efter årsskiftet planerar regeringen också att lägga fram ett lagförslag som ger möjlighet att spärra pass vid misstankar om planerade resor inför exempelvis påtvingade giftermål.

– Det viktigaste är att se till att barnen inte förs ut ur Sverige. Det är mycket svårare att hjälpa dem

när de väl är utomlands, säger Åsa Lindhagen.

Liberalernas partisekreterare Juno Blom arbetade tidigare som nationell samordnare för arbetet mot hedersförtryck.

– DN:s artiklar ger en bild av ett enormt svek mot barn i ett land som faktiskt har lagstiftning som ger möjlighet att skydda dem. Att så få kommuner har koll på hur många barn man misslyckats med att skydda är otroligt alarmerande, säger hon.

Juno Blom vill se en nationell strategi mot våld mot barn, i linje med den som redan finns för

mäns våld mot kvinnor. Hon anser också, med inspiration från USA, att det behövs ett nationellt centrum för förvunna barn, med kompetens och resurser att göra efterforskningar, dit alla är skyldiga att anmäla sådana fall.

– Om barn förs ut ur landet ska det finnas en struktur för hur vi följer upp vartenda ett av dem, säger Juno Blom .

Liberalerna har också drivit på för att en pågående utredning ska se på möjligheterna att begränsa föräldrars rätt att upphäva sina barns svenska medborgarskap,

något som kan få allvarliga
konsekvenser i de här fallen.

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

Riksrevisionen: Se över lagen efter Ystadfall

FREDAG 13 DECEMBER 2019

**Hur kunde fem barn i Ystad
kommun få hållas isolerade och
utanför skolan i årtal?**

**Efter det uppmärksammade
fallet har Riksrevisionen
granskat den statliga
styrningen bakom undantag**

från skolplikten i Sverige – och hittat ett flertal brister.

Granskningen, som inte har undersökt Ystadfallet i sig, har utgått från tre frågor: Är regelverket för kommuner och skolor tillräckligt tydligt? Har Skolinspektionen utfört den tillsyn den ska? Och har Skolverket erbjudit tillräckligt stöd och vägledning i frågan? – Svaret är nej på alla frågorna, säger Sofia Sandgren Massih, projektledare för granskningen. Det otydliga regelverket för vad som gäller för undantag från skolplikten bör ses över av

regeringen, rekommenderar Riksrevisionen.

Oklarheten gäller bland annat hur de tre bestämmelserna för undantag ska gälla i olika situationer: ledighet, fullgörande av skolplikt på annat sätt eller upphörande av skolplikt. Vilken bestämmelse som ska tillämpas beror på vilken situation som föreligger, säger Sofia Sandgren Massih.

Förutom att det har varit otydligt hur situationerna ska tolkas har det även varit otydligt vilka kriterier som ska vara uppfyllda för att bevilja undantag från

skolplikten. Därför skiljer det sig stort i hur kommuner och skolor beslutar om detta.

– Vissa är jättestränga och beviljar i princip aldrig, medan andra säger ja till allt, vilket ligger tydligt utanför lagstiftarens intentioner.

I Ystadfallet beslutade kommunen flera år i rad att barnen, som var skrivna i Sverige, skulle undantas från svensk skolplikt, eftersom föräldrarna sagt att de gick i skola i ett annat land. Enligt Riksrevisionens tolkning är dock den bestämmelsen utformad för statligt anställda med utländsk

tjänstgöring – vars barn måste vara folkbokförda i Sverige trots att de bor utomlands.

– Om man skulle följa vår rekommendation om att se över skollagen och överväga om bestämmelsen om att skolplikten upphör bara ska användas för utländskt stationerade statliga anställda, då skulle det inte kunnat gå till som i Ystad. Sedan är det möjligt att det hade skett i alla fall med andra bestämmelser, det kan vi inte uttala oss om, säger Sofia Sandgren Massih. Riksrevisionen rekommenderar också att Skolinspektionen gör

den tillsyn av kommunernas arbete i frågan som de enligt Riksrevisionen är skyldiga att göra, samt att Skolverket tar fram stöd för att förtydliga vad som gäller vid undantag från skolplikten.

Riksrevisionen rekommenderar även en utredning om huruvida en sanktionsavgift mot föräldrar som tar sina barn ur skolan ska införas, för att ge skolan bättre verktyg att sätta in om föräldrarna struntar i avslag från undantag av skolplikten.

TT

**Niklas
Orrenius:
Två
leende
skäggiga**

**män får
mig att
slänga
min dystra**

nyhets- krönika

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Två skäggiga män som ler varmt mot varandra. Fotot dyker upp i mitt Facebookflöde, just som jag skrivit klart min nyhetskrönika – ännu en mörk historia om skjutningar, om rasism och om människor som slutat lita på varandra och på samhället.

Nu fastnar jag i bilden på de båda männen. Jag märker hur jag börjar le, jag också.

Fotot föreställer 38-årige imamen Salahuddin Barakat och 40-årige rabbinen Moshe-David HaCohen. De bor båda i min hemstad Malmö, och jag känner dem lite grand. De är två grundligt teologiskt skolade män.

Salahuddin har studerat islam i Jemen, och Moshe-David är vid sidan av sin tjänst som rabbin i Malmö judiska församling doktorand i judisk historia och filosofi.

Malmö är en tät, kompakt stad, man stöter på folk. Salahuddin har jag hälsat på i vimlet utanför Malmö stadion före någon MFF-match. En gång åt vi lunch på en liten afghansk krog i Sofielund. Han är uppväxt i Malmö, årsbarn med Zlatan, född 1981 – de gick på samma gymnasieskola. Salahuddin talar en modern lite stötig malmöitiska, ungefär som mina egna barn som växer upp här i stan (fast Salahuddins språk är mer vårdat och utan fula ord). Moshe-David HaCohen är, som jag, en invandrad Malmöbo. Han kommer från Israel, jag från

Östergötland. Vi pratar inte Malmödialekt, men Malmö är ändå vår stad. Det är en fin sak med större städer, det är lätt att omfamnas och känna att man blir en del av dem direkt. Att uppgå i ett nytt land är en snårigare historia.

Även Moshe-David har jag träffat, i Malmöns vackra synagoga, senast i samband med en minnesstund för Förintelsens offer. Till sådana minnesstunder i synagogan kommer även Salahuddin, imamen som leder Islamakademin, en av Malmöns

viktigaste och mest utåtriktade muslimska församlingar.

För drygt en månad sedan, den nionde november, höll Salahuddin Barakat ett tal utanför Malmö synagoga. Han talade om novemberpogromen 1938, det som ibland kallas kristallnatten, då över 1 400 synagogor och judiska bönehus förstördes och hundratala människor mördades enbart för att de var judar.

Salahuddin påminde om hoten mot minoriteter i vår egen tid, och manade till solidaritet mellan judar och muslimer.

”Vi muslimer var inte där den ödesdigra natten 1938, men vi är här nu. Nu delar vi alla detta land”, sa han. ”Vi lever våra liv i Europa så som vårt grannfolk har gjort i hundratal år. Deras sak är vår. Vår sak är deras.”

Talet om muslimsk-judisk förbrödring från en muslimsk ledare utanför Malmös synagoga var ingen engångsföreteelse. Salahuddin och Moshe-David har träffats regelbundet under flera års tid. I det pågående Malmöprojektet Amanah möts de inför publik och håller seminarier utifrån sina respektive religiösa

traditioner, samtidigt som det bjuds på mat eller fika som är både kosher och halal.

Salahuddin och Moshe-David och deras gäster har de senaste åren samtalat om allt från omskärelse till synen på döden inom respektive religion. Ena kvällen handlar det om maskulinitet, modernitet och religion, nästa om Abrahams roll inom judendom respektive islam. Utgångspunkten för samtalen: Vad kan vi lära av varandra?

Det är den inställningen som gör att jag blir varm inombords när jag ser Salahuddin och Moshe-

David. De påminner mig om ett förhållningssätt som är centralt i ett gott samhälle, men som jag fruktar är på tillbakagång: Att försöka se sig själv i andra, och andra i sig själv.

Vi lever i en orolig tid där många söker trygghet inåt, hos den egna gruppen – samtidigt som det är populärt att lyfta fram och misstänkliggöra olikheter och skillnader hos andra grupper. Salahuddin och Moshe-David gör tvärtom. De kliver tillitsfullt framåt, och möter varandra och omvärlden med rak rygg och öppen blick.

När jag betraktat deras leenden ett tag bestämmer jag mig: Jag slänger min dystra, nyskrivna nyhetskrönika. Möjligen sparar jag den till en annan tid, när den kanske behövs bättre. Men nu är det december 2019 och ni har redan läst varianter på den där svartsynta texten tio gånger om. Men hade ni hört om de skäggiga männen, om deras vänskap och om deras modiga projekt?

Nu har ni.

Niklas Orrenius

niklas.orrenius@dn.se

Lasermätning har gett högre fjäll

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Lantmäteriet har mätt upp fjälltopparna med flyg och laserskanning, vilket har gjort att flera fjälltoppar visar sig vara många meter högre än vad tidigare mätningar angett, rapporterar P4 Jämtland. Till exempel har Västra Bunnerstöten i Jämtland fått ytterligare 10

meter i höjd jämfört med den gamla kartan, och Tjallingklumpen har fått sin höjd uppskriven med 13 meter.
TT

Ökad andel tar gymnasieexamen

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Andelen elever som tar gymnasieexamen inom tre år på nationella program har ökat något jämfört med förra läsåret, enligt Skolverkets statistik. 76,6 procent av eleverna tog examen i år jämfört med 76,1 procent 2018. Elever på de högskoleförberedande

programmen står främst för ökningen. I år tog 78,7 procent av eleverna på de programmen gymnasieexamen inom tre år, jämfört med 77,9 procent 2018. 2019 är ekonomiprogrammet det program med störst andel elever som tagit examen – 82,6 procent. På yrkesprogrammen minskar dock andelen elever som tar examen – från 72 procent 2018 till 71,6 procent i år.

TT

Fortsatt dödläge i tv- bråket

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Än en gång har parterna i tv-bråket träffats i ett möte för att förhandla. Men efter mötet klargör TV4 att det dröjer innan Com Hem kan sända TV4 igen. – Först måste vi i lugn och ro träffa alla marknadens aktörer som är intresserade, och de är

många, säger TV4:s vd Casten Almqvist.

Com Hem och TV4 träffades under torsdagen för att hitta en lösning på konflikten.

– Tyvärr ville de inte förhandla med oss. Vi tycker så klart att det är beklagligt, säger Viktor

Wallberg,

kommunikationsdirektör på Tele2 som äger Com Hem, efter mötet.

TV4 konstaterar att det kommer att dröja innan Com Hem kan sända TV4 igen. Enligt Casten Almqvist är TV4 bundna genom åtaganden till EU-kommissionen att erbjuda rättigheter för

internet-tv, så kallade OTT-rättigheter, till minst en aktör på marknaden efter Telias köp av TV4.

– Vi har lovat och åtagit oss att förhandla med alla marknadens aktörer på lika villkor, säger Casten Almqvist.

Förhandlingarna kommer att inledas under första kvartalet 2020, tillägger han.

Natten mot onsdag släcktes TV4:s och C Mores sändningar för Com Hems 1,6 miljoner kunder.

TT

Lärarfack hoppas av las- förhandlingar

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Efter att fem LO-förbund tidigare i veckan hoppat av förhandlingarna om anställningsskydd går nu Lärarnas riksförbund samma väg.

– Vi beslutade i går att vi lämnar, det är alldeles för stora nackdelar för våra medlemmar, säger ordförande Åsa Fahlén.

Enligt Åsa Fahlén är en av förklaringarna till att förbundet lämnar förhandlingarna hur begreppet ”saklig grund” definieras, att det blir lättare att göra sig av med personal.

TT

**Fredrik
Strage: Oj,
vilket
party det
var på det**

tidiga 90- talets klubbar

FREDAG 13 DECEMBER 2019

**Stefan Holm Mardos nya
fotobok "No limit"**

**dokumenterar det tidiga 90-
talets klubbkultur. Tiden då
gränserna upplöstes – mellan
barnsligt och brutalt, konst och
kommers, gay och straight.**

På vänstersidan står det: "No no, no no no no, no no no no, there's no limit!" På högersidan står Vladimir Schenke (nattfjäril, klubbkid, Leila K:s vapendragare) vid en pissoar. Han har gul kjol, vitluddig axelremsväska, Karin Boye-page och chockad blick – som om någon just har gett honom ett skamlöst förslag. Året är 1995, klubben heter Deeper Love och natten är ung. Uppslaget finns i Stefan Holm Mardos grandiosa fotobok "No limit – Stockholm clubland 1992–1995", en resa genom det tidiga nittiotalets neonpulserande

hedonism. Titeln är hämtad från eurodanceduo 2-Unlimiteds jättehitt ”No limit”. Gränslöshet präglade det tidiga nittiotalets klubbkultur. En känsla av att allt var möjligt efter kalla krigets slut och den ekonomiska krisen. ”Det etablerade Sverige var nere för räkning. Det var dags att trycka på omstartsknappen”, säger tv-producenten Mikael Bohman i boken (där han själv har gjort intervjuerna).

Bohman jobbade på ZTV som under några år tände Stockholmsnattens sprakande stjärnor: Kajsa Mellgren, Peter

Siepen, Josefine Crafoord. På en bild dansar den senare iförd tajt halskedja från en järnhandel och gullig glitter-t-shirt med en bild av två hästar. Klubbarna upplöste gränsen mellan barnsligt och brutalt, skräp och glamour, konst och kommers, gay och straight. ”Identitet”, säger Mikael Bohman (i en gliring mot våra tiders rigida pk-syn på kultur), ”handlade om hur man kände sig en viss kväll”. Boken har undertiteln ”The story of how Stockholm became cool” och visar hur nittiotalets partyn lade grunden till 2000-talets svenska popkulturexport. Ett

nästan övertydligt exempel på det är Stefan Holm Mardos bilder av technopionjären Vito Ingrosso, far till Sebastian Ingrosso i Swedish House Mafia.

Fredrik Apollo Asplund, klubbkid som erövrat dansgolven både i New York och Stockholm, minns friheten, gemenskapen och märkesfetischismen: "Vi var otroligt opolitiska. Vi trodde på klädmärken. Vi röstade på Adidas och Nike." Andra blev politiska tack vare kopplingarna mellan technorörelsen och den nyliberala organisationen Frihetsfronten som kämpade för rätten att rejva

hela nätterna, rätten att slippa staten.

Payman Dehdezi slapp militärtjänsten i Iran genom att fly till Sverige som 19-åring. Stefan Holm Mardos foto av honom vibrerar av bas: Payman pumpar näven i takt med technobeatet, plutar med piercade läppar och hans ögon skickar svarta blixtar genom ett par beachvolleysolglasögon. Han är totalt uppslukad av musik, mitt i ett perfekt ögonblick, ett sådant man vill dra ut i ett helt liv – vilket Payman också gjort, han är fort-

farande en av de viktigaste klubbprofilerna i Stockholm.

I slutet av boken finns nytagna bilder på de medelålders klubbkidsen. Det har gått bra för de flesta. Och Peter Siepen har av allt att döma ett åldrande Dorian Gray-porträtt på vinden. Många säger att klubblivet var bättre på nittiotalet innan allt blev kommersialiserat. Den som bevittnat de senaste årens explosion av svartklubbar och open air-fester håller nog inte med om det.

Däremot fyllde klubbandet fler funktioner före internet när den

som ville uppleva nytt mode, ny musik eller rentav ett nytt ligg var tvungen att ge sig ut i natten.

Klubbkidsen ägnade inte heller en orimligt stor del av kvällen åt att fotografera och photoshoppa sig själva. Därmed inte sagt att narcissismen var mindre. ”Om man inte blev fotograferad av - Stefan Holm så var det ingen lyckad kväll”, minns dj:n Cicci Moon. ”Så fort vi kom till partyt sa vi: Ser du honom? Ser du honom? Ja, där är han. Bra.”

Fredrik Strage

kulturdebatt@dn.se

SVT satsar på berättelser och nyheter om hela Sverige

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Sveriges Television satsar på fler svenska originalmanus för att stärka berättelserna om Sverige. Samtidigt kommer SVT att kraftigt utöka sin

redaktionella närvaro i hela landet, skriver Hanna Stjärne, vd för SVT.

Ibland i den rätt hetsiga debatt om public service som präglat hösten hör jag sägas: nu när vi lever i ett överflöd av både kultur och nyheter, då behövs inte public service längre. Men jag tror att det är precis tvärtom – att digitaliseringen och internationaliseringen gjort att det är viktigare än någonsin. Att saklig och trovärdig journalistik behövs i en värld där det blir allt svårare att skilja fakta från påståenden och rykten. Att det

aldrig varit viktigare att förstå vad som händer i olika delar av Sverige.

I vår tid är det också mer som drar människor isär. Då blir det viktigare att samla Sverige till upplevelser som vi delar, till gemenskap och en känsla av att höra till. Därför är jag glad att det nu formellt har slagits fast i det nya sändningstillståndet att SVT ska ha ett brett uppdrag.

Sverige kommer de närmaste åren behöva fler svenska program, inom alla genrer. Amerikanska bolag som Netflix, HBO samt Google, Facebook med flera ökar i

allt snabbare takt sitt inflytande i Sverige. Numera finns också kinesiska konsumenttjänster på den svenska marknaden, som Tiktok som växer snabbt bland barn och unga. De internationella bolagen har enorma ekonomiska muskler och mycket av deras utbud och tjänster håller utmärkt kvalitet. Men för dem är Sverige bara en liten perifer marknad långt upp i norr. För oss är Sverige centrum. Huvudansvaret för att berätta historier om Sverige, vad som format vårt samhälle och vad som är allra mest angeläget för dagens

svenskar kommer att ligga på svenska medieföretag. Sverige är ett litet språkområde och utbudet på svenska behöver värnas.

Här kan SVT göra skillnad och med anledning av det nya sändningstillståndet gör vi därför flera satsningar och startar med två områden inom kultur och journalistik:

Det är utmanande tider för den svenska filmen. Utbudet ökar och på totalen har biopubliken inte minskat, men hittills i år är det endast 10 procent av biobesökarna i Sverige som valt att se en film på svenska. Risker

är att vi får se allt färre filmer som bygger på svenska berättelser.

Just därför ser vi att det är av största vikt att fortsätta investera i svensk film tillsammans med våra omfattande satsningar på svenskt tv-drama.

För tre år sedan, hösten 2016, lovade SVT att ta ett fortsatt ansvar för filmen. Filmavtalet hade fallit, och vi gjorde en utfästelse att investera 300 miljoner kr under tre år, 2017 – 2019.

Detta löfte förnyar vi nu. SVT kommer även de tre kommande åren (2020–2022) satsa minst

300 miljoner kronor på svensk film. Löftet gäller som tidigare långfilm, barnfilm, dokumentärfilm, kulturdokumentär, kortfilm samt utveckling av nya talanger. I dialogen med svenska manusförfattare får vi ofta höra att de slutat skriva originalmanus för långfilm. De säger att de gärna skulle vilja men att finansiärerna inte vågar tro på berättelser som inte baseras på en bästsäljande roman eller annan förlaga. Det är en destruktiv utveckling för svensk film och här vill SVT göra skillnad.

För att sätta den svenska berättelsen i fokus kommer vi inom kort att utlysa en satsning på svenska originalmanus för långfilm. Med satsningen vill vi stärka bredden inom svensk film och motverka likriktning. Vi vill säkerställa berättelser om Sverige på bio men också i tv-rutan och på SVT Play, en allt viktigare arena för svensk kultur, med en ökning i tittartid med drygt 50 procent bara i år. Även dokumentärfilmen är starkt konkurrensutsatt från internationella medieföretag. De internationella

streamingtjänsterna är dock inte heller här intresserade av att ta till vara det svenska perspektivet. Dokumentärfilmen – kanske i ännu högre grad än den svenska spelfilmen – når ut till en svensk publik på ett helt annat sätt hos SVT än enbart via biosalongerna. SVT gör just nu en historiskt stor ökning av antalet redaktioner runt om i Sverige. För fyra år sedan hade SVT journalister på 27 orter, under nästa år kommer vi att utöka till 38. Under våren startar vi en redaktion i Arvidsjaur och inviger redaktionerna i Kristianstad, Skara och Nyköping.

Målet är att fortsätta utökningen till 45 orter de kommande åren. Fler journalister på fler platser gör att vi bättre kan skildra ett Sverige i förändring. Sverige urbaniseras och de flesta bor i dag i mellanstora orter. SVT ska både kraftsamla där många människor bor och skildra livet i glesbygd. Satsningarna de senaste åren har varit möjliga tack vare tuffa rationaliseringar och genom att SVT utvecklat innovativ och miljövänlig teknik för bland annat utsändning av nyheter. De publicistiska ambitionerna stöds av det nya sändningstillståndet

där det finns ett uttalat krav att stärka den journalistiska bevakningen av svagt bevakade områden.

Vår ambition är också att de frågor som bränner i olika delar av landet ska kunna följas av alla i Sverige. Program som Rapport (fyllda 50 år i dagarna), Aktuellt och SVT Nyheter digitalt är de nyhetskällor där man bäst kan följa frågor från hela Sverige. Nästa år lyfter vi fram de lokala nyheterna ännu mer och samlar dem i SVT1, Sveriges största tv-kanal. Vi testar också just nu nyutvecklad AI-teknik på SVT

Play som på sikt skulle kunna göra det möjligt att texta de lokala nyheterna, allt för att öka tillgängligheten.

SVT har som vision att bidra till ett Sverige där alla är mer nyfikna och insatta. Alla i Sverige är med och äger SVT och vi ska alltid ha publikens intressen och public service-uppdraget som ledstjärna. SVT är en nationalscen för rörlig bild och Sveriges kollektiva minne för kommande generationer – ”Fem myror är fler än fyra elefanter”, ”Scener ur ett äktenskap”, ”Melodifestivalen”, ”Vetenskapens värld”, ”På spåret”,

”Vår tid är nu”, nyhetsbevakning, julvärdar och julkalendrar genom åren.

Många i Sverige bidrar med viktiga delar i ett upplyst samhälle – utbildningsväsendet, forskning och vetenskap och inte minst privata medieföretag. I en tid när globala företag dominerar reklamintäkterna och till och med kan fungera som en plattform för ryktesspridning måste det finnas förutsättningar för en livskraftig svensk kommersiell mediemarknad. Svenska medieföretag är innovativa och en förebild internationellt, men

affärsmodellerna utmanas allt mer, inte minst lokalt, och därför kommer vi i början av nästa år att träffa de lokala tidningskoncernerna för att lyssna, lära och se inom vilka områden som vi kan samarbeta bättre.

Enligt forskning är det just kombinationen starka privata medier och ett starkt public service som gynnar publiken mest – till gagn för alla i Sverige och i förlängningen för den svenska demokratin.

Hanna Stjärne

Arkiven ligger risigt till när alla blickar framåt

FREDAG 13 DECEMBER 2019

Världens första vetenskapliga historiker Thukydides (ca. 460–397 f Kr) *lär* ha sagt något i stil med att okunnigheten är djärv, medan kunskapen är reserverad. En exakt källhänvisning håller jag

för överflödig. Med Sveriges djärva inställning till historisk kunskap är det föga sannolikt att jag behöver backa upp mitt påstående.

Vi lever i ett så djärvt land att en statlig myndighet kan få för sig att stryka antiken helt ur grundskolans kursplaner.

Eleverna har helt enkelt inte tid med sånt gammalt bjäfs.

Decennier av nedskärningar har inte gett önskad effekt på skolresultaten, så vad göra?

Historielärarnas uppror för att öka historietimmarna är felriktad. När patienten är för sjuk är det

onekligen effektivare att avliva!
Glöm inte att den viktigaste historien är den minst historiska. Tyvärr tycks nu även forskningen drabbas av tidsbrist. Nyligen fick alla kvarvarande anställda på Sveriges Radios helt världsunika Grammofonarkiv sparken. Och nu har själva Riksarkiven beslutat att korta sina öppettider till högst 30 timmar per vecka.

I Arkivutredningen, som sköts av kulturdepartementet, har inga historiker varit inblandade. Att arkiven är helt oundgängliga för historiker och många andra akademikers arbete är väl en

bisak. Saken kan jämföras med att plötsligt begränsa polisens utredares tillgång till brottsplatser. Men vad ska man göra när Riksarkivets anslag inte ökar, trots att kostnaderna gör det? Ibland måste man vara djärv. Och allmänheten? Det demokratiska värdet? De släktforskare som har lust att dyka djupare än digitaliserade kyrkoböcker, det är väl bara ett gäng gamla stofiler? Oroa er inte, de försvinner snart, de med. I Sverige lever vi i nuet. Vi tittar framåt! Historien ligger bakom oss.

Besparingen är visserligen en chimär, då kostnaderna tas över av andra delar av staten.

Forskningen blir långsammare, dyrare, mödosammare, inte minst genom ökade resekostnader. De centrala statliga arkiven i andra europeiska länder har i regel öppettider på minst 40 timmar i veckan. Genom de begränsade öppettiderna får svenska forskare alltså ännu svårare att hävda sig internationellt.

Universitetsutbildningarna får ytterligare problem med att locka studenter till arkiven.

Otillgängligheten leder sannolikt

till färre besökare på arkiven. När pengarna sedan sinar igen och pengapungen ska snöras samman är det bara att peka menande på det ointresse man själv skapat! Historielösheten tycks vara något av en självförvärrande sjukdom. Frågan är om spiralrörelsen nedåt överhuvud taget går att stoppa. Sveriges anseende skadas på flera nivåer, men vad spelar det för roll, om vi inte lyssnar på det örat? Vad gör det om Thukydides skrivit något träffande, om vi inte har vett nog att tycka det är träffande? Moderna psykologer pratar ibland om Dunning-Kruger-effekten, det

vill säga att den som är okunnig är för okunnig för att förstå sin egen okunnighet. Känner man inte till sina egna begränsningar blir man djärv. Och möter man då inget motstånd kan man sedan fatta allt djärvare beslut, ad infinitum.

Nåja. Med reservation för min egen okunnighet finns det kanske ändå orsak till hopp. Skolverket backade till slut angående antiken. Vad tror ni? Om vi höjer våra reserverade röster kanske vi kan hålla Riksarkiven öppna.

Björn Holm

”Vi borde inte ha privatiserat Telia så som vi gjorde det”

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

DN. DEBATT 20191214

Som näringsminister var jag år 2000 ansvarig för att öppna Telia för privat ägande. Det var rätt i princip, men vi borde redan då ha skilt den samhällskritiska infrastrukturen

från bolagets kommersiella del. Konflikten mellan Telia-ägda TV4 och Tele2-ägda Comhem är ett tecken på att dagens hybridmodell för ägandet inte fungerar, skriver Björn Rosengren.

För nästan tjugo år sedan, sommaren 2000, börsintroducerades Telia och staten sålde 30 procent av sitt innehav. Som näringsminister i Göran Perssons regering var jag ansvarig för att öppna bolaget för privat ägande. Det var rätt: det finns inga bra argument för att staten ska äga teleoperatörer.

Men så här i efterhand kan man konstatera att vi redan då borde ha skilt den samhällskritiska infrastrukturen från bolagets kommersiella del. I stället fick Telia behålla monopol på accessnätet, själva infrastrukturen. Vi skapade ett halvprivat monopol, och konsekvenserna av det är fortfarande tydliga. Dagens Telia verkar i huvudsak på en konkurrensutsatt marknad, men agerar alltjämt som en monopolist. Nu håller Teliahistorien på att ta en ny olycklig vändning. Telia

köpte nyligen tv-bolaget Bonnier Broadcasting, som bland annat äger TV4 och C More. Köpet godkändes av EU-kommissionen för några veckor sedan och slutfördes förra veckan.

Förvärvet har fått skarp kritik. Att staten tar kontroll över den största privata tv-kanalen, den enda kanal som på allvar har utmanat de statliga public service-kanalerna när det gäller bredd och räckvidd, har jämförts med mediekoncentrationen i länder som vi inte ser som förebilder. När affären blev känd i juni 2018 varnade jag för konsekvenserna av

att Telia skulle bli huvudman för både public service och TV4. Det är både överraskande och oroväckande att det första som händer efter att Telia tagit över TV4 är att kanalen släcks för en tredjedel av de svenska hushållen. Det är nämligen det som händer just nu. Natten mellan tisdag och onsdag, mindre än tio dagar efter att TV4 uppgick i Telia, stängdes TV4 av för de kunder som tittar genom abonnemang hos Com Hem och Boxer. Konflikten grundar sig i att Telia vill begränsa möjligheten för tittare hos andra operatörer att se

fotbolls-EM och andra TV4-program på mobiltelefon eller surfplatta. Det är ett stort problem eftersom den yngre generationen överhuvudtaget inte tittar på traditionell tv. TV4:s funktion som samhällets lägereld och som den enda breda, privata public service-kanalen kommer att gå förlorad om en tredjedel av tittarna permanent stängs ute, vilket nu riskerar att ske.

Telia måste bestämma sig för om det ska uppträda som vilket privat bolag som helst eller som en ansvarsfull förvaltare av samhällskritisk infrastruktur.

Dagens hybridmodell fungerar inte.

Två saker borde nu hända:

1 För det första borde Telia ta sitt ansvar och värna mediemångfalden och den fria konkurrensen. Lås inte in TV4. Ta marknadmässigt betalt för att licensiera sändningsrättigheterna, men lås inte in det enda breda, privata alternativet till SVT bakom betalvägg.

Detta är nu ingen nyhet för staten eller socialdemokratiska regeringar. 2004 stoppades MTG:s köp av Skandias andelar i Boxer på grund av

konsekvenserna av att samma ägare kontrollerar både innehåll och distribution.

2 För det andra borde staten bryta upp Telia i två delar: en statlig del med samlat ansvar för fiberinfrastrukturen, och en privat teleoperatör som kan konkurrera på en fri marknad.

En separation bör göras där Telias koppar- och fiberinfrastruktur samlas i ett separat företag där staten har kontroll och möjlighet att utöva inflytande. I det nya infrastrukturbolaget samlas Telias passiva accessnät och transportnät, inklusive tillhörande

installationer och kanalisationer. Dessa verksamheter motsvarar det som tidigare kallades Skanova. Den bör stå under samhällelig kontroll.

Övriga tillgångar och verksamhet inom Telia, som tjänsteerbjudandet, behålls i Telia Company.

Strukturförändringen kan antingen ske genom en försäljning av Skanova till staten eller en särnotering av verksamheten, som då helt måste separeras från moderbolaget såväl operationellt som finansiellt. Det sistnämnda är då att föredra eftersom

aktieägarna på detta sätt går skadeslösa ur processen.

Så kan infrastrukturen frikopplas från det kommersiella bolag som kämpar om marknadsandelar och som köper tv-kanaler. Ett statligt kontrollerat koppar- och fiberinfrastrukturnät är betydelsefullt ur ett försvars- och säkerhetsperspektiv, och det är viktigt för landets sammanhållning. Telias position som leverantör av olika konkurrensutsatta tjänster är det däremot upp till marknaden att bestämma.

För 20 år sedan såg jag behovet av en avmonopolisering. I dag är det viktigt att staten förstår hur denna privatisering ska fullbordas utan att varken våra säkerhetsintressen eller våra fria medier äventyras.

Björn Rosengren, näringsminister (S) 1998–2002, tidigare rådgivare åt Kinnevikkoncernen som äger Tele2

Flera kommuner får behålla omdiskuterat statligt skolbidrag

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

**Nio kommuner som tagit emot
det statliga – och
omdiskuterade –**

**likvärdighetsbidraget till sina
skolor får behålla pengarna för
2018. Endast en av de nio ska
betala tillbaka en mindre del av
bidraget, har Skolverket nu
beslutat.**

De åtta kommuner som får
behålla hela sitt bidrag är
Borgholm, Bräcke, Gnesta,
Karlsborg, Simrishamn, Tranemo,
Tyresö och Vallentuna. Norrtälje
ska betala tillbaka cirka 200 000
kronor eftersom kommunen tog
emot 4,3 miljoner kronor men
använde 4,1 miljoner.

Tidigare i år har sju
skolhuvudmän, sex kommuner

och ett skolföretag, fått återkrav på totalt 24 miljoner kronor. Likvärdighetsbidraget, som uppgår till 3,5 miljarder kronor i år och 4,9 miljarder nästa år, ska gå till undervisning och elevhälsa och infördes för att minska kunskapsklyftorna. Bidraget viktas efter skolornas behov. Men de nuvarande bidragsreglerna säger också att skolhuvudmännen inte kan minska sina resurser till skolan samtidigt som de tar emot bidraget. Reglerna har kritiserats redan från start för att vara för

stränga, med tanke på att de flesta kommuner har sparbetning. Utbildningsminister Anna Ekström (S) har sagt att reglerna ska ändras så att villkoret tas bort. Något beslut om detta har ännu inte fattats.

TT

SMHI lämnar Malmö och Sundsvall

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

SMHI:s kontor i Malmö och Sundsvall läggs ner nästa år, när verksamheten ska koncentreras till färre orter. För radiolyssnare blir skillnaden att de kan komma att få höra andra meteorologer i sändningarna, rapporterar P4 Blekinge.

Ingen personal sägs upp i nuläget, utan de anställda i Malmö och Sundsvall erbjuds anställning i Göteborg respektive Uppsala/Norrköping, men det är oklart om alla är beredda att flytta. Totalt berörs cirka 20 anställda.

TT

Stora nedskärningar väntar gymnasie- skolor nästa år

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

**Elever och lärare på
Stockholms gymnasier kommer
att märka av stora
nedskärningar nästa år.**

– Läger man ihop allt så ser man att gymnasieskolorna kommer att tvingas göra besparingar på minst tre procent. Jag är väldigt orolig för konsekvenserna, säger Ragnar Sjölander vid Lärarnas riksförbund.

Nästa år går Stockholms gymnasieskolor in i ett tuffare ekonomiskt läge.

Under hösten har kommunfullmäktige beslutat att minska det schablonbelopp som går ut till gymnasieskolan med 0,1 procent.

Till det läggs nu utbildningsnämndens beslut på torsdagen om att även sänka den så kallade gymnasieelevpengen med 1 procent, från 72 till 71 procent.

För att göra en redan tuff situation ännu mer alarmerande så kommer även personalförsäkringsbeloppet att höjas från 40 till 41 procent – samtidigt som skolorna kommer att behöva tampas med ökade kostnader för digitalisering och it. – Det gör att man direkt ser att det kommer att bli väldigt mycket mindre pengar i

gymnasieskolorna, säger Ragnar Sjölander som är ordförande för Lärarnas riksförbund i Stockholm. Lärarnas riksförbund har inte sett eller tagit några exakta siffror än. Men tillsammans med skolledare och rektorer har Lärarfacket gjort gemensamma beräkningar som visar att gymnasieskolorna kommer att få 3 procent mindre per elev nästa år, enligt Ragnar Sjölander.

En enskild skola kan gå miste om flera miljoner kronor, enligt preliminära uppskattningar. – Vi har redan en situation med en väldigt hög belastning på

gymnasieskolorna. Så att gå in i ett nytt budgetår med de här sämre förutsättningarna kommer inte att göra situationen bättre, säger Ragnar Sjölander.

– Jag är väldigt orolig för konsekvenserna, inte minst för medlemmarnas arbetsmiljö och hälsa.

En omedelbar konsekvens av den åtstramade budgeten kan bli att skolorna ökar antalet elever i klassrummet, från dagens 33 elever vid intagningen till 34 elever, tror Ragnar Sjölander.

– Vi tycker att det är alldeles för många i klassrummen redan i dag.

Men det här är de signalerna som vi får, att det är så här man kommer att försöka lösa situationen.

Det kommer att bli en ökad belastning på allmänna utrymmen som matbESPisning, bibliotek, korridorer och skolsalar, menar Ragnar Sjölander. Det kan också bli trångt på lektioner där elevantalet behöver hållas nere, till exempel vid laborationer i naturvetenskapliga ämnen där det helst bara ska vara ett femtontal elever på plats.

– Redan i dag vet vi att ventilationen i många klassrum

inte klarar av alla elever som vistas där. Det gör att vi kommer att genomföra fler inspektioner nästa år, för att se att inte gränsvärdena överskrids.

Förutom att det blir dålig luft, så blir det också en ökar bullernivå. Neddragningarna kommer att drabba såväl lärare som elever, enligt Ragnar Sjölander.

– För varje elev som tillkommer så blir det ytterligare en elev att instruera, bedöma och betygsätta. Och om en lärare får en ökad arbetsbelastning, så blir det mindre tid för varje elev som ska

ha lärarens uppmärksamhet, säger han.

Magnus Silfverstolpe är rektor vid Blackebergs gymnasium i Stockholm. Han vill inte kommentera budgetbesparingarna innan han och skolledningen har fått mer information.

– Vi vet bara att det blir nedskärningar, och vi behöver få fler detaljer innan vi kan uttala oss om vad vi ska göra, säger han.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

ANNONS:

SVT möttes av ”flod av hat och hot” efter Kinasatir

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

Programledaren Jesper Rönndahl och en annan medarbetare fick avföring skickad till sina hem när ”Svenska nyheter” förra året sände den uppmärksammade satiren om kinesiska turister.

Under tio dagar utsattes satirprogrammets redaktion för hotfulla brev och inlägg i sociala medier och en belastningsattack mot sajten.

När ”Svenska nyheter” den 21 september 2018 sände en satirisk ”informationsfilm” till kinesiska turister blev reaktionerna från kinesiskt håll hårda. I filmen får kineserna bland annat lära sig att man inte bajsar utanför offentliga byggnader som Kungliga slottet och att bara för att någon är ute och går med en hund innebär det inte att man har lunchen i koppel.

Det provocerande satirinslaget lades ut på den kinesiska motsvarigheten till Youtube och sågs av flera hundra miljoner personer.

Den kinesiska ambassaden protesterade officiellt mot SVT. SVT:s sociala medier och de berördas personliga konton översvämmades av hat och hot på kinesiska, engelska och på maskinöversatt svenska i kommentarsfälten.

Hoten började komma redan samma kväll som programmet sändes och dagen efter blev en person på redaktionen uppringd

från ett kinesiskt landsnummer. På söndagen gick Kinas ambassadör i Sverige ut och krävde en ursäkt av SVT.

– Det framfördes hot på sociala medier, dödshot och alla möjliga sorters hot. Det var en flod som inte gick att överblicka, säger Micke Lindgren, som var producent för programmet. Flera av hoten har polisanmälts av SVT.

SVT utsattes också för en belastningsattack i kommentarsfälten på SVT:s sajt sedan företagets säkerhetsavdelning först upptäckt

inlägg på kinesiska sociala medier om att en sådan attack var på väg, meddelar Victoria Nordansjö, vid SVT:s pressjour.

Säkerhetsavdelningen aktiverade då de verktyg företaget har för att fortsätta ett sunt kommentarfält. – Cyberattacken genomfördes på onsdagen, fem dagar efter programmet, och våra sociala medier-konton översvämmades av inlägg från kineser. Samtidigt fick vi hotfulla brev till redaktionen och hem till vissa medarbetare, både på svenska och på engelska. Det hela pågick under tio dagar och visst kan det ha varit en

slump. Men vi har varken förr eller senare upplevt något liknande. Om jag lägger samman allt som hände under den perioden så kändes det som om någon hade kartlagt oss, säger Mats Grimberg som är genreansvarig för Humor och projektledare vid SVT Nöje. Programledaren Jesper Rönndahl och en annan medarbetare fick avföring skickad till sina hem. – Det kändes som att någon ville skapa en rädsla och en oro. Men där stod programledaren Jesper Rönndahl som en klippa, trots att han fick ta den värsta stormen.

Men han var fenomenalt lugn och navigerade igenom detta på ett fantastiskt sätt. För om en sådan utsatt position börjar vackla då blir det väldigt svårt för programmet och företaget, säger Mats Grimberg.

Redaktionen fick även besök av representanter för tre svensk-kinesiska intresseorganisationer som framförde en mycket emotionell kritik om hur deras medlemmar upplevt inslaget som kränkande och krävde att inslaget skulle tas bort från SVT Play och andra digitala plattformar.

– SVT agerade nyvaket när den svensk-kinesiska delegationen skickades till satirredaktionen, som inte hade kompetens för en sådan här situation. SVT:s beredskap var dålig, säger Micke Lindgren.

Mats Grimberg håller med om den kritiken:

– SVT kan givetvis ha en dialog när något sådant händer men kanske inte på redaktionell nivå. Den hamnade lite på fel plats, säger han.

– Men vi var nog lite naiva över lag. Det tog nog ett tag för såväl -redaktion som företag att förstå

vad det var som hände. Då vi gjort det fick vi det stöd som vi behövde från företaget.

Den kinesiska ambassaden i Stockholm skrev på sin webbplats att inslaget ”skandalöst förolämpade Kina”. Kinesiska myndigheter lämnade också in en protest till det svenska utrikesdepartementet. UD svarade med att konstatera att det råder yttrandefrihet i Sverige.

– Innehållet blev plötsligt större än programmet och programmet blev under en period större än SVT, säger Mats Grimberg.

SVT bad senare, genom Thomas Hall som var ansvarig utgivare för ”Svenska nyheter”, om ursäkt för inslaget. Men ursäkten riktades inte till Kina utan till de tittare ”som känner sig kränkta av vårt inslag”.

– Själva framförde vi en ursäkt för kulturell okänslighet i själva programmet men det gjorde vi i anslutning till en ny satir som vävdes samman med en ännu skarpare satir mot den kinesiska regimen, säger Micke Lindgren. Micke Lindgren säger att även om de flesta svenska tittare förstod satiren, som han beskriver som

”drastisk och knasig”, så fungerade den inte i en kinesisk kontext.

– Ambassaden gick efter vår uppföljning ut med ännu en diplomatisk protest och anklagade oss för att försöka ”separera det kinesiska folket från staten”. Enligt Micke Lindgren är det omöjligt att säga hur stor del av hatkampanjen som iscensattes av kinesiska regimen. Resultatet blev enligt honom att SVT vacklade i sin integritet när personer i beslutsfattande ställning frågade om redaktionen var tvungen att fortsätta med inslag som skapade

problem; att inte fortsätta ta upp Kina och fallet Gui Minhai med mera.

Var det så det gick till?

– Inledningsvis förekom det olika diskussioner och inspel om hur vi skulle agera. Det är dock viktigt att påpeka att redaktionen höll i taktpinnen och hade full intern uppbackning i alla chefsled för innehållet i uppföljningsprogrammet, säger Mats Grimberg.

När reaktionerna på inslaget diskuterades vid en debatt på Publicistklubben i Stockholm nyligen valde Publicistklubben att

inte, som brukligt, sända den direkt på sin webbsida. Detta efter en uppmaning från SVT:s säkerhetsavdelning:

”SVT säkerhetstjänst avråder från att streama samtalet eftersom filmen kan förvanskas för att passa andras syften”, skrev SVT:s säkerhetstjänst i ett meddelande till Publicistklubben.

Vågar ni fortsätta att skämta om Kina?

– Ja, det gör vi. Och om andra känsliga saker så länge vi har en bra vinkel och att det känns angeläget, säger Mats Grimberg.

– Men vi behöver vara betydligt mer vaksamma och pålästa när vi skämtar inom områden som vi kanske inte vet allting om. Så att vi inte trampar snett i vår kulturella okunskap. Men det betyder inte att någon bestämmer hur vi ska skämta.

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

**Agnes
Lidbeck:
Litteratu-
ren är på
väg att bli**

**den nya
jitter-
buggen**

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

Jag var utomlands i veckan, och hamnade på middag med ett gäng unga män som jag inte begrep mig på över huvudtaget. De ”sysslade med tech” och ”var ceo:s på start-ups”, vilket i klartext betyder att

de håller på att revolutionera världen under våra fötter, utan att egentligen ha frågat om lov först. Alla hade de kompetenser som jag absolut inte har, och som skrämmer vettet ur mig. De kan programmera algoritmer och läsa data, de kan påverka mitt beteende och förutsäga det. De kan få mig att göra allt jag gör i dag, på ett annat sätt, eller inte göra något av det jag gör i dag, för att de uppfunnit en robot som gör det åt mig. Och allt detta via verktyg som jag aldrig kommer att begripa mig på.

Det är skillnad mellan tech och andra revolutioner. Ge mig en giljotin, och jag kommer förr eller senare kunna lista ut vilken som är den vassa sidan. Men tech? Med tech är det mindre glasklart. Jag gissar att jag var ungefär lika obegriplig för dem. Jag är inte ung, och vet inte skillnaden mellan att ha wifi och inte ha wifi, och har fortfarande inte lyckats logga in på skolplattformen. När jag försiktigt frågade dem om de "gjorde appar" råkade en av dem frusta öl över hela bordet. Jag kunde inte hejda mig, utan

frågade vidare: ”men hur sover du om nätterna?”

Han sa ”lustigt att du frågar” och gav en utförlig rapport om exakt hur han sov på nätterna. Det kunde nämligen hans telefon tala om för honom.

Jag försökte igen. ”Men skrämmer det dig inte? Skrämmer det dig inte att du har makt att helt förändra världen... mig skulle det skrämma”. Han undrade varför det skulle skrämma honom.

”Ja, jo för att det är... det är ett stort ansvar. Det är ett stort ansvar att kunna förändra väldigt

mycket för väldigt många människor”

”Ja, så?”

”Och då menar jag bara att man kanske skulle få svårt att sova. Om man visste att man höll på att förändra världen, men inte visste vad som skulle komma i stället. Om det skulle vara bra, eller dåligt”

”Framtiden kommer” sa han ”räcker inte det?”

”Men” envisades jag. ”Är du inte rädd för allt vi förlorar, samtidigt?”

”Vadå förlorar” sa han”, nämn en sak vi förlorar”.

”Litteraturen!” sa jag, för litteraturen var faktiskt det första jag kom att tänka på.

”Litteraturen, och vad den kräver av oss, hur den kräver lång koncentration och inte bygger på optimering och sökparametrar och...”

”Äh” sa han. Sen drack vi mer öl. Jag kan inte riktigt släppa det där samtalet. Jag kunde det inte i sömnen, när moskeernas utrop gick genom natten. Jag kunde det inte på hemvägen, när jag valde film på planet istället för min medsläpade bok (”Swan song” av

Kelleigh Greenberg-Jephcott, den är riktigt bra faktiskt).

Äh. Jag tror det var äh:et som tog knäcken på mig.

Vi är på väg in i en ny tid. Det har vi varit sedan dag ett, det är varken nytt eller något inneboende dåligt. Vi är på väg in i ett nytt årtionde. Inte heller någon stor sak, det är vi var tionde år. Eller varje år, om man släpper siffermagin med jämna nollor. Historien är en enda gigantisk konvulsion framåt, som ibland kommer kasta fram giljotiner, ibland en Flaubert. Vi kan aldrig veta på förhand och alla försök att

kontrollera det hela slutar bara med att vi bränner böckerna och gör simkort av klingorna.

Men äh. Måste man verkligen säga äh, om det som försvinner ifrån oss?

Jag är inte orolig för berättelsen, för mänsklighetens vilja att berätta, om sig själva, för andra. Snarare skulle jag säga att alla tendenser pekar på att just den lusten är nog så utbredd i dag som tidigare.

Litteraturen däremot.

Litteraturen sjunger sin svanesång, på detta tvivlar jag inte. Den kommer snart att

framleva sitt lilla liv som den gjorde när den var ny. När böcker var en raritet, som fanns i vissa kretsar. När man lyssnade till traderade berättelser, i stället för att ha sjuttioåtta pocketar om små bagerier vid kusten i Cornwall i bokhyllan. Litteraturen som masskultur, den håller på att gå ur tiden. Chop-chop, säger giljotinen.

Det är oundvikligt, precis som all annan historia visat sig vara oundviklig när den väl har inträffat. Och jag kan acceptera det. Jag kan acceptera att vara på god väg att bli en riktig KUF: en

motsvarighet till filatelisten eller modelljärnvägsentusiasten, där jag sitter hemma och bläddrar i mina otympliga luntor. Jag kan leva med det. Men det där äh:et, det sved faktiskt.

Ja, litteraturen som konstform är på väg att gå samma öde till mötes som operan, mimteatern, den klassiska tragedin och jitterbuggen – kan vi då inte samla oss till en liten sorgenhögtid. Kanske skulle man kunna instifta något pris? Priset för minst relevanta författare. Det skulle kunna delas ut under festliga former, för en liten skara. I mitt

vardagsrum, till exempel. Jag har plats för fem pers, ungefär, om några kan sitta på golvet.

Agnes Lidbeck

Anna-Karin Palm gör Selma livs levande igen

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

DN:s litteraturkritiker har röstat fram årets bästa böcker. I topp hamnar Anna-Karin Palms rika och vitala biografi om Selma Lagerlöf, följt av Agota Kristofs majestätiska trilogi och Matilda Gustavssons mångfasetterade -

**journalistiska berättelse
”Klubben”.**

Anna-Karin Palm

**”Jag vill sätta världen i rörelse.
En biografi över Selma Lagerlöf”
”**

Albert Bonniers förlag

1 Sedan första boken kom, romanen ”Faunen” 1991, har Anna-Karin Palm rört sig mellan genrerna, men aldrig skrivit en biografi – förrän nu. Det är en lysande debut. Med den erfarna författarens blick och språk berättar hon om Selma Lagerlöfs liv och dikt.

Så stiger en ny Selma fram. En författare och människa präglad av kvinnorna under sin uppväxt, och med en stark känsla för sitt eget geni. Palms läsningar av de klassiska verken är lika insiktsfulla och levande som porträttet av författaren. Den tänkande, tvivlande, engagerade människan var en förutsättning för den skrivande Lagerlöf, för idéerna och kamperna som tog henne i anspråk under ett långt och inflytelserikt författarliv. I sin hyllande recension skrev DN:s Jens Christian Brandt att ”vad Palm med stor inlevelse och

utsökt precision mejslar fram är den sortens berättelse som annars brukar vara förbehållen de mycket missförstådda manliga genierna. Ett porträtt av en rebell. Av en udda konstnär som tidigt vet att hon tänker gå sin egen väg, att hon kommer att möta segt motstånd, vägspärrar av illvilja, men också att det finns en styrka i att vara motvalls och avvikande”. Alltsedan Lagerlöf själv debuterade med ”Gösta Berlings saga” 1891, har hon varit svårplacerad. Hyllad författare redan i sin tid, men hur skulle hon hyllas? Hur kunde en intellektuell,

självständig kvinna lyftas fram som något beundransvärt? Lösningen var att ta fasta på sagorna, så att något ursprungligt och omedvetet verkade styra hennes skrivande. Också lärarinnerollen blev viktig i den offentliga bilden. Det har suttit hårt inne att få en mer komplex bild av Lagerlöf att framträda, en bild som framhäver hennes levande intellekt och litterära medvetenhet, liksom hennes passionerade kärleksförhållanden och politiska tydlighet i avgörande frågor.

Lagerlöffforskningen har under de senaste decennierna ihärdigt rensat bland vanföreställningarna. Men det tar tid att vända på uppfattningen om en ikon. ”Jag vill sätta världen i rörelse” kan mycket väl vara den berättelse som slutligen etablerar en sannare Selma Lagerlöf i det kulturhistoriska medvetandet.

Agota Kristof
”Den stora skrivboken etc”
Övers. Marianne Tufvesson, - Wahlström & Widstrand
2 Ungerska Agota Kristof kämpar i denna majestätiska trilogi med språket och minnena. I trilogins

första del, "Den stora skrivboken", följer vi ett tvillingpar som på grund av kriget och svälten transporteras till mormor på landet. Mormor som i den lilla byn kallas "Häxan". Hon kallar å sin sida barnen för "horungar". Det blir en enda lång termin i den mänskliga misärens skola. I de följande böckerna, "Beviset" och "Den tredje lögnen" turneras berättelsen. I sin recension skrev Maria Schottenius att "Agota Kristofs trilogi är en sinnrik och egenartad, närmast genial, gestaltning av krig, exil, flykt, rotlöshet, våld och desperata

försök till överlevnad i icke namngivna länder, städer och byar".

Matilda Gustavsson

"Klubben"

Albert Bonniers förlag

3 I "Klubben" vidgar och

fördjupar Matilda Gustavsson det reportage som slog ner som en bomb i Kultursverige hösten 2017.

Gustavsson berättar om den oroliga tiden före publiceringen, om de darriga telefonsamtalen till kvinnor som blivit våldtagna, och har dessutom mött fler offer.

Fram träder en mörk bild av Stockholms kulturvärld under de

senaste decennierna, där en man tog sig – och fick – rätten att göra som han behagade, stärkt av Svenska Akademiens unika beskydd. Gustavssons sansade och klarsynta skildring försätter läsaren i ett tillstånd av akut allvar. Det är ett berättande som gör ont, men som också släpper in ljuset.

Patrik Svensson

”Ålevangeliet”

Albert Bonniers förlag

4 Ålen har fascinerat naturvetare och filosofer genom årtusenden. Patrik Svensson har skrivit en ålens kulturhistoria med sådan

kraft att han hyllats av kritikerna och fått Augustpriset. Ålen blir också en berättelse om hur han och hans far kunde mötas i fisket, och en fråga om ursprung, relationer och överlevnad: ”Vad Patrik Svensson så småningom skriver fram är en klassisk bild av Folkhemmet, ett kärleksfullt porträtt framför allt av den generation som lämnat statarlängorna och utedassen och migrerat till egna hus med garage, bil, fruktträd och växthus”, skrev DN:s Jens Christian Brandt i sin recension.

Steve Sem-Sandberg

"W"

Albert Bonniers förlag

5 I romanen "W" berättar Steve Sem-Sandberg den tragiska historien om Johann Christian Woyzeck, fotsoldaten som 1821 mördade kvinnan han älskade. Romanen är ett mästarprov. De långa marscherna genom Europa skildrar en hopplöshet som inte släpper greppet om läsaren – är det Woyzeck som är sjuk, eller är det de eviga krigen och ett våldsamt klassamhälle som deformerar honom? Sem-Sandberg gör det förflutna levande igen, ser människan

bakom historiens och fältslagens dimmor. "W" präglas av författarens psykologiska känslighet, men också av hans djupdykning i de rättsprotokoll som finns bevarade.

Rachel Cusk

"Kudos"

Övers. Rebecca Alsberg, Albert Bonniers förlag

6 Med "Kudos" avslutar Cusk romantrilogin som inleddes med "Konturer" och följdes av "Transit". "Romanerna framstår som litterära pånyttfödelser", skrev DN:s Malin Ullgren i en essä om Cusks författarskap. I "Kudos"

reser huvudpersonen Faye till författarfestivaler i Europa och skildrar människorna hon möter med en skärpa som inte bara fångar dem, utan också platserna och tiden vi lever i. Berättelserna kretsar kring giftiga äktenskap och skilsmässor, framför allt hörs kvinnor beskriva konsekvenserna av uppbrott från kärleksrelationer. Romankonst det slår gnistor om.

Gunvor Hofmo

”Jag glömmer ingen”

Övers. Eva Runefelt och Staffan Söderblom, Norstedts

7 Den norska poeten Gunvor Hofmo debuterade 1946 med samlingen ”Jeg vil hjem til menneskene”. Hon var då 25 år gammal och chocken som det brutala världskriget inneburit genomsyrar även de kommande samlingarna. Hon hade också en direktkontakt med omänskligheten: hennes älskade väninna hade deporterats och mördats i Auschwitz. Hofmo insjuknade, tystnade under två decennier intagen på mentalsjukhus, men återkom sensationellt till poesin 1971. Om denna svenska samling skrev

DN:s Åsa Beckman: "Hon får oss att förstå den isande känslan av att vara ensam i världen, avstängd från de levande men också från de döda."

Göran Sonnevi

"Det osynliga motstyckets bok"

Albert Bonniers förlag

8 Nittio dikter rymmer Göran Sonnevis nya diktsamling. Den som länge har följt poeten i spåren känner tryggt igen honom. Här finns floran och faunan, träden och fjärilarna och den klassiska musiken, men också nyhetsrapporterna från världens slagfält. Inte längre Vietnam, men

Nangarhar, Aleppo, Raqqa, och Mosul. DN:s Anna Hallberg recenserade boken och framhöll att Sonnevis

"livskommenterande" dikt lyckas åstadkomma en sällsynt balans där "livet utanför och livet innanför dikten väger lika. Jag kan faktiskt inte komma på någon annan nu verksam poet som gör det".

Michel Houellebecq

"Serotonin"

Övers. Sara Gordan, Albert Bonniers förlag

9 Det dröjde inte länge innan den franska litteraturens enfant

terrible Michel Houellebecqs nya roman väckte protester. Den här gången var det faktumet att han utnämnt det lilla västfranska samhället Niort till ”den fulaste plats han sett”. Det fortsatte med en livlig debatt om land och stad och hur nyliberalismen har gnagt sönder samhället. I samband med den franska utgivningen frågade sig DN:s Stefan Jonsson hur det kommer sig att ”den just nu mest prisade författaren i Europa är en militant nationalist med kvinnoosyn från stenåldern och samhällsideal från 1700-talet”.

Maria Stepanova

”Minnen av minnet”

Nirstedt/Litteratur

10 Stepanova är född i Moskva 1972 och har trots sin relativa ungdom en central position i rysk kulturell offentlighet. Hon är essäist, poet, chefredaktör för en nättidning, och gästprofessor i Berlin. ”Minnen av minnet” är hennes första roman. Det är en släktkrönika, men en helt nutidsenlig sådan. Inventeringen av en fasters dödsbo vecklar ut sig till en kartläggning av den rysk-judiska släkten under drygt hundra år, som i sin tur förgrenas till andra författaresh verk och

hågkomster. DN:s Ingrid Elam menade att "hennes 'roman' är en serie resor utan mål eller slut, jag absorberas av dem och sörjer bara att själva boken ändå tar slut".

Ulrika Milles

"Ensamvargar"

Albert Bonniers förlag

11 Stig Ahlgren var under decennierna i 1900-talets mitt en älskad, fruktad och kontroversiell tidningsman. 1944 gifte han sig med den hyllade skådespelerskan Birgit Tengroth. Ulrika Milles har med "Ensamvargar" skrivit en dubbelbiografi om stjärnparet. Om den skrev gästrecensenten

Fredrik Sjöberg i DN: "Ulrika Milles bok berör mig mycket djupt. Mot slutet är den direkt plågsam. Betraktad som kärlekshistoria är berättelsen både gåtfull och magnifik, men den långa nedstigningen från parnassen till helvetet är inget för känsliga läsare."

Aris Fioretos

"Atlas. Fallstudier"

Norstedts

12 I Aris Fioretos nya roman möts figurer från hans tidigare romaner inom ramen för ett forskningsprojekt som utgår från en dödsannons i

morgontidningen. Med en omisskännlig berättarglädje och ett rikt bildmaterial berättas här historien om, och presenteras, den döda Iris Frosts medicinhistoriska anteckningar. Gästrecensenten Gabriella Håkansson sammanfattade i sin recension: ”Det är en helt unik skapelse som aldrig förr skådats i den svenska litteraturen, och det enda man egentligen kan göra när man står inför ett verk av sådan gargantuansk dignitet är att ödmjukt böja sig.”

Tove Ditlevsen
”Gift”

Övers. Ninni Holmqvist, Natur & Kultur

13 I Ditlevsens självbiografiska bok (1971) beskrivs livet i ett intellektuellt Köpenhamn kring andra världskriget. De gifter sig, bedrar varandra, lever i halvöppna relationer, skiljer sig, försöker avbryta graviditeter illegalt. När Tove blivit gravid med en läkare har situationen fördelen att han kan utföra aborten. Men han gör henne också beroende av petidin, så beroende att hon gifter sig med honom. Skildringen av missbruket – den lidande narkomanen och de

övergivna barnen – är djupt smärtsam och skoningslös. Ditlevsen skriver samtidigt med en omisskännlig nykterhet om kärlek, beroende och konstnärskap.

David Vikgren

”Materialvägensägen”

Teg Publishing

14 ”Vakna Varselväst och Överklagat miljöbeslut! Ta av opinionskepsen från Bergskonturerna och ratta en kommunalfullmäktigeplats utan galleria innanför viltfarmsstängslet.” Så kan det se ut i David Vikgrens prosalyriska

”Materialvägensägen”. Titeln anspelar på de vägar som arbetarna trampade upp bredvid det stora järnvägsdragandet i Lappland och Norrbotten. I den österbottniske poetens bok sjunger och virvlar en ”språklig malström av regionalpolitisk rotväliska, dialektala kraftuttryck och galghumor”, som DN:s Magnus Bremmer skrev i sin recension.

Monika Fagerholm

”Vem dödade bambi?”

Albert Bonniers förlag

15 I sin senaste roman vrider och vänder Monika Fagerholm på hur

ett svårt brott påverkar offer och förövare. En brutal gruppvåldtäkt sker i en gymnasiekrets i en finare villaförort utanför Helsingfors. Många år senare vill vissa minnas. Andra vill inte minnas alls. Det blir en suggestiv undersökning av just minne, liksom av klass och kön. Fagerholms levande, egensinniga och poetiska sätt att skriva får läsaren att känna berättelsen i kroppen. ”Det är en stor författare som kan skapa sådan språkenergi”, skrev DN:s Åsa Beckman i sin recension av Monika Fagerholms första roman på sju år.

James Baldwin
”Nästa gång elden”

Övers. Olof Starkenberg,
Norstedts

16 James Baldwin är predikanten som läste Dostojevskij och blev en av 1900-talets viktigaste afro-amerikanska intellektuella. På senare år har hans liv och gärning upptäckts av nya generationer och i år kom två essäer i svensk nyutgåva under samlingstiteln ”Nästa gång elden”. ”Mitt fänghus skälvde” och ”Nedanföör korset” publicerades ursprungligen i 60-talets början, när medborgarrättsrörelsen ännu låg i

sin linda. Baldwin lyfter fram teman som i dag är mer brännande än kanske någonsin: rasism, självhat, separatism och individualism. ”Vill jag verkligen bli integrerad i ett brinnande hus?” frågar han retoriskt.

Tara Westover

”Allt jag har fått lära mig”

Övers. Peter Staffansson, Natur & Kultur

17 Först 17 år gammal kommer Tara till skolan. Innan dess har hon under hela sitt unga liv levt isolerad på en gård i Idaho. Föräldrarna är mormoner och *survivalists* och lär sina barn

framför allt en sak: att förbereda sig för domedagen. Westovers skildring är så mycket mer än själva den extrema uppväxten – hennes berättande har en röst och en form som gjort ”Allt jag har fått lära mig” till en hyllad bok världen över, av Barack Obama så väl som DN:s Kristina Lindquist: ”Det här handlar inte om någon klassiskt klichéartad överlevnarprosa, utan om en författare som på djupet faktiskt vill förstå vad hon har varit med om.”

Lucia Berlin

”Kväll i paradiset”

Övers. Eva Johansson, Natur & Kultur

18 Amerikanska Lucia Berlin föddes 1936 och var verksam som novellist från 60-talet och framåt, men det dröjde till 1981 innan hennes första samling publicerades. "Kväll i paradiset" innehåller 22 av novellerna och kompletteras med den korta självbiografin "Välkommen hem". Berlins värld fylls av ordinära, lite sjaviga gestalter och genom alltihop svävar en doft av alkohol. Greta Thurfjell häpnade "inför själva livet i novellerna, hur fasansfullt, smärtsamt och

överväldigande det är, och hur fullständigt ovärderligt" och inför det faktum att så mycket av materialet faktiskt hämtats från verkligheten.

Lisa Taddeo

"Tre kvinnor"

Övers. Molle Kanmert Sjölander, Atlantis

19 Åtta år av intervjuer blev boken "Tre kvinnor". Lisa Taddeos reportage om tre amerikanska kvinnors erfarenheter av begär och kärlek är en känslig skildring av det mest intima – och en internationell succé.

Intervjupersonerna släppte henne

nära inpå; ibland träffade hon dem strax efter ett kärleksmöte. Och det märks – detta är på riktigt. Med sin bok vidgar hon gränserna för både litteraturen och den undersökande journalistiken – här är själens domäner det dokumentära ämnet. ”Om en journalist kan skriva såhär, då är det dags för skärpning hos många skönlitterära författare”, skrev Aase Berg.

Andrej Platonov

”Jag har genomlevt livet”

Övers. Kajsa Öberg Lindsten,
Ersatz

20 Att diskutera den ryska 1900-talslitteraturen utan att ägna rejäl tid åt Andrej Platonov (1899–1951) vore omöjligt. Den författande elektroingenjören är central och väl representerad i svensk översättning tack vare Kajsa Öberg Lindsten och förlaget Ersatz. I denna drygt 850-sidiga brevsamling möter man bland annat den intellektuelle författaren, den navigerande Sovjetmedborgaren, reseskildraren och den gripande orolige fadern – Platonov vädjar i flera brev till Stalin för sin son,

som fängslats av grumliga skäl.
Gripande.

Jens Lekman ger sig in i kampen för Göteborgs bibliotek

LÖRDAG 14 DECEMBER 2019

**Varför har en internationell artist
som du beslutat att spela på -
biblioteket?**

– Jag blev ledsen och sur när jag hörde om nedläggningarna, det har varit så mycket nedskärningar inom just kulturen sista åren här i Göteborg. Jag förstår att pengar ibland måste sparas men jag tror inte man förstått vilken enorm betydelse en plats som Hjällbo bibliotek har, säger han till DN.

Vad är skälet till att du framträder på just detta bibliotek?

– Jag är född och uppvuxen i Hammarkullen som ligger precis bredvid och spenderade mycket tid på både Hjällbo, Hammarkullen och Angereds

bibliotek. Jag vet vad dessa bibliotek betyder för dem som bor där, som en integrationspunkt där man kan få tillgång till böcker på sitt hemspråk och träffa andra människor, eller som en lugn plats där man kan få göra sina läxor utan att behöva betala femtio spänn för en latte.

Vad har utbudet av bibliotek i Göteborg betytt för dig genom åren?

– Otroligt mycket, jag hade inte gjort musik i dag om jag inte haft tillgång till böcker och skivor från dessa bibliotek. Jag kan se direkta länkar mellan sånt jag upptäckt på

bibblorna och låtar jag skrivit som blivit hittar och som tagit mig runt hela jordklotet.

Vad skulle du vilja säga till politikerna om de nya sparkraven?

– Vissa värden går inte att mäta i siffror. Men om det är siffror ni behöver så fundera kring hur mycket pengar kulturen ändå drar in i den här staden. Jag får minst ett mejl i veckan från en spanjor eller amerikan som rest till Göteborg för att de hört om staden i mina låtar, och då är jag väldigt liten jämfört med Håkan Hellström, Laleh och de andra.

För att inte tala om hur mycket kulturen gör för vårt psykiska och fysiska välmående.

Georg Cederskog

”Jag tror att begäret kommer att ges en ny, mer framträdande plats. För begäret är inte bara något som ska kontrolleras, det är också den kraft varur allt annat kommer.”

Jonna Bornemark.
Född 1973. Professor i filosofi och lärare vid Centrum för praktisk - kunskap på Södertörns högskola. Familj. Tre barn, två hundar, en häst och snart två råttor.
Disputerade 2010 med avhandlingen "Kunskapens gräns, gränsens vetande: en fenomenologisk undersökning av transcendens och kroppslighet".
2018 utkom "Det omätbaras renässans: en uppgörelse med pedanternas världsherravälde".
Medverkar regelbundet i radio-programmet "Filosofiska rummet" och skriver också för Dagens

Nyheter. I oktober höll hon tal inför riksmötets öppnande.

Är för närvarande aktiv inom flera forskningsprojekt, om bland annat relationen mellan människa och djur, autism och graviditet.

Är släkt med kompositören och sångpedagogen Gullan Bornemark på fädernet.

"Samtalet med min pappa i tonåren när jag insåg att inte ens han hade alla svar. Världen öppnade sig och visade där och då upp de oändliga horisonter som omgärdar våra liv."

”Att vara gravid och föda barn. När min kropp inte bara är min, livet går igenom mig och jag inte har kontroll men likafullt måste handla. Innan mina graviditeter var jag nog en huvudfoting, efter dem har kroppslighet varit ett centralt tema.”

”Studierna på universitet och högskola där det fanns miljöer som tog de filosofiska frågorna på allvar och där jag kunde få ta del av mångtusenåriga traditioner (såväl västerländska som utom-europeiska).”

”Den kollektivt existentiella situation vi befinner oss i just nu

med den växande insikten att vi inte kan fortsätta leva på det sätt vi har gjort om vi vill ha kvar en människovänlig planet. Ångest och frihet som två delar i formandet av en annan framtid.”

”Vi kräver ett starkare skydd för kulturen i grundlagen”

MÅNDAG 16 DECEMBER 2019

DN. DEBATT 20191216

Den svenska kulturpolitiken har blivit ett ideologiskt slagfält där vedertagna politiska överenskommelser utmanas. Vi kräver nu att regeringen tillsätter en utredning som

undersöker hur kulturen kan få samma dignitet som bostad, utbildning, social omsorg och övriga grundläggande rättigheter i lagen, skriver företrädare för 17 kulturinstitutioner.

Vi ser med bestörtning ett Sverige där kulturpolitiken blivit ett ideologiskt slagfält och där vedertagna politiska överenskommelser utmanas. I en tid av populism och nationalism nedmonteras demokratier runt om i vår omvärld och yttrandefriheten begränsas. Ofta genom att direkt kontrollera och

styra kulturen. Den alarmerande utvecklingen visar att det rättsliga skyddet för kulturen inte är tillräckligt starkt för att stå emot politisk påverkan. Det är ett hot mot ett av de viktigaste fundamenten för vår demokrati, nämligen allas rätt att utöva och ta del av en fri och obunden kultur. Det är hög tid att kulturen får samma rättsliga dignitet som andra välfärdsrättigheter. Kultur i alla dess former, från teater, cirkus och dans till bildkonst, litteratur, musik och film bidrar till en levande demokrati. Den ger oss perspektiv

på oss själva, våra medmänniskor, samhället vi lever i och vår gemensamma historia och kulturarv. Kultur gör världen lite större. Att fritt kunna delta i kulturlivet och uttrycka sig genom konst är en mänsklig rättighet enligt FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Det är även allas lika rätt att delta och uttrycka sig som utgör grunden för många verksamheter inom kultursektorn. Att verksamheterna är helt eller delvis offentligt finansierad utifrån dessa rättigheter kan ses som en garanti

för att alla som bor i Sverige ska ha möjlighet att tillgå kultur som är fri och obunden.

Bristen i det rättsliga skyddet blir tydligt i grundlagens utformning. Grundlagen slår fast att offentliga verksamheter ska verka för den enskildes kulturella välfärd. Men lagen gör sedan prioriteringsordningen att ”särskilt ska det allmänna trygga” rätten till ett antal specifika rättigheter så som bostad, utbildning och social omsorg och där utelämnas kulturen. Dessa rättigheter är onekligen avgörande i en demokrati. Men

prioriteringsordningen hör till en tid när kulturen inte var satt under systematisk attack. Rätten till kultur förtjänar samma skyddsvärde som rätten till utbildning och bostad.

Inom svensk kulturpolitik har det sedan länge rått enighet över partigränserna kring hur offentliga medel ska användas för att stötta ett fritt och levande kulturliv. Delvis genom de kulturpolitiska målen som reviderades senast 2009 av riksdagen och som slår fast att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kulturen ska

vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft. Riksdagspartierna har även varit eniga kring principen om armlängds avstånd, vilket innebär att politiken skapar förutsättningarna men inte lägger sig i kulturens innehåll. Principen är ingen lag, men något som såväl stat som regioner och kommuner ställer sig bakom.

Under den senaste tiden har vi dock sett flera exempel på hur politiker på kommunal nivå ifrågasätter och utmanar de rådande överenskommelserna. Det ger en oroande fingervisning

för vad som kan ske på nationell nivå om några år.

Vi ser det tydligt i Sölvesborgs kommun där det under kort tid fattats en rad uppmärksammade beslut som bland annat resulterat i att kommunen inte längre ska köpa in det samstyret kallar för ”utmanande samtidskonst”.

Eller när en ledamot i kultur- och fritidsnämnden i Täby kommun krävde att ett samtal på biblioteket om hbtq-frågor skulle stoppas. Detta på grund av att samtalet uppfattades som destruktivt och ifrågasättande av könsrollerna.

I Nacka efterlevdes inte principen om armlängds avstånd när kommunen förhindrade konstverk som var samhällskritiska, rebelliska eller aggressiva från att visas upp under gatukonstfestivalen Wall Street Nacka.

Att sätta detta i relation till hur situationen ser ut i andra europeiska länder kan anses vara extremt. Men i bland annat Polen ser vi hur kontrollerandet av kultur blivit ett viktigt verktyg för ideologisk propaganda. Det har bland annat tagit sig uttryck i att en politiskt laddad film stoppades

av landets kulturdepartement under pågående filmfestival. Eller att chefen för Andra världskrigsmuseet avskedades då museet inte var tillräckligt patriotiskt enligt regeringen. Ett starkare lagskydd behövs för att säkerställa att den offentligt finansierade kulturen står fri från direkt politisk påverkan och inte blir ett ideologiskt verktyg för rådande makt. Vi har tidigare inte sett något behov av en kulturlag för att slå fast det offentligas ansvar för att kultur ska finnas i hela landet och att principen om armlängds avstånd efterlevs. Men

när principen sätts ur spel menar vi att frågan om att ytterligare lagstadga om kulturens frihet och integritet har kommit i ny dager. Därför ställer vi krav på regeringen att tillsätta en utredning som undersöker hur kulturen kan få samma dignitet som bostad, utbildning, social omsorg och övriga grundläggande rättigheter i lagen. Förstärkning av det rättsliga skyddet bör beaktas vid sidan av det uppdrag som Myndigheten för kulturanalys nyligen fick av kultur- och demokratiminister

Amanda Lind för att se över just principen om armlängds avstånd. Parallellt med att det rättsliga skyddet ses över behöver förståelsen för kulturens roll i en demokrati öka och få en bredare acceptans, både bland politiker och allmänheten. Fler måste se vikten av ett mångfacetterat filmutbud, offentlig konst som utmanar och att scenkonst framförs över hela landet. Som helt eller delvis offentligt finansierade verksamheter ser vi det som vår uppgift att öka förståelsen. Därför väljer vi nu att kraftsamla tillsammans.

Den 16 december är det 1 000 dagar kvar till nästa val. Då bjuder vi in organisationer till ett gemensamt initiativ som syftar till att genomföra lika många insatser, en om dagen, som ska visa på kulturens roll för en livskraftig demokrati. Delvis genom att lyfta det vi redan gör, men även genom att skapa plattformar för diskussioner om kultur. Så som debattinlägg, informationsspridning, samtal med politiker och medborgare. Små som stora insatser. Vi uppmanar alla aktörer som vill att ansluta sig till initiativet. Det är

vår övertygelse att vi, mer än någonsin, måste ta debatten om kulturens roll.

Vi kommer att göra det varje dag, tusen gånger om.

Anders Frennberg, vd, Cirkus cirkör

Anna Serner, vd, Svenska filminstitutet

Björn Sandmark, vd, Göteborgs stadsteater

Calle Nathanson, vd, Folkets hus och parker

Challa Gustavsson, tf teaterchef, - Dansens hus

Eric Birath, vd, Fasching

Fransesca Quartey, vd,
Västerbottensteatern
Jesper Larsson, vd, Kulturhuset
stadsteatern

Johan Oljeqvist, vd, Fryshuset
Kitte Wagner, vd, Malmö
stadsteater

Leif Magnusson, chef,
Mångkulturellt centrum

Magnus Aspegren, vd,
Riksteatern

Monica Fredriksson, vd,
Folkoperan

Petra Brylander, vd, Uppsala
stadsteater

Pia Kronqvist, vd, Scenkonst öst

Robert Uitto, ordförande,
Länsteatrarna i Sverige
Stefan Hansen, vd, Unga Klara

Sune är svensk films ständige räddare

MÅNDAG 16 DECEMBER 2019

Svensk film är i kris. Men det är inte Sunes fel. Fyra av fem tidigare Sunefilmer har blivit - premiärårets mest sedda svenska film. Nu åker tjejtjusaren ut på nya äventyr.

Den här gången med sin morfar.

Svensk film riskerar att nå nya bottenrekord i år. Publiken väljer bort svenskproducerat i förmån för engelskspråkiga storfilmer. Under årets första nio månader sjönk andelen besökare till svenska filmer till 10 procent av de samlade biobesöken.

Enligt en ny rapport från Svenska Filminstitutet är etablerade filmserier en av faktorerna som lockar publiken till biograferna. Som exempel nämns "Jönssonligan", "Sällskapsresan", "Beck" och... "Sune".

Sune Andersson dök allra först upp i radio 1983. Det har nu gått 35 år sedan författarna Sören Olsson och Anders Jacobsson skrev den första boken om Sune och hans familj. Sedan dess har den blonda busen varit huvudperson i en lång rad böcker, tv-serier och filmer.

”Sune – best man” heter den sjätte filmen. Sune spelas av Elis Gerdt. Hans knasiga föräldrar - Rudolf (Fredrik Hallgren), Karin (Sissela Benn), syskonen Håkan Bråkan (Baxter Renman) och Anna (Tea Stjärne) ingår också i familjen. Den här gången

medverkar även morfar Helmer (Tomas von Brömssen) som ska gifta sig på ålderns höst.

Jon Holmberg, som hoppade på Sunetåget med fjolårets succéfilm ”Sune vs Sune” står återigen för manus och regi.

– Folk älskar den här familjen. Det är en härlig uppsättning - karaktärer som det finns stora möjligheter att bygga roliga berättelser kring. De flesta kan känna igen sig i deras problem något sätt, påpekar Holmberg.

Av fem tidigare Sunefilmer har fyra blivit den mest sedda

svenska filmen det året.

Kommentar?

– Oj! Det är verkligen intressant och det finns väl ett behov av underhållande familjefilmer som Sune. De brukar i och för sig släppas runt jul då folk är benägna att gå på bio. Sune är också en figur som är välkänd.

Svensk film befinner ju sig i en kris. Biobesökarna väljer bort svenska filmer. Men Sunes äventyr tycks alltid lyckas locka folk till biograferna. Klarar sig den svenska filmindustrin utan draglok som Sune?

Holmberg tystnar. Funderar.

Blickar ner i marken och sedan upp i taket.

– Jag skulle bara gissa om jag försökte svara på det, men det är sorgligt att svensk film befinner sig i kris.

Är du orolig för svensk films framtid?

– Egentligen inte. Jag tror att det kommer att vända. Själva tittandet har förändrats ganska drastiskt den senaste tiden och det är omöjligt att sia om hur det blir framöver. Men så länge folk tar sig till biograferna för att se film så tror jag att det kommer att

finnas svenska alternativ, betonar han.

Jon Holmberg berättar att de har arbetat med filmen in i det sista. "Sune – best man" spelades in under 40 dagar i Göteborg med omnejd i somras och den har premiär 20 december, bara ett år efter "Sune vs Sune". Den sista filmen i trilogin med den nuvarande uppsättningen är planerad att släppas till nästa jul. **Sunefilmerna släpps väldigt tätt inpå varandra. Beror det på att de alltid går så bra och därmed höjer siffrorna för svensk film?**

– Så kan det på sätt och vis vara. Det är klart att det finns en ekonomisk aspekt i det. Många gick och såg förra Sunefilmen och beslutet om en uppföljare kom ju när man såg det. Det gäller att agera medan publiken har förra filmen färsk i minnet.

– Samtidigt har det också att göra med att barnen blir äldre. Elis och Baxter som spelar Sune och Håkan är ju i en viss ålder. Blir de för gamla måste de bytas ut och det vill vi inte eftersom de är så himla bra, tillägger regissören samtidigt som han vänder sig mot

de båda skådespelarna på den upphängda affischen och ler. I "Sune – best man" står Sune inför ett avgörande beslut. Han inser att klassresan äger rum under samma helg som hans morfars bröllop. Han slits mellan att välja en resa med sin stora kärlek Sophie eller att närvara på sin bästa väns bröllop – där han är best man.

– Han vill bestämma sig för vad han tycker är rätt, men det är inte så lätt för honom. Då blir det väldigt obekvämt med många problem, säger trettonårige Elis

Gerdt, som för andra gången gestaltar Sune.

Fjolårets "Sune vs Sune" utspelade sig framför allt i familjens hem och i Sunes huvud. I den kommande uppföljaren väntas mer action, snabba bilar, båtar och spännande miljöer för familjen Andersson.

– Jag har aldrig tidigare hoppat in i en bil i farten, säger Tomas von Brömssen.

– Vi åkte dessutom ribbåt i 250 kilometer i timmen samtidigt som vi skulle byta om. Jag tror inte att jag har åkt så fort i hela mitt liv, det var helt sjukt.

I centrum för filmen står relationen mellan Sune och just morfar Helmer.

– De har alltid varit väldigt tajta. Helmer nämner till och med i filmen att ”här kommer mitt favoritbarnbarn”. Det får man ju inte säga egentligen, men han gör det ändå, skrattar von Brömssen, som själv är morfar.

Tonårige Elis Gerdt och 76-årige Tomas von Brömssen kan hävdas vara varandras motsatser. Den förstnämnde gör sin andra film någonsin samtidigt som von Brömssen får räknas som en ikon i den filmbransch han verkat i

under snart 50 år. Han har varit med i klassiker som ”Mitt liv som hund” (1985) och ”Mannen från Mallorca” (1984). Den unge Gerdt och den äldre von Brömssen fann trots ålderskillnaden varandra omedelbart.

– Jag behövde aldrig ge Elis några tips. Han var så otroligt duktig på att vrida och vända på Sunerollen utifrån sig själv. Den spontaniteten och äktheten kan jag också lära mig av. Det var bara att tacka och ta emot.

Vad är det som gör att så många vill se Sunefilmerna?

– Karaktärerna är så udda med sina jättepersonligheter som sticker ut åt alla olika håll. Sune med sitt velande, lillebrorsan som inte är klok, syrran som är lite obrydd och mamman och pappan som kämpar, men gör fel hela tiden, svarar von Brömssen utan betänketid.

– Det där kan nog alla känna igen sig i. Vi är alla knäppa på våra egna sätt. Sunefilmerna är som livet självt, filosoferar han. När det nu ser dystert ut för svensk biofilm står åter hoppet till att den nya Sunefilmen ska få publiken att vallfärda till

biograferna. Men de många filmerna tycks vara svåra att hålla reda på, även för skådespelarna.

– När kom ”Sunes sommar”? Tio år sedan? säger von Brömssen och vänder sig mot Elis Gerdt.

– 1993.

– Herregud, vad länge sedan!

Nichlas Alsing Pettersson

“Sune – best man”.

Biopremiär: Den 20 december.

I rollerna: Elis Gerdt, Baxter - Renman, Tea Stjärne, Sissela Benn, Fredrik Hallgren Tomas von Brömssen.

Manus och regi: Jon Holmberg.

Sune Andersson dök första gången upp i Sveriges Radio Örebro 1983. Den första boken om Sune, "Sagan om Sune" kom 1984. Totalt har författarna Sören Olsson och Anders Jacobsson skrivit närmare 50 böcker om honom.

Nästa höst är Sune också tillbaka på scen med familjeföreställningen "Sune – Ensam Hemma". Turnén har premiär den 3 oktober i Malmö och föreställningen kommer att spelas runt om i landet.

Toppris för Carl Fredrik Hills kända landskap

MÅNDAG 16 DECEMBER 2019

Carl Fredrik Hills kända landskapsmotiv "Trädet och flodkröken" blev det dyraste verket på Bukowskis Important Winter Sale, och mer än dubblade värderingen med

slutpriset 15,3 miljoner kronor. Målningen finns i sex versioner, varav fyra av ägs av museer: Waldemarsudde, Nationalmuseum, Göteborgs konstmuseum och Sven-Harrys konstmuseum. I denna version syns en figur i förgrunden, enligt Hillexperten Sten Åke Nilsson troligtvis Hill själv. Bukowskis fick 11 miljonnoteringar på sin auktion, liksom även Uppsala auktionskammare på sin internationella kvalitetsauktion. Två fotorealistiska verk av Ola Billgren, "Samtal" och "Själv",

drog iväg till slutpriserna 4,1 respektive 3,75 miljoner kronor.
Birgitta Rubin

Tre startar tester med 5G-nät i södra Stockholm

TISDAG 17 DECEMBER 2019

Mobiloperatören Tre blir först med vad man kallar ett publikt 5G-nät som använder kommersiella radiofrekvenser. Man testar i ett begränsat område i södra Stockholm.

– Vi är lite trötta på att Sverige inte sätter ned foten med 5G, det här är ett sätt att pusha på utvecklingen, säger Tres vd Haval van Drumpt.

I ett område runt Globen och Enskededalen i södra Stockholm ska 100 hushåll utrustas med en 5G-router som de kan koppla till sin dator och på så sätt agera testpatrull åt Tre.

– Vi frigör plats i det frekvensband som vi i dag använder för 4G och använder 5G-utrustning som är utvecklad för dessa frekvenser. Vi har provat

i labbmiljö, men nu vill vi veta hur den fungerar för konsumenter i skarpt läge, säger Tres tekniske chef Per Stigenberg.

Hur snabbt kommer testpersonerna att uppleva nätet? – Två tre gånger snabbare, man ska kunna ladda ned en 1 GB film på 50 sekunder, men det där kommer ju att öka när vi får tillgång till mer spektrum. En annan viktig sak är snabbare svarstider, säger Per Stigenberg. Svarstider handlar om hur snabbt en signal går från en sändare till en mottagare, ett begrepp som är välkänt för onlinespelare – ett

spel måste reagera blixtsnabbt på en knapptryckning för att kännas bra.

Om försöket slår väl ut kommer Tre att fortsätta att bygga ut i Stockholms innerstad.

– Vi är lite trötta som aktörer på att Sverige inte sätter ner foten. Nu försöker vi lära oss för att vara redo när 5G lanseras brett, man hoppas att vårt försök kan vara ett sätt att pusha på utvecklingen, säger Haval van Drumpt, vd för Tre Sverige.

I flera europeiska länder finns det redan utrullade kommersiella 5G-nät, till exempel i Finland. Dock

inte i Sverige, trots att vi har Ericsson, som är världsledande på mobilsystem för 5G.

För ett år sedan höll Post- och telestyrelsen (PTS) en första auktion, det gällde utrymme i det så kallade 700 MHz-bandet. Telia fick plats där, så också Telenors och Tele2:s gemensamma bolag Net4Mobility. Dessa betalade totalt drygt 2,8 miljarder kronor. Operatören Tre blev dock utan licens och har stämt PTS i förvaltningsrätten; man tycker helt enkelt att auktionen var utformad för att gynna med starka finansiella muskler.

Tanken var att PTS i början av nästa år skulle auktionera ut licenser i det kommersiellt betydligt viktigare 3,5 Ghz-bandet. Men i förra månaden meddelade myndigheten att tidsplanen inte håller.

Orsaken är att PTS först måste utreda konsekvenserna av den nya lag, som öppnar för att vissa företag kan stoppas från att leverera om det antas hota den nationella säkerheten.

För Telenor och Tele 2 gäller fortfarande att man ska erbjuda 5G till "de första kunderna" under 2020. Telia har tidigare sagt att

utrullningen skulle börja ”under första halvåret 2020”. Efter den uppskjutna auktionen säger bolagets presstjänst att man ”fortfarande hoppas” uppfylla den ambitionen men att ”det börjar bli ont om tid”.

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

Sanktionsavgift mot databas

TISDAG 17 DECEMBER 2019

Datainspektionen har utfärdat en sanktionsavgift på 35 000 euro, motsvarande 350 000 kronor, mot databasen Mrkoll, som publicerar personuppgifter om svenskar över 16 år.

Mrkoll ska betala sanktionsavgiften för brott mot kreditupplysningslagen och

dataskyddsförordningen då man bland annat publicerat uppgifter om lagöverträdelser.

Dessa uppgifter innehåller särskilda regler gällande GDPR och får därför inte publiceras i kreditupplysningsverksamhet utan medgivande från Datainspektionen, något man inte haft enligt myndigheten.

TT

**Johan
Croneman
: Tittarna
tas som
gisslan i**

konflikten mellan TV4 och Com Hem

TISDAG 17 DECEMBER 2019

TV4 stängs ner för miljoner tittare och parternas ovilja att kompromissa inför julhelgerna är genant. Hur länge ska

miljontals människor inte kunna se TV4?

TV4 och dess vd Carsten Almqvist har tagit på sig offerkoftan i konflikten mellan hans företag och Com Hem – givetvis beroende på att TV4 har det betydligt lättare att nå ut till omgivningen med information om konflikten.

TV4 är offret, Com Hem är den snikne skurken. Det är givetvis inte så svartvitt.

Bägge parterna har tagit tittarna som gisslan i den här förhandlingen – och det är inte olagligt, kanske ur någon aspekt inte ens orimligt, men absolut

osmakligt. Com Hem vill tvinga TV4 att förhandla om sina så kallade OTT-rättigheter, TV4 vill vänta för att också kunna förhandla med andra.

Fråga tittarna om de vet vad OTT-rättigheter är för något (over-the-top-rättigheter)? SVT Play är en OTT-tjänst, liksom Youtube och TV4 Play, och det är också all video-on-demand från till exempel Netflix och HBO, play-tjänster från Viasat och Cmore. Den här tjänsten betalar man extra för, och erbjuds av de som distribuerar nättjänster, till exempel Telia och Tele 2.

I dag äger Telia TV4 och Tele 2 Com Hem. Förhandlingen (som inte ens har ägt rum...!) handlar om att Com Hem vill slänga in - OTT-tjänsterna i den förhandling som gäller distributionen av vanliga TV4.

TV4 vill vänta tills de också kan förhandla med Telia (när Telias köp av Bonnier Broadcasting är helt klart i början av våren).

Klart som korvspat, eller hur? Man tror i vilket fall att OTT-tjänsterna snart kommer att ta över allt tittande, och att vi i framtiden enbart kommer att se till exempel film via mobilen.

Rättighetspaniken sprider sig som en farsot.

I en förhandling om en rättighet hotar man att dra in rättigheterna i ett annat sammanhang. Vi som betalar för TV4 via Com Hem är nu nedsläckta från att titta på fyran linjärt, vi kan inte heller se Cmore's kanaler.

Visst blir det intressant att se hur tittarna kommer att kompenseras, hur mycket mindre det blir att betala för per månad så länge de inte levererar vad de lovat. Det är ju minst sagt ett riktigt skurkaktigt beteende, rent av bedrägeri: Att ta betalt i förväg för

en tjänst som man sedan aldrig utför.

Jag tycker att det är rätt allvarligt att TV4 stängs ner för miljoner tittare. Och parternas ovilja att kompromissa inför julhelgerna är genant usel.

I stället för den här rapporten från en förhandling om en förhandling som inte ens ägt rum (de sägs dock nu prata med varandra) hade jag tänkt berätta om en julklappsthiller från BBC i sex delar på just Cmore som ni helst inte bör missa (lär väl också dyka upp i TV4 så småningom): "The capture".

Det gäller att sova ut ordentligt, sitta rak i ryggen och koncentrera sig stenhårt – i slutet av fjärde delen sade jag högt, rakt ut, till mig själv: ”Nämen nu fattar jag fan i mej ingenting!”

DN:s Nicholas Wennö kallade för någon vecka sedan ”The capture” för en ”övervakningsthriller”, och det är på pricken. En snårig, men oavlåtligt spännande och skrämmande historia – det ser ut som en framtidsversion, men det är en samtidshistoria. Vi är nämligen där nu, i det övervakningssamhälle vi så länge har varnat varandra för.

Den unga karriärsugna kriminalinspektören Rachel Carey kommer från den brittiska antiterrorheten i London, nu är hon tillfälligt utlånad till våldsroteln, och hennes första fall ser mer än glasklart ut: En misshandel och en kidnappning av en människorättsadvokat, hela händelsen finns dessutom på så kallad CCTV, övervakningskameror, och man ser till och med helt klart vem förövaren är. Tydligare kan det väl inte bli? Det kan det tydligen. Inget är vad det ser ut att vara. Seriemaraton som

julklapp, som TV4 och Com Hem
nu blåser dig på.

Följ händelseutvecklingen i -
konflikten på dn.se/ekonomi

Johan Croneman

johancroneman@gmail.com

Färre journalister dödas men fler fängslas

TISDAG 17 DECEMBER 2019

**Trots att pressfriheten fortsätter
att minska världen över, med
allt fler utsatta journalister som
följd, är antalet yrkesutövande
som dödas färre än på 16 år.**

**Det visar årsrapporten från
Reportrar utan gränser.**

Enligt rapporten dödades 49
journalister i tjänsten 2019, vilket
är den lägsta siffran sedan 2003.

Det kan jämföras med
genomsnittssiffran 80 dödade
journalister per år, de senaste tio
åren.

Årets låga siffra beror främst på
att färre journalister dödas i
krigsområden. I Syrien, Jemen
och Afghanistan har sammanlagt
17 journalister mist livet i år,
jämfört med 34 under förra året.
Fler journalister, 59 procent,
dödas i dag i länder där det råder
fred än i länder där det råder krig.
– Gränsdragningen mellan länder
i krig och fred håller på att raderas
för journalister. Att färre
journalister dödas är välkommet,

men 49 dödade är 49 för många,
säger Erik Halkjaer, ordförande
för Reportrar utan gränser Sverige
i ett pressmeddelande.

Samtidigt som färre journalister
mister livet, visar rapporten att
allt fler fängslas. I år rör det sig
om 12 procent fler än förra året,
eller totalt 389 journalister.

Närmare hälften av dem sitter
fängslade i Kina, Egypten eller
SaudiArabien.

Kajsa Haidl

kajsa.haidl@dn.se

Köpta strömningar ett hot mot musik- branschen

TISDAG 17 DECEMBER 2019

**Köpta lyssningar och köpta
följare har blivit ett hot mot -
Spotifys och andra
musiktjänsters
betalningsmodell. Med**

**uppblåsta siffror framstår
artister som hetare och mer
framgångsrika än de egentligen
är. DN har kartlagt ett problem
som diskuteras intensivt i -
musikbranschen.**

Tidigare i år släppte en svensk
artist en ny låt på Spotify.

Inledningsvis gick låten hyfsat.

Men plötsligt stack den uppåt på
den svenska topplistan.

Från en dag till en annan fem-
faldigades antalet lyssningar på
låten. Den letade sig in på listans
toppskikt.

Dagen därpå sjönk dock siffrorna
till ungefär samma nivåer som

låten legat på tidigare dagar. Och ytterligare några dagar senare var låten försvunnen från topplistan. Flera personer med insyn i den svenska musikbranschen, som DN har talat med, har reagerat på hur låtens siffror har fluktuerat. Händelsen är inget isolerat fall där en låt plötsligt rusar på listorna, utan belyser ett fenomen som diskuteras intensivt inom musikbranschen just nu: Går det att lita på strömningstjänsternas siffror? Eller kan de manipuleras? Vad som hänt i det enskilda fallet är inte klarlagt. DN har varit i kontakt med artistens

presskontakt och skivbolag. Ingen av dem vill kommentera ärendet.

– Vi kommer inte gå in på enskilda artistfall. Vi kan bara säga att när vi ser att något inte stämmer så tar vi det samtalet tillsammans med artisten och Spotify, säger en person vid artistens skivbolag.

* * *

Sedan musikindustrin digitaliserades har den illegala nedladdningen bromsats. En krisande bransch har återupplivats och genererat miljardintäkter till plattformar och skivbolag. Enligt färskast siffror

utgör strömningen på plattformar 80 procent av alla intäkter i musikbranschen, till exempel från Spotify, Apple Music och Youtube. Men det är en modell som är beroende av att lyssningsstatistiken den baseras på är korrekt. Det pågår just nu diskussioner i musikbranschen kring riskerna för att siffrorna manipuleras och pumpas upp i syfte att ge artister att få högre royaltyer och högre platser på topplistorna.

En svensk rapartist publicerade i förra veckan ett inlägg på sociala medier där han påstod sig ha ”sett

folk som köpt streams och topplistplaceringar” som därpå fått ”nominering för sitt framgångsår”. Kort därpå redigerades inlägget och anklagelserna om köpta strömningar togs bort.

– Om det stämmer att folk köper streams så är det ju att jämföra med dopning, säger Ebba Lindqvist, som driver ett pr-bolag och har mångårig erfarenhet inom musikbranschen.

– Det är också illojalt mot branschkollegorna, det är nog många artister som inte fuskar som ser siffrorna och tänker: ”Vad

gör jag för fel, varför når inte jag dit?”

Daniel Jäger är strategianalytiker på upphovsrättsorganisationen Stim. Han berättar att frågan om manipulerade strömningar har varit ett fokus under 2019 inom ramen för Stims internationella samarbeten. Manipulation är ett problem av flera skäl, menar han. – I slutändan handlar det om stöld. Pengar hamnar i fickor där de inte hör hemma och det görs på bekostnad av andra låtskrivare och förlag. Om plattformen är liten kan det få stora konsekvenser för fördelningen,

eftersom fördelningsunderlaget då är mindre och det blir större påverkan.

Det handlar, som Daniel Jäger - beskriver det, om en förtroende-fråga för branschen.

– Stim jobbar hårt för att stå upp för musikens värde, och manipulation av strömningar underminerar det värdet. I slutändan kan det givetvis även påverka konsumenters villighet att betala för musiken och de tjänster som erbjuder den. Frågor kring misstänkt manipulation på Spotifys plattform väcktes på nytt i slutet

av november. En stämning mot bolaget lämnades då in i USA där man krävdes på nära 10 miljarder kronor av indiemusikbolag som hävdar att tjänsten inte betalat ut royaltyer för fler än 550 miljoner strömningar på plattformen.

I stämningen, som Music Business Worldwide var först att rapportera om, står det att Spotify "utan förvarning" raderat alla bolagets artisters låtar i maj 2017. Anledningen ska ha varit att bolagets låtar strömmats "onaturligt" många gånger och därför ska Spotify inte ha betalat

för de 550 miljoner strömningar det handlar om.

Musikbolagen påstår dock att strömningarna har varit "äkta". Spotify har hittills inte kommenterat stämningen men har tidigare uppgett att de försöker motverka problem med manipulation.

I inkomstrapporten för tredje kvartalet 2018 skriver Spotify att arbete pågår med att identifiera och ta bort användare som man anser manipulerar antalet strömningar. Men man inser också hur svårt det är:

”Dock kan sådana användare finnas kvar i våra rapporterade mätvärden på grund av begränsningarna i vår möjlighet att identifiera deras konton”, står det i rapporten.

* * *

DN har varit i kontakt med flera tjänster som hävdar att de kan öka antalet strömningar och följare på Spotify. Det är en handel som sker helt öppet på nätet; Googlesökningar på ”buy streams spotify” och ”buy streams youtube” ger hundratal miljoner träffar.

Oftast kallas tjänsten som erbjuds för ”Spotifymarknadsföring” och innebär alltifrån att man köper strömningar och nya följare, till att man betalar för att få plats på spellistor med många följare och därigenom når en större krets.

Songlifty heter en sådan tjänst. De uppger att de använder sig av ett nätverk på 80 000 personer runt om i världen som avlönas för att klicka på låtarna. Det är dock, uppger en person bakom tjänsten, inte säkert att de här personerna faktiskt lyssnar.

– Vi ber dem bara att spela musiken, inte att lyssna på den.

Det betyder att alla spelningar är verkliga ur statistisk synvinkel men vi kan inte garantera att personen aktivt lyssnar på musiken.

När man köper en kampanj av Songlifty (som påstår sig ha arbetat med Grammmynominerade artister med låtar i topp på Billboard- och Itunes-listorna) kan man utifrån prismodell välja hur många strömningar man vill ha, inom vilken tidsperiod och till och med ställa in vilken marknad man vill rikta in sig på.

Tjänsten erbjuder åtta olika marknader. Bland förväntade

stora länder som USA, Storbritannien och Tyskland hittar man även Sverige.

– Vi har sett en märkbar ökning av intresse i Europa, och i synnerhet i Sverige, säger en ansvarig för tjänsten angående det något oväntade valet.

Och det sägs vara en lönsam affär: Songlifty har enligt egen utsago ökat intäkterna med 120 procent bara det senaste halvåret.

En annan tjänst som riktar sig mot Sverige, Omari MC, säger att de marknadsför ungefär 1 000 låtar i månaden. De tar 770–1 800 kronor per låt beroende på

mängden lyssningar man köper, så om utfallet är i mitten av det segmentet blir inkomsten 1,3 miljoner kronor i månaden. Omari MC säljer platser på spellistor och i dyraste paketet erbjuds man att nå 1,5 miljoner lyssnare.

– Många användare som skapar populära spellistor vill arbeta med oss eftersom de måste kompenseras för sin tid, det finns inget sätt för någon som får hundratal inskickade låtar om dagen att förtjäna sitt uppehälle om de försökte göra det gratis,

säger en person som arbetar för tjänsten.

När DN frågar tjänsterna om Spotify närmade sig dem angående deras verksamhet eller försökt stoppa den svarar de nekande. Songlifty hävdar dock att de blivit kontaktade av strömningstjänsten.

– När vi öppnade upp vår verksamhet för allmänheten fick vi ett upphovsrättsanspråk från Spotifys jurister angående vår logga, som de tyckte var för lik deras. Vi bytte logga och har inte hört av dem sedan dess.

* * *

Hur lönsamt är det för artister att köpa strömningar? Storleken på royaltyer som betalas ut påverkas av flera faktorer, inklusive vilket skivbolag och avtal artisterna har och även vilken typ av konton strömningarna kommer ifrån (exempelvis gratis- eller premiumkonton). Generellt sett kostar det dock mer att köpa strömningar än vad det ger i upphovsrättsersättning. Många strömningar kan däremot växlas in till något annat: bilden av framgång. Mätvärden från musiktjänster är så viktiga att de används vid albumsläpp,

turnéscheman och artistsamarbeten. När nya artister presenteras i marknadsföring eller tidningsartiklar så är det ofta strömningssiffrorna man använder för att visa varför de är värda att skriva om: artisten har så eller så många spelningar på Spotify eller Youtube. – Det är klart att det är lättare att marknadsföra en artist som har många strömningar, det blir ett säljargument, säger Ebba Lindqvist. Men hon menar att medierna också är skyldiga till att retoriken

där det hänvisas till siffror blivit vanligare.

– Vi lever i en tid när allt kan - mätas och ska tävlas i. Och jag tror att vi bara sett början: om fem år kan det vara det enda som räknas.

Daniel Johansson, musikbranschforskare på Linnéuniversitetet, instämmer.

– I takt med att hela världen går över till strömning så blir plattformarna allt viktigare. Men han varnar också för att stirra sig blind på strömningssiffrorna.

– Antalet strömningar är ett ganska dåligt måttvärde på en låts eller artists verkliga popularitet. En låt kan hamna högt upp på en spellista under några veckor, få miljontals strömmar, men så fort den plockas bort är intresset dött för låten. Därför vill branschen hellre se ökningar i antalet följare, likes, delningar och den sortens måttvärden, för att kunna bygga en karriär organiskt.

Ebba Lindqvist pekar på en annan aspekt där siffervärlden möter verkligheten.

– Även konsertbokarna hamnar i en tråkig sits: många strömningar

kan trissa upp gaget för artisterna men så kommer ändå ingen större publik till spelningen. Det är inte bra för spelställena. Det blir också ett falskt konkurrensverktyg för att ta speltillfällena från andra. Enligt amerikanska investmentbanken Goldman Sachs prognos kommer strömningssektorns intäkter att ligga på 340 miljarder kronor per år om tio år. En siffra som ofta återrapporteras, bland annat i Rolling Stone – men som DN inte har kunnat verifiera – är att så mycket som tre till fyra procent av strömningarna, motsvarande tre

miljarder kronor, i nuläget på något sätt kan vara manipulerade.

Det skulle i så fall innebära att miljon- eller miljardtals kronor betalas ut i ersättning på felaktiga grunder, och att summan ökar i takt med att branschen växer.

Så vilka drabbas?

– Det som händer är att värdet per ström smetas ut, och man kan säga att de som utnyttjar systemet på det här sättet ”tar” pengar från andra. Framför allt drabbas rättighetshavarna, alltså artisterna, låtskrivarna, masterägarna, förlagen, säger

Daniel Johansson på Linnéuniversitetet.

Spotify använder sig av en ”pro rata”-modell som avgör hur utbetalningarna fördelas. Det betyder att konsumenternas månadsavgifter läggs i en gemensam pott och pengarna fördelas baserat på hur stor andel som lyssnats, snarare än att man får pengar för exakt antal spelningar. Det betyder också att mängden pengar som kan betalas ut är begränsad, eftersom det bygger på hur mycket plattformen drar in på abonnemang och annonser.

Patrick Vonderau är professor på Institutet för mediastudier vid Stockholms universitet. Han menar att manipulationen rent av kan kallas ett demokratiproblem. – Det har negativ påverkan på samhället i stort. Det blir som ett samhälle eller en marknad där man kan köpa sig röster. Jag kan inte se mycket positivt i det. Men eftersom företagen som säljer strömningar betalar skatt, har kontor och anställda och följer GDPR-lagen så kan man inte kalla det en skuggeekonomi, menar han. Snarare vill han prata om en ”skadlig marknad” och använder

filosofen Debra Satz tanke om att både de stora plattformarna och de så kallade skurkarna deltar i samma spel.

– Med andra ord: Spotify, Facebook och andra plattformar är en transaktionsplats där hela idén med att knuffa en låt eller person upp eller ner på en rankad skala leder till att valet förvandlas till en vara. Och när någonting blir en vara kan det också köpas och säljas.

Ebba Lindqvist är inne på ett liknande spår.

– På ett sätt har nog branschen triggat beteendet, det är så

otroligt mycket prat om hittar och listplaceringar, så det har skapat en besatthet där man hela tiden hänvisar till antalet strömningar och hur många listor man spelas på.

* * *

DN har sökt ledningen på de tre stora musikbolagen i Sverige, Warner, Sony och Universal, för frågor om hur de ser på problematiken.

Mark Dennis, vd på Sony Music i Sverige, menar att det största problemet i dagsläget är att det finns en ”osäkerhet och otrygghet i branschen”.

– Det finns de som menar att saker och ting kanske inte går rätt till. Dialogen som sker i branschen nu är oroväckande. Det finns uppenbarligen inte den där tryggheten som man skulle vilja önska. Men jag tror inte att problemet är så stort som vissa vill påstå. Jag tror att vi pratar om ett fåtal unika fall snarare än ett väldigt stort utbrett problem, säger Mark Dennis.

Han menar att sprids många påståenden och rykten i branschen. Exempelvis säger han sig ha hört kommentarer om att ”alla fuskar” och att siffror för

enskilda artister ”inte kan stämma”. Enligt Mark Dennis saknas dock bevis för vad som verkligen skett och hur utbrett problemet är.

När ni för samtal med Spotify kring de här frågorna, vad har du för bild av hur de agerar?

– Min bild är att de tar det här på stort allvar. Det känns som att det nått något slags peak både här lokalt och på ett internationellt plan. Varken vi eller de vill ha en orättvis spelplan. De är medvetna om problemet. Pågår det manipulation på ett håll, då har

det negativ påverkan på andra, säger han och fortsätter:

– Hur man löser problemet är kanske lite svårare och tar lite mer tid. Det är deras interna prioriteringar som styr det. Men det är inget i vår dialog som tyder på att de inte tar det på stort allvar.

Enligt Mark Dennis har Sony undersökt ”två tre fall” under de nära tio år som han har arbetat på bolaget.

– Det är väldigt lite. Och i de allra flesta fall löser det sig. Vi har haft två tre fall och jag tror att mycket bygger på missförstånd.

Vad för missförstånd?

– En osäkerhet kring: ”Aha, är inte det här okej?” Eller: ”Jag har fått höra att alla gör det här.” Jag har aldrig mötts av ett fall där någon gör det medvetet för att de ska vinna fördelar över någon annan.

Har det lett fram till att ni avslutat samarbetet med någon artist?

– Nej. Inte hittills i alla fall.

Även Stim uppger att de, vid analys av siffror, undersökt fall där lyssningssiffrorna väckt misstankar.

– Det första steget är att kontakta den aktuella tjänsten och

informera om det. De användarrapporter som ligger till underlag för vår fördelning av ersättning till musikskapare kommer till oss som tidigast en månad efter att uppspelningen har skett och därför är det viktigt att tjänsterna snabbt går in och agerar när onaturlig användning upptäcks. De flesta tjänster har också sina egna processer för att upptäcka manipulation, säger strategianalytikern Daniel Jäger. Han menar att strömningstjänsternas och Stims intressen i frågorna är ”väldigt samstämmiga”.

– Det är viktigt för båda parter att upphovspersonerna har förtroende för att fördelningen är rättvis och att underliggande data är korrekt, och båda parter jobbar kontinuerligt för att motarbeta manipulation.

DN har sökt Spotify med flera frågor. Bolaget har genom en talesperson skickat ett uttalande: ”Vi ser väldigt allvarligt på artificiell manipulering av streams och är dedikerade att bekämpa detta på vår tjänst. Vi fortsätter att investera kraftigt i att förfin våra processer samt förbättra metoder för upptäcka, ta bort och

minska effekten som artificiell manipulering har på legitima musikskapare, rättighetsinnehavare och våra användare.

Utöver våra egna ansträngningar i samband med detta branschproblem har vi anslutit oss till en bred koalition av partners inom musikbranschen som stöttar 'Anti-stream manipulation code of best practices' för att dela insikter och verktyg för att bekämpa manipulation", skriver Spotify.

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

Fem sätt som siffrorna manipuleras på.

Köpta strömningar

Flera sajter på nätet erbjuder möjligheten att köpa nya följare eller strömningar av en låt. - Erbjudandena presenteras ofta i olika paket: ju mer man betalar desto större antal. De som utgör följarskaran eller klickar på låtarna uppges vara del av ett nätverk, "affiliates", som får betalt för att spela musiken.

Köpta platser på spellistor

Andra sajter säljer in en låt så den får plats på olika spellistor med många följare. Med plats på tillräckligt många spellistor kan man potentiellt nå miljontals lyssnare.

Loopade låtar

I oktober 2017 kom rapartisten Post Malones låt "Rockstar" högst upp på amerikanska singellistan. Det visade sig dock att låten loopades i ett klipp på Youtube som spelades oavbrutet i 3 minuter och 28 sekunder så att räkneverket snabbt snurrade upp i fler än 40 miljoner spelningar.

Fejkade låtar

2017 avslöjades en bulgarisk hackare med att ha skapat spellistor fyllda med fejkade 30-sekunderslåtar som spelades i loop. Trots att listan bara hade ett tusental följare misstänks personerna bakom spellistorna ha tjänat miljontals kronor, enligt branschbevakande Music - Business Worldwide.

Fan-aktivism

Hängivna fans har en historia av att kunna påverka listplaceringar. Koreanska popbandet BTS skapade Spotifykonton vars inloggningsuppgifter de sedan spridde till fans i andra länder, så

att musiken spelades samtidigt världen över från flera olika enheter. Man har även organiserat donationskampanjer för att samla pengar och köpa abonnemang på Spotify – en amerikansk fangrupp till BTS påstår sig ha spritt mer än 1 000 Spotifykonton för att få låten att klättra på amerikanska topplistan.

**Pressfrihet
och public
service.
Thomas
Mattsson
missar allvaret**

i opartiskhets- frågan

TISDAG 17 DECEMBER 2019

I Thomas Mattssons artikel (10/12) sätts utan vidare likhetstecken mellan pressfrihet och ett oförändrat public service. Det är en smula märkligt eftersom han själv i maj uttalade stöd för en större mångfald av aktörer, i likhet med Storbritannien eller Danmark. Mattson ifrågasatte också "underhållning om feta hundar" i public service.

Nu antyder Mattsson i stället att Näringslivets medieinstitut skulle vilja göra våld på tryckfrihetsförordningen och därmed flyttar "gränsen för det acceptabla" för att vi förordar en bred, borgerligt sinnad, reform av public service. Det är intellektuellt ohederligt att påstå något sådant. Om den flyttade "gränsen för det acceptabla" innebär att man i dag kan påpeka brister, fel och - utvecklingsmöjligheter för ett - public service som för bara några år sedan var omöjligt, är det utan tvekan en mycket välkommen -

utvidgning av det offentliga samtalet.

Att det i Sverigedemokraterna finns idéer om att styra både medie- och kulturpolitiken i en nationalistisk riktning är välkänt, men inte ett skäl att avstå från att bilda en riksdagsmajoritet med partiet för borgerliga reformer. Dessutom finns liknande auktoritära tendenser i Miljöpartiet som genom kulturpolitiken vill fostra en vurm för mångfald och tvångsutbilda kulturstyrelser i postkolonial kritik.

Det är också märkligt att Mattsson inte tycks inse att opartiskhetsfrågan är ett relevant ämne, särskilt när frågan debatteras i hans egen yrkesgrupp. Senast i torsdags (12/12) stod en rad välkända journalister på ett seminarium organiserat av SR och bekräftade att nya journalister i dag har svårare att särskilja personligt engagemang från objektiv nyhetsförmedling än tidigare. En redaktionschef för en större regional dagstidning berättade om en medarbetare som gått på demonstration för en sakfråga hen

nästa dag skulle skriva nyhets-
artiklar om. Detta torde vara det
oacceptabla, inte att vi talar om
problemen.

Att i det sammanhanget inte
heller se Granskningsnämndens
fällningar och kritik mot SVT och
SR som en ny och viktig källa till
kunskap är för mig en gåta.

Carl-Vincent Reimers

**Pressfrihet
och public
service.
Thomas
Mattsson
missar allvaret
i**

opartiskhetsfrågan

TISDAG 17 DECEMBER 2019

I Thomas Mattssons artikel (10/12) sätts utan vidare likhetstecken mellan pressfrihet och ett oförändrat public service. Det är en smula märkligt eftersom han själv i maj uttalade stöd för en större mångfald av aktörer, i likhet med Storbritannien eller Danmark. Mattson ifrågasatte också "underhållning om feta hundar" i public service.

Nu antyder Mattsson i stället att Näringslivets medieinstitut skulle vilja göra våld på tryckfrihetsförordningen och därmed flyttar "gränsen för det acceptabla" för att vi förordar en bred, borgerligt sinnad, reform av public service. Det är intellektuellt ohederligt att påstå något sådant. Om den flyttade "gränsen för det acceptabla" innebär att man i dag kan påpeka brister, fel och - utvecklingsmöjligheter för ett - public service som för bara några år sedan var omöjligt, är det utan tvekan en mycket välkommen -

utvidgning av det offentliga samtalet.

Att det i Sverigedemokraterna finns idéer om att styra både medie- och kulturpolitiken i en nationalistisk riktning är välkänt, men inte ett skäl att avstå från att bilda en riksdagsmajoritet med partiet för borgerliga reformer. Dessutom finns liknande auktoritära tendenser i Miljöpartiet som genom kulturpolitiken vill fostra en vurm för mångfald och tvångsutbilda kulturstyrelser i postkolonial kritik.

Det är också märkligt att Mattsson inte tycks inse att opartiskhetsfrågan är ett relevant ämne, särskilt när frågan debatteras i hans egen yrkesgrupp. Senast i torsdags (12/12) stod en rad välkända journalister på ett seminarium organiserat av SR och bekräftade att nya journalister i dag har svårare att särskilja personligt engagemang från objektiv nyhetsförmedling än tidigare. En redaktionschef för en större regional dagstidning berättade om en medarbetare som gått på demonstration för en sakfråga hen

nästa dag skulle skriva nyhets-
artiklar om. Detta torde vara det
oacceptabla, inte att vi talar om
problemen.

Att i det sammanhanget inte
heller se Granskningsnämndens
fällningar och kritik mot SVT och
SR som en ny och viktig källa till
kunskap är för mig en gåta.

Carl-Vincent Reimers

Kvinnojourer nära förlora bidrag

TISDAG 17 DECEMBER 2019

**Tre ideellt drivna skyddade
boenden för våldsutsatta
kvinnor var en hårsman från att
bli av med det bidrag på
sammantaget sex miljoner
kronor de får årligen av
Stockholm stad. I dag sätter
den blågröna majoriteten stopp
för tjänstemännens förslag.**

– Det hade varit en ekonomisk katastrof för dem, säger Jan Jönson, socialborgarråd, (L). Respiten gäller dock bara ett år – av allt att döma ryker bidraget 2021.

Stockholm stad köper platser på skyddade boenden för kvinnor och barn som blivit utsatta för våld från ett 25-tal olika aktörer. Fyra av boendena drivs av staden själv, fyra drivs av ideella organisationer. Resten är privata aktörer.

De kvinnojourer som drivs i ideell regi har sedan länge haft möjlighet att söka

verksamhetsbidrag. De beviljas av socialnämnden via deras organisations- och föreningsutskott.

I årets förslag till beslut ansåg tjänstemännen att den ordningen inte håller längre. Det strider mot stadens riktlinjer som säger att man inte får ge bidrag till föreningar som i nästa steg säljer en tjänst till staden – en tjänst som i det här fallet dessutom säljs till ett subventionerat pris, vilket snedvrider konkurrensen.

Men det finns fler skäl, enligt tjänstemännen. Det är en lagstadgad skyldighet för

socialtjänsten att efter en biståndsbedömning erbjuda skyddat boende – och eftersom det är en socialtjänstinsats ska den finansieras fullt ut genom ersättningar från respektive stadsdelsförvaltning. Enligt tjänstemännen är det viktigt för att det inte ska bli rättsosäkert för dem som vistas i boendet. Det finns också en risk för att det blir otydligt vem som svarar för kvaliteten och uppföljning av verksamheten. För att ytterligare komplicera saken så har arbetsmarknadsdepartementet i

ett PM slagit fast att det inte är förenligt med EU:s regelverk att ge offentliga bidrag till verksamhet som bör upphandlas offentligt på den öppna marknaden.

När förslaget blev känt för de drabbade jourerna – Alla kvinnors hus, Unga kvinnors Värn och kvinnojouren Somaya – blev reaktionerna omedelbara och starka.

– Det skapade väldigt mycket oro och rädsla. De här kvinnojourerna utför ett oerhört viktigt arbete som redan är hårt ansatt på grund av svårigheter att få verksamheten

att gå ihop, säger Anna Rantala Bonnier, gruppleddare för Fi i socialnämnden.

Tjänstemännens förslag gick dock inte ut på att omedelbart dra in bidragen, utan att trappa ner dem, för att kvinnojourerna skulle få möjlighet att ”vänja” sig vid det som komma skall.

Men av de protester som planerades – bland annat en demonstration – blev det inget. Politikerna i den blågröna majoriteten hann före – och har valt att lägga ett annat förslag till beslut när frågan ska avgöras på

socialnämndens decembermöte i dag tisdag.

– Det hade inte varit rimligt att genomföra det så kort inpå nästa verksamhetsår, det hade blivit katastrof för dem, säger socialborgarrådet Jan Jönsson, (L).

Han anser dock, i likhet med tjänstemännen på socialtjänstförvaltningen, att bidraget ska gå till föreningarnas öppna verksamhet, och inte till de skyddade boendena.

– Nu får de mer tid på sig att styra om och satsa på den öppna verksamheten.

Jan Jönsson understryker att socialtjänstens arbete – som i den här frågan utgår från respektive stadsdel – med att placera kvinnor, barn och våldsutsatta män i skyddat boende fortsätter som vanligt.

– Den här frågan rör enbart föreningsbidraget, som är en mindre del av den totala kakan. Staden köper tjänster från ett 25-tal olika aktörer.

Jan Jönsson vill också dementera ett rykte om att staden skulle förbereda en stor upphandling av alla kvinnojourer, i enlighet med innehållet i ett PM upprättat på

socialdepartementet. Under rubriken ”Ny modell för statsbidrag till vissa ideella organisationer inom brottsofferområdet” argumenteras för att kvinnojourer inte ska skötas av det civila samhället utan konkurrensutsättas enligt LOU, Lagen om offentlig upphandling. – Men det stämmer inte att vi håller på med det, säger Jan Jönsson.

Beslutet som fattas av socialnämnden på tisdag innebär att Alla kvinnors hus får 3,9 miljoner, Somaya kvinno- och

tjejjour får 1,3 miljoner och Unga kvinnors värn får 700 000 kronor.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Isagel.

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

I oktober fick Sverige ansvaret att döpa en Jupiterliknande planet som kretsar kring en stjärna i närheten av Karlavagnen. Efter en omröstning står det klart planeten döps till Isagel och att stjärnan får namnet Aniara. Aniara är dels namnet på det rymdepos av Harry Martinsson som publicerades 1956, dels namnet på det rymdskepp som spelar en huvudrollen i diktsamlingen där piloten Isagel hamnar på fel kurs.

Skurup inför slöjförbud i skolan efter SD-motion

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

Tidigare har kommunstyrelsen i Staffanstorp beslutat att införa nolltolerans mot huvudduk för barn i förskola och skola upp till sjätte klass. Nu har även Skurups kommunfullmäktige beslutat att

bifalla Sverigedemokraternas motion om slöjförbud, skriver Ystad Allehanda.

TT

TV4 släcker C More för Com Hem-kunder

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

Ännu syns ingen ljusning i konflikten mellan Com Hem/Tele2 och TV4/Telia. TV4 meddelar att man släcker playtjänsten C More för Com Hems kunder.

Konflikten mellan Com Hem och TV4, ägda av Tele2 respektive Telia, inleddes när Com Hem för

en knapp vecka sedan släckte ner TV4-kanalerna för sina kunder – motsvarande en tredjedel av Sveriges hushåll enligt företaget. Efter att inledande förhandlingar mellan parterna misslyckades försökte man åter hitta en lösning på måndagen, men även dessa samtal verkar ha blivit fruktlösa. Konflikten trappades istället upp när TV4 på tisdagen meddelade att playtjänsten C More, vanligtvis en betaltjänst men som efter nedsläckningen hållits öppen, stängs för Com Hems kunder. – Vi har helt enkelt inte längre rätt att visa C More via Com Hem.

Det är en följd av släckningen, skrev TV4:s presschef Charlie Forsberg i ett sms till DN på tisdagsmorgonen.

På C Mores hemsida hänvisas Com Hems kunder till att kontakta företaget vid problem. Men Louise Ekman, presschef för Com Hem och Tele2, hänvisar tillbaka till TV4.

Beslutet att släcka ned TV4:s innehåll togs, enligt Com Hem själva, som en sista utväg för att få till en förhandling med Telia om rättigheter att sända kanalens innehåll digitalt.

Det är viktigt inför den digitala satsning som Tele2 vill sjösätta nästa år. Utan ett avtal har Com Hem – som ägs av Tele2 – inga rättigheter att sända TV4.

Tele2 menar att man länge försökt få till förhandlingar om nya rättigheter. TV4 menar å sin sida att Tele2 inte vill betala för de nya rättigheterna, men enligt Tele2 har man inte erbjudits några konkreta prisförslag.

I ett debattinlägg i SvD anklagade Tele2:s vd Anders Nilsson Telia för att ”begränsa möjligheterna för andra än Telia-kunder att ta del av TV4-kanalerna på de sätt

som de flesta kunder redan i dag föredrar, och det som kommer utgöra framtidens tv-tittande. Det vill säga genom så kallad streaming till exempelvis tv, mobiltelefoner och surfplattor.”

Jonas Desai

jonas.desai@dn.se

Josef Svenberg

josef.svenberg@dn.se

Tre anlitar Huawei för 5G-nät

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

Teleoperatören Tre anlitar kinesiska Huawei när det första publika 5G-nätet drar igång i stadsdelen Enskede, i södra Stockholm, skriver Ny Teknik. Valet av Huawei kan ses som aningen kontroversiellt. Den kinesiska telekomjätten har bannlysts av framför allt USA för

att utgöra ett säkerhetshot, eftersom bolaget anses ha koppling till den kommunistiska statsapparaten. Vid årsskiftet träder en ny lag i kraft i Sverige där Säpo och Försvarsmakten får sista ordet innan någon operatör får tillstånd att bygga nya telenät. – Det finns ingen ökad risk i det här 5G-nätet jämfört med något annat nät i Sverige. Vi ställer höga säkerhetskrav på vårt nät och på alla leverantörer och följer alla regler och riktlinjer som finns, säger Tres teknikdirektör Per Stigenberg till Ny Teknik.

TT

Jan Eklund: Uppsalas student- tidning

Ergo dog ung

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

Studenttidningen Ergo är död, åtminstone i pappersform. I lördags kom det sista numret av Uppsala student- kårs tidning som existerat sedan 1924. Jan Eklund minns den roliga och turbulenta tiden som redaktör 1987–1989.

So long, älskade papperstidning. Du har hängt med sedan 1924, men nu är det tydligen slut. Jag får nyheten att Ergo kommit ut med sitt sista nummer. Tidningsdöden har skördat ett nytt offer, ännu en blaska som inte överlevt i den digitala eran. Ergo har förvisso en nätupplaga – och den ska fortsätta uppdatera Uppsalas studenter och doktorander vårterminen 2020. Fast det är ju inte riktigt samma sak. Jag har inte sett tidningen på evigheter, trots att jag var redaktör och ansvarig utgivare

1987–1989. Inget konstigt med det. När studentåren är över och man sätter sig på det sista tåget till Stockholm börjar ett nytt liv. Jag minns tiden i Uppsala med viss glädje, och hade vänner kvar i stan rätt länge, ungdomsåren försvinner dock allt längre bort i diset.

Uppsala verkar sig rätt likt. Vackert, lite sömnigt och traditionstyngt. Det var väl därför man flyttade dit – eller till Lund – för att få uppleva något annorlunda. Seklers knarr av kunskap, fest och akademisk debatt. Nya idéer och gamla ideal

som brakade ihop, i bästa fall ljus lärdom och lättsinne i luften.

Även kyligt snobberi, ungdomsångest och konventionellt grupptänk.

”Vart ska de allihop?” frågade en bråkande figur en annan. De stod och hängde i ett gathörn nedanför Carolinabacken på valborg och tittade på fårskocken med studentmössor som firande vällde nedför backen. ”Till fållan”, svarade den bråkande figurens kompis.

Det var åtminstone så jag minns en av Jan Lindströms teckningar som vi hade glädjen att få

publicera i Ergo. Hans stornästa gubbar var älskade i stans studentkorridorer. Nu heter han Berglin och ritar fortfarande i tidningen, men det var i Svenska Dagbladet han blev rikskändis. Under 00-talet satte Nina Hemmingsson en ny ton i spalterna.

I Ergos första nummer 1924 publicerades en dikt med titeln "Sköldmön" av den unga studenten Karin Boye. Ett år senare höll hon det första "Talet till mannen" på studentkårens vårfest. Hon var radikal – och mest olycklig i Uppsala.

Författaren Anders Ehnmark, som avled i våras, hade ljusare minnen från 50-talets mitt då han var redaktör och inackorderad på Nedre Slottsgatan. I en gammal intervju berättade han att de unga då inspirerades av kvällspressen. Tonen skulle vara fri och hård, inte så fin som i morgontidningarna, och även i studentvärlden behövdes tunga undersökningar och braskande nyheter som berättade om universitetets baksidor. Vid sidan av kulturen och idéerna alltså. Lätt hänt då att man hamnade i öppen konflikt med studentkårens

förtroendevalda. Kårpolitikerna styrdes under min tid av överdriven ideologi – eller bara proppmätt karriärism – och kunde göra livet surt för redaktionen. Vi vädjade hellre till studenternas vidare intressen och ville försöka få fram sanningen om alla små och stora skandaler som gärna sopades under mattan i den lilla staden.

Eller bara skriva om det som intresserade oss i världen bortom Flottsund.

Sydsvenskans kulturchef Ida Ölmedal, som inledde sin bana som redaktör på Lundagård i

Lund, berättade häromåret att några förtroendevalda varit så förbannade att de efter en blöt bal brände upp några nummer av tidningen utanför redaktionen. Så illa verkar det inte vara i det välkammade Uppsala. Men den styrande majoriteten på studentkåren, som fortfarande huserar på Övre Slottsgatan 7, dras med rejäla ekonomiska underskott och säger att de inte längre har råd att ge ut en papperstidning tio gånger om året.

Om man nu vill ge ut en tidning värd namnet. Det verkar högst

oklart. Jag hade turen att vara redaktör under det expansiva 80-talet när vi sålde annonser i massor och därmed skaffade oss svängrum genom att ha ordning på siffrorna. Den möjligheten saknas i dag.

Mina kondoleanser till Ergos sista redaktion och läsare. Må ni leva ett fritt och roligt liv även på nätet.

Jan Eklund

jan.eklund@dn.se

”Man vinner lite men - förlorar väldigt mycket”

ONSDAG 18 DECEMBER 2019

Mer än fyra av tio kommuner att göra besparingar i kulturverksamheten nästa år. Det visar en enkätundersökning som DN har gjort.

Nedskärningarna sker på många håll som en följd av - kommunernas dåliga ekonomi. DN har besökt Växjö – för några år sedan utsedd till årets kulturkommun i Sverige men nu tvingas Det fria ordets hus och konsthallen att flytta.

Växjö.

I december för tre år sedan jublade kulturledningen. Växjö hade tilldelats utmärkelsen Årets kulturkommun av fackförbundet Vision.

Motiveringen inleddes såhär: ”I Växjö kommun spelar kulturen en framträdande roll i samhället

vilket ger eko långt utanför landets gränser.”

Ett par verksamheter nämndes särskilt. En av dem var Det fria ordets hus, en litterär mötesplats för att värna yttrandefriheten och det fria uttrycket.

Det fria ordets hus startades 2014 och var i Sverige det första i sitt slag. Brännande frågor om våra fri- och rättigheter skulle diskuteras. Aktuella röster skulle höras. Fristadsförfattare skulle få en plats att skriva.

– Jag känner mig fruktansvärt stolt att allt det jobbet har gett resultat, och vi kommer att

fortsätta utveckla Det fria ordets hus, sa dåvarande ordföranden i kultur- och fritidsnämnden Eva Johansson (C) till SVT Nyheter Småland efter att priset delats ut.

* * *

En måndag i december 2019 ligger lugnet över den ståtliga disponentvillan på Kristineberg i Växjö. På bottenvåningen här huserar Det fria ordets hus.

Om det var jubel för tre år sedan är tonläget kring kulturen i Växjö ett annat i dag – uppskruvat och irriterat. Inte minst här.

Verksamhetsledarna Nahide Arabadji och Joakim Granlund

berättar att de sedan i maj levt med osäkerhet kring Det fria ordets hus framtid. Då kom de första beskedet att mötesplatsen skulle drabbas av Växjös tuffa ekonomiska situation.

– Vi fick beskedet genom tidningen. Det var väldigt märkligt. Och det har känts konstigt att arbeta vidare när verksamheten blir så pass tydligt utpekad av politikerna, säger Joakim Granlund.

När kommunens ekonomi är kärv ska kultur- och fritidsförvaltningen spara drygt

fem miljoner kronor. Minst två av dem ska sparas på kultur.

Planen är att göra besparingarna genom "samlokalisering".

Kulturverksamheter ska flytta ihop i samma lokaler, vilket ska minska hyreskostnader.

Konkret betyder det att Det fria ordets hus tvingas lämna disponentvillan.

Under hösten har ytterligare ett beslut omöjliggjort att det beslutet skulle kunna ändras. Lokalerna bedöms inte vara lämpliga "för publika evenemang vad gäller brandskydd", meddelade

ordföranden i kultur- och fritidsnämnden.

Det fria ordets hus har dispens att vara kvar några månader till. Vart de sedan ska ta vägen är inte klart.

En plan som diskuterats är att Joakim Granlund och Nahide Arabadji ska få kontor i -

Utvandrarnas hus.

– Vissa dagar är man helt under isen. Vi försöker peppa varandra och fundera på idéer kring hur vi kan jobba på en annan plats. Men utan klara besked kan man inte planera för det heller, säger Joakim Granlund.

– Politikernas försvar från början har varit att verksamheten inte ska röras. Men hela frågan är mycket mer komplex. Att verka i det här huset är ett värde i sig. Nu när vi förlorar det måste vi tänka om helt, säger Nahide Arabadji.

* * *

Den ekonomiska situationen för Sveriges kommuner har varit en het fråga under hösten. Åtta av tio kommuner räknar med att göra besparingar i den kommunala verksamheten nästa år har en enkätundersökning i DN visat (15/10).

DN har nu även gjort en enkätundersökning med kulturförvaltningarna i landets kommuner. Detta för att kartlägga hur det ekonomiska läget påverkar kommunernas kulturverksamhet. 197 av 290 kommuner har besvarat DN:s frågor.

Fler än fyra av tio kommuner som har besvarat DN:s enkät uppger att besparingar inom deras kulturverksamhet är att vänta under år 2020. Frågorna skickades ut i början av november, och fler kommuner – som då inte kunde ge klara besked

– har senare tagit beslut om budget.

Däribland Göteborg.

Kulturförvaltningen måste enligt besked i förra veckan spara nästan 30 miljoner kronor. Reaktionerna har varit starka och på måndagen kom beskedet att beslutet skjuts upp.

Den vanligaste förklaringen från kulturförvaltningar som tvingas spara är att de, likt alla andra delar av kommunen, fått ett ansvar att dra sitt strå till stacken för att minska kostnaderna.

Generellt sett är utgiftsområdet kultur mycket litet jämfört med

kommunala kärnverksamheter som skola och omsorg men även numerärt små justeringar av budgeten kan få tydliga konsekvenser.

Följdverkningar som nämns i svaren till DN:s enkät är nedläggningar av biblioteksfilialer eller lokalhistoriska arkiv. Andra kommuner talar om att man ”osthyvlar” på flera håll. Vanligt förekommande är minskade resurser till bibliotek eller musik- och kulturskolor.

– Det är dystra tider för ekonomin i det kommunala. Hos oss kan vi tydligt se den ”midja” många talar

om: vi har många unga medborgare och många äldre, men inte tillräckligt många i arbetsför ålder, säger Anna-Karin Axelsson, avdelningschef för kultur på Växjö kommun.

Det är sen eftermiddag och hon slår sig ned i en läsfåtölj inramad av bokhyllorna på Växjö stadsbibliotek. Hon berättar om det höjda tonläget just nu. Flera ilskna insändare har skrivits. I somras undertecknade nära 400 personer ett upprop mot nedskärningarna.

”Från frö till planta har Växjö kunnat vara stolt plantskola och

’nettoexportör’, för The Ark, John Lundvik, Musica Vitae, med flera inom andra konstformer. Ska vi inte längre kunna lita på att vår stad har förmåga och vilja att behålla den positionen?”, skrev initiativtagarna i en debattartikel (SMP, 11/6).

– Från politiskt håll har man velat satsa på kulturen länge men nu i hårdare tider måste vi spara. Skulle jag önska, då skulle jag naturligtvis önska att inte det var så, men... säger Anna-Karin Axelsson utan att avsluta sin mening.

Biblioteket ligger centralt på Västra Esplanaden. På andra sidan gatan ligger konsthallen. Även det var en verksamhet som lyftes fram när Växjö utsågs till Årets kulturkommun.

Men nu är hyreskontraktet uppsagt och även konsthallen måste flytta.

Anna-Karin Axelsson säger att även om målet är att nå besparingsmålet genom samlokalisering av kulturverksamheter så kommer det inte hinnas med under nästa år.

– Vi kommer inte hämta hem två miljoner på flyttarna direkt, eftersom vi inte kommer ur våra hyresavtal omedelbart.

Hur ska ni göra det då?

– Dels blir det mindre verksamhet både för konsthallen och för Det fria ordets hus, eftersom de ska flytta och behöver hitta formerna för arbetet i en ny lokal, säger hon och fortsätter:

– Dels drar vi ned på verksamheten för allmänskultur, gör färre evenemang och minskar en del verksamhet här på stadsbiblioteket.

* * *

Utställningarna i Växjö konsthall de här veckorna anspelar på undergång och död.

Konstnären Karin Karinson har byggt inverterade kryptor, och i stora jordhögar ligger raserade byggnadsföremål. Verken ackompanjeras av blackmetalmusik av Nachtlieder. Konsthallschefen Filippa de Vos säger att det är lätt att dra paralleller mellan utställningarna och institutionens nuvarande situation. Men det är bara ett sammanträffande.

Filippa de Vos har jobbat här sedan 2010, de senaste åren som

chef. Hon har länge känt att hon har kunnat arbeta ganska fritt – principen om armlängds avstånd till konsten har fungerat som den ska.

I år tycker hon att situationen har förändrats. Beskedet att de, likt Det fria ordets hus, tvingas flytta kom som en chock, säger hon. – Det var som att någon hällde en hink med kallt vatten över mig, säger Filippa de Vos och gör en bågrörelse med vänsterarmen över huvudet.

Senare föreslogs att de ska flytta samman med Kulturparken Småland, men än är inget slut-

giltigt beslut taget om vilken lokal konsthallen ska inrymmas i. Filippa de Vos säger att det har funnits brister både vad gäller transparens och dialog. Hon beskriver det som en sorgeprocess.

– Nu vinner man lite men förlorar väldigt mycket. Det är min stora irritation och sorg i det här. Om de hade involverat oss hade vi kunna lägga fram alternativa förslag som gjort att det här hade kunnat undvikas. Jag tycker att det varit en hänsynslöshet i hela hanterandet av ärendet.

För henne väcker utvecklingen i Växjö principiella frågor om kulturens roll i dagens Sverige. Om vad politiken vill att kulturen ska tillföra och vem som ska styra över den. Hon säger sig ha förståelse för att det ekonomiska läget får effekter, men ser samtidigt andra tecken i tiden:

– Det känns som att det finns en rädsla för spretighet i kulturens innehåll. Även om man inte är inne och styr i våra detaljer så är det ändå en form av ”rätta-in-sig-i-ledet”-känsla som har uppstått, säger Filippa de Vos.

Hon har hamnat mitt i ytterligare en kulturdebatt i Växjö. Nyligen uppmärksammades förslaget att de pengar som avsätts för konstnärliga utsmyckningar, utifrån den så kallade en-procentsregeln, också ska kunna användas till arkitektonisk utformning.

Både konstnärer och arkitekter har varit kritiska. Att stå i stormens mitt har blivit en prövning för Filippa de Vos. Hon beskriver det som att sitta på dubbla stolar. Å ena sidan ska hon vara lojal mot kommunen, sin arbetsgivare. Å andra sidan

förväntas hon ta ställning för konstnärer och konsten.

– Jag måste väga det mot varandra. Och jag har kanske valt att ta ställning lite mer för konstnärerna.

* * *

På en elektronisk reklamtavla i centrala Växjö blinkar orden ”Fråga Anna nu” fram.

Det är reklam för en internetsajt där man kan ställa vilken fråga man vill till kommunstyrelsens ordförande Anna Tenje (M).

DN träffar henne veckan därpå, när hon är på tjänsteresa i Stockholm. Anna Tenje berättar

att de flesta frågor som kommit in via tjänsten handlat om ungdomskriminalitet, gängbrottslighet och skolan. Ytterst få, kanske en, har handlat om kultur.

– Däremot har jag fått många frågor på annat håll. Så klart. Vi har haft jättelånga diskussioner om det här, säger Anna Tenje. I ett mejl innan vi ses har hon skrivit att hon gärna vill tala om kulturfrågorna ”med tanke på alla missförstånd och felaktiga antaganden”.

– Många har reagerat. Och vår kommunikation har kanske inte

varit helt klockren. Vi borde kanske ha gjort det på annat sätt, men tidigt började man jämföra oss med Sölvesborg, säger Anna Tenje.

Sölvesborg har alltsedan det nya styret, där bland andra SD, M och KD ingår, tog över i fjol blivit en symbol för en förändrad kulturpolitisk inriktning i Sverige.

– Det har varit sluggertendens i debatten och kommentarerna. Det var en ganska tuff ton och då reagerade jag mycket. Vi är så långt ifrån den diskussion man har i Sölvesborg i dag som man kan komma, säger Anna Tenje.

– Vi framställs som kulturfientliga. Och det är vi inte. Budgeten till kulturen har växt varje år de senaste femton åren i Växjö. Det är vi väldigt stolta över. Varför måste ni spara?

– Skatteunderlaget sviker. Det är så enkelt. Pengarna räcker helt enkelt inte till. Och vi gör ju en generell besparing.

Hon betonar att man inte ska minska resurserna till kulturverksamheterna. I stället ska utnyttjandet av lokaler maximeras.

Dessutom har lokalen som Det fria ordets hus sitter i dömts ut.

För både dem och Konsthallen finns också stor potential att utveckla verksamheten på nya platser, påpekar Anna Tenje. Ni blev Årets kulturkommun 2017. Två av de verksamheter som nämndes då var Det fria ordets hus och konsthallen. Vad sänder det för signaler?

– De får andra lokaler. Vi lägger inte ned verksamheten, vi vill inte minska den. Vi vill inte äventyra den. Men för att vi ska kunna fortsätta med allting, och även utveckla och gå vidare måste man ibland göra på ett annorlunda

sätt, så att pengarna räcker till alla.

Om det här ekonomiska läget fortsätter, finns det någon risk att den här typen av verksamheter då måste läggas ner?

– Jag gör allt som står i min makt för att vi ska få ordning på ekonomin och för att pengarna ska räcka. Fortsätter den här kärva ekonomiska situationen, utan att det generella statsbidraget ökar, så kommer alla Sveriges kommuner behöva vända och vrida på saker och ting. Då är ingen fredad.

– Men för att bibehålla attraktiviteten, för att bygga en attraktiv stad och för att kunna lyckas framöver, då är kulturen och kulturutbudet extremt viktigt.

* * *

”Att som besparing flytta Det fria ordets hus från sitt hus är en nerläggning, även om man kallar det något annat”, skrev företrädare för Författarcentrum Syd i en debattartikel i SMP under sommaren efter att beskedet om verksamheten kommit.

Nahide Arabadji och Joakim Granlund säger att det var tufft att få beskedet just under våren. Det

kändes nämligen som att de precis fått en skjuts i arbetet igenom efter flera svårigheter.

Dels har det ibland varit motigt att få uppmärksamhet lokalt, trots att Det fria ordets hus fått såväl nationell som internationell uppmärksamhet. Dels innebar en konflikt, som uppstod när en lokal ordförande från Kommunistiska partiet för två år sedan bjöds in av ett studieförbund att föreläsa här, att uthyrningspolicyn skulle gås igenom.

– Vi har bara funnits i fem år, varav de senaste åren har det varit väldigt mycket ”locket på”. Det tar

tid att etablera en kulturverksamhet, men då måste man få rätt förutsättningar att kunna göra det, säger Nahide Arabadji.

Får ni klara besked kring vad som ska hända?

– Till slut, efter flera månader, var politikerna här och besökte oss.

Jag tyckte det var ett bra möte. De säger bra saker, säger Joakim Granlund och tillägger:

– Men jag vet faktiskt inte vad det betyder. Ofta är det ju skillnad på vad man säger och gör. Men, så är det väl alltid.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

Enkätundersökningen.

DN skickade under början av - november ut enkätfrågor till kulturförvaltningarna i samtliga Sveriges 290 kommuner. 197 kommuner besvarade frågan: "Kommer ni att göra besparingar i den kommunala kulturverksamheten under 2020?" 83 kommuner (42 procent) svarade att de kommer, eller sannolikt kommer, att göra besparingar i kulturverksamheten. 95 kommuner (48 procent)

svarade att de inte, eller sannolikt inte, kommer att göra besparingar. Vid tiden då enkäten gjordes hade flera kommuner inget slutgiltigt besked huruvida besparingar skulle göras eller inte. Sedan dess har bland annat Göteborgs stad föreslagit att kulturförvaltningen måste spara nära 30 miljoner kronor – ett förslag som har återremitterats efter beslut i kulturnämnden.

Vad som innefattas i "kulturverksamhet" skiljer sig åt mellan kommunerna, vilket gör direkta jämförelser mellan olika - kommuner svåra. Exempelvis -

ligger kulturskolan i flera kommuner under barn- och utbildningsförvaltningens ansvarsområde och inte under kulturförvaltningen.

**Alla
skolbarn
skulle
behöva en**

lärare som Else-Britt

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

När man pratar om skolan är det så lätt att fastna i problemen, i allt som inte fungerar.

Visst, nu gör de svenska eleverna äntligen bättre ifrån sig i de internationella Pisa-mätningarna. Likväl är det fortfarande alldeles för stökigt i klassrummen, visar Skolinspektionens statistik. Det är

fortfarande alldeles för stora klyftor mellan skolor. Och det pratas om att det behövs fler lärare, med befogenhet att agera som auktoriteter. Men varifrån ska de komma? Det råder ju brist på dem redan som det är.

Det är lätt att misströsta.

Därför vill jag påminna om hur stor skillnad en enda lärare kan göra, bara genom att verkligen se sina elever: de som är duktiga, de som det går dåligt för, de mediokra, de bråkiga och de tysta. Jag har själv haft många sådana bra lärare, men jag minns särskilt

min lågstadielärare Else-Britt. Kanske för att hon var den första. Else-Britt var strikt på ett lite gammalmodigt vis. Hon var också mycket religiös och hon tyckte om barnasång. Vi började varje dag med att sjunga morgonpsalm, hennes favorit var "Morgon över fjällen".

När vi sedan gick i trean och det äntligen var vår tur att sätta upp den årliga skolpjäsen bestämde hon att vi i stället skulle göra en gudsmusikal. Så där stod vi barn, iklädda lakan, och gestaltade exodus i en exposé över bibliska berättelser.

Else-Britt lät mig sitta i korridoren och läsa bok efter bok under svensklektionerna, och hade överseende när jag fyllde räknehäftet med långa sagor där jag, för skams skull, vävde in mina (felräknade) mattetal.

Det var inte bara mot mig hon var så generös, utan mot hela klassen. Alla fick utrymme att vara sig själva. Fast aldrig på bekostnad av gruppen. Hon var en auktoritet, utan att vara auktoritär. Vi kände att hon tyckte om oss, därför ville vi vara henne till lags.

Men vi var barn, så bus blev det förstås ändå ibland. Jag kommer

särskilt ihåg en gång, jag minns inte vad jag hade gjort, bara att det var något dumt. Då skällde hon inte på mig, nej, hon tog mig i sitt knä och förklarade varför man inte får göra så. Det var så mycket värre, och så mycket bättre.

Else-Britts tålmodigt fasta hand betydde mycket för mig. Men ännu viktigare blir sådana som hon förstås för dem som inte har någon annan. Barn som levat i dysfunktionella familjer och som vuxna ändå mår okej, trots allt, pratar ofta om hur det trots allt fanns någon där som de kunde tanka trygghet och värme hos.

Ibland är det en granne, eller en släkting, eller en skolsyster. Eller en lärare.

Det är rörande, att barn är så ömtåliga och uthärdande på en och samma gång. Det räcker med en enda god person för dem.

När jag frågade på Twitter om andras erfarenheter av lärare som såg dem så handlade många av historierna om detta. I det lilla, och i det stora.

En lärare som föreslog en dyslexiutredning i stället för att bara nöja sig med att ett barn var dåligt på att läsa och stava.

Flera lärare som slöt upp runt ett barn som for illa hemma, och vars mamma sedan dog.

En varm och personlig lärare som ställde höga krav på alla elever, oavsett vad, med motiveringen att ”man vet aldrig vad det är för storheter man har att göra med”.

En musiklärare som lade sin lunchrast på att ge privatlektioner till en begåvad unge utan resurser. Mellanstadieläraren Ingemar som med sitt lågmälda vänliga sätt fick en mobbad pojke att känna sig mindre ensam.

Gymnasieläraren Boel, som matade en förvirrad tonårskille

med tidningsartiklar och böcker. Som tvingade hans vänner att ringa hans mobil när han skolkade, eftersom hon visste att han inte skulle svara på samtal från skolan. Som sade att han kunde bli vad han ville, om han bara ansträngde sig.

Sådan makt har lärarna. Sådana möjligheter att inte bara påverka barns kunskaper om världen, utan att spela en avgörande roll i vilka de blir. En lärare som börjar jobba vid 26 och går i pension vid 65, och förestår klasser om 30 elever, hinner under sitt yrkesliv ha hand om 390 barn. Det är 390 liv.

Tanken hisnar.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

Bråk på skola i Växjö – flera skadade

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Flera personer skadades vid ett stort bråk mellan flera elever på Katedralskolan i Växjö på onsdagen. En person fördes till sjukhus, övriga ska ha fått lindriga skador, uppger polisen för Smålandsposten. Polisen kunde i går inte uppge hur svårt skadad

personen som förts till sjukhus
var.
TT

**”Jag tror att
förnuftet
kommer att
segra”**

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

**TV4 har varit släckt för Com
Hems och Boxers kunder i en
vecka. Nu riskerar 1,6 miljoner
svenskar att missa
”Bingolottos” klassiska uppe-
sittarkväll den 23 december.**

– Det kommer att bli lite tråkigare för väldigt många om det inte löser sig, säger programledaren Rickard Olsson.

Uppesittarkvällen är en av tv-julens stora traditioner. Förra året såg över två miljoner tittare programmet. Men i år kan konflikten mellan TV4 och Tele2 göra att många missar programmet. Om parterna inte kommer överens om ett nytt avtal före den 23 december förblir tv-rutorna släckta.

– Det finns ju andra plattformar att titta på. Men det är tråkigt för

folk att sitta vid en dator i stället för att sitta med släkten i soffan och titta tillsammans. Det är ett slags gemensamhetsprojekt, en stor lägereld som folk kan samlas kring, säger Rickard Olsson.

Programledaren är däremot hoppfull om att parterna ska hitta en lösning före måndag.

– Jag tror att förnuftet kommer att segra och det kommer att lösa sig. Som jag ser det blöder båda parterna ganska mycket. De borde rimligtvis ta sitt förnuft till fånga innan den stora tv-helgen börjar. Just nu är det kamp om folkets gunst i medierna.

TV4:s vd Casten Almqvist säger i ett uttalande att kanalen jobbar för att hitta en lösning före julhelgen, men menar att Com Hem redan sitter på lösningen.

– TV4 kommenterar inte pågående förhandlingar i medier. Men när det kommer till uppesittarkvällen gör vi ett undantag. Com Hem sitter redan på lösningen och har nu full möjlighet att sända uppesittarkvällen på TV4 för föreningslivets skull helt gratis och utan ett nytt avtal, säger han. I fjol genererade spelbolaget Folkspel 189 miljoner kronor till

svenska föreningar, huvudsakligen genom Bingolotto. 52 miljoner kom då från försäljning till omgångarna den 23 och den 31 december.

I år pekar spelbolagets prognoser mot en ännu större siffra.

– Som trenden ser ut i år pratar vi om ett överskott på 75 miljoner under de här två omgångarna. Det är den insatsen den här konflikten har för svenskt föreningsliv. Sen blir summan så klart inte noll om parterna inte kommer överens, säger Folkspels vd Hans Sahlin. Hittills har spelbolaget inte märkt någon avvikelse i försäljningen på

grund av bråket. Däremot har flera föreningar hört av sig och varit oroliga för nedsläckningens konsekvenser. Även om Hans Sahlin tror att konflikten kommer att lösas före måndagens uppesittarkväll förstår han oron.

– Vissa enskilda lokala föreningar aktiverar sin försäljning av lotter främst vid jul och nyår. För dem kan det handla om lejonparten av hela årets intäkt.

– Uppesittarkvällen och nyårs-afton är de särklass största dagarna för ”Bingolotto”, både tittar- och försäljningsmässigt. Det är klart att det inte är bra om

alla Com Hems kunder inte kan titta.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Så kan du titta på TV4 medan bråket pågår

TV4.se

Under konflikten mellan TV4 och Com Hem behöver du inte skapa ett konto för att titta på TV4 via deras webbsida. Du kan dock inte se TV4 linjärt som du ser kanalen på tv, då behöver du skaffa ett konto på tjänsten C More och se TV4 via den. C More är gratis i fyra veckor för nya användare,

dock inkluderas inte sportkanalerna under provperioden.

Med hjälp av Chromecast

Har du en Chromecast-enhet är det enkelt att titta på TV4:s program antingen via din dator eller via en app. Är du uppkopplad till samma nätverk som en Chromecast kommer du i TV4:s app att se en särskilt ikon. Klickar du på den kan du välja att börja chromecasta och väljer helt enkelt de program du vill se. Du vet att du är kopplad till Chromecast-enheten när ikonerna blivit vita. Använder du dig i stället av en

dator kan du via webbläsaren Google Chrome trycka på "visa" i menyn. Där kan du sedan välja "casta" och du får sedan ett förslag på chromecastenheter du kan koppla upp dig till. Du startar sedan videon du vill se från TV4:s webbsida.

Med Apple tv

Att titta på TV4 via Apple tv är relativt enkelt. Du besöker Apple tv:s app store och laddar sedan ned TV4 Play.

Via appen

Appen TV4 Play finns till både Android-enheter, Iphone-telefoner och surfplattor och kan användas

både på surfplatta och i mobil.
Appen har samma utbud som
TV4:s webbsida.

Fler får mer i Moderna museets samlingssalar

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

”Samlingsomhängning”

Moderna museet, Stockholm

Konstvärlden har globaliserats,
konsthistorien breddats och en
mer mångkulturell konstpublik
ställer nya krav – så varje
konstmuseum med självaktning

hänger nu om sina samlingar. Nyhängningen av 19 salar på Moderna museet får en upptakt redan i korridoren som leder till den första salen. Där står en gåtfull möbelpjäs av columbianskan Doris Salcedo, en sänggavel sammansmält med ett klädska, fyllt av cement och halvt begravda plagg.

Den symboltunga skulpturen står på sniskan, konstnären är kvinna och från Sydamerika. En subtil signal om att något nytt väntar, något annat än den länge förhärskande manliga, vita och

västerländska konsthistorieskrivningen.

Den inledande salen "Resor i tid och rum – tidig modernism" ger en konkret känsla av att beträda jungfrulig mark. De ojämna terrakottaplattorna i cyprioten Christodoulos Panayiotous golvverk "Dagar och sekler" (2013) är en taktil upplevelse, samtidigt som det varma naturmaterialet andas tradition.

Rummets främsta blickfång är - Henri Matisse's marockanska landskap, ett fauvistiskt mästerverk från 1912 som fått en

egen vägg. Liksom den jämngamla målningen snett emot, ”Främlingar” av Tora Vega Holmström, som skänkt monumentalitet åt mor och barn i en grupp italienska gästarbetare i Stockholm.

En djärv konstellation, där en mindre känd svensk kvinna får mäta sig med en världsberömd manlig mästare. Ja, nog märks museets ambition att ge plats åt en större andel kvinnor, fler svenska och även utomeuropeiska konstnärer – i syfte att generera ”andra berättelse”.

Nyhängningen är främst tematisk och den övergripande kronologin bryts ofta genom att nutida konst hängts in bland moderna klassiker. Blandningar av olika konstnärliga tekniker är ett annat tidstypiskt grepp. Som i rummet ”Ett nytt seende”, där kubismen blir belyst i relation till nyskapande foto.

Den största salen domineras helt av kvinnor. Rubriken ”Ett eget rum” är hämtad från Virginia Woolfs feministiska appell och dess gensvar speglas i Kajsa Dahlbergs centrala installation, som bygger på alla

understrykningar och kommentarer i biblioteksexemplar.

Här hänger också Sigrid Hjerténs raffinerade rollspel i "Ateljé-interiör", liksom spiritistiska teckningsövningar av Hilma af Klint, i dag internationellt erkänd som abstrakt pionjär.

Runt hörnet hänger även af Klints målningar från serien "Svanen". - Salen "Abstraktionens sfärer" är speciellt livfull. Den snurrar runt idén att sätta konsten i rörelse, synbart i Natalia Goncharovas balettdräkter, skulptur hängande i taket och rysk avantgardfilm.

Öyvind Fahlströms "Dr Schweitzers sista resa" brer ut sig i ett dynamiskt rum med collage och assemblage, där Robert Rauschenbergs berömda get är självskriven och även repliken av Marcel Duchamps "Det stora glaset".

Personligen saknar jag inte Salvador Dalís folkkära "Wilhelm Tells gåta" men surrealismen som stil är rätt klent representerad. I stället kan vi njuta av flera installationer med surrealistisk twist, som Mladen Stilinovics parad av ting, inklusive bakverk som måste bytas ut innan de

möglar. Därtill Ola Pehrsons fantastiska "Hunt for the Unabomber", med 187 handgjorda objekt, och Mona Hatoums "Home" med strömförande köksredskap.

I detta sammanhang är det särskilt skoj att återse Martha Roslers vassa videoklassiker "Semiotics of the kitchen" och Yayoi Kusamas guldfärgade dräkt med fallosartade knölar.

Moderna museets omväxlande omhängning bjuder på många - roliga och genomtänkta möten. Ett grupparbete där intendenterna stött och blött idéer

med andra personalgrupper, så att samlingspresentationen på allvar blivit mer relevant för fler.

Birgitta Rubin

birgitta.rubin@dn.se

”Ett fruktansvärt slag för kulturen i Hässleholm”

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Studieförbunden varnar för att deras verksamhet drabbas hårt när Sveriges kommuner drar ner på kulturen. Hässleholms

**kulturliv går igenom ett stålbåd och där slopas stödet helt.
– Det finns ingen vettighet i något av det här, säger kulturchefen Anders Rosengren om besparingarna som nu genomförs.**

Under stadsfesten i augusti delades flygblad ut på Stortorget i Hässleholm. På flygbladet varnades för vad som riskerade att gå förlorat: ”1 206 kulturarrangemang för drygt 58 000 besökare.”

Siffran var framtagen av de tio studieförbunden i den till ytan största kommunen i Skåne. Den

visade hur mycket de gjorde förra året.

Studieförbunden har länge haft ett ganska starkt stöd från kommunen. 2,2 miljoner kronor under 2018. Men i somras kom beskedet att allt stöd ska slopas.

Några månader senare, i december, har lussebullar och termoskanna med kaffe ställts på bordet i ABF:s lokaler i Hässleholm. Anders Berling, som är verksamhetsansvarig, lutar sig tillbaka mot väggen.

Han berättar att man för några dagar sedan träffades för sista gången med en av grupperna för

personer med funktionsnedsättningar de arbetat med. Aktiviteterna har involverat allt från musik till bakning, datacirklar och körsång.

– Vi har kunnat köra vidare eftersom kommunen haft ett schyst bidrag. Fram till nu har 85 personer varit med. Nu blir det noll och ingenting. Det blir kommunens förlust, säger Anders Berling.

Föräldrar och gode män har ringt upp och frågat vad som ska hända, berättar han.

– Det här har varit den enda stabila verksamheten för flera av

våra deltagare. Vissa har varit med sedan starten för tio år sedan. Det är en del av deras identitet. Vi har skapat riktiga rockband och sångkörer som varit på olika platser och uppträtt. Vid bordet sitter även Patrik Nilsson, folkbildningsutvecklare på Studieförbundet, som är här på besök. De senaste 19 åren har han jobbat med förbundet här i Hässleholm. Han hoppas att några av de föreningar man stöttat kan fortsätta leva, men menar att förutsättningarna försämrats radikalt.

– Det sista du kan ta ifrån folk är kultur. Folk kommer alltid ha behov av det, att lyssna på musik och sjunga. Men nu tar man ifrån människor förutsättningar att göra det riktigt bra, att göra det tillsammans och att hitta andra som kan göra samma sak. DN rapporterade på tisdagen om de kommunala besparingar i kulturverksamheten som väntas nästa år. Fler än fyra av tio kommuners kulturförvaltningar uppger i en enkätundersökning att de tvingas till besparingar. En av de kommuner där kulturverksamheten drabbas

hårdast är Hässleholm. Nära nio och en halv miljoner kronor försvinner från kultur- och fritidsförvaltningens budget. Två tredjedelar av den summan ska dras från kulturen.

– Det är ett fruktansvärt slag för kulturlivet, konstaterar förvaltningschefen Anders Rosengren.

Han ber om ursäkt för att arbetsrummet på andra våningen i Hässleholms kulturhus är stökigt.

– Jag bedriver verksamhet i stället för att hålla ordning på papper.

Besparingarna slår brett men tre delar drabbas tydligast. Förutom att stödet till studieförbunden slopas så läggs även bokbussen ned. Dessutom halveras verksamheten på integrationsprojektet Mötesplats Ljungdala.

Hur är det för dig som chef att behöva göra det här?

– Det finns ingenting kul i det över huvud taget. Jag har funderat jättemycket. När beskedet kom ställdes jag inför valet att vara en del av det här eller inte, säger Anders Rosengren.

En utväg hade varit att sluta.

– Valet hade nog varit ganska enkelt om politikerna kommit dragande med en besparing på två och en halv miljon på något som jag ansåg var helt uppåt väggarna gallet.

– Men nu pratar vi om nio och en halv miljon. All bets are off. Det finns ingen vettighet i något av det här. Ingenstans kan man hitta små hål och plocka ut de summorna. Det är en amputation av verksamheten.

Just därför är han kvar.

– Jag känner att jag har en viktig roll att spela. Att försöka hitta

någon form av balans i saker och ting.

I Anders Rosengrens ögon handlar prioriteringarna i Hässleholm mycket om ideologi. Förslagen att strypa eller minska stöden till studieförbund och integrationsprojekt är direkta förslag från Sverigedemokraterna, säger han.

SD är största parti i kommunen, som styrs av en minoritet bestående av M, KD och L.

Restalliansen, som den ofta kallas, fick igenom sitt budgetförslag efter att kommunfullmäktiges ordförande lagt sin utslagsröst.

Kommunstyrelsens ordförande Lars Johnsson (M) tar emot i litet mötesrum intill receptionen i Stadshuset. Han säger att Hässleholm under lång tid haft en hög ambitionsnivå och satsat mycket på kultur jämfört med andra kommuner i Skåne och även nationellt.

– Vi orkar inte ha den ambitionsnivån i det här kärva ekonomiska läget. Vi har landat i att vi ska försöka skona skolan och barn- och ungdomsverksamheten.

Lars Johnsson ser två huvudförklaringar till den

krisande ekonomin. Dels en demografisk utveckling med allt fler yngre och allt fler äldre, dels ”uppdrag från staten man inte fått kompensation för”, som han uttrycker det.

– Bland annat ett väldigt stort flyktingmottagande. Vi har inte fått kostnadstäckning för det mottagande vi gjort. Det innebär att vi måste hämta hem pengarna på annat sätt. Det blir en kombination av besparingar och en skattehöjning för 2020, något som smärtar mig som moderat. Vi har inte sett någon annan utväg.

Kollegan i alliansen Winnie Aronsson (L) är ordförande i kultur- och fritidsnämnden. Enligt henne stod valet när besparingar krävs mellan att antingen slopa stödet till studieförbunden eller bidragen till fritidsgårdarna.

Det var antingen eller?

– Ja, så var det. Det var tufft, säger Winnie Aronsson, som menar att det var alliansen som på möten beslutade om sina prioriteringar.

Studieförbunden har varnat för att det kan få stora konsekvenser. Tror du att de kan fortsätta finnas kvar?

– De får regionbidrag och statliga bidrag, så det tror jag. Dock i mindre skala kanske.

Tror du att Hässleholm som kulturkommun kommer att klara sig?

– Ja, det är jag helt övertygad om att den kommer. Men vi får landa i det här och jobba vidare med god kvalitet framöver.

Kommunstyrelsens ordförande håller inte heller med om att det sker en nedmontering av kulturen i Hässleholm.

– Det har pratats om ”slakt” och så vidare. Vi kommer fortfarande

att ligga över snittet både i Skåne och i riket, säger Lars Johnsson. Det stämmer, enligt tidigare mätningar från Myndigheten för kulturanalys, att Hässleholm legat över snitten för kulturutgifter per invånare. Men enligt Anders Rosengren ska man tolka den statistiken med försiktighet.

– Man måste titta på vad som ingår. Bland annat har vi en förhållandevis hög kulturkostnad på grund av kulturhuset, jämfört med andra kommuner som inte har ett lika dyrt hus, säger han. På central nivå har flera av Sveriges studieförbund sett tecken

på att kommunala stöd i kommunerna ligger i riskzonen.

– Vi ser med oro på utvecklingen. Man nedmonterar folkbildning och kulturverksamhet runt om i landet. Det är inte bra. Det är verkligen inte bra, säger Joachim Lindqvist, tillförordnad förbundschef på Studieförbundet Vuxenskolan.

– Vi är väldigt bekymrade över det här. De minskade kommunala bidragen får en direkt påverkan på kulturen, säger Gustav Öhrn, förbundschef på Studieförbundet.

24 kommuner ger under 2019 inget stöd till studieförbund, enligt siffror från bransch- och intresseorganisationen Studieförbunden. Jämfört med i fjol har det totala kommunala stödet minskat med nio miljoner. En tvåprocentig nedgång, undantaget inflation.

– Vi har lång trend av nedskurna anslag från kommuner, landsting och regioner. På 25 år har 70 procent av anslaget från kommunerna dragits ned, realt sett. Det är en massiv nedskärning, säger David

Samuelsson, generalsekreterare på Studieförbunden.

Han ser tre huvudsakliga typer av argument som används för att motivera att stöd dras in: ekonomiska (att kommuner har ont om pengar), marknadsmässiga (att människor bör betala själva för att delta) eller ideologiska (att politiker inte gillar förbundens inriktning).

Ann-Sofie Olding, förbundschef på Medborgarskolan, säger att situationen för studieförbunden varierar stort i landet men att man i vissa kommuner kan se en

”påtaglig neddragning av bidragen”.

Hur ser ni på att stödet i Hässleholm tas bort helt?

– Det är svårt som enskilt studieförbund att ha synpunkter på prioriteringar i en specifik kommun. Men givetvis beklagar vi att man inte förmår lyfta blicken och se de fördelar närvaron av studieförbund ger i kommunen kulturellt, socialt och vad gäller samhällsnytta.

När Hässleholm slopar det kommunala stödet till studieförbunden riskerar det att få

följdverkningar, menar flera av de DN talat med.

Medborgarskolan framhåller att det blir en ”dubbel” förlust eftersom regionen kopplar sin bidragsgivning till kommunens. Anders Rosengren påpekar att det för kommunen kan innebära förlorade hyresintäkter, då studieförbunden kommer att hyra färre lokaler.

Dessutom får förbunden svårare att stötta det lokala föreningslivet. Och i och med besparingarna ska föreningsstödet minska med sju procent nästa år.

En av de äldre kulturföreningarna i Hässleholm är musikforumet Perrong 23. De har funnits sedan 1977 och huserar nu ett tegelhus i närheten av stadshuset.

Sofie Ward, som är medlem i föreningen, visar runt i lokalen. Här syns spår efter en mängd konserter och fester. Flera framgångsrika band har kommit från Hässleholm men Sofie Ward har sett att många lämnat staden. – Allt har gått ned sedan de började riva replokaler. För tio år sedan fanns det hur många som helst här. Jag tror inte att folk ser någon framtid i att uttrycka sig

genom kulturen, säger Sofie Ward.

”Perrongen”, som hon kallar den, har varit en mötesplats för många musikintresserade. Ofta snackas det om spelningarna som Bob Hund och Slagsmålsklubben gjort här. Och när punkbandet Lastkaj 14 spelade i fjol hade några fans åkt nattåg från Skellefteå för att se dem på plats.

– Bidragen från kommunen har dragits ned under lång tid. Det har nära på halverats sedan jag började vara aktiv. De flesta ser nog ”Perrongen” som en liten vårta som biter sig fast på

kommunens kropp, säger hon och skrattar.

I fjol stod föreningen i centrum för en debatt som även fick nationellt intresse. Deras bidrag riskerade att dras in helt sedan politiker i Hässleholms kulturnämnd reagerat mot bokningen av standupturnén Funny Fuckup. En av de medverkande var den då omtalade komikern Anton Magnusson, delvis känd under artistnamnet Mr Cool.

Han kom aldrig hit den gången men kommunen skickade en tjänsteman till Perrong 23 för att

se om föreningen ”följer nämndens riktlinjer”. Bidraget för föreningen blev till slut kvar och i vår har man bokat en ny föreställning med Anton Magnusson och kollega Simon Gärdenfors. På grund av kontroverserna i fjol hålls spelplatsen än så länge hemlig. – Hela den debatten blev så komisk så vi kände att vi måste boka dem igen. Hittills har vi inte fått en enda reaktion. Men det kommer säkert, säger Sofie Ward. I källaren till ABF:s lokaler i Hässleholm ligger sopsäckar på golvet. Ett trumset har skruvats

isär. Pukorna har staplats på bastrumman.

På väggen i källaren hänger en reklamplansch för 2012 års upplaga av musikfestivalen Siesta. En konkurs tvingade festivalen att lägga ned, men det året var lineupen mycket namnkunnig. Långt ned på listan, under band som Death Cab for Cutie, NOFX och The Hives står namnet på en av världens i dag mest kända rappare, Kendrick Lamar.

Det är rätt stort, att han var här?

– Jo, men jag minns 2009, svarar Patrik Nilsson på Studieförbundet och fortsätter:

– Då slängde de i väg förfrågningar till både Placebo och Sonic Youth utan att tro att någon ens skulle svara. Men båda tackade ja till att komma hit. Det var en annan tid för Hässleholm. Studieförbundet och ABF vill båda försöka behålla kontoren i kommunen. Det är en strategiskt bra plats att utgå från i regionen. Men färre aktiviteter kommer det att bli – mer fokus läggs på andra kommuner.

Vad går förlorat med indraget stöd till studieförbunden i Hässleholm? Det är svårt att svara på, menar de representanter vi

träffar. Att beskriva värdet, inte minst det ekonomiska, är något som alla som jobbar med kultur kämpar med.

Patrik Nilsson gör en liknelse med Youtube och vad som sker när människor som fastnar i tittandet på en och samma typ av kanaler. Då blir de fast i ett och samma tänkande, menar han.

– Vi kommer in med andra möjligheter. Om inte det görs, då riskerar många människor att aldrig få andra intryck. De förlorar möjligheten att mötas och utvecklas tillsammans med andra, exempelvis i en musikstudio. I

stället skapas en likriktning och det är väldigt farligt, säger Patrik Nilsson.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

Enkätundersökningen.

DN skickade under början av november ut enkätfrågor till kulturförvaltningarna i samtliga Sveriges 290 kommuner. 197 kommuner besvarade frågan: "Kommer ni att göra besparingar i den kommunala kulturverksamheten under 2020?" 83 kommuner (42 procent) svarade att de kommer, eller

sannolikt kommer, att göra besparingar i kulturverksamheten. 95 kommuner (48 procent) svarade att de inte, eller sannolikt inte, kommer att göra besparingar. Vid tiden då enkäten gjordes hade flera kommuner inget slutgiltigt besked huruvida besparingar skulle göras eller inte. Sedan dess har bland annat Göteborgs stad föreslagit att kulturförvaltningen måste spara nära 30 miljoner kronor – ett förslag som har återremitterats efter beslut i kulturnämnden. Vad som innefattas i "kulturverksamhet" skiljer sig åt

mellan kommunerna, vilket gör direkta jämförelser mellan olika kommuner svåra.

Kan pirater rädda forskningen från roffarna?

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Sverige lägger miljarder på forskning men det som finansierats av allmänheten är inte allmänt tillgängligt. När förlagsjätten Elsevier låser in forskningen i dyra prenumerationer och blåser

universiteten på miljoner sätter Roland Paulsen sitt hopp till piratbibliotek.

Här ett förslag på en affärsmodell: Forskare skickar resultatet av sin vetenskap till dig i form av artiklar. Du kan välja att publicera artiklarna i olika tidskrifter som du äger. Du behöver inte betala något. Staten har redan betalat forskarna och de vill inget hellre än att du ska publicera deras alster. För att sortera bland vilka artiklar som är värda att publicera kan du använda dig av granskare och redaktörer vars löner staten betalar. Det räcker om du avlönar

några chefredaktörer och folk som kan underhålla en webbsida.

Låter bra va?

Då har du inte hört det bästa: Du ser till att ingen får läsa något av vad samhället har skänkt dig. Om någon vill se en artikel tar du minst 200 kronor för den i e-format. Inte ens forskarna får se vad andra forskare har skrivit. Enda möjligheten för forskarna att läsa är om staten betalar prenumerationer via universitetsbiblioteken. Det är nu du säger att forskning är snordyr och att du tyvärr måste ta ut

skyhöga avgifter. Du blåser alltså staten på vad staten skänkt dig – och staten går med på det!

Du gissade det. Någon annan har redan hunnit före.

Men här en fortsättning som måste ha förvånat entreprenörerna:

Universitetsbiblioteken börjar i flera länder, däribland Sverige, vägra att förnya prenumerationerna. Du ser fram emot att forskarna ska göra uppror, men finner att de är nöjda med bojkotten. Du börjar undersöka hur de gör för att hänga med i den senaste

forskningen och upptäcker att pirater har tankat ner alla artiklar och gjort dem tillgängliga för allmänheten på sajter som är betydligt mer lättnavigerade än dina egna.

Nå, detta blev åtminstone ödet för Elsevier, det nederländska förlag som äger över 2 500 e-tidskrifter, däribland The Lancet, och har en vinstmarginal på närmare 40 procent (högre än företag som Google och Amazon). Våren 2018 sa svenska universitetsbibliotek upp avtalet med Elsevier i protest mot deras priser. En motståndshandling som omskrevs

världen över. Den 22 november blev det klart att Elsevier ger med sig en aning och låter en större andel av svensk forskning bli öppet tillgänglig.

Det nya avtalet har beskrivits som en stor framgång. Det tål att diskuteras. Helt klart är det ett viktigt steg i att göra sig kvitt en parasitär verksamhet vars enda idé är att blåsa universitetsbibliotek. Denna verksamhet tar sig dock flera uttryck.

Första gången jag fick en bok publicerad av ett akademiskt prestigeförlag var jag så enfaldigt

glad som bara en nypublicerad forskare kan vara. Jag viskade förlagsnamnet innan jag somnade och sov så skönt. När jag vaknade bläddrade jag belåtet igenom namnen på de som tidigare gett ut sina verk där: Isaac Newton, Albert Einstein, Bertrand Russell. Inte för att jag kände mig som en av dem eller så.

Jo, det gjorde jag. Lite.

”Kommer den som paperback också eller bara hardback?” frågade en okänslig kollega.

”Det blir väl både och”, sa jag utan att veta vad han talade om.

Jag gick in på mitt kontor och satte mig att googla. Hardback. Ni vet de där böckerna som forskare skrivit som kostar närmare 2 000 kronor och man tänker måste rymma instruktioner för hur man bygger en atombomb eller någon annan avancerad kunskap som helst bör hållas hemlig? De handlar inte om hur man bygger en atombomb.

”Hardback” betyder inbunden bok, men hos akademiska förlag kan det även betyda ”bok avsedd för att blåsa universitetsbiblioteken”. Några välbeställda bibliotek som vill

vara heltäckande köper. De blir också de enda som köper.

Ofta släpper förlagen en billigare version efter ett år, vilket visade sig vara fallet för mig, men förvånansvärt ofta kommer boken bara som hardback.

Hur är det möjligt? Att skriva en bra vetenskaplig monografi tar vanligen flera år. Hur kan forskare gå med på att låsa in sitt arbete i ett fåtal biblioteksmagasin runt om i världen?

Här tycks affärsmodellen vara: ”Du får en bok publicerad som är garanterad att inte nå några läsare. Vi blåser några bibliotek

och tillgodoser samtidigt ditt bottenlösa bekräftelsebehov genom att låna vårt förlagsnamn åt ditt cv.”

Tänk alla forskare som rusiga av egoboost välkomnar denna golden shower! Nog skär det i hjärtat.

Fenomenet illustrerar varför forskarsamfundet inte är någon vidare revolutionär kraft i dag.

Hetsade att publicera i rätt sammanhang är tendensen att lägga sig platt för både granskare och redaktörer. Att käfta om rätten att bli tillgänglig för allmänheten finns knappt på agendan. Uppropet The cost of

knowledge där fler än 17 000 forskare skrivit under på att inte publicera sig i Elseviers tidskrifter är ett välkommet undantag.

Det mest påtagliga resultatet av påtryckningarna så här långt är ett långsamt skifte från dyra prenumerationer (totalt rör det sig om 400 miljoner kronor per år), mot så kallad "gold open access". Detta innebär att forskare eller (som nu efter det nya avtalet) universitet centralt avkrävs en publiceringsavgift för att artikeln ska bli öppet tillgänglig. Denna avgift ligger vanligen kring 25 000

kronor, ibland högre mot 50 000 kronor.

Detta system har dock sina egna problem. Om förlag får betalt för varje artikel de publicerar finns en morot för att få ut så många artiklar som möjligt. Men vi har redan i dag problem med alltför många böcker och artiklar vars kvalitet och relevans lämnar mycket att önska (för en bok i ämnet, se min och Mats Alvessons "Return to meaning", 2017). De höga avgifterna exkluderar också forskare som kommer från lärosäten med mindre resurser.

Denna exkludering genomsyrar även prenumerationssystemet. När inte ens världens rikaste universitet kan ge heltäckande tillgång till tidskrifter, hur ser det då ut på universitet i låginkomstländer?

Den globala ojämlikheten i informationstillgång är så enorm att det i fattigare länder inte räcker att indignerat klaga. Något måste göras. Något har också gjorts.

När den kazakiska forskaren Alexandra Elbakyan upptäckte att hennes universitet inte kunde erbjuda henne tillgång till de

tidskrifter hon behövde för att kunna fullgöra sin forskning lanserade hon sajten Sci-Hub.

I dag finns 78 miljoner vetenskapliga artiklar fritt tillgängliga på Sci-Hub.

Tillsammans med Library genesis – ett piratbibliotek för fackböcker där ni bland annat hittar nyss nämna ”Return to meaning” – har Sci-Hub gjort mer för att undergräva Elseviers förlagsmodell än vad någon stat lyckats med. Hade det inte varit för dessa piratsajter skulle universitetsbiblioteken inte haft något större

förhandlingsutrymme. Då hade en bojkott nämligen gjort att forskare på riktigt halkade efter.

Rika som de är har Elsevier med flera mobiliserat en armé av jurister för att blockera åtkomsten till dessa sajter. Just nu flyttar sajterna runt, men det är enkelt att hitta dem. Jakten på personer som Elbakyan är intensiv och hon lever sedan länge som gömd. De som minns när programmeraren och nätaaktivisten Aaron Swartz åtalades för dataintrång 2013, har kanske glömt vad uppståndelsen gällde. Det var inte patientjournaler eller

försvarsdokument han hade läckt.

Det var artiklar från forskningsarkivet JSTOR – vanliga vetenskapliga artiklar.

Ändå riskerade han en miljon dollar i böter och 35 års fängelse. Han valde att ta sitt liv.

Sverige lägger årligen 37 miljarder kronor av statsbudgeten på vetenskaplig forskning. Eftersom vägen ännu är lång för att det som är finansierat av allmänheten ska bli allmänt tillgängligt, står hoppet till dem som bygger ett internet bortom lönsamhetens ramar. Det är lite som med fildelningen på den gamla goda

tiden, innan Netflix och Spotify kom och förstörde allt. Men denna gång gäller det mer än fri tillgång till "Ensam hemma 4" och längan av Smurfhits-album.

Piratverksamheten är ett exempel på internationell solidaritet som också hjälper rikare länder att omförhandla det rådande systemet.

Eftersom en tjänst för virtuellt privat nätverk (vpn) är en förutsättning för att komma åt Sci-Hub i dag, skulle staten, helt apropå ingenting, kunna erbjuda en egen gratistjänst alternativt informera om hur man skaffar sig

en på egen hand (det är inte svårt). Till dess får vi göra som vi brukar: googla.

Roland Paulsen

**Leonidas
Aretakis:
Nedskär-
ningar
inom**

**kulturen
är ingen
naturlag**

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

**Högermajoriteter stänger -
bibliotek, samtidigt som 17
institutionschefer höjer rösten
för att kulturen ska skyddas
från klåfingriga politiker. -
Leonidas Aretakis menar att
frågorna hör ihop:**

kulturpolitiska visioner ekar tomt om de inte följs upp av satsningar.

Ett böjligt längdmått har hamnat i centrum för svensk kulturdebatt, nämligen principen om armlängds avstånd. Allt fler politiker tolkar det nämligen som: precis inom räckhåll.

Därför föreslår cheferna för 17 kulturinstitutioner i DN (14/12) att kultur ges samma skyddsvärde som utbildning och bostad, och nämner Nacka, Sölvesborg och Täby som kommuner som tryckt upp sig bakom konstnärerna för att peka ut nästa penseldrag.

Det sker parallellt med en annan kris för kulturen, nämligen minskande resurser. Bara i år har högerstyren i Göteborg och Stockholm skurit ner på bibliotek och kulturskolor, med avskedanden, förkortade öppettider och stängningar som följd.

De kulturpolitiska målen blir allt svårare att nå, medan de styrande passar på att villkora bidrag med politiska pekpinnar: måla mer näringslivsvänligt eller bildskönt. Dessa båda frågor måste alltså diskuteras ihop.

Lägligt nog görs detta i ett kulturpolitiskt temanummer av tidskriften Ord & Bild (5/2019). I "Kulturpolitisk drapa" klagar John Swedenborg över att sifferstyrning gör myndigheter till bolag, med skillnaden att de jagar publik i stället för vinst. Man ser sig som beställare av olika tjänster på en marknad, som samtidigt urholkas när inga medel skjuts till. Resultatet är att färre nås av kultur: "Även om avsikten inte är att förfölja de svagaste istället för att som förr hjälpa dem upp, så är det vad som pågår."

Likt idéhistorikern David Karlsson i samma nummer uppmanar han kulturvärlden att själv berätta vad den vill i stället. Detta är en viktig poäng, för - principen om armlängds avstånd skapades för politik med ambitioner. Tanken föddes av ekonomen John Maynard Keynes, som ansvarade för att peppa de brittiska soldaterna med kultur under andra världskriget, en insats som stod modell när Storbritanniens kulturråd inrättades snart därefter. Samtidigt som hela landet skulle sjuda av kultur var man livrädd

för statlig styrning. Därför gick stödet via fristående institutioner, och styrningen skedde indirekt, via kulturpolitiska mål. Denna ambitiösa frihetlighet tilltalade våra nordiska välfärdsstater, vilket märks tydligt i 1974 års kulturproposition.

Den lever än i dag i reviderad form, kanske för att den gav något åt alla läger. Konservativa gillade att fokus låg på kulturarvet och borgerliga nöjen som konst, teater och litteratur; socialister gladdes åt att arbetarna släpptes in; liberaler uppskattade att staten hölls på avstånd.

Staten stod för fiolerna, och kulturskaparna för spelet. Men med vår tids maniska ovilja att göra ambitiösa satsningar på konst och bildning återstår alltså för politikerna att lägga sig i vad som skapas.

Det finns samtidigt andra problem, bortom okunniga politiker som jagar röster genom populistisk konstkritik. Enligt Myndigheten för kulturanalys är det till exempel fortfarande främst välutbildade stadsknösar som tar del i traditionella kulturformer, en trend som bara lär förstärkas med nedskärningarna.

Frågorna om finansiering och konststyrning hör alltså ihop. Argument om allas rätt till kultur ekar tomt om de inte följs upp av satsningar. I Ord & Bild skriver också redaktörerna Ann Ighe och Marit Kapla om problemet med att ”planer, målsättningar och visioner är fulla av ambitioner men budgetarna inte ger särskilt mycket stadga åt samma visioner”.

Medier bidrar genom sitt passiva språkbruk om bibliotek som ”tvingas spara in” till en syn på nedskärningar som en naturlag, en enda vägens politik som vi bara

har att anpassa oss till. Bättre att i rubrik berätta vem som skär ner, och tvinga politikerna att berätta vilken samhällsvision som ligger bakom besluten. Varför är det så viktigt med att upprätthålla tysthetsnormen mellan bokhyllorna när man samtidigt, som exempelvis högern i Göteborg, tänker stänga sex bibliotek nästa år? Men visst, tyst blir det.

Konservativa krafter har rätt i att det pågår ett kulturkrig. Det har dock handlat för mycket om så kallat provokativ konst, samt om rika Stockholmskommuner vars

medborgare har råd med kultur oavsett vad. Det har handlat för lite om hur bildning kan göras tillgänglig för fler och inte för färre. Därför borde varje nedlagt förortsbibliotek och varje miljon som tas från studieförbunden betraktas som angrepp mot allas rätt till kultur.

Leonidas Aretakis

leonidas.aretakis@dn.se

Därför kommer Arkiv- utredningen att avvisas

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Isaac Asimovs klassiska Stiftelsetrilogi kom i år i en nyutgåva. Den skrevs runt mitten av förra seklet och handlar om hur en ideell stiftelse i hemlighet etableras med uppdrag att

tillvarata den kunskap som annars hotar att förspillas i och med det galaktiska imperiets oundvikliga upplösning i kaos. Med den i minnet känns det hisnande att läsa den svenska

Arkivutredningens betänkande till kulturministern, som släpptes i går. En formulering som ”Syftet är att trygga tillgången till allmänna handlingar, främja tillgången till kulturarvet, och bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling” låter definitivt som Stiftelsens formuleringar. Utredningen talar vidare om vägledning till enskilda

arkivinstitutioner och ”strategisk bevarandeplanering”.

Vi ortodoxa dystopiker vet att betänkandets vädjanden om medel kommer att slå slint. Vi vet att en civilisation på fallrepet måste prioritera sönderfallet.

Jonas Thente

jonas.thente@dn.se

Dela

Arkiven måste få mer pengar för digitalisering, visar utredning

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Bristen på ekonomiska resurser för digitalisering är ett av de största problemen för arkiven,

slår Arkivutredningen fast i sitt betänkande till kulturminister Amanda Lind.

Uppdraget har varit att göra en bred översyn av arkivområdet, med syfte att säkerställa samhällets tillgång till allmänna handlingar. Och bristen på resurser framhålls som ett större problem än både organisation och lagstiftning när den särskilda utredaren, biträdande riksbibliotekarien Lars Ilshammar, nu överlämnar utredningen till Amanda Lind. ”Under utredningens arbete har det blivit tydligt att Riksarkivet

behöver få en betydande ökning av sitt förvaltningsanslag, till en nivå som motsvarar kostnaden för myndighetens breda och samhällsviktiga uppgift”, säger han i ett pressmeddelande. Forskare har flaggat för att Riksarkivets ekonomiska problem har lett till neddragningar både vad gäller personal och öppettider, vilket hotar tillgången till arkivet. Utredningen föreslår att Riksarkivet ska tillföras 24 miljoner kronor för flera nya uppgifter och uppdrag, varav 5 miljoner kronor är tidsbegränsade till 2022–2023. Alla höjningar av

anslaget gläder riksarkivarie Karin Åström Iko.

– Det underlättar i det läge vi står i här och nu, säger hon, men understryker att man också måste bredda synen på Riksarkivets uppgift.

Hon menar att det inte bara handlar om allmänna handlingar, utan att man snarare måste fokusera på samhällsviktig information. Dess värde måste lyftas, menar Karin Åström Iko.

– Vi kommer att ägna jättemycket tid i jul åt att gå igenom utredningen, hela arkivsektorn har väntat på den, den är

jätte viktig, inte för arkiven utan för hur samhället hanterar information i dag så att den finns kvar också i morgon.

Riksarkivet ska enligt förslaget också ge vägledning till enskilda arkiv, vars betydelse för kulturarvet lyfts fram. Man föreslår dessutom att regleringen av arkivsektorn ska förtydligas i en ny arkivlag och en ny arkivförordning, vilket välkomnas av Karin Åström Iko.

Statsbidragen till regionala respektive nationella enskilda arkiv föreslås öka med 10 miljoner kronor vardera. Utredningen vill

också inrätta ett nytt statsbidrag, med en ram på 5 miljoner kronor, för att stimulera nya arkivcentrumlösningar.

Två miljoner vill man ge Samesamfundet, för att samla kunskap om arkivbestånd som skapats av samerna.

TT

Böcker rensas ut på Kungsholmen för att ge Internationella biblioteket plats

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Tusentals böcker rensas ut när Internationella biblioteket flyttas till Kungsholmens bibliotek. Det tidigare folkbiblioteket på Kungsholmen ändrar nu inriktning till att specialiseras på mångspråk och integration.

I september stängde Internationella biblioteket (IB) på Odenplan trots stora protester. Enligt det blågröna styret i Stockholm var beslutet en nödvändig besparingsåtgärd, efter att antalet lån på IB halverats de senaste nio åren.

Sedan i måndags har Kungsholmens bibliotek, dit verksamheten flyttas, hållit stängt för att kunna genomföra hopslagningen.

För att få plats i lokalen har båda biblioteken behövt rensa rejält i sina bokbestånd. Enligt en uppgift till DN rör det sig om 13 000 av Kungsholmens egna titlar som plockats bort från hyllorna, vilket också bekräftas av bibliotekets chef Annika Malmberg.

– Det är svårt att svara på exakt antal, men det rör sig om mellan 8 000 och 13 000 titlar, säger hon.

Bakgrunden är bibliotekets nya inriktning på ”mångspråk och integration” i och med Internationella bibliotekets inflytt, berättar Malmberg. Framför allt är det utbudet av svenskspråkig skönlitteratur för vuxna som minskar, som DN tidigare rapporterat om. Barnutbudet kommer dock att bestå, med större fokus på mångspråkig litteratur.

– Vi kommer fortfarande att ha kvar ett antal böcker på svenska för vuxna, särskilt titlar som lånas ofta. Vi räknar med att få plats med 8 000–10 000 svenska titlar.

Idén var ursprungligen att skänka de utsorterade böckerna till andra bibliotek i Stockholmsområdet – och därefter slänga resten. Men under den månad som biblioteken har erbjudits att hämta upp böcker har knappt någon varit där.

– Vi hoppades att intresset skulle vara betydligt större. Jag är lite tagen på sängen när jag i går insåg hur stora volymer vi har lämnats kvar med, säger Malmborg.

Dels handlar det om att biblioteken själva inte har plats, dels om att titlarna redan finns som dubletter, tror Malmborg.

Men också att biblioteken inte har haft tid att komma.

Kommer alla böcker att slängas nu?

– Nej, vi har tagit beslut om att vi inte kan göra oss av med så mycket. Det är så pass omfattande volymer det rör sig om, som också håller en hög kvalitet, så det kan vi inte.

I stället kommer böckerna att magasineras i väntan på att bli upplockade av biblioteken. Om det svalt intresset håller i sig kan det bli aktuellt att andra verksamheter, som sjukhusbibliotek och

skolbibliotek, får ta del av bestånden. Och i sista hand blir det en utförsäljning till låntagarna, berättar Malmborg. Under hela perioden kommer böckerna inte att kunna lånas av allmänheten.

– Vi får anstränga oss rejält för att hitta en ny plats för böckerna. Att hyra det här arkivet är nämligen också en kostnad, säger Malmborg.

Enligt Malmborg har många varit upprörda, både personal och besökare, över bibliotekets nya inriktning.

– Först och främst handlar det om frustration över att man nedmonterar ett folkbibliotek. Många besökare ställer frågor om vad som händer med bokbestånden och bibliotekets framtid. Vi svarar dem att det i stället blir ett nytt bibliotek. Även Internationella bibliotekets bokbestånd har slimmats för att få plats på Kungsholmen, men inga böcker ska ha slängts. Av den totala samlingen på 120 000 medier, på 122 olika språk, kommer omkring 44 000 titlar få plats på Kungsholmens hyllor. Resterande titlar fördelas ut på

bibliotek runt om i staden. En större del hamnar på en lånecentral i Liljeholmen där böckerna på sikt kommer att bli tillgängliga via fjärrlån mot en reservationsavgift på tio kronor per titel.

Det nya biblioteket på Kungsholmen öppnar den 20 januari. På grund av större ombyggnationer kommer biblioteket att renoveras under hela nästa år. Ett slutdatum kan kulturförvaltningen inte ge.

Kajsa Haidl

kajsa.haidl@dn.se

Tio böcker som räddar julen

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

Årets jultrave innehåller några verkliga praktverk som inte enbart gör sig bra som prydnad på kaffebordet. De är också väl värda att läsa.

Stockholmsböckerna bjuder på musik-, restaurang- och arkitekturhistoria varvat med industrinostalgi.

**Mycket nöje i läsfåtöljen och
God jul!**

**Prins Eugens Waldemarsudde –
ett allkonstverk**

Karin Sidén, Anna Meister, Yanan
Li

Arvinius+Orfeus Publishing

Mycket har skrivits om prins
Eugen och Waldemarsudde. Nu
har det kommit ytterligare en
”coffee table book” med många
underbara bilder av Yanan Li och
”lagom” mycket text om
Waldemarsudde och prins Eugen.
Undertiteln ”ett allkonstverk”
återkommer på (alltför) många
ställen i texten, men det finns

många intressanta detaljer
beskrivna och kuriosa om både
konsten, byggnaderna,
blomsterprakten och prinsen.
Som att Waldemarsudde är
landets enda museum med en
anställd florist och att det årligen
dukas till middag för
Nobelpristagarna i medicin och
deras familj i matsalen, som
beskrivits som ”ett överdådigt
stilleben”.

Apropå mat får man veta att det
till prinsens frukost dukades upp
såväl skinka som tunga, rostat
bröd, kryddskorpor och café au
lait.

Gunnar Asplund Nybrogatan 7 Stockholm 1931

Anders Bodin & Johan Fowelin
Arkitektur Förlag

Arkitekten Gunnar Asplund är ständigt aktuell. I fjol var det 90 år sedan hans bibliotekstempel invigdes i Vasastan. Nu har det kommit en bok om en av hans andra skapelser: Slöjdföreningens lokaler på Nybrogatan 7.

Slöjdföreningen hade köpt fastigheten 1931. Den hade då två decennier på nacken och Gunnar Asplund fick uppdraget att inreda och anpassa våningen fyra trappor

upp för föreningens behov. Det här var tidigare en typisk borgerlig bostad och det blev en tuff uppgift att omvandla den till expedition och sammanträdeslokaler.

Asplund lyckades med den äran och han nöjde sig inte med att flytta väggar. Han gjorde om våningen in i minsta detalj och hade till och med noggranna beskrivningar över vilka växter som skulle pryda fönsterbänkarna.

Cassi
Måns Wallgren

Victor Books

Om du tänker läsa denna bok: Se till att du har ätit innan – annars är risken stor att du blir vrålhungrig.

Det finns gott om restauranger i huvudstaden. Många krogar poppar upp och försvinner lika snabbt, men inte Cassi, denna klassiska krog på Narvavägen, som fyller ”pensionär” i år.

Hemligheten med Cassi är att det är sig likt med servering över disk istället för vid bordet, med steak minute på menyn sedan urminnes tider och med ägare som gör allt

för att de många stamgästerna ska känna sig som hemma.

Redan 1979, till 40-årsjubileet var Cassi den äldsta grillrestaurangen i stan och den är still going strong. Författaren bjuder inte enbart på en stor portion Cassihistoria utan även på en nästan lika stor dos stockholmsk restauranghistoria.

Södermalm - Husen, historien, människorna

Ann Katrin Pihl Atmer, Nino Monastra

Bonnier Fakta

Författaren har än en gång kommit ut med ett praktverk. Här

har hon gett sig i kast med att skildra bebyggelsen på Södermalm plus Årsta holmar.

Här finns alla typer av bebyggelse: skolor, industrier, palats, sjukhus, idrottsanläggningar, kolonistugor, varuhus, gudshus, malmgårdar och nöjeslokaler. I förordet skriver författaren att det är en bok som vill sätta husen i ett historiskt perspektiv och få oss att minnas. Och då handlar det om människorna som har bott i eller på annat sätt varit knutna till husen som beskrivs. Laurinska huset på Bellmansgatan kallades från början Mälarpalatset, men

kallas numera Laurinska efter skribenten och konstpedagogen Carl G Laurin, som bodde många år i huset och här hölls hans svensexa med kultureliten på plats.

Lilla Essingen

Essingeöarnas hembygdsförening
Trafik-Nostalgiska Förlaget
Undertiteln lyder ”Från sommarö via industriort till attraktiv sjöstad” och det här är en bok som bjuder på allt du behöver/vill veta om Lilla Essingen. Den spänner från 1600-talet till i dag och

handlar om allt ifrån från båtliv till ölkaféer.

Självklart finns en rejäl portion industrihistoria i denna fullmatade bok med kapitel om Lux och Primus, men även om Upplandskubben, den speciella kavringen som tillverkades på Essinge Brogata.

Här får man läsa om "Lillans" kändisar på kulturens område. Evert Taube bodde på Lilla Essingen på 1930-talet, Klas Östergren växte upp på ön och författaren Stig Larsson bor där. Boken bjuder även på nostalgi. För oss som roade oss med

snörleken "ta bandet" är teckningarna något som får det att klia i fingrarna.

Per O. Hallman, stads- planekonstens förnyare

Samfundet S:t Erik

Appell Förlag

Lagom till jul kommer samfundet S:t Eriks årsbok och det är traditionellt ett tema per år. Årets tema är en person, men det är inte vilken person som helst: Per Olof Hallman. Anledningen till detta är att det i år är 150 år sedan han föddes i Ödeshög. Hallman satt i samfundets styrelse i närmare 30

år, men det är inte därför han har ägnats dennbok utan för att han har betytt så mycket för stadsplaneringen.

P O Hallman introducerade nymodigheter som storgårdskvarter och han hade sin ”storhetstid” samtidigt som man från stadens sida hade fokus på att lösa bostadsfrågan för dem som hade det sämre ställt.

P O Hallman låg bakom stadsplanerna för Röda bergen, Blecktornsparken, Helgalunden och Gamla Enskede, men även för Lärkstaden på Östermalm.

Vårt Hem vid Vasaparken – En spegling av Stockholms historia

Louise Gerdemo Holmgren

Det är inte helt ovanligt att bostadsrättsföreningar skriver jubileumsböcker om sina hus. Tidigare har vi haft en skrift om en förening på Eriksbergsgatan i boktraven.

Den här handlar om 100-årsjubilerande Hälsingegatan 3, som inte enbart är ett hem för många människor. Föreningen heter Vårt Hem och författaren har tagit fasta på husets historia men även huvudstadens historia och samhällsutvecklingen i

allmänhet vilket gör den mer intressant för allmänheten än om den enbart skulle handla om själva huset.

Hälsingegatan 3 består av både gat- och gårdshus och i boken finns flera bilder på välbevarade detaljer. Vackra kakelugnar, snickerier, serveringsskåp och ringledningar som användes när herrskapet skulle påkalla tjänstefolkets uppmärksamhet.

Skandiaorgeln – En historik i ord och toner

Redaktör: Hans-Martin Riben
Föreningen Skandiaorgeln

Det är inte enbart i våra kyrkor som man kan lyssna på orgelmusik, något den så kallade Skandiaorgeln ett levande bevis på. Orgeln är intimt förknippad med Skandiabiografen på Drottninggatan även om den i dag finns på annan plats. Orgeln installerades på denna klassiska biograf redan 1926, på ”den gamla goda tiden” då det var stumfilm som gällde, men det här är inte vilken biograforgel som helst. Med rätt person vid tangenterna kan den låta som en hel orkester vilket har väckt stor uppmärksamhet.

Skandiaorgeln överlevde stumfilmens död. Med tiden kom det att spelas både schlager och annan populärmusik i samband med filmvisningar och åtskilliga gånger har radiolyssnarna kunnat njuta av orgeln, som numera står i den gamla reaktorhallen (!) vid KTH.

**Barnängen – inte bara Barntvål,
inte bara Sverige**

Patrik A Edgren

Förlag: PAE Reklam

I fjol var det 150 år sedan

Barnängens Tekniska fabrik
startade i Tottieska malmgården

på på Södermalm. Sedan dess har mycket hänt. Fabriken har upphört även om några produkter finns kvar och malmgården har flyttats till Skansen.

I denna bok har författaren, som arbetade med marknadsföring på Barnängens i närmare 30 år, tagit fasta på både det typiska barnängska, men också på företagets internationella verksamhet.

Behållningen är alla bilderna på produkter som har passerat revy under de senaste decennierna.

Produkter som är synonyma med Barnängens och som fortfarande

säljs är den klassiska barntvålen och hårvattnet Watzins keratin. Här finns också nostalgitrippar i form av tandkrämen Klar & blå och fönsterputsmedlet Glimt (i pulverform).

Den bråkiga staden

Martin Ericsson och Andrés Brink
Pinto

Stockholmia Förlag

Konserthusets trappa har ”alltid” varit ett ställe för människor att samlas på och våren 1965 var den det i högsta grad. Särskilt för ungdomar som tog trappan i anspråk. Där spelades musik och

dracks alkoholhaltiga drycker. Polisen ansåg att ungdomarna var ”en källa till oro” och torghandlare upprördes över att de unga satt på trappan dagarna i ända. Polisen ingrep vid ett antal tillfällen och beordrade dem att skingra sig, något som inte föll i god jord. Ungdomarna kände sig diskriminerade och det skrevs i tidningarna om motsättningar mellan unga och ordningsmakt. Det var bara början på vad som komma skulle. Sommaren 1965 gick till historien som Hötorgskravallerna, ett av sju upplopp som beskrivs i boken

med undertiteln ”ungdoms-
upplopp och ungdomspolitik i
efterkrigstidens Stockholm”.

Eva-Karin Gyllenberg

eva-karin.gyllenberg@dn.se

Upphandling av it-plattform avbryts

TORSDAG 19 DECEMBER 2019

**Region Stockholm avbryter en
upphandling i miljardklassen.
It-plattformen Framtidens
vårdinformationsmiljö är tänkt
att bland annat byta ut
journalssystemen – men för få
anbud har kommit in.**

Regionstyrelsen beslutade att
avbryta den pågående

upphandlingen på grund av
bristande konkurrens. För få
anbud uppfyller de obligatoriska
kraven.

Avsikten med it-plattformen

Framtidens

vårdinformationsmiljö är att göra
det lättare för patienterna att vara
delaktiga i sin vård. Men även att
underlätta för medarbetarna i
vården som får all dokumentation
samlad om patienten i ett och
samma system. Nu ges region-
direktören i uppdrag återkomma
med underlag för en ny
upphandling.

DN

Friskolor- na måste kunna granskas

FREDAG 20 DECEMBER 2019

Uppgifter om friskolornas skolresultat ska sekretessbeläggas. Man läser detta och tänker: Men

vänta, nu måste jag ha fattat fel på något sätt? Det här kan inte stämma.

Man läser igen. Man letar reda på mer information.

Och jo, Kammarrätten i Göteborg har alltså bestämt att friskolornas prestationer ska omfattas av sekretess, eftersom öppenhet kan påverka dessa företags affärer negativt. Med prestationer avses sådant som antalet elever på skolan, snittbetyg och hur många som går ut med godkända betyg. I klartext: Om det kommer fram ofördelaktiga saker om vissa skolor så kanske folk kommer att

välja bort dem. Det vill säga just precis så som den fria skolmarknaden från början var tänkt att fungera.

Domen medför en stor förändring som påverkar statistiken från Statistiska centralbyrån, SCB, såväl som de sammanställningar som Skolverket och Sveriges kommuner och regioner tidigare har gjort i syfte att hjälpa - föräldrar att jämföra skolor.

”Det blir ett skolmarknadens - moment 22”, konstaterar skolforskaren Jonas Vlachos (SVT 17/12). ”I och med att vi har en skolmarknad kan vi inte

offentliggöra uppgifterna. Men vän av skolmarknad säger att vi måste offentliggöra dem eftersom vi har en skolmarknad.”

Även Friskolornas riksförbund vänder sig mot hemlighetsmakeriet. De enda som egentligen har glädje av det är oseriösa aktörer av just den typ som samhället har ett intresse av att bekämpa.

Och om vi ska ha ett system där i princip vem som helst kan öppna en skola och få skattepengar för det, så måste det också finnas insyn i verksamheten. De företag som inte vill underkasta sig

offentlighetsprincipen bör inte driva en offentlig verksamhet. Låter det hårt? Må så vara. För det är inte skolentreprenörerna som är viktigast här, utan barnen och deras rätt till utbildning. Det är till dessa villkor skolorna har att anpassa sig. Och för att vi ska kunna veta hur väl de anpassar sig måste de vara transparenta. Det är själva den grundläggande premissen.

”En utgångspunkt för den svenska skolpolitiken är att skolors resultat ska kunna granskas”, påpekar även utbildningsminister Anna Ekström (S). Hon är bestört,

kallar den nya ordningen för ”upp- och nedvända världen”. Men det är ju politiker som hon som är ansvariga för att det finns utrymme för domstolen att plötsligt göra den här bisarra juridiska tolkningen. Det är sådana som hon som stiftar lagarna. Och om hon som lagstiftare håller med om att vi ska prioritera annorlunda måste hon göra något åt det.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

Ellen Mattson borstar upp sig för att inta stol nummer nio

FREDAG 20 DECEMBER 2019

Ellen Mattson har en plan för sitt första år i Svenska Akademien. Hon siktar på att vara "storögd, utan att för den skull bli en del av tapeten". På

fredagen är det dags att dra på vintageklänningen som hängt till sig i garderoben på andra våningen. Stol nummer nio ska bli hennes.

Den svarta katten hinner före mig fram till trappen och slinker in så fort Ellen Mattson öppnar dörren. Murre kommer att visa prov på rätt mycket snabb energi under vårt samtal. Hon blir uppspelt av besök.

Ellen Mattson däremot är socialt lat, enligt egen beskrivning. Just därför tror hon att uppdraget i Akademien är bra för henne.

– Man får borsta upp sig litegrand, både sitt yttre och sitt inre. Det är inte skadligt direkt.

I det lilla röda huset strax söder om Ljungskile lever och arbetar Ellen Mattson sedan början av 2000-talet. En bra dag går på rutin med skrivande, promenad och förutsägbar kost. Naturen är en förutsättning för att hon ska må bra, men hon är ingen nörd.

– Jag går samma väg, ser samma fågel, hör samma sång. Sedan lägger jag ihop två och två och förstår att det där måste vara en buskskvätta.

I mars fick hon frågan om hon ville börja pendla härifrån till Stockholm för att bli medlem av den numera kontroversiella Svenska Akademien. Hon sa ja. Men sedan dess har det ju inte varit stilla precis.

– Den här tiden...

Ellen Mattson avbryts när katten far in från köket, glider på klorna över trägolvet och attackerar mattkanten under bordet där vi sitter. Brottningen är snart över och Murre snor sig i stället runt mina ben i åttor.

– Jo, den här tiden har jag försökt hålla ifrån mig Akademien för att skriva färdigt min nästa bok.

Men att hålla den ifrån sig har ju varit omöjligt för vem som helst, hur ska det då inte ha varit för dig som invalid?

– Nej, inte så lätt. Under de svåra åren var det en extremhård bevakning och nu kom det ju en ny storm av annat slag.

Ellen Mattson vill inte recensera valet av Peter Handke som litteraturpristagare. Hon tycker inte att hon ska det eftersom hon är invalid, men inte deltagit i arbetet. Principen kring verk och

person kan vi dock prata om, säger hon.

– Det är så klart omöjligt att hålla isär de begreppen för någon som förlorat en anhörig i ett folkmord. Men för oss andra... Jag tycker det blir helt orimligt att begära in en konstnärs hela historia för att avgöra om jag kan läsa böckerna eller lyssna till musiken. Jag *kan* göra det. Jag kan lyssna på Wagner och titta på Woody Allen. Ellen Mattson kan också läsa Peter Handke. Det visar sig att hon läst ganska mycket av honom – ”av en slump” – sedan i somras.

– Det är inte min favoritförfattare, men det hör inte till saken. Jag kan objektivt sett se att de är bra och hans litterära halt är det ingen som ifrågasätter. Frågan är: Kan man ge honom ett så fint pris?

Ja, kan man det?

– Uppenbarligen. Han har fått det.

Murre ställer sig med bakbenen på en stol och framtassarna på fönsterbrädet och spanar ut över gårderna. Ellen Mattson stryker sin egen diskussion om Handke. Jag undrar om man måste vara diplomat i hennes nya roll. Har hon fått förhållningsregler? Det

har hon inte, säger hon. Men gissar att det kommer inför fredagens högtidligheter.

– Om det finns ett protokoll kan ju inte vi nyvalda släppas rakt ner i det som ystra kalvar.

Matilda Gustavssons bok

”Klubben” om avslöjandet av skandalen kring kulturprofilen Jean-Claude Arnault har Ellen Mattson läst med intresse, och hon tror på de förändringar som gjorts därefter, till exempel en ökad öppenhet. Men hon tycker det är orättvist att hon krävs på kommentarer om det som varit.

Nu ska hon in och arbeta för läsning och för litteraturen.

– Jag är invald för att jag är jag. Jag ser första året som en lärotid, där jag går in lite storögt, utan att för den skull bli en del av tapeten. Efter en tur upp till garderoben där högtidsdräkten hänger – svart och silvrig vintage från 60-talet – går vi ner i hallen och fortsätter prata om det där med verk och person. Jag säger att jag tycker att kunskap om personen ofta kan förhöja verket också. Det blir till exempel roligare att följa en fotbollsmatch om man vet att någon är tillbaks efter en svår

skada, eller att spelarens barn sitter på läktaren för första gången.

– Ja, och jag är själv likadan, intresserad av det biografiska. Men just eftersom vi alla är sådana så måste man hålla sig i örat så det inte går för långt. Och apropå texter om personen bakom, så vet ni nu att författaren som ska inta stol nummer nio har en katt som heter Murre. Hon sitter i köksfönstret när jag går.

Kristina Hedberg

kristina.hedberg@dn.se

Fyra nya ledamöter i Akademien.

På fredagen den 20 december är det traditionell högtidssammankomst i Svenska Akademien och fyra nya ledamöter tillträder. De är: Åsa Wikforss på stol nummer sju, Ellen Mattson på stol nummer nio, Anne Swärd på stol tretton och Tua Forsström på den artonde stolen.

**Janne
Josefs-
son:
Aschberg
och**

Lamotte – samma två strids- ring tuppar men inte i

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

De är kollegor och konkurrenter –
men också mina vänner – Robert
Aschberg och Joakim Lamotte.

Den sista tiden har de råkat i
luven på varandra om vad som är
god etik inom journalistiken. De
sluggar hårt.

Robban och jag är i samma ålder
och har stött på varandra i olika

sammanhang. Första gången var jag inbjuden som gäst till hans tv-show "Diskutabelt". Han var nydanande, uppfriskande och burdus, även om idén var ett direkt plagiat från USA.

I sminket fick jag höra av en jag kände: "Det är dig de ska hänga i kväll." Numera är Aschberg ordförande i Publicistklubben.

Jocke Lamotte kom till SVT och "Uppdrag granskning". Han kom från en annan bakgrund än de flesta journalister och var speciell på ett bra sätt, oförutsägbart och modig. Precis som Aschberg skakade han om med sitt anslag.

För en tid sedan skrev Aschberg att han ville granska Lamotte i programmet "Trolljägarna" med den slagkraftiga rubriken: "Det är alltid synd om Lamotte.

Offerkoftan kanske kliar lite ibland. Men den är uppenbart lönsam."

Detta apropå att Lamotte är så kallad "swishjournalist", eller medborgarreporter i sociala medier. Det ena mer förklenande, det andra kanske en mer ärbar beteckning.

Jocke skrev att Aschberg sökt honom via hans fru. "Försöker han skrämmas genom att markera

mot min fru?”, skrev han på sin Facebooksida, och la ut Aschbergs telefonnummer med en uppmaning till folk att ringa.

En bisarr och barnslig reaktion på något helt oantastligt. Varför? Jo, för att han ser sig som underdog som gör något som ingen annan vågar i medierna.

Senare tog sig Lamotte till Kronogården i Trollhättan, där ungdomar hade härjat några kvällar och angripit polisen. Han la ut på nätet att han skulle dit. Reaktionen blev starka. Lamotte attackerades, hotades och blev bestulen på sin kamera. ”Din jävla

hora, filma oss inte!”, skriker arga, maskerade killar.

Nästan inga journalister eller folk i medierna reagerar mot övergreppen.

”Han får skylla sig själv”, ”Han provocerar fram bråket”. Några välkända journalistkollegor hånar honom.

Men många beundrar hans mod och tycker det är bra att han jagar ”invandrardräggen”. Avskyn mot mainstreammedier, inte minst SVT och DN, är enorm.

Avhumaniseringen av muslimer och invandrare är total: ”ohyra, löss, råttor, parasiter”.

Är det Joakim Lamottes fel och ansvar att han lämnar efter sig en sådan svans?

Nej. Men han har lämnat journalistiken och blivit aktivist och agitator för det han vill förmedla. Långt ifrån det han säkerligen ville vara: en undersökande journalist.

Lamotte varnade en person han avskydde, en man som misstänktes ha sextrakasserat en ung tjej: om han inte ändrade sig skulle Lamotte komma hem till honom och visa alla sina följare var han bor.

Det är helt förkastligt att hota med sin journalistik.

Nyfikenheten, prövandet, det genuina intresset för historien är borta. Jag kan till och med förstå att killarna i Kronogården reagerar när medierna kommer ut med sina kameror och visar upp de sedvanliga stereotyperna.

Det innebär inte att jag försvarar det de gör.

Lamotte är verkligen inte obegåvad och har poänger i kritiken mot majoriteten av oss journalister. Kåren har, precis som politikerna, inte tillräckligt

förstått vad som hänt de senaste åren i Sverige.

Det finns risker för oss som är inbäddade i värmen, med fast lön och trygghet, att vi inte är tillräckligt på bettet och lever ett liv så långt man kan komma från förorterna eller de utarmade småstäderna.

Men det finns också risker med att leva som "outsider" och vara beroende av att folk skänker pengar till ens försörjning. Man måste hålla sig väl med och ge dem vad de vill ha.

I somras hängde Joakim Lamotte ut en mördare som avtjänat sitt

straff och visade föräldrarnas bostadsadress. Det är ett övergrepp som han är fri att göra, men kalla det för allt i världen inte journalistik.

Jag vet att Joakim Lamotte inte håller med mig, och jag vill understryka att han har stora förtjänster också.

Han är en blåslampa som sätter fingret på att det verkligen finns aktivister förklädda till journalister i etablerade medier. Men nu har han själv blivit en sådan som står på barrikaderna – med öppet visir.

Jan Josefsson

Tre skolchefer avskedas i Eskilstuna

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

Tre chefer på en gymnasieskola i Eskilstuna har avskedats efter att ha brutit mot interna regler, avtal och lagstiftning. De ska bland annat ha hyrt ut parkeringsplatser till skolans medarbetare.

– Det som är extra allvarligt är att detta skett systematiskt, troligen under flera år. Vad gäller

kontanthanteringen saknas bokföring, och pengarna har inte ingått i kommunens redovisning, säger Ingrid Sköldmo, chef för barn- och utbildningsförvaltningen.

TT

20 tjänster har försvunnit från stadens bibliotek

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

Över hälften av tjänsterna som försvunnit i omorganisationen av Stockholms stadsbibliotek är bibliotekarier eller andra publika tjänster på biblioteken. Personal runtom i staden

vittnar om att barnen drabbas när verksamheten bantas.

– Barn, nyanlända och äldre påverkas mest, säger bibliotekarien Einar Ehn-Briem.

I mars kom beskedet: Omkring 40 tjänster skulle bort från

Stockholms stadsbibliotek. Enligt kulturförvaltningens chef skulle omorganisationen framför allt om att skära ner på administrationen.

Trots detta kan DN nu berätta att minst 20 av de 38 årsverken som försvunnit i den nya organisationen är bibliotekarietjänster,

bibliotekspedagoger eller andra publika tjänster.

På frågan om hur verksamheten påverkats av otillräcklig bemanning svarar bibliotekarier på 12 bibliotek att barnen blir lidande. Trots att de enligt bibliotekslagen ska prioriteras vittnar personal om hur allt från babysång och förskolebesök till boktips och bokcirklar bantats. Det var den 4 november som den nya organisationen sjösattes. Vissa bibliotek har fått ändrade öppettider och personal har flyttats.

Ett bibliotek vars personal vittnar om hur barnverksamheten drabbas av den minskade personalstyrkan ligger i Bredäng. Punkt 127 är ett profilerat barn- och ungdomsbibliotek och klockan 17 är aktiviteten i full gång.

Vid disken köar folk för att få boktips och låna böcker. I ett hörn har en äldre man ställt ifrån sig sitt paket Granola-müsli och läser högt ur en bok för en flicka i tioårsåldern. Vid små bord pågår läxhjälp med Röda korsets volontärer.

Bibliotekarien Per heter egentligen Berg i efternamn, men på hans namnbricka har det klistrats över och ersatts av "Är snäll".

– Det är en av våra stammisar som satt dit den.

Per Berg berättar att de tidigare i högre grad kunde ta sig tid med de unga. De brukade tipsa om böcker, hjälpa till med läxorna eller spela ett spel tillsammans.

– Det är så vi har jobbat för att lära känna barnen. Vi kan många namn och de ska veta vilka vi är och känna att detta är en plats för dem.

Efter omorganisationen är de två som arbetar på eftermiddagarna. Innan var de tre. Öppettiderna är desamma som tidigare, men aktiviteter har försvunnit: en bokklubb, en spelkväll, men framför allt tiden i vardagen tillsammans med de unga.

– Biblioteket betyder väldigt mycket eftersom det inte finns så många platser som är öppna här på orten. Om man inte gillar fotboll eller sportaktiviteter. Alla har inte heller SL-kort så de kan ta sig någon annanstans, säger Per Berg.

Bibliotekarien Einar Ehn-Briem är via fackförbundet Saco huvudskyddsombud för Stockholms stadsbibliotek. Han säger att den nya organisationen bland annat lett till att minst sju bibliotek nu har minimibemanning som normalläge.

– Då har vi som skyddsombud begärt att öppettiderna ska minskas på de biblioteken. Men Stockholms stadsbibliotek har som uppdrag att hålla öppet ett visst antal timmar per år. Jag anser att det går stick i stäv med

ambitionen om att ha en fungerande arbetsmiljö.

Under hösten har vikariestopp rått och bibliotek har larmat om hur de när personal saknats fått ha stängt. Enligt ett skyddsombuds sammanställning har 25 bibliotek tvingats hålla stängt på grund av personalbrist, varav 17 vid mer än ett tillfälle.

Än så länge har Einar Ehn-Briem inte noterat ökade sjukskrivningar på grund av stress, men om inte situationen förändras tror han att detta kommer att ske.

– Enstaka dagar av underbemanning och stress kan

vem som helst hantera, men när det permanentas så kommer vissa av oss ta skada av stressen och inte orka med.

Även biblioteksbesökarna drabbas av neddragningen, säger Einar Ehn-Briem.

– Framför allt de besökare som är mest beroende av hjälp från personalen – barn, nyanlända och äldre.

Vid lunchtid i Enskede biblioteks lokaler sitter en man med stora hörlurar vid ett bord med en bok uppslagen. I ett annat hörn leder en förälder en stapplande ettåring mellan bokhyllorna.

Trots stillsamheten i lokalen visar siffror på att både antalet boklån och besök ökar i år i jämförelse med 2018 – och väntas därmed nå de högsta nivåerna på tio år. I och med omorganisationen har bibliotekarien Kerstin Alfredsson emellertid förlorat en kollega.

– Förra året var vi fem. Nu kommer vi att vara fyra som jobbar här i grunden, men alla vi arbetar på andra bibliotek också. Babysång, bokpresentationer för årskurs fyra och filmvisning för äldre är några av aktiviteterna som fått ställas in under hösten och som Kerstin Alfredsson inte

ser kommer kunna att återinföras nästa år.

– Vi kommer inte heller att kunna ta emot förskoleklasserna, inte i vår, det finns ingen möjlighet.

Förra året bjöds tio förskoleklasser in till biblioteket. Alla kom.

– Där kan man tala om att nå ut till alla.

Kerstin Alfredsson berättar att biblioteket brukar ha ett projekt där alla barn fått samma bok att göra något konstnärligt med, för att sedan ställa ut på biblioteket.

– Sedan har vi haft vernissage här med alla barn och författaren till

boken. Utställningen lockar naturligtvis även barnens föräldrar – så man når inte bara barnen, utan deras familjer också. Susanna Andirik är förskollärare på Hammarby södra och en av dem som varit involverad i projektet.

– Förra året skapade sexåringarna på eget initiativ sitt eget bibliotek, gjorde bibliotekskort och skrev egna berättelser. De fick igång sådant otroligt läs- och skrivintresse.

Att projektet nu blir vilande på obestämd tid är en förlust, säger Susanna Andirik.

– Vi kommer att besöka biblioteket ändå, men besöket med författaren blir så konkret för barnen. Många barn är nyanlända som inte kommer i kontakt med biblioteken om vi inte gör besöken.

Kerstin Alfredsson säger att en annan viktig aspekt med att knyta kontakt med barn och unga är att öka förståelsen för vad ett bibliotek är. Den som vill komma till rätta med eventuellt bråk och stök på biblioteken bör därför satsa på mer personal, tycker hon.

– Om man är en stabil personalgrupp och tillräckligt

många så kan man hantera väldigt mycket.

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

Fakta. Så har bibliotekens organisation förändrats

Efter omorganisationen finns det sammanlagt 330 så kallade årsverken i Stadsbibliotekets organisation, att jämföra med 368 i den tidigare verksamheten

(2018) på de omkring 40 biblioteken.

2018 fanns ungefär 248 årsverken bibliotekarietjänster eller motsvarande

(bibliotekspedagoger, producenter bland annat). Ungefär 220 av de nuvarande årsverken är bibliotekarietjänster eller motsvarande. Därtill planeras, enligt bibliotekets kanslienhet, ytterligare 8 årsverken tillsättas med bibliotekarier och andra publika tjänster i biblioteken.

Avgångarna handlar om frivilliga överenskommelser, särskild

avtalspension eller pensionsavgångar.

Enligt kanslienheten kan siffrorna differera något.

Källa: Stockholm stadsbiblioteks kanslienhet

”Vi behöver göra tuffa prioriteringar”

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

**Stadsbibliotekarie Daniel Forsman säger att att det är väldigt utmanande att kombinera budgetens högt ställda ambitioner med resurserna som givits.
– Vi behöver göra tuffa prioriteringar, säger han.**

I omorganisationen har 38 årsverken försvunnit, varav 20 är bibliotekarier, bibliotekspedagoger eller andra publika tjänster.

Robert Olsson, chef för Stockholms stads kulturförvaltning, sade i mars till DN att omorganisationen framför allt handlade om att skära ner på administrationen.

– Det jag tror jag åsyftade är att vi centraliserar mycket av administrationen – kommunikatörer, ekonomer och de som sköter våra lokaler. Parallellt hade vi som mål att inte

säga upp någon personal, vilket vi inte behövt göra.

Han säger att han har förståelse för att året varit tufft för medarbetarna, men att han är stolt över att man lyckats hålla budget för 2019 och samtidigt klarat verksamhetsmålen. Robert Olsson säger att han inte lagt sig i detaljer kring vilka tjänster som försvunnit, men bekräftar samtidigt att han valde att inte peka ut yrkesgrupper som skulle fredas.

– Jag hade kunnat freda bibliotekarietjänster, men i det

läge vi befann oss i bedömde jag inte att det var nödvändigt.

Hur tror du det påverkar kvaliteten att 20 bibliotekarietjänster har försvunnit?

– Ambitionen är att det inte ska påverka i någon större omfattning, sedan kan jag inte bedöma hur det blivit, där vill jag peka på Daniel Forsman. Stadsbibliotekarien Daniel Forsman säger att det är väldigt utmanande att kombinera de i budgeten högt ställda ambitionerna med resurserna som givits.

– Vi har exempelvis i uppdrag att säkerställa öppethållande. Då blir det en prioritering som går före annan verksamhet som man arbetat med tidigare.

I DN:s enkät berättar bibliotekarier vid 12 av biblioteken att barnverksamhet har fått stå tillbaka på grund av otillräcklig bemanning.

– Om vi ska undvika att skära ner på något så är det just verksamhet för barn, unga och prioriterade målgrupper, säger Daniel Forsman.

Han hoppas att en skillnad kommer märkas när det i

kommande rekryteringar prioriteras personal med barn- och ungdomskompetens.

Tidigare har biblioteken haft ett uppdrag att arbeta särskilt med årskurs fyra och 6-åringar. Nu får i stället varje bibliotek bestämma hur de ska öka lånen i gruppen, vilket Daniel Forsman hoppas leder till att man bättre når barn i alla åldrar.

Flera bibliotekarier uppger dock för DN att det tidigare arbetet inte ersatts av annan barnverksamhet.

– Jag tror det kan handla om att det tidigare uppdraget ersätts av något som inte är lika tydligt. Men

utlåningen av barn- och ungdomsböcker ökar, så något gör man ju, säger Daniel Forsman. Vissa enhetschefer bedömer att omorganisationen inte kommer att märkas i någon större utsträckning. Andra, som Jonas Bång Arhammar, chef för biblioteken i Skärholmen och Hägersten-Liljeholmen, säger att det blir en märkbar skillnad. Där har två bibliotek tillkommit, samtidigt som färre jobbar på enheten. Öppettiderna har minskat sedan i våras. Han säger att det under nästa år kommer att bli några färre

program riktade mot vuxna och att dessa kommer bedrivas i samarbeten med aktörer utanför biblioteken.

– Vi kommer att få reducera till exempel läsecirklar som vi själva hållit i. Förskolesamarbetet och samarbetet med BVC kommer vi däremot inte nedprioritera. Prioriteringen av öppethållande när personalstyrkan minskar har fackliga företrädare pekat ut som hot mot arbetsmiljön. Daniel Forsman säger att det nu tagits fram en gräns för minimibemanning.

– Är man under den så stänger vi. Men det säger sig självt att ligga på minimibemanningen inte är en långsiktigt hållbar arbetssituation, säger Daniel Forsman.

Han hoppas att personal och besökare ska kunna fokusera i större utsträckning på verksamheten nästa år, även om fortsatt krävs tuffa prioriteringar. DN har sökt kulturborgarrådet Jonas Naddebo (C).

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

”Nedskärningarna här får symbolvärde i hela landet”

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

Nedskärningarna på Stockholms stadsbibliotek har försämrat arbetsmiljön och lett till minskad barnverksamhet. På längre sikt kan

**konsekvenserna bli än
allvarligare, menar Svensk
biblioteksförening och
fackförbundet Dik.**

Som DN rapporterat har ett
tjugotal bibliotekarietjänster
försvunnit i nedskärningarna på
Stockholms stadsbibliotek.

Personal uppger nu att en grupp
som drabbas särskilt är barnen
när flera aktiviteter, bland annat
för förskoleklasser, tagits bort.

Fackförbundet Dik har 72
bibliotekarier samt 14
skolbibliotekarier i Stockholms
stad bland sina medlemmar.

Ordföranden Anna Troberg menar

att nedskärningarna har lett till
betydande arbetsmiljöproblem
och psykisk stress för personalen.
En god biblioteksverksamhet kan
inte drivas med "luft och kärlek",
som Anna Troberg uttrycker det.

– Biblioteksvärlden har varit
ganska tydlig med att uttrycka att
det här skulle leda till bekymmer.
Jag tycker att politiken tagit
ganska lätt på de här farhågorna
som lyfts både av oss och av
biblioteken och bibliotekarierna,
säger Anna Troberg.

I bibliotekslagen står att
folkbibliotek ska "ägnat särskild
uppmärksamhet åt barn och

ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning”. När flera bibliotek skär i barnverksamheten innebär det, enligt Anna Troberg, att det blir mindre verksamhet för de grupper för vilka biblioteken kan göra allra störst nytta.

– Det är ett jättestort bekymmer. Det är ganska nonchalant från politiskt håll att behandla biblioteken på det här sättet. Vi har en bibliotekslag och medborgarna har rätt att ha bra, välfungerande bibliotek som kan hålla öppet även om någon i

personalen är sjuk, säger Anna Troberg.

Karin Linder, generalsekreterare i Svensk biblioteksförening, har via medierapporteringen tagit del av orossignalerna från biblioteken i Stockholm, men även hört rapporter från övriga delar av landet där nedskärningar skett.

Hon konstaterar att ambitionsnivån mellan olika kommuner skiljer sig mycket åt.

– Det kommer att skapa klyftor, eller i varje fall väldig skillnad, i tillgången till biblioteken. När det sker i storstäder väcker det större uppmärksamhet och blir större

effekter när man gör stora omställningar, säger Karin Linder.

Hon tror att nedskärningarna i huvudstaden Stockholm kan ha stort symbolvärde för hur man ser på bibliotekens roll.

– Man prioriterar annorlunda än vad man gör i flera andra huvudstäder, där vi har stora nybyggnationer och satsningar på biblioteken. Dessutom pratar man där från politiskt håll om hur viktiga biblioteken är, hur deras roll förändras och hur vi som användare ändrar vårt att sätt använda dem. Vi, däremot, pratar

nedskärningar och omställningar, säger Karin Linder.

På kort sikt kan nedskärningarna, förutom reducerad verksamhet, leda till sämre tilltro på bibliotekens kraft, säger Karin Linder. På längre sikt kan konsekvenserna bli än mer tydliga, tror hon.

– Alla barn föds inte i hem med bokhyllor, med föräldrar som kan läsa eller som har tid och möjlighet att hjälpa barnen. I det långa loppet betyder det att vi skapar olika förutsättningar för olika grupper i samhället. De klyftorna kan i många fall vara

väldigt svåra och ta lång tid att reparera, säger Karin Linder. Hon tar upp utvecklingen i Storbritannien, där 773 bibliotek har stängts under de senaste tio åren. Antalet anställda har samtidigt minskat kraftigt och besökssiffrorna har gått ned. – Det har varit helt katastrofalt. Men det är nog först efteråt som man förstår konsekvenserna, hur mycket information och hjälp som medborgarna inte längre kan få. Och då är det för sent, säger Karin Linder.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

”Vi behöver varandra för att rätta till fördomar och misstag”

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

I dag tar filosofen Åsa Wikforss sitt inträde i Svenska Akademien. Hon efterträder Sara Danius på stol nummer sju: ”Här satt den första

kvinnliga ständiga sekreteraren, Sara Danius. Det här skulle inte ha varit ett sådant tal. Inte när en -ledamot avgått, inte när hon levde. Men så inträffade det tragiska”, skriver Åsa Wikforss i sitt inträdestal, som DN publicerar.

Vad är en människa? Detta är kanske filosofins första, mest ursprungliga fråga. Den ställdes av antikens filosofer och den ligger till grund för ett antal av den samtida filosofins centrala forskningsområden – språkfilosofin, medvetandefilosofin,

kunskapsteorin och moralfilosofin. Frågan tillhör förstås inte bara filosofin längre, utan återfinns inom många andra forskningsområden. Men även om filosofin måste stå i nära kontakt med de empiriska vetenskaperna så närmar den sig den mänskliga naturen på ett distinkt sätt: genom att systematiskt utforska de mest grundläggande dimensionerna hos den mänskliga tillvaron.

Människan är inte bara kropp utan har också ett medvetande. Detta är mångfacetterat. Det handlar om vårt tänkande:

förmågan att resonera, reflektera och föreställa sig. Det handlar om våra känslor, inte bara rädsla och glädje utan komplicerade mänskliga känslor som längtan, avund och ånger. Och det handlar förstås om våra sinnen: smak-, hörsel-, känsel- och synintryck som tillsammans gör världen tillgänglig för oss. Att förklara hur medvetandet förhåller sig till världen, både till den fysiska kroppen och till dess omgivning, hör till den samtida medvetandefilosofins centrala utmaningar.

Vad av allt detta är unikt mänskligt? Genom filosofins historia har man gärna fokuserat på tänkandet. Antikens store filosof Aristoteles föreslog att människan är det förnuftiga djuret. Hon har känslor och förnimmelser precis som djuren, men till skillnad från dem har hon också förmågan att tala, resonera och planera. Hos 1600-talsfilosofen René Descartes används tänkandet för att upprätta en skarpare rågång mellan oss och djuren. Människan sägs bestå av två substanser, en materiell och en icke-materiell,

där den senare kännetecknas just av tänkandet. Djuren saknar enligt Descartes helt förmågan att tänka och är därför enbart kropp, inte mycket mer än ett komplicerat urverk.

Varför trodde Descartes att denna väsensskillnad förelåg? Kanske påverkades han av den kristna lärans syn på djuren, men de argument han lade fram handlade om något annat: om det mänskliga språkets unika karaktär. Descartes lyfte fram det faktum att vårt språk är så konstruerat att det tillåter oss sätta samman ord för att hela

tiden, oavslutligt, säga helt nya saker, uttrycka helt nya tankar; det man brukar kalla språkets och tänkandets *produktivitet*. Något liknande, menade han, återfinns inte bland djuren och det bevisar att de inte kan tänka.

I dag är det ingen som tror att djuren saknar förmågan att tänka, och forskare undersöker hur grunderna för det mänskliga språket återfinns bland människoapornas komplexa signalsystem. Samtidigt är det ovedersägligt att det mänskliga språket uppvisar egenskaper som inte återfinns hos djurens

signaler: produktiviteten men också det faktum att vårt språk tillåter oss att frigöra oss från nuet. Våra ord och begrepp är inte bara tecken för det närvarande utan de tillåter oss att tänka på det som varit, planera för det som kommer och drömma om det som skulle kunna vara. Vi kan måla upp fiktiva världar, myter och berättelser, leva oss in i andras perspektiv och reflektera över vår egen icke-existens. Och vi kan använda språket inte bara för att beskriva utan också för att föreskriva: Inte bara *så handlar vi* utan också *så bör vi handla*.

Människan är det kulturella djuret vars språk tillåter henne att skapa en kultur och föra den vidare från generation till generation. Språket är även kopplat till en annan unikt mänsklig företeelse: vår kunskap. Djuren har förstås också kunskap om sin omvärld, -baserad på instinkter och förnimmelser, men deras kunskap uppvisar inte några av den mänskliga kunskapens centrala drag. För det första kan vi människor få kunskap inte bara om vår omgivning utan även om företeelser avlägsna i tid och rum, vår historia, avlägsna planeter och

till och med kunskap om vår egen evolutionära tillblivelse. Vi är djuret som ställde sig på sina bakben och förklarade hur detta var möjligt. För det andra tillåter det mänskliga språket en spridning och ackumulation av kunskap som inte återfinns någon annanstans bland djuren. Vi har en arbetsdelning när det gäller kunskap, där var och en av oss bidrar med just sina erfarenheter och expertis till en ständigt växande kunskapsmängd. Människan är det vetande djuret, vars förhistoria innefattar en kognitiv revolution.

För att förstå den moderna människan behöver vi också förstå en annan revolution, den vetenskapliga. En vanlig karaktärisering av denna är att människan insåg två avgörande saker: att hon var okunnig och att hon själv ägde förmågan att bota sin okunnighet. Dessa tankar hör upplysningens tid till, där en central idé är just att vi ska släppa de föreskrivna dogmerna och tänka själva. Vi människor kan inte bara tänka, vi kan också tänka på tänkandet, och ställa oss det kritiska tänkandets grundläggande fråga: har jag goda

skäl att tro detta? Den vetenskapliga metoden, med tydliga hypoteser, experiment och evidensinsamling, ersatte dogmatism och spekulation. Att tänka själv är emellertid inte detsamma som att tänka ensam. En annan av upplysningens stora insikter var just att kunskapen behöver institutioner som tillåter oss att med gemensamma krafter värna och utveckla kunskapen; institutioner byggda för att vi ska kunna granska varandras argumentation och steg för steg nå det välgrundade. Det mänskliga förnuftet är väsentligen

socialt – det fungerar bäst tillsammans med andra, mot bakgrund av gemensamma regler. Det var under upplysningen som universiteten utvecklades som forskningsinstitutioner, akademierna kom till och dagstidningar uppstod på bred front. Därmed lades också grunden för den moderna demokratin och det öppna samhället med fri debatt. För hur kognitivt avancerade vi än är, så vet vi att det ensamma tänkandet är bräckligt: Vi drivs då lätt av tänkandets inbyggda skevheter och förvillas av våra

känslor. Vi behöver varandra för att rätta till fördomar och misstag, men också för att upprätthålla normer för den mänskliga samvaron och sträva mot en bättre värld. Det är lätt att känna missmod när man ser sig om i världen i dag, men över tid föreligger faktiskt en moralisk utveckling, till exempel vad gäller hur vi behandlar kvinnor och barn, förhåller oss till människor från andra kulturer eller ser på brott och straff. Denna utveckling har vi att tacka det öppna samhället och dess institutioner för.

Det är viktigt att minnas detta i tider när kunskapen utmanas av dess fiender. Dessa sprider inte bara desinformation för att förvrida vårt tänkande, förvanska vårt kulturarv och få oss att tro att vissa grupper av människor är mer värda än andra. De ger sig också på de institutioner som bär upp kunskapen och demokratin: den fria forskningen, oberoende medier och rättsväsende, museer och bibliotek. I ett antal länder världen över, också nära oss, nedmonteras demokratin genom att man stegvis nedmonterar det demokratiska samhällets

institutioner. Man talar nyspråk och säger sig vara för allas frihet att säga vad som helst, samtidigt som man medvetet underminerar just de institutioner som krävs för att vi ska ha sann frihet att tänka och handla.

Det är med bävan jag står inför stol sju. Här satt den första kvinnan i Akademien, Selma Lagerlöf som valdes in 1914. Här satt den första kvinnliga ständiga sekreteraren, Sara Danius. Det här skulle inte ha varit ett sådant tal. Inte när en ledamot avgått, inte när hon levde. Men så inträffade det tragiska.

Jag kände inte Sara Danius personligen, hade bara hälsat som hastigast på henne en gång, men vi var generationskamrater. Vi började läsa på Stockholms universitet samma år, 1982, flyttade båda till den amerikanska ostkusten där vi doktorerade i mitten av 90-talet, blev båda professorer i Sverige 2008. I hennes fall stod det dock klart från början att hon inte skulle nöja sig med en akademisk karriär. Redan innan hon påbörjade sin forskarbana var hon en uppskattad skribent på våra kultursidor. Hon trodde på

litteraturens speciella förmåga att uppenbara människan och världen, och hon använde sig av sin expertis för att sprida detta budskap långt utanför universitetet, ofta med stor humor.

Danius intresserade sig för de litterära giganterna, eller, som hon kallade dem, Finlandsfärjorna: Stendhal, Balzac, Flaubert, Proust, Joyce, Mann. Hon närmade sig dem inte med dyrkan, hon ville inte avguda utan avkoda och förankra; hon var intresserad av giganternas förtöjningar i vardagen, av trossen

vid kajplats 158. Efter hennes bortgång har många betonat hur hennes texter var fyllda med konkreta objekt: en blå tvål, chokladtårta, röntgenbilder, gatureklam och en uppsjö av kravatter, sammetsbyxor och sidensjalar. Vilken funktion fyllde egentligen alla dessa objekt? Inte en utan flera. Ibland användes de som metaforer för ett komplext litterärt verk, som när hon beskriver Prousts roman "På spaning efter den tid som flytt" i termer av hur man lyckas med att göra majonnäs. Ibland handlade det om att skärskåda hur

författare, som Stendhal och Balzac, gav detaljerade - beskrivningar av klädesplagg för att blottlägga ett samhälles strukturer och maktförhållanden. En särskilt intressant roll som dessa objekt fyller rör just den mänskliga kunskapen. När Sara Danius skriver om 1800-talsrealismen argumenterar hon mot den vedertagna tesen att realismen strävade efter att avspegla verkligheten. De realistiska författarnas fokus, menar hon, är inte det sedda, utan synliggörandet. De vill illustrera svårigheten att avkoda världen

och framhäver gapet mellan hur individen uppfattar världen och hur den faktiskt är. Det räcker inte med att se på världen, ting och människor, den måste också avläsas och förstås.

I sin avhandling "The senses of modernism" fokuserar Danius på liknande sätt på hur det tidiga 1900-talets modernistiska litteratur belyser frågor som har med vår sinneskunskap att göra. De objekt som står i fokus här är den nya teknik som förändrade människans sätt att se och höra världen: kameran, fonografen, telefonen, filmen, röntgenbilden.

Danius argumenterar för att de stora modernistiska författarna, Mann, Proust och Joyce, använder sig av den nya perceptionstekniken för att ställa de grundläggande frågorna: Hur kan vi veta vad vi vet? Vad är en människa?

Vi befinner oss i en tid när ny teknik återigen gör dessa frågor relevanta. Nu har vi att förhålla oss till en bildteknik som inte är gjord för att avbilda utan för att luras – manipulerade bilder och filmer, så kallade ”deep fakes”, föregivna skildringar av händelser som aldrig ägt rum. Vad händer

med vår kunskap när vi inte längre kan avgöra om ett fotografi, eller en film, är äkta? Och vad händer med språket, och tänkandet, när bilden tar över som främsta kommunikationsmedel?

I sitt sommarprogram från 2013 beskriver Danius sina tankar kring att träda in i Svenska Akademien. Hon säger att hon kom fram till att det handlar om att ställa sig i led. *Man efterträder någon, man blir själv en dag efterträdd. Man sätter sig på en stol, andra har suttit där före en, andra kommer att komma efter.*

Under tiden får man göra så gott man kan. Förvalta, vårda, föra vidare. Hon tillägger att det är en ganska bra bild av hur livet är. Jag skulle vilja tillägga att det är en ganska bra bild av den mänskliga kulturen – språket, kunskapen, konsten och moralen. Vi har alla att förvalta den samlade erfarenhet som erbjuds oss av det samhälle vi föds i, att vårda den och föra den vidare. Det är så vi håller mörkret stängd och bevarar det väsentligen mänskliga hos oss.

Åsa Wikforss

Åsa Wikforss.

Född i Göteborg 1961. Professor i teoretisk filosofi vid Stockholms universitet.

Har publicerat en rad akademiska arbeten inom sitt ämne, liksom den populärvetenskapliga boken "Alternativa fakta: om kunskapen och dess fiender" (Fri Tanke, 2017).

2018 var Åsa Wikforss en av -sommarpratarna. Wikforss är även ledamot av Kungliga - Vetenskapsakademien.

Samtidigt som Wikforss tillträder även författarna Tua Forsström, Ellen Mattson och Anne Swärd

som nya ledamöter av Svenska -
Akademien.

Nobelstiftel- sen söker - ersättare till avgående vd:n

LÖRDAG 21 DECEMBER 2019

**Lars Heikensten lämnar nästa
år jobbet som vd för
Nobelstiftelsen. Sökandet efter
hans efterträdare har inletts.**
Lars Heikenstens nuvarande
kontrakt går ut i slutet av nästa år.
Då lämnar han också arbetet som

vd för Nobelstiftelsen, paraplyorganisationen som ansvarar för Nobelpriserna.

– Lars tycker att det känns lagom. Han fyller 70 år nästa år och har varit vd i närmare tio år, och känner att det är dags att lämna, säger Nobelstiftelsens presschef Mikael Östlund.

Nobelstiftelsens styrelseordförande Carl-Henrik Heldin säger att det inte finns något missnöje med hur Lars Heikensten har skött sitt jobb.

– Tvärtom. Han har varit, och är, utmärkt som vd. Han har gjort en

utmärkt insats på många fronter, säger Carl-Henrik Heldin.

Arbetet med att hitta en efterträdare har inletts. En kommitté som ska hålla i arbetet har utsetts. Dessutom tar stiftelsen hjälp av en rekryteringsfirma. En kandidat för vd-jobbet ska vara klar ”i god tid” innan Heikenstens kontrakt går ut, uppger styrelseordföranden.

– Vi kommer att arbeta brett och försöka hitta lämpliga kandidater som är dugliga och passar för jobbet, säger Carl-Henrik Heldin.

Lars Heikensten tillträdde som vd för Nobelstiftelsen år 2010. Han

har tidigare bland annat varit
riksbankschef.

Hugo Lindkvist

hugo.lindkvist@dn.se

”Med kortare utbildning får vi fler och bättre lärare”

SÖNDAG 22 DECEMBER 2019

DN. DEBATT 20191222

**Svenska skolor behöver
omgående fler utbildade lärare.
En utredning ska föreslå
förändringar, men mycket tyder
på att förslagen inte kommer att
räcka till. En kortad**

grundläggande utbildning plus en påbyggnadsdel skulle kunna öka kvaliteten och som grädde på moset kommer utbildade lärare snabbare ut i skolan, skriver lärarutbildaren Henrik Svensson.

Jag är högste ansvarig för lärarutbildningarna vid ett av de lärosäten som bedriver lärarutbildning över ett brett spektrum och med stora volymer. Jag har erfarenhet av lärarutbildningar vid olika svenska lärosäten och utomlands sedan 1990-talet och har varit i nuvarande ansvarigposition i över

tio år, sedan något år tillbaka benämnd som dekan för fakulteten för lärarutbildning. I grunden är jag universitetslektor i geografi.

Förutom Pissarporten kommer under dagarna Skolverkets lägesbedömning och debatten kring skola och lärarutbildning är sällan helt sval. Det här är möjligen ett kontroversiellt bidrag i debatten i det att det föreslås av en "inifrån", men fullständigt genomförbart och av nöden.

Med bakgrund i den sakpolitiska överenskommelsen mellan S, C, L och MP har en utredning startats

om vilka förändringar som borde göras i lärarutbildningarna. Målet är att öka kvaliteten i utbildningarna och att förmå fler att välja läraryrket. Där finns en rad lovvärda direktiv som ska redas ut, men jag menar att utredningen riskerar att inte vända på de stora stenarna och att det som kan komma att föreslås inte mäktar till nödvändiga förändringar.

I direktiven finns idéer om att förkorta den så kallade kompletterande pedagogiska utbildningen (ämneslärarutbildning mot högstadiet och

gymnasieskolan, när man redan har studerat ämnena), men det går att argumentera för att dessa tankar om att förkorta och effektivisera utbildningarna bör tänkas mer generellt. Det skulle, paradoxalt kan tyckas, kunna leda till högre kvalitet i utbildningarna. Att i en ansvarsposition inom svensk lärarutbildning föreslå att decimera den produkt man lever av kan säkerligen uppfattas som kontroversiellt. Uttryck som ”att svära i kyrkan” slår säkert en och annan. Att göra om svensk lärarutbildning i större omfattning är dessutom inte

något som vare sig lärosäten eller avnämare längtar efter. Det som varit vissa grannländers framgångssaga när det gäller lärarutbildning är i väsentlig grad att hänföra till att de låtit den vara ifred och att politiken inte blandat sig i vare sig dess utförande eller innehåll. Läget är dock sådant att vi behöver överväga nya mer professionsanpassade modeller och det finns en rad argument för att förkorta (eller snarare dela upp) svenska lärarutbildningar över lag. Fyra av dessa argument är följande.

1 Vi har en situation i svensk skola som innebär att nationen med viss snabbhet behöver få ut utbildad kompetens i skolorna.

2 Även om systematiska undersökningar och belägg saknas, existerar i varje fall en berättelse om att den reella studietakten på våra lärarutbildningar ibland kan vara något varierande. Läs: det borde här och var gå att öka tempot.

3 Vi har kontinuerligt ökande krav på fortbildning och livslångt lärande. Man är inte utbildad en gång för alla. Att bränna av hela livets akademiska utbildning i ett

sveper sig i den kontexten som irrationellt.

4 En kan misstänka att en kortare utbildningslängd kan attrahera fler att söka lärarutbildning.

Kanske speciellt de som står inför valet om en yrkesväxling något senare i livet.

Lärarutbildningarna är av lite olika längd. Förutom de som kan betraktas som rena påbyggnadsutbildningar är de kortaste: grundlärarutbildningen med inriktning mot verksamhet i fritidshem med tre år respektive förskollärarutbildningen med tre och ett halvt år. Den längsta är

ämneslärarutbildningen med inriktning gymnasieskolan med fem eller fem och ett halvt år. De två övriga grundlärarutbildningsinriktningarna är på fyra år.

Förslaget som framförs här är att dela upp utbildningarna i två delar – en grundläggande del varpå man kan bli anställd som behörig i skola eller förskola (men som något annat än fullt ut legitimerad lärare), samt en påbyggnadsdel (som ger samma utbildningsnivå som de som gått dagens utbildning). Säg att de två utbildningarna som i dag är på tre

eller tre och ett halvt år förkortas till två år och alla övriga till tre år. Gymnasielärarutbildningen kunde med fördel lyftas ur dessa strukturer och enbart anpassas för ämnesstudier plus kompletterande pedagogisk utbildning. Efter det erhåller studenten en högskoleexamen (på tvåårsutbildningarna) respektive en kandidatexamen (på treårsutbildningarna). Det innehåll som väljs ut ska vara väl anpassat för professionens fordringar och faktiskt låta spara något av det innehåll som krävs för att möta upp mot akademiens

krav om en högre teoretisk nivå. Det är bara att inse att om man ska försöka skapa helt färdigutbildade lärare så hade det säkerligen inte räckt med tio år. Någonstans måste prioriteringar göras och utbildningarnas längd är inte av naturen givna. Efter dessa två till tre års lärarutbildning vid ett lärosäte kan studenten anställas av en huvudman och efter två års tjänstgöring i skolan eller förskolan vore man behörig att antas till påbyggnadsutbildningen. En vits med att fordra praktisk erfarenhet

som behörighetskrav är att verkligen se till att knyta samman ett mer teoretiskt innehåll med en konkret praktik. Studenten med erfarenheten har troligen bättre förutsättningar för att vara mottaglig för ett sådant stoff och det skulle dessutom ställa krav på lärarutbildningarna att verkligen professionsanknyta detta innehåll. Påbyggnaden motsvarar ett år på heltid och bör anordnas så att den studerande kan fortsätta i sitt arbete med nedsatt tjänst och att en viss statlig studielön utgår. ”Men!”, ropar mina kollegor i kör. ”Skulle det inte innebära att

många helt enkelt väljer att stanna efter den korta utbildningen och aldrig läsa påbyggnaden? Vi skulle aldrig se dem på lärosätena igen.” Det är helt rimligt att tro. Och det vore helt ok. Eftersom de ska kunna erbjudas tillsvidaretjänst så saknas detta som incitament. Arbetsinnehåll och lönevillkor ska däremot givetvis skilja sig åt mellan den som enbart gått den kortare grundutbildningen i förhållande till den som också gått påbyggnaden. Detta torde vara incitament nog för huvuddelen att

vid någon tidpunkt slå sig på de ytterligare studierna.

”Men!”, ropar lärarfacken. ”Vi riskerar att skapa A- och B-lag och att degradera yrket, utbildningen och det mesta.” Nej, egentligen inte. Det som skiljer mot i dag är att det görs stegvis. Modellen låter den som vill göra en snabb karriär göra det och den som inte vill det kan välja att göra det senare eller helt avstå.

Blir det här någon besparing då? Förutom att modellen framfusigt har förkortat förskollärarytbildningen med ett halvår och gjort en klar

effektivisering av gymnasielärarytbildningen så är ju utbildningarnas längd inklusive påbyggnaden lika långa som i dag. Det som framför allt är olikt är att vi inte kräver den fullständiga utbildningslängden av alla. De medel som på så sätt frigörs används för att finansiera mer lärarledd tid, högre tempo och kvalitet i utbildningarna och studielöner för påbyggnadsåret. Det finns fog att anta att vi på så här vis ökar kvaliteten i utbildningarna, använder studenternas tid effektivare, låter dem återkomma till högre studier

som en lämplig etapp i ett livslångt lärande, knyter teori och praktik, förbättrar sökbilden, anpassar lärarutbildningar till andra akademiska strukturer nationellt och internationellt och som grädde på moset får vi utbildade lärare snabbare ut i skolan.

Henrik Svensson,
universitetslektor och dekan för
fakulteten för lärarutbildning,
Högskolan Kristianstad

Män talar mer än kvinnor i riksdagen

SÖNDAG 22 DECEMBER 2019

Männen pratar mer i riksdagen än kvinnorna i relation till hur många de är till antalet, skriver SVT Nyheter.

Det är 54 procent män och 46 procent kvinnor i riksdagen men talartiden, exklusive statsråd, är 62 procent för männen och 38 procent för kvinnorna. Längst

talar Lars Beckman (M) med en total tid på 6,5 timmar sedan förra valet och fram till november i år. Den kvinna som har mest talartid är Maria Gardfjell (MP).

TT

1,6 miljarder i böter för Google

SÖNDAG 22 DECEMBER 2019

Googles kraftiga dominans på reklammarknaden får smisk av Frankrikes konkurrensmyndighet som dömer ut böter på 1,6 miljarder kronor.

Frankrike och andra EU-länders jakt på de amerikanska techjättarna fortsätter, bland

annat för att de anses betala alldeles för låga skatter. Nu senast handlar det om en saftig konkurrensbot mot sökjätten Google för dess annonsmetoder.

Enligt franska konkurrensmyndighetens chef Isabelle de Silva är Googles dominans på annonsmarknaden på nätet extrem, med en marknadsandel på runt 90 procent.

Google säger att man ska överklaga beslutet. Tidigare i höstas gjorde Google upp med franska myndigheter om

att betala över tio miljarder kronor i en gammal härva om påstådda skattebedrägerier. Och i januari i år åkte samma företag på över 500 miljoner kronor i böter av franska datainspektionen för att ha brutit mot EU:s integritetsregler.

TT-Reuters

Tv-bråket löst – kanalerna tillbaka

SÖNDAG 22 DECEMBER 2019

TV4 och Com Hem har kommit överens om ett avtal som nu gör att Cmore, TV4, TV7 och TV12 från och med i dag åter kan ses av Com Hems och Boxers kunder.

– Avtalet är långsiktigt och bildar grunden för vidare förhandlingar. Det är glädjande att vi kunde lösa detta innan julhelgen började,

säger Viktor Wallström, kommunikationsdirektör vid Tele2 till DN.

Finns risken att tittarna kan drabbas igen?

– Nej, det ser vi inte. Nu har vi en bottenplatta som vi ska förhandla vidare från.

”TV4 är hela Sveriges tv-kanal och vi är glada över att så många som möjligt kan njuta av sina favoritprogram tillsammans med oss under tv-julen och framåt”, skriver Casten Almqvist, vd för TV4, i en kommentar till DN. Konflikten mellan TV4 och Com Hem, och i förlängningen dess

ägare Telia och Tele2, inleddes
den 11 december.

Clas Svahn

Magister Lindströms magnum opus

SÖNDAG 22 DECEMBER 2019

**Finns det något som berättar en
lika intressant historia om hela
landet Sverige som våra olika
sätt att tala? I boken "100
svenska dialekter" skriver
Fredrik Lindström rikt och brett,
ibland djupt, ofta småroligt –
och alltid entusiastiskt.**

"100 svenska dialekter"

Fredrik Lindström

Bonnier Fakta, 320 sidor + ljudmodul

Trots all utveckling på alla möjliga områden, exempelvis genusbalansens, och trots alla konkurrerande populärvetenskapliga kanaler och uttryck så tycks många fortfarande ha behov av en gammeldags magister. Den där farbrorn, singular bestämd form, som (helst i public service-tv) kan berätta hur saker ligger till. Han som med glimten i ögat, kanske med en mild sarkasm spelande i mungipan och en lagom excentrisk detalj i stilen, är så trygg och folkkär att han sannolikt

skulle bli ny statsminister bara genom att ställa upp.

Det är ditåt han är på väg, Fredrik Lindström. Han må ännu inte ha samma folkfaderspondus innanför västen som en Leif GW – eller en Sten Broman, vilket kanske är en mer adekvat jämförelse – men tiden talar för honom. För inte bara är Fredrik Lindström en representant för vår tids malliga egenentreprenörskap – att med stora mått självsäkerhet stövla in överallt och hela tiden – utan det som ständigt stärker hans position i folkdjupen är hans oförtrutna intresse för just folkdjupen.

Detta går som en röd tråd genom hans vittomfattande produktion; genom tv-program som "Världens modernaste land" och "Värsta språket", böcker som "Svitjods undergång och Sveriges födelse", scenshower som "Mänskligheten – Föreställningen om oss själva." Till och med domarrollen i "På spåret" i tv bär på detta, den populäranthropologiska ambitionen att förstå och förklara vilka vi är. Hur vi kom att hamna här och bli så här. Hur det här blev Sverige och vi som bor här svenskarna. Populärhistoriker kallar han sig själv.

Men allt han tidigare har gjort bleknar i jämförelse med denna förvuxna kaffebordsbok. Mediemångsysslarens magnum opus. Vad kunde vara ett bättre fordon för förståelsen av våra likheter liksom våra egenheter, våra fördomar gentemot varandra och förbund med andra, det gamla rurala landet, urbaniseringen och segregationen, ja hela rikets utveckling, än just våra dialekter? Finns det *något* som berättar en lika rik, intressant Sverige-historia, urgammal eller splitter ny, som hur vi talar?

Det är inget litet område att gapa efter och innanför pärmarna ryms ett minst sagt omfattande material, helt unikt i sitt slag. Lindström går grundligt tillväga och berättar om dialekters egentliga funktion (även djurvärlden talar dialekt), hur de kom att uppstå just där, komma just hit, finnas kvar på just den platsen. Dess syskon krono-, socio-, sexo- och teknolekterna, och deras betydelse för våra identiteter går igenom, liksom satsmelodiernas vandring upp och ner genom den euroasiatiska

utväxten som blev dagens Sverige och Finland.

Vidhängd finns också en ljudmodul där man kan lyssna på de hundra mer eller mindre slumpvis utvalda dialekterna. Från Östra Göinge till Överkalix. Människor som under ett par minuter vardera berättar en anekdot hemifrån och, liksom av bara farten, ofta får platsens historia att flaxa i hörselgångarna.

Ändå är det inte denna multimediala funktion, de skrällande röstproverna från plastmojängen, som är bokens

fördel. Det är snarare Lindströms eget berättande. Texten. Han skriver inledningsvis att det är knepigt, för att inte säga omöjligt, att i skrift återge talat språk så att läsaren kan höra det i sitt huvud. Där har han fel, för han lyckas utmärkt och detta utan fonetiska tecken.

Det är som om Lindströms livslånga språkintresse (hans aldrig genomförda doktorsavhandlings ämne var ”riksspråksutvecklingen i Mälardalen från Gustav Vasa och framåt”) här äntligen får sin kontrollerade explosion. Boken är

därför en säregen blandning av akademiskt läromedel med avsevärt siktdjup och närmast juvenilt klingande ”wow-har ni hört!”-vetskaper. Här och där bubblar folkbildarivern så pass att talspråk och utropstecknen haglar över sidorna. Lite lustigt i just en bok om språk. Men man förlåter dem snart.

Landskap för landskap – samt de största städerna var för sig – presenteras med egna kapitel. Historiens roll är betydande. Hur man just där kom att prata som man gör. Allra mest imponerande

är kanske detalj- och informationsrikedomen. Det är en lyx att över fint formgivna och illustrerade sidor få vandra mellan hur skorrandet hamnade i södra Sverige och varför det i det längre isolerade Dalarna lever kvar dialekter som älvdalskan (så obegriplig att en sådan som Albert Engström tyckte att den ”smakar blod och hedendom i munnen”). Liksom att serveras den skarpa gränsen mellan e- och ä-uttal (mellan Eskilstuna och Strängnäs) eller varför det mellan Vingåker och Finspång skiljer blott fem mil men

komplett olika dialekter. Eller se den språklinje som förbinder Dalarnas, Stockholms och Gotlands – och svensktalande Finlands – *rev* (alltså räv). För att välja endast några exempel. Lägg till detta miniparlör, melodidiagram och väl inbrutna fördjupningskapitel; om sådant som de svenska vokalljudens särställning eller bara kul fakta – som att ordet för att gnida in någons ansikte med snö inte är ett utan trettio olika i lika många landsändar. Och att krokben finns i sjutton, minst, varianter – från

stockholmskans *pirra* till
österbottniskans *tjicklo*.

För ja, Österbotten är också med.
Liksom Åland, Åbo, Helsingfors
och Pernå. Och estniska Ormsö
dit öländska kristna
kommenderades att slå sig ned på
1200-talet och där en spillra
fortfarande pratar svenska.

Åt andra hållet tidsmässigt finns
här avsnitt om rosengårdsskånska
och ortensvenska från Husby, den
nya Visby-varianten av gotländska
som för en från När eller Fårö
kanske låter mjuk och fastländsk,
liksom hur det förr så sprättiga

Lidingö-iy numera används av
unga i hela Stockholms län.

”100 svenska dialekter” är rik och
bred och enkel, ibland djup, ofta
smårolig – och alltid entusiastisk.
Det är väl ganska precis vad man
vill ha av en magister.

Niklas Wahllöf

niklas.wahllof@dn.se

Färg ska varna för oväder

MÅNDAG 23 DECEMBER 2019

Sverige ska ha ett nytt system för vädervarningar, rapporterar SVT Öst. 1–2–3-skalan som används i dag ska bytas ut mot färger för att göra systemet lättare att förstå.

Röd kommer att vara den allvarligaste varningen, medan gul kommer att indikera den lägsta varningsgraden och orange den näst lägsta. I dag är den starkaste varningen en trea, men i ett äldre

system betecknades den allvarligaste varningen med en etta, något som kan skapa förvirring.

Det är SMHI i Norrköping som tar fram det nya systemet som ska vara infört i april 2021.

TT

Säpo: Elever riskerar att radikaliseras i friskola

TISDAG 24 DECEMBER 2019

**De barn som går på friskolan
Nya Kastets skola i Gävle
riskerar att utsättas för
radikalisering och rekrytering
till våldsbejakande miljöer. Det
varnar Säpo för i ett yttrande till
Skolinspektionen.**

**– Det är ingen "islamisk skola",
säger skolans vd Rabie Karam.
Skolinspektionen tar allvarligt på
de nya uppgifterna.**

**– Vi kommer att utreda det här
våldigt noga. Vi tittar då på frågor
om ägande och ledning för att se
om det finns insikt och en
lämplighet att bedriva
skolverksamhet, säger Jukka
Kuusisto som är tillförordnad -
generaldirektör på
Skolinspektionen.**

**Enligt Säpo ska grupper med
våldsbejakande extremister ha
haft möten i skolans lokaler.
Bland annat ska "en man som har**

stridit i Syrien för en IS-kopplad grupp ha ordnat sammankomster för detta nätverk i skolan”.

I skrivningen till

Skolinspektionen, som P4 Gävleborg var först med att rapportera om, varnar Säpo för att barnen på Nya Kastets skola i Gävle ”riskerar att utsättas för radikalisering och rekrytering till miljöer som accepterar våld eller brottslighet som metod för - politisk förändring”.

Skrivningen från Säkerhetspolisen har i delar belagts med sekretess. Men Säpo skriver att skolans ledning i flera fall ska ha ”anställt,

alternativt haft avsikten att anställa”, personer som enligt flera svenska myndigheter inklusive Säpo och regeringen ”utgör en risk för Sveriges säkerhet”.

Skolinspektionens Jukka Kuusisto bekräftar medieuppgifter som gör gällande att den utvisningsdömde Gävleimamen Abo Raad ska ha haft ett väsentligt inflytande över skolans verksamhet.

– Ja, det är en uppgift som förekommer i det här dokumentet från Säkerhetspolisen, säger Kuusisto.

Enligt Säpo ska skolans ägare och vd, Rabie Karam, och andra i skolans ledning inte se ”koppling till våldsbejakande extremism och brottslighet som något problematiskt”. De ska också umgås privat med personer som har sådana kopplingar.

Ledningen för friskolan Nya Kastets skola uppger att den är en vanlig fristående grundskola med ”vetenskap” som inriktning.

– Det är ingen ”islamisk skola”.

Jag har kanske åtta svenska lärare som jobbar i skolan. Ni kan komma och fråga dem om det här

som påstås, det är helt fel, säger Rabie Karam när DN ringer upp. Varningen från Säpo kommer bara några veckor efter att Skolinspektionen valde att stänga friskolan Safirskolan, som tidigare hette Vetenskapsskolan, i Göteborg och där den tidigare vd:n pekades ut som ett säkerhetshot mot Sverige.

Rabie Karam har varit delägare i Safirskolan. Han förnekar uppgifterna om att ett extremistnätverk har haft möten i Nya Kastets skola.

Han avfärdar också uppgiften om att den utvisningsdömde Gävle-

imamen Abo Raad ska ha haft inflytande över skolans verksamhet.

– Det är helt fel. Han har inget med skolan att göra.

Skolinspektionen har tidigare gett skolan en åtgärd för att man inte ska ha uppfyllt kraven på trygg skolmiljö. Bland annat har det förekommit ”mycket våld” mellan barnen utan att socialtjänsten har kopplats in.

– Vi har fått in en hel del uppgifter, men det här är något vi fortfarande utreder, och vi kan komma att göra ytterligare besök på skolan, säger Jukka Kuusisto.

Rabie Karam säger till DN att han inte tycker att det är konstigt att det finns saker som behöver åtgärdas på skolan.

– Vi vet vad det är som saknas hos oss och vi jobbar hela tiden med att rätta till oss, säger han.

Skolinspektionen har under hösten anmält Nya Kastets skola till Ekobrottsmyndigheten – skolan anklagas för att i årsredovisningen ha trollet bort ett aktietillskott på 2,8 miljoner kronor.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Nytt prov till högskolan från 2025

TISDAG 24 DECEMBER 2019

Ett nytt behörighetsprov till högskolan införs 2025. Det blir en snabbväg för exempelvis utbildade lärare eller vårdpersonal.

– Pilotprojekt kan börja redan tidigare, säger Matilda Ernkrans (S), minister för högre utbildning.

DN har tidigare skrivit om misslyckandet med antagningen av obehöriga – men erfarna och kompetenta – personer till högskoleutbildningar. Bara några hundra personer om året kan börja studera via antagning på så kallad reell kompetens, jämfört med flera tusen innan den så kallade 25:4-regeln försvann för drygt tio år sedan.

Både politiker, näringsliv och den akademiska världen är överens om att det innebär en samhällsförlust att inte utbilda människor som missade sin gymnasieexamen, men som

skaffat sig erfarenhet och kompetens på annat sätt. Bristen på yrkeslärare och vårdpersonal skulle kunna bli mindre om fler kunde söka direkt till högskolan utan att gå komvux, till exempel. Problemet är att högskolorna inte testar personer i den utsträckning de borde. Tidigare har det varit upp till varje lärosäte att utforma sina tester. Men om några år kommer alltså ett nationellt behörighetsprov som gäller över hela landet.

– Nu går vi vidare och avsätter 15 miljoner kronor till Universitets- och högskolerådet för att de ska

utveckla ett nationellt behörighetsprov. Det beror på att vi helt enkelt behöver ta tillvara människors kompetens, så att fler hittar vägar in till högre utbildning, säger Matilda Ernkrans.

Ministern vill inte gå in på hur ett sådant prov ska se ut, om det ska vara skriftligt eller muntligt, men det ska testa de grundläggande kunskaperna för att se om de är i nivå med kunskaperna hos den som gått klart gymnasiet.

Regeringen försökte genom Universitets- och högskolerådet, UHR, stötta lärosätena 2016–

2018 med 30 miljoner per år för att utveckla antagningen via reell kompetens. Men satsningen på totalt 90 miljoner kronor gjorde inte att antagningarna ökade, visade DN:s rundringning till 20 av de statliga lärosätena i början av hösten. Antagningen av dem med reell kompetens varierade stort, men det rörde sig om bara några hundra personer. Någon samlad statistik fanns inte hos vare sig UHR eller Universitetskanslerämbetet, UKÄ. Men nu ökar regeringen pressen. Dels genom att kräva att UHR ser över antagningsprocesserna på

högskolorna, men också genom att besluta om ett enhetligt nationellt prov för hela landet som alla lärosäten kan använda. – Det regeringen gör nu genom att dels plocka fram pengarna, dels tydligt säga att man ska ta fram ett behörighetsprov är en tydlig styrsignal, säger Matilda Ernkrans.

Ernkrans

Helena Sjödin Öberg

helena.sjodin.oberg@dn.se

Fakta. Reell kompetens

En person som saknar gymnasieexamen kan antas till en

högskoleutbildning genom att vända sig till det lärosäte där utbildningen finns och åberopa reell kompetens. Lärosätet ska då testa personen.

Varje lärosäte har utvecklat sina egna tester, något som nu kommer att förändras. Senast 2025 ska det finnas ett enhetligt nationellt prov.

Om den reella kompetensen blir beviljad kan personen bli antagen på en utbildning, men bara i mån av plats. Är det konkurrens om platserna måste hen skriva högskoleprovet.

Leif Zern får pris av Svenska Akademien

TISDAG 24 DECEMBER 2019

Svenska Akademien tilldelar Leif Zern Kungliga priset för 2019. Utmärkelsen delas ut för "förtjänstfulla insatser inom något av Akademiens intresseområden". Prissumman är 100 000 kronor.

Leif Zern är kritiker och författare, och sedan 1968 verksam som kultur- och teaterkritiker på DN. Mellan 1966 och 1969 arbetade han på Bonniers Litterära Magasin och 1982 började han skriva för Expressen.

Han debuterade 1963 med diktsamlingen "Omvänd kikare" och har sedan dess skrivit ett antal fackböcker, bland annat om Shakespeare, Stockholms Stadsteater och författaren Jon Fosse.

År 2012 skrev han barndomskildringen "Kaddish på

motorcykel" som handlar om hans judiska uppväxt på Södermalm i Stockholm. Tidigare i år släppte han "Kritik" som innehåller hans viktigaste texter från 1960-talet till i dag.

Kungliga priset instiftades 1835 av Karl XIV Johan, och fjolårets pris tilldelades P C Jersild. Tidigare pristagare är bland andra Sven-Bertil Taube (2015), Stina Ekblad (2016) och Marie-Louise Ekman (2017).

Mohamed Yussuf

mohamed.yussuf@dn.se

Kulturborgarrådet: behövliga förändringar

TISDAG 24 DECEMBER 2019

Verksamhetsmålen för barn och andra prioriterade grupper kommer att uppfyllas trots personalnedskärningarna på Stockholms stadsbibliotek. Det skriver kulturborgarråd Jonas Naddebo (C) i ett mejl till DN.

”Jag har låtit förvaltningen göra behövliga förändringar som de efterfrågat.”

Minst 20 bibliotekarietjänster, eller andra tjänster i den publika verksamheten på Stockholms stadsbibliotek, försvinner i och med omorganisationen. Det kunde DN berätta förra veckan. Kulturborgarråd Jonas Naddebo (C) har inte möjlighet att göra en telefonintervju, men skriver i ett mejl att Stadsbibliotekets organisation, som omfattar ett 40-tal bibliotek, dragits med skenande kostnader.

”Jag har låtit förvaltningen göra behövliga förändringar som de efterfrågat. Den omorganisation som genomförts under 2019 innebär en effektivare organisation och personalsammansättning som gett biblioteket utrymme att utveckla verksamheten”, skriver han. Organisationen kommer enligt honom säkerställa att biblioteken kan erbjuda relevanta tjänster och program samt hålla öppet när stockholmarna vill besöka dem. ”Vi satsar även på att utveckla det digitala biblioteket, genom bland annat en ny teknisk plattform. Det

bidrar till att böcker och läsande blir tillgängligt för fler”, skriver han.

Bibliotekarier på tolv bibliotek vittnar om att det är barnverksamheten som drabbas när personalen slimmas.

Bibliotekarien Einar Ehn-Briem är via fackförbundet SACO huvudskyddsombud för Stockholms stadsbibliotek. Enligt honom är det barn, men också nyanlända och äldre – personer som behöver mest tid i kontakten med bibliotekarierna – som blir lidande av att bibliotekarierna blir färre.

På frågan om Jonas Naddebo tror att det är möjligt att minska antalet tjänster, men samtidigt uppfylla verksamhetsmålen för de prioriterade målgrupperna, svarar han ja. Detta, skriver han, är en övertygelse han delar med kulturförvaltningen.

”Barn- och ungdomsverksamheten är prioriterad och kommer att utvecklas. I den nya organisationen får mer nytänkande programverksamheter plats genom att bland annat samverka

med aktörer från det lokala kultur- och föreningslivet. ”

Förra veckan stod det klart att omkring 13 000 titlar måste sorteras ut på Internationella biblioteket, vars flytt väckt stora protester. Framför allt är det utbudet av svenskspråkig skönlitteratur för vuxna som minskar rejält.

Jonas Naddebo lyfter emellertid fram barnverksamheten i de nya lokalerna på Kungsholmen som ett exempel på hur barn- och ungdomsverksamheten kommer utvecklas.

”De kommer att ha öppna sagoläsningar på olika språk varje söndag, där man ska jobba med tvillingläsning, det vill säga att både jobba med mångspråken men också alltid läsa på svenska. Många bibliotek har anställt nyanlända ungdomar som it-värdar med uppgift att hjälpa besökare, framför allt äldre, att navigera det digitala samhället.”

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

Planerade attack mot skola på årsdagen av massaker – nu åtalas 21- åringen

TISDAG 24 DECEMBER 2019

Den 21-årige mannen från södra Stockholm hade en plan. Den 20 april 2019, på årsdagen av massakern vid Columbine high school i Colorado, skulle han kasta in två bomber på sin gamla gymnasieskola. Sedan skulle han sätta eld på biblioteket.

Om inte polisen sköt honom till döds där och då skulle han ta sitt liv.

Nu åtalas han för förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning och förberedelse till grov mordbrand.

En ung, lång och slank man tittar rakt in i en kamera. Han står uppställd på anvisad plats mot en vägg i ett polishus.

Han är kortklippt, har askblont hår, luggen är kammad åt höger. Han har händerna på ryggen. När polisen knäpper bilden har han lyft lite på hakan. Han ser trött ut. En potentiell skolskjutare?

Enligt det åtal som väcktes mot 21-åringen i dag är svaret ja.

Han hade skrivit ner sina planer i princip i detalj i en anteckningsbok på vars första sida han hade ritat ett hakkors. Han hade gjort ritningar av de lokaler i

skolan där han hade tänkt låta sina egentillverkade bomber brisera. Sedan skulle han låtsas skjuta runt omkring sig med en replika av ett avsågat, dubbelpipigt hagelgevär. Efter det var hans plan att ta sig till biblioteket. Där skulle han hälla ut den bensin som han fyllt två röda dunkar med. Därefter skulle skolan brinna. I förhör med polisen säger personalen på macken i Häggvik, där han ett par dagar innan han greps köpte både dunkarna och bensinen, att han ”var spänd”:

– Inte för att vara elak, men han verkade smått socialt inkompetent.

När 21-åringen dök upp på macken frågade han personalen hur man gör när man tankar. Han fick hjälp med att fylla plastdunkarna.

Han svarade aldrig på frågan om vad han skulle ha bensinen till. I dag är 21-åringen lättad. Över att han blev påkommen, gripen, anhållen och häktad. Lättad över att få leva ett inrutat liv med rutiner – avstängd från den verklighet utanför häktets fasader som han haft så svårt att hantera,

lättad över att inte ha tillgång till alkohol och inte längre vara exponerad för risken att överdosera smärtstillande och lugnande läkemedel.

Men framför allt är han lättad över att han aldrig fick chansen att genomföra sina planer.

– Han hade förmodligen fullföljt det om han inte hade stoppats, säger hans advokat Jan Kyrö och tillägger:

– Allt han gjorde de sista månaderna innan han blev gripen skulle kunna ses som ett rop på hjälp.

Den bilden bekräftas av butikschefen i den affär där 21-åringen arbetade. Han var mycket uppskattad på sitt jobb. I förhör med polisen säger butikschefen:

– Han mådde psykiskt dåligt den sista tiden. Han var så ensam.

Han åt knappt något. Ibland kunde han äta en burk bönor.

Den 1 april 2019. I en industrifastighet i Sollentuna bor nio privatpersoner i varsina, små bostadsrum som de hyr av en företagare.

En av dem är 21-åringen. Vi kan kalla honom Johan.

Han är full. Av någon outgrundlig anledning har han tagit med sig en lika berusad uteliggare hem. Kanske vill han ha sällskap, kanske gör han det för att vara snäll, erbjuda tak över huvudet. Deras umgänge spårar ur. Genom de tunna väggarna hör grannarna att det i Johans fönsterlösa rum pratas om vapen, om att ett bibliotek ska sprängas och ett kafé ska eldas upp. Röster höjs, plötsligtkastas den äldre uteliggaren ut ur rummet – och Johan följer efter. Han håller en machete i handen. Genom den öppna dörren ser hans grannar att

det ligger flera vapen inne på Johans rum. De ringer polisen. Klockan 00.15 den 2 april grips Johan, helt odramatiskt. Men på grund av det som polisen hittar i hans rum tillkallas bombskyddet. Dagen efter ska Johan komma att kallas "Machetemannen" på tidningarnas webbsajter. "Machetemannen" – Johan, 21. Uppvuxen i en kommun söder om Stockholm, bra hemförhållanden, föräldrar som bryr sig. Redan i 12-årsåldern uttrycker Johan att han inte mår bra. Han är öppen med sitt mående gentemot sina

föräldrar, som tar med honom till en psykolog.

Det går ändå bra i skolan, även i gymnasiet där han går en yrkesutbildning. Han är noggrann, duktig, snäll, bäst i klassen. En vän beskriver honom senare som "fruktansvärt gullig". Enligt vännen finns det "inget ont i den människan".

Ingen ser hans ångest. Ingen ser den tomhet han känner innanför skalet. Han vill höra till. Men vet inte hur han ska bete sig för att göra det.

Han flyttar hemifrån ganska snabbt efter gymnasiet. När han

installerar sig i det fönsterlösa rummet i industrifastigheten innebär det att han helt byter sida av stan. Han får jobb på en firma där han utövar sitt hantverksyrke i två månader – men någon lön betalas aldrig ut. Istället för att kräva sin rätt slutar han bara och skaffar sig ett jobb som butiksbiträde.

"Typiskt honom", säger en vän i förhör med polisen. "Han ville inte bråka, han var lätt att utnyttja".

På ytan ser det ut som att allt flyter. Men Johan rids av sin ångest. Han äter lugnande och

ångestdämpande medicin, han dricker allt mer, allt oftare. I perioder äter han antabus, han överdoserar lugnande läkemedel, har svåra sömnstörningar. Hans föräldrar är oroliga, försöker stötta så gott de kan.

Han söker vård vid flera tillfällen, har sjukdomsinsikt. Vården svarar med mer piller; lugnande, antidepressiva. Johan sitter hemma i sitt fönsterlösa rum och läser när han inte jobbar. Han läser Bibeln och Koranen. Lär sig det mesta om buddhism. Han läser om skolskjutningar på nätet, sätter sig in i detaljerna kring vad

som hände på Columbine high school i USA 1999. Det händer att han drömmer om Eric Harris, en av de två skolskjutarna som genomförde massakern på skolan i Colorado och som sedan tog livet av sig.

Han börjar skriva i en anteckningsbok han köpt. ”Jag vill inte låta knäpp”, skriver han på engelska, ”men jag kanske är en reinkarnation av Eric Harris”.

För en vän nämner han att han vill begå ett ”suicide by cop”. Han vill bli skjuten av polisen. Han vill bli ihågkommen. Som någon.

Under hösten 2018 har Johan en relation med en några år yngre tjej. De har känt varandra ett par år innan de blir ihop, de står varandra ganska nära. Men relationen går upp och ner. Ett par veckor innan Johan inleder slutfasen av sitt planerade dåd gör hon slut. Johan blir ledsen, tycker att det är sorgligt. Han känner sig "för det mesta deprimerad" efter det, beskriver han i förhör.

"Och vad är dina tankar då när du blir deprimerad i det här läget?" undrar förhørsledaren.

"Ingenting, drick mer bara så går det bort", svarar Johan. Och när

man dricker, beskriver han vidare, blir man inte ledsen, inte arg. Det blir bara som ett rakt streck.

Natten mot den 2 april. Johan sitter i polisbilen, gripen. På väg mot arresten i Solna berättar han för en polis i baksätet att han tänkt utföra ett attentat mot sin gamla gymnasieskola. Han ska göra det på 20-årsdagen av massakern vid Columbine High school, den 20 april. Han ska göra det som ett "statement".

Han vill inte döda någon, bara skrämmas. Han har tillverkat egna bomber, köpt vapenreplikor som han ska konvertera så att han

kan skjuta skarp hemmagjord ammunition med dem. Efter att han bränt ner biblioteket ska han ta sig till en bro intill skolan, förstöra den och sedan ta livet av sig. Antingen genom att peka med vapnet mot polis – eller så ska han springa mot polisen med ett vapnet i sin hand. Då kommer de att skjuta honom.

I sin anteckningsbok skriver han: ”Mina föräldrar är bra människor, så jag förstår inte hur jag kunde hamna här Låt det bli känt att ingenting av det här är deras fel, de hade inte en aning. Det enda jag kommer att ångra är det

faktum att jag kommer att förändra deras liv för alltid. Jag är ledsen.”

– Han är urtypen för en skolskjutare, säger Jacob Van Rooij, inspektör på enheten för Grova brott i Region Nord som har utrett fallet.

En skolskjutare. Som gått under radarn. Som odlat sin ångest i ensamhet.

– Det var bara en slump att vi grep honom, konstaterar Jacob van Rooij vidare.

Det hade kunnat gå riktigt illa. Johan tar först tillbaka det han sagt i polisbilen i de förhör som

följer. Han konfronteras med de fynd polisen gjort i hans rum. Flera vapenreplikor, omöjliga att skilja från verkliga vapen, en kamouflagefärgad jacka med tyska flaggan, knivar, sönderskjutna grytunderlägg. Och så anteckningsboken, den med ett hakkors på fram- sidan. Är det ett manifest? Hade han en politisk agenda? Det ser så ut till en början, men polis och åklagare blir under utredningens gång allt mer övertygade om att så inte är fallet. Johan drivs inte av någon politisk idé. Han hyser inget agg mot

någon. Ingen har gjort honom illa. Att han valt ut sin gamla gymnasieskola för sitt planerade dåd beror på att det är den skola han känner till. I anteckningsboken har han skrivit: "Få se nu, vad gör jag på dagarna. Dricker, jobbar, knarkar. Jag kommer att skriva historia med det här." Med "det här" avser Johan sina planer på att spränga skolan. Efter ett par förhör av förnekelse erkänner han igen. Det är en lättnad. Enligt den mindre sinnesundersökning han genomgår, en så kallad P7:a, kan

det misstänkas att han led av en allvarlig psykisk störning under perioden när han lade upp sina planer.

– Han har behövt och behöver hjälp. Han har varit fantastiskt duktig på att hålla färgen, så det har varit svårt att upptäcka och förstå hur stort hans behov de facto varit, säger hans försvarsadvokat Jan Kyrö.

Enligt honom finns det ingen övertygelse om någonting alls i Johan. Han är ett skal, han har svårt att känna någonting över huvud taget. Han är definitivt ingen terrorist.

I anteckningsboken skriver Johan om de biverkningar han upplever av de mediciner han äter: ”Jag är paranoid, har alltid varit det, men det blir värre”, konstaterar han och fortsätter: ”Min längtan efter att utföra ett Columbedåd har jag haft sedan jag var 13, sedan dess har jag velat göra detta. Jag menar, jag måste göra någonting, eller hur? Kan inte fega ur nu. Det här är mitt livs chans!”

– Ska vi lära oss någonting av det här är det väl att det är oerhört svårt att upptäcka och hjälpa en potentiell skolskjutare, säger Jacob van Rooij.

Han tillägger:

– Och att det är bra om alla skolor har fokus på säkerhetsfrågorna.

Att man har en plan, att man har koll på vilka som kan ta sig in. Att man vet hur man bör agera vid pågående dödligt våld, eller PDV, som det förkortas.

På den skola där Johan hade tänkt utföra sitt attentat har man jobbat fokuserat med frågan om trygghet och säkerhet sedan 2016. Numera har man även en utarbetad plan för PDV, något som saknades innan Johans planer blev kända. Det går över 2 000 elever på den gymnasieskola det handlar om.

Polisen har gjort rekonstruktioner på plats för att utröna vilka konsekvenser Johans egentillverkade bomber och planer på att sätta biblioteket i brand kunnat få. Det hade, som redan nämnts, kunnat gå riktigt illa.

Johan riskerar nu flera år i fängelse, eller kanske rättspsykiatrisk vård, beroende på vad den stora rättspsykiatriska undersökningen han ska genomgå leder fram till.

Jag bläddrar i hans anteckningsbok, som utgör bevismaterial. Jag fastnar för ett

kort stycke, skrivet av en ung man under en tung period av sitt liv.

”I dag är den 24 februari, tror jag. Jag måste ha någon att prata med. Jag vill bara att någon ska älska mig.”

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Fakta. Massakern vid Columbine high school

Den 20 april 1999 genomförde två sistaårselever vid Columbine high

school i Colorado i USA en massaker på skolan. 12 elever och en lärare dog. 21 elever skadades, varav tre då de försökte fly.

De två gärningsmännen begick självmord i samband med massakern.

Det fanns varningssignaler kring de båda pojkarna långt innan de utförde massakern. De hade också fått stöd i form av terapiesamtal och kurser i bland annat temperamentshantering. De hade problem med hög alkoholkonsumtion och depressioner.

”Vårt sätt att - organisera samhället har blivit människofientl igt”

ONSDAG 25 DECEMBER 2019

**Med klimatkris och vårdkris har
frågan om hur vi organiserar
vårt offentliga samhälle blivit**

**alltmer akut. Svaret har varit
checklistor, register och -
manualer. Nu måste vi ta
kulturen till hjälp för att komma
ihåg vad det är att vara -
människa, skriver Jonna -
Bornemark.**

Det finns en fråga som har smugit sig på oss långsamt, nästan obemärkt. En grundläggande fråga om hur vi organiserar samhället, och vilken sorts människor vi förväntar oss att samhället byggs av. Den har kanske först och främst blivit brännande i diskussionen om hur vi organiserar offentliga

verksamheter. Jag tänker på debattartiklar som den psykologen Minna Forsell skrev i Aftonbladet: "Vården är omänsklig, bränner ut sin personal" var rubriken. Och hon är inte ensam. Vi kan fråga oss om det är något i själva organiseringen av till exempel vården som har blivit människofientlig. För det har hänt något märkligt. Långsamt har syftet med verksamheterna förskjutits, från att till exempel inom äldreomsorgen handla om att vårda de äldre till att vårda

register och checklistor genom att följa manualer. Det har blivit viktigare att fokusera på vad det står i papperen än att fokusera på de äldre.

Det här är en till synes oskyldig glidning, alla papper är ju där för att det ska bli så bra som möjligt för de äldre. Säkerställa att de får den omsorg de ska ha och inte vara utsatta för personalens godtycke. Men det är en glidning som i längden får ödesdiga konsekvenser. Kvalitetsarbetet tar plats i papperen, inte i verkligheten. Och det gör att någon utanför verksamheten ska

säkerställa kvaliteten, inte de som är på plats, de ska bara lyda order. På så sätt har vi skapat ett system som ger allt mindre plats för ett professionellt omdöme. Den där förmågan att i just den här unika situationen, handla på bästa möjliga sätt. Undersköterskan som förstår när en dusch av en dement person blir ett övergrepp och när den kan genomföras. Den där kunskapen som aldrig kan generaliseras och skrivas ner i regler för att verkligheten alltid är rikare och mer mångfasetterad. Sverige är bra på ett rationellt organiserande. Det är bra. Det

kanske till och med är en svensk grundvärdering? Vi ordnar, kontrollerar och granskar tillvaron. Men har kanske denna styrka också en baksida? Bidrar den kanske till att vi skapar ett system som inte kan ta tillvara på ett professionellt omdöme? En överdriven, pedantisk rationalisering utgår från att allt går att stoppa in i ett antal färdiga boxar, men livet är rörligt, ständigt lite annorlunda och specifikt – och det är just denna känslighet inför det levande som omdömet har, men inte manualen.

Och det här problemet gäller förstås inte bara inom äldreomsorgen. I dag vittnar läkare, sjuksköterskor, barnmorskor, lärare, arkitekter, journalister, jurister, snickare, tjänstemän, mellanchefer, kvalitetsgranskare och väldigt många fler yrkesgrupper om ett växande problem. Jobbet blir tömt på mening när det alltmer handlar om att mata pappersapparaten och där bara det mätbara blir synligt. För kanske har vi satt datorns intelligens som ideal och därmed glömt bort vad en människa kan?

En dator är fantastisk på att räkna, och den artificiella intelligensen är och kommer att bli fantastisk på problemlösning. Men den har inget omdöme. Den kan inte stå inför en komplex värld och fråga sig vad som är viktigt. Den har alltid redan sina mål färdiga. Med svällande räknande och problemlösande muskler blir behovet av omdöme skriande. Vi behöver utveckla det mänskliga, inte avveckla det. Förmåga till omdöme finns i varje människa, jag undrar om det är en dold kunskapsbank som vi glömt använda oss av?

Men omdöme är förstås svårt, människor går fel så ofta. Och vi har gjort felet att tro att omdöme är något strikt individuellt, att det hör till ett subjektivt tyckande, i stället för att tänka på det som något som vi skapar tillsammans, något vi kan odla eller sätta krokben för.

Att odla förmågan till omdöme på en arbetsplats gör vi inte genom att ha en workshop för att hitta en verksamhets fem ledord. Det brukar mest resultera i floskler. I stället sker det genom att svåra och konkreta situationer hela tiden tas upp till diskussion, vilket

är motsatsen till en tystnadskultur. Vårt gemensamma omdöme kan vi utveckla genom att prata om konkreta svåra situationer med personer med olika erfarenheter. Olikheter, till exempel olika kulturell bakgrund, är en rikedom som gör vårt gemensamma samtal rikare och där det förgivettagna kan bli synligt. Det är när vi är alltför lika varandra som omdömet kan bli alltför smalt och alltför självklart, och det är då fördomar får fäste.

Jag undrar om inte vår oförmåga att ta tillvara det mänskliga inom

till exempel organiseringen av offentlig sektor, det jag kallar pedantisk rationalisering, hänger ihop med en rad andra frågor. Har vi odlat ett tankesätt där en viss idé om effektivisering övertrumfar allt? En effektivisering som inte har tid att lyssna på det levande. En effektivisering som utgår från att naturen är till för oss att utnyttja. Men när vi i en sådan anda har utnyttjat naturen, fick vi en klimatkris. När vi har utnyttjat djuren, fick vi en djurindustri där djuren bemöts som redan dött kött. När vi i dag utnyttjar

människan ser vi växande utmattning och psykisk ohälsa. Ett snävt fokus på effektivitet är inte effektivt eftersom det inte förstår sig på det levande. Men om vi nu ser brister i den kultur vi tillhör, hur ändrar vi på oss? Hur bearbetar vi problem i våra svenska värderingar? Det fantastiska är att vi har en hel sektor som sysslar med det här. Som synliggör det vi glömt, undersöker vad en människa och ett samhälle är, och som ständigt försöker tänka nytt. Men det är en sektor som inte ”löser problem” i effektivitetens

namn, utan funderar över hur de där problemen uppstått och hur de kanske sitter djupt i vår kultur. Jag tänker på kultursektorn. Kanske den mest missförstådda delen av vårt samhälle. För vi tänker så lätt på kulturen som något vi kan roa oss med när alla de basala behoven är tillfredsställda. Lite grädde på moset på fredagskvällen. Men utan kultur vet vi inte vad vi ska äta, hur våra hus ska se ut eller vad det är att vara människa. Kulturen är inte grädde på moset det är själva tallriken som moset ligger på.

Så för att avsluta. Jag har faktiskt en hälsning till er från konstnärer, kulturarbetare och bibliotekarier. En hälsning som också kommer från läkare, fysioterapeuter och undersköterskor; lärare, fritidspedagoger och förskolelärare; arbetsförmedlare, socionomer och utredare; präster, diakoner och biskopar; planerare, verksamhetsutvecklare och -statistiker. De hälsar: Lita på vårt professionella omdöme. Tro inte att allt kan mätas, kräv inte siffror för att något ska vara verkligt. Empati till exempel finns, men kan inte mätas. Tro på att det

finns kloka, tänkande människor
hela vägen ut i samhället, och
uppmuntra nya vägar för att öka
omdöme och klokskap.

Det kan nog kännas svårt i dag.
Men att inte tro på omdömet är
att inte tro på människan.

Texten är ursprungligen ett
högtidstal som Jonna Bornemark
höll vid den traditionsenliga
gudstjänsten i samband med
Riksmötets öppnande den 10
september.

Jonna Bornemark

Inte biografernas fel att publiken sviker svensk film

ONSDAG 25 DECEMBER 2019

**Kommer juldagen att rädda det
svenska filmåret? I debatten om
-publikkrisen diskuteras gärna
biografernas ansvar. Men när
konkur-ensen ökar finns det**

bara en lösning: gör filmer som publiken vill se. Det skriver Peter Fornstam, ordförande i Sveriges biografägareförbund.

Den svenska filmen är viktig både för filmbranschen och biograferna. Men det är inte biografen som befinner sig i kris. Biogåendet har legat konstant de senaste decennierna på 15–18 miljoner besök per år. Det byggs och renoveras i Biografsverige som aldrig förr. Men när den svenska filmens marknadsandel sjunker är det en utmaning som angår alla. Både produktionsbolagen, som ska våga

satsa, och biograferna, där det är bra svensk film som lockar den verkligt stora publiken.

Samtidigt är ryktet om svensk films död överdriven. Det visade om inte annat filmen ”En man som heter Ove”, den näst mest sedda biofilmen på 40 år. Det finns inget magiskt recept för en framgångsrik biofilm och den nedåtgående trenden är oroväckande, men visst går det att göra film som lockar publiken. Filminstitutet har under en längre tid menat att den svenska filmens kris beror på att den inte får plats på biograferna eller visas

tillräckligt länge. Nyligen menade också Jan Gradvall i Dagens industri (28/11) att biograferna är det största hotet mot svensk film. Om filmerna blev direkt tillgängliga på strömningstjänsterna, då skulle miljoner ha sett filmer som "Gräns" och "438 dagar", verkade han mena.

Men det är producenten som bestämmer att filmen ska börja på bio, både för att få tillbaka sin investering och för att kunna marknadsföra filmen i kommande fönster. Konkurrensen i den digitala världen är också stenhård.

Varför använda två timmar att se "Gräns" när det finns så mycket annat som lockar i den digitala världen? Utan biografdistribution hade den snarare riskerat att försvinna på nätet.

Filmer som får hemmapremiär fungerar sällan samtidigt på bio. Netflix och de andra drakarna visar visserligen filmer som "The Irishman" och "Marriage story" på enstaka biografer, men för att få lanseringshjälp inför strömningspremiären.

Svensk film får cirka 100 000 bioföreställningar varje år.

Svenska biografer visar så mycket

svensk film som möjligt. Däremot behöver filmer som inte lockar publik ge plats för andra filmer. Det finns alltid utrymme för bra svensk film, men inte om publiken uteblir.

Det produceras alltmer film och konkurrensen tilltar. Även om antalet salonger har ökat med ett par procent de senaste åren, har antalet biotitlar totalt ökat med över 40 procent (de svenska titlarna med 20 procent) sedan 2013. Det betyder att filmer i dag går kortare tid på bio än tidigare. Oavsett visningsfönster måste alltså svenska filmer stå sig i

konkurrensen. Svaret kan inte vara att filmer som ingen ser ska få mer tid på bio. Svaret är att svensk film måste höja kvaliteten, tänka in publiken när den produceras, ges rätt stöd i manusstadiet och under produktionen. Förhålla sig till vad publiken vill se och framför allt – vad de inte vill se. Lära sig mer om lansering mot konsumenten oavsett om det är en kvalitetsfilm eller en kommersiell produktion. Det finns inget universalrecept på en film som lockar publik, det visar filmhistorien med önskvärd tydlighet. För varje megaflopp

som "Heaven's gate", finns en oväntad succé som "Jalla! Jalla!". Men det finns sätt att få branschen att växa.

Filminstitutets satsning på mångfald är hedervärd. Vi måste få in en bredd av erfarenheter inom filmproduktionen. Men om fokus bara ligger på mångfald, och man exkluderar erfarenhet och kunskap, blir urvalet för enögt. Då sjunker kvaliteten på filmerna, vilket vi tror är en delförklaring till dagens situation.

Det gäller att både satsa på kvalitetsfilm och kommersiell film. Balansera satsningen på

mångfald med erfarenhet och kompetens. Det är även nödvändigt med stöd till kommersiell film, det ligger massor av bra manus och väntar på finansiering. Där har Filminstitutets en viktig roll att fylla.

Svensk film behövs. Men svaret på krisen hittar du inte på biografen. Den ligger långt tidigare i filmproduktionen och kräver att Filminstitutet tar av sig skyggglapparna och breddar sitt perspektiv.

Peter Fornstam

Nostalgi kan hjälpa oss att komma till ro

ONSDAG 25 DECEMBER 2019

Ett nyp i hjärtat – av de fina minnen vi aldrig kommer att uppleva igen. Så kan man beskriva nostalgi.

När en läkarstudent myntade termen på 1600-talet sågs nostalgi som en nervös sjukdom. Men nyare forskning visar att dagdrömmande om

gamla goda tider tvärtom kan reducera stress.

Längta hem

Del 2

Nostalgi och hemlängtan är känslor som många känner igen. Men att återvända hem, på riktigt eller i tanken, kan vara dubbelt. Det fina vi var med om går inte att återskapa och alla minnen är inte ljuva.

Det känns som om tiden står still. Tankarna vandrar till barndomens landskap, till lusten och glädjen, till alla fina minnen. Man andas lugnt och fylls av värme.

Men det underbara blandas med en känsla av att saker och ting är flyktiga, att man blir äldre med

tiden, att det förflutna kommer tillbaka bara i tanken.

– Det är det som är nostalgi.

”Bitterljuv” beskriver känslan väldigt väl, för den är dubbel.

Det säger Per Johnsson, docent i klinisk psykologi vid Lunds universitet. Han har forskat om sambandet mellan kropp och själ, hur den fysiska hälsan hänger ihop med den psykiska.

För honom handlar psykoterapi främst om att ta itu med det som orsakar besvär, men också om att skapa positiva sinnebilder. För det kan nostalgin vara ett användbart verktyg, anser han.

Per Johnsson tar ett konkret exempel. Barn som vaknar på natten och är oroliga kan ställa sin favoritfrukt på nattduksbordet.

Att se, känna och höra något som är kopplat till positiva känslor inger trygghet.

Men av sinnesintrycken är doften det som framkallar minnen starkast, enligt Per Johnsson.

– Lukten triggar hjärnans amygdala, som styr känslor som rädsla och stress. Speciella lukter kan både mildra och väcka rädsla kraftigare än andra sinnesintryck, säger han.

Kanske är det därför många sällskap glider in i nostalgi vid julbordet.

De flesta har någon gång upplevt nostalgi. I dag har ordet främst en positiv innebörd. Den betecknar den sköna känsla man får av att dra sig till minnes goda stunder i livet.

Den franska författaren Marcel Proust skrev omkring 3 000 sidor om de minnen som väcktes till liv när han doppade en madeleinekaka i te och tog en tugga – för första gången sedan barndomen.

Men nostalgi har inte alltid setts som ett lustfyllt tillstånd. När termen myntades 1678 av en schweizisk läkarstudent var den en diagnos på soldater som drabbats av svår hemlängtan. – De soldater som fick diagnosen var sjuka, de klarade inte av att kriga längre. Fram till 1950-talet påminde nostalgi om utmattningssyndrom, säger Per Johnsson.

Vid mitten av 1900-talet visade psykologiska studier att nostalgi inte ledde till psykisk sjukdom, även om de två tillstånden ofta

uppträdde tillsammans. Synen på nostalgi ändrades så sakteliga. Numera anses nostalgi tvärtom kunna lindra utmattning. Den amerikanska psykologiprofessorn Clay Routledge har i sin forskning pekat på att nostalgiska minnen kan stärka självförtroendet – och reducera stress.

– Är vi jättestressade, under julhelgen till exempel, är nostalgin knappast nyttig. Det är när vi kommit igenom nålsögat, när vi kan sätta oss ner och pusta ut, som nostalgin kan hjälpa kroppen att komma till ro, säger Per Johnsson.

Att då plocka fram en bild från barndomen, som påminner om den första kyssen eller en skogstur på juldagen, varvar ner kroppen och sinnet.

Det beror på att man ofta delar nostalgiska minnen med nära och kära. Om man minns tillsammans påminns man om livets kontinuitet och kan få en känsla av samhörighet. Man minns viktiga sociala relationer samt värdet av att förvalta dem.

Att nostalgi är en allmänmänsklig upplevelse tyder flera inslag i samhället på. Men det gäller inte

bara nostalgitrippar i filmer och böcker.

Clay Routledge talar i en video om att företag i sin marknadsföring ofta vädjar till människors tendens att dra sig till nostalgiska ämnen.

Även Anna Jörngården, forskare i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, har upptäckt att många samhällsaktörer använder sig av nostalgi – inte minst politiska partier.

– Nostalgi har under 1900-talet använts för att underbygga olika reaktionära och till och med

fascistiska politiska strömningar. I dag är det en viktig del av Sverigedemokraternas budskap. De målar upp en bild av Sverige som det en gång var, innan invandringen förstörde landet. Nazipropagandan från 1930-talets Tyskland är kanske det mest framträdande exemplet på nostalgi som politiskt redskap. Nazisterna drömde om att återskapa den stormakt landet varit före första världskriget. Men Anna Jörngården vill inte att människor ska ta avstånd från nostalgi, bara för att politiska

krafter gjort anspråk på begreppet.

Nostalgi som kulturellt uttryck är äldre än så. Anna Jörngården har skrivit boken "Tidens tröskel" om nostalgi hos författarna Ola Hansson, August Strindberg och Knut Hamsun. Hon menar att vår tids nostalgi uppkom under det sena 1800-talet när städerna började växa snabbt.

– Man oroade sig för vad som skulle gå förlorat, samtidigt som man kände en berusning av den nya tiden.

Nostalgi är ett tillstånd som många författare förhåller sig till.

Gemensamt för de flesta är att minnet är ouppnåeligt, menar Anna Jörngården.

– Vår längtan gör ont och värmer i bröstet på en och samma gång.

Det är en stark känsla av meningsfullhet som är drivande för berättelser om det förflutna, både i litteraturen och för var och en själv. Nostalgi handlar egentligen inte om att vilja få någonting tillbaka.

Om minnet går att återuppleva är det inte nostalgiskt. Det måste finnas ett avstånd i antingen tid eller rum, påpekar hon.

Men minnet är också falskt: Det motsvarar sällan de faktiska upplevelserna. Anna Jörngården ser dessutom nostalgin som en högst subjektiv upplevelse.

– Ett förortstorg med en Icabutik kan bli ett nostalgiskt minne för någon, trots att det kan verka helt onostalgiskt i sig.

Önskar du att du drömde mer om återgång, kände mer nostalgi? Då har du tiden på din sida, för Per Johnsson har ett hoppingivande forskningsrön.

– Ju äldre vi blir, desto mer nostalgi tenderar vi att känna. Då har vi hunnit skapa fler minnen.

– Föräldrar kan öva tillsammans med sina barn också, så de inte bara lever i nuet utan också återkallar positiva upplevelser. Man kan fråga barnet ”minns du förra året, när du först var rädd för jultomten men till slut inte ville låta honom gå?”, eller kanske bänka sig vid SVT:s kollektiva nostalgiträdion Kalle Ankas jul, föreslår Per Johnsson.

Bille Sirén

ONSDAG 25 DECEMBER 2019

**En trånande
och
självmedveten
längtan, en
saknad utan
objekt. Den
förflutenhet**

**den söker
finns bara som
minne, och
eftersom
denna
förflutenhet
alltid är**

frånvarande möjliggör den varje lustfylld dröm om återkomst.

Definition på vad nostalgi står för
i idéhistorikern Karin
Johannissons bok "Nostalgia" från
2001.

Ordet kommer från grekiskans
nostos, som betyder hemkomst,
och *algos*, som betyder smärta.
Sedan 1958 kännetecknas
nostalgi av en "vemodig men
njutningsfylld längtan hem eller
tillbaka till något förlorat, särskilt
om längtan till vissa miljöer e.d."
enligt Nationalencyklopedin
Begreppet myntades 1678 av den
schweiziska läkarstudenten
Johannes Hofer. Då var nostalgi
en diagnos på de unga soldater i
utländsk legotjänst som ansågs
ha blivit sjuka av grav
hemlängtan.

Numera är nostalgi snarare en positiv upplevelse och den amerikanska psykologiprofessorn Clay Routledge har visat att nostalgiska minnen kan reducera stress.

Källa: Modern Psykologi,
Nationalencyklopedin

**Dan
Jönsson:
Vad -
betyder
det att**

**porr har
blivit
världens
största**

**kultur-
industri?**

TORSDAG 26 DECEMBER 2019

Danmark var först i världen med att legalisera porr. 50-årsjubileet uppmärksammas i utställningen "Konst & Porr" på konsthallen Charlottenborg i Köpenhamn, som Dan Jönsson tycker är ambitiös men rörig. Det beräknas att nätpornografin numera kräver lika mycket energi och orsakar lika stora koldioxid-

utsläpp som hela Belgien. På några årtionden har porren vuxit från ett stigmatiserat randfenomen till världens största kulturindustri, och frågan är om någon verkligen förstår vad det betyder. Hur det förändrar reklamen, filmen, konsten; vad det gör med vårt sätt att se och läsa bilder. Även om vi aldrig själva konsumerar porr kommer vi inte undan en estetik som i allt högre grad drivs av samma bildekonomi: med flöden som blir allt snabbare, mer explicita och visuellt effektiva.

I somras var det femtio år sedan Danmark som första land i världen legaliserade pornografin. Något som uppmärksammas i en ambitiös men rörig utställning med den fantasifulla titeln ”Art & Porn”, först visad i Århus, nu på konsthallen Charlottenborg i Köpenhamn (t o m 12/1). Det här är en historia som är svår att berätta utan att någonstans hamna lite snett. Delvis för att konst som blir pornografisk – eller för den delen pornografi som vill vara konstnärlig – numera mest framstår som en blek kopia av det den försöker efterlikna.

Annat var det förr, på förbudstiden: när minsta antydning till blottade könsorgan eller sexuella aktiviteter resulterade i kittlande rättsprocesser där yttrandefrihetens och samhällsmoralens gränser ställdes på sin spets.

Som här, i portalverket "Sex-paralysappeal" av surrealisten Wilhelm Freddie från 1936: upprepade gånger konfiskerat av polisen och föremål för stormiga kulturdebatter.

Sådana har vi inte längre. Och det kanske är bra. Men det stora kruxet med den här sortens

utställningar, vilket jag tror är ett skäl till att de sällan görs, handlar nog mer om att legaliseringen har skapat en ny, betydligt mer diffus tabukultur. Ett exempel här är - Peter Lands välkända video från 1994, där han dansar naken med sig själv. Jag måste ha sett den dussintals gånger – men det är först nu jag inser att den gjordes som det direkta sidostycket till ett annat verk, en film där Land tar hem två professionella stripteasedansöser till sin lägenhet och låter dem dansa och klä av sig mot betalning.

Men medan ensamdansens valsat runt på gruppställningar och biennaler världen över har denna första video nästan aldrig visats. Är det censur? Jag vet inte. Det är i alla fall inte mycket till frisinne. Utan att önska de gamla osedlighetsparagraferna tillbaka kan man konstatera att sex-liberalismen följts av, eller möjligen resulterat i, en offentlig moral där godtycke och hyckleri bestämmer gränserna. Där pryda nätjättar drar lärdomar av porr-sajternas algoritmer, samtidigt som de censurerar Rembrandt.

Och samtidigt som porren i din smartphone pumpar på, som i ett evigt bakgrundsbrus. I en talande installation fyller Mike Bouchet en hel vägg med tusentals - strömmade porrfilmer, så små att inget går att se utom ett suddigt juckande och stötande.

Jag tänker mig den väggen stor som Belgien.

Dan Jönsson
kultur@dn.se

Omstridd skola stängdes – nu överklagas beslutet

FREDAG 27 DECEMBER 2019

Skolans tillstånd har återkallats på grund av misstänkta kopplingar till extremism. Nu överklagas beslutet att stänga

Safirskolan, tidigare Vetenskapsskolan.

– Finns inte ett uns av bevisning, säger Lars-Erik Olsson som företräder skolan.

Misstankar om kopplingar till radikal islamism har funnits länge men allt kulminerade i våras när skolans före detta ägare Abdel Nasser El Nadi togs i förvar av Migrationsverket.

Av Säkerhetspolisen bedömdes han vara en fara för rikets säkerhet och regeringen beslutade att han skulle utvisas.

Fyra andra anställda pekades ut som IS-återvändare, enligt ett

avslöjande från stiftelsen Doku, som granskar radikala islamistiska miljöer, i samarbete med Expressen tidigare i år. Skolan bytte ägare i somras men det räckte inte. För två veckor sedan tog Skolinspektionen beslutet att dra in skolans tillstånd.

Skolans ombud Lars-Erik Olsson menar att det ”inte finns ett uns av bevisning” till stöd för beslutet. – Det är bara lösryckta påståenden. Som advokat är jag van vid att processa men här finns inga bevis att prata om, säger han.

I beslutet skrev Skolinspektionen att den nya ägaren inte kunde anses vara ”helt oberoende” och bedömdes ha en ”långsiktig koppling” till Abdel Nasser El Nadi.

Skolinspektionen hänvisade till överlåtelseavtalet som innebar att Abdel Nasser El Nadi skulle få 250 000 kronor varje månad som en del av framtagna avbetalningsplan.

I avtalet fanns också en återköpsklausul som, enligt Skolinspektionen, skulle göra det enkelt för El Nadi att köpa tillbaka skolan i framtiden.

Lars-Erik Olsson är kritisk till resonemanget:

– Som jag har förstått det så hade allt rämnat för Abdel Nasser El Nadi. Han blev tvungen att se till att det blev en annan huvudman för att rädda skolan. Och när man säljer en sak, har man oftast återköpsklausul, det är inget konstigt.

I överklagandet ifrågasätter han också Säpos uppgifter om att Abdel Nasser El Nadi är en fara för rikets säkerhet.

– Det är det allt bottnar i här. Men det har inte presenterats någon bevisning för det.

– Jag förstår att Säkerhetspolisen inte kan avslöja något som kan röja deras källor. Det är en svår balansgång men någon måtta får det vara. De som anklagas måste få en rimlig chans att försvara sig. Lars-Erik Olsson har begärt inhibition av Skolinspektionens beslut, det vill säga att skolverksamheten ska få fortsätta som vanligt tills frågan har avgjorts i högre instans.

Förvaltningsrätten har fram till 30 december på sig att meddela beslut i frågan.

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

**Jacob
Lund-
ström: 10-
talet var
en**

**guldålder
för svensk
film**

FREDAG 27 DECEMBER 2019

**Svensk film fick avsluta
decenniet med stukat
självförtroende och en historisk
publikkris på bio. Men faktum
är att 2010-talet var en
guldålder för svensk film om
man ser till kvaliteten på det**

som producerades, tycker DN:s filmkritiker Jacob Lundström.

Det kanske verkar märkligt att prata om en guldålder. Under hösten har den sjunkande marknadsandelen för svensk film parkerat överst på dagordningen. Och den svenska långfilmen tappar inte bara besökare till haussade Disneypremiärer utan också till strömningstjänsterna, som erbjuder allt fler lokalproducerade serier till sina kunder. Man får väldigt många strömmade timmar för hela familjen till priset av en enda biobiljett, och under 2019 har inte

heller den svenska filmbranschen kunnat skryta med ett bättre relationsdrama än "Älska mig" eller en lika medryckande thriller som "Fartblinda".

Det tycks dessutom si och så med återväxten i bänkraderna – den yngre målgruppen kunde inte bry sig mindre om svensk film. Det är knappast jätteförvånande med tanke på att det sällan görs filmer för en ung publik i Sverige.

Biosugna som har vuxit ifrån "Sune", men inte är tillräckligt gamla för att känna till Tomas Ledin, hänvisas till amerikanska importörer.

Men när jag tittar tillbaka på 2010-talet är det ändå lätt att konstatera: svensk film har upplevt sitt bästa decennium på ett halvsekel. Inte sedan 1960-talet har produktionen präglats av samma ämnesmässiga bredd eller konstnärliga rikedom. Okej, man kan säkert invända att det fanns gott om oborstad charm på 1970-talet, samt några mästerverk till på köpet, men det samlade utbudet på 1980-, 1990- och 2000-talet bleknar tveklöst bredvid det senaste årtiondets filmer.

Det finns även nominella belägg för guldåldern: aldrig tidigare har svenska filmer under ett och samma decennium tilldelats Guldlejonet vid Venedigs filmfestival (Roy Anderssons "En duva satt på en gren och funderade över tillvaron"), Guldpalmen vid Cannes filmfestival (Ruben Östlunds "The square") och Guldgubben, förlåt, en Oscarsstatyett (Malik Bendjellouls "Searching for Sugar man"). Det är prestigefyllda sammanhang som kan kritiseras och diskuteras, precis som de enskilda filmerna inte

nödvändigtvis är objektiva mästerverk, men utmärkelserna talar onekligen emot bilden av en nattsvart krissituation.

Trots att 2019 har varit ett relativt glanslöst filmår är "Allt vi äger", "And then we danced", "Aniara", "Hamada" och "Säsong" en filmkvintett som skulle ha förgyllt vilket premiärår som helst på 00-talet. Varken dansant romantik från Tbilisi eller bildsköna dokumentärer om Västsahara och Kvidinge kan förväntas vända på kräftgången i besöksstatistiken, men svensk film lider alltså inte av någon generell kvalitetstorka.

Därför gäller det att spetsa öronen och skärpa blicken när det viskas om att dykande siffror beror på att svensk film har blivit sämre, sådär i största allmänhet. När biografägaren Peter Fornstam analyserar publikkrisen (DN, 25/12) skriver han inte bara om Netflix utan uppehåller sig också vid Filminstitutets retorik kring representation. "Om fokus bara ligger på mångfald, och man exkluderar erfarenhet och kunskap, blir urvalet för enögt", skriver han och tillägger: "Då sjunker kvaliteten på filmerna."

Men den lågt hängande frukten i filmdebatten är en bristfällig förklaring, även om Filminstitutets vd har planterat för det. Anna Serners effektsökande pratminus och dubiösa signaler till trots investeras knappast stödmiljonerna främst i mångfaldskvoterade produktioner. Nej, den största delen av skattepengarna fördelas tvärtom utifrån kommersiella utsikter eller meriter. Därför fick "Tills Frank skiljer oss åt" ett större bidrag än "And then we

danced". Men onekligen misslyckas publikfrieriet. Just vad gäller mångfald har den stora förändringen på 2010-talet varit det definitiva genombrottet på jämställdhetens område. Men har det verkligen inneburit att filmerna har blivit dåliga eller publikfrånvända? Flera av årtiondets höjdpunkter tyder på motsatsen: Gabriela Pichlers "Äta sova dö", Anna Odells "Återträffen" och Amanda Kernells "Sameblod" är tre exempel på högkaratiga debutfilmer, som dessutom

lockade större biopublik än somliga estimerade succéer. Samtidigt har till exempel Jan Troell och Roy Andersson, som har gott om erfarenhet och kunskap, fortsatt att göra film. Inte för att "Om det oändliga", som tidigare i höstas prisades vid Venedigs filmfestival, har lockat särskilt många besökare till biograferna. Frågan är om det betyder att den inte är tillräckligt bra, punkt slut, eller om det alls borde påverka vår förståelse av filmen som konstverk. Eftersom Fornstam är en biograf-ägare som vill fylla salongerna till

max, är det rimligt om han sätter likhetstecken mellan kvalitet och publik. Men diskussionen om svensk film får inte bli statistiskt tunnelseende, och det finns andra sätt att definiera värdefull film. Filmhistorien innehåller mängder av missförstådda mästerverk och omprövade floppar som ständigt möter nya ögon, såväl som kioskvältare med begränsad livslängd som numera samlar damm. Hur värderar man – alltså kulturpolitiskt, inte marknadsekonomiskt – 80 000 lättglömda biobesök mot 82

livsomvälvande filmupplevelser? Missförstå mig rätt – filmen är underbar för eskapism och förströelse, men den kan vara så mycket mer. Filmen kan utforska sinnliga möten och spegla oväntade samhällsbilder.

Biografen kan vara ett socialt rum, en sinnesvidgande tankebox eller ett tempel för andlighet.

Det känns förstås paradoxalt att försöka rama in en guldålder och samtidigt konstatera att den svenska långfilmen går en osäker framtid till mötes. Filmmediet befinner sig i en brytningstid precis som på 1960-talet, när

Filminstitutet bildades som en skyddsåtgärd mot televisionen. Nu har vi haft ett svenskt filmdecennium som fick en flygande start med Daniel Espinosas ”Snabba cash” 2010 – och det är en händelse som ser ut som en tanke att följetongen får en fortsättning som serie på Netflix 2020.

Om det är någon tröst krisade den svenska filmbranschen redan på 1920-talet, efter den första guldåldern som brukar dateras till 1917–1924. Då bestod filmbranschens problemcocktail

av lågkonjunktur, talangflykt och teknikomvälvningar.

Så länge vi har ögon att se med kommer det att göras rörliga bilder, men mellan publiktopparna krävs det faktiskt att vi värdesätter filmen som konstform. Börja med att bländas över allt som faktiskt glimrade under 2010-talet. Magnus von Horns "Efterskalv", Lisa Langseths "Till det som är vackert", Viktor Johanssons "Under Gottsunda", Lukas Moodyssons "Vi är bäst!", Ruben Östlunds "Turist", Rojda Sekersöz "Dröm vidare"...

Jacob Lundström

jacob.lundstrom@dn.se

Filmerna som vann priser och toppade listor under 10-talet

10 mest sedda svenska filmerna under 10-talet:

1. En man som heter Ove (2015)
1 715 176
2. Hundraåringen som klev ut... (2013) 1 567 632
3. Solsidan (2017) 1 168 552

4. En underbar jävla jul (2015)
718 051
5. Änglagård - tredje gången gillt
(2010) 688 272
6. Hundraettåringen som smet...
(2016) 681 944
7. Snabba cash (2010) 608 371
8. Sune i Grekland – all inclusive
(2012) 588 281
9. Sune i fjällen (2014) 570 969
10. Micke & Veronica (2014) 550
637

**10 spelfilmer med högsta
snittbetyg*:**

1. Sameblod (2017) 4,40
2. Återträffen (2013) 4,33

3. Apflickorna (2011) 4,21
 4. Tjuvheder (2015) 4,17
 5. And then we danced (2019),
Gräns (2018),
The square (2017), Call girl
(2012) 4,08
 9. Play (2011) 4,07
 10. Vem? (2010) 4,02
- *Svenska Filminstitutets
betygsindex som bygger på
snittbetyg av 15 svenska medier.

**Officiella svenska Oscarsbidrag
under 10-talet::**

2011: I rymden finns inga känslor,
Alexander Öhman

2012: Svinalängorna, Pernilla
August

2013: Hypnotisören, Lasse
Hallström

2014: Äta sova dö, Gabriela
Pichler

2015: Turist, Ruben Östlund

2016: En duva satt på en gren
och funderade på tillvaron, Roy
Andersson

2017: En man som heter Ove,
Hannes Holm

2018: The square, Ruben Östlund

2019: Gräns, Ali Abbasi

2020: And then we danced, Levan
Akin

Guldbaggevinnare för bästa film under 10-talet:

2011: Sebbe, Babak Najafi

2012: Apflickorna, Lisa Aschan

2013: Äta sova dö, Gabriela
Pichler

2014: Återträffen, Anna Odell

2015: Turist, Ruben Östlund

2016: Efterskalv, Magnus von
Horn

2017: Jätten, Johannes Nylund

2018: The Nile Hilton incident,
Tarek Saleh

2019: Gräns, Ali Abbasi

2020: Nomineringar offentliggörs
8 januari.

Hundraåringen som sett tusen filmer födas

FREDAG 27 DECEMBER 2019

I dag fyller Svensk Filmindustri 100 år. Allt började på en strutsfarm i Råsunda 1919. Resten är filmhistoria. Helena Lindblad porträtterar svensk films mest ikoniska företag som hittills gett världen tusen filmer, allt från "Körkarlen" till "En man som heter Ove".

Kastanjerna på torget mellan Regissörsvillan och Lilla ateljén var nyplanterade när Victor Sjöström för snart hundra år sedan spelade in kyrkogårdsscenerna i "Körkarlen". Ett tricksigt skräckromantiskt mästerverk om suputen David Holm som på nyårsnatten tvingas ompröva sitt syndiga leverne, baserad på stumfilmens hovleverantör Selma Lagerlöf. En svensk motsvarighet till Charles Dickens "En julsaga". "Körkarlen", tätt följd av den eleganta kärlekskomedin "Erotikon" med Dramatenstjärnor

som Tora Teje och Lars Hanson, var den första filmen som spelades in i Sveriges Hollywood, den då alldeles nybyggda filmstaden i Råsunda utanför Stockholm. En plats där det tidigare föddes upp strutsar för att förse societeten med snygga plymer.

Det nästan lika nyfödda bolaget Svensk Filmindustri, som såg dagens ljus den 27 december 1919, hade i "amerikansk takt" låtit bygga en ultramodern filmfabrik med ateljéer, verkstäder, kassematter för nitratfilm med mera i en blandning av

nationalromantik och nyklassicism signerad arkitekten Ebbe Crone.

Hundra år senare, en gråkall decemberonsdag, är det tomt och tyst innanför den vackra portalen. En stor del av den gamla Filmstaden är sedan länge riven men flera av de lejongula originalbyggnaderna finns kvar, inte minst Portvaktstugan som är en charmant blandning av minimuseum och filmhistoriskt präglad vintagekafé där de stora mästarnas väsen från stumfilmens guldålder sitter i väggarna (missa inte Filmstaden kulturs guidade

turer på området!). Blundar man är det lätt att visualisera ett citat från filmkritikerlegendaren Bengt Idestam-Almquist (signaturen Robin Hood):

”Bakom de imposanta Råsunda-grindarna, utanför vilka autografhungriga backfisher outtröttligt står och lurpassa, ligger den stora drömfabriken. Den romantiska sagovärld, som medeltidens människor trodde existerade bakom riddarborgarnas murar, där tornerspelens hjältar kurtiserade dygdädla jungfrur – denna sagovärld har i vår tids

folktro funnit sin hemvist i filmateljén.”

Här byggde Svensk Filmindustri upp sin trippelidentitet (filmproduktion, distribution och biografer) och blev synonym med svensk filmindustri. Ett ungt bolag med spjutspetsteknik, internationella ambitioner och en litterär skattkista.

I början gick det bra, det krigshärjade Europa var svältfött på film, svenskarnas verk sålde som smör utomlands och fyllde till exempel Paris biografer åren 1920–21. Den påkostade ”Gösta Berlings saga”, som fick premiär

1924 hör också hit. Det finns en rolig anekdot om Stillers detaljfixering. De inhyrda polishundarna viftade glatt på svansen när de jagade Gösta Berling över isen. Det gör inte äkta vargar, menade Stiller, och vägrade ta scenen innan hundstackarna hade fått sina svansar fjättrade av järnbestyckade läderfodral. Premiären blev en succé och plattform för det nya stjärnskottet Greta Garbo. Men vid det laget var såväl Stiller och Garbo som Victor Sjöström på väg mot andra sidan Atlanten. Den första guldåldern i

svensk film tog oåterkalleligen slut, även om man fortsatte göra påkostade och lyckosamma projekt i Filmstaden. När ljudfilmen kom i slutet av 20-talet var SF förstas på tårna men krisade också rejält. Plötsligt uppstod svårforcerade, dyra språkbarriärer i filmproduktionen. ”Drömmarna om att svensk film namn skulle flyga över jorden fick läggas åt sidan”, som det heter i Filmstaden-kännaren Mikaela Kindbloms bok ”Den svenska drömfabriken”. Svensk film tvingades bli – svensk.

På trettio-talet blev det toppen att vara filmstjärna hos SF även om filmen blev mer provinsiell, särskilt om man var kvinna. Matronor som Julia Caesar, Dagmar Ebbesen och Karin Swanström blev hushållsnamn, liksom piffiga yngre damer som Tutta Rolf, Sickan Carlsson och Birgit Tengroth. Ingrid Bergman fick skjuts ända till Hollywood tack vare Gustaf Molander-filmer som "Intermezzo" (1936) och "En kvinnas ansikte" (1938). Gösta Ekman den äldre älskade att stå på scenen och kunde ställa som

krav att bara spela in sina filmscener på nätterna. Medan den nyckfulla stjärnan förberedde sig genom att lägga patiens eller lyssna på grammofonskivor i logen i Råsunda, stod filmteamen utanför och gäspade. Den imposanta Karin Swanström blev den första kvinnliga maktfaktorn i svensk film när hon blev boss för filmproduktionen 1933, eftersom hon ansågs ha näsa för vilka filmer som skulle sälja under den nya ljudfilmseran. Kvalitetskomedier med Tutta Rolf och Thor Modéen, liksom melodramer om kvinnor som slets

mellan kärlek och plikt, blev en del av hennes recept (hon tog gärna biroller själv). Gärna mycket musik också, med hitlåtar skrivna av Jules Sylvain.

Swanström kunde vara stenhård och höll tillbaka herrarna om de inte levererade. Hon tyckte till exempel att skådespelaren Gunnar Björnstrand ”såg för sydländsk ut” och att regissören Alf Sjöberg var ”för konstnärlig”. Bägge fick snällt vänta till fru Swanström checkade ut i början av 40-talet innan de fick sin chans.

En annan stark SF-kvinna var Stina Bergman, som spelat en viktig roll i maken Hjalmar Bergmans författarskap. Hon fick uppdraget att chefa över en nyskapad manusverkstad där inhyrda författare slet från 9 till 5 med att förvandla romaner till filmmanus, inte sällan med stor framgång. Ville de skriva egna grejer fick de göra det på kvällarna.

En av de unga skribenterna var Ingmar Bergman. Hans skolminnen, förvandlade till manus i en gammal skrivbok, blev 1944 ”Hets” i händerna på Alf

Sjöberg. Den unge Bergman fick nöja sig med att vara scripta på "sin" första film, men innan femtiotalet var slut hade han slagit världen med häpnad med filmer som "Sommaren med Monika", "Sommarnattens leende", "Det sjunde inseglet" och "Smultronstället". Samtliga inspelade i Filmstaden. Den sistnämnda innebar Bergmans första Oscarsnominering. När filmen inte vann lär Bergman ha blivit så sur att han försökte avböja alla kommande nomineringar med ett brev till Oscarsakademin: "Jag har

upptäckt att en Oscarsnominering är en förödmjukande företeelse för filmkonsten och avstår från uppmärksamhet från juryn i framtiden".

Men Bergman blev lyckligtvis inte bönhörd, vilket gagnade svensk films rykte. Kort tid efter, 1961, belönades "Jungfrukällan" med en Oscar. Hans "bästa utländska film"-statyett fick snabbt sällskap av ytterligare en när "Såsom i en spegel" prisades året efter. Bland andra kända reginamn under efterkrigstiden finns också Nils Poppe, Arne Mattsson och Hasse Ekman, son till Gösta och pappa

till nästa Gösta. Arne Sucksdorff vann en Oscar 1947 för "Människor i stad", hans innovativa kärleksbrev till Stockholm.

Sextiotalet cementerade Ingmar Bergmans rykte som fixstjärna på SF-himlen eller "vår andes dalahäst i världen", som konkurrenten Bo Widerberg uttryckte det.

Drygt femhundra filmer efter "Körkarlen" blåste nya vindar över filmvärlden och SF började avveckla verksamheten i Filmstaden i slutet av 60-talet,

även om det förekom inspelningar så sent som på 90-talet.

Men bolagets gamla attraktionskraft kvarstod.

Åtskilliga namnkunniga svenska regissörer har odlat sina talanger inom SF. Duon Hans Alfredson och Tage Danielsson gjorde till exempel några av de mest publika svenska filmerna där under sin tid. Vilgot Sjöman och Jan Halldoff debuterade. Jan Troells mäktiga emigrantepos "Utvandrarna" och "Nybyggarna" uppmärksammades av Oscarsjuryn och blev stora exportframgångar för SF. Bo

Widerberg lade grunden för ”nordic noir” med ”Mannen på taket” och Lasse Åberg gjorde ”Sällskapsresan 2”.

Andra publikdragande Sverigeskildrare som varit starkt knutna till SF är Lasse Hallström fram till ”Mitt liv som hund” och Colin Nutley med filmer som ”Black Jack”, uppföljaren ”Änglagård – den andra sommaren” och ”Under solen”. SF:s recept för miljonsuccér fungerade in i modern tid, ”En man som heter Ove” från 2015 var senaste gången svenskarna gick man ur huse för att se en SF-film.

Namnbytet från Svensk Filmindustri till det mer internationellt klingande SF Studios markerar delvis ändrad vägriktning för svensk films genom tiderna mäktigaste bolag. Medan en krisande filmbransch, som i år fått se publiken rata svensk film, drömmer våta drömmar om svenska kioskvältare så drömmer sig SF tillbaka till den internationella hetluften. Hundraåringen, som en gång klev rakt in i filmhistorien, tycks delvis vara på väg att försvinna in i en värld av generiska engelskspråkiga storproduktioner

som kommande flygkatastrofdramat "Horizon line". Å andra sidan finns en filmversion av Alex Schulmans "Bränn alla mina brev" och en nyinspelning av "Utvandrarna" på gång, så intresset för den svenska historien har inte helt falnat. På hundra år har världen blivit både mindre och större. Varken SF eller någon annan har råd att odla fram regissörstalanger och matcha dem med lämpliga projekt på det gamla framgångsrika sättet. Men det mäktiga filmhistoriska arvet både förpliktigar och borde inspirera.

Helena Lindblad

helena.lindblad@dn.se

FREDAG 27 DECEMBER 2019

1919

Svenska Biografteatern går ihop med Filmindustri AB Skandia. Nyfödda AB Svensk Filmindustri ser dagens ljus, med finansmannen Ivar Kreuger som stor ägare. Konstnären Nils Hårde skapar den klassiska logotypen som blev ett av Sveriges mest kända varumärken.

1920

Det nya bolaget får en rivstart när guldålderns stora namn Victor Sjöström och Mauritz Stiller spelar in varsin epokgörande stumfilm i ateljéerna i Råsunda; "Körkarlen" (där Sjöström själv spelade huvudrollen jämte Hilda Borgström) respektive "Erotikon" (Anders de Wahl och Tora Teje).

1925

Söderbönan Greta Gustafsson, som tar sig artistnamnet Greta Garbo får sitt genombrott i "Gösta Berlings saga" med Lars Hanson som motspelare. Filmen markerar

slutpunkten för den svenska stumfilmens storhetstid, men Garbo får en biljett till Hollywood och blir dåtidens superstjärna.

1929

Det svåra skiftet mellan stumfilm och ljudfilm håller på att knäcka det unga bolaget som överväger att lägga ner produktionen.

Räddningen blev bland annat "Säg det i toner" vars ackompanjerande ljudeffekter, musik och sång fick publiken att strömma tillbaka till biograferna.

1942

Den kraftfulle Carl-Anders Dymling tar över rodret och inrättar en manusverkstad under ledning av Stina Bergman. En ung Ingmar Bergman får jobb där och skriver "Hets" inspirerad av sin skoltid. Alf Sjöberg regisserar den framtida klassikern om en despotisk lärare.

1963

Den forna försteälskaren Kenne Fant blir vd och lyckas knyta till sig filmskapare som, vid sidan av det finkulturella flaggskeppet Bergman, garanterar succéer. Här finns duon Hasse & Tage liksom

Olle Hellbom, pappa till otaliga Astrid Lindgren-filmatiseringar.

1985

Lasse Hallström får en internationell succé med "Mitt liv som hund" och flyttar till Hollywood. Han blir den siste regissören som har kontinuerlig filmproduktion hos SF, där han bland annat också har gjort "Barnen i Bullerbyn"-filmer, "En kille och en tjej" och "Tuppen".

1998

Det anrika filmproduktions- och biografägarbolaget styckas. SF Bio

och SF Film får så småningom helt olika ägare. Efter att den största konkurrenten Sandrews sålt sina biografer hamnar de, efter några olika ägarturer, också hos SF Bio. Det uppstår en monopolliknande biosituation i Sverige.

2016

Den partyglada vd:n Jonas Fors får sparken efter ett vilt och våldsamt festivalfestande i Cannes. Att bolaget hyrt en lyxyacht i Cannes med det symbolladdade namnet Naughty by nature, samtidigt som SF

anklagas för en sexistisk företagskultur, gör inte skandalen mindre rubrikvänlig.

2018

Biografkedjan SF Bio, som fått nya kinesiska storägare, byter namn till Filmstaden. I samband med namnbytet ersätts – trots stora protester från publiken – Jules Sylvains pampigt manande vinjett från krigsåren med en betydligt tamare och modernare trudelutt.

2019

Ett par månader före hundraårsdagen den 27 december offentliggör SF Studios att norska Erik Poppe ska filmatisera Mobergs "Utvandrarna" under 2020.

"Människor i stad" (1947). Ingmar Bergman fick två Oscar i rad för bästa utländska film för "Jungfrukällan" (1961) och "Såsom i en spegel" (1962).

7 av de tio mest sedda filmerna i svensk filmhistoria är producerade av SF. Här finns "Sällskapsresan", "Att angöra en brygga" och "En man som heter Ove".

3 Oscarsstatyetter har gått till SF:s filmer. Arne Sucksdorffs prisades för bästa kortfilm med

**Sven Olov
Karlsson.**

**”Efter branden
förstod jag hur
illa rustat
landet är för
katastrofer”**

LÖRDAG 28 DECEMBER 2019

Det är ont om bönder bland dagens svenska författare. Men Sven Olov Karlsson är i alla fall uppvuxen på en gård, och han var skogsägare ända till branden slog till i Västmanland 2014. Jesper Högström möter en författare som är livrädd för den reaktionära samtiden.

Landet är med oss, mitt inne i staden. Omedelbart bredvid Skarpnäcks åttiotalsbebyggelse, där pensionärer vallar hundar och dagisbarn i gula västar paraderar på cykelstigarna, ligger Bergholmstorpet från 1700-talet,

som ett överlevande sandslott vid högvatten.

Kulturföreningen som driver det håller torpet i toppskick, konstaterar Sven Olov Karlsson sakkunnigt: nytt lertegel på taket och klinad skorsten, där hemma i Västmanland är det en sådan här byggnad som mycket väl skulle ha kunnat bli över vid något skifte och fått stå och förfalla.

Däremot är kulturföreningens servering stängd denna fuktkyliga decemberförmiddag och vi får nöja oss med att slå oss ner på några våta träbänkar bredvid en trädgårdsrabatt täckt av halm.

Täckodling, påpekar Sven Olov. Hemma i Nyhyttan i Västmanland har hans fru fått fart på trädgården med den metoden, den hade ju fått förfalla sedan Sven Olovs barndom när familjen var självförsörjande med potatis och frukt: sedan dog farsan, morsan blev ensam, det blev till att koncentrera sig på det som kunde dra in pengar, sälja av skog för att rädda huset från att bli som något av de förfallna torpen där hemma.

Men täckodling, ja. Visste jag att det gör att man kan lämna morötterna i jorden när de

mognat, sedan dra upp dem på vintern och äta direkt?

Jag ringer Sven Olov Karlsson med jämna mellanrum. Så sent som i höstas, när jag skulle köra upp och ställa bilen hos bonden Kjell som är min familjs lokala kontaktperson vid sommarhuset. Men vägarna var isiga och jag var orolig och då ringde jag Sven Olov, eftersom han är det närmaste bonden Kjell jag har i bekantskapskretsen och Sven Olovs svar var självklart: se alltid till att ha en hink grus i bakluckan, så kan du grusa själv när skogsvägarna är hala.

Sven Olov Karlsson är stadsklädd nu för tiden, i keps och rock. Bor sedan tolv år i Bagarmossen, en kort promenad härifrån torpet, mitt i förorten med sina nedklottrade papperskorgar, tolv minuter på tunnelbanan från Södermalm och storstan. Men det är någonting med hans prosa som bär med sig blicken från uppväxten som bondbarn i Västmanland, samma erfarenheter som tar sig uttryck i hinken med grus i bakluckan. Det är den svenska landsbygdslitteraturens minne av tålmodiga sysslor i en värld där

ingen annan grusar vägarna eller underhåller torpen, prosans arv av sakord och procedurer.

Hos Sven Olov Karlsson kan den uttrycka sig i beskrivningen av den särskilda tekniken i att köra en markberedare över ett kalhygge ("i korta slag"), eller hur man använder startgas på sprejtub för att få i gång en bil som stått i garaget i trettio år. I senaste novellsamlingen "Årsboken" riktar han den blicken mot världen som omger honom i dag, mot en dagisföreståndare som kämpar för att hålla grinden till gården öppen trots snövallarna

som plogas upp mot den av tanklösa snöröjare, mot en flygsteward i London som sitter på standby i baren, mot en gammal raggare som, döende i cancer, fortfarande sörjer att han inte kan vara med på årets cruising, särskilt tänkt som en protest mot bensinpriserna. Sven Olov Karlsson riktar blicken mot vad han – med en lågmäld gest mot Skarpnäcks huslängor – kallar Allt Det Här.

– Jag är jätteorolig för allt det här. Samhället, demokratin, klimatet, den personliga säkerheten. Det har ätit sig in i mina böcker för att

det har ätit sig in överallt.
Cruisingpappan som ligger där på
båren är en symbol för det fossila
samhället som är på väg att dö.
Ibland känner jag mig som Ulf
Lundell i någon av hans grinigaste
låtar där han ser allting som
vatten som rinner ner i källaren.
Men vi förväntas tro att det är
vatten i källaren, att det är
naturlagar det handlar om. Och
inte mänskliga beslut.
Det betyder att "Årsboken"
behandlar den sortens frågor som
förekommer på varenda
kultursida nu för tiden: rasism,
homofobi, klass. Inget som

egentligen faller sig naturligt för
någon med Sven Olov Karlssons
bakgrund.

"Jag var barn i en bondby",
konstaterar han i en kommande
antologi om skrivande: "Trots sina
fördärvade kroppar skulle ingen
där drömma om att kalla sig
arbetare. Uttrycket klass hörde jag
först senare, bland akademiker.
På landet bor folk som är
miljonärer och ändå sliter ut sig i
arbetaryrken. På landet bor
bonden, som varken är kapitalist
eller socialist, för verksamheten
blir aldrig lönsam och grollet mot
sossarna sitter i generna."

– Bönder identifierar sig med småborgerligheten, utvecklar han nu. Socialister, det var sådana som stod vid löpande bandet. Pappa hatade sossarna, han köpte aldrig Aftonbladet. I det var han bara en normal pappa i min bekantskapskrets, det var ett ständigt gnäll på Sossesverige och Gunnar Sträng som hade industrialiserat jordbruket. När sedan Palme blev mördad var det många som skämdes lite grann när de insåg hur de pratat om honom.

Här har vi en paradox som inte alltid uppmärksammas av dem

som talar om "klassresor": att bara det faktum att man använder ett ord som "klassresa" kan vara att göra sig främmande för dem man rest ifrån.

– Jag kunde bli trött på hur skräpigt det alltid var när jag växte upp, tomter fulla med gamla skrotbilar och alla skjul fullproppade. Men om man utför hårt kroppsarbete hela dagen, då orkar man inte annat. Om en maskin pajar, då skuffar man den åt sidan bara.

– Vad heter hon på Netflix som håller på och rensar folks hem? Marie Kondo. Hon hade inte trivts

i Nyhyttan. Sådant kräver tid. Att analysera och reflektera kräver utrymme. I kulturvärlden kan det vara värt att hålla i minnet att den klassresa man uppmanas att göra kan innebära ett svek mot den egna familjen.

Vi har flyttat oss den korta sträckan hem till hyreslägenheten där Sven Olov Karlsson bor med hustru och barn: utsikt från köket över en parkeringsplats, en tvättstuga, en blå låda med väggrus. Det hade, som han själv anmärker, kunnat vara Fagersta eller Vilhelmina. Han bjuder på lunch, Mamma Scans mikrade

köttbullar med stekt potatis och Ajvar Relish, färdigskivat vitt bröd med fabrikspackad Brie som han skär direkt från förpackningen. Inget matfett: möjligen den enda eftergiften för urbana kostvanor. Sedan en rundtur i lägenheten: Sven Olov vill visa en tavla som hänger i sovrummet, signerad av hans morfar, Sven Pettersson. Där förekommer en naken kvinna och ramen är skavd, eftersom mormor alltid stuvade undan den så fort prästen kom på besök.

– Det var ju en av historierna som alltid berättades hemma. Morfar var snickare på Bulten i Hallsta,

men han målade så fort han kom åt. Det fanns kreativitet i släkten, fast ingen skulle ha använt det ordet. Och så var alla pratkvarnar: det drogs historier hela tiden och det fanns inga hinder för att upprepa dem, fast alla hade hört dem förut.

– Man fick en massa stoff, och en känsla för att berätta. Och så läste alla. Sådant som Lars Widding och allt från Bokklubben Svalan, eftersom mamma köpt ett abonnemang av en telefonförsäljare och var för feg för att säga upp det. Dessutom skjutsade hon alltid mig och min

bror, en mil till biblioteket i Karbenning och där fick jag låna allt jag ville. Minns att jag lånade P C Jersilds "Efter floden" när jag var elva, det var en hemsk apokalyps men jag läste den ändå. I Sven Olov Karlssons böcker hörs fortfarande tonen från barndomens pratkvarnar: han beskriver det som att han kunde höra jargongen i huvudet när han skrev sina första romaner, "Italienaren", "Amerikahuset", "Porslinsfasaderna". Det var lokalt förankrade böcker: Sven Olov Karlsson blev en sorts litteraturens motsvarighet till en

kommunslogan eller en landskapsblomma, en författare som kunde betraktas som företrädare för sitt lilla hörn av världen. Han kan knappast skylla ifrån sig, säger han försynt: han gav trots allt ut en novellsamling som hette "Västmanland". Det hade sina sidor. Plötsligt kunde det komma ett romanförslag från en kommunpolitiker i Västerås, eller klagomål från folk som tyckte att han inte skrev tillräckligt om Arboga eller Kungsör. Men viktigare, får man för sig, var hans egen känsla av att

hembygdsromanens form och tonfall inte gjorde tillräcklig plats för det som hände runt omkring i 2010-talets Sverige: för Allt Det Här. Det fanns risken att bli det överlevande torpet i förortsbebyggelsen, underhållet av en kulturförening. Men så kom apokalypsen till byn. Juli 2014 och den stora skogsbranden i Västmanland. Sven Olov Karlssons ärvda skog hörde till det som gick upp i rök. Branden hejdades först ett kort sprinterlopp från tomten i Nyhyttan. Sven Olov Karlsson beskriver det som om han,

bondsonen, nu väcktes till medvetande om de stora sammanhangen. Om vattnet som rinner ner i källaren, om det som kallas naturkatastrof men i själva verket vållas av mänskliga beslut. – Jag blev medveten om hur jävla illa rustat samhället var för den här typen av stora händelser. Om klimatförändringarna. Om vilken roll girigheten och snålheten spelar, allt från kommunala nedskärningar till bolagsjurister som hjälper företagen att ta in vinsterna och slippa ansvaret. Det var arbetsförhållanden som startade branden. Stora Enso var

om sig och kring sig och slogs med näbbar och klor för att slippa avtalet som gör att underentreprenörerna får betalt om de ställer in arbetet vid otjänlig väderlek. Då har ett enmansföretag inte råd att låta sina dyra maskiner stå.

– När vi kulturmänniskor talar om prekariat, då tänker vi inte på att prekariatet också sitter vid styrspakarna i skogsmaskinerna och att de har större skulder än vi.

Om detta skrev Sven Olov Karlsson den -
Augustprisnominerade

reportageboken "Brandvakten". Men han menar att det också påverkade honom på djupet som skönlitterär författare:

– Det var det året, 2014, som Sverigedemokraterna gjorde sitt stora segertåg också. Jag hörde till dem som blev skräckslagna. Då bestämde jag mig: i framtiden ska samtiden, politiken komma in i det jag skriver.

När det gäller att ta strid mot Sverigedemokraternas världsbild är Sven Olov Karlsson väl rustad. När allt kommer omkring kommer han från exakt den landsbygd de försöker mobilisera

mot Staden och Orten. Han vet att det beroende av fossila bränslen han satiriserar i sin historia om den döende raggaren är en betydligt mer känslig fråga på landet, där bilen är en nödvändighet. Han ger sig inte ut för att ha lösningen – påpekar bara att det alltid har varit staten som gjort de väldiga infrastruktursatsningar som omvälvningen kommer att kräva och att denna stat nu verkar mer angelägen att retirera från landsbygden än att satsa pengar på den.

I en av "Årsbokens" noveller beskrivs hur Telefonistytelsen plockar ner de gamla kreosotgröna telefonstolparna i en liten by någonstans där ute, utan att låta någonting komma i stället. Sven Olov Karlsson vet också att Sverigedemokraternas bild av landet som en idyll där hederlig gammal moral och gemenskap gäller är, kort och gott, "en fantasi".

Stad och land är blandade om varandra nu för tiden: staden är full av inflyttade lantisar, landet av utflyttade stadsbor. Och som just inflyttad lantis vet han att

bilden av den trygga landsbygden är ett fantastiskt påhitt. Han skrev en artikel i Expressen för något år sedan om otryggheten i att växa upp i den no-go-zon som var hans barndoms by: de lösdrivande hundarna, stölderna, fylleriet och kvinnomisshandeln. Och de brutala normerna för vilken sorts uppträdande som accepterades. Själv har jag tydliga minnen av gemenskapens gränser i sjuttiotalets Göingebygd. Brottarkillarna härskade på skolgården och händighet och motorintresse var obligatoriska för alla pojkar som ville överleva

tonåren. Ett evigt ärr i minnet är tillfället när jag misslyckades att skruva in en borr i bormaskinen på en träslöjdslektion: den flinande läraren lät mig hålla på och fumla i ungefär en minut för länge och mina klasskamrater lät mig aldrig glömma fiaskot. För Sven Olov Karlsson, som alltid varit trygg med bormaskiner och alla andra redskap, var det gymnastiklektionerna som var källa till panik. Vi, som båda har söner, talar om den större friheten som gäller att vara ”okillig” kille i dag.

– För min del dröjde det till 35-årsåldern innan jag insåg att det är möjligt att söka sig till andra vänner än dem man mår dåligt av att umgås med. Mina söner visste det när de var tio. Det är ett framsteg.

– Men det är möjligt att det vore bra för ekosystemet om de lantliga gamla manlighetsnormerna återinfördes. Då skulle fler män begå självmord av obehandlade depressioner och omkomma i idiotiska olyckor och fler kvinnor dö i barnsäng på kammaren. ”Jag pratar tok”, lägger han till, typiskt nog. Han är inte från en

bakgrund där man raljerar. När en man som han engagerar sig, gör han det utan att prata tok: med samma allvar, samma beslutsamhet att fullfölja som när han sätter rörsågen till ett slysnår. Det är en inställning som har sina litterära risker. I "Årsboken" tar Sven Olov Karlsson ibland risken att bli övertydlig: den självklara rösten från Nyhyttan överröstar av strävan till samtidsaktualitet. Oron för Allt Det Här blir starkare än nyanserna i gestaltningen. I en av novellerna möter vi konsulten Perry Gillsäter som – finansierad av Svenskt Affärsliv –

driver kontot Skattesanning. Han hetsar mot Löfven och sossarna och framstår som en figur hämtad ur en kommunal nyårsrevy. Men Sven Olov Karlsson har agerat med berått mod: de hatiska kommentarerna är hämtade från verkliga sociala medier, detaljerna om hur Svenskt Näringsliv finansierar opinionsbildare på nätet är hämtade direkt från reportage i Arena och Expo. – Det är viktigt att beskriva. Inte många tittar på hur påkostat arbetet bakom den här skiten är, alltså arbetet bakom hatsajterna.

Är det ett ansvar du har som författare, att vara tydlig om tillståndet i samtiden?

– Nej. Jag har en vilja bara.

Jesper Högström

Sven Olov Karlsson.

Född 1971 i Norberg i Västmanland. Bor i Stockholm.

Aktuell med novellsamlingen "Årsboken", medverkar även i antologin "Tag och skriv! Fjorton författare om sitt skrivande" (båda på Natur & Kultur).

Sven Olov Karlsson har tidigare gett ut romanerna "Italienaren" (2003),

"Amerikahuset" (2008), liksom den Augustnominerade "Porslinsfasaderna (2013)" och novellsamlingen Västmanland (2015). Han har arbetat länge som journalist och skrivit reportageböckerna "Svenska ödehus" (1 och 2, 2008 och 2011) samt "Brandvakten" (2017) om den stora skogsbranden i Västmanland 2014.

Han medarbetar regelbundet på Expressens kultursidor.

Klassiskt motiv. Angie Thomas har skrivit den perfekta ungdoms- boken

LÖRDAG 28 DECEMBER 2019

Angie Thomas

"Min tur nu"

**Övers. Niklas Darke Natur & Kultur, unga
vuxna**

"Du kallar mig thug, jag bekräftar.
Det var väl det du ville höra?"

Berättarjaget Bri i Angie Thomas
nya ungdomsroman "Min tur nu"
drömmer om en hiphop-karriär
och försöker i sina raptexter driva
med de fördomar som finns om
henne, en brun tjej i hoodie från
stans fattigaste område. Det går
sådär och Bri känner sig allt mer
tvingad av vara den gangster alla
ändå tror att hon är.

En liknande identitetsproblematik har länge präglat den hiphop och rap-tradition som Bri skriver in sig i – i Sverige tidigt formulerad av The Latin Kings i rader som:

”Dom behandlar oss som djur, kriminella och inte smarta/bara för att vi är dom svartskallar dom älskar att hata./Dom anklagar oss för grejer vi inte gjort... än.”

Men motivet är också klassiskt i en viss typ av problemorienterad ungdomslitteratur, från det tidiga 1900-talets ligistpojkböcker, via 1970-talets långhåriga vandaler, till dagens ghettoskildringar, reflekterar ungdomar över den

subjektsposition som omvärlden tillskrivit dem. Ofta tvingas de anpassa sig till samhällets normer för att undkomma fördomarna och titt som tätt stannar samhällsanalysen vid det enskilda livsödet.

Angie Thomas drar motivet ett snäpp längre. ”Min tur nu” diskuterar rasism och segregation på ett fantastiskt mångfacetterat sätt. Jag uppskattar särskilt den förståelse för skillnaden mellan fördomar och rashat som läsningen ger. För många andra protagonister har det räckt med att byta klädstil eller klippa håret

för att passa in. Det funkar inte för Bri eftersom det är färgen på hennes hud som väcker hat. Hennes möjligheter till revolt är därmed mindre. Som Bris mamma uttrycker det: "Du har inte råd med den lyxen, Brianna!" Huvudpersonen i Thomas debut "The hate U give" irriterade många läsare på grund av att hon var så välartikulerad och duktig i skolan. Det är fint att se att Thomas har tagit till sig av kritiken. Bri fattar en lång rad dumma beslut, är bråkig och har befriande dåliga betyg. "Min tur nu" är på många sätt en inom sin

genre perfekt ungdomsbok. Min enda invändning rör slutet som är väl tillrättalagt. Niklas Darkes översättning är därtill riktigt bra. Han har behållit en del amerikanska slanguttryck och det funkar utmärkt. Romanen innehåller flera rimmade rap-texter som måste varit svåra att få till på svenska. De flesta av Bris rim sitter emellertid som ett smäck medan sämre konkurrenter låter precis så taffliga som de ska.
Lydia Wistisen

Årets tio största genombrott

SÖNDAG 29 DECEMBER 2019

Den allra första bilden av ett svart hål är det största vetenskapliga genombrottet 2019 enligt tidskriften Science. På tio-i-topp-listan finns också mediciner som minskar dödligheten i ebola, den isovamänniskans ansikte och en överlägsen kvantdator.

Bilden av det svarta hålets skugga gjorde det osynliga synligt

Astronomi. – Det känns som att titta på helvetets port: slutet för rymden och tiden, sa Heino Falcke, professor i radioastronomi och astropartikelfysik vid Radboud university Nijmegen vid presskonferensen den 10 april.

”Årets största vetenskapliga genombrott är utan tvekan den första bilden av ett svart hål, tagen med ett teleskop lika stort som jorden”, skrev DN, och tidskriften Science gör samma bedömning. Bilden av skuggan av det svarta hålet i mitten av galaxen Messier

87, 55 miljoner ljusår bort i Jungfruns stjärnbild, har förstaplatsen på tidskriftens tio-i-topp-lista för 2019.

Bilden är en enastående bedrift, på många sätt. Svarta hål är omöjliga att se då de har så stark dragningskraft att inte ens ljuset kan lämna dem. Men Event horizon telescope har tagit en bild av skuggan, den lysande gasen eller ringen av eld som omger hålet, och på så sätt gjort det osynliga synligt.

Event horizon telescope är inte ett teleskop, utan ett samarbete mellan 200 astronomer från 40

olika länder som har kopplat ihop åtta radioteleskop i Nord- och Sydamerika, Europa, Hawaii och Antarktis. Under fem nätter i april 2017 tog teleskopen bilder av det svarta hålet, synkroniserade med atomur. Sedan krävdes det nästan två års beräkningar av två superdatorer på två kontinenter för att sammanställa data från teleskopen till en bild.

Det avbildade svarta hålet är en av de tyngsta himlakroppar vi känner till, med en massa som är 6,5 miljarder gånger större än solens. För att få tillräckligt hög upplösning för att kunna avbilda

det krävs ett teleskop med en spegel nästan lika stor som jorden. De åtta ihopkopplade radioteleskopen blev tillsammans ett teleskop av den storleken. Bilden har för första gången gjort det möjligt att testa om Einsteins allmänna relativitetsteori stämmer även nära en så extrem plats som ett svart hål, där gravitationen är så stark att själva rumtiden böjs. Nästa år räknar Event horizon telescope med att presentera ytterligare en bild: av Sagittarius A*, det svarta hålet i Vintergatans mitt.

Denisovaflickan fick ett ansikte
Paleontologi. En underkäke med flera kindtänder, hittad av en munk i en grotta på tibetanska höglandet på 1950-talet, visade sig vara det första fyndet av en så kallad denisovamänniska utanför Sibirien. Det gick inte att utvinna dna, men käken identifierades med protein från tänderna. En annan forskargrupp återskapade hur den först hittade denisovaflickan kan ha sett ut: sluttande panna och framträdande underkäke, med brett ansikte och längre tandrad än neandertalare och moderna

människor – precis som käken från Tibet.

Asteroiden som dödade dinosaurierna
Geologi. En enorm asteroid träffade jorden för 66 miljoner år sedan och utrotade tre fjärdedelar av alla arter, däribland de stora dinosaurierna.

I år publicerades analysen av en 835 meter lång borrhärna från Chicxulubkratern vid Mexiko där asteroiden slog ned. 130 meter av den är avlagringar från dagen för katastrofen, och visar nästan minut för minut vad som hände. Där finns smält sten, förbränt trä

från stora bränder men mycket lite svavel. Den kan ha förångats och lett till global nedkylning och mörker.

Den överlägsna kvantdatorn
Datavetenskap. Företaget Google har byggt en kvantdator som kan göra en uträkning på 200 sekunder som världens största superdator behöver 10 000 år för att klara. De skulle alltså ha nått ”*quantum supremacy*” – kvantöverlägsenhet. I en kvantdator kan bitarna vara noll och ett som i en vanlig dator men dessutom både noll och ett samtidigt.

Konkurrenten IBM invände att superdatorn skulle klara uppgiften på två dagar med rätt algoritm. Det är också en bit kvar tills kvantdatorn kan göra något praktiskt användbart.

En närmare släkting?

Biologi. Allt liv delas in i tre domäner: bakterier, arkéer och eukaryoter. Vi själva och alla andra djur, växter och svampar är eukaryoter, då våra celler har cellkärnor.

Efter 12 års försök lyckades en grupp japanska forskare att odla en gäckande arké i labbet. Den

hör till gruppen Asgard, uppkallad efter de nordiska asarnas hemvist Asgård, och lever i slam på havsbotten på mer än 2 000 meters djup.

Forskarna fann att den bär på eukaryotgener. Det kan betyda att eukaryoter och arkéer borde vara samma domän.

Trippelt mot svår lungsjukdom

Medicin. Varje år föds mellan 15–20 barn i Sverige med den ärftliga sjukdomen cystisk fibros.

Sjukdomen orsakas av mutationer i CFTR-genen och kännetecknas av slembildning och infektioner i

lungorna. 2012 godkändes det första läkemedlet som påverkade sjukdomen, men det fungerade bara hos några få procent av patienterna. Sedan kom ett kombinationsläkemedel som fungerade för fler.

Nu har en trippelbehandling som kan hjälpa upp till 90 procent av patienterna godkänts i USA.

Läkemedlet är ännu inte godkänt i EU och en knäckfråga lär bli priset.

Närbild av fjärran planet

Astronomi. 1 januari 2019 tog Nasas rymdsond New Horizons en

närbild av den 36 kilometer stora småplaneten 2014 MU69, i Kuiperbältet bortanför Neptunus. I november fick den ett officiellt namn: Arrokoth – himmel på den nordamerikanska Powhatan-stammens språk.

Artificiell poker

AI. Programmet Pluribus besegrade fem elitspelare i No-limit Texas hold'em, nutidens populäraste pokerspel. År 2017 vann programmet Libratus, utvecklat av samma forskare, en pokervariant för två spelare, men

nu kan artificiell intelligens även slå många.

Läkemedel minskar dödligheten i ebola
Medicin. Ebolaviruset upptäcktes 1976, och sedan dess har det orsakat många dödliga utbrott. Nu finns ett vaccin och behandling när man väl insjuknat. I år har man tagit ett stort steg mot att kunna erbjuda medicin till de redan ebolasjuka. Två antikroppar testats i randomiserade studier under det pågående utbrottet i Kongo, som hittills dödat fler än 2000 människor. 70 procent av de som fick någon av antikropparna

överlevde, jämfört med 50 procent av de andra. Resultaten var så bra att man avbröt studierna i förtid. Läkemedlen kan inte bara öka överlevnaden, utan också bidra till att människor söker vård tidigt.

Bakterier mot undernäring

Folkhälsa. Varje år drabbas miljontals barn i världen av undernäring. Många av dem återhämtar sig aldrig och växer därför inte som de ska. En orsak är att deras tarmflora aldrig mognar.

Nu har en internationell forskargrupp identifierat 15 viktiga bakterier i tarmfloran och testat olika typer av mat för att få tarmfloran att återhämta sig.

Kikärtor, bananer och jordnötsmjöl var bättre än mjölkpulver och ris.

Studien var liten, och nu testas metoden på fler barn och under en längre period för att se om den kan få barnen att växa normalt.

Och några vetenskapliga sammanbrott
Mässling ökade kraftigt i världen under 2019 på grund av fattigdom, konflikter och

vaccinationsmotstånd. USA rapporterade det högsta antalet fall sedan 1992. Under det första halvåret drabbades fler än 90 000 människor i Europa av mässling, fler än under hela 2018. I Kongo har fler människor dött i mässling än i det pågående ebolautbrottet. Andra sammanbrott är att bränderna i Amazonas regnskog ökat med 44 procent under året jämfört med 2018 och att miljöförstöring och klimatförändringar lett till tre miljarder färre fåglar i Nordamerika.

Viktig för vetenskapen

Tidskriften Nature utser varje år tio personer som betytt mycket för forskningen. I år hamnade *Greta Thunberg* på listan för att hon fått oss att uppmärksamma för hur bristfälliga länders åtgärder mot klimatförändringarna är.

Maria Gunther

maria.gunther@dn.se

Amina Manzoor

amina.manzoor@dn.se

Dyrt att stå utanför det digitala samhället

MÅNDAG 30 DECEMBER 2019

En miljon människor lever i digitalt utanförskap, enligt -rapporten "Svenskarna och internet". Av dem är omkring 746 000 personer över 65 år.

För äldre kan det bli en dyr historia att stå utanför det digitala samhället.

Fram till för bara några år gick det förhållandevis bra att stå utanför internet. De flesta vardagsärenden har kunnat skötas genom post eller telefon, och den som behövde hjälp med en betalning eller insättning kunde gå till sitt lokala bankkontor.

Men när bankkontoren blir färre och allt fler samhällstjänster blir digitala är risken att vissa grupper stängs ute.

Pensionärernas Riksförbund (PRO) får ofta samtal och brev

från uppgivna medlemmar på grund av att de saknar tillgång till internet eller den senaste tekniken. Att stå utanför internet innebär också en högre kostnad.

– Vi vet att mycket i vardagen blir dyrare för dessa äldre. De som betalar räkningar mer traditionellt med pappersfaktura får betala en högre kostnad, och vill man köpa en tågbiljett över disk är det dyrare, säger Christina Tallberg, ordförande för PRO.

Den som exempelvis betalar fem fakturor med 50 kronor i fakturaavgift får betala 3 000 kronor extra på ett år. För kunder

som vill köpa sin tågbiljett med SJ över disk eller över telefon tas det ut en serviceavgift på 100 kronor.

”För närvarande är det 100 kronor för manuellt köp, både i resebutik och via telefon. Avgiften är densamma oberoende av biljettens pris eller hur många resor som bokas vid samma tillfälle”, skriver SJ i en kommentar.

För äldre som använder fast telefoni kan det också bli dyrt. I september 2017 höjde exempelvis Telia priset för fast telefoni från 165 kronor i månaden till 205 kronor. I april i år höjdes priset

ytterligare till 329 kronor i månaden.

”För många har det ändå blivit billigare. Nu kan man ringa precis hur mycket och länge man vill, vilket vi hoppas gör det ännu enklare för många att hålla kontakt med familj och vänner”, skriver Telia i ett mejl.

I dag finns möjligheten att sköta sin deklaration via digital brevlåda. Då kan man få skatteåterbäringen snabbare jämfört med den vanliga posten. Men eftersom att många äldre saknar tillgång till digitala tjänster behöver de vänta längre på

pengarna, säger Christina Tallberg.

– Det drabbar särskilt många äldre kvinnor som har låga pensioner och kanske dessutom är ensamstående.

Den som saknar internet kan - behöva vänta i långa telefonköer för att få göra ärenden.

– Tid är också en kostnad. Att komma fram till kundtjänsten på banken kan ta en halvtimme, och du kommer snabbare fram till vårdcentralen om du bokar tid eller beställer medicin på nätet.

PRO har hållit i studiecirklar - sedan 90-talet för att utbilda äldre i ny teknik.

– Varenda PRO-förening i vårt land jobbar med detta, det är en av de vanligaste aktiviteterna som finns i våra föreningar. Vi skulle vilja göra ännu mer, men det som bromsar är tillgång till lokaler och ledare.

TT

Freudfull jul i det förlovade landet

MÅNDAG 30 DECEMBER 2019

Papperet är tjockt, formgivningen sparsmakad, illustrationerna valda med omsorg. En av 2010-talets sista dagar bjuds jag på en nostalgisk resa till 1990-talet med 30-åriga Divan, tidskriften för psykoanalys och kultur (#3–4/2019).

Psykoanalytikern Clarence Crafoord, 83, skriver om tidskriftens överstepräst, Sigmund Freud, och jämför sitt eget bekymmersfria liv med den drygt 80-årige Freuds kamp mot käkcancer och andra sjukdomar. Trots detta idogt skrivande på ”Mose och monoteismen”, där Freud driver tesen att Mose i själva verket var en högättad egyptier och därtill ”ett slags allegoriskt porträtt” av Freuds egen historia och strid för psykoanalysen, hans envisa kamp för de fria associationerna och det omedvetnas återkomst.

Se där Gamla Freudtestamentets
exegetik: penisavundens fader
leder oss till det förlovade landet.

Maria Schottenius

maria.schottenius@dn.se

Så här blir 2020 (kanske)

TISDAG 31 DECEMBER 2019

**Biblioteken får upprättelse, tjuren
Ferdinand blir den moderna mannens
förebild och barndomens mat kommer
tillbaka i lyx- förpackning. När DN -
Kulturs expertpanel fick sia om det nya
året fick de syn på häpnadsväckande
saker. Detta är vad vi har att förvänta
oss av 2020.**

Irena Pozar, 27, Stora Journalistpriset-
nominerad chefredaktör för Veckorevyn:
Årets stora genombrott: Den som skriver
ännu en bok om Norrland i Karin
Smirnoff-stil.

Det lämnar vi 2019: Tonen! 2020 blir det snälla året.

Årets kulturdebatt: Tyvärr kommer deplattforming fortfarande att vara alla kulturmänniskors favoritämne och de kommer att ha exakt noll nytt att säga om det. Och återigen kommer exakt noll personer att deplattformas.

Årets uppfinning: En app som gör att man på riktigt kan radera gamla konversationer på alla sociala medier så att varken du eller mottagaren kan se dem längre. Det måste ju gå?

Den kulturformen blir "den nya romanen": Kanske är det nu kultursidorna fattar Youtube?

Årets språktrend: Franska uttryck, folk kommer att vilja känna sig smarta.

Årets antihjälte: Jag är rädd att Donald Trump kommer att slå om till det snart.

Speciellt om det görs, vilket det säkert kommer att göras, en snyftdokumentär om honom.

Årets mattrend: Mat man åt som liten, i lyxförpackning. Typ fancy flingor (lovar att det kommer att dyka upp på Pom & Flora), fiskpinnar sushi style och fruktsoppa gjord på körsbär och amaretto.

Årets filosofiska fråga: Vilka förtjänar att bosätta sig på månen när Greta Thunbergs farhågor slår in?

Sara Villius, 43, författare till "Madonna":

Årets stora genombrott: Biblioteken! Alla fattar vad de betyder för det samhälle vi vill ha. Biblioteken får mer resurser i stället för mindre och kan utöka sina öppettider i stället för att stänga om någon i personalen blir sjuk (eftersom det är för dyrt att ta in vikarier). Litteraturvetenskap

på bibliotekarieutbildningen återinförs och alla skolor får ett öppet skolbibliotek.
Det lämnar vi 2019: Politiker som lägger sig i konsten.

Årets kulturdebatt: Håller tummarna för att den inte rör litterära uttryck eller önskemål om uttryck eftersom jag tycker att olika sorters litteratur kan existera sida vid sida och vill känna mig fri!

Årets uppfinning: Det måste vara länken mellan det analoga och det digitala? Jag ligger hemma och läser en fysisk bok men måste ge mig ut eller diska. Utan teknisk och mental kollaps övergår boken genast till att bli uppläst för mig.

Den kulturformen blir "den nya romanen": Här hoppas jag förstås på att det blir romanen.

Årets språktrend: Önskar ett oändligt antal trender och inte en.

Årets antihjälte: Min Madonna. Boken kom så sent 2019 att den lär följa med mig in i 2020.

Årets mattrend: Svårt att backa från den gröna.

Årets filosofiska fråga: Hur stora saker kan människan uppnå genom samarbete?

Maria Maunsbach, 29, författare till "Bara ha roligt" och "Hit men inte längre":

Årets stora genombrott: Skånskt groggbord, eller 32-årig man som skrivit en klassisk kärleksroman.

Det lämnar vi 2019: Att författare ska skriva för evigheten och inte för nuet – man ska naturligtvis göra både och, samtidigt. (Personligen lämnar jag dock mest detta: att försöka chatta med män.)

Årets kulturdebatt: Om huruvida man bryr sig om att det är demokratiskt

ohållbart att litteraturen är centraliserad, så tillvida att det inte finns några stora skönlitterära förlag på annan ort än Stockholm.

Årets uppfinning: Offentlig välfärd och socialförsäkringar.

Den kulturformen blir "den nya romanen": Romanen.

Årets språktrend: 1 Korinthierbrevet, 13.

Årets antihjälte: Den Ofrivillige Tomten. (Han vill inte vara tomte, men ställer upp. Han tomtar dessutom lagom bra, men framför allt: han gör det för barnens skull.)

Årets mattrend: Mat blir återigen mat, inte livsstil.

Årets filosofiska fråga: Vad gjorde jag för fel?

Julia Frändfors, 31, ena halvan av succépodcasten "Daddy issues":

Årets stora genombrott: Frasse Levinsson.

Det lämnar vi 2019: Kan vi en gång för alla sluta tjata om "jakten på likes"? Uttrycket alltså. Urk.

Årets kulturdebatt: Det blir givetvis Ruben Östlund och någon liten näbbfia på SvD.

Årets uppfinning: Mannens Satisfyer Pro. Det hade varit magstarkt om vi fick se en man sitta i SVT och berätta om hur han skrek rakt ut i en 20-minutersorgasm och nu tänker lämna sin fru för en sexleksak.

Den kulturformen blir "den nya romanen": Teatermonologen! Gör stor comeback.

Årets språktrend: Ironin är ju faktiskt tillbaka! Så mysigt.

Årets antihjälte: Är det inte dags att vi äntligen förlåter Louis CK?

Årets mattrend: Restaurang Garba.

Årets filosofiska fråga: Sopsorteringen, gör den verkligen skillnad på klimatavtrycken?

Jonatan Unge, 40, komiker, podcastare, tävlar i "På spåret":

Årets stora genombrott: Stephanie Krausshoff. Om ni inte vet vem det så oroa er inte, ni blir varse.

Det lämnar vi 2019: Gnället på elsparkcyklarna.

Årets kulturdebatt: Svårt. Men något rörande Nobelpriset i litteratur är väl en säker gissning, med tanke på att det har varit det de senaste två åren.

Årets uppfinning: Hoppas, hoppas på holodeck. Annars blir det Playstation 5.

Den kulturformen blir "den nya romanen": Tiktok, om det inte redan är det.

Årets språktrend: Att ta in dialektala ord för att förenkla för sig. Till exempel "vars" från norrländskan, för att slippa hålla reda på "var" och "vart", samt irländska t:n för oss som har svårt med att uttala engelskans th-ljud.

Årets antihjälte: Joe Biden, kanske. Jag har ett uselt track record när det kommer till politiskt siande, men om han lyckas besegra Trump blir väl många glada, men inser sedan snabbt att det var lite av en pyrrhusseger.

Årets mattrend: Svartpeppar.

Årets filosofiska fråga: Vad håller ni på med?

Joel Lyssarides, 27, jazzpianist och kompositör, aktuell i vårens ”Tröst-rapporter” på Dramaten:

Årets stora genombrott: Hoppas Rosalía slår igenom på riktigt även i Sverige. Hon är otrolig.

Det lämnar vi 2019: Sommarprat med Frank Sinatras ”My way”.

Årets kulturdebatt: Thorsten Flincks dagbok?

Årets uppfinning: Koldioxidbaserad plast.

Den kulturformen blir ”den nya romanen”: Teatern!

Årets språktrend: Att medvetet inte stava ett ord rätt över huvud taget.

Årets antihjälte: Tjuren Ferdinand. Han skulle kunna inspirera en ny generation män till att bli lite mjukare och också ägna sig åt mjukare värden som till exempel

musik, i stället för att hålla på och stängas med de andra tjurarna.

Årets mattrend: Sedan antibiotika-skandalen briserade kring halloumin tror jag att det enda som finns kvar är olika typer av kikärtsbiffar från lokala grädderier.

Årets filosofiska fråga: Frågan om allt bara är en stor datasimulering i takt med att AI:n tar över alltmer och vi går mot ett allt större ”Black mirror”-samhälle.

Greta Thurfjell
greta.thurfjell@dn.se

Så bör vi uttala 2020

ONSDAG 1 JANUARI 2020

**Ett nytt år är här, men hur
uttalar vi det egentligen?**

**Tvåtusentjugo,
tjugohundratjugo eller
tjugotjugo – alla varianter
fungerar om vi frågar
språkexperten. Men den som
vill undvika förvirring bör säga
tjugohundratjugo.**

Hur vi ska uttala årtal kan vara en
laddad fråga, där en del

människor upprörs över att vi allt
som oftast säger årtalen på fel
sätt, enligt dem.

Tvåtusentjugo, tjugohundratjugo
eller tjugotjugo hör kanske till de
vanligaste uttalen av 2020.

Oavsett vilken variant du föredrar
kan du vara lugn. Alla är korrekta,
säger Anders Svensson,
chefredaktör på Språktidningen.

– I alla informella och vardagliga
sammanhang är alla tre varianter
fullt begripliga. Men vill man vara
formell och korrekt är
tjugohundratjugo det allra bästa
alternativet. Det är enhetligt och
bra.

För att undvika förvirring avråder Anders Svensson från att säga tvåtusentjugo och i stället använda tjugohundratjugo.

– Vi använder ofta tjugohundratalet för att benämna århundradet, alltså åren 2000–2099, medan vi pratar om tvåtusentalet som i årtusendet 2000–2999.

Det gäller att hålla isär århundraden och årtusenden, då det är skillnad mellan uttrycken ”mitten av tjugohundratalet” och ”mitten av tvåtusentalet”.

– Det kan bli lurigt om vi talar om tvåtusentjugo och om

tvåtusentalet. Om vi exempelvis pratar hur mycket vi ska ha åstadkommit i klimatfrågan efter halva tvåtusentalet kan vi behöva precisera om vi menar år 2050 eller 2500.

Det kanske mest populära sättet att säga det kommande årtalet är tjugotjugo, och i vardagligt språkbruk fungerar det utmärkt, tycker Anders Svensson.

Anledningen till att många föredrar det kan vara att det är kort och koncist och att det känns roligare.

Thomas Stenström. ”Allting kommer ändå att gå åt helvete”

TORSDAG 2 JANUARI 2020

**Med bitterljuva låtar om ljusa
krognätter, mörknande framtid
och nästandödlig kärlek har**

**Thomas Stenström etablerat sig
som en melodiös finsnickare i
svensk popverkstad. På nya
albumet ”Dreamer” förhåller
han sig till uppväxten i
småstaden Uddevalla och i vår
spelar han på Cirkus.**

En drygt trettioårig kille med kortklippt modsfrilla, brun vindjacka och vita sneakers sitter vid bardisken på Kaffebar vid Bysistorget i Stockholm och äter en frukostmacka till morgonkaffet. Baristan reagerar inte när han, efter att ha bett om en påtår, passerar förbi bardisken

och öppnar en dörr som verkar leda ut till köket.

I själva verket är den oansenliga dörren längst in på Kaffebar - entrén till Ingrid Studios, där Thomas Stenström har spelat in många av sina senaste låtar.

Dessförinnan höll han till bara 20 meter bort på samma torg, i den lite enklare lokalen Cosmos music.

Här, i kvarteren kring Mariatorget, gillar Uddevallasonen att hänga på billiga ölhak, äta japansk snabbmat och träffa vänner i deras studior i grannskapet.

”Jag kommer aldrig mer tillbaks igen”, sjöng Thomas Stenström i en låt med samma namn strax efter att han fått skivkontrakt och flyttat till Stockholm 2012.

– Det bästa med Stockholm är att man kan skapa sin egen småstad i storstaden, precis som man vill ha den. Det var flera månader sedan jag var på Stureplan. Eller det är möjligt att jag har varit där på fyllan, utan att komma ihåg det, säger han och ler efter att ha slagit sig ner i en ljusbrun, stoppad lädersoffa – fortfarande med jackan på. Förutom trumset, piano och andra instrument är

studiorummet i källaren gemytligt inrett med röda biostolar och persisk matta.

Aldrig hört talas om Thomas Stenström? Du har säkert ändå hört hans låt ”Slå mig hårt i ansiktet”, som blev en långlivad radiohit 2014. Den fick vissa lyssnare att anmäla Sveriges radio till Granskningsnämnden, eftersom de tyckte att låten uppmanade till våld. En konsertbesökare tog refrängens uppmaning väl bokstavligt och lappade till upphovsmannen under ett framförande på

armslängds avstånd från publiken.

Också IFK Göteborgs hejaklack tog låten till sina hjärtan, men i sin egen, mer utåtriktade version: ”Slå dem hårt i ansiktet, så får de känna att de lever...”

– Att en massa paragrafryttare ville att radion skulle sluta spela låten tyckte jag var svinkul. För mig handlade låten om kärlek till att vilja känna något, säger Thomas Stenström, och lägger fem utspridda fingrar över vänster sida av bröstet.

Men om genombrottshitten var ett rakt grovarbete är det en mer

stillsamt melodiös låtskrivare som har framträtt under senare år.

Med en stadig ström av bitterljuva poplåtar om nästandödlig kärlek, ljusa krognätter och självförbrännande *weltschmerz* liknar han snarast en känslig och egensinnig finsnickrare i den svenska popverkstaden.

Nya albumet "Dreamer" bygger vidare på ep:n "Uddevalla dreamer" från i våras, en titel som kanske får läsas som en försoningsgest mot hemstaden. När vi träffas har han just kommit tillbaka till Stockholm från sin

turnéavslutning, som ägde rum i Uddevalla.

– Det känns som att jag har varit i en tvättmaskin, att jag har blåmärken över hela kroppen. Hälften kommer från något slags stagedivande och en övertro på akrobatik, den andra hälften från efterfesten. Jag spelade på krogen jag jobbade på när jag var liten och alla gamla kompisar var där, det var sjukt mycket folk och väldigt intensivt i 48 timmar, säger han, med ett tuggummi i munnen.

Thomas Stenström tycker inte om att själv sätta ord på sitt nya

album. När jag frågar om "Dreamer" börjar han vicka med sin ena sneaker och tugga snabbare på tuggummit.

– Det är så töntigt, jag föraktar när andra inte kan prata om sina verk, men själv är jag exakt likadan! Jag blir väldigt snabbt trött på mig själv. Det känns överflödigt att förklara när man just gjort en hel skiva som säger det man vill säga. Men låtarna handlar om något slags dystopi. Jag låtsas att det är ett gäng som har erkänt den och därför blir oövervinnerliga på något sätt, eftersom de har gett upp. Det är

min poppigaste skiva hittills. Men jag har sjukt svårt för att prata om det här.

Efter en stunds tystnad tilläger han, med en demonstrativ axelryckning och ett självvironiskt leende:

– Det handlar om sorg och lycka, och kärlek och livet! Vissa avfärdar mig för att klistra på stora känslor. Men jag är fett allvarlig med de här känslorna. Jag älskar när saker får vara på allvar.

Långt upp på höger arm har Thomas Stenström en tatuering som vid en snabb anblick liknar

hammaren och skäran, men i själva verket föreställer en hammare och en spruta. Pappa är snickare, mamma sjuksköterska.

– De flesta vuxna jag träffade under uppväxten i Uddevalla hade riktiga jobb. Alltså inte artist eller journalist. De arbetade med händerna på något vänster. Att då komma på idén att man vill sjunga fanns inte på kartan. Jag visste vilka Creedence Clearwater, Peter LeMarc och Nationalteatern var, men affischerna jag hade i mitt rum var på Zinedine Zidane, Maradona och Håkan Mild.

Han spelade fotboll sex sju dagar i veckan fram till 17 års ålder.

Samtidigt, under tonåren, började han upptäcka musiken på egen hand, genom att spela andras låtar på gitarr. Föräldrarna var uppmuntrande och gav honom ackordböcker. Ingen i Uddevalla sa någonsin att han inte kunde bli artist, utan det var mer en känsla som låg i luften: Ingen skulle bli något.

– Jag kommer ihåg det största sveket som min fotbollstränare begick mot oss. För oss som spelade var det på blodigt allvar, men så säger tränaren en kväll på

planen: ni förstår väl att ni aldrig kommer att bli fotbollsspelare? Visst, han hade kanske rätt. Men vi kunde väl i alla fall ha fått försöka? säger Thomas Stenström, som ler åt minnet i dag men ändå höjer rösten när han återberättar det.

”Alla äro vi förlorare”, sjunger han i ”Adios amigos” på ”Uddevalla dreamer” och i titellåten

”Dreamer” på nya albumet ser han hur allt går förlorat och faller isär. Det är ofta mörkt, söndrigt och för sent i Thomas Stenströms texter, som han intygar är självbiografiska ”till 101 procent”.

– Jag mår bra i dag, men jag kämpar med alla förpliktelser. Som att vara här en viss tid i dag, och försöka komma ihåg det. Jag är kass på allt utom att spela musik och jag har alltid upplevt att jag inte passar in. Det är verkligen inte unikt för mig, men småstaden är väl lite av en symbol för den här känslan av att vara malplacerad. Flera av mina texter handlar om det: Allting kommer ändå att gå åt helvete, så nu gör vi något härligt av den här kvällen! Det är den skönaste känslan i världen. Om man omfamnar den fullt ut blir man totalt fri.

Sverker Lenas
sverker.lenas@dn.se
Thomas Stenström.

Artist och låtskrivare. Född 1988 och uppvuxen i Uddevalla. Aktuell med albumet "Dreamer". Spelar på Cirkus den 25 april. 2006–2010 gick han på olika musikhögskolor. Debutalbumet "Nåt annat, nån annanstans" kom 2012. Samma år flyttade han till Stockholm med tre vänner. Har jobbat på charkdisken på Coop, på förskola och gjort snickarjobb med pappa. Från och

med albumet "Fulkultur" 2014 har han jobbat heltid med musiken. Albumet "Rör inte min kompis" från 2017 är producerat av Björn Yttling och på låten "Det här är inte mitt land" samarbetar han med Silvana Imam. Bor i dag vid Hornstull i Stockholm, med flickvän. Jobbar med nya låtar som kommer ut 2020.

44

kulturhändelser du inte får missa 2020

TORSDAG 2 JANUARI 2020

Ludwig van Beethoven-jubileum, konserter med - rapparen Post Malone och Nick Cave plus en hel drös - nyversioner av gamla filmer. DN Kultur listar verk, evenemang och andra händelser att se fram

emot under det nya decenniets första år.

JANUARI

"Peer Gynt"

Dramaten (teater, 13 januari)

Dramaten öppnar sin huvudbyggnad Thaliahuset igen efter stambyte och uppfräschning av lokalerna efter att stängningen i april. Öppningsföreställningen blir Ibsens "Peer Gynt", i regi av Michael Thalheimer.

"The outsider"

(tv-serie, 13 januari)

HBO:s dramaserie "The outsider" baseras på Stephen Kings gastkramande bok med samma

titel. En pojke hittas mördad och baseballtränaren Terry Matiland anklagas för brottet. Men har rätt person gripits?

Guldbaggegalan

(film, 20 januari)

Det är för 55:e gången dags för svensk filmbransch att dela ut sina priser. Emma Molin håller i galan på Cirkus.

"Ragnarok"

(tv-serie, 31 januari)

Netflix släpper en norsk originalserie. Dramaserien beskrivs som en modern tolkning av nordisk mytologi och utspelar sig på den norska landsbygden.

"We hear you – Greta Thunbergs tal"

Dramaten (teater, 31 januari)

Dramaten arrangerar en läsning av Greta Thunbergs tal på svenska med ett stort antal skådespelare från teaterns ensemble.

"Bokfört" av Lars Jakobson

(roman, 31 januari)

Lars Jakobson är tillbaka efter ett par års frånvaro. "Bokförts" inledande del berör konsten att dö. Bokens andra del består av småprosa av Raymond Kimber som Jakobson har översatt och skrivit efterord till.

FEBRUARI

DN:s Kulturpris

(kultur, 3 februari)

Dagens Nyheter delar ut sitt kulturpris för den fjortonde gången i ordningen. Samma dag avslöjas vem som får DN:s kritikerpris Lagercrantzen.

Jonathan Johansson "Scirocco"

(musik, februari)

Popartisten och textförfattaren Jonathan Johansson återvänder till sina religiösa rötter på sitt kommande album "Scirocco". Skivan berör även terrordådet på Drottninggatan.

Liam Gallagher

Annexet (konsert, 2 februari)

Oasis forne frontfigur Liam - Gallagher har fått en nytändning. I höstas släppte han sitt andra soloalbum. I vinter kommer han till Stockholm för att uppträda på Annexet.

Grammisgalan

(musik, 6 februari)

Sveriges artistelit håller andan när de mest prestigefyllda musikpriserna delas ut i 21 kategorier. Hålls på Annexet i Stockholm.

Oscarsgalan

(film, 9 februari)

Det är dags att kora nya vinnare under den 92:a upplagan av -

filmvärldens största gala.
Nomineringarna offentliggörs 13 januari.

"Homeland"

(tv-serie, 9 februari)

Spänningsdramat om den bipolära CIA-agenten Carrie Mathison ska gå i mål med den åttonde och sista säsongen av "Homeland".

Walid Raad

Moderna museet (utställning, 15 februari–10 maj)

I en retrospektiv utställning presenteras dokument och scenarier som den libanesiska konstnären Walid Raad önskar

existerade eller är rädd för att de finns. Utställningen som uppförs vid 23 olika tillfällen befinner sig i skärningspunkten mellan guidad visning, teater och föreläsning. Walid Raad gör fem egna visningar.

MARS

"Framåt"

(film, 6 mars)

Pixargänget står bakom klassiker som "Toy story" och "Hitta Nemo". I det kommande fantasy-äventyret ger sig två älvbröder ut för att ta reda på om det finns kvar någon magi i världen.

"Ladies versus Beethoven"

(orkesterfestival, 18–28 mars)
2020 firas Ludwig van Beethovens
250-årsjubileum. På Konserthuset
Stockholm arrangeras en stor
orkesterfestival där
kompositörens samtliga nio
symfonier presenteras. Den här
gången tillsammans med verk av
framstående kvinnliga
kompositörer från 1800-talet fram
till i dag.

”Jenny Lind 200 år”

Kungliga Operan (konsert, 21–22
mars)

Svenska Jenny Lind var en av
operascenens största sångerskor.
På Kungliga Operan i Stockholm

firas hennes 200-årsjubileum med
två konserter. Publiken får –
ledda av sopranen Camilla Tilling
– följa med på Linds resa från ung
elev till världsberömd stjärna.

”Mulan”

(film, 25 mars)

Berättelsen om den kinesiska
krigaren Mulan är den senaste i
raden av klassiker som Disney gör
en spelfilmsversion av.

”Pär Engsheden och Sara

Danius Nobelklänningar”

**Nationalmuseum (utställning,
26/3–20/9)**

Nyligen bortgångna Sara Danius
klänningar väckte alltid

uppmärksamhet under Nobelfesterna. I mars öppnar utställningen som presenterar den kreativa processen mellan Danius och Pär Engsheden som skapade klänningarna.

Disney+ lanseras i Europa

(strömningstjänst, 31 mars)

Disney går in i tittarkampen och utmanar Netflix, HBO och nykomlingen Apple Tv+. Disney + har redan lanserats i USA, men den 31 mars släpps tjänsten för ett flertal europeiska länder. Det är dock ännu inte offentliggjort om Disney + blir tillgängligt i Sverige exakt det datumet.

APRIL

"Röde Orm"

Dramatens stora scen (teater, - premiär 2 april)

Kritikerrosade Alexander Mørk-Eidem står för både regi och dramatisering när Frans G Bengtssons klassiska äventyrsberättelse "Röde Orm" spelas i en ny och modern tappning.

"No time to die"

(film, premiär 3 april)

Agent 007 är tillbaka. James Bond har lämnat sin tjänst för att leva ett lugnt liv på Jamaica. Men snart kastas han åter in i

hetluften. Dansk-svenske David Dencik spelar skurk.

"Omgiven av motgångar" av

Thomas Erikson

(fackbok, 15 april)

Ingen har väl undgått Thomas Eriksons bästsäljande "Omgiven av idioter". I sin kommande bok tar han ett helhetsgrepp om motgångar av olika slag.

"Cyberpunk 2077"

(tv-spel, 16 april)

Kanadensiske skådespelaren Keanu Reeves dyker upp i actionrollspelet "Cyberpunk 2077". Det utspelar sig i en dystopisk framtid med

supermodern teknik där samhället har urartat.

"Tröstrapporter"

Dramatens stora scen (teater, urpremiär 25 april)

Alex Schulman gör debut på

Dramaten med en monolog

framförd av Krister Henriksson.

Kompositören Jacob Mühlrad står för musiken.

"Sen for jag hem" av Karin

Smirnoff

(roman, 27 april)

Karin Smirnoff

Augustnominerades för sin

debutroman "Jag for ner till bror".

I april släpps den tredje boken i

den kritikerrosade serien om Jana Kippo.

MAJ

Stephen King – "If it bleeds"

(novellsamling, 5 maj)

Skräckmästaren Stephen King släpper i maj en ny novellsamling.

Återstår att se om den blir lika populär som några av hans tidigare böcker "It", "The shining" och "The Green Mile".

Nick Cave and the Bad Seeds

(konsert, 23 maj)

I oktober släppte Nick Cave det hyllade albumet "Ghosteen". Nu kommer han till Sverige för en spelning i Globen.

"The last of us Part II"

(tv-spel, 29 maj)

Ett av de mest hajpade tv-spelen inför nästa år är fortsättningen på det hyllade zombieäventyret "The last of us" från 2013.

JUNI

Håkan Hellström

Ullevi (konsert, 12 –13 juni)

Göteborgssonen Håkan Hellström intar återigen Ullevi. Det blir två konserter i juni och två konserter den 28 och 29 augusti.

Kiss

(konsert, 23 och 25 juni)

Det ikoniska rockbandet är ute på avskedsturné. Kiss spelar på

Scandinavium i Göteborg den 23 juni och på Tele2 Arena den 25 juni.

"Lollapalooza"

(musikfestival, 26–28 juni)

Nästa år arrangeras Lollapalooza för andra gången i Sverige. På Gärdet i Stockholm dyker bland andra Post Malone, Kendrick Lamar, Ellie Goulding och Zara Larsson upp.

JULI

"Tenet"

(film, världspremiär 17 juli)

Regissören Christopher Nolan står bakom succéer som "Inception", "Interstellar" och

Batman-trilogin. Nu är han tillbaka med spionfilmen "Tenet" där Robert Pattinson spelar huvudrollen.

Rammstein

Ullevi (konsert, 31 juli–1 augusti)
Tyska industrimetalbandet Rammstein fyller i sommar två Ullevi. Troligtvis lär bandet som vanligt bjuda på stenhårda och eldfyllda shower.

AUGUSTI

Way out west

(musikfestival, 13–15 augusti)

Bland andra Bon Iver och The Tallest Man On Earth kommer till Slottsskogen i Göteborg.

Festivalen arrangeras nu för trettonde gången.

Céline Dion

Friends arena

(konsert, 22 augusti)

En av vår tids största röster kommer till Stockholm. "My heart will go on"-sångerskan uppträder på Friends arena den 22 augusti.

SEPTEMBER

Elton John

Tele2 arena (konsert, 18–19 september)

Världsartisten Elton John ska pensionera sig från turnerandet. Men först kommer han till Sverige

för två konserter på Tele2 arena i Stockholm.

Bokmässan i Göteborg

(litteratur, 24–27 september)

Bokmässan 2020 har tre teman: Sydafrika, temasatsningarna LÄS! LÄS! LÄS! och Digital kultur.

OKTOBER

Nobelpristagaren i litteratur avslöjas

(litteratur, oktober)

Traditionsenligt tillkännages på den första torsdagen i oktober vem som får Nobelpriset i litteratur. Priset delas ut den 10 december.

"Arkadien – ett förlorat paradis"

Nationalmuseum (utställning,
1/10–10/1)

Nationalmuseet presenterar klassiska landskapsmålningar från 1600-talets Italien och Frankrike. Verk av bland andra Claude Lorrain, Antoine Watteau, Salvator Rosa och Nicolas Poussin visas.

”Det stora teaterkalaset”

(teater, 21 oktober)

Stockholms stadsteater öppnar återigen dörrarna efter renoveringen. I år fyller teatern dessutom 60 år – vilket firas med en jubileumsföreställning. En stor ensemble med några av teaterns

största stjärnor deltar. Sissela Kyle står för regin.

NOVEMBER

Augustpriset

(litteratur, november)

Den trettioandra Augustgalan äger rum i slutet av november. Där delas priser i årets fack-, skön- och barn- och ungdomslitteratur ut, och så lilla Augustpriset förstås.

”Dune”

(film, 20 november)

En av nästa års största filmer är sci fi-äventyret ”Dune”. Filmen bygger på Frank Herberts roman från 1965. Den har tidigare

filmatiserats av David Lynch 1984 och i två miniserier från 2000 respektive 2003. Stellan Skarsgård syns i en av rollerna.

DECEMBER

"West Side story"

(film, 18 december)

Leonard Bernstein och Stephen Sondheims musikal "West Side story" hade premiär på Broadway 1957. Filmen från 1961 vann bland annat tio Oscar. Regissören Steven Spielberg gör nu en ny version av historien som utspelar sig på New Yorks gator under 50-talet.

"Utvandrarna"

(film, 25 december)

Vilhelm Mobergs älskade klassiker tar sig åter upp på bioduken. Erik Poppe regisserar filmen som handlar om Kristina Nilsson och hennes familj som lämnar ett fattigt Sverige under 1850-talet för att söka lyckan i Amerika.

Det händer i Stockholm 2020

TORSDAG 2 JANUARI 2020

Ett nytt år ligger framför oss med hundratals evenemang i Stockholm. Många är gamla och "givna" – Stockholm Marathon, Pridefestivalen och Allsång på Skansen. Men det finns även evenemang som bara äger rum en gång. Det gäller inte minst på musikens

område. Elton John kommer hit liksom Kiss, Bryan Adams, Céline Dion och Santana. Dessutom uppmärksammar Nationalmuseum Anders Zorn 100 efter hans död och Konserthuset Ludwig van Beethoven 250 år efter hans födelse (LvB250). Mycket nöje i Stockholm 2020!

Januari

**1 Nyårskonsert, Grieg & Haydn, Storkyrkan
1 Isbanan på Bollnästorget, Skansen öppnar**

2-5 Julstämning i
Livrustkammaren
2-6 "Disney on Ice", Globen
3-6 Shen Yun, Cirkus
4 Darya & Månskensorkestern,
Fasching
5 Trettonhelgskonsert med
Filharmonikerna, Konserthuset
5 Chris Cain, Mr Bo & the
Voodooers, Blå Hissmusik,
Trettondagsblues, Fasching
5 Sista dagen:
Pepparkakshusutställning,
ArkDes, "Med hälsning från
Chile", Hjorthagens kulturhus
6 "Guld, rökelse och myrra",
konsert Jakobs kyrka

6 Trettondagsaftonblues, Fasching
6 Julavslutning, Bollnästorget,
Skansen
7 Nyårskonsert med Schönbrunn
Slottsfilharmoniker, Konserthuset
8 "Fåglarna" visas på Cinemateket
(ytterligare 54 Hitchcockvisningar
under 2020)
9 Lasse Stefanz Exclusive, Rival
9 "Peer Gynt", nypremiär,
Dramaten
10 Vårsalongen öppnar,
Liljevalchs (pågår till 22 mars)
10 Avatarium, Nalen
10 "Spela Håkan!", sex timmar
Håkan Hellström, Debaser Strand

10 "Min fantastiska väninna",
nypremiär Stadsteatern i Årsta
Folkets hus
10 Torkel Rasmusson med band,
Togges, Fasching
10 Jan Lundgren Trio & Deborah
Brown, Konserthuset
10-11 Martin Stenmarck, Rival
10-11 Trettondagskonsert,
Berwaldhallen
11 Metropolitan Opera: Wozzeck,
Filmhuset
11 Louisiana Avenue, Fasching
11 Plan Three, Nalen
11 Filharmonins dag,
Konserthuset

12 Julgransplundring, Nordiska
museet
12 Sista dagen: Polska
pepparkakshus, Millesgården,
"Mud Muses, en tirad om
teknologi", Moderna museet,
"1989 - kultur och politik",
Nationalmuseum, "En kryddad
jul", Spritmuseum
12 Cirkus på Skansen
(föreställningar till och med 19
april)
13 Opeth, Cirkus
14 "Miz Cracker's American
Woman", Södra Teatern
14-15 "An Evening with Dream
Theater", Cirkus

14-17 Formex, Stockholmsmässan
15 Theo Von - Dark Arts Tour,
ChinaTeatern
15 "Nu I morgon",
litteraturfestival i miniformat,
Scalateatern
15 Aries, Bar Brooklyn
15-16 Berwaldhallens 40-
årsjubileum avslutas
15-16 Tjajkovskijs pianokonsert
med Filharmonikerna,
Konserthuset
16 "Låt den rätte komma in",
nypremiär, Trappan, Vällingby
16 New Tide Orquesta, Fasching
16 Orgelmatiné tillägnad Max
Reger, Konserthuset

16 Lower Dens, Debaser Strand
17 "Varning på stan" med Magnus
Uggla, nypremiär, Göta Lejon
17 The Family Tree - The Reunion,
Fasching
17 Final i solistpriset,
Berwaldhallen
17 Side Effects, avskedsspelning,
Debaser Strand
17-18 Brynolf & Ljung, Rival
18 "Determinism", urpremiär,
Dramaten
18 Michael Malarkey, Nalvw en
18 "Nya friska Tage" med Kalle
Lind och Mimi Terris, Fasching
18 Stockholm Winter Swim Open,
Hellasgården

18 Cirkusskolan startar, Skansen
(varje lördag till och med 18 april)
19 The Hu, Vasateatern
19 Charm och allvar med
Schubert, Mozart och Saariaho,
Konserthuset
19 STL Margaretas tidiga
unghästserie, Solvalla
20 "Lyssna, lyssna!", Sara Villius,
Under fontänen
20 Open Stage, Stallet
20 Athena Farrokhzad, Trappan,
Vällingby
21 "Mossigt värre", Bergianska
22 Five Finger Death Punch,
Hovet
22 Sturgill Simpson, Vasateatern

22 Steel Panther,
Münchenbryggeriet
22-23 Daniel Karlsson trio,
Fasching
23 P J Morton, Nalen
23 "Till minnet av en ängel",
Berwaldhallen (även 25 januari)
23 Iris Bergcrantz feat. Vindla,
Fasching
23 "Vi som fick leva om våra liv",
Dramatenpremiär, Elverket
23 "Pernilla Wahlgren har hybris",
Lilla Cirkus
23 Bruckners sjunde symfoni,
Konserthuset (även 25 januari)
24 Pages Tribute, Fasching
24 Headie One, Fryshuset

24-25 Arena Run 2020, Friends
Arena

24-25 Stora konstvisningen,
Konserthuset

24-26 Handbolls-EM, finalspel,
Tele2 Arena

25 "Radikal Optimist", Anders
Jansson, Rival

25 Ahlberg, Ek & Roswall, Stallet
25 Winterrun

25 Joshua Radin, Nalen

25 KSMB 40-årsjubileum,
Slaktkyrkan

25 "Candide", premiär, Operan

25 "Party like it's 2007-2011",
Debaser Strand

25 Süperstar Orkestar, Fasching

25-26 LvB250: Stråkkvartetterna,
Konserthuset

26 Sista dagen: Karin Frostenson,
"Nutid, dåtid, drömtid", Thielska
galleriet, "Edward Burne Jones,
Prerafaeliterna och Norden",
Waldemarsudde, "Fornasetti -
Inside Out - Outside In", Artipelag

26 Tyler Childers, Slaktkyrkan

26 Den feministiska
musikbranschfesten, Bryggarsalen

27 Idrottsgalan, Globen

27 Nitzer Ebb, Berns

27 Hatari, Slaktkyrkan

27 Chamber Unplugged,
Berwaldhallen (även 17 februari,
16 mars och 11 maj)

27 Viet Thanh Nguyen i samtal
med Andreas Norman,
Handelshögskolan
28 Noah Gundersen, Bryggarsalen
28 The No Sleep Podcast, Rival
28 "Tove Jansson & Mirjam
Tuominen", författarsamtal Under
fontänen
28 Sigurdardottir/Schultz,
Fasching
29 "Takida - 20th Anniversary
Tour", Cirkus
29 070 Shake, Bar Brooklyn
29 Jeff Parker and the New Breed,
Fasching
30 Moonchild, Nalen
30 Kindness, Debaser Strand

30 "Kollision", premiär, Klara
Soppteater
30-31 Musiken berättar:
Petrusjka, Berwaldhallen
30-31 "Äktenskapet- en show som
står ut", gästspel, Teater
Brunnsgatan 4 (även 1 februari)
31 Family Circle Soul Club,
Debaser Strand
31 "We Hear You - Greta
Thunbergs tal", Dramaten
31 Hällas, Skogen Brinner,
Slaktkyrkan
31 Sista dagen: Återskapat 1471,
Medeltidsmuseet
Februari
1 "Bajenkvällen", Hovet

1 Pontus & Amerikanerna, Nalen
1 Claire Parsons Co, Dansens hus
(även 21 mars)
1 Wreck it up Crew, Debaser
Strand
1 Metropolitan Opera: "Porgy and
Bess", Filmhuset
1 "Orfeus & Eurydike", urpremiär,
Operan
1 De Vet Du, Berns
1 The Tarantula Waltz,
Slaktkyrkan
1-2 FotbollExpo, Friends Arena
2 Claire Martin & Martin Sjöstedt
Trio, Fasching
2 Liam Gallagher, Annexet
2 James Arthur, Berns

2 10cc, Stockholm Waterfront
2 Symfonikonsert med ryskt och
tyskt tema, Operan
2 Sista dagen: Aris Fioretos
"Atlas", Moderna museet
3 QX Gaygala, Cirkus
3 Majgull Axelsson, Trappan,
Vällingby
3 Angel Olsen, Vasateatern
3 "Humorgåvan", Intiman
3-9 Stockholm Design Week,
Stockholmsmässan
4 Sum 41, Fryshuset
4-6 Work Space Sweden,
Stockholmsmässan
4-8 Stockholm Furniture & Light
Fair, Stockholmsmässan

5 Bo Kaspers Orkester, Rival
(även 7-9 februari och 25-26
mars)

5 Aitch, Debaser Strand

6 "Coraline", premiär, Folkoperan

6 Samernas nationaldag, Skansen

6 Ahmed Saadawi i samtal med
Athena Farrokhzad, Under
fontänen

6 Lundgren Rossy Weiss,
Fasching

6 Ian Noe, Nalen

6 Ida Bang & the Blue Tears, Årsta
Folkets Hus

6 Keane - Cause and Effect Tour,
Cirkus

6 Grammisgalan, Annexet

6-7 Upptäck Brett Dean:
Cellokonserten, Berwaldhallen

6-9 Beijer Hockey Games, Globen

7 Efterklang, Södra Teatern

7 Twin Temple, Nalen

7 Melanie Martinez, Annexet

7 Pauanne, Stallet

7 Talib Kweli, Debaser Strand

7 Blue House Jazz Orchestra,
Konserthuset,

7-9 eCar Expo. Friends Arena

8 "Det experimentella jaget",
Edvard Munchs fotografier,
Thielska Galleriet (pågår till 31
maj)

8 Warnstad/Berglund/
Stinnerbom/Edén, Stallet

8 Riddarna, Debaser Strand
8 Tysk romantik, litauisk
spänning, Berwaldhallen
9 "Orfeus Barock i Dresden",
Konserthuset
9 V75 Champions, Solvalla
9 Marc Copland Trio, Fasching
9 Sista dagen: Måleri och
andlighet: Hilma af Klint, Tyra
Kleen & Lucie Lagerbielke,
Millesgården, "Hella Jongerius -
Breathing Colour",
Nationalmuseum, "Tekalas!
Signerad svensk keramik från
1900-talet", Hallwylska museet
Malin Fezehai, "The Power of
Hands", Fotografiska

10 Daniel Norgren, Nalen
10 Tycho, Vasateatern
11 Gulaza, Stallet
10 Young MA, Debaser Strand
11 Trio HLK+Evelyn Glennie,
Fasching
12 Eric Ericsons Kammarkör,
Konserthuset
12 The Felice Brothers,
Bryggarsalen
12 Freya Ridings, Vasateatern
13 "Får jag vara med",
barnmusikal, urpremiär
Lejonkulan
13 La Valse med Filharmonikerna
(även 15 februari)

13 Upptäck Brett Dean: Biss och Beethoven, Berwaldhallen (även 15 februari)
13 Nahawa Doumbia, Fasching
13-15 "En kväll med Petter", Rival
13-16 Antikmässan, Stockholmsmässan
14 "Katt på hett plåttak", premiär Maximteatern
14 Hassan Hajjaj, Fotografiska (pågår till 31 maj)
14 Lamix, Debaser Strand
14 Z.E, Annexet
14-16 Sy- & Hantverksfestivalen, Stockholmsmässan
15 "Stilla skönhet - nordisk och östasiatisk interaktion",

Waldemarsudde (pågår till 31 maj)
15 Molly Hammar, Debaser Strand
15 Mikal Cronin, Nalen
15 Sabaton, Hovet
15 "Figaros bröllop", nypremiär, Operan
15 Djurgården-Brann, Vintermatchen (fotboll) Tele2 Arena
15 The Darkness, Nalen
15 Walid Raad: "Helt ärligt, vädret hjälpte", Moderna museet (pågår till 10 maj)
15 "Annie", premiär, Intiman

16 Sista dagen: "Meta Isaeus
Berlin, Nattlogik" och "Ett
nordiskt sekelskifte - höjdpunkter
ur Waldemarsuddes
konstsamling", Waldemarsudde,
Atsuko Tanaka och Carl Fredrik
Reuterswärd Alias:CFR, Moderna
museet, Agnes Wiklund och
Konstsalongen Samlare,
Nationalmuseum
16 The Best of Ennio Morricone,
Konserthuset
16 "Mänskligheten,
föreställningen om oss själva",
Fredrik Lindström, Cirkus (även
15 mars och 26 april)
16 Crossfaith, Debaser Strand

17 Mikael Wiehe och Ebba
Forsberg tolkar Dylan på svenska,
Dansens Hus
17 Queen Machine, Cirkus
17 3teeth, Nalen
17 "Short Stories II", urpremiär,
Operan
17-18 LvB250: Igor Levis spelar
pianosonater, Konserthuset (även
21-22 februari)
18 "Game of Thrones - the Concert
Show", Cirkus
18 "James Baldwin & Tennessee
Williams", författarsamtal med
bland andra DN:s Johan Hilton,
Under fontänen
18 Aubrey Logan, Fasching

19 Mother Africa, Cirkus
19 Nicole Sabouné, Nalen
19 City and Colour, Göta Lejon
19-20 Franz Welser-Möst
dirigerar Filharmonikerna,
Konserthuset
19-22 "Världens historia" med
Måns Möller och Özz Nujen, Rival
20 Karina Sainz Borgo i samtal
med Lina Wolff, Årsta Folkets hus
20 "Inspiration - Iconic Works",
Nationalmuseum (pågår till 17
maj)
20 Miss Li, Cirkus (även 5 mars)
20 Trio Sabil, Stallet
20 Half Moon Run, Nalen
20 Georgia, Nalen

20-21 Svenska stjärnor: P4
Plusgala med Radiosymfonikerna,
Berwaldhallen
21 Slipknot, Globen
21 Kylián/Ek Naharin, Operan,
nypremiär
21 Starset, Fryshuset
21 Magic Spirit Quartet, Fasching
21 The Comet is Coming, Debaser
Strand
21 Mare Nostrum, Konserthuset
22 Glimpse i och av Rinkeby,
Cirkus foajé
22 The Game, Münchenbryggeriet
22 Jill Johnson & Liz Rose, Södra
Teatern
22 Skott, Debaser Strand

22 Tomas Ledin, konsert med publikfrågor, Nalen
22 Maluma 11:11 World Tour, Globen
22 "Vakten vid Rhen", premiär Dramaten
22 Djurgården-Dalkurd, svenska cupen, fotboll herrar, Tele2 Arena
22-23 Bröllopsfeber, Stockholmsmässan
23 LvB250: "Fidelio", Beethovens enda opera, Konserthuset
23 AIK-Jönköpings södra, svenska cupen fotboll, herrar, Friends Arena
23 Jade Bird/Ferris & Sylvester, Debaser Strand

23 Asgeir, Vasateatern
24 Hammarby-Varberg, svenska cupen, fotboll herrar, Tele2 Arena
24 Halsey, Annexet
24 Sverige-Turkiet, EM-kval, basket, Globen
24 The Cavern Beatles, Lilla Cirkus
25 Icon for hire, Nalen
25 Agnes Obel, Göta Lejon
25 Ilaria Graziano & Francesco Forni, Stallet
25-26 Amason, Cirkus
26 Haydns trumpetkonsert med Andrei Kavalinski, Konserthuset
26 Oscar Zia, Nalen
26 Stormzy, Annexet

27 "De sista vittnena", nypremiär,
Dramaten

27 Jeanette Winterson,
internationell författarscen,
Konserthuset

27 Lindemann,
Münchenbryggeriet

27 I prevail, Fryshuset

28 Ludwig Hart, Nalen

28 "Störst av allt" med Nour el
Refai, premiär, Rival

28 Home Free, Göta Lejon

28 Ricky Gervais, Globen

29 Peter Perrett, Debaser Strand

29 Metropolitan Opera:
"Agrippina", Filmhuset

29 "Furstinnan av Amalfi",
premiär Dramaten

Mars

1 The Cadillac Three, Slaktkyrkan

1 Sista dagen: Nordic Life och Erik
Johansson "Places Beyond",
Fotografiska

1 BP-Hammarby, Grimsta ip,
svenska cupen fotboll, herrar

2 "Andrew Lloyd Webber Gala",
Cirkus

2 Hanna Rut Carlsson, Trappan,
Vällingby

2-3 The Ukulele Orchestra of
Great Britain, Scalateatern

3 Amigo the Devil, Nalen

3 Chris Kläfford, Cirkus

3 Ladies got the Blues, Årsta
Folkets hus
3 Dominic Miller, Fasching
3-4 JLC Live Podcast, Rival
4 Miriam Bryant, Annexet
4 Jay 1, Bar Brooklyn
5 Miss Li, Cirkus
6 "Ett frö i rymden", urpremiär,
Marionetteatern
6 Oh, What a Night!, Globen
6 Arsen petrosyan Quartet, Stallet
6 Bohuslän Big Band med Danilo
Pérez, Fasching
6-7 Simple Minds, Annexet
6-7 Musiken berättar: Hannigan
och Stravinsky, Berwaldhallen
7 Mabel, Nalen

7 Sam Fender, Debaser Strand
7 Lena Cronqvist, Waldemarsudde
(pågår till 27 september)
7 "Valkyrian", nypremiär, Operan
7 The Savage Rose, Södra Teatern
7 "Bland cellofodral och partitur",
musikvisning för hela familjen,
Konserthuset
7 Djurgården-Mjällby, svenska
cupen, fotboll herrar, Tele2 Arena
7 Ross Daly Quartet, Stallet
7 Mighty Oaks, Nalen
7 Ash, Bar Brooklyn
7 Moon Duo, Slaktkyrkan
7 Rex Orange County, Vasateatern
7-15 "Allt för sjön",
Stockholmsmässan

8 Hammarby - Sundsvall, svenska cupen fotboll, herrar, Tele2 Arena
8 Årets Selma, Göta Lejon
8 Sista dagen: Pentti Sammallahti, "Distant land" och Alex Prager, "Welcome home", Fotografiska
8 Milind Tuluankar, Stallet
8 Milky Chance, Berns
9 Svenskt med Norrbotten Neo, Konserthuset
9 "Svansjön", Ryska nationalbaletten, Cirkus
9 Candice Carty-Williams i samtal med Amie Bramme Sey, Handelshögskolan
9 AIK-Kalmar, svenska cupen fotboll herrar, Friends Arena

9 Little Dragon, turnépremiär, Berns
10 Princess Nokia, Tkay Maidza, Vasateatern
10-13 "Bye, bye bror", Målarsalen
11 Smokie, the Golden Hits Tour, Cirkus
11 Romanser med Falk Winland och von Schulman, Konserthuset
11 Grace Carter, Debaser Strand
11 "Allt kommer blir bra", Klara Zimmergren, Rival
11-12 "Längtan till Italien" med Radiosymfonikerna, Berwaldhallen
12 "Kajsa Grytt firar 40 del 2", Södra Teatern

12 Mikael Wiehe & Ebba Forsberg
tolkar Dylan på svenska, Dansens
Hus

13 The 1975!, Annexet

13 Big Thief, Debaser Strand

13 Lettuce, Nalen

13 Anders Petersen och Maisie
Cousins, Fotografiska (pågår till 7
juni)

13 Dianne Reeves, Konserthuset

13-14 Bryan Adams, Globen

13-14 Tones and I,
Münchenbryggeriet

13-14 "Arvingarna 30 år", Lilla
Cirkus (även 20-21 mars)

13-15 Explore Outdoor,
Stockholmsmässan

14 Bryan Adams, Globen

14 Lloyd Cole, Göta Lejon

14 Tom Rosenthal, Debaser
Strand

14 Metropolitan Opera: "Den
flygande holländaren", Filmhuset

14 Jon Henrik Fjällgren,
Scalateatern

14 Familjekonsert: Niklas och
Radioapan", Berwaldhallen

14 IAMDDB, Vasateatern

14-15 Rising Stars, Konserthuset

15 "Krukväxternas dag",
Bergianska

15 Gustaf Tenggren Disney &
nordiska sagor, Millesgården
(pågår till 20 oktober)

15 Lunchtrav, Solvalla
15 Shadmehr Aghili, Göta Lejon
16 "Gubbvarning Live", Intiman
16 "Lyssna, lyssna!",
författarsamtal, Under fontänen
16 Fletcher, Debaser Strand
17 Eldfest på Skansen
17 Jared James Nichols, Nalen
17 Smith & Thell, Rival
17 The Cookers, Fasching
18 LvB250: Beethovens etta,
Konserthuset
18 Russell Howard, ChinaTeatern
18 Roffe Wikström, Årsta Folkets
hus
19 LvB250: Beethovens tvåa,
Konserthuset

19-21 "Så funkar det - The show"
med Anders & Måns, Södra
Teatern
20 LvB250: Beethovens trea,
Konserthuset
20 Sutari & Fränder, Stallet
20 Midland, Nalen
20 Skott, Debaser Strand
20-22 Svenska cykelmässan,
Stockholmsmässan
20-22 Sportfiskemässan,
Stockholmsmässan
21 Beethoven 250: Eroican med
Radiosymfonikerna,
Berwaldhallen
21 Samantha Fish, Nalen

21 LvB250: Beethovens fyra,
Konserthuset
21 Molsky's Mountain Drifters &
Lena Jonsson, Stallet
21 Stockholms Carnival 2020,
Münchenbryggeriet
21-22 Jenny Lind 200 år, konsert,
Operan
Sista dagen: Runo Lagomarsino,
Moderna museet
22 Filharmoniker i närbild med
Ethel Smyth och Richard Strauss
22 Marius Neset Quintet,
Fasching
22 Charlotte Lawrence, Fryshuset
23 "The Whitney Houston Show,
the Greatest Love of all", Cirkus

24 LvB250: Beethovens femma,
Konserthuset
24 The Jesus & Mary Chain
Darklands T, Cirkus
24 Sinatra & Friends, Göta Lejon
24 Dorthe Nors i samtal med
Marcus Lindeen, Under fontänen
25 LvB250: Beethovens sexa,
Konserthuset
25 Beethoven 250 år, Gästspel av
Konserthuset, Operan
25 "Visor och grimascher", Brolle
och Jack Vreeswijk, Intiman
25-26 Ebbot Lundberg & New
Places Orchestra, Södra Teatern
26 Tove Lo, Annexet

26: LvB250: Beethovens sjua,
Konserthuset
26 John Hopkins, Göta Lejon
26 "Maj", urpremiär, Dramaten
26 "Växter som vill upp",
Bergianska
26 Tove Lo, Annexet
26-27 Sandströms
trombonkonsert med Radio-
symfonikerna, Daniel Harding och
Håkan Björkman, urpremiär
26-28 Magnus Carlsson, Lilla
Cirkus
26-29 "Nordiska trädgårdar",
Stockholmsmässan
27 LvB250: Beethovens åtta,
Konserthuset

27 Golbang, Stallet
27 "Don Quijote", nypremiär,
Operan
27 "Serotonin",
Skandinavienpremiär, St Paul
27 Meute, Debaser Strand
27-29 Fotomässan,
Stockholmsmässan
28 L'Epée, Hollow Ship, Debaser
Strand
28 Sverige - Ryssland, fotboll,
herrar, Friends Arena
28 Premiärmilen
28 Sirius, Stallet
28 We love the 2000's, Tele2
Arena
28 DAF, Slaktkyrkan

28 Billy Opel, Scalateatern
28 "Niklas Andersson,
medelmåttan från Hisingen",
Rival
28 LvB250: Beethovens nia,
Konserthuset
28 Hammerfall, Annexet
29 Sista dagen: "British så in i
norden", Nordiska museet
29 Frank Gambale - All Star Band,
Fasching
29 Familjekonsert: Sing along!
kända barnvisor med
Radiosymfonikerna, -
Berwaldhallen
29 Fatoumata Diawara, Nalen
29 Massive Wagons, Bar Brooklyn

29 One Voice konsert, Rival
30 STL-finaler, Solvalla
30 Kerstin Weigl & Kristina
Edblom, Trappan, Vällingby
30 The Dead South, Debaser
Strand
30 Jax Jones, Vasateatern
30 Stockholm Film Festival
Junior (pågår till 4 april)
31 GastroNord,
Stockholmsmässan (pågår till 2
april)
April
1 "An Evening with Whitney - the
Whitney Houston Hologram
Tour", Cirkus
1 Chelsea Wolfe, Nalen

1 Lisa Lystam Family Band, Årsta
Folkets hus

2 Terra Magna, Konstnårsduon
Alexandrov Klum, Konserthuset
(även 4 april)

2 "Queenie - forever", Lilla Cirkus

2 Ziggy Alberts, Vasateatern

2 YBN Cordae, Childish Majir,
Fryshuset,

2 "Röde Orm", premiär, Dramaten

2-3 Blomstedt i Mozarts C-
mollmässa, Berwaldhallen

3 Santana, Globen

3 Greg Dulli, Joseph Arthur,
Debaser Strand

3 Trio Katastrofa, Stallet

3-6 Swim Open, Eriksdalsbadet

4 Cigarettes after Sex ,
Slaktkyrkan

4 Danny Saucedo, Globen

4 Hans Edler, Södra Teatern

4-13 Påskfirande, Skansen med
marknad och andra traditioner
(fri entré för alla häxor på
skärtorsdagen)

5 Hammarby-Kalmar, allsvensk
premiär, herrallsvenskan, fotboll,
Tele2 Arena

5 Alice Boman, konsert, Dramaten

5 Mazaher, Stallet

5 Tommy Nilsson, Gustaf Vasa
kyrka

5-8 "Förklädd Gud" med
Filharmonikerna, Konserthuset

6 Leif Vollebekk, Nalen
6 Gina Dirawi, Trappan, Vällingby
6-9 Godisvandring, Bergianska
8 Redd Kross, Debaser Strand
10-11 "Grease" på turné, Cirkus
11 Metropolitan Opera: "Tosca",
Filmhuset
12 AIK-Sirius, hemmapremiär,
herrallsvenskan, fotboll, Friends
Arena
13 Djurgården-Östersund,
hemmapremiär, herrallsvenskan,
fotboll, Tele2 Arena
13 Russian Circles, Torche,
Slaktkyrkan
13 Sista dagen: Angus Fairhurst,
Spritmuseum

14 Nada Surf, Nalen
14 Johnossi, Cirkus
15 DN:s utrikesdag, ChinaTeatern
15 "Thank You for the Music", en
hyllning till Björn & Benny, Cirkus
15 Jen Beagin i samtal med
Jessika Gedin, Under fontänen
15 Viktoria Tolstoy & Svante
Thuresson, Rival
16 Debussys La Mer, Konserthuset
(även 18 april)
16 Thomas Di Leva tolkar Bowie,
Rival
16-17 Gadd, Hopp & kärlek,
Scalateatern
17 "Chefen", urpremiär, Årsta
Folkets hus

17 Beat Company, Stallet
17 Good Harvest, Nalen
17-18 Sven-Ingvars, Rival
17-18 Musiken berättar: The
Eternal Traveler, en hyllning till
Beethoven, Berwaldhallen
17-18 "Om att våga flyga", av och
med Maria Lundqvist, Lilla Cirkus
18 Kulturnatt Stockholm
18 Malik Bentalha, Södra Teatern
18 Anna & Ale Möller, Stallet
18 Jonathan Johansson, Berns
18 "SM i ordvitsar", Scalateatern
18 M Huncho, Fryshuset
18-19 LvB250: Stråkkvartetterna
del 3 och 4, Konserthuset

19 Sista dagen: "Se på mattorna -
det är jag", Märta Måås
Fjetterströms mattor, Rikssalen,
Stockholms slott
19 Hammarby-AIK,
herrallsvenskan, fotboll, Tele2
Arena
19 Djurgården-Umeå IK,
hemmapremiär, damallsvenskan,
fotboll, Stadion
20 Amat Levin, Trappan Vällingby
20 The Sonics, Slaktkyrkan
21 Isabella Hammad i samtal med
Johanna Koljonen, Under
fontänen
21 Hyuoh, Debaser Strand

22 The Football Ramble,
ChinaTeatern
22 Performance Lecture: Om
människan”, urpremiär,
Dramaten
22 Nicola Benedetti spelar
Prokofjev och Sibelius,
Konserthuset
22-23 Musiken berättar: ”Från
Scheherazade till Pippi”,
Berwaldhallen
23 ”Växterna och elden”,
Bergianska
23 The Handsome Family,
Bryggarsalen
23 Orgelmatiné med Oscar
Rutberg, Konserthuset

23 Tindersticks, konsert,
Dramaten
23-26 P-Floyd & Marika
Lagercrantz, Scalateatern
24 Chris Allen & David Cook,
Nalen
24 James Morrison Quartet,
Konserthuset
24 Sousou & Maher Cissoko feat
Filip Jers, Stallet
24-26 ”Market art Fair”,
Liljevalchs
25 Gröna Lund öppnar för
säsongen
25 ”Babblarna, andra musiken”,
Intiman

25 Familjekonsert: "Pippi Långstrump 75 år", Berwaldhallen	27 Destryer, Slaktkyrkan
25 SM-finaler i innebandy, Globen	27 "Lyssna, lyssna!", författarsamtal, Under fontänen
25 We love the 2000's, Tele2 Arena	28 Söndagstrav, Solvalla
25 Tjejmilen 21K	28 Lesley Nneka Arimah, Under fontänen
25 Ron Pope, Södra Teatern	29 Tamikrest, Fasching
25 "Jolanta", premiär, Operan	30 Valborgsfirande, Skansen
25 "Människan och tron" med Radiokören, Berwaldhallen	30 Danko Jones, Debaser Strand
25 Brian Fallon & The Howling Weather, Debaser Strand	30 The adicts, Slaktkyrkan
25 Thomas Stenström, Cirkus	Maj
25-26 Barn och böcker, Skansen	1 Lill-Skansenteatern öppnar för säsongen
25-26 Vårmarknad, Skansen (även 1-3 och 9-10 maj)	2 "Brendan Schaub - 50 Shades of Brown", ChinaTeatern
26 William DuVall, Södra Teatern	2 Queenie - forever, Cirkus
	2 Harry Styles, Globen

3 Djurgården - Hammarby,
herrallsvenskan, fotboll, Tele2
Arena

3 Swans, Nalen

3 "Make Metbäcken Great Again",
Scalateatern

3 "Seven Worlds One Planet
(BBC)", Globen

4 Relations Showen, Scalateatern

4 "Sårbar & Superstark", Mia
Törnblom, Rival

4-5 Världens största loppis,
Solvalla

5 Möt våren i Bergianska
trädgården

5 Trixie Mattel, Göta Lejon

5 "Alltid Antiken!",
författarsamtal, Under fontänen

6 Patrick Radden Keefe i samtal
med DN:s kulturchef Björn
Wiman, Handelshögskolan

6-7 Bruckners Åttonde med
Filharmonikerna och Christoph
Eschenbach, Konserthuset

7-10 Cirque Du Soleil Corteo,
Globen

7-10 Cirkus Cirkör - "Bloom",
Södra Teatern (plus ytterligare
föreställningar fram till 7 juni)

8 Faela, Stallet

8 No Fun At All, Slaktkyrkan

8 The Hives, Gröna Lund

9 Explosions in the Sky,
Münchenbryggeriet
9 Daniil Trifonov spelar Bach,
Konserthuset
9 Metropolitan Opera: Maria
Stuarda, Filmhuset
10 Jazzmeia Horn, Fasching
10 Brockhampton, Annexet
12 Om Spoken Word, Dramaten
12 Dua Lipa, Globen
12 Giant Rooks, Nalen
19-21 "Så funkar det - The show"
med Anders & Måns, Södra
Teatern
12 Giant Rooks, Nalen
13-14 Karina Canellakis dirigerar
Filharmonikerna, Konserthuset

14 Yes, Cirkus
14 "Från mossor till blomväxter",
Bergianska (även 4 juni)
14-15 Svenska stjärnor med
Radiosymfonikerna,
Berwaldhallen
15 Ulrica Hydman Vallien,
Liljevalchs (pågår till 30 augusti)
15 Tony Iommi, Lilla Cirkus
15 The Driver Era, Nalen
15-16 "Las Baletts Suédois 100 år",
Operan
16 STHLM Trail Run
16 Tutto Balutto on Tour, Cirkus
16-17 Peter Carlsson och Kjell
Gustavsson Rhythm & Blues
Orchestra, Scalateatern

17 Norges nationaldag, Skansen
17 Randy Newman, Lilla Cirkus
17 Schuberts Oktett, Konserthuset
17 Dolly Style, Gröna Lund
17 "Blåljusgalan 2020", Cirkus
18 Sadie Jones i samtal med Ika
Johannesson, Under fontänen
18 Sun Ki Moon, Södra Teatern
19-20 "Svansjön" med Irina
Kolesnikova, Cirkus
20 Mozart och Strauss, Manfred
Honeck dirigerar
Filharmonikerna, Konserthuset
21 Folknykterhetens dag, Skansen
21 "Nylands Järn på Cirkus", Lilla
Cirkus
21 Levine, Debaser Strand

21-22 "Tjolahopp, tjolahej - Pippi
fyller 75 år", Skansen
22 "Flickan från Västern",
nypremiär, Operan
22 Youn Sun Nah, Dansens Hus
22 "Biologiska mångfaldens dag",
Bergianska
22 "Dagen för biologisk
mångfald", Skansen
22 Tommy Körberg & Bohuslän
Big Band, Cirkus
22 Los Lobos, Nalen
23 Nick Cave and The Bad Seeds,
Globen
24 AIK - Djurgården,
herrallsvenskan, fotboll, Friends
Arena

24 Dita von Teese: Glamazonatrix,
Cirkus
24 van der Graaf Generator, Lilla
Cirkus
24 Bauhaus-galan, friidrott,
Stadion
24 Raul Midón, Nalen
26 "Mitt liv är ett skämt",
Scalateatern
26 William Duvall, Södra Teatern
27 Joyce Carol Oates i samtal med
Olav Brenner, Maximteatern
28 Machine Head 25-årsjubileum,
Fryshuset
28 Bryan Ferry, Gröna Lund

28 Prokofjev x 2 med Filharmonikerna,
Konserthuset (även 30 maj)
28-29 "Vive la France!" med
Radiosymfonikerna,
Berwaldhallen
29 Green Day, Tele2 Arena
29 Norlie & KKV, Gröna Lund
29 Stockholm High Five
29 Trevor Noah, Globen
29 Solala, Göta Lejon
29 Lucifer, Debaser Strand
29-31 Elitloppshelg, Solvalla
30 Stockholm Marathon
30 Jethro Tull - The Prog years,
Cirkus
30 Keith Urban, Annexet

30 Jambinai, Bar Brooklyn
Juni
Parkteaterpremiär i
Vitabergsparken
2 Stockholm Mini Marathon
3 Beethoven 250: Missa Solemnis
med Radiosymfonikerna och
Radiokören, Berwaldhallen
4 Sverige - Finland, fotboll,
herrar, Friends Arena
4 Kopatchinskaja spelar
Sjostakovitj, Konserthuset
4 Rupaul's Drag Race: Werq the
World Tour 2020, Cirkus
4-7 "Smaka på Stockholm",
Kungsträdgården
5 Social Distorsion, Gröna Lund

5 Soccer Mom, Slaktkyrkan
5-6 Beethoven 250: Symfoni nr 9
med Radiosymfonikerna och
Radiokören, Berwaldhallen
6 Nationaldagsfirande, Skansen
6 Gabriel Iglesias - Beyond the
Fluffy World Tour 2020, Hovet
10 "Skärgårdsbåtens dag"
11 "Zorns konstnärskap i helfigur",
Nationalmuseum (pågår till 6
september)
11 STHLM 10
11-14 Scandinavian Invitation, Bro
Hof Golf Club
11-14 Global Champions Tour,
ridsport, Stadion
12 5 Seconds of Summer, Annexet

13 Drop in-bröllop, Skansen
13 "Augusta Lundin, Sveriges
första modehus", Thielska
galleriet (pågår till 4 oktober)
13-14 Ragnar Relay Lake Mälaren
13-14 Sthlm Americana,
Münchenbryggeriet
14 Cecilia Bartoli, Konserthuset
16 "Från urtid till nutid",
Bergianska
17 Korn, Gröna Lund
17 Pet Shop Boys, Globen
19-21 Midsommarfirande,
Skansen
22-25 (en av dagarna) Nattens
näckrosor, Bergianska
23 System of a Down, Globen

23 Allsångspremiär med Sanna
Nielsen, Skansen
24 Disturbed, Gröna Lund
25 Kiss, Tele2 Arena
26 "Pippi på Cirkus", Cirkus (till
och med 16 augusti)
26 "Slåtterkurs - teknik och
skötsel", Bergianska
27 The Tabernacle Choir at
Temple Square, Konserthuset
27 Slåttern går, Skansen (även
8-10 juli)
28 Barnens allsång startar (pågår
till och med 16 augusti)
29 Blå måndag, jazz på Skansen
(pågår till och med 17 augusti)
Juli

2 "Rosens dag", Skansen
4 "Vi som älskar 90-talet",
Östermalms ip
14 Gwen Stefani, Gröna Lund
15 Lunchtrav, Solvalla
17 Ace Frehley, Gröna Lund
27 Pixies, Gröna Lund
27 Stockholm Gay Pride (pågår till
2 augusti)
28 Marknadstrav, Solvalla
Augusti
3 Stockholm Car Meet, Solvalla
9 STHLM Urban Trail
10-13 "Nattens näckrosor",
Bergianska
11-15 Stockholms kulturfestival
11-15 "We Are Stockholm"

12 Gavin DeGraw, Gröna Lund
13-16 Möt romerna på Skansen
14 Jubileumspokalen, Solvalla
15 Midnattsloppet
16 DN:s konsert i det gröna med
Filharmonikerna, Sjöhistoriska
16 Bokbordet Stockholm
18 Clutch, Gröna Lund
20 "Krascha inte i
beskärningsdjungeln - lär dig
JAS-beskrining", Bergianska
22 Céline Dion, Friends Arena
24-25 Djurens helg, Solvalla
24-27 Lin- och ulldagar, Skansen
25 Spinnrocka loss, Skansen
26 Med alla sinnen, Skansen

27 Bergmanfestivalen 2020,
Dramaten (pågår till 6 september)
27 Melissa Horn, Gröna Lund
28 Lars Winnerbäck,
Zinkensdamms IP
29 Tjejmilén
30 AIK-Hammarby,
herrallsvenskan, fotboll, Friends
Arena
September
5 Stockholm halvmarathon
5 "Trollbunden - John Bauer och
den magiska naturen",
Waldemarsudde (pågår till 24
januari 2021)
6 Höstfest, Bergianska

13 Djurgården - AIK,
herrallsvenskan, fotboll, Tele2
Arena
13 Sista dagen: "Mänsklighetens
största nytta", Nobelprismuseet
16 "Året i köksväxtlandet",
Bergianska
18-19 Elton John, Tele2 Arena
20 Sista dagen: "Hjalmar
Söderberg och bildkonsten",
Thielska galleriet
24 GES, Stockholmspremiär,
Cirkus (till och med 1 november)
24 "Arkadien - ett förlorat
paradis", Nationalmuseum (pågår
till 10 januari 2021)

25 Gröna Lund stänger för säsongen
26 Deep Purple, Hovet
26-27 LvB250: Stråkkvartetterna del 5 och 6, Konserthuset
26-27 Höstmarknad, Skansen
26 Lidingöloppet
28-29 STL-finaler (Svenskt travkriterium och Svenskt Trav-Oaks), Solvalla
30 My Dad Wrote a Porno, ChinaTeatern
Oktober
1 Katie Melua, Cirkus
1 "Arkadien - ett förlorat paradiset", Nationalmuseum (pågår till 17 januari 2021)

2 "Noice - Du lever bara en gång", Lilla Cirkus (pågår till 19 december)
2-4 Modelljärnväg på Galejan, Skansen
5 LvB250: Igor Levit spelar sonater av Beethovens sonater (även 16-18 och 20 oktober),
6 Marknadstrav, Solvalla
6 Mossigt värre, Bergianska
6-7 Max Raabe & Palast Orchester, Cirkus
8 Creedence Tribute, turnépremiär, Lilla Circus
9-18 Stockholm Jazz Festival
13 Gilberto Gil, Konserthuset

17 "Karl Dunér", Waldemarsudde
(pågår till 14 februari 2021)
19-25 Stockholm Open, Kungliga
Tennishallen
21 "Det stora teaterkalaset",
Stadsteatern 60 år
23-25 Sy- & Hantverksfestivalen,
Stockholmsmässan
24 STHLM X
24 Pumpor; stora, små och
jättelika, Bergianska (pågår till 1
november)
24-25, SM i terräng, friidrott
25 Hammarby-Djurgården,
herrallsvenskan, fotboll, Tele2
Arena

25 "Från Broadway till
Duvemåla", Cirkus
27 Breeders' Crown, semifinaler,
Solvalla
30 gr8gamme, Stockholmsmässan
(pågår till 1 november)
31 "My happy place", Al Pitcher,
Hovet
31 The 1975, Annexet
November
1 Ljusfest vid Brunnsviken,
Bergianska
2 STL-finaler (Konung Carl XVI
Gustafs Silverhäst), Solvalla
3-8 SOC, bordtennis,
Eriksdalshallen
7 Höstrusket

11-22 Stockholm Film Festival
18 The Simon & Garfunkel Story,
Lilla Cirkus
20 Jul i växthuset, Bergianska
(pågår till 6 december)
21 Isaac and the Soul Company,
Globen
25 "Johan & Björn: Värmländsk
Voodoo", Rival
26-29 Sweden International
Horse Show, Friends Arena
28-29 Julmarknad, Skansen (även
5-6, 12-13 och 19-20 december)
December
5 Ozzy Osbourne, Judas Priest,
Friends Arena

10 Nobelfirande i Konserthuset
och Stadshuset
12 LvB250: Beethovens
violinsonater, Konserthuset
26 STL-finaler, Solvalla
31 Nyårsfirande på Skansen

(Med reservation för ändringar)

Kasinots anställda letar efter varnings- tecken hos spelarna

FREDAG 3 JANUARI 2020

Drygt var fjärde krona i spelbranschen kommer från en person i riskzonen för spelmissbruk, enligt Folkhälsomyndigheten.

Maria Trensér, spelansvarschef på Casino Cosmopol i Göteborg, har till uppgift att identifiera människor på väg över gränsen.

– Vi är lite som psykologer här, säger hon.

Dörren som stängs om det lilla rummet är tung. Två svarta skinnfåtöljer står vända mot varandra. Mellan dem står ett bord med broschyrer, blanketter och små papperskort. Här har tusentals gäster suttit under året som gått, berättar Maria Trensér, spelansvarschef på Casino Cosmopol.

– Vi försöker göra det lite mysigt här, säger hon.

Till rummet kommer besökare som misstänks vara i riskzonen för spelberoende. Det handlar om personer som besökt kasinot fler än tolv gånger på en månad, eller fler än fyra om personen är yngre än 24 år.

Andra varningstecken är att besökare blivit aggressiva, förändrat sitt beteende eller plötsligt ökat sina insatser. Vad som är en normal summa att spela för är svårt att säga, enligt Maria Trensner.

– Vi kan inte titta i folks plånböcker. Vissa har inte råd att förlora hundra kronor, andra kan spela för tusentals kronor utan problem.

Förra året omsatte den svenska spelbranschen över 16 miljarder kronor. Siffran som Folkhälsomyndigheten redovisar gäller nettoomsättning för samtliga bolag med svenskt tillstånd. Samma år publicerade myndigheten en undersökning som visade att personer med spelproblem stod för 28 procent av de satsade pengarna. För vissa spelformer, som spelautomater,

kasinospel och poker var andelen kring 70 procent.

Sedan undersökningen genomfördes har lagarna för spelreklam och bonusar skärpts och självavstängningssystemet Spelpaus grundats. I skrivande stund har drygt 46 000 personer blockerat sig själva från spel på nätet och fysiska kasinon i Sverige.

På kasinot i Göteborg är ljudnivån låg. Takhöjden generös och heltäckningsmattan mjuk. Fotografering är inte tillåten. Vid en spelautomat i ett rum där mattan är beströdd med vita stjärnor

sitter Margareta Ling. Hon är här ungefär två gånger i veckan, för spänningens skull. Det bästa med spelandet är att vinna, säger hon. – Annars skulle jag ljuga. Sen är det kul att träffa folk också och maten här är jättegod. Det är inte bara spel, säger hon.

Kasinot i Göteborg ligger i Emigranternas hus, byggnaden vid Stenpiren som blev tullhus år 1866. Här passerade svenska utvandrare på väg mot det nya livet på andra sidan Atlanten. Redan då spelades det i huset, berättar Maria Trensar.

– Då var det tärning. Man spelade om biljetten till Amerika, säger hon.

Statligt ägda Casino Cosmopol finns i Sundsvall, Malmö, Stockholm och Göteborg. Fler än fyra anläggningar får inte finnas i Sverige, enligt lag. Kasinot är skyldigt att registrera sina besökare och har så kallad omsorgsplikt, vilket innebär att de är skyldiga att skydda personer från överdrivet spelande och att hjälpa personer att minska sitt spelande när det finns anledning till det.

Ali Partomoghaddam arbetar som spelambassadör på kasinot i Göteborg. Han är van att närma sig personer som inte verkar må bra av sitt spelande.

– Våra samtal kan se ut på väldigt olika sätt. Ofta frågar man hur besökarna mår, erbjuder dem en gratis kopp kaffe och frågar om de vill sätta sig i en av sofforna en stund, säger han.

Det händer att gäster berättar om familjeproblem och konflikter. Kasinot blir en plats de flyr till, säger Ali Partomoghaddam.

– De behöver prata ut och då kan jag lyssna. Jag lägger mig inte i

det privata, men kan ge lite råd, säger han.

Maria Trensers känner igen situationen.

– Vi är lite som psykologer här. Vi lever i en ganska kall värld där många människor inte har det så bra. Många är ensamma och lever i utanförskap.

Maria Trensers tycker inte att det finns någon motsättning mellan att tjäna pengar på spel och att arbeta för att stänga ute personer med spelproblem. Hon jämför kasinot med Systembolaget.

– De säljer också en vara som kan vara farlig, men som de allra flesta klarar av.

Skulle kasinot klara sig utan inkomsterna från problemspelare?

– Ja. Det är jag övertygad om. Vi erbjuder så mycket annat än spel, säger Maria Trensers.

Vid en spelmaskin med "Game of thrones"-tema står en grupp kollegor och fördriver tiden i väntan på mat.

– Jag brukar komma hit fyra gånger om året, kanske, säger Jari Kyllegård.

Han känner inte till kasinots -
arbete för att förhindra
spelproblem. Själv brukar han
sätta upp en budget för hur
mycket han får spela för.

Det gör även stamgästen
Margareta Ling. Men det händer
att hon sätter över lite extra
pengar på kortet.

– Man är väl bara människa, säger
hon.

Inte heller Margareta Ling har
haft något samtal med personalen
om spelberoende. Hon fick en
fråga i entrén en gång, säger hon,
men tyckte då som nu att hon har
läget under kontroll.

– Inget spelande är väl sunt. Men
jag håller mig. Det går bra, säger
hon.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

Fakta. Reglerna för - spelbranschen skärptes

Från och med den 1 januari 2019
ska alla spelbolag som verkar på
den svenska marknaden ha
licens. Den som bryter mot
spellagen kan straffas med böter
eller fängelse för olovlig
spelverksamhet.

Alla bolag ska förebygga
överdrivet spelande. Spel via

internet ska bland annat hänvisa besökare till självavstängningssystemet spelpaus och erbjuda ett test av det egna spelbeteendet. Bonusar får endast erbjudas vid den första insättningen.

Källa: Riksdagen

Fakta. Sex varningstecken för spelberoende

1 Du spelar för allt större summor för att få samma "kick" som tidigare.

2 Du blir rastlös eller irriterad när du inte får spela.

3 Du spelar för att slippa hantera negativa känslor.

4 Du ljugar för andra om hur mycket du spelar eller hur mycket pengar du förlorat på spel.

5 Du spelar för att vinna tillbaka det du förlorat.

6 Spelandet orsakar allvarliga eller återkommande problem för dina relationer, ditt arbete eller i skolan.

Så kan du få hjälp med ditt spelande

På spelpaus.se kan du stänga av dig själv från spelande på nätet och på fysiska kasinon. Du kan

välja hur lång tidsperiod
avstängningen ska gälla.
Stödlinjen för spelberoende tar
emot samtal på 020-819 100
klockan 8–21 på helgfria
vardagar. Det går även att
kontakta linjen via mejl och chatt.
Spelberoende kallas även för
hasardspelsyndrom, vilket är
klassat som en sjukdom. Det
innebär att det går att få hjälp av
kommun eller landsting. Stödlinjen
kan informera dig om vilka
alternativ som finns där du bor.
Källa: Stödlinjen.se

3

FREDAG 3 JANUARI 2020

år i rad har den 13 meter höga
halmbocken, som står på
Slottstorget i Gävle, överlevt jul-
och nyårshelgerna. Nu har den
plockats ned för att återuppstå
första advent. Av de över 50
bockar som rests sedan starten
1966 har mer än hälften bränts
ner.

TT

Mumin skapar hatstorm och partisplittring

FREDAG 3 JANUARI 2020

Karlstad. Finlands fridsamma mumintroll har startat bittra strider i Karlstad. Politiker har mordhotats, partier sliter med inre konflikter och i sociala medier kokar det. Allt för att kommunen gett klartecken till att bygga en muminpark på friluftsområdet Skutberget.

Med en blå sportväska i handen kommer Johnny Andersson gående från Skutbergets motionsanläggning, som ligger vid Vänerns strand. Han är stamgäst där sedan 30 år. Anläggningen ligger bara sju kilometer från centrala Karlstad.

– Jag är här en gång i veckan. När jag började var det full fart här.

Nu är vi som mest sex, sju personer. Flera gånger har jag varit helt själv, säger han.

Skutberget är ett hett ämne sedan det blev känt att finländska Muminvärlden vill bygga en temapark här vid Vänerns strand.

Den blågröna majoriteten i kommunen står tillsammans med Socialdemokraterna bakom beslutet, men många vill bevara området oexploaterat. Ett nybildat parti, Karlstadpartiet Livskvalitet, fick nära 5 procent av rösterna och tre mandat i valet 2018. Det var en besvikelse, eftersom opinionsmätningar visat ett mycket starkare stöd, men en följd av hårda motsättningar, personstrider och avhopp. Konflikterna har fortsatt. Två av de tre valda har hoppat av och anslutit sig till Vänsterpartiets fullmäktigegrupp.

Frågan är extremt infekterad. Johnny Andersson vill inte ha någon åsikt alls om muminplanerna.

– Det får bli som det blir. Jag lutar inte åt något håll. Men Peter Sörensen står där borta, han vet nog vad han tycker, säger han och pekar upp mot motionscentralen. Som talesperson för det nybildade partiet personifierar Peter Sörensen motståndet mot muminparken. Hans hårda debattstil har väckt irritation och han har pekats ut som ett arbetsmiljöproblem av kommunens tjänstemän, för att

han begärt ut för många handlingar.

– När politiker gör så klockrent galet, då blir det högt tonläge. Det är de som har ansvaret för det, inte vi, säger Peter Sörensen när han visar runt på klipporna intill Vänern i skymningsljuset.

– Jag förstår ju att de vill ha den här platsen, säger han.

Kommunen hade länge försökt locka hit privata entreprenörer i upplevelsebranschen, när den i april 2017 kallade till presskonferens om muminplanerna.

– Jag blev helt paff. Det är så sinnessjukt av politikerna. Jag kan inte förstå hur man kan komma på en sån idé, det är så urbota dumt, säger Peter Sörensen.

En manifestation på torget lockade närmare tusen personer.

– Då kände vi att vi hade lyckats. Vi tänkte att nu kan de inte driva igenom det här. Det skulle inte hägnas in, det skulle fortsätta vara öppet för alla, säger Eva-Britt Johansson som också är talesperson för partiet.

Enligt kommunens ursprungliga plan skulle upplevelseparken ha

ett lokalt tema och vara öppen året runt. Det har modifierats något. 2016 togs den första kontakten med Muminvärlden som driver en upplevelsepark i finländska Nådendal. Den är inte öppen året om; Tove Janssons troll går i ide om vintrarna.

– Vi uppfyller de flesta kriterierna, men inte alla, säger Muminvärldens vd Tomi Lohikoski.

Protesterna påminner om när de öppnade i Nådendal för trettio år sedan.

– Argumenten var ganska lika, men då var det enklare att fatta

snabba beslut. I dag når motståndarna snabbt stora mängder människor genom sociala medier, säger Tomi Lohikoski.

För en månad sedan fanns det hopp i motståndarlägret.

Socialdemokraterna och Miljöpartiet, som båda varit för etableringen, hade fått in motioner från medlemmar om att i stället säga nej. För en tid flyttade motståndet in i de traditionella partierna.

En kursändring från S hade stoppat planerna. Så blev det nu

inte. I båda partierna vann den tidigare linjen.

Före omröstningen berättade kommunalrådet Linda Larsson, S, att hon fått ta emot mordhot för sina åsikter om Mumin. Det kallade företrädare för Karlstadpartiet för "fake news" i partiets poddsändning, vilket man bett om ursäkt för.

Peter Sörensen anklagades för att ha lagt sig i andra partiers inre arbete, genom att ringa runt och försöka påverka deras valda representanter.

– Det har jag aldrig gjort. Det är helt en story som de själva har

hittat på. Men det är inte konstigt att de försöker släpa mig i smutsen. Jag är talesperson för motståndet, säger han.

Finns det något utspel du ångrar?

– Det enda jag ångrar är att jag inte hade förstått det här tidigare så att jag snabbare hade kunnat börja arbeta emot det, säger Peter Sörensen.

Han har ingenting alls emot Mumin, försäkrar han.

– Hur skulle man kunna ha det? De får bygga var som helst annars, men att lägga det på ett välbesökt friluftsområde som funnits i 70 år, det är helt vettlöst.

Jag mötte en motionär på vägen hit som sa att han ibland är alldeles ensam här. Är det inte bättre att området används?

– Kommunen har låtit motionscentralen förfalla och marknadsför den inte alls, så det är inte konstigt att den inte utnyttjas. Men kom hit en solig dag i juli. Då är det fullt med folk på klipporna.

Någon ambition att avveckla motionsdelen finns inte, försäkrar Per-Samuel Nisser (M) som är ordförande i kommunstyrelsen.

– Vi försöker hitta en bra modell för att både få till en temapark och

en utveckling av friluftsområdet, säger han.

Men motståndarna har inte gett upp. Det politiska spelet är förlorat. Det juridiska kan fortfarande vinnas. Detaljplanen kommer att överklagas så långt det går.

– Jag är 90 procent säker på att alltihop faller på strandskyddet redan i mark- och miljödomstolen, något annat kan jag inte tänka mig, säger Peter Sörensen.

Börge Nilsson
riksnatverket@dn.se

Fakta. Svenska nöjesparker omsatte 2,8 miljarder

2,8 miljarder kronor omsattes under 2018 i sju svenska nöjesparker med sammanlagt 6,7 miljoner besökare.

Siffrorna gäller Astrid Lindgrens värld, Liseberg, Parken Zoo Eskilstuna, Gröna Lund, Kolmården, Furuvik och Skara Sommarland som är medlemmar i branschorganisationen Svenska nöjesparksföreningen.

Lalandia vill bygga temapark i Motala

Danska Lalandia planerar att bygga en nöjespark vid Vätterns strand i Motala. Stadsplanen är fastställd av kommunen, men beslutet är överklagat till mark- och miljödomstolen.

Anläggningarna ska bestå av ett lekland, ett vattenland inomhus, restauranger, kaféer och boende. I Danmark driver Lalandia liknande anläggningar i Rødby på Lolland och Billund på Jylland. Ett nytt vattenland planeras också i Søndervig på Jylland.

Muminvärlden vill bygga temapark i Karlstad

Finländska Muminvärlden OY vill bygga en temapark vid Vänerns strand i Karlstad som enligt en marknadsanalys från HUI

Research väntas locka 200 000 besökare per år och omsätta 140 miljoner kronor. Parken ska byggas på friluftsområdet

Skutberget som i dag är ett bad- och rekreationsområde sju kilometer från Karlstads centrum.

Muminvärlden OY driver temaparken Muminvärlden i Nådendal, strax utanför Åbo, som

bygger på Tove Janssons berättelser om mumintrollen.

Muminvärlden vill etablera sig i fler europeiska länder. Enligt vd Tomi Lohikoski kan Polen och England, där mumintrollen är populära, bli aktuella.

Filmfredag listar veckans bästa filmer på bio.

FREDAG 3 JANUARI 2020

1. "Parasit"

Dramathriller. Regi: Bong Joon-ho
Med: Kang-ho Song, So-dam Park m fl.
Klass mot klass i mörk och laddad
familjeuppgörelse i Seoul.

2. "Porträtt av en kvinna i brand"

Drama. Regi: Céline Sciamma
Med: Adèle Haenel, Noémie Merlant m fl.
Eldigt passionsdrama mellan
underbara kvinnor vid vatten.

3. "Joker"

Drama. Regi: Todd Phillips
Med: Joaquin Phoenix, Robert De Niro m fl.
Visuell, clownsminkad tragedi om
skam och utanförskap.

4. "Sorry we missed you"

Drama. Regi: Ken Loach
Med: Kris Hitchen, Debbie Honeywood m fl.
Helvetisk nedstigning i ett
klassamhälle där den fria

företagsamheten blir ett grymt fängelse.

5. "Frost 2"

Äventyr. Regi: Chris Buck, Jennifer Lee
Svenska röster: Annika Herlitz, Nassim Al Fakir m fl.

Lyckad uppföljare med fokus på ekologi och ursprungsbefolkningar.

6. "Om det oändliga"

Drama. Regi: Roy Andersson
Med: Martin Serner, Bengt Bergius m fl.
Existentiell, sinnlig och lättsam resa genom tid och rum.

7. "Smärta och ära"

Drama. Regi: Pedro Almodóvar
Med: Antonio Banderas, Penélope Cruz m fl.

Melankoliskt mästerverk om åldrande och skapande.

8. "The nightingale"

Drama. Regi: Jennifer Kent
Med: Aisling Franciosi, Baykali Ganambarr m fl.

Våldsamt kolonialt drama från Australiens mörka historia.

9. "The lighthouse"

Skräckdrama. Regi: Robert Eggers
Med: Robert Pattinson, Willem .Dafoe

Blåsiget och skitigt när två
fyrvaktare drabbar samman i
klassiskt svartvitt.

10. "The good liar" (ny)

Thriller. Regi: Bill Condon

Med: Helen Mirren, Ian McKellen m fl

Brittiska veteraner lysande i
thriller om pengar och begär.

Topplistan sammanställs av
Filmfredags redaktörer Helena
Lindblad och Nicholas Wennö.
Den utgår från biofilmer på
svenska biografer och baseras på
DN:s filmrecensioner skrivna av
Wanda Bendjelloul, Mårten

Blomkvist, Johan Croneman, Eva
af Geijerstam, Kerstin Gezelius,
Helena Lindblad, Jacob
Lundström och Jane Magnusson.
Läs all filmkritik på dn.se/film.

**Vid bråk
förväntas
läraren
smita ut**

**genom
dörren**

LÖRDAG 4 JANUARI 2020

Lågaaffektivt bemötande har blivit på modet i den svenska skolan.

Jag tyckte själv att metoden verkade bra tills jag hörde upphovsmannen, Bo Hejlskov, förklara den och jag förstod vad den går ut på.

Det handlar alltså inte om att behålla sitt lugn och förbli en

auktoritet, utan om att väja för konflikter med barn.

Bo Hejlskov hävdar att om en elev börjar bråka så ska läraren eskortera ut samtliga andra elever ur klassrummet och låta eleven rasa färdigt. Behöver han – eller hon eller hen, men det är ju oftast en han – slå sönder lite saker så får det väl vara så.

Bortsett från att detta är orealistiskt så illustrerar det också ett grundläggande problem i skolan.

Där går alltså en hel klass miste om en lektion, för ett enda barns skull. Alla dessa barn, inklusive

bråkstaken, har rätt till studiero, och det är lärarens uppgift att ge dem det. Men i stället ska alltså läraren smita ut genom dörren. Och det får konsekvenser.

Av de svenska femteklassarna känner numera 72 procent att skolarbetet gör dem nyfikna på att veta mer, vilket är en minskning på 6 procentenheter bara sedan 2016. Det visar Skolinspektionens årliga enkät. Annorlunda formulerat betyder detta att i nästan varje klassrum om 30 elever sitter nio barn som är närvarande utan att riktigt vara där.

Det är en bedrift av skolan att ens hos en enda elev lyckas släcka den obändiga nyfikenhet som alla barn naturligt känner inför livet. Att göra det hos bortåt 29 400 femteklassare bara i år?

Det tyder på ett fel i systemet. Och det handlar alltså inte om att lärarna är dåliga på att lära ut, utan om att deras undervisning inte når fram genom allt stök och larm.

För det finns en tydlig överlappning mellan dem som säger att de inte tycker skolan känns meningsfull och dem som

upplever att de inte har någon studiero, det visar enkäten.

Genom att inte ta itu med bråk-stakarna stöter man bort alla de andra. Denna insikt saknas inte alls inom skolan, men den har i dag inte tillräckligt mandat. Detta beror inte minst på Skolinspektionen.

Det är inte bara myndighetens omfamnande av lågaffektivt bemötande. Den praktiska verksamheten präglas dessutom av en tro på stökiga elevers rätt att inte ”kränkas” – läs: få ramar – av skolpersonalen.

Det påminner om barns konsekvenslösa sätt att resonera: att vara snäll är att ge någon allt. När man mognar lär man sig att det inte är sant. Det snällaste är att lära barn hur världen fungerar, att våga stå stadigt när de stormar. Det är att ta sitt vuxenansvar.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

Urgamla älgbåtar på säljakt

LÖRDAG 4 JANUARI 2020

Utanför Göteborg finns en av Sveriges bäst bevarade hällmålningar. På en klippa är djur och skepp avbildade. Nya undersökningar visar att målningarna är äldre än man tidigare trott, mellan 4 500 och 6 200 år gamla. Dessutom har forskarna hittat motiv som bara kan ses med

specialkamera. Bland dessa finns sälar och båtar med älghuvuden i fören. Längre norrut användes just sådana båtar vid jakt. Forskarna tolkar därför de nyupptäckta bilderna som att människor kom långväga ifrån för att jaga säl på västkusten.

Tiden då målningarna gjordes räknas som stenålder i Sverige.

**Några av
dominikanerna
i närheten gav
oss blickar
som visade att
de tyckte mera
synd om oss**

**än hatade oss. att vi åt
Andra pekade småbarn,
ut oss för sina katter och
barn och hundar.
skrattade. De
berättade
historier om**

LÖRDAG 4 JANUARI 2020

I veckan utkommer Edwidge
Danticats roman ”Att skörda ben”,
en av den karibiska litteraturens
moderna klassiker, i översättning
av Dorothee Sporrang på förlaget
Tranan.

DN:s kritiker listar de bästa böckerna just nu.

LÖRDAG 4 JANUARI 2020

1. Matilda Gustavsson

"Klubben"

Albert Bonniers förlag, 228 sidor (1)

Boken om Kulturprofilen, Akademien och skandalerna utifrån Gustavssons omvälvande reportage.

2. Anna-Karin Palm

"Jag vill sätta världen i rörelse"

Albert Bonniers förlag, 682 sidor (2)

En biografi över Selma Lagerlöf som ser idévärlden och det privata livet som drivande i författarskapet.

3. Göran Sonnevi

"Det osynliga motstyckets bok"

Albert Bonniers förlag, 253 sidor (3)

I den nya diktsamlingen håller Sonnevi nyfikenheten och uppmärksamheten vibrerande intakt.

4. Sara Villius

"Madonna"

Norstedts, 219 sidor (4)

Övertygande återkomst till romanen efter ett drygt decennium med en berättelse om vardagslunk.

5. Anna Burns

"Mjölkbudet"

Övers. Peter Samuelsson. Nirstedt Litteratur, 390 sidor (5)

Egenartad och omtumlande roman som utspelar sig i det nordirländska 1970-talets kaos.

6. Aris Fioretos

"Atlas"

Norstedts, 464 sidor (6)

En intrikat fresk kring författarens tidigare böcker som skapar något unikt i svensk litteratur.

7. Lucia Berlin

"Kväll i paradiset"

Övers. Eva Johansson. Natur & Kultur, 459 sidor (7)

22 noveller och utkastet till en självbiografi av den stilistiskt skarpslipade Lucia Berlin (1936–2004).

8. Leif Zern

"Kritik"

Natur & Kultur, 477 sidor (8)

En av Sveriges mest namnkunniga kritiker samlar delar av sitt - livsverk i skiftande format.

9. Ottessa Moshfegh

"Ett år av vila och avkoppling"

Övers. Alva Dahl. Modernista, 221 sidor (9)

Svindlande sedeskildring om en kvinna på Manhattan som beslutar att sova i ett år.

10. Michel Houellebecq

"Serotonin"

Övers. Sara Gordan. Albert Bonniers förlag, 315 sidor (10)

Europas kanske mest kontroversiella författare utgår

från jordbrukspolitiken i denna tragiska komedi.

Kritikerlistan innehåller böcker utkomna efter den 21 september. Förra veckans placering inom parentes. Listan röstas fram av - DN-kritikerna Åsa Beckman, Jan Eklund, Ingrid Elam, Anna Hallberg, Rebecka Kärde, Maria Schottenius, Philip Teir, Jonas Thente, Greta Thurfjell, Malin Ullgren och Björn Wiman. Alla recensioner finns att läsa på *dn.se/kultur*.

**Efterlys-
ning: Här
är fem ord
som**

**saknas i
svenskan**

LÖRDAG 4 JANUARI 2020

Kära läsare, inför 20-talet behöver jag och framför allt – svenska språket – din hjälp.

Här är fem beteenden som, såvitt jag vet, saknar adekvata ord.

(Kanske finns det redan utmärkta svenska ord i bruk som jag har missat, upplys mig gärna i så fall.)

1. Jag är flygrädd trots att jag vet att det är ofarligt att flyga. Inte ofarligt för miljön, men det är farligare för mig att ta bilen till flygplatsen än själva flygandet. Rent statistiskt borde jag också vara mer rädd för att jag ska börja röka eller att jag ska bli deprimerad, eftersom det är två av de största hälsofarorna för en människa i min ålder.

Trygghetsundersökningarna visar att jag inte är ensam, utan att otryggheten sprider sig. Men det är inte hjärtinfarkterna eller cancer eller självmorden som skrämmer oss. *Ordet jag söker*

ska alltså beskriva beteendet att vara rädd för sådant som visserligen kan inträffa, men som är ytterst osannolikt.

2. Vi lever allt längre och allt hälsosammare, antalet arbeten där vi blivit så fysiskt utslitna att vi inte längre kan fungera efter 67 har blivit färre. Det här gör att många av er, kära läsare, kommer att vara – och är – aktiva långt upp i åldrarna. Det finns ett försök till ord för den sortens pensionär, att vara ”passionär”, och ordet ”gammal”, förstås, men det är som att orden fortfarande präglas av den förflutna synen på

åldrandet. I USA är flera av presidentkandidaterna i 70-årsåldern, men det vore märkligt att skriva att de är i pensionsåldern. *Vad ska jag kalla att vara aktiv efter 67, när jag – om allt gått väl – är i full färd med att skriva böcker, umgås med vänner och hjälpa till i samhället så gott jag kan?*

3. När jag står och huttrar på tågstationen och tåget inte är i tid så kan jag bli irriterad och yttra orden: "Hur svårt kan det vara?" Svaret på frågan "Hur svårt kan det vara?" är ofta: Jättesvårt, för annars skulle det redan vara fixat.

Men för den som inte orkar sätta sig in i hur oerhört komplicerat det kan vara att få tågen att gå i tid är det lätt att utnämna alla som jobbar på SJ till idioter. (Om man vet mer om tåg är det tvärtom obegripligt att det inte är *fler* tåg som är försenade.) Det finns ett närliggande begrepp, det heter Dunning-Kruger-effekten, och med den menas ungefär att människor som inte är insatta i ett ämne ibland överskattar sin kunskap. *Det borde finnas ett ord för att döma ut andra människors kunskap utifrån sin*

tro att ett komplicerat problem i själva verket är lätt att lösa.

4. Det finns ett liknande beteende som jag också skulle vilja ha ett ord på. Till exempel när DN:s vetenskapsredaktör Maria Gunthers fysikkunskaper blir ifrågasatta av någon som uppenbart inte har orkat kolla vem hon är, och inte vet att hon är doktor i partikelfysik.

Författarkollegan Lisa Förare Winbladh som skrivit en bok om kemin i matlagning fick den förklarad för sig av en främmande person. Här finns engelska ord: "Mansplaining" – det är en spetsig

beskrivning av vad som händer eftersom det i ordet är inbyggt påståendet att det oftare är män som förklarar. "Whitesplaining" är när människor som förutsätts inte vara lika regelbundet utsatta för rasism eller diskriminering, förklarar för människor som blir det, hur de borde känna när de drabbas. Det finns hyfsat etablerade svenska varianter på närliggande beteenden som "killgissa" och "killräckligt". Även om de här orden är fyndiga, så tycker jag att de delvis gör sig skyldiga till det som de uppenbart ogillar. Jag skulle vilja ha ett ord

som beskriver själva beteendet och inte personen som gör det. Det ord som jag letar efter är alltså *när någon som vet mindre om något, tvärsäkert förklarar för någon som vet mer, hur det ligger till.*

5. Jag minns det fortfarande trots att det är tjugo år sedan, hur min vänlige och sympatiska kollega, mitt i Stockholmstrafiken, plötsligt slog upp bildörren, lutade sig ut med hela kroppen, ena handen på ratten och vansinnesskrek åt en annan bilist som hade gjort någon manöver som han inte gillade. Det engelska

ordet är "road rage" och vi fick väl aldrig något bra svenskt ord för att beskriva när folk blir galna på sina medtrafikanter. Numera inträffar samma sak på nätet. Människor som vanligen är helt normala och kloka och sympatiska skriver helt ofattbara gräsligheter till fullständiga främlingar i e-post och sociala medier. "Näthat" eller att "näthata" är inte perfekt som ord, tycker jag, eftersom hat är en långvarig och pågående känsla. Jag menar heller inte det som görs av de som ofta kallas "troll", alltså sådana som får betalt, antingen i bekräftelse eller i rubel, för att

trakassera, utan när *vanliga*,
psykiskt friska, *nyktra*
människor tillfälligt tappar
omdömet bakom tangentbordet.
Vad ska vi kalla det beteendet
med ett ord?

Jag tror att vi behöver de här
orden för att kunna sätta ord på
20-talet. Hör av er till mig med
förslag på något eller några av
dem, så lovar jag att återkomma
under våren.

Augustin Erba

augustin.erba@dn.se

Taggigt havsdjur ser utan ögon

SÖNDAG 5 JANUARI 2020

**Ormstjärnor saknar ögon och
avancerat nervsystem. Trots
det kan de känna igen vissa
mönster under vattnet.**

**Upptäckten kastar nytt ljus över
hur vår egen avancerade
synförmåga har utvecklats.**

– Vi människor är väldigt visuella
varelser, så vi har nog svårt att

förstå hur fantastiskt det är för en ormstjärna att kunna se de här suddiga bilderna. För oss skulle det vara katastrof att se så dåligt, men för dem är det en fråga om liv och död, säger Lauren Sumner-Rooney, biolog och evolutionsforskare vid Oxford university museum of natural history i Storbritannien.

Tillsammans med kollegor vid bland annat Lunds universitet har hon upptäckt att de slingriga, taggiga och sjöstjärneliknande havsdjuren kan urskilja olika mönster under vattnet med hjälp av tusentals ljuskänsliga celler

som de har på armarna och kroppen.

Det handlar inte bara om att skilja mellan mörker och ljus, vilket många primitiva organismer klarar av, utan om att faktiskt upptäcka mönster som skiljer ut sig i omgivningen. Den slutsatsen kan forskarna dra efter att ha placerat ormstjärnor i enkla banor med mönster som bara ser jämngrå ut för den som saknar förmåga att urskilja vissa detaljer och kontraster.

– De här ormstjärnorna upptäckte mönstren och sökte sig snabbt dit. Förmodligen har det att göra med

att mönstren påminner om klippor och stenar, som de kan söka skydd under, säger Lauren Sumner-Rooney.

En sak som till en början förbryllade forskarna var hur de ljuskänsliga cellerna kan ge en sådan detaljerad information, trots att de inte har några linser eller liknande som fokuserar ljuset.

Svaret visade sig finnas rakt framför ögonen på forskarna – inbäddat i ormstjärnans förmåga att växla färg mellan att vara starkt klarröd eller sandfärgat beige. Lauren Sumner-Rooney

och hennes kollegor upptäckte att ormstjärnans synskärpa är bra när huden är röd, och betydligt sämre när den är beige. Det beror på att pigmenten som ger den röda färgen skjuts upp som ett slags skärmar kring de ljuskänsliga cellerna, så att de bara reagerar på ljus från en särskild vinkel.

– På så vis blir informationen från varje syncell mycket mer specifik och det förklarar hur ormstjärnan kan urskilja de här detaljerna. De här färgpigmenten fyller en viktig funktion för att skydda ormstjärnan mot farlig UV-

strålning. Den art som forskarna har studerat, *O. wendtii*, lever bland annat i Karibien, på grunt vatten där solstrålningen är stark. Lauren Sumney-Rooney tror att den primitiva synförmågan sannolikt har uppstått som en lyckosam bieffekt av ormstjärnans förmåga att flytta pigmenten i sin hud. Det ger en bra illustration av hur evolutionen gynnar enkla förstadier till synförmåga, som sedan blir mer och mer avancerade.

– Men det är fortfarande ett mysterium hur ormstjärnan gör för att processa alla signalerna

från det här myllret av celler så att det blir en användbar bild. Den har ju inget avancerat nervsystem att tala om.

Kan den här kunskapen användas till något annat än att lära sig mer om ormstjärnor?

– Dels ger den mer kunskap om hur något så avancerat som synförmågan kan utvecklas, dels ger den viktig kunskap om arternas ekologi så att vi bättre förstår hur de kan påverkas när deras livsmiljö förändras. Och om vi lär oss mer om hur de lyckas hantera all den här informationen med sitt enkla nervsystem kan det

kanske vara användbart inom exempelvis robotforskningen, för att skapa en enkel men funktionell synförmåga, säger Lauren Sumner-Rooney, som publicerar upptäckten i tidskriften Current Biology.

Jörn Spolander TT

Fakta. Ormstjärnor

Ormstjärnor tillhör gruppen tagghudingar, och är släkt med bland annat sjöstjärnor och sjöborrar. Till skillnad från sjöstjärnor kan de röra sig ganska snabbt. De har fem armar, som

ofta förgrenas. Armarna sitter fast på en skivliknande platta i mitten. Om ormstjärnor förlorar en arm kan den växa ut på nytt. Ormstjärnor kan släppa en arm för att förvirra en anfallande fisk. Det finns omkring 2 000 kända arter av ormstjärnor, över så gott som hela jorden. De lever på både grunda och djupa vatten, ofta av dött organiskt material. Den art av ormstjärna som forskarna har studerat i detta försök heter *Ophiocoma wendtii*. Den lever i Karibien och Mexikanska golfen, på grunda vatten. Den kan bli upp till 35

centimeter mellan armspetsarna och förflyttar sig en meter på ungefär fem sekunder, vilket är raketfart jämfört med en vanlig sjöstjärna.

Källa: Lauren Sumner-Rooney & Naturhistoriska riksmuseet

”Lyx är inte längre att äga, det är att uppleva”

SÖNDAG 5 JANUARI 2020

Klockan som statussymbol har de senaste åren fått allt större betydelse. Men att sälja exklusiva produkter i strikta, välputsade miljöer är förbi, enligt klockmärket Breitlings globala marknadschef Tim

Sayler. I stället får eliten åka med på surfresa med världsmästarna.

På Biblioteksgatan i Stockholm ligger Bo Berggrens urhandel. I butiken säljer de klockor från varumärkena Patek Philippe, Omega och Breitling. Företaget är familjeägt och har funnits på gatan sedan 1964. Butikschef Petter Berggren är den tredje generationen som säljer klockor inom familjen.

– Armbandsur är traditionella. En klocka är något bestående, säger han.

Vanligtvis är majoriteten av kunderna svenskar, men när DN är på besök kommer två större asiatiska sällskap in i butiken.

– Den svaga svenska kronan har gjort att det är en fördel för turister att köpa i Sverige, säger Petter Berggren.

Han började sälja klockor för sju år sedan. Efterfrågan har inte förändrats nämnvärt sedan dess och klockorna som säljs är mer eller mindre desamma. Inom branschen har det skett en konsolidering, där de stora aktörerna blivit större medan mindre aktörer försvunnit. När

Apple lanserade sin smarta klocka för fyra år sedan var det många som trodde att det skulle bli ett hårt slag mot den övriga klockbranschen. Så blev det inte, enligt Petter Berggren.

– Vi har inte tappat en enda kund, säger han.

Medan dyra klockor länge varit en viktig statusmarkör i Sydeuropa var det först kring millennieskiftet trenden fick fart i Sverige.

Varumärken som Omega, Rolex, Certina och Tissot var mycket populära.

Klockmärket Breitling grundades redan 1884 men kom till Sverige

först år 1985. Varumärket förknippas ofta med pilotmodeller och John Travolta. Från att ha varit starkt i slutet på 1990-talet och åren därpå minskade klockorna sedan snabbt i popularitet. Men nu börjar Breitlings försäljning återhämta sig. I fjol gick försäljningen upp med 12 procent, enligt sajten Watchpro.

DN träffar den nordiska vd:n Stephane Dehner och Breitlings globala marknadschef Tim Sayler i en hotellobby, i centrala Stockholm. Vid Sverigelanseringen för drygt 30 år

sedan fanns få varumärken från Schweiz i landet och det var ovanligt att lägga mycket pengar på en klocka. Då var klockan något man fick i arv eller vid konfirmationen, minns Stephane Dehner.

– Klockor var inte en del av vår vardag som i Frankrike och Italien. Där användes de av män som accessoarer, säger han. I dag är klockan ett vanligt smycke, både för kvinnor och män. Utmärkande för den nordiska marknaden är att kunderna i regel efterfrågar diskreta klockor, mestadels i stål.

Guldklockor och diamanter är mindre vanligt, enligt Tim Sayler.

– I Norden är människor mer nedtonade, samtidigt som det finns en fantastisk känsla för stil och design, säger han.

En undersökning företaget gjort visade även skillnader i köpmönster. En svensk som köper en lyxklocka för i snitt 70 000 kronor, kommer att byta ut den vart tionde år medan köparen i Kina köper en klocka varje år, enligt Breitling.

– Marknaden i Kina är enorm och det är dessutom den största lyxmarknaden, säger Tim Sayler.

Han säger att det finns två stora trender inom begreppet lyx i dag. Det ena är att det går mot en mer avslappnad attityd och det andra är upplevelser.

– Det handlar om att leva sin dröm och njuta av ögonblicken i livet. Det nya inom lyx är att det börjar bli mer demokratiskt.

Lyxen är mer ledig, avslappnad och inkluderande. Ingen vill ha kostym och slips längre. Lyx är inte längre att äga, det är att uppleva, säger han.

Kundernas nya förhållningssätt till lyx har fått ge avtryck i Breitlings sätt att sälja klockor.

Butikerna ska vara välkomnande och öppna och kunderna erbjuds utflykter till en Bentley-fabrik eller en expedition med den norske äventyraren Inge Solheim. Syftet i det senare fallet är att visa upp en klocka som kan användas exempelvis vid extrema situationer.

När en ny dykarklocka skulle lanseras bjöds kunder, press och återförsäljare in till en dags surf med den amerikanska surfvärldsmästaren Kelly Slater. Nästa steg tror han blir att även sälja separata upplevelser.

– Det handlar inte längre om att bara presentera produkten. Du gör det i en kontext där människor kan uppleva den, säger Tim Sayler.

Ida Yttergren

ida.yttergren@dn.se

Fakta. Så mycket kostar klockorna.

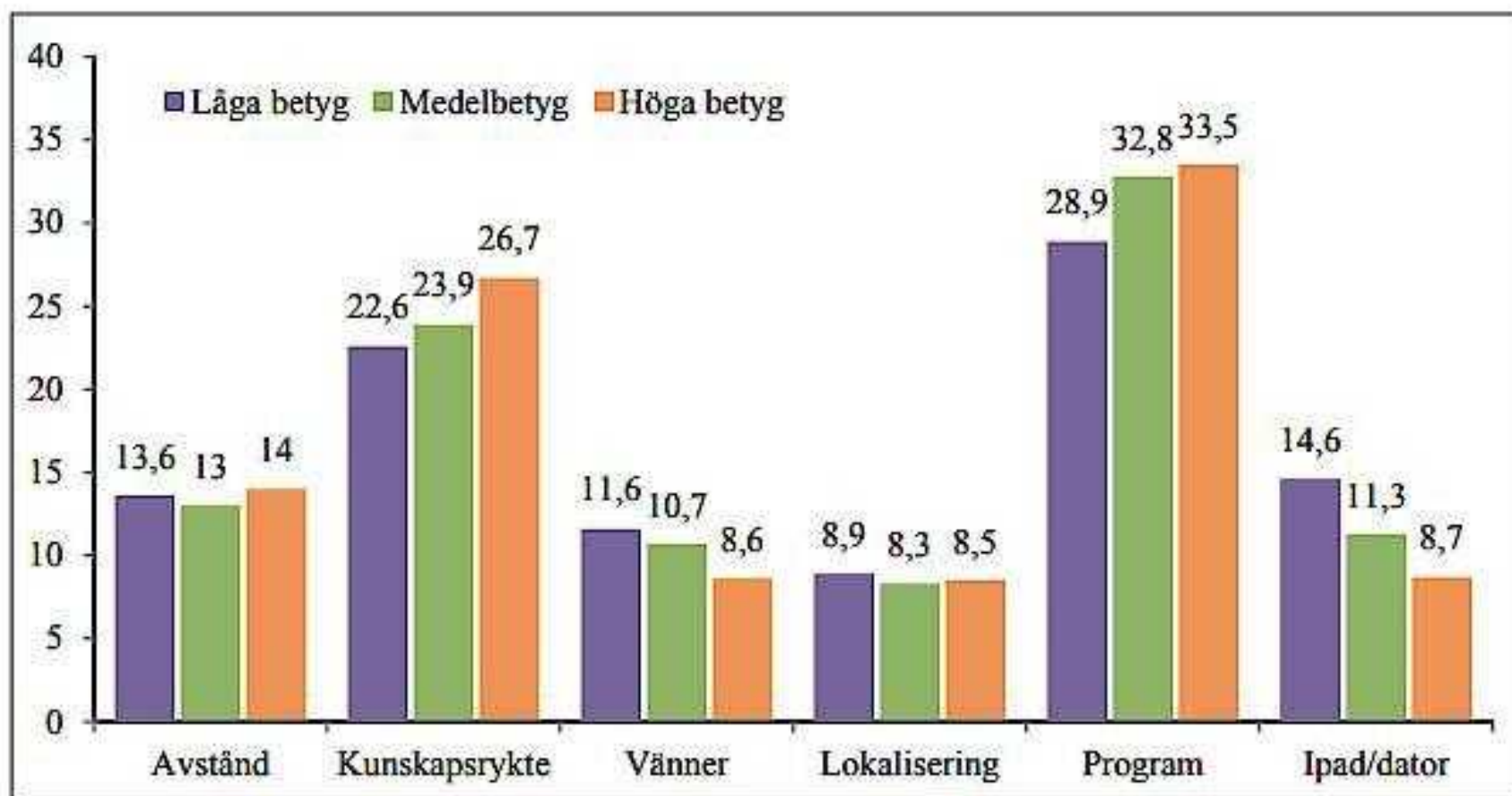
En Patek Philippe kostar 115 000–1,7 miljoner kronor.

Bretlings klockor kostar mellan 40 000 och 230 000 kronor.

En Omega kostar 50 000–250 000 kronor.

Andra populära exklusiva klockmärken är Tag Heuer, Audemars Piguet, Cartier, Rolex, Longines, IWC Schaffhausen och Jaeger-leCoultre.

Källa: Bo Berggren Urhandel

Figur 12. Elevernas preferenser för olika skolspecifika attribut utifrån betyg.

Det här tänker niorna på när de väljer gymnasium

TISDAG 7 JANUARI 2020

Vilka program har skolan? Hur välrenommerad är den? De faktorerna lägger elever i nian mest vikt vid när de väljer gymnasium.

Men även en gratis dator eller surfplatta kan fungera som

lockbete – i synnerhet för elever med låga betyg, visar ny forskning.

Snart är det dags för alla nior i Sverige att fatta ett stort framtidsbeslut: Vilket gymnasium ska jag välja, vilket program ska jag ta och i vilken kommun vill jag gå i skola de kommande tre åren?

Det är inte bara för eleven som valet får konsekvenser. Även skolorna försöker locka elever. Dessa tar nämligen med sig en summa på omkring 100 000 kronor per år till sitt gymnasium, oavsett om skolan är privat eller offentlig.

Dragkampen om eleverna har fått skolorna att ta till olika knep för att marknadsföra sig. Och när niorna ska orientera sig i skogen av gymnasier finns det olika lockbeten för olika målgrupper, tyder forskning på.

Har man höga betyg i nian bryr man sig mer om skolans rykte och programutbud när man väljer gymnasium.

Har man lägre betyg lägger man större vikt vid vad vännerna väljer än vad högpresterande elever gör, och vid saker som inte är direkt relaterade till skolan eller

undervisningen – som en gratis surfplatta eller dator.

Det visar en avhandling av Mikael Thelin, forskare i kulturgeografi vid Uppsala universitet.

1 500 elever deltog i undersökningen. Oavsett om eleven kom från Boden i norr eller Eslöv i söder, från Stockholm eller Östra Göinge, tydde resultaten på samma sak.

– Gratis surfplatta eller dator hör till samma kategori som utlandsresor, kompisars val eller möjligheten att utöva en hobby under skoldagen. De hänger inte ihop med undervisningens

kvalitet, utan fungerar som snabba incitament, säger Mikael Thelin.

Varför tror du att gratis dator eller surfplatta spelar större roll för elever med låga betyg?

– Man kan se det som en mognadsfråga. Elever med lägre betyg kanske inte tänker lika långt in i framtiden som jämnåriga med höga betyg. De vet inte vad som egentligen vore bäst för deras inläarning.

Enligt Mikael Thelin är gymnasievalet ett stort ansvar att lägga på 15–16-åringars axlar. Om elever med låga betyg väljer

utifrån faktorer som inte hänger ihop med undervisningens kvalitet så riskerar de att fatta beslut som är dåliga för deras framtid.

– Med teknologi i klassrummet kan det dessutom vara svårt att koncentrera sig. Min gissning är att det är just elever med låga betyg som inte klarar av multitasking.

Så hur ska man förhålla sig kritiskt till marknadsföringen?

– Kräv att skolan visar på kvalitativ undervisning och tänk efter själv. En skola med höga betygssnitt behöver inte betyda att

man lär sig bäst där, att de har de bästa lärarna. Det kan helt enkelt bero på att högpresterande elever söker dit.

Enligt Thelin gynnar den nuvarande valfriheten och konkurrensen framför allt de högpresterande.

– Elever med höga betyg vet eventuellt redan vad de vill studera och var. De väljer ett gymnasium med andra högpresterande, och finner en ny gemenskap. De verkar också vara mer studiemotiverade, och fattar därför beslut som gynnar inläringen.

Nu ska Mikael Thelin fortsätta studera skolors marknadsföring, tillsammans med företagsekonomer vid Uppsala universitet. Han anser att det i slutändan är staten som bär ansvaret för den sårbara situation som elever med låga betyg hamnat i.

– Bankers verksamhet granskas av Finansinspektionen, men det finns ingen myndighet som övervakar skolornas marknadsföring. Eftersom skolorna har ett ekonomiskt intresse att locka elever skulle det

behövas statlig reglering, säger Mikael Thelin.

Skolinspektionen är den myndighet som följer med skolors verksamhet, men reglerar inte marknadsföringen.

Privatiseringen av skolan har från politiskt håll motiverats med att den skapar bättre utbildning, fler valmöjligheter, mer pedagogisk mångfald och lägre kostnader för samhället.

– Så gott som allt har kommit på skam. Det är fyra koncerner som äger de flesta friskolorna. Vill man i Sollefteå läsa naturprogrammet är man tvungen att flytta till

Örnsköldsvik eller Sundsvall – som 15–16-åring.

Valmöjligheterna har i vissa regioner snarare blivit färre, säger Mikael Thelin.

Han påpekar att inte bara eleverna, utan också skolorna, har valfrihet. Skolor kan välja att etablera sig på ett ställe där det finns en stor befolkning, och att dra in program om få elever söker. Mikael Thelin har inte alltid varit forskare. Hans yrkesliv började i Halmstad år 2000, som lärare i psykologi, geografi och historia.

– Jag har alltid gillat att träffa elever, och själva undervisningen.

Särskilt givande är det att se när en elev klarar av något som den förr inte kunde, något man kanske har jobbat på i ett år.

Thelin kände ändå att en förändring i läraruppdraget kröp in på honom. Möten med andra ämneslärare, som handlade om vilka moment som fungerade bäst för eleverna, ersattes med större möten där samtalen kretsade kring skolan i stort.

– Att vi talar om hur elever mår är jätteviktigt. Men att göra reklam för skolan vid öppet hus för att locka nya elever intresserar mig

inte. Jag är lärare i grunden, inte marknadsförare.

När ämnesdiskussionerna avtog tappade Mikael Thelin intresse för jobbet. Han saknade diskussioner om elevers kunskap och förmågor.

– Jag kände att strävan efter bildning inte var så viktig längre.

Samtidigt tipsade en kompis om doktorandtjänsten i Uppsala, så jag valde att hoppa på den.

Många av Thelins kollegor upplevde samma förändring, säger han. Från att i ämneslagen ha fått bestämma själva över undervisningen uppfattade

lärarna att det blev mer toppstyrt och att ämnena tonades ned.

– Det blev mer och mer ”gör si, gör så” från chefernas håll. Att använda tekniska verktyg som surfplattor eller datorer var viktigare än att eleverna faktiskt lärde sig.

– Då började också en ny jargong ta form. Man började se elever mer som kunder än som människor. Det ser vi nu i marknadsföringen.

Bille Sirén

Fakta. De flesta får börja välja i januari

Tiderna för gymnasievalet ser lite olika ut över landet, men på de flesta håll börjar valet i början av eller i mitten av januari, med sista ansökningsdag i början av eller i mitten av februari.

På www.antagningskanslier.se kan du läsa mer om vad som gäller för din ort.

”Beslut att korta trötta elevers skoldag tas allt för lättvindigt”

ONSDAG 8 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200108

Beslut om att förkorta skoldagen tas alltför lättvindigt

trots att det kan få allvarliga konsekvenserna för eleven. Anpassad studiegång kan leda till att eleven lämnar grundskolan utan fullständig utbildning och utan behörighet till gymnasieskolans nationella program. Sverige måste kunna bättre än att plocka bort elever från skolan, skriver Malin Gren Landell.

Sverige har precis landat (eller kraschat) i Pisaresultaten. De svenska skolresultaten är ständigt föremål för debatt. Men inte i relation till elevers närvaro i skolan. Hur kan det komma sig?

Utbildningsministern nämner inte med ett ord skolnärvaro när hon skriver om Pisaresultaten i sin debattartikel på DN Debatt 3 december 2019. Beror det på att det saknas svensk forskning av skolnärvaro och skolresultat?

Kanske hänger det ihop med att vi faktiskt inte ens har koll på hur stor frånvaron är i den svenska skolan.

En elev som är borta 20 procent under en termin missar totalt cirka en månads undervisning. I flera andra länder används 10 procents frånvaro som en skarp

gräns för när frånvaron ses som alarmerande.

I Sverige samlas inte frånvarostatistik på nationell nivå. Men kommunernas egna siffror visar att många elever är borta så mycket som en månad per termin.

Sverige verkar ha ett gigantiskt utbildningssvinn. I år genomför Skolverket äntligen en nationell undersökning på förekomsten av skolfrånvaro. Det kan vara början på en ny era där vi får ledtrådar till de svenska svaga

Pisaresultaten och där värdet av skolnärvaro kan börja tas på allvar.

Internationell forskning visar genomgående att elevers närvaro har avgörande betydelse för hur det går i skolan. Det saknas svensk forskning men när kommuner själva tar fram statistik över elevernas frånvaro i relation till gymnasiebehörighet, meritvärde eller andel godkänt i alla ämnen, framträder en tydlig bild: det går bättre i skolan om man är där och sämre när man missar 10–15 procent av undervisningen eller mer. Sambandet mellan närvaro och skolresultat syns alltså inte enbart vid mycket hög frånvaro. Missad

undervisning har betydelse tidigt. Att gå i skolan skulle alltså innebära att elever lär sig något där.

Men skolan handlar inte bara om prestation utan även om att elever ska trivas och må bra i skolan.

Forskning visar också att skolfrånvaro kan ge negativa konsekvenser i form av psykisk ohälsa, ensamhet, låg självkänsla, droganvändning och sömnproblem. Det är samtidigt orsaker till frånvaro. För att stärka ungas psykiska hälsa måste vi förebygga frånvaro.

Skolfrånvaro är ett samhällsproblem, inte ett skolproblem. Frånvaro är alltid symtom på problem eller brister i en elevs tillvaro. Upptäckt och analys av frånvaro ger vägledning i vad som behöver förändras för att öka närvaro. Genom att uppmärksamma frånvaron kan skolan utvecklas så att till exempel elever med autism, adhd, svag teoretisk begåvning och ångest får en skolmiljö där de kan må bra och utvecklas mot utbildningens mål. Genom att uppmärksamma frånvaro kan brister i barns liv göras synliga och avhjälpas. Bland

elever i årskurs nio är en person i varje klass borta minst en dag i veckan för att ta hand om en anhörig. Elever som är hemma för att ge praktiskt eller känslomässigt stöd till en anhörig behöver avlastning, inte skolfrånvaro.

Det finns också en form av frånvaro som är beslutad av skolan och som inte kommer att synas i statistiken. Jag får alltför ofta rapporter om att skolor – inte sällan under tryck av barnpsykiatri, socialtjänst och vårdnadshavare – beslutar om anpassad studiegång som insats

vid omfattande frånvaro.
Anpassad studiegång är en form av särskilt stöd där eleven exempelvis kan få mer eller mindre undervisningstid i ett ämne eller helt slippa läsa ämnet. Anpassad studiegång kan vara en hjälpsam och nödvändig insats under en begränsad period men kan också innebära att eleven lämnar grundskolan utan fullständig utbildning och utan behörighet till gymnasieskolans nationella program. Ett beslut om anpassad studiegång ska därför noga övervägas.

Det verkar dock som att besluten fattas alltför lättvindigt och att ”förkortad skoldag” sätts in utan att man betänker konsekvenserna för eleven. Skälet till den förkortade skoldagen anges inte sällan vara att eleven är trött och behöver sovmorgon. En elev som får någon enstaka timmes skolgång per vecka under en eller i värsta fall flera terminer och läsår, får inte sin rätt till utbildning tillgodosedd. En elev som kommer på överenskommen tid, enligt den anpassade studiegången, kommer i statistiken att ha hundra procent

närvaro. Det är rätt och riktigt. Men eleven har inte fått hundra procent utbildning. Det behövs statistik på hur många elever i dag som har anpassad studiegång för att skolan inte klarar att anpassa lärmiljön till elevens behov eller att eleven har sömnproblem. Parallellt med mätning av skolfrånvaro behöver vi ta reda på hur många elever i Sverige i dag som med lagstöd frångår sin utbildning för att samhället och skolan inte hittar lösningar på problem i elevers skolgång och vardag.

Föräldrar, skolhuvudmän, barnpsykiatri och socialtjänst: ta inte barns utbildning ifrån dem. Alla ni som sitter i möten kring barn som inte går i skolan, och beslutar om att förkorta skoldagen till 1 timme per dag och att eleven ska gå tre dagar i veckan – är ni beredda att vara i det här barnets kläder när det hamnar i utanförskap?

Elever: gå inte med på att er utbildning tas ifrån er. Det är orsakerna till varför det är jobbigt att gå i skolan som ska lösas. Lösningen är inte att plocka bort er från skolan. Sverige kan bättre

än att plocka bort elever från skolan. Vi måste våga stå upp för att skolan har något att ge. När vi tror att skolan är värdefull vågar vi också stå för den livsviktiga närvaron.

Att nationen, kommunen och andra huvudmän har koll på elevers frånvaro kan ge skolutveckling och vi har inte råd med något annat i det här landet. Debatten, forskningen, skolmyndigheter och skolhuvudmän måste uppmärksamma närvarons betydelse för att elever ska få

utbildning, trivas, nå goda resultat och må bra.

Malin Gren Landell, psykolog, psykoterapeut och författare, regeringens tidigare utredare av skolfrånvaro (SOU 2016:94)

Betygen steg när Aaron bytte till resursskola

ONSDAG 8 JANUARI 2020

När Aaron Julin gick i den kommunala skolan var självförtroendet kört i botten och han hade underkänt i alla ämnen utom de praktiska. I dag går han på en resursskola och stortrivs.

Betygen har vänt uppåt och i höst räknar han med att komma in på gymnasiet.

Aaron Julin är femton år. Han har diagnostiserats med add och dyslexi och gick i den vanliga kommunala skolan upp till sexan.

Han trivdes med sina klasskompisar. Men eftersom han hade svårt att sitta still och koncentrera sig på lektionerna blev han placerad i ett annat klassrum där han skulle jobba på egen hand.

– Jag lekte bara runt eftersom ingen såg om jag gjorde något, säger han.

Han beskriver det som att han har ”en vägg i hjärnan”.

– Det går att jobba till en viss del, men det kan ta väldigt lång tid och ibland kan det bara totalstanna.

När han försökte förklara för lärarna så förstod de inte.

– Jag försökte säga att jag inte kan koncentrera mig, för att min hjärna inte vill fokusera på vissa saker.

I stället för att göra sina skoluppgifter kunde han sitta och mixtra med en penna eller något annat för att plötsligt upptäcka att en hel lektion hade gått.

Meningen var att han skulle få hjälp av specialpedagog. Men hon skulle hjälpa så många att hon inte hann med. Och de särskilda insatser som skolan försökte sätta in gjorde att han bara kände sig avvikande och konstig eftersom de bara riktades till honom.

Aaron hade underkänt i de flesta ämnena och självförtroendet var kört i botten när han för tre år sedan fick komma till en resursskola för barn med neuropsykiatriska funktionshinder.

I dag går han i nian på Skolgrunden som är en

resursskola i Hammarby sjöstad där de flesta eleverna har adhd eller autism.

– Det går bra faktiskt, riktigt bra, säger han när vi träffar honom tillsammans med hans rektor Susanne Krog-Jensen och svensklärare Florence Lager. När vi frågar honom vad han kommer att få för betyg när han går ut till sommaren sneglar han litet under lugg mot Florence Lager.

Mest kommer han antagligen att få C och D, kanske ett E i matte och eventuellt något A.

– Matte är kanske inte ditt starkaste ämne, men annars går det bra, säger Florence Lager och skrattar.

En anledning till att han trivs så bra är att alla sitter i samma båt och kan skämta om sina olika funktionsvariationer.

Hur skulle du förklara add?

– Det är ungefär samma sak som adhd men utan h, det betyder att jag inte är hyperaktiv, säger Aaron.

Men han har svårt att sälla vilket gör att han snabbt kan bli trött av allt som händer.

- Ibland kan din energinivå bli väldigt låg, säger Florence Lager.
- Ja, jag kan vara ganska slutkörd efter bara en kvart, av alla intryck, säger Aaron.

Han sitter och vickar på stolen under hela intervjun. I en vanlig skola hade han blivit tillsagd att sluta med det. Men på Skolgrunden har man lagt in en heltäckningsmatta och anpassat miljön i stället för att förbjuda eleverna att till exempel vicka på stolen eftersom det kan hjälpa dem att fokusera på det som är viktigt.

Skolgrunden jobbar med små klasser med högst tio elever i varje. Här finns 41 anställda och 97 elever. Det finns en studie- och yrkesvägledar, en sjuksköterska, en kurator och tillgång till psykolog och läkare om det skulle behövas.

Lärare och elever känner varandra och umgås på rasterna då de oftast spelar rundpingis. Här finns också hunden Luna som kan vara bra om det uppstår konflikter och barnen behöver något avledande, enligt Florence Lager.

Hon berättar att skolan har planer på att köpa in en motionscykel

som ska kunna användas inne på lektionerna.

– Vi ska prova om det fungerar. En del av de här barnen behöver röra sig väldigt mycket för att kunna lära sig.

På Skolgrunden träffas lärarna varje morgon för att stämma av läget och se var de ska sätta in resurserna just den dagen.

– Någon elev kanske inte har sovit på hela natten, en annan kanske har något annat som personalen måste vara förberedd på, berättar rektor Susanne Krog-Jensen.

För något år sedan följde hon med sin son till den vanliga

kommunala skolan för att vara med under en lektion. Han gick då i femman.

Mer än hundra gånger var det någon av hans klasskompisar som gick förbi hans bänk eller påkallade hans uppmärksamhet på något annat sätt, räknade hon till.

– Det är inte för att vara oschyssta, men de går runt och stör varandra hela tiden. Om en elev bara har en antydning till en diagnos i en sådan miljö så kommer symptomen att blomma ut, säger Susanne Krog-Jensen.

Det står i skollagen att alla elever ska få det stöd de behöver stöd för att klara kunskapsmålen i den vanliga skolan.

– Men det är bara vackra ord på ett papper, säger Susanne Krog-Jensen.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som adhd, autism och Tourettes syndrom går ofta i den vanliga grundskolan men får ibland särskilt stöd eller undervisning i mindre grupp.

En del går i resursskolor som är särskilt anpassade för barn som har svårt att studera i den vanliga grundskolan.

De följer samma läroplan men större hänsyn tas till att barn lär sig på olika sätt i olika takt.

Klasserna är mindre, lärarna är fler, pedagogiken och lokalerna är särskilt anpassade.

Resursskolor är något annat än grundsärskolan för barn som på grund av omfattande kognitiva svårigheter inte kan nå upp till kunskapsmålen i den ordinarie grundskolan.

Kommuners sparkrav hotar resursskolor- na

ONSDAG 8 JANUARI 2020

Landets resursskolor, för barn med behov av särskilt stöd, får det särskilt tufft när kommunerna tvingas till stora besparingar de kommande tio åren.

– Det beror på att de har ett större personalbehov än andra skolor, säger Annika Wallenskog som är chefsekonom vid SKR.

80 procent av alla kommuner behöver göra stora besparingar under de kommande åren på grund av den stora ökningen av äldre, barn och unga, visar beräkningar från Sveriges kommuner och regioner, SKR.

– Det gör att kommunerna måste spara, och de stora pengarna finns inom skolan och socialtjänsten, säger Annika Wallenskog.

Besparingarna drabbar landets resursskolor särskilt hårt eftersom de har stora behov av just personal, menar hon.

– Det som händer nu är att kommunerna försöker erbjuda samma tjänster som tidigare, men med färre anställda.

Två resursskolor som fått kraftigt reducerade anslag för nästa år är Skolgrunden och Aspdammskolan i Stockholm.

Under hösten fick de fyra–fem miljoner kronor mindre för nästa år på grund av indraget tilläggsbelopp.

Efter krismöten och föräldraprotester backade kommunen och beslutade om ett tillfälligt stöd på drygt tre miljoner.

Men det räcker inte för att klara alla kostnaderna för nästa år, enligt Susanne Krog-Jensen som är rektor vid Skolgrunden och Aspdammskolan.

För närvarande står 407 elever i kö till 30 platser på de båda resursskolorna och det ringer vårdnadshavare varje dag och vill få en plats.

– Många är desperata och gråter. Det kan vara tragiska berättelser,

om familjer som är i kris och slås sönder. Barn slutar inte att gå till skolan för att de tycker att det är roligare att vara hemma, utan för att de inte klarar att vara i skolan, säger Susanne Krog-Jensen.

Regeringen och samarbetspartierna har insett att resursskolorna ligger illa till och har därför inte mindre än två utredningar som ser över deras framtid.

Den ena är "Utredningen om elevers möjlighet att nå kunskapskraven" som fått ett tilläggsdirektiv som ska utreda hur det kan bli lättare att ge elever

med behov av särskilt stöd hjälp utanför det vanliga klassrummet. Antingen i en särskild undervisningsgrupp, eller genom att placera dem i det som kallas resursskola.

I direktiven står det också att det inte är kötiden, utan behoven, som ska styra.

Sedan finns även "Utredningen om en mer likvärdig skola" som också ska se över hur resurserna kan fördelas för att dessa elever ska få den hjälp de har rätt till. Den leds av Björn Åstrand som är lektor vid Umeå universitet och

tidigare ledamot av Skolkommissionen.

– Jag har ännu ingen bild av hur det ser ut i hela landet. Men när jag har kontaktat resursskolor har de uppgett att de har svårare att få de belopp som eleverna behöver. Många har hört av sig till DN för att de är oroliga för sin överlevnad. Hur rädda ska de vara?

– Jag kan bara säga att det är viktigt att alla skolhuvudmän tar ansvar för alla elever. Om en elev har behov så ska de tillgodoses, och har en elev fått ett visst stöd så ska man följa upp och ta reda

på hur det har fungerat, säger Björn Åstrand.

Tidigare har det sagts att resursskolor ska fasas ut och att elever som behöver få särskilt stöd ska få det inom ramen för det vanliga klassrummet.

Vad är det som har förändrats?

– För en del fungerar det att få stödet i en vanlig klass, för andra genom att gå i en särskild undervisningsgrupp. Men om vi ska möta alla elever utifrån deras förutsättningar så finns det situationer då resursskolor kan behövas för att alla ska nå målen i skolan, säger Björn Åstrand.

I dag är det långa köer till vissa resursskolor. Det är barn som har föräldrar som planerar och orkar kämpa för en plats som får gå där. Det är en felaktig urvalsmetod, enligt Björn Åstrand.

– Det rimliga är att en elev får den hjälp som behövs när eleven behöver den.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Färre ska betala för allt fler

De närmaste tio åren kommer antalet barn och unga att öka med nästan 200 000 personer.

Antalet som är 80 år eller äldre ökar med nästan 250 000 personer.

Samtidigt ökar den stora gruppen i arbetsför ålder, där många betalar skatt, bara med cirka 300 000 personer.

Det betyder att kommunerna får en allt tuffare ekonomisk situation.

Källor: SKR, SCB

Eleverna fick samma betyg – föräldrar utlyser skolstrejk

ONSDAG 8 JANUARI 2020

**Alla sjätteklassare på Karl
Johansskolan i Göteborg fick
samma betyg då det saknades
lärare som kunde sätta
individuella betyg. Dessutom**

**måste 15 heltidstjänster bort
från skolan.**

**I dag, onsdag, håller föräldrarna
en skolstrejk mot
nedskärningarna.**

**– Vi hoppas att det sprider sig
över hela landet, säger Britta
Brus från skolans
föräldraförening.**

Göteborg.

**Under hösten har flera ordinarie
anställda vid på Karl**

**Johansskolan varit borta under
längre perioder. Det ledde till att
alla sjätteklassare fick samma
betyg – det lägsta godkända**

betyget E – i vissa ämnen trots att de har presterat på olika nivåer.

Anna Beskow, ordförande i skolans föräldraförening, ser det som exempel på dålig framförhållning.

– Hade det uppdragats tidigare hade man kunnat stämma av med vikarierna och säkerställa att det finns tillräckligt med underlag för att sätta rätt betyg. Det handlar inte om betygen, vi ser det som en följd av ett icke fungerande system, säger hon till DN.

Samtidigt, strax före jul, fick föräldrarna veta att 15 heltidstjänster från skolan skulle

försvinna. Då bestämde de sig för att de måste markera mot situationen på skolan.

– Att i ett redan pressat läge skärper känns inte alls bra. Dessutom får vi inte veta vilka som får gå, när eller om det kommer att saknas personal, vilket ökar osäkerheten. Vi vill ha våra pedagoger kvar, säger Anna Beskow.

Nahid Rezaei, rektor på skolan, håller inte med om att information inte har gått ut till föräldrarna.

– Jag har informerat föräldragrupper och gjort utskick

genom skolans system, att inte alla har läst informationen kan jag inte påverka, säger hon till SVT. Hon säger att skolan har haft många överanställningar och måste nu anpassa sin verksamhet till budgeten.

Föräldrarna hoppas stoppa nedskärningarna på skolan men också skapa en debatt kring hur elever påverkas av den här typen av åtgärder.

– Det blir mer synligt på den här skolan eftersom en hel årskurs drabbas, men det här händer över hela Sverige. Det är lätt att bli uppgiven men någon måste

reagera. Vi hoppas inspirera fler och att detta sprider sig över hela landet, säger Britta Brus från föräldraföreningen.

Strejken ska hållas i dag. På morgonen planeras en manifestation och i en lokal i närheten kommer föräldraföreningen att hålla en workshop med fokus på barnkonventionen.

– Intresset har varit stort, det är många som är upprörda över det här. Samtidigt förstår vi att alla inte har möjlighet att stanna hemma från skolan. De kan vara

med i tanken, säger Anna Beskow.

DN har sökt rektor Nahid Rezaei för en kommentar.

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

Feminismen i fokus på Göteborgs filmfestival

ONSDAG 8 JANUARI 2020

Göteborgs filmfestival öppnar dörrarna för sin 43:e upplaga den 24 januari. Hälften är filmerna är regisserade av kvinnor i initiativet "50/50 vision". Inriktningen på

festivalen är att utforska den feministiska samtidsfilmen.

”I Hollywood är 96 procent av filmregissörerna män. I Europa är motsvarande andel 81 procent. Vi menar att denna obalans gör filmindustrin mer enögd än den borde behöva vara. En mer jämställd filmindustri skulle leda till intressantare filmer med större skärpa och fler perspektiv”, säger festivalens konstnärlige ledare Jonas Holmberg i programbladet. På festivalen premiärvisas Anna Odells nya filminstallation ”Undersökningen”. I den läggs kända maktmän som Jan Guillou,

Robert Aschberg och Börje Salming inte på terapisoffan utan i gynekologstolen för ett samtal om jämställdhet och makt. Precis som ”Aniara” i fjol visades på festivalen i en specialbyggd salong, där besökarna låg i sarkofager, så visas ”Undersökningen” i ett specialbyggt visningsrum med en ”Gynecological cinema chair”. – Män kan ofta sitta med särade ben och ta plats. Ställningen i en gynstol är i princip densamma, man bara tippas den bakåt, säger Anna Odell i ett pressmeddelande från filmfestivalen.

Festivalen innebär även svensk premiär för "Sameblod"-regissören Amanda Kernells nya film "Charter" (som har världspremiär på Sundancefestivalen), om en kvinna som i rädsla för att förlora vårdnaden om sina barn flyr med dem på en charterresa till Kanarieöarna. Ane Dahl Torp och Sverrir Gudnason spelar huvudrollerna. För 32:a gången delar man ut pris till bästa nordiska film, Dragon award best Nordic film. Totalt tio filmer är med i tävlingen med en prissumma på en miljon kronor.

Bland de nominerade finns, förutom "Charter", bland andra Henrik Schyfferts regidebut, en filmatisering av Uje Brandelius hyllade självbiografiska föreställning "Spring Uje Spring" (om Doktor Kosmos-sångarens besked att han har Parkinsons sjukdom). I tävlingen ingår även Maria Bäcks "Psykos i Stockholm", om en dotter och hennes mamma på väg till Stockholm när mamman plötsligt börjar uppvisa psykotiskt beteende. "Psykos i Stockholm" är även festivalens invigningsfilm. Bland utländska tävlingsbidrag

kan nämnas norska "Disco" med Josefine Frida, som spelade Noora i ungdomsserien "Skam", i sin långfilmsdebut om en ung kvinna som ställs inför utforskade och mörka sidor hos sig själv.

Avslutningsfilm blir världspremiären på "Min pappa Marianne" av Mårten Klingberg, med Rolf Lassgård i titelrollen som familjefadern som egentligen vill vara kvinna. Lena Endre spelar frun och Hedda Stiernstedt är dottern.

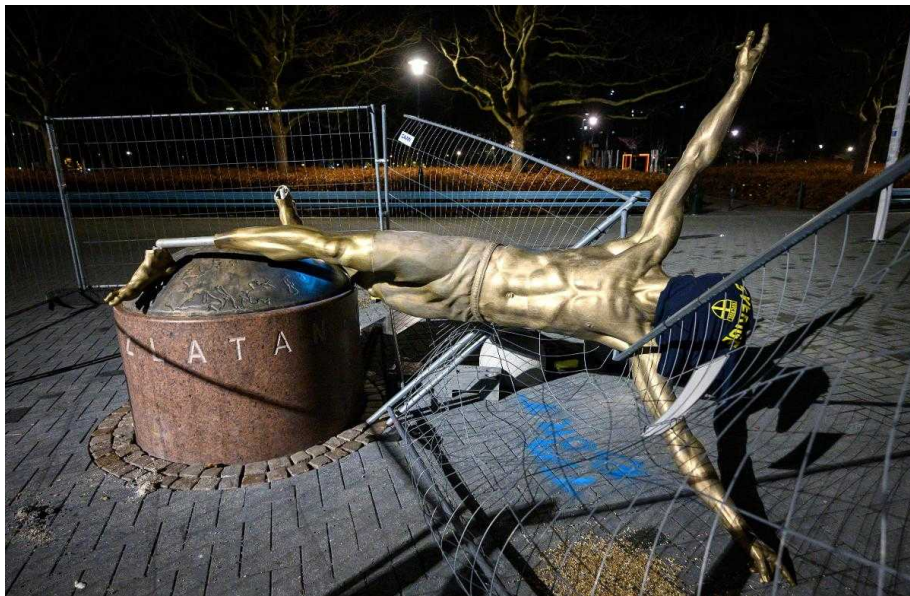
Inbjudna gäster till festivalen är nyligen Golden globe-belönade skådespelaren Stellan Skarsgård

(som håller en föreläsning), sångerskan och skådespelaren Billie Piper (som deltar med sin regidebut "Rare beasts") och danska regissören Lone Scherfig ("En dag", "An education").

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

Dela

”Flytta Zlatanstatyn till Mosebacke”

ONSDAG 8 JANUARI 2020

Zlatanstatyn vid Stadiontorget i Malmö har den senaste tiden vandaliserats gång efter gång. Nu uppmanar Södra teaterns vd Samuel Laulajainen politikerna att flytta statyn till Mosebacketerrassen i Stockholm.

– Det hade varit en stor ära att ge statyn av en av Sveriges största fotbollsspelare ett nytt hem. Vi tror att han hade passat perfekt i vår miljö, säger Samuel Laulajainen i ett pressmeddelande.

Statyn av Zlatan Ibrahimovic har förstörts flera gånger. Detta efter att fotbollsikonen – född och uppvuxen i Malmö och tidigare spelare i Malmö FF – köpt in sig i allsvenska konkurrenten Hammarby IF.

Tidigare i december vandaliserades statyn och näsan kapades bort. Senast under natten

mot söndagen vältes också statyn efter att fötterna sågades av, vilket har lett till att skulptören Peter Lindes verk nu fraktats bort från platsen för reparation.

Nu erbjuds Zlatanstatyn ett nytt hem: på Mosebacketerrassen i hjärtat av Södermalm i Stockholm. Där skulle den bli granne med bysten av August Strindberg.

– Vi erbjuder ett nytt hem till Zlatanstatyn på anrika Mosebacketerrassen där han kan stå och blicka ut över Stockholm tillsammans med August

Strindberg, säger Samuel Laulajainen, vd Södra teatern. Uppmaningen att flytta statyn delades på Södra teaterns Facebooksida på måndagskvällen och har fått en hel del reaktioner. – Med Mosebacketerrassen har vi en unik plats och möjlighet som inte många andra aktörer kan erbjuda. Vi hoppas nu att politikerna i Malmö tycker likadant, så ser vi till att Zlatanstatyn får ett nytt hem, säger Samuel Laulajainen. ”Beslut om placering tas efter februari”, skrev Frida Trollmyr (S), kommunalråd i Malmö för

kultur och fritid, till Sportbladet i en kommentar efter att statyn togs bort från Stadiontorget i Malmö.

Nichlas Alsing Pettersson

Vårsalongen är både - superläbbig och milt omtumlande i år

ONSDAG 8 JANUARI 2020

**En halvskrapad trisslott, en
äckligt levande bakteriekultur
och porträtt av Sara Danius är**

**några av verken på årets
Vårsalong. DN har tjuvkikat på
den traditionsfyllda
utställningen som öppnar i
Liljevalchs konsthall den 10
januari.**

Det snickras och borras intensivt i
Liljevalchs takhöga salar.

Halogenbelysning monteras högt
över stengolven. Elektricitet dras
fram och oljemålningar
finjusteras och förses med
konstnärernas namn.

Vårsalongen, den 99:e i
ordningen, väntar.

Konsthallens chef Mårten
Castenfors har tillsammans med

konstnärerna Lars Lerin och Bea Szenfeld varit jury för årets antagning.

– Sextio procent av deltagarna i år är kvinnor, men så brukar det alltid vara. Det gäller ju också de som går på konsthögskolor. Jag tycker att vi har gjort en ganska traditionell Vårsalongshängning. Mitt uppdrag är att se till att varje verk i salongerna får sin nödvändiga rymd, säger Castenfors inför DN:s vandring genom konsthallens salar.

– Också i år jobbar många av de medverkande med sitt inre i ett nordiskt lite vemodigt, sökande

och återhållet tonläge, konstaterar han och understryker att svenskar bor i ett mörkt avlångt land som skapar en viss typ av konst. En dämpad sort.

Redan i sal 1 påminner Åsa Landströms verk om detta ursvenska svårmod. Hennes väldiga målning ”Utan titel” fångar porträttligt det ångestridna paret Liv Ullmann och Erland Josephson i Ingmar Bergmans ”Scener ur ett äktenskap”.

– Tomrummet och alienationen syns ju verkligen i den här bilden. De sitter där och håller varandra i handen, men allt är kört – hur ska

de hitta tillbaka till varandra?
tänker Mårten Castenfors högt
inför jätteduken.

Helena Permingers
sönderskrapade skolbänk "RÄP"
intill frammanar samtidigt
klassrummens frustrationer i en
rå skulptur i trä. Något bräckligt
och vilset.

– Det är inte särskilt många verk
med politiska undertoner i år
heller. Jag brukar säga att vi
saknar de stora politiska utspelen
i den svenska konsten och så är
det fortfarande.

Samtidskommentarer finns det
ändå i årets Vårsalong, om än inte

framvrålade. Svenska Akademien
förekommer i två verk.

Den framlidna Sara Danius
porträtteras av Caroline Tholarp. -
Danius bär en av sina färgstarka
Nobelklänningar och har blicken
fäst åt sidan. Manfred Soeder
uppmanar med sitt akrylverk i
versaler att hela Akademien
snarast borde flytta till Göteborg.
Vår tid skildras också mer
handgripligt:

"Raw pearl (Jam)" av Anna Ting
Möller är ett stycke likblekt
"levande material, odlad med
hjälp av en bakteriekultur" som
hängts upp i taket i grova rep.

– Den här ju faktiskt riktigt superläbbig, medger Castenfors. Vi kommer att spruta den här klumpen med vatten varje dag så att den fortsätter att växa – den kanske kläcks sedan?

Malmöbaserade Josef Møllergårds ”Comfort zone” rymmer en samling pedantiskt framlagd överlevnadsutrustning på lika delar liggunderlag, vattendunkar, vevdrivna ficklampor och staplade konserver.

Båda påminner om 20-talets hotfullare utmaningar. Maria Lundgrens fem akrylmålningar på nästa vägg föreställer nystädade

bostadsrätter. Målningar som försetts med titlar som ”Skuldfri förening med god ekonomi” och ”Läs mer hos mäklaren” i en kommentar till de mer påtagligt tidstypiska utmaningarna, bostadslånen.

Vad kan sägas om de skilda teknikerna i årets urval av konstverk?

– En sak som är lite märklig i år är att det är så pass mycket fotografi. Det är en genre som inte varit så närvarande på senare år. Det är också ovanligt många målningar, men bara ett videoverk. Hur är det med humorfaktorn?

– Den finns också med lite grann, bland annat i några roliga djurverk. Det allra dyraste konstverket på salongen är dessutom en Trisslott med två framskrapade rutor med miljonvinst och en ruta kvar som inte är skrapad och därför kostar verket en miljon kronor. Originella grepp av helt skilda slag saknas inte. Kristina Kullenberg uppdaterar - Johannes Vermeers världsberömda oljemålning "Flicka med pärlörhänge" från 1665 i sin "Likeness 3". Här i ett närmast Barbielikt dockutförande med

stora ögon till blanka kinder. Leif Å Larsson från Råneå tecknar skickligt glesbygdens timrade hus med hjälp av pyrografi, glödpena på omålad plywood. Mikael Wahrby avbildar bland annat vattentornet vid Mosebacke och Kaknästornet med stark skärpa i sina etsningar. Nils Lagergrens spökfartyg "Ghost liner" som legat på sjöbotten i fyra år har rostat till djupbrunt. Medan lantbrukaren Mattias Erikssons "Nyfikenhet" skildrar en samling gloende kossor i en hage. Kreaturen sticker ut bland de mer lågmälda verken.

Camilla Holmquists vardagliga porträtt i torrnål och färgpennor av det svenska kungahuset tror Castenfors bestämt att Drottning Silvia kommer att gilla.

– Silvia har humor, jag måste skicka de här bilderna till kungahuset. Camilla Holmquist är en av mina idoler, hon har varit med tidigare på Vårsalongen fast då tecknade hon veckotidningskändisar.

Annat på salsväggarna är långt mörkare – som Mervi Junkkonens jädrigt kusliga ”In plain sight”, en grå trälår som en videofilm föreställande en inlåst ung

människa projiceras på. Den är svår att betrakta utan att associera till tragedier med tillfångatagna barn, gömda i mörka källare.

Störst utrymme av samtliga verk i konsthallen har Nariman Djafaris jätteväv i växtfärgad ull fått. Den möter besökarna redan i entrén med mjuka toner i rosa och indigoblått.

Mårtens Castenfors tror att urvalet kan leda till att förra årets publiksiffror passeras.

– Kanske kan vi få hit uppåt 120 000 den här gången. Jag tror det dels för att det är så ovanligt många verk att titta på i år, dels

för att antalet besökare har fortsatt att öka under de senaste åren.

Vad skulle du vilja se för bidrag nästa år?

– Jag vill alltid bli omtumlad på ett eller annat sätt. Den här salongen är lite mer lågmält omtumlande, ingen riktig rak höger, svarar han.

– Men samtidigt känner jag en väldig respekt för allt det som är med i den här salongen – det är ju faktiskt en bild av det som skapas runt om i Sverige just nu.

Georg Cederskog

georg.cederskog@dn.se

Vårsalongen 2020.

Öppnar den 10 januari och pågår till den 22 mars. Nära 3 000 ansökningar har inkommit till årets Vårsalong. 170 konstnärer har passerat nålsögat och medverkar med sammanlagt 330 verk i Liljevalchs salar.

97 kvinnor och 73 män deltar i årets Vårsalong. Ungefär hälften av de uttagna kommer från Storstockholmsområdet. I övrigt är spridningen stor, från Ystad till Junosuando.

Måleri är den populäraste tekniken med 168 verk, inklusive

blandteknik med måleri som grund. Fotografi kommer tillbaka efter några år med svagare representation – 34 verk är med denna gång. 28 verk är teckningar och samma siffra noteras för skulptur/objekt, därtill kommer 16 verk i blandteknik med objekt. Äldst i gruppen av medverkande konstnärer är en 84-årig man från Askim och yngst är två unga kvinnor från Kumla respektive Johanneshov, båda 19 år. Både 2018 och 2019 hade Vårsalongen över 100 000 besökare

Så vill regeringen stoppa nya religiösa friskolor

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Regeringen är fast besluten att införa ett stopp för nya friskolor med konfessionella inslag, trots att det finns betydande hinder.

– Det är juridiskt trixigt, men det kommer att gå om det hanteras rätt, säger utbildningsminister Anna Ekström (S).

Det var en optimistisk utbildningsminister som tog emot den 600-sidiga luntan från utredaren Lars Arrhenius på en pressträff på onsdagen.

Han har fått i uppdrag av regeringen och samarbetspartierna att ta fram ett förslag till etableringsstopp för nya religiösa friskolor som ska kunna genomföras till sommaren 2023. Förutom ett etableringsstopp föreslår utredningen flera

skärpningar av de regler för religiösa friskolor som redan finns.

– Min snabba bedömning är att Lars Arrhenius har fog för sitt förslag med ett etableringsstopp för religiösa friskolor. Jag hoppas kunna gå vidare med och genomföra det här förslaget under den här mandatperioden, sade Anna Ekström.

Först ska förslaget granskas av remissinstanser och Lagrådet ska säga sitt innan det eventuellt kan beslutas i riksdagen.

Och det finns betydande svårigheter med att begränsa

nyetableringen av konfessionella friskolor i Sverige eftersom det kan krocka med andra lagar och konventioner.

Enligt Europakonventionen kan det vara diskriminering att inte låta familjer välja skola för sina barn utifrån familjens religiösa övertygelse.

Ett stopp kan också bryta mot den grundlagsfästa näringsfriheten som gör att de som driver konfessionella skolor i dag har rätt att utöka sin verksamhet som alla andra.

– För mig är det helt främmande att svensk skolpolitik ska vara

beroende av frihetsregler i näringslivet. Jag vill att skolor ska finnas för barnens och inte för ägarnas skull, säger Anna Ekström.

Men nu har vi ju ett sådant - skolsystem?

– Ja, och den här utredningen visar att det är möjligt att lägga fram ett förslag om ett förbud utan att vi bryter mot någon konvention eller lag. Men det måste hanteras på ett klokt sätt, säger Anna Ekström.

Varför är ett stopp så viktigt för dig?

– Jag har med stigande frustration sett att det har blivit fler och fler brottsreportage som handlar om svensk skola. Vi har sett fall av rekrytering till våldsbejakande extremism. Skolor där evolutionsteorin har jämförts med skapelsemyter, där elever inte har fått sin sex- och samlevnadsundervisning tillgodosedd. Flickor och pojkar som har särats på av religiösa skäl, säger Anna Ekström. Även regler och tillsyn av redan befintliga skolor med religiös inriktning ska skärpas, enligt utredningens förslag. Bland annat

ska alla som vill öppna nya skolor granskas så att de uppfyller vad utredningen kallar för ”demokrativillkor”.

En granskande myndighet ska då gå igenom vad de eventuellt har gjort för avtryck på webbplatser och i sociala medier. Om det finns misstankar om att någon förespråkar våld eller diskriminering ska den personen inte få starta - någon ny skola.

DN har tidigare rapporterat om Vetenskapsskolan i Göteborg, som bytte namn till Safirskolan, och som tvingades stänga, bland

annat för att IS-återvändare ska ha fått anställning där.

Vi har också skrivit om Nya - Kastets skola i Gävle där barnen enligt Säpo riskerar att utsättas för radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande miljöer.

Ingen av dessa skolor har kallat sig konfessionella. Problemet är att friskolor som har religiösa inslag eller sådana kopplingar inte behöver registrera sig som konfessionella.

Det vill regeringen ändra i enlighet med utredningens förslag.

– Ett problem med dagens lagstiftning är att ingen vet hur många barn som egentligen går i konfessionella friskolor, helt enkelt för att regelverket är så löst, säger Anna Ekström. Utredningen uppskattar att cirka 9 400 elever, det vill säga en procent av alla elever i grund- och gymnasieskola, i dag går i konfessionella friskolor.

– Men siffran är osäker. Om det här förslaget går igenom är jag övertygad om att det kommer att visa sig att det är många fler barn som går i konfessionella friskolor

än vad vi vet i dag, säger Anna Ekström.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Förslaget i korthet

Skyldighet för berörda friskolor och fristående förskolor att anmäla konfessionell inriktning (i dag är det frivilligt).

Skärpta bestämmelser om att barnens och elevernas deltagande i konfessionella inslag i utbildningen ska vara frivilliga.

Etableringsstopp för nya konfessionella friskolor, gäller inte förskolor.

Ägarprövning av alla fristående skolhuvudmän utökas med ett demokrativillkor. Följs inte villkoren kan tillståndet dras in. Det bör övervägas om ansvaret för att godkänna och granska fristående förskolor ska föras över från kommunerna till en central skolmyndighet.

Källa: SOU 2019:64, Nya regler för skolor med konfessionell inriktning

Dela

Skolinspektionen: Brott mot lagen att ge alla samma betyg

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Eftersom de ordinarie lärarna varit frånvarande långa perioder beslutade ledningen på Karl Johansskolan i Göteborg att alla elever i

årskurs 6 skulle få samma betyg i ett antal ämnen.

På onsdagen samlades ett stort antal föräldrar och barn utanför skolan för att protestera – och enligt Skolinspektionen bryter skolans betygssättning mot skollagen.

– Betyg är myndighetsutövning så självklart har man rätt till korrekta betyg, säger Madeleine Olofsson, utredare på myndigheten.

Den kollektiva betygssättningen motiveras från skolan med att de ordinarie lärarna i de aktuella ämnena varit frånvarande under

stora delar av terminen. Men den förklaringen håller inte enligt Skolinspektionen, som anser att beslutet bryter mot skollagen. Betygen i årskurs 6 får ingen direkt betydelse för elevernas möjligheter att längre fram söka till gymnasiet. I antagningen till gymnasiet används de så kallade slutbetyg som eleverna får i årskurs 9. Madeleine Olofsson, utredare på Skolinspektionens avdelning i Göteborg, ser ändå allvarligt på Karl Johansskolans agerande.

– Man ska få det betyg man förtjänar. Här kan det innebära

att elever som förtjänar ett högre betyg inte får det och att elever som borde bli underkända ändå får godkänt, säger hon.

Och enligt Madeleine Olofsson kan betygssättningen vara dubbelt felaktig.

– Elever som har fått undervisning ska få betyg och om det saknas underlag så ska skolan sätta betyget F, underkänt, säger hon.

Reglerna gäller oavsett anledningen till att det saknas underlag för att sätta betyg i ett visst ämne och oavsett om det

beror på eleven eller på skolan att underlag saknas.

– Betyget ska spegla elevens kunnande vid tillfället för betygssättandet. Det grundas på dokumentation kring elevens kunnande som ska sparas på ett sätt så att det kan lämnas över till en vikarie om en lärare plötsligt slutar av någon anledning. Det handlar om rättssäkerheten för eleven, säger Emelie Högberg, undervisningsråd på Skolverket. Informationen om att alla sjätteklassare skulle få betyget E – det lägsta godkända betyget – i ett antal ämnen nådde föräldrarna

strax före jul. I samma veva fick föräldrarna veta att 15 heltidstjänster från skolan skulle försvinna.

– Det var som en kalldusch. Vi fick veta att deras ordinarie huvudlärare var sjukskriven i början av terminen. Hon har haft fyra, fem vikarier under hösten men rektorn har hela tiden försäkrat att det skulle lösa sig. Och så blir det så här, säger Jonas Lübeck vars dotter drabbats av betygsstrulet.

Tillsammans med drygt 150 andra föräldrar och barn var han på

onsdagen på plats vid Karl Johansskolan för att protestera.

– Om man redan nu inte ens kan leverera betyg, hur ska man då klara sig med ännu färre lärare? säger Jonas Lübeck.

Enligt Emelie Högberg kan både kommunen och rektorn hållas ansvariga för den uppkomna situationen.

– Rektorn har ansvar för att betyg sätts enligt lagar och regler, men huvudmannen – i det här fallet kommunen – har det yttersta ansvaret för att skolan följer lagar och regler.

Marie Sandstig arbetar på den centrala grundskoleförvaltningen i Göteborg och är chef över bland annat Karl Johansskolans rektor.

– Det blir mitt ansvar att säkra rutiner så att detta inte händer igen. Man ska komma ihåg att vi har en stor produktion och att misstag kan ske. Men detta ska inte upprepas, säger hon till DN.

Enligt Marie Sandstig ska den felaktiga betygssättningen åtgärdas och eleverna få sina riktiga betyg inom kort.

Skolinspektionen har ett pågående tillsynsärende på Karl Johansskolan. Tillsynen gäller tre

områden – studiero, garanterad undervisningstid och systematiskt kvalitetsarbete – där det enligt Skolinspektionen finns brister. DN har vid upprepade tillfällen sökt skolans rektor.

Carl Cato

carl.cato@dn.se

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

Samebyar vill ha jakt på järv

TORSDAG 9 JANUARI 2020

I slutet av förra året bedrevs för första gången licensjakt på järv inom tre jämtländska samebyars åretruntmarker. Men inte ett enda djur fälldes och nu har de tre samebyarna Tåssåsen, Handölsdalen och Mittådalen ansökt hos länsstyrelsen om skyddsjakt på 15 järvar, rapporterar P4 Jämtland och SVT.

Järven, som orsakar stora skador för rennäringen, är fridlyst sedan 1969.

TT

Män ville sälja björnar – får böta

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Ett auktionsverk i Skåne och två privatpersoner tvingas betala böter efter att ha försökt sälja två uppstoppade björnar, rapporterar Helsingborgs Dagblad.

Björnparet auktionerades ut på auktionsverkets sajt för två år sedan, då en man som köpt de uppstoppade brunbjörnarna av en

annan man i Skåne försökte sälja dem vidare. Nu har en företagsbot på 15 000 kronor utfärdats för auktionsverket, och männen får i sin tur böter i form av strafförelägganden för den olovliga försäljningen.

TT

Kort sagt

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Hjärtlöst att ens tänka tanken att straffa tiggarna som pantar med konto och legtvång! Skämmas ska Rumäniens och Bulgariens regeringar göra. Besök Forum för levande historia.

Elisabeth Wilander, Sollentuna
Det var ett väldigt långt och invecklat förslag Stella Marklund hade för att hindra tiggare från att kunna panta burkar! Det enda hon vill i slutändan är ju ändå att tiggarna ska skickas hem så hon

slipper se dem. Märkligt inlägg
minst sagt!

Elisabet Anderbring, Solna

Instämmer i det osmakliga i att
låta den rändömde skådespelaren
Drago Mrsic medverka i SVT.

Samma synpunkt gäller filmen om
Clark Olofssons första år i frihet.

Varför låta före detta kriminella få
all denna uppmärksamhet?

Elisabet Rydbeck, Arvika

Minst 45 000 personer per år dör
i USA på grund av att de inte har
råd med sjukvård. Är inte det
också "American lives" som
Trump borde försvara?

Jessica Fryckstedt, Stockholm

Det är när man dyrkar någon som
det skapas diktatorer, reses
statyer och orsakar krig. Världen
vore bättre med fler som tvivlar.
Nils H Ährlig, Enköping

Så kan du lära dig ett nytt språk som vuxen

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Går det att lära sig ett nytt språk som vuxen – bara genom att använda en app eller gå en kvällskurs? För många kan det vara en genväg och en motivation, men vad är det

egentligen som gör att vi lär oss ett språk ordentligt?

DN har talat med forskare om hur man bäst lär sig ett nytt språk.

Du kanske tragglar med språkappar på väg hem från jobbet. Kanske försöker du hänga med i ett radioprogram där man talar språket du vill lära dig. Eller så är du en som snabbt släpper sargen och ger dig in i konversationer på det nya språket, må det bära eller brista.

Hur som helst så är det inte det lättaste att lära sig ett nytt språk när man är vuxen.

Det är stor skillnad på hur man lär sig ett språk då mot när man är ett litet barn. Det berättar Camilla Bardel, professor i moderna språk med didaktisk inriktning vid Stockholms universitet.

– Det lilla barnet lär sig utan att bygga på tidigare förvärvade språkkunskaper och strategier för språkinläring. Man tar in allt omkring sig, alla språkljud och hur språket är uppbyggt. Även grammatiska regler. Det lär man sig mer omedvetet än vuxna, berättar hon.

Det här sättet att lära sig språk kallas för implicit inläring. Det

är så man lär sig sitt modersmål. Eftersom man lär sig språket ”automatiskt” kan det för vissa vara svårt att förklara hur grammatiken fungerar. Den kunskapen får man först när man studerar språket.

– Om man studerar ett språk med grammatikbok och en lärare som stöd så lär man sig på ett helt annat sätt. Det kallas för explicit lärande, säger Camilla Bardel. När barn blir äldre börjar förutsättningarna för att lära sig ett nytt språk variera. Det finns en så kallad kritisk period, men exakt

var gränsen går vet man inte riktigt.

Det innebär inte att man inte kan lära sig språket mycket bra efter denna kritiska period, när den nu infaller, bara att det blir svårare.

– Man har diskuterat det mycket fram och tillbaka inom forskningen. Tidigare såg man det som att den kritiska perioden inföll omkring puberteten, senare började man tänka att det snarare är vid kanske tre eller fyra års ålder, säger Camilla Bardel.

– Ökade svårigheter att lära sig språk kan också vara något som

tilltar gradvis. Det behöver inte finnas en tydlig gräns, säger hon. Vuxna kan samtidigt lära sig ett nytt språk på en mängd olika sätt. Det kan variera beroende på var man befinner sig, eller på om man är styrd av en lärobok, men också på vilken inställning och motivation man har till att lära sig ett språk, berättar Camilla Bardel.

– En del vill förstå precis hur grammatiken fungerar och lägger mycket tid på att plugga glosor. Andra vill höra språket talas så mycket som möjligt, försöka kasta sig ut och bli tvungna att prata, säger hon.

Hon menar också att man på senare tid börjat ta upp tanken på ”språkbegåvning”.

– Tidigare har man inte velat tala så mycket om det utan hävdad att alla kan lära sig språk. Så är det också – men när man blir äldre är det inte samma sak som när man lär sig ett modersmål från att man är nyfödd. Det är där språkbegåvningen kan komma in som en faktor som gör att somliga har lite lättare för sig än andra, säger Camilla Bardel.

Vad det beror på är svårt att förklara, men hon jämför med att vissa är duktiga på matematik,

andra på att lära sig flera instrument. Människan är dock mycket kapabel att lära sig i alla fall grunderna i ett nytt språk om hon verkligen behöver det, menar hon.

Och det finns hopp för dem som vill lära sig ett nytt språk även om de börjar komma upp i åren. Det finns nämligen vissa saker som vi blir bättre på ju äldre vi blir.

– Vi blir bättre med åldern när det gäller att analysera språket, förstå och jämföra olika språk och resonera kring hur grammatiken fungerar.

Även ordförråd är något som brukar vara ganska lätt att bygga på som vuxen. Det berättar Marianne Gullberg, professor i psykolingvistik vid Lunds universitet.

– Vi lär oss nya ord även på vårt modersmål under hela livet i princip, säger Marianne Gullberg. Svårast är nog dock att hitta tid för att lära sig språket, tror hon. För när man väl byggt på sitt ordförråd, övat upp sin grammatik och lärt sig ett någorlunda bra uttal upplever många en sorts kunskapsplatå. För att ta sig vidare och känna att

man verkligen behärskar det nya språket krävs att man också hanterar fler aspekter av språket. – Språkinläring består också av att man ska förstå vad man ska säga i vilket ögonblick. Det har inte med grammatik i sig att göra, säger Marianne Gullberg. Det kan handla om hur man besvarar en komplimang, eller att man talar på olika sätt i formella respektive informella sammanhang. Allt detta finns i språkkulturen, och det krävs ganska stor kunskap för att avancera dit.

När man når den där kunskapsplatån är det viktigt att försöka omge sig med språket i så stor utsträckning som möjligt, menar Marianne Gullberg. I dag är det lättare än någonsin, eftersom vi har tillgång till exempelvis poddar och filmer på många olika språk.

– Det hjälper om man har lite formell undervisning som ger en verktyg. Det kan sedan kombineras med att försöka använda språket i så många olika sammanhang som möjligt.

Finns det då något språk som är lättare att lära sig än andra?

Svaret är inte enkelt.

– På det stora hela är det lättare för en svensk att lära sig tyska än till exempel arabiska. Dels eftersom det är samma skrivsystem i tyskan som svenskan, men också för att ordförrådet är ganska likt, säger Marianne Gullberg.

I och med att man får grepp om delar av ordförrådet har man en slags nyckel som kan öppna det nya språket. Om varken ordförrådet, grammatiken eller

ljuden liknar varandra så är det lite svårare.

– Men samtidigt – om språken liknar varandra för mycket, som norska och svenska, kan det vara ganska svårt att få syn på de områden där språken faktiskt skiljer sig åt. Man missar vissa saker som man kan behöva lära sig, för att man tror att språken fungerar på samma sätt.

Det kan helt enkelt bli som att man härmar hur norska låter snarare än att man lär sig språket på riktigt.

Men hur är det då med språkapparna – kan de erbjuda en

genväg in i ett nytt språk? Både ja och nej, säger Marianne Gullberg.

– De flesta apparna är fokuserade på ordförråd och kortare fraser. De fungerar lite som gamla tidens parlörer. Men de kan ge bra extra träning och kan fungera som motivation, säger hon.

– Men det krävs mer än bara en språkapp för att man faktiskt ska lära sig så mycket av ett språk att man kan börja använda det.

Marianne Gullberg har ett tips för den som vill kasta sig ut i språket och konversera. När man lär sig ett nytt språk stakar man sig ofta när man letar efter ord.

– Var uppmärksam på hur det låter när de som talar språket som modersmål stakar sig, säger hon. Det handlar om ljuden vi stoppar in i meningar när vi tvekar, på svenska är det ofta ”öh”- eller ”eh”-ljud, på engelska mer ett ”umm”.

– Om man tar reda på hur sådana ljud låter på det språk man vill lära sig och försöker lägga sig till med dem, så uppfattas man ofta som bättre på språket än man kanske egentligen är, säger Marianne Gullberg.

En kombination mellan att omge sig med språket och att gå en kurs

verkar fungera bra för de flesta människor, berättar Camilla Bardel. Men om man gör bäst i att lägga mest tid på att plugga grammatik eller att försöka prata så mycket som möjligt är individuellt.

– Man ska inte förvänta sig att någon ska kunna tala om för en precis hur man ska göra för att lära sig ett språk på bästa sätt, utan man får pröva sig fram, säger Camilla Bardel.

Sofie Österström

sofie.osterstrom@dn.se

Sporthall stängd efter upprepad vandalisering

TORSDAG 9 JANUARI 2020

Nacka. Sporthallen i Fisksätra har utsatts för omfattande skadegörelse under julhelgerna i samband med flera inbrott. Bland annat har det skjutits fyrverkerier i lokalen. Nu är hallen stängd i

väntan på reparation, skriver Nacka Värmdöposten.

Per Hallsten, chef för lokalförsörjning i Nacka kommun, säger till tidningen att bland annat brandsäkerhetssystem, inbrottslarm och utrymningsvägar har förstörts.

– Det har även klottrats och krossats rutor. Och det har även skjutits fyrverkerier i lokalen, säger Per Hallsten.

Förhoppningen är att sporthallen ska kunna öppna igen inom några dagar.

– Att återställa ytskikt — sanera klotter till exempel — är den lilla

delen i det här. Det som kommer vara dyrt är att åtgärda larmen och ersätta fönsterrutor, säger Per Hallsten.

DN

Martin Hägglund går i närkamp med vår förtvivlan

LÖRDAG 11 JANUARI 2020

Den svenske litteraturvetaren Martin - Hägglunds nya bok "This life" har fått - enastående kritik för dess utopiska vision om en ny vänster. Ett nytt sorts samhälle. Viola Bao har läst en traktat som visar hur allting står på spel.

Martin Hägglund

"This life. Secular faith and spiritual - freedom"

Pantheon Books, 464 sidor

År 1978 diagnosticeras den amerikanska poeten Audre Lorde med cancer och tvingas operera bort sitt högra bröst. - Dagarna efteråt tillbringar hon med att vandra från rum till rum, eller ligga med ögonen slutna, akut medveten om kroppens skröplighet: den stickande smärtan i bröstkorgen, ryggmusklerna som skriker som slitits de isär. Men ställd inför livets ändlighet upplever hon också en plötslig frihet: "Vad finns egentligen kvar att vara rädd för när man stått ansikte mot ansikte med döden utan att omfamna den? Om jag accepterar döendets faktum som en livslång process, vem kan någonsin få makt över mig igen?"

För om våra band till livet är sköra och lätt kan brista, då står allt på spel i varje ögonblick. Det är en för Lorde både existentiell och politisk insikt, en som

spränger rädslans trånga skrankor och gör henne fri att skriva, älska och handla. Jag läser Lordes sjukdomsmemoar "The cancer journals" från 1980 strax före den svenska litteraturvetaren och filosofen Martin Hägglunds nya bok "This life. Secular faith and spiritual freedom". Trots skillnaderna är de slående lika till kärnbudskapet. Bägge förbinder erfarenheten av ändlighet med existentiell frihet och det politiska imperativet att handla. För Lorde stärker det banden till kvinnorna i hennes liv och beslutsamheten att helhjärtat ägna sig åt politiken och poesin. För Hägglund väcker den frågan hur vi bäst kan bygga ett samhälle som tar till vara på våra korta liv – en fråga som vindlar via C S Lewis, Søren Kierkegaard, Friedrich Hegel, Martin Luther King och Karl Ove Knausgård. Ända fram till Karl Marx.

Karl Marx, *really*? För den som känner Hägglunds arbete sedan tidigare kommer det kanske som en överraskande vändning. Som den internationellt mest uppmärksammade svenska litteraturvetaren i dag har han med sina tre tidigare böcker framför allt gjort sig känd som en nitisk uttolkare av den franske poststrukturalistiske filosofen Jacques Derrida. Redan som 25-åring debuterade Hägglund på svenska med "Kronofobi: Essäer om tid och ändlighet" (2002), där han läste Katarina Frostensons och Gunnar Björlings poesi i ljuset av Derridas antimetafysiska tidsfilosofi, ett tankegods han vidareutvecklade i sina två efterföljande böcker. Med denna bakgrund var det logiskt att Hägglund, som i dag är litteraturprofessor vid Yale University, flyttade till USA, där

Derrida och dennes berömda dekonstruktion haft ett gigantiskt inflytande inom akademien sedan 80-talet – en teoriströmning som också ofta anklagats för att vara apolitisk, samhällsfrånvänd och alltför språkfokuserad. När denna akademiska stjärna och dekonstruktionens svenska posterboy sju år efter den senaste boken plötsligt kommer ut som övertygad kommunist – för ja, det är just vad Hägglund gör i "This life" – är det därför självklart en stor händelse. Och han gör det spektakulärt nog genom att ta avstamp i sitt tidigare tänkande om tid och ändlighet. Att vi är dödliga varelser sårbara för sorg och förlust är den centrala utgångspunkten i "This life". Det ska i sig inte ses som ett tragiskt tillstånd, menar Hägglund, utan ett villkor för att existera i

världen över huvud taget. Att livet är ändligt gör det värdefullt, och att människor är sårbara gör vår omsorg meningsfull. Men det kräver att vi värderar den ändliga tid vi givits, och kompromisslöst bekämpar de krafter som behandlar den som någonting kasserbart och försumbart.

I vårt samhälle finns det två stora krafter som systematiskt gör just detta: religionen och kapitalismen. Religionen genom löftet om en evighet bortom denna värld, där vi kompenseras för allt som jordelivet saknar; kapitalismen genom reifieringen av tiden och exploateringen av den genom lönearbetet. Dessa blir alltså de två måltavlorna i bokens två respektive delar. Det religiösa löftet gör livet meningslöst, menar Hägglund, och förmår inte handskas adekvat med våra erfarenheter av förlust. I närläsningar av sorg hos en

rad västerländska tänkare och författare – från C S Lewis oöverstigliga smärta efter hustruns död till Augustinus kärlek till en bortgången elev – visar han på tvärs mot deras egna uttalade religiösa övertygelser att det de älskar och sörjer är det jordiska, det som inget löfte om frälsning kan kompensera. Det dessa texter snarare uttrycker är en ”sekulär tro”: tron på att det ändliga är oersättligt värdefullt. Den dekonstruktiva metoden är tydligt skönjbar; en motvallsläsning som, sitt credo om att se till textens specificiteter till trots, ibland kan riskera att bli väl strukturell. Samtidigt rör det sig här om långt mer än teoretiska manövrar – Hägglund tar med denna bok nämligen ett stort kliv framåt som skönlitterärt gestaltande essäist. Under hans penna blir dessa figurer till levande, lidande och felande människor av kött och blod, i

uppslitande närkamp med samma inre splittringar och förtvivlan som vi. Finast är utan tvekan läsningen av Knausgårds ”Min kamp”-svit – vissa meningar är här så krispigt vackra i sin enkelhet att de lyser. Det är storslagen läsning.

Och kapitalismen? Den är en historisk samhällsform genomkorsad av en rad irrationella motsättningar. Inte bara bygger den på systematisk ojämlikhet, och tenderar strukturellt till överproduktion, instabilitet och kriser. Under kapitalismen kan värde dessutom bara utvinnas genom exploateringen av vår arbetstid, vilket tvingar oss in i meningslösa lönearbeten i syfte att upprätthålla den oändliga cykeln av produktion och konsumtion som behövs för att generera en nödvändig årlig värdeökning. Alla frågor om vad vi vill och behöver blir underordnade frågan om

tillväxt och upprätthållandet av kapitalismen som system.

Detta är inget som kan lösas inom ramarna för systemet självt. Hägglund angriper en rad vänsterreformistiska tänkare – från Thomas Piketty till Naomi Klein – för att de inte ifrågasätter själva måttet på värde i kapitalismen, vilket han föreslår bör ersättas med ”socialt tillgänglig tid”: den tid vi har att disponera fritt som vi vill. Och nog låter det lika rationellt som närmast otänkbart radikalt: en samhällsform som värderar allas vår ändliga tid framför tillväxt och profit. För Hägglund är detta inget externt utopiskt ideal. Tvärtom, om vi tar de värden på allvar som vi formellt omhuldar i våra liberala demokratier – som upplysningens radikala ideal om frihet och jämlikhet, och Kants axiom om att varje människa bör ses som ett mål i sig – så krävs det att vi gör

oss av med kapitalismen och bygger ett samhälle på radikalt annorlunda principer. Det är en eklektisk, prövande och visionär bok som fått enastående kritik i USA, inom både akademien och stora delar av vänsterrörelsen – och som lekande lätt överbryggat dessa sfärer. Hägglund beskriver inte så mycket hur vägen till postkapitalismen ser ut, utan lägger snarare ut de filosofiska och principiella grunderna för en vänster som vill återta rätten att definiera sin verklighet såväl existentiellt som politiskt.

Och är det inte ett arbete som desperat behöver göras i dag? Vänsterns oförmåga att nå ut med och formulera sitt politiska projekt i relation till det existentiella – att bekräfta och begripliggöra människors levda vardag och livsvärld – är utan tvivel ett av de stora skälen till dess misslyckande de senaste decennierna.

Detta är något högern och religionen onekligen varit långt mycket bättre på. Av samma anledning är jag tveksam till om religionskritiken bör vara en prioriterad kamp inom vänstern i Sverige, där religionens uppgång inte minst sammanfallit med en växande rasifierad arbetarklass. Politisk subjektivering handlar om att formulera politiska krav och kamp från den plats där människor står i sin vardag, och det sista en progressiv vänster vill göra är att ägna sig åt den typ av religionskritik som det senaste decenniet främst gått rasismens ärenden, även när den kommit från vänsterhåll.

Hägglund sällar sig knappast dit. Liksom Marx, för vilken religionen inte var den primära måltavlan utan ett symptom på alienationen vi känner i kapitalismen, tar han den flykt folk finner i den på allvar.

Men han visar också hur den aldrig kan vara ett svar på det människor kämpar mot i dag. I ett samhälle som så många blir sjuka av att leva i, där vi antingen är exploaterade eller överflödiga, med ett språk som är så fattigt för att beskriva våra förluster och sorger, visar Hägglund i stället hur det existentiella inte kan skiljas från det ekonomiska. Mottot för hans kritik skulle kunna vara Marx ord: ”Vi säger inte till världen: sluta kämpa, din kamp är meningslös. Vi vill snarare skrika ut det sanna slagordet för den kamp du för.”

10-talet var decenniet då den politiska centern kollapsade och högerpopulismen vann stora segrar världen över. Det är inte osannolikt att vi till nästa mandatperiod får en konservativ koalitionsregering med SD, efter europeiskt mönster. I dag vänder sig en yngre generation till Karl Marx igen,

för att finna svar på de många kriser vi befinner oss i, och finns det något bättre tillfälle att läsa Marx än nu? I en tid när vänstern gärna pratar om rättvisa, men har glömt bort frihetsbegreppet; när den oftare definierar sig reaktivt mot det den motsätter sig än formulerar sina egna positiva visioner. 20-talet skulle kunna bli decenniet då vänstern börjar benämna världen utifrån det den ser och det den vill ha, i stället för det den tror kommer vinna några få mandat, definierar problemen och ger ett svar, minns allt den en gång krävde. På ett strålande sätt gör ”This life” precis detta, och visar hur allting står på spel, i detta ändliga liv. Eller som Lorde sa: ”Med samma särskilda uppmärksamhet som vi radar upp de döda måste vi lära oss att räkna de levande.”

Viola Bao

Olof Palme-priset till John le Carré

LÖRDAG 11 JANUARI 2020

Litteratur.

2019 års Olof Palme-pris tilldelas den brittiske författaren John le Carré. Han belönas för sin ”engagerande och humanistiska opinionsbildning i litterär form kring frågor rörande individens frihet och mänsklighetens ödesfrågor”.

I motiveringen betonas att le Carré återkommande väcker uppmärksamhet och diskussion kring ”stormakternas cyniska maktspel, de globala storföretagens rofferi, korrupta politikers lek med människors hälsa och välfärd”. John le Carré, född David Cornwell 1931, är världens kanske mest kända författare

av spionromaner. På 1960-talet arbetade han inom den brittiska underrättelsetjänsten vilket gav honom stoff till att börja skriva. Den mest kända romanen ”Spionen som kom in från kylan” kom 1963. Den senaste ”En fri agent” från 2019. – I dessa turbulenta tider behövs författare som han mer än någonsin. Han är samhällskritisk men väver in det i humor och bitterhet utan pekpinnar, i eleganta texter som når en stor publik och är en fröjd att läsa, säger Pierre Schori, ordförande för Olof Palmes minnesfond. På vilket sätt arbetar han i Olof Palmes anda?

– Få politiker och makthavare talar klarspråk i dag. Då krävs att författare träder fram, sådana som Harry Martinsson och Rachel Carson på sin tid, och där ingår le Carré på sitt eget sätt i den rad av intellektuella som slår larm, säger

Schori och berättar att den 88-årige - författaren kommer att närvara vid - prisceremonin i Stockholm den 30 januari tillsammans med sin hustru och "ett fotbollslag" av övriga familjemedlemmar. Olof Palmepriset har sedan 1987 delats ut till personer som har gjort en "särskilt betydande insats inom något av områdena antirasism, mänskliga rättigheter, internationell förståelse, fred och gemensam säkerhet".

Bland tidigare års mottagare av priset på 100 000 dollar finns den kinesiske filosofi-professorn Xu Youyu, den romska medborgarrättsaktivisten Rosa Taikon, samt Hédi Fried och Emerich Roth, båda - författare och Förintelseöverlevare.

Kajsa Haidl

"När man inte får säga vissa ord blir språket oklart"

SÖNDAG 12 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200112

Får man säga dvärg och indian? Heter det handikapp eller funktionsvariation? Förbud mot vissa ord löser inte i praktiken olösliga problem – i stället väcker det osäkerhet och skapar tystnad hos vanliga svenskar. De enda som är nöjda är språkaktivisterna

själva, skriver språkforskaren Lars Melin.

Heter det handikapp eller funktionsvariation? Legogubbe eller legofigur? Indian eller ursprungs-amerikan? Är byggaktör korrektare än byggherre? Är detta frågor om exkluderande eller inkluderande språk? Nej, det är bara trakasserier från språkaktivister.

Ordval kan vara en glödhet fråga, och vi får allt fler och allt aggressivare ”språkpoliser” som talar om vad som är rätt och fel. De finns i organisationer, i myndigheter, bland aktivister och bland professionella i bland annat skola och vård.

Trots att det borde vara en självklarhet att infödda svenskar kan tala svenska och knappast behöver hjälp med att välja ord upprättas allt fler rekommendationer:

vanlig i stället för normal, könskorrigering i stället för könsbyte och så vidare. Här handlar det om rejäla förbud med stränga sanktioner. Rädslan för att stämplas som cynisk, sexistisk, homofob, misogyn, rasistisk etcetera har stark repressiv verkan. Inte ens våra språkvårdsmyndigheter kan stå emot. Låt oss allra först slå fast att anständigheten kräver att vi talar respektfullt om våra medmänniskor. Men låt oss också inse att anständighet är en fråga om lagom. För mycket anständighet slår över i pryderi och bigotteri. Förr var sex tabu: fräckisar bara i smyg och klassiska statyer sedligt övertäckta. Nu är det främst mänskliga brister som måste skylas.

Nyckelordet är inkluderande språk: alla ska vara med, ingen ska pekas ut. I själva verket är ingenting mer exkluderande än

inkluderande språk. Aktivisterna tänker nämligen inte på att minst tre grupper berörs:

1 Den viktigaste är de omtalade, till exempel de handikappade. I få fall har aktivisterna tagit reda på vad dessa vill. Till och med det till självutplåning diskreta Språkrådet har kritiserat detta.

2 Den största gruppen är vanliga svenska språkbrukare utan några uttalade åsikter om vare sig sak eller språk. Dessa känner sig med rätta mästrade av besserwissrar. Varför duger inte deras ord? Kan de inte tala svenska? Vissa blir heligt förbannade, andra trötta och resignerade.

3 En tyst men viktig grupp är ängsliga språkbrukare som blir allt osäkrare. Får man säga till exempel dvärg eller indian? Vad får man över huvud taget inte tala om? Bäst att hålla tyst.

Egentligen är det bara språkaktivisterna själva som är nöjda. De andra gör inte mycket väsen av sig. Men man kan gissa att det ständiga språkliga mästrandet bidrar till den nu ökande misstron mot "etablissemangen". Ändå tilltar ordmanipulerandet. Varför?

Lättast att förstå är en motvilja mot att tala klarspråk om besvärande ting. Vi har alla svårt att få kritik över läpparna, till exempel säga: "Din son är obegåvad." Men en lärare måste kunna säga sådant. Så finkänsligt som möjligt, men också så entydigt som möjligt. Många yrkesgrupper måste ha denna professionella balans, men många fegar ur och väljer överslätande formuleringar med lågt eller inget informationsvärde.

I handikappförbund tänker man ungefär så här: "Nya ord behövs därför att det råder en dålig matchning mellan det

existerande uttrycket och det begrepp som uttrycket ska benämna.” Med andra ord: det känns obehagligt. Det är obehagligt, men tyvärr kommer vi aldrig att hitta ord som inte besmittas av den verklighet de pekar ut. Tvärtom, man hamnar sist i en kedja av ordbyten: idiot, efterbliven, förståndshandikappad, utvecklingsstörd, intellektuellt funktionshindrad, person med intellektuell funktionsnedsättning, person med intellektuell funktionsvariation. Det tar aldrig slut därför att ett ord inte kan skyla över vare sig verkligheten eller de känslor som verkligheten väcker. Professionella måste kunna övervinna obehaget.

En annan startpunkt är rent maktbegär. Män ska inte få breda ut sig i språket med ord som justeringsman och byggherre. Det känns mer jämställt med justeringsperson och byggaktör. Men vad vet man om

effekten? Och grupper ansätter Svenska akademiens ordlistas redaktion. Det finns åtminstone två ord, cis-person och funkofob, som lobbats in i 2015 år upplaga trots att de har försvinnande låg frekvens . Det konstigaste är att många tror att de förändrar världen med ord. Medan alla vanliga människor anser att ord är små flexibla enheter som aktualiserar delar av världen anser så kallade social-konstruktivister tvärtom att det är orden som skapar verkligheten. Detta är häpnadsväckande starka antaganden, men det framförs på fullt allvar att ord som tiggare och invandrare skapar riktiga tiggare och invandrare.

Men om aktivisterna i stället frågat en seriös språkvetare hade de fått veta att det inte finns något vetenskapligt stöd för att ord kan få denna starka effekt.

Kortversionen av forskningsläget är att ord

ibland kan påverka emotion men sällan kognition – men inte långsiktigt.

Motsatsen gäller dock: små impulser från verkligheten kan ändra ords betydelse eller laddning. Nyfiken? Läs i så fall Ingrid Björks avhandling "Relativizing linguistic relativity", Uppsala universitet, 2008, och min (och Mikael Parkvall och Richard Wahlunds) undersökning som redovisas i boken "Laddade ord. Om tankens makt över språket", Morfem, 2015.

Mest pinsamt är att det statliga Språkrådet har agerat med diskret kritik och aningslöst anammande av normkritik. I själva verket är språket en svag signal. Normalt kan vi inte efter en enda sekund minnas ett kort yttrande ordagrant. Om ord trots allt påverkar oss är de bara byggklossar i argument, exempel, scenarier och annat som kan locka oss. Reklamens genomtänkta ordval är

exempel på tankens makt över språket, inte motsatsen.

Dessutom brukar språkliga manipulationer misslyckas. Ordet "skatte-tryck" myntades av Skattebetalarnas förening som ersättning för skattekvot. Men nu används ordet till och med av de värsta skattekramparna i Rosenbad. Vi har också ett fullskaleexperiment under decennier. I Östtyskland tilltalade man varandra med kamrat (på tyska Genosse). Östtyskarna blev inte mer kamratliga, och ordet självdog efter 9 november 1989. Framför allt finns det svagt stöd för Sapir & Whorf-teorin om språkets makt över tanken. Därför vet vi att språkmanipulationerna kommer att haverera. Det inkluderande språket blir exkluderande. Ett par exempel: Principen "person först" ska göra egenskaper till bisak: inte en döv utan en

person med nedsatt hörsel. Men denna klumpiga konstruktion används bara för besvärande egenskaper. Vi säger ett geni, inte en person med geniegenskaper, vara begåvad, inte en person med begåvning. Konstruktionen mildrar alltså inte negativa egenskaper utan framhäver dem. På samma sätt används konstruktioner som funktionsvariation selektivt. Vi hör aldrig att Einstein hade en begåvningsmässig funktionsvariation eller att Zlatan har en fysisk. Vi kan därför med säkerhet förutse att variation kommer att bli ett negativt laddat ord – om det inte redan hänt. Vad blir nästa magiska ord? Aktivisternas tro på språket som en lösning av olösliga problem leder alltså bara till att professionella inte talar klarspråk, vanliga svenskar får sitt språkbruk kritiserat och till att de ängsliga

blir allt tystare. Och detta utan att Språkrådet eller andra vågar reagera.

Lars Melin, docent i svenska vid Stockholms universitet och populärvetenskaplig skribent, senast med "Stil. Språkets svårfångade signalsystem", Morfem, 2019.

Frågan som fick Lisebergschefen att ångra sitt beslut

SÖNDAG 12 JANUARI 2020

Andreas Andersen kände sig färdig med Göteborg. Han sa upp sig för att flytta hem till sin dotter och sin gamla kära arbetsplats i Köpenhamn. 300 personer anmälde intresse för att ta över hans uppdrag som vd på Liseberg.

Men så ställdes frågan som vände upp och ner på berg- och dalbanefantasten.
– Är du säker på att det är rätt?

Det var några dagar efter midsommar när Fredrik Jerlov, förste vice ordförande i Liseberg AB:s styrelse, under en promenad bland karusellerna vände sig till dansken som sedan åtta år hade lett Sveriges största besöksmål.

Den 1 juli var 48-åringens sista arbetsdag och en headhuntingfirma var i full gång för att hitta en lämplig efterträdare att leda verksamheten med 3,5 miljarder i turistekonomisk betydelse för Göteborg, 3,1 miljoner årliga besökare och 1 100 anställda.

– Fredrik tryckte på rätt knappar i rätt tid. Han kände nog... jag ska inte säga att jag hade ånkrat mig, men beslutet när jag avvecklade mitt liv här... beslutet om att återvända till Köpenhamn var rationellt.

Jag hade gjort åtta år här. Rationellt var det helt rätt. Men det var ändå bara totalt fel. Fredrik kände nog det, också, säger Andreas Andersen.

Lisebergs norra delar är i dag en stor byggarbetsplats. I underjorden sprängs för den omtalade järnvägstunneln Västlänken. Till försommaren kommer därför två av huvudrestaurangerna att behöva stängas en månad och klassiska Lisebergshallens saga är all.

Borras under jord för ny räls, det görs det även i Lisebergs egen regi, alldeles intill. Andreas Andersen övertygade för tre år sedan styrelsen att säga ja till en 200-miljonersinvestering. "Underlandet" är nöjesparkens satsning där de mindre barnen åker ner i underjorden på ett besök i Lisebergskaninernas okända liv.

– Här kommer vi att ha mekaniska kaniner som rör sig själva, man får titta in

i deras tvättmaskin, se deras glassfabrik och inne i en ballong blir det kaninfisar. Barnsligt och häftigt!

Häftigt var det däremot inte för Andersen att återvända till Tivoli i Köpenhamn i våras.

– Jag hann börja arbeta där igen så smått... men det blev snabbt tydligt för mig, att där ska jag inte vara. Jag började snabbt fundera över andra jobbmöjligheter, i och utanför Danmark. Maken sedan 13 år hade för ett par år sedan lämnat honom. Hunden Alpha hade dött i januari i fjol, den andra vovven Bravo var dålig och gick bort efter sommaren. I Göteborg fanns ännu huset kvar i hans ägo men mycket av prylarna var packade och mäklaren stod redo att annonsera. Lisebergs styrelse ville vara den redan långt gångna rekryteringsprocessen trogen. Men i slutet

av augusti var den redo att ställa den skarpa frågan: "Är du säker?"

– Det blev en lång och jobbig sommar. Min dotter ville gärna ha mig hem... men hon var nog okej med att jag blev kvar, säger Andersen.

Sedan 1 oktober är han åter formellt vd för Liseberg. Avtalet är detsamma som det gamla, säger han.

– Men med en skillnad: I det förra var det synligt att jag skulle bosätta mig här. I det nya är det lite mer flexibelt, säger Andersen.

Under ungdomsåren gick skolan och tillvaron galant.

– När man har haft det intellektuellt enkelt, att lära sig saker, att skapa resultat... och sedan står i en situation där succén inte är garanterad... Skulle jag ge upp eller kämpa? Jag valde att kämpa och har verkligen gjort det sedan dess. Mitt

beteende i dag är ett resultat av de val jag gjorde då. Jag fick gå in benhårt för att ta mig ur en nedåtgående spiral.

– Och då, när jag var kring 20 år, var det rätt kritiskt för mig.

Var det då som du "kom ut" som homosexuell bland dina vänner?

– Ja, det var det absolut, ungefär samtidigt. Samtidigt med tankar om hur jag ville leva mitt liv.

Hur var det att möta dina föräldrar med detta?

– Det var en annan tid, det var en rätt tuff och stigmatiserande tid, det måste man påminna sig om. Jag hade en partner när jag var i tjugoårsåldern. Han var lite äldre. Alla hans kompisar... de dog av hiv! Det var borta! Det fanns också där som en grej i bakgrunden för mig själv.

Långt senare, 37 år gammal, blev Andreas Andersen pappa till Ellen, som bor hos sin

mamma men som han träffar så ofta han kan.

– Ellens mamma är en gammal studiekamrat, berättar han.

– Vi läste ihop på universitetet. Hon ville ha barn och var inte i någon relation. Hon visste hur det var med mig, jag var i en relation då. Så hon ställde frågan om jag ville vara pappa. Jag blev donatorpappa. Vi fungerar som en regnbågsfamilj sedan dess, kan man säga.

När du ställdes inför den här frågan, vad tänkte du?

– Jag hade väl en dröm om att få barn. Så jag tog chansen.

Mannen som Andreas Andersen var tillsammans med på den tiden gifte han sig senare med, men i dag är de alltså skilda.

– Dealen var att han fick hund och jag fick barn. När vi sedan skilde oss fick jag hunden och behöll barnet.

Som du säger, "regnbågsfamilj", med en pappa som jobbar i ett annat land. Hur går det?

– Ja, det är en bra fråga. Jag skulle säga att det har gått jättebra för vår dotter. När hon var lite yngre var det många frågor om varför hon inte var som de andra, "varför bor ni inte ihop?" och så. Samtidigt tror jag att hon har insett att hon har två familjer som älskar henne högt.

– Sedan har hon väl samma funderingar som skilsmässobarn i allmänhet har.

Andreas Andersens öppenhet om sitt liv ligger i hans personlighet. I alla fall om man ska tro vad en expert berättade efter att han hade gjort ett personlighetstest. Det ska ha indikerat att han tillhör de två procenten människor som är mest extroverta till sin läggning.

– Men jag är nog både och. Jag gillar också att vara ensam.

En nöjesparkschef kanske särskilt mycket förväntas vara just ständigt glad och utåtriktad?

– Ja, och det är jag ju inte. Jag är extremt transparent och det är väl både min styrka och svaghet. Jag har ett väldigt litet filter. När jag är glad så ser man det på mig, men också tvärtom.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

”Gymnasiets yrkesprogram leder snabbast till jobb”

MÅNDAG 13 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200113

Nu är det dags för 15-åringar att välja gymnasieutbildning. Ny statistik visar att det är stor skillnad mellan olika gymnasieprogram i hur lång tid det tar för eleverna att etablera sig på arbetsmarknaden. Därför vill vi öka medvetenheten om hur programmen står sig på arbetsmarknaden, skriver

**Tobias Krantz och Johan Olsson,
Svenskt näringsliv.**

I dag har många företag svårt att hitta rätt kompetens, trots att många arbetslösa söker jobb. Senaste säsongsrensade data från Statistiska centralbyrån, SCB, visar att arbetslösheten är 6,8 procent och ungdomsarbetslösheten är på hela 17,4 procent.

Den dåliga matchningen mellan de jobbsökandes kompetens och vad företagen efterfrågar är en påminnelse om hur viktigt det är välja gymnasieprogram som fungerar bra på arbetsmarknaden. Vi vet exempelvis att yrkesprogram i högre utsträckning leder till jobb i direkt anslutning till gymnasiet. Trots detta ser många elever dem inte som ett alternativ. Både vi arbetsgivare och skolor behöver helt enkelt bli bättre på att informera.

För att bidra med underlag inför gymnasievalet 2020 presenterar Svenskt näringsliv nu nya siffror från Ekonomifaktas Gymnasiepejl. De visar hur elever från olika gymnasieprogram runt om i Sverige klarat sig på arbetsmarknaden. Nu när det är dags för en ny årskull att välja gymnasieprogram är det viktigt att elever kan göra genomtänkta val.

Gymnasiepejlen visar tidigare elevers ställning på arbetsmarknaden efter examen. De som nu ska välja program kan själva jämföra och få en bild av hur valet av program och skola kan påverka deras framtida arbetsliv, sett till jobbmöjligheter och inkomst.

Gymnasieskolans program förändras över tid, precis som många skolors organisation. Därför behöver man värdera

vad statistiken kring tidigare årskullar säger om dagens programutbud.

Av de elever som lämnade gymnasieskolan 2007 var 74,6 procent etablerade på arbetsmarknaden tio år senare. För att räknas som etablerad på arbetsmarknaden ska en person, enligt SCB:s mått, vara sysselsatt, ha en arbetsinkomst på minst 197 100 kronor, inte ha någon förekomst av arbetslöshet under året och inte studera vid högskola. Etableringsgraden enligt denna definition varierar mycket mellan de olika nationella programmen.

För att jämföra de olika gymnasieprogrammen har vi undersökt hur lång tid det tar tills 70 procent av eleverna är fast förankrade på arbetsmarknaden. Trots att den ribban är lågt satt tar det väldigt olika lång tid för elever från olika program att nå dit.

För de elever som gått energiprogrammet och fordonsprogrammet går det snabbast att nå den etableringsgraden, de klarar det på fyra år. Betydligt längre tar det naturligt nog för elever från högskoleförberedande program.

Men även för flera yrkesprogram tar det ett decennium innan 70 procent av eleverna är etablerade på arbetsmarknaden. Faktarutan här intill visar hur lång tid det tar för eleverna från respektive program att nå 70 procents etablering på arbetsmarknaden.

Skillnaderna i etablering mellan de olika nationella programmen är stora, men spridningen i resultat mellan samma program på olika skolor är än större. Till exempel når eleverna som läst teknikprogrammet i Tranemo 70 procent etableringsgrad redan ett år efter examen. Men det tar tio år för eleverna som läst

samma program i Helsingborg att nå samma andel.

Elever från skolor som har nära samarbete med företag har över lag en snabb etablering på arbetsmarknaden. Eleverna från Volvogymnasiet i Skövde och SKF tekniska gymnasium i Göteborg utmärker sig positivt. Bland dem övergick andelen etablerade 70 procent direkt, året efter examen.

Det finns också betydande regionala variationer. Ett exempel är att 100 procent av de som läste energiprogrammet i Västerbotten var etablerade på arbetsmarknaden redan efter ett år.

Samtidigt tog det sju år innan 70 procent av eleverna som läst samma program i Västernorrland var etablerade.

Men rektorerna vid lågt presterande gymnasieskolor kan inte skylla på skillnaderna på arbetsmarknaden i olika

delar av Sverige, eller på variationerna mellan olika nationella program.

Skillnaderna i resultat mellan olika gymnasieskolor i samma region med samma program är stora. De olika industriprogrammen i Kronobergs län är ett exempel på detta. Medan eleverna som läst industriprogrammet i Älmhult nådde 70 procent etablering året efter examen så tog det sju år för de som läst samma program i närliggande Ljungby.

Förändringarna i näringslivet går snabbt. Förväntningarna på medarbetarnas kompetens förändras. En nära koppling till branscher och företag är därför viktig för en bra yrkesutbildning i takt med tiden.

Branscher och företag måste få ett större inflytande över utformningen av yrkesutbildningarna. Koncept som college och collegeliknande modeller behöver

uppmuntras. Försöksverksamheten med branschskolor och yrkesprov behöver växlas upp.

Det finns också stora skillnader mellan de högskoleförberedande programmen.

Generellt sett tar det lång tid för eleverna från de teoretiska programmen att etablera sig. Elever från teknikprogrammet är de enda som har nått en etablering på 70 procent snabbare än 10 år.

Det säger en hel del om högskoleutbildningarnas kvalitet och effektivitet, men också att ambitionerna på de teoretiska gymnasieprogrammen behöver höjas. De högskoleförberedande programmen behöver helt enkelt bli mer högskoleförberedande för att bättre rusta eleverna för högre studier.

Det är också viktigt att studie- och yrkesvägledningen förbättras för att

eleverna ska ges bättre förutsättningar inför gymnasievalet.

Hur väl eleverna klarar sig i högre studier och på arbetsmarknaden bör ingå i skolornas kvalitetsredovisningar och tydligt och lättbegripligt redovisas för elever och föräldrar. På så sätt ökar både förutsättningarna för eleverna att göra medvetna och genomtänkta val och förutsättningarna för huvudmännen att utveckla och förbättra skolverksamheten. Hela gymnasieskolan måste präglas av hög kvalitet, god relevans och starka resultat.

Fakta. Gymnasieprogram

Så lång tid det tar innan 70 procent av eleverna från respektive program har fått jobb:

Energi 4 år

Fordon 4 år

Bygg 5 år

El 7 år

Industri 8 år

Omvårdnad 9 år

Teknik 9 år

Barn- och fritid 10 år

Handels- och administration 10 år

Hotell- och restaurang 10 år

Naturbruk 10 år

Naturvetenskapligt 10 år

Samhällsvetenskapligt 10 år

Estetiska programmet hamnar utanför denna listan då dess elever inte någon gång under de tio år som SCB följt avgångsklasserna från 2007 når upp till 70 procents etableringsgrad. Efter ett decennium var endast 57,9 procent av det estetiska programmets elever etablerade.

På Ekonomifakta finns fullständiga listor:

www.ekonomifakta.se/gymnasiepejl

Tobias Krantz, chef för utbildning, forskning och innovation, Svenskt näringsliv

Johan Olsson, utbildningspolitisk expert, Svenskt näringsliv

**Så respektlöst
och
onyanserat av
LO att kalla det
som enligt
svensk lag är
barnens rätt**

för att ”pådyvla en trosuppfatt- ning”.

MÅNDAG 13 JANUARI 2020

Ärkebiskop Antje Jackelén ryter ifrån på Twitter efter att LO på samma plattform uttalat sitt motstånd mot religiösa friskolor.

Amanda Lind: ”Idrotten har en hemläxa att göra”

MÅNDAG 13 JANUARI 2020

Svensk idrott har en rad tunga samhällsfrågor att hantera. Det som är viktigast för rörelsen själv att lösa är ojämlikheten, menar idrottsminister Amanda Lind.

– Det är alldeles för många barn som känner att de inte har en plats i idrottsrörelsen, säger hon.

Amanda Linds arbetsrum på kulturdepartementet går i milt ljusrosa och grått. Konsten på väggarna väljer statens kulturråd ut, hon får låna tavlorna som byts ut ibland. En sak har hon däremot satt upp själv på väggen, och det är en röd matchtröja från Luleå hockey som hänger bakom skrivbordet. Hon har särskilt goda minnen från SM-guldet 1996.

– En sak med Luleå hockey är att de jobbar så bra med jämställdhet. Man kan vara stolt som Lulebo, säger hon medan fotograf Eva Tedesjö tar bilder.

Miljöpartisten tillträdde som kultur- och demokratiminister när den nya regeringen bildades i januari förra året, och fick då också hand om idrottsfrågorna, som fram till dess legat under socialdepartementet. Den svenska modellen innebär att idrottsrörelsen, i form av

Riksidrottsförbundet (RF), är självständig, och får bidrag från staten för att sköta vissa uppdrag. Men rörelsen når inte alla. Forskningsprojektet Ung livsstil har sedan 1939 undersökt deltagandet i föreningsidrotten, det vill säga det som ryms inom Riksidrottsförbundet. I projektets rapport från 2019 konstateras att ojämlikheten utifrån socioekonomisk bakgrund har ökat i de flesta kommuner där upprepade studier genomförts.

– Den största utmaningen som idrottsrörelsen har i dag skulle jag säga är att nå alla barn. Alla barn ska ha en möjlighet att idrotta, både känna det, och ha en praktisk möjlighet att delta, säger Amanda Lind.

Riksidrottsförbundet får ett anslag på två miljarder om året från staten, vilket innebär att jämlikhet också ingår i uppdraget.

– Här har man en hemläxa att göra. Man har ett uppdrag och ett ansvar att försöka nå alla barn. Och det här är en av våra absolut största utmaningar. Det här blir en ohälsoklyfta, och det är en rättighetsfråga. Jag vet att idrottsrörelsen också har en medvetenhet om detta. Att se över hur man till exempel fördelar bidragen till olika idrotter, för att de ska främja både jämlikhet och jämställdhet, säger Amanda Lind.

– Sedan har jag ett ansvar att se vad vi från statens sida kan göra. Där har vi till exempel utökat antalet idrottstimmar i skolan.

Det finns också andra aspekter av frågan om barns rätt att idrotta, som bristen på hallar och planer i storstäderna. När nya bostäder byggs ritas inte alltid fritidsytor in.

– Staten har inte varit så aktiv i anläggningsfrågan hittills, eftersom det är ett kommunalt ansvar, men i somras kallade jag till mig representanter från idrottsrörelsen, från Sveriges Kommuner och Regioner och från andra aktörer för att diskutera både att från statens sida bli mer aktiv, men också ta ett samlat grepp kring detta, säger Amanda Lind.

En av frågorna som präglade idrottsåret 2019 var konflikten mellan fotbollen och polisen, där klubbar och supportrar ser myndighetens ändrade strategi mot pyroteknik som ett hot mot publiksporten, och RF-ordföranden Björn Erikssons oberoende i ämnet ifrågasattes.

Amanda Lind har mött representanter från fotbollen, forskningsorganisationen Enable Sverige och supporterunionen SFSU för att diskutera frågan, säger hon. Partikamrater till henne har lagt fram en

motion och klubbarnas intresseorganisation Sef tillsammans med SFSU bad regeringen att tillsätta en nationell samordnare.

– Det är ett intressant förslag. Vi har inte tagit ställning än till det. Det återstår att se om det är bästa vägen för att få till en dialog, säger ministern.

Inrikesminister Mikael Damberg följer polisens arbete. Men supporterskapet beskrivs också som en kultur, som kan tänkas särskilt beröra Amanda Linds övriga ministeransvar, kultur och demokrati.

Finns det en yttrandefrihetsaspekt av att polisen begränsar banderoller och tifon?

– Först vill jag säga att jag tycker det är helt fantastiskt med all den kreativitet som supportrarna visar upp, med tifon på läktarna, banderoller och ramsor, det är verkligen något som samlar ett stort

engagemang. Och med väldigt stor idériakedom och kreativitet. Men vilka metoder polisen använder och hur de jobbar med att uppfylla lagen, det är inte min uppgift som idrottsminister att recensera. Utan här måste polisen själv göra ett utvärderingsarbete för att se hur man kan göra för att uppnå en trygg läktarsituation, men också i nära dialog med både idrottsrörelsen och fotbollen. En fråga som svenska politiker har att ta ställning till just nu är de ökade krav på självständighet för antidopningsorganisationer som internationella byrån Wada ställer i sina nya regler, den så kallade världsantidopningskoden, som börjar gälla 2021.

Till skillnad från många andra länder har Sverige aldrig bildat en oberoende

antidopningsorganisation. Arbetet sköts i stället av RF.

Den nya formuleringen i Wadakoden, som Sverige förbundit sig att följa, är mer detaljerad än förut, men det är inte uppenbart huruvida den kräver en fristående organisation eller ej. RF utreder nu frågan tillsammans med regeringen. Men de har bara ett år på sig.

I december var Wadas generaldirektör Olivier Niggli i Stockholm, och träffade då Amanda Lind.

Finns det uppe på bordet att bilda en fristående antidopningsorganisation?

– Det är det som analyseras just nu. Det som är viktigt för mig är dels att vi måste ha en organisation som uppfyller kraven, men jag tycker också att det är viktigt att vi har en organisation som inger förtroende. Men vi får återkomma till det när vi har analyserat vilka olika vägar som finns i det

här. När jag talade med Olivier Niggli så uttryckte han ett förtroende för att Sverige kommer att kunna lösa det här.

Den första fråga som Amanda Lind fick ta tag i som ny minister var Sveriges OS-ansökan. Medan förhandlingarna pågick om att bilda en ny regering efter valet förra vintern var OS-kampanjerna från Sverige och Italien inne på slutspurten, utan att Svenska olympiska kommittén (SOK) hade fått besked om hur en svensk regering skulle ställa sig till ansökan, och till den säkerhetsgaranti som krävdes från staten. Samtidigt stöttade Italiens regering ansökan för Milan och Cortina. Det svenska alternativet var Stockholm/Åre, trots att Stockholms stad inte ville skriva under värdstadskontraktet.

Regeringen bestämde sig för att ställa sig bakom ansökan, men internationella

olympiska kommitténs (IOK) val föll på Italien.

– Jag tycker fortfarande att det hade varit väldigt bra för Sverige om vi hade fått OS. Jag har fortfarande en besvikelse med mig från omröstningen i Lausanne, säger Amanda Lind.

Varför tror du att det blev nej?

– Det finns olika spekulationer i det naturligtvis. Vi uppfyllde de formella kraven och det är viktigt för Sverige att det inte skulle finnas krav på ekonomiska garantier från staten för spelen, och det var också vad som sades. Sedan vet vi att Italien hade ett annat tänk kring den delen. Nu vet jag inte om det kanske påverkade i slutändan. Sedan hade vi en stark opinion bakom oss från Åre, Östersund, Jämtland. Inte lika starkt folkligt stöd från Stockholm. I vilken mån

det påverkade delegaterna låter jag vara osagt.

I år blir barnkonventionen lag, något som en del har menat får stora konsekvenser för idrottsrörelsen, men hur den påverkas är inte helt enkelt att veta.

Amanda Lind tycker att man ska se lagen som en möjlighet att ytterligare utveckla metoder för att se till att barn inte far illa i idrottsrörelsen.

Det är staten som är bunden enligt lag att följa barnkonventionen. I och med att Riksidrottsförbundet och dess föreningar agerar på uppdrag av stat och kommun, så kan krav ställas även på dem. Men kommer lagen att påverka sådant som akademier, tävlande i unga år och toppning av lag?

– Jag förstår att det blir en diskussion inom idrottsrörelsen, för det handlar om principen att alla barn ska ha det bra inom

idrotten. Samtidigt så är ju tävling och elitidrott också en del av idrottsrörelsen. Jag upplever inte att det finns några stora konflikter vad gäller det, eller att barnkonventionen skulle hindra en tävlingsverksamhet. Det är inte tanken bakom det här, utan syftet är att barn inte ska fara illa. Att barn inte ska bli utsatta, och också att barns röst ska höras, säger Amanda Lind.

Malena Johansson

malena.johansson@dn.se

Ledare: Dousas varning är värd att ta på allvar

TISDAG 14 JANUARI 2020

”Moderaterna och borgerligheten har suttit i knät på friskoleföretagen.” Det säger Moderata ungdomsförbundets ordförande Benjamin Dousa – och han har viktiga poänger i sin kritik (SvD 10/1). För bristerna är uppenbara, och det är dags att anhängare av det fria skolvalet börjar vårda reformerna.

En del skolor drar ner på undervisningstiden så att samma gymnasiekurs kan variera mellan 50 och 110 undervisningstimmar. När sådana kvalitetsbrister flerfaldigas och kan fortgå utan åtgärd handlar det om systemfel, särskilt i kombination med vinstuttag. Ett annat problem är betygsinflationen, där ett flertal studier pekat ut friskolor som de större syndarna i att ge högre betyg än motiverat.

Politiskt kan mycket göras.

Betygsinflationen kan motas med anonyma prov och genom att de nationella proven rättas av andra lärare. Skolpengens utformning kan korrigeras med villkor för exempelvis ett visst antal undervisningstimmar och lärartäthet. Skolor ska inspekteras och fusk beivras. Detta kan alltid göras bättre eftersom det aldrig kommer att bli perfekt.

Det måste också få konsekvenser att inte uppfylla kraven, och så blir det inte alltid i dag. Skolor med uppenbara och kända brister har tillåtits fortsätta under alldeles för lång tid.

Tydligare regler och krav kan förbättra situationen, men kan aldrig vara hela lösningen. Friskolebranschen behöver också tydligare markera mot avarter och missbruk. Det skulle gynna elever, skattebetalare och seriösa aktörer.

Friskolorna skiljer sig på så sätt inte från andra: de flesta affärsbranscher behöver emellanåt hantera att profilerade företag ger omotiverade bonusar och utbetalningar, uppvisar kvalitetsbrister eller avslöjas i korruptionsaffärer. Vad några gör stänker annars på alla andra. Av erfarenheterna från valfrihetssystemen kan vi lära att de tenderar att fungera bättre för mer standardiserad verksamhet,

som förskolor, men sämre ju fler olikheter och bedömningar som adderas.

Yrkesutbildningar på gymnasiet är, liksom försöken med lotsar och det uppdagade fusket inom LSS, exempel på att stor och ökad komplexitet är svårare att styra.

Vissa krav är nödvändiga, också till priset av ökad komplexitet, men det gäller långtifrån alla.

Det socialdemokratiska förslaget om vinstförbud var illa lämpat som lösning på skolans problem. De aktörer man försökte reglera bort hade i stor utsträckning kunnat anpassa sig, medan många mindre skolor av god kvalitet hade fått problem.

Benjamin Dousas förslag om att skolor ska söka tillstånd som de bara får för evidensbaserad pedagogik riskerar också att minska välbehövlig variation snarare än kvalitetsbrister. Hur ska man

exempelvis under ett sådant reglemente kunna pröva något nytt?

Ofta skylls problemen med friskolor på långtgående marknadsliberalism, men ett offentligt finansierat, offentligt reglerat och offentligt utvärderat system med inslag av privat drift är inte över sig marknadsliberalt. Tvärtom råder brist på den dynamik och utveckling som marknader tenderar att generera.

Långa köer till attraktiva skolor hämmar den konsumentmakt och kritiska insyn i driften som behövs för att kvalitetskrav ska kunna drivas från föräldrar och elever. Det är lätt att fastna i diskussioner om regleringar och förslag mot de sämsta skolorna. En minst lika viktig fråga är hur skolor med god kvalitet ska kunna expandera och sprida sin modell.

DN 14/1 2020

Slöjförbud möts av protester

TISDAG 14 JANUARI 2020

Beslutet att införa slöjförbud på Skurups förskolor och skolor har väckt starka reaktioner. I går samlades slöjbärare utanför kommunhuset för att protestera mot förbudet. Skurup.

Den 16 december röstade kommunfullmäktige i skånska Skurup ja till Sverigedemokraternas förslag om att införa slöjförbud för elever och personal i kommunens för- och grundskolor. Enligt motionen, som antogs med stöd av

moderaterna och lokala Skurupspartiet, ska det inte vara tillåtet att bära ”huvudduk, burka, niqab och andra klädesplagg som har som syfte att dölja elever och personal”.

Beslutet har fått skarp kritik, bland annat från föreningen Malmös unga muslimer. – Skurups kommun för en rasistisk ideologi som ruckar på demokratins grunder. Det kriminaliserar muslimska kvinnor och fråntar deras rättigheter. För oss är det självklart att agera i frågan, vi är ett stort kollektiv som vill stå upp för demokratin och rätten till ett identitetsuttryck, säger talespersonen Tasnim Raoof.

Nära tvåhundra personer slöt upp på måndagseftermiddagen när föreningen anordnade en manifestation med namnet ”Rätten till våra kroppar” utanför kommunhuset i Skurup.

Loubna Stensåker Göransson är moderat kommunfullmäktigeledamot och ordförande i skol- och utbildningsberedningen. Hon var en av dem som röstade för förslaget om slöjförbud – i strid mot kommunens tjänstemän som i ett tidigare tjänsteutlåtande framhåvt att ett förbud inte var möjligt.

– Barnens rätt är också rätten att vara fri från all religiös indoktrinering.

Jag tycker att skolan ska stå för jämställdhet, frihet och fritt och kritiskt tänkande. Det ska vara en frizon för både pojkar och flickor. Att acceptera slöja på flickor går emot det.

Kritiken om att beslutet skulle vara främlingsfientligt och rasistiskt förnekar hon, liksom att det skulle handla om att diskriminera muslimer som grupp.

Det är i dagsläget oklart hur många elever som berörs av förbudet. På Prästamosseskolan med sina omkring 630 elever bedömer rektor Mattias Liedholm att ett tiotal barn på mellan- och högstadiet berörs och omkring fem i personalen.

– Man hade kunnat diskutera religiösa symboler i barnverksamheter generellt, men det blir väldigt olyckligt när man tar beslut mot en specifik trosuppfattning så här, säger han.

Enligt Mattias Liedholm är beslutet i praktiken verkningslöst, han tänker inte agera mot personal eller elever som bär slöja och menar att det hela handlar om symbolpolitik, ett slag i luften.

– Politikerna är visserligen våra arbetsgivare och vi ska följa deras riktlinjer. Men de kan inte fatta beslut som går emot gällande lagstiftning.

Moderaternas partistyreelse beslutade i höstas att staten ska utreda om ett förbud är möjligt. Frågan splittrar moderaterna i Skåne. Tidigare har kommunstyrelsen i Staffanstorp beslutat att införa nolltolerans mot huvudduk för barn i förskola och skola upp till sjätte klass. I Malmö har moderatledaren Torbjörn Tegnhammar gått emot sitt eget parti i frågan. På Moderaternas partistämman i höstas sa han att ”De som vill komma åt förtrycket, de bör fokusera på något helt annat än att komma till den moderata partistämman och prata om slöjor”.

Hanna Grosshög
riksnatverket@dn.se

Rekorddåligt år för svensk film på bio

TISDAG 14 JANUARI 2020

Svensk film gick rekorddåligt på bio under 2019. Antalet biobesök för svensk film på bio har mer än halverats jämfört med 2014, visar en rapport framtagen av Svenska biograf-ägarförbundet.

Med ett nytt år kan det gamla summeras och det visar, som många befarat, rekordlåga besökssiffror för svensk film på bio. Svenska filmer har tappat ytterligare jämfört med 2018 och är nu nere på rekordlåga 13,2 procent av biopubliken,

visar en rapport av Svenska biografägarförbundet. Motsvarande siffra för 2018 var drygt 18,7 procent.

- Siffran för 2019 är den lägsta på decennier. Det går bättre för våra nordiska grannländer, men just Sverige har trendat nedåt i flera år nu. Det är oroväckande, säger Peter Fornstam, ordförande för Svenska biografägarförbundet.

Samtidigt slår bio internationellt sett rekord, med totala biljettintäkter på 42 miljarder dollar, motsvarande 400 miljarder svenska kronor, under 2019. Enligt rapporten går svenskar i ungefär samma utsträckning på bio – strax under 16 miljoner besök under 2019 – men man väljer i allt högre grad engelskspråkiga storfiler framför de svenska.

- Det vittnar om biografens starka ställning. Människor har uppenbarligen ett behov att umgås runt filmupplevelser, i

stället för att stänga in sig hemma ensam framför tv:n, säger Peter Fornstam.

Med de två svenska storfilmerna ”En del av mitt hjärta” och ”Sune – best man”, som båda hade premiär under julhelgen, hade branschen hoppats komma i kapp 2019 års dystra prognos. Nu står det klart att inte ens de ha lyckats kvala in på listan över de tio mest sedda filmerna. I stället domineras listan av Disneyproduktioner – sex av de tio mest sedda filmerna i Sverige är producerade av Disney. ”Lejonkungen” hamnar i topp på drygt 1,1 miljon biobesökare, följt av ”Avengers: Endgame” på drygt 770 000.

Flest biobesökare av de svenska filmerna hade ”Bamse och dunderklockan” med drygt 220 000 besökare, följt av ”Britt-Marie var här” (211 846) och ”Sune vs

Sune”, med premiär hösten 2018 (203 678).

– Vår analys av den kris vi befinner oss i är att man exkluderar branschens erfarenhet och kunskap. Man får inte glömma bort vilken makt Filminstitutet har i det här. Visst är det bra med genus- och mångfaldssatsningar, men om man som filmskapare blir mer mån om att fylla i stödblanketten rätt, än att göra filmer som når en publik, har vi ett problem. Det finns en tystnadskultur i branschen att diskutera det här, eftersom det då finns risk för att man kanske inte får sitt nödvändiga filmstöd, säger Peter Fornstam.

Kajsa Haidl

kajsa.haidl@dn.se

Svensk film satsar på att våga mer på vita duken

TISDAG 14 JANUARI 2020

En transpräst i Alingsås, en explosiv dykolycka i Norge, en psykos i Stockholm, en vårdnadstvist på Kanarieöarna och en udda catwalk i New York. Den svenska filmen dukar i vår upp ett brett anlagt smörgåsbord för vita duken.

– Jag ville göra för ”Lassemajä” vad Christopher Nolan gjorde för Batman. Vi

har tagit i som fan med de bästa i branschen, 30-mannaorkester och allt, sade regidebuterande Moa Gammel karskt när hon presenterade "Lassemaja – tågrånarens hemlighet" under filmbranschens terminsupprop på måndagen.

Hon var inte den enda som talade om vikten av att göra filmer som verkligen vågar inta bioduken när vårens femton svenska långfilmer presenterades på Filmhuset i Stockholm.

Johan Bogaeus, som skrivit manus till animerade "Pelle Svanslös", talade också om att "våga ta i och gör riktig biofilm" medan röstskådespelaren Christopher Wagelin beskrev sin elake Måns som "en Bondskurk fast entreprenör".

Joachim Hedén presenterade i sin tur vårens enda actionthriller "Breaking surface" (där Moa Gammel spelar huvudrollen) med en intensivt nervig och

stilfull trailer. Han sade att han hade känt ett sug från branschen och skådespelare om att göra spänningsfilm. Hans idé om bergsklättrare som förlorar sin utrustning omstöptes till ett intensivt "klockan tickar"-drama om två halvsystrar som ska vinterdyka i Norge och utsätts för livsfara. – Jag är skitdålig på att simma, jag är glad att jag överlevde över huvud taget, erkände Madeleine Martin, som spelar filmens andra syster, när teamet berättade om en hård inspelning i världens största vattentank i Belgien.

Vårens möjligen största publikdragare "Min pappa Marianne", vid sidan av familjefilmer som "Lassemaja..." och "Pelle Svanslös", tar också ut svängarna. Rolf Lassgård spelar präst som i mogen ålder plockar fram sin inre kvinna, Marianne. Hedda Stiernstedt från "Vår tid är nu", gör rollen som Mariannes vuxna dotter som

får svårt att acceptera den stora förändringen i familjen.

Även Amanda Kernell, som gjorde succé med "Sameblod", satsar på ett brett anlagt familjedrama som rör sig mellan ett iskylt vintervitt Jokkmokk och Teneriffas heta och karga natur. "Charter", som får prestigefull världspremiär på Sundancefestivalen i slutet av januari, kretsar ovanligt nog om en mor (norska Ane Dahl Torp) som förlorat vårdnaden om sina barn till fadern (Sverrir Gudnason) och mot alla regler tar med sig dem på charterresa utomlands.

Två av vårens mest personligt färgade filmer rör sig kring ohälsa, både fysisk och psykisk. Maria Bäcks "Psykos i Stockholm" är en självbiografisk skildring av en mor och dotter som gör en födelsedagsresa till Stockholm när mamman, spelad av Josefin Neldén (Maggan i "Vår tid är nu"),

insjuknar i en psykosjukdom och lämnar barnet att reda sig själv i den främmande staden.

Henrik Schyffert regidebuterar med genreöverskridande "Spring Uje, spring" som skildrar Doktor Kosmos-sångaren Uje Brandelius liv efter att han fått sin parkinson-diagnos. Filmen, där Brandelius och hans familj spelar sig själva, bygger på huvudpersonens egen scenföreställning, och blandar verklighet och dikt med popmusik. Schyffert drog ner skratt genom att berätta att Brandelius fyraåriga dotter hade smeknamnet Persbrandt under inspelningen för att hon "kom sent och hade mycket attityd".

Bland vårens dokumentärer märks "Scheme birds" av Ellinor Hallin och Ellen Fiske, den sistnämnda har inom kort trefaldig Guldbaggechans för sin förra film "Josefin och Florin". "Scheme birds"

kretsar kring en utsatt men kraftfull tonårstjej och utspelar sig i ett fattigt hörn av Skottland där skönhetstävlingar för duvor (!) är en stor grej. En återvändare i filmvärlden är Glada Hudik-teatern som tar plats i "Catwalk: Från Glada Hudik till New York". En dokumentär om att våga skina, även om man har en funktionsnedsättning.

Krisåret 2019 avslutade med lätt uppgång. Julfilmerna "Sune – best man" och Tomas Ledin-musikalen "En del av mitt hjärta" har redan setts av fler biobesökare än någon annan film under det gångna året. Om vårens filmer fortsätter att vända trenden och locka tillbaka publiken till svensk film återstår att se.

Helena Lindblad
helena.lindblad@dn.se

Svenska filmpremiärer våren 2020.

"Pelle Svanslös" (17/1). Animerad familjefilm med utgångspunkt i Gösta Knutsson älskade bokserie om Uppsalakatten utan svans.

"Catwalk: Från Glada Hudik till New York" (31/1). Dokumentär om funktionsnedsatta Emma Örtlund som drömmer om att bli modell.

"The average colour of the universe" (7/2). Experimentellt drama om sorg och om att söka tröst i naturen. Jennie Silfverhejm spelar huvudrollen.

"En vit, vit dag" (7/2). Isländskt drama om änkling som upptäcker hemligheter i den döda hustruns liv.

"Lassemajas detektivbyrå – Tågrånarnas hemlighet" (7/2). Familjefilm om barndetektiverna som utreder en mystisk tågrånarens eventuella skuld. Nils Kendle och Polly Stjärne spelar Lasse och Maja.

"Breaking surface" (14/2). Nervpirrande actiondrama om kvinnliga vinterdykare som tvingas kämpa för sin överlevnad.

"Min pappa Marianne" (21/2). Dramakomedi med transtema där Rolf Lassgård, Hedda Stiernstedt och Lena Endre syns på rollistan.

"Charter" (13/3). Familjedrama signerat Amanda Kernell om en bitter vårdnadstvist och rädslan att förlora sina barn.

"Kenta lever" (14/3). Dokumentär som breddar bilden av Kenta Gustafsson, känd från "Dom kallar oss mods"-trilogin.

"Spring Uje, spring" (20/3). Artisten Uje Brandelius berättar självbiografiskt om liv, sjukdom och musik. Regi av Henrik Schyffert.

"Scheme birds" (27/3). Dokumentär om en tonårsflicka i ett fattigt hörn av Skottland.

"Pool" (17/4). Per Hagman-filmatisering om en ung man som försörjs av en äldre kvinna på Rivieran.

"Psykos i Stockholm" (24/4). Självbiografiskt drama om psykisk ohälsa.

"Rymdresan" (10/6). Sci fi-äventyr i rymden där jorden hotas av en gigantisk asteroid. Robrt Gustafsson spelar kufisk raketkonstruktör

"– 121, The last story to be told" (10/6).

Musikvideoregissören Mikaedelica skapar en gränsöverskridande framtidsdystopi där livet på jorden kan uttraderas inom ett par timmar.

Här är orden som blockerar annonser på Youtube

ONSDAG 15 JANUARI 2020

**"Lesbians", "#metoo", "Palestine",
"Abortion". Det är ord som kan göra att
en Youtuber blir av med sina
annonspengar. Företagets annons-
placeringar styrs av en AI som har lärt
sig definiera "känsliga" ord – men
människorättsaktivister kan förlora sina
inkomster.**

Den 29 september 2019 publicerade Johan Haneklou, en 21-årig programmerare från Öland, ett öppet Exceldokument som på ytan verkar alldagligt. Det består av en lång lista av ord markerade med gul eller grön färg. Men dokumentet säger sig visa specifika ord som, om de nämns i en video, gör att youtubare blir av med sina annonsintäkter. Bland dem:

”Afghanistan”, ”Armenian genocide”, ”war crimes”, ”abortion”, ”women” och ”lesbians”.

Kan det stämma? Och hur hamnade vi här? För att förstå krävs en tillbakablick. Våren 2017 gjorde tidningarna The Times och Wall Street Journal en observation: Youtubes annonsplaceringar verkade helt oreglerade. Exempelen var inte nådiga. Ultranationalistiska National rebirth of Poland flankerades av reklam för brittiska BBC. Hatpredikanten Steven Anderson

delade skärm med sminkföretaget L’Oreal. Samtidigt publicerade Felix ”PewDiePie” Kjellberg – ett av Youtubes största ansikten utåt – en video innehållande en skylt med budskapet ”Död åt alla judar”. Avslöjandena gjorde att stora annonsörer som McDonald’s, Volkswagen, brittiska regeringen och Johnson & Johnson lämnade videoplattformen. Krisen växte hos Youtube och dess ägarbolag Google. I mars samma år kom deras respons: Annonsplaceringarna skulle grovstädas genom stenhårt tränade algoritmer. De nya robotarna skulle automatiskt identifiera hatiska och rasistiska videor redan i uppladdningsfasen och se till att de inte åtföljdes av annonser. Det inneboende dilemma i Googles affärsmodell – att tjäna annonspengar på ett publicerat material som är så stort att det svårligen låter sig kontrolleras –

verkade vara löst. Robotarna skulle göra jobbet.

Bland dem som skapar innehållet på Youtube var tongångarna mindre hoppfulla. Införandet av automatiskt reglerade annonsplaceringar inledde en process de kom att kalla ”adpocalypse” – annonsapokalypsen. Algoritmen visade sig nämligen vara trubbig. Kreatörer som följde reglerna för att tilldelas annonser blev av med dem ändå. Samtidigt bröt andra användare mot Youtubes övergripande policy – villkoren för att över huvud taget få publicera sig på plattformen – men lyckades hålla sig kvar. Resultatet blev fler kriser. I februari 2019, när det avslöjades att ett slags pedofil mjukporr spridit sig genom att användare i kommentarsfält pekat ut tidpunkter i till exempel i filmer från gymnastiktävlingar. Barnen befann sig där i poser som

uppfattades som sexuellt laddade. För varje kontrovers blev den trubbiga algoritmen än mer åtdragen. Kreatörer som inte hade med saken att göra – däribland den rumänska historieläraren Scott Allsop och människorättsorganisationen Southern poverty law center – blev av med annonser. En grupp hbtq-bloggare som upplevde sig diskriminerade av algoritmen stämde Google. Rättsfallet pågår just nu. Det är här Johan Haneklou, som vanligtvis går under användarnamnet Sealow, kommer in i bilden. Tillsammans med den amerikanska youtubaren Andrew Platt bestämde han sig för att ta reda på hur algoritmen faktiskt fungerar, eftersom Youtube tiger om saken. Genom empiriska tester har duon tagit fram en lista över vilka titlar som gör att videoskopare omedelbart blir av med annonser. Totalt

har de prövat knappt 17 000 ord (hämtade från "Oxford dictionary", "Urban dictionary" och populära sökresultat) genom att manuellt ladda upp videor med olika titlar och sedan automatisera processen.

Listan är öppen, publicerades i höstas och uppdateras löpande. Den är till största delen fylld av pornografibegrepp. Men mitt bland dem finns, när detta skrivs, helt andra ord. Som tidigare nämnts är det specifika platser: "Afghanistan", "Syria", "Palestine", "Ukraine". Det är historiska begrepp och skeenden: "Armenian genocide", "Gestapo", "holocaust", "Adolf Hitler". Det är privata och känsliga ämnen: "Anorexia nervosa", "autism", "cancer". Det är ord relaterade till hbtq-personers och kvinnors rättigheter: "Abortion", "women", "lesbians", "#metoo". Med mera.

När DN ringer upp Johan Haneklou säger han att Youtubes AI är dålig på att se kontext.

– Hbtq-begrepp, till exempel, används ofta i videor där det pratas om sex (som inte är tillåtet enligt Youtubes annonsregler, reds anm). Därför har algoritmen svårt att veta om ordet nämns i en sådan situation eller inte. Och om ett nytt homofobiskt terrordåd likt det i Orlando 2016 skulle inträffa så får algoritmen ännu mer problem.

Youtube har, enligt Haneklou, helt enkelt inte särskilt lätt att hantera den enorma mängd data de sitter på. Åtminstone inte så länge AI:n fungerar som den gör i dag.

– Den har svårt att särskilja en video av två polare som skämtar taskigt med varandra från en video där någon blir trakasserad. Skulle du säga att algoritmen i praktiken blir diskriminerande?

– Ja, absolut.

Listan är egentligen inte framtagen för att skapa opinion, utan för att hjälpa youtubare i vardagen. Johan Haneklou försörjer sig på att utforska plattformens algoritmer och sedan ge råd till stora videoskapare som MrBeast, Kwebbelkop och Chad Wild Clay. Han sitter därför i regelbundna möten med Youtube om hur de kan förenkla samarbetet med videoskapare.

Som bevis för listans trovärdighet – trots Haneklous egna ekonomiska intressen i att peka ut Youtubes problem – refererar han till att den är öppen och verifierbar, att forskningsmetoden redovisats offentligt och att människor som först varit kritiska till listan senare sagt offentligt att den verkar stämma, efter att ha testat själva. En som har mött annonsalgoritmens hårdtagning är den amerikanska

videojournalisten Ford Fischer. Han driver Youtubekanalen News2Share, där han publicerar videoklipp från demonstrationståg, kravaller och politiska presskonferenser. Hans metod går ut på att filma och publicera råmaterial utan egna kommentarer. Tanken är att på så vis öka förtroendet för journalistrollen i USA:s ideologiskt polariserade medie-klimat.

Han bevakar ofta kontroversiella ämnen, som protester för och emot Donald Trump, våldsamma möten mellan nazister och antifascister och klimatdemonstrationer. Men även mer traditionella politiska rörelser, som Bernie Sanders presidentvalskampanj och vanliga presskonferenser i Vita huset. Tidigare utgjorde reklamintäkter ungefär hälften av hans regelbundna inkomst. Nu, säger han, är de nere på noll.

– Jag håller med om att en del av de personer jag filmar skulle bryta mot Youtubes annonsregler om de stirrade in i sin webbkamera och pratade själva. Men i min mening är det något annat att rapportera om det som sker för att möjliggöra ansvarsutkrävande, säger han till DN.

Men det blir väl nästan samma sak när du inte sätter det som sägs i kontext, som en traditionell journalist hade gjort?

– Om Youtube tycker så hade en människa kunnat kontakta mig och säga det. Vi hade kunnat komma fram till en lösning, till exempel en ansvarsfriskrivning där det förklaras att videon är dokumentärt material framtaget för historieskrivning, inte ett erkännande av budskapet som förs fram. Jag skulle sätta dit en sådan om jag visste att det hjälpte.

Algoritmens annonsbeslut kan överklagas. Kreatörer som blivit av med alla annonser i ett slag behöver vänta 30 dagar innan de kan göra det. Fischer har överklagat, men väntar fortfarande på svar.

– Youtube verkar hoppas att man ska gå igenom sin kanal, gissa vilket material de har problem med och ta bort det innan man ansöker om att få annonser igen. Men jag tänker inte radera videor relaterade till Palestina eller hbtq-frågor, eller min dokumentation av den amerikanska rasismen. Det vore att försöka sanera verkliga problem. Youtube förnekar läget som världen befinner sig i. Det är ett samhällsfarligt beteende.

Just avsaknaden av mänskliga kontaktpersoner och tydliga besked är något som fler videoskapare upplever som ett problem. Det har lett till att Youtubers Union, ett slags informellt fackförbund,

bildats. De organiserar sig genom en Facebookgrupp som i skrivande stund har 26 000 medlemmar. Med hjälp av det tyska storfacket IG Metall driver de sex krav grundade i behovet av transparens, kontaktpersoner och rättvis tvistelösning.

– När Youtube introducerade annonsalgoritmen våren 2017 föll många inkomster ordentligt. Personligen tappade jag 80 procent. Karriärer blev förstörda utan någon förhandsinformation, förklaringar eller förhandlingar. Det är djupt orättvist, och en uppenbar situation där det krävs ett fackförbund, säger Jörg Sprave, ledare för Youtubers Union och till vardags videorecensent av avancerade slangbellor.

Efter hot om att stämma Google för GDPR-brott lyckades gruppen tvinga till sig en förhandling. Men i sista stund fick

de veta att varken Jörg Sprave eller någon annan videoskapare var bjuden.

– De ville bara prata med folk som inte vet något om Youtubes ekosystem. Därför valde Youtubers Union att inte delta. Det var uppenbart att Google inte var öppna för någon form av förhandling.

Nu har gruppen gått vidare med den juridiska processen och driver samtidigt mer direkta kampanjer. Bland annat har medlemmarna skickat tre tusen fysiska brev direkt till Youtubes huvudkontor i San Bruno i Kalifornien.

– Youtube är inte längre en plattform, utan en publicist. Men de vägrar ta det ansvar som krävs av en publicist, säger Sprave. Joakim Larsson, kommunikationschef för Google i Sverige och Finland, svarar på DN:s frågor med ett generellt uttalande via mejl. Han kommenterar inte huruvida Johan Haneklous ordlista stämmer, men

skriver: "När vi utvärderar innehåll på Youtube för att se till att det följer våra annonsriktlinjer så använder vi maskininlärning, och ibland gör vårt system helt enkelt fel. Därför har vi uppmuntrat kreatörer som har drabbats att överklaga."

Han skriver vidare: "Att stödja kreatörer är A och O för oss, och det är därför som majoriteten av annonsintäkterna också går till dem. Vi måste samtidigt se till att användare på Youtube känner sig säkra och att annonsörer kan lita på att Youtube är säkert för deras varumärken."

Slutligen svarar han, om det uteblivna mötet med Youtubers Union:

"Fackförbunden Ver.di, DGB och IG Metall var inbjudna. Under mötet förklarade vi i detalj vad Youtube gör när det gäller transparens och stöd till kreatörer."

Noa Söderberg

noa.soderberg@dn.se

”Jag har fått sparken från kulturredaktionen”

ONSDAG 15 JANUARI 2020

Aftonbladets biträdande kulturchef Martin Aagård kommer inte att fortsätta sin tjänst på kulturredaktionen. Det uppger han själv för DN medan den tillträdande kulturchefen Karin Pettersson inte vill kommentera uppgifterna.

På måndag tillträder Karin Pettersson som ny kulturchef efter att den tidigare

kulturchefen Åsa Linderborg slutade i somras. Nu framkommer att biträdande kulturchef Martin Aagård, som under den chefslösa tiden har varit tillförordnad kulturchef, inte får behålla sin tjänst. Det uppger Martin Aagård själv för DN.

– Jag har inte fått sparken från Aftonbladet, men jag har fått sparken från kulturredaktionen. Vad jag kommer att jobba med framöver är inte bestämt än. Vad är skälet till att du inte får jobba kvar på kulturredaktionen?

– Karin Pettersson ville rekrytera en ny biträdande kulturchef. Hon tycker att redaktionen är för homogen och har jobbat ihop för länge. Hon vill rekrytera en yngre person med ett annat nätverk, och hon tycker att hennes och min profil är alldeles för lika varandra. Det är vad hon har sagt till mig, säger Martin Aagård.

Martin Aagård fick beskedet förra fredagen. I eftermiddag ska han träffa chefredaktören Lena K Samuelsson för att eventuellt få besked om sin framtid på tidningen.

Karin Pettersson vill inte kommentera uppgifterna om att Martin Aagård tvingas sluta.

– Jag har ingen kommentar till det, jag börjar på måndag, säger Karin Pettersson till DN.

Stämmer det inte att du i samtal med Martin Aagård har gett honom detta besked?

– Jag håller på att fundera över hur redaktionen ska fungera och vem som ska göra vad.

Kan Martin Aagård alltså få fortsätta som biträdande kulturchef?

– Vi är inte klara med det än.

Karin Pettersson har tidigare varit politisk chefredaktör Aftonbladet. Innan Karin Pettersson rekryterades till Aftonbladet var hon med och grundade tidskriften Fokus, där hon arbetade som chefredaktör. 2009–2010 var hon kommunikationschef på Socialdemokraterna.

Martin Aagård har tidigare varit redaktör för Under strecket i SvD, kulturredaktör på Arbetarbladet och Dalarnas Tidningar samt chefredaktör för Konstnären. Han har också skrivit boken ”Popkulturens död” (tillsammans med Natalia Kazmierska) och är medlem i popbandet Doktor Kosmos.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

Hon är Antti det mesta

ONSDAG 15 JANUARI 2020

Vart tog det normala Sverige vägen? frågar sig Gerda Antti i en tankebok som pendlar mellan livet, döden och en ofta provokativ attack mot samtiden i stort och smått. Jonas Thente noterar att gammal är äldst.

Gerda Antti

”Här i världen”

Albert Bonniers förlag, 200 sidor

Det är svårt att säga exakt när en författare får rätten att betitlas ”livsklok”, men jag tror det brukar inträffa efter 75. Gerda Antti är 90 och har alltså kallats livsklok i många år nu. Hennes nya bok är den nittonde sedan debuten 1961 och hon

fortsätter, fast förankrad i den lilla orten Kisa i Östergötland, att leva här i världen med allt vad det innebär.

Hennes omgivning tycks bli allt dummare och hon grumsar förtjust över egennyttiga politiker och annat förfall i samhället. De förmildrande omständigheterna är djur och natur. Människor? På sin höjd uthärdliga. Utan tvekan lämnar hon ut sina middagssällskap och bekanta ty är man livsklok så får man göra så. Och vad spelar det förresten för roll när man rimligen inte har så långt kvar? Med ålderdomen som frikort och en pigg blick klampar hon omkring i den fånigt föränderliga mänskliga gemenskapen. Ibland är Antti bistert rolig och sardoniskt knorrande. Tjurigast är hon mot den moderna könspolitiken och feminismen, som bland annat har dragit undan mattan för ”karlarna” och får dem att dra sig

undan och sitta tysta för att inte förhäva sig. Hon kan skriva: "Att inte låta sig begränsas av sitt kön, det kan man höra och läsa om inte så sällan. Men det gäller då alltid bara det kvinnliga könet. Innebär tydligen att ska en kvinna bli berikad ska hon också vara som en karl."

Själv objektifierar hon gladeligen både karlar och yngre kvinnor. Hon kan slicka sig om munnen när hon ser en yngre karl med bart och hårigt bröst, för att sedan halvt reta ihjäl sig på kvinnor som försöker se yngre ut genom att ha långt hår. Det är den ena livspolen: glädjen, lusten, stridlystenheten och en vacker kvällshimmel. Den andra har förstås med döden att göra, för den är på väg, och den kan komma som en befriare eller som ett förargligt slut, beroende på Anttis dagsform.

Det blir en del om döden i "Här i världen". Den finns där, närvarande mellan raderna men ibland rätt upp och ned. Som när hon beskriver hur hon under promenaden konfronteras med ett par snabbkörande bilar och nästan önskar att de skulle köra på henne. "Så jag blev kvitt livet."

Andra gånger kan hon ligga i sängen och spela upp sin dödsfilm. Då ser hon helt osentimentalt de efterlevande som städar i garderoberna och pratar om hur hon verkade vara nöjd med livet fast rejält snål ibland och jobbig med politikpratandet. Och så är det det där med att hon kunde gäspa i smyg när hon blev hembjuden för att hon verkade vara ensam.

Hon kilar in små aforismer här och där i texten. Aforismen är ju den litterära form som föredras av den som anser sig vara visare än andra. I Anttis tappning blir det stundtals ganska platt, men ibland blir det

personligt och riktigt bra: ”Lära gamla hundar sitta? Varför det? Låt gamla hundar sitta som de vill!” Här inser läsaren att det är ett kort manifest. Inga spolingar ska komma med koppel och försöka pådyvla Gerda Antti dumheter som politisk korrekthet och symbolpolitik. Många stycken i boken rimmar väl med den vida spridda uppfattningen om att något har gått förlorat i Sverige. Det riktiga Sverige, LO-Sverige. Hon läser om giriga direktörer och deras årslöner och frågar sig ”vart det socialdemokratiska och det demokratiska, det folkliga tänkesättet har tagit vägen, ja vart har det normala svenska tänkesättet tagit vägen”. Det finns alltså en normalitet, numera försvunnen. Men ”det får man inte tala om”, skriver hon. Säger man någonting negativt om vårt land så kallas man populist; ja närapå nazist, konstaterar hon. Man känner igen

den sortens formuleringar. Likaså resonemangen om att korset har försvunnit och att vi inte längre talar om andlighet och religion, förutom när det gäller islam och bidrag till att bygga moskéer förstås. Hon undrar ”vart svenska Gud tog vägen”. Sammantagna blir resonemangen på samma gång åldersspecifika och tidstypiska. Alla har vi rätt att tycka att det var bättre förr, när man var ung och vacker och aktiv och inte gick och önskade att någon skulle köra ihjäl en. Vi har alla rätt att bli på det viset. Men Gerda Antti förkroppsligar också tydligt den politiska reaktion mot samtiden som man just brukar förknippa med äldre människor på landsbygden, om än inte så ofta med uppburna författare. Något har gått förlorat och i det nollsummespel man i hastigheten

förenklar samhället till innebär det ju att något annat har vunnit. Antti försöker identifiera detta triumferande andra men blir på sitt särskilda sätt väldigt svepande. Hon jabbar än hit, än dit, och fnyser åt det som för tillfället finns i synfältet.

Någon syntes av de disparata tankarna bör man inte leta efter i denna bok. Den som vill bli stött och kränkt av Gerda Anttis utfall bevisar bara somliga av hennes poänger. Själv har hon frikort och *måste ingenting*. När allt kommer omkring finns alltid en vacker morgon efter en god natts sömn utan smärtor, med kaffekoppen och ljudet av postbilen på väg i fjärran.

Jonas Thente

jonas.thente@dn.se

Film ska ses på bio och mat intas på annan plats

TORSDAG 16 JANUARI 2020

Biografkultur.

Trots en hel del lockande filmer är det numera lätt att avstå från biografbesök. Ätandet och drickandet stör koncentrationen. Gjorde nyligen ett försök eftersom jag verkligen ville se en film. Allt verkade lugnt till tio minuter efter att filmen rullat igång. Då intogs de närmaste

platserna av ett par som uppenbarligen hade planerat inta sin middag på biografen.

Försökte lite stillsamt göra dem uppmärksammade på det olämpliga med smaskandet, men responsen var obefintlig och störandet pågick till filmens slut. Kvar fanns då sopor som kunde fylla en Ica-plastpåse.

Film ska ses på biografer, medan måltider ska avnjutas hemma eller på restaurang, såvida inte biografen är specialbyggd för intag av enklare förtäring med bord och avgränsande soffor.

Kjell-Erik Selin, Stockholm

Surrealistiska strömningar på Stockholms gallerier

TORSDAG 16 JANUARI 2020

Vårsäsongen har startat på Stockholms gallerier. Birgitta Rubin har sett flera - fängslande utställningar med drömska, surrealistiska stämningar.

Gallerierna brukar öppna säsongen med säkra kort – och denna vår inleds med ett helt knippe starka utställningar, där en drömlig, surrealistisk ton går igen. Fokus och format skiftar dock, allra mest hos den

internationellt kände konstnären Sigurður Guðmundsson.

I utställningen "Skulpturala poem" på Galleri Andersson/Sandström har islänningen samlat verk från de senaste två decennierna, samma tid som han bott i Kina. Det är allt ifrån fotografi, video och textverk till skulptur och

installation. Sigurður Guðmundsson anslöt sig på 60-talet till den i dubbel mening gränsöverskridande Fluxus-rörelsen. Men oavsett uttrycksform har hans visuella poem alltid en särskild skruv, som ofta är surrealistisk eller dadaistisk och nästan alltid humoristisk.

Här fångas jag först av hans till synes klassiskt sköna stenskulpturer – men vars former visar sig vara hämtade från olika chokladpraliner, hejdlöst uppförstorade. Som många islänningar har Sigurður Guðmundsson ett nära förhållande till

naturen. Här finns flera verk med kopplingar till havslandskap, som i den poetiska videoloopen där en mansfigur drar ett dragspel över en strand och spåren suddas ut av vågornas svall.

Mitt favoritverk är den absurdistiska videon "Head & cauliflower", där den flintskallige konstnären sitter med ett blomkålshuvud framför sig. Utan en min smeker han den hjärnlika grönsaken, omväxlande med erotiska zoner på sitt eget huvud.

Sigurður Guðmundssons konst är särdeles öppen för tolkningar, med sin underfundighet och sina ambivalenta känslöstämningar. Denna helgjutna utställning har dock ett tveksamt inslag; gruppnotet med åtta nakna kinesiska kvinnor som blåser såpbubblor. Vålvilligt tolkad är "Playing nudes" en kommentar till konsthistoriens alla passiva kvinnliga

nakenmodeller. Här är de aktiva och leklystna, välbetalda dessutom, enligt konstnären. Ur ett genusperspektiv är det dock tröttsamt schablonmässigt att samtliga manliga modeller på utställningen är påklädda och nästan alla kvinnor avklädda. Men väljer man i stället en mer filosofisk ingång så kan de sköra, skimrande såpbubblorna ses som en vacker metafor för livets förgänglighet. På Galerie Nordenhake i samma kvarter har Ryan Mrozowski byggt upp en laddad, surrealistisk atmosfär i det udda videoverket "Palimpsest", en bearbetning av en scen i kultskräckfilmen "Night of the living dead".

Här har den rollfigur som smyger runt i en bondgård trollats bort och tomrummet fyllts av samma scen, men spelad baklänges. Ren magi uppstår – den spöklika skepnaden slår knut på sig själv

och passerar igenom sin egen siluett, i en drömsk evighetsloop.

På Berg gallery, runt hörnet på - Hudiksvallsgatan, har Hilda Hellström materialiserat sina högst personliga drömbilder, barndomsminnen och framtidsutsikter – det senare med hjälp av en sierska!

Hellströms utställning "Perceived memory, Projected future" är ett slags intuitiv djupforskning i olika minnesprocesser och psykologiska projiceringar, där hantverksmässiga transformationer från ett material till ett annat ingår i processen. Slutresultatet är både gåtfulla och gripande skulpturer i allt från jesmonite och glas, till trä, sten och silikon.

Hellströms mest spektakulära verk är den skickligt skulpterade reliefen "Ålakra och gale", ett traumatiskt

andrahandsminne av två fåglar som sliter i var sin ände av en ål, halvvägs ner i bådas strupar. Och den lavendelblå reliefen "Nattbesök" är en närmast arkaisk drömbild, där en kvinnogestalt får vatten hållt över ryggtavlan – med såväl njutning som rysningar som möjlig respons. Den allra starkaste drömlika stämningen finns i Lovisa Ringborgs utställning "Skuggrummet" på Cecilia Hillström Gallery, två trappor upp på Hudiksvallsgatan. Precis som i Hellströms utställning finns här en portal, en symbolisk öppning mot framtiden eller andra medvetandeplan. Ringborg har gjort sig ett namn med sina surrealistiska skulpturer och fotografier, iscensatta och digitalt manipulerade. Nu visar hon för första gången även analoga, svartvita silvergelatinprintar.

I jämförelse med tidigare verk är det barocka, stundtals mystisk-religiösa draget nedtonat och uttrycket nu mer avskalat. Denna koncentration har Ringborg vunnit på – några av hennes senaste bilder lär jag aldrig glömma. Däribland "Sleepwalker" med en sömngångare i vit sidenpyjamas, stående på gränsen mellan ett faktiskt och ett återspeglat "rum", där ena handen endast syns som en reflektion. "The other hand" är än mer tvetydig. Här sitter i stället en svartklädd gestalt vid ett bord, avskuren vid bålen och med framsträckta händerna, varav den högra är avkapad. Ett straff? Eller den skapande handen, som lever sitt eget liv? Den finlemmade handen är för övrigt även skulpterad i lenslipat trä, upphöjd som en relik på en piedestal, intill paret avhuggna fötter på golvet. Tittar man närmare så är det fullt av dem i Ringborgs färgbilder,

inlemmade i hennes återkommande kaskaderna av veckade tyger. I det nya, svartvita fotot "Lucid cave" syns endast sjuk av stoff, formade som en grotta och med en mandorlaformad ljusöppning. Man sugas in i den bländande tunneln, precis som i utställningens enda videoverk "Liquid moon". Det är en rund projektion med ett amorft, hypnotiskt bildflöde, förstärkt av ljudlandskapet. Härifrån glider man lätt över i Petra Lindholms film "Bystanders", nyckelverket i hennes utställning "Fever" på Galleri Magnus Karlsson i Konstakademiens hus. Även här finns ett suggestivt, abstraherat flöde av rörliga bilder och ljudspår, som Lindholm komponerat av inspelat atmosfäriskt brus, samplingar och egna sånger. Men i denna drömska filmloop är det solen som stiger upp och naturen en

virvlande, febrig fond – med klimatkrisen som en symbolisk underström.

Stillbilder ur filmen har hon sedan transformerat till textila assemblage, med tunna transparenta lager på lager och där spår efter mänsklig aktivitet skiner igenom – som i en palimpsest. "Book of changes" heter sviten, där titlar som "Mist", "Sky", "Water" och "Earth" ger jorden och kosmos huvudrollen. Var för sig kan de stiligt komponerade bilderna, i glödande orange och rött eller svalare blått och grönt, korrespondera med sinnestillstånd. Jordens tillstånd, liksom tillvarons ständiga rörelser och förändring, talas det om i utställningstexten. Möjligen kan man se den pågående nysurrealistiska strömningen som en flykt undan livets hårda verklighet. Men det är ju i svåra tider vi som mest behöver poesin och

drömmarna. Oavsett allt är det en rik konstnärlig källa att ösa ur.

Birgitta Rubin

birgitta.rubin@dn.se

Sigurður Guðmundsson: "Sculptural poems", Galleri Andersson/Sandström. Visas t o m 15/2.

Ryan Mrozowski: "Phantom limb", Galerie Nordenhake. Visas t o m 15/2.

Hilda Hellström: "Perceived memory, projected future", Berg gallery. Visas t o m 15/2.

Lovisa Ringborg: "Skuggrummet", Cecilia Hillström gallery. Visas t o m 15/2.

Petra Lindholm: "Fever", Galleri Magnus Karlsson. Visas t o m 8/2.

Intressanta vernissager 16 januari

Maria Miesenberger: "Unfold", Anna Bohman gallery, 16/1–16/2.

Ryan Mosley: "Verses in time", Larsen Warner, 16/1–15/2.

Jarl Ingvarsson: "Fabricae", Galerie Forsblom, 16/1-16/2.

Yngvild Saeter: "Butterfly house", Andréhn-Schiptjenko, 16/1-29/2.

Nya P3 får ökat fokus på nyheter och journalistik

TORSDAG 16 JANUARI 2020

Med nysatsningar på musik- och samhällsjournalistik ska P3 försöka bli en allålderskanal. En programledare från "P1 Morgon", fyra humorpoddar och en skräckserie ingår i kanalens nya giv.

Måndag den 20 januari nystartar P3 – med större plats för musik och journalistik.

– Vi kommer att ha ett ökat fokus på innehåll och framför allt kommer vi att bli en mer enhetlig kanal, så att lyssnaren kan känna igen sig närhelst den vill lyssna på P3. Sedan satsar vi mer på populärkultur och samhälls- och musikjournalistik, säger Caroline Poupon, kanalansvarig för P3, på en presskonferens i Radiohuset.

Med målgruppen 15–35 år har P3 varit den unga kanalen i Sveriges Radios utbud. Men nu ska kanalen försöka locka lyssnare i alla åldrar.

– Vi riktar oss till de lyssnare som vill lära sig saker men samtidigt har en förväntan om att bli underhållna. P3 ligger bakom några av Sveriges populäraste poddar – det är folkbildande poddar med mycket innehåll och mycket journalistik, säger Caroline Poupon.

Som DN tidigare har rapporterat kommer nästan alla program i P3 att läggas ner.

Redan då stod det emellertid klart att "Morgonpasset i P3" blir kvar i tablån, eftersom programmet anses ha ett starkt varumärke. Programledare våren 2020 blir Kodjo Akolor, David Druid, Marcus Berggren och nytilskottet Katherine Zimmerman, tidigare programledare i "P1 Morgon". Programmet kommer att få en ökad nyhetsprägel, med en förstärkt roll för "P3 Nyheter".

– Det är roligt att få ta klivet in i detta sammanhang. Jag tror att det blir jättestor skillnad. När jag är i "P1 Morgon" har jag kontroll på ett annat sätt än med David och Kodjo. Men det är också vad som gör det spännande, säger Katherine Zimmerman.

– Jag och Kodjo kommer att kämpa stenhårt för att inte smutsa ner Katherines rykte alltför mycket, säger David Druid.

På eftermiddagarna kommer Hanna Hellquist och Jörgen Lötgård att underhålla lyssnarna med intervjuer och samtidsspaningar. Även Hanna Hellquists tax Ines blir stamgäst i studion.

Den nya P3-tablån består av fyra större block som går in i varandra. På kvällarna blir kanalen mer musikorienterad, med olika genrer på olika dagar: dans och elektroniskt på måndagar, rock, metal och punk på tisdagar, hiphop, r'n'b och soul/afrobeat på onsdagar och pop och indie på torsdagar.

Bakgrunden till omstöpningsen av P3 är att den linjära lyssningen på kanalen har dalat stadigt sedan flera år.

– För en tid sedan märkte vi att en av våra kanaler, P3, tappade traditionella radiolyssnare. Samtidigt såg vi en stark ökning av lyssningen på kanalens poddar, som vi satsar vidare på, säger Cajsa

Lindberg, biträdande programdirektör och utbudsansvarig.

Fyra nya humorpoddar ska lanseras under 2020, varav en blir "Bokbussen" med William Spetz och Helena Lindegren.

– Det är en sorts fejkad mockumentär, där jag spelar en nyexaminerad journalist som drömmer om att bli utrikeskorrespondent men hamnar i Västerbottens inland, och får följa ett äkta par som driver en nedläggningshotad bokbuss, säger William Spetz.

Helena Lindegren, som gör den ena halvan av det äkta paret, spelar mot Sven Björklund, känd bland annat från P3-klassikern "Mammas nya kille" och humorgruppen Klungan.

– Det kommer att finnas en konflikt med glassbilen. Glassbilen börjar köra samma rutt som bokbussen och då har bokbussen inte en chans, säger Helena Lindegren.

P3:s dramatasatsning P3 Serie kommer under våren med en ny säsong:

"Exorcisten i Eksjö" av Ida Kjellin och Daniel Karlsson.

– Det är en renodlad skräckserie.

"Exorcisten i Eksjö" kommer ha formen av ett rättegångsdrama där en barnflicka står anklagad för att ha mördat en person, men allteftersom historien utvecklas inser man att det är mycket mörka krafter i görningen, säger Moa Gammel, ny konstnärlig utvecklingsansvarig på Sveriges Radio Drama.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

Fler programnyheter i SR.

"Samtal med Mühlrad i P2". Podd där tonsättaren Jacob Mühlrad möter musikutövare i o censurerade samtal. Släpps onsdagar med start 12/2.

"Bil i P4". Program om bilar med Kenneth Tonef och Bobbo Krull.

"Vetenskapspodden". Vetenskapspodd från P1 med vetenskapsjournalisten Lena Nordlund.

Ersätter "Vetenskapsradions veckomagasin".

"Fallet Kapten Klänning". Tredelad P3-dokumentär. Släpps i april.

Strömningssfusk kan förändra SR:s topplista

TORSDAG 16 JANUARI 2020

Problemet med köpta eller fejkade strömningar riskerar att påverka vilka låtar och artister som tar plats på - musikens topplistor. Nu kan det leda till att radioprogrammet "Digilistan i P3" görs om.

Efter DN:s artiklar om manipulation av strömningssiffror på musikplattformar som Spotify har frågan diskuterats intensivt i musikbranschen. Nu rapporterar Kulturnytt i P4 att programmet "Digilistan i P3", vars topplista bygger på konsumtionen genom

nedladdad och strömmad musik i Sverige, kan komma att göras om.

– Det är inte en fråga om att vi kommer att ta bort Digilistan, men däremot kanske vi gör om underlaget för vad listan bygger på för siffror, säger Anna Karin Larsson, musikansvarig på Sveriges Radio, och påpekar att det i grunden handlar om en förtroendefråga.

– Det är en överenskommelse mellan oss och Ifpi att vi ska ha det här som underlag. Det är självklart att vi behöver prata med dem och Spotify eftersom vi behöver förstå vad det är för siffror vi bygger våra program på.

Hugo Lindkvist

”Lär publiken att medierna inte speglar verkligheten”

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200118

Medierna speglar inte verkligheten – snarare är medierna verkligheten. Samtidigt som journalisterna har stenhårda krav att hålla publikens intresse uppe. Men medierna ska varken skön- eller svartmålas. I stället bör publiken rustas så att den lär sig att hantera det alltmer svåröverskådliga

medieflödet, skriver Staffan Dopping och Stig-Björn Ljunggren.

Världens medieföretag i allmänhet verkar under en kraftigt skärpt konkurrens från nya aktörer (inte bara från Facebook, Google och sociala medier) och upplever sig också häftigt ansatta av krafter som vill försvaga dem. Den allmänna diskussionen är på många sätt upptagen av talet om fake news, högerextrema grupperingar, "mainstream media" och trollfabriker. På håll kan det hela se ut som en besinningslös strid mellan mediernas argaste motståndare och medierna själva. I skuggan av dessa stridigheter vill vi närma oss kritiken och mediernas roll i samhällsmaskineriet från ett annat håll. Det finns ingen anledning att skönmåla journalisterna eller deras sätt att sköta sin roll, men svartmålning är lika meningslöst. I stället tror vi på

folkbildning; det är knappast så att samhället innehåller två grupper av medier: en där det bara sprids sanning och en annan grupp som står för allt ljugande. I själva verket är det alltid ett avstånd mellan mediernas verklighet och den verkliga verkligheten – det är en ofrånkomlig följd av den medielogik som inte går att "diskutera bort". Demokratin skulle fungera bättre om publiken blev medveten om mekanismerna som styr särskilt nyhetsjournalistiken. Medborgarna kan ta genomtänkt ställning i samhällsfrågor om de börjar agera som en god journalist bör göra: söker flera olika källor och perspektiv och sedan skapar sin egen bild av verkligheten. När en uppseendeväckande nyhet berättas första gången är det rimligt att läsarens hypotes

är: Det här är möjligen inte helt sant – vilket inte betyder att det måste vara lögn. Det faktum att mediebranschen har genomgått så omvälvande förändringar de senaste två–tre decennierna har av allt att döma fått många medieföreträdare att koppla en hårdnande kritik mot dem till företeelser som inte fanns förr. Om vi reser i tiden till 50-, 60-, 70- och 80-talen var papperstidningarna herrar på täppan, radio och tv var stenhårda monopol och inga världsomspännande företag kunde mumsa på annonskakan. En överväldigande del av befolkningen litade på det som sades i Aktuellt, Ekot eller Rapport, och dagstidningarna kunde leva gott på höga upplagor och god hushållstäckning. Några sociala medier med ilskna upprop, etiskt diskutabla uthängningar eller ”näthat” fanns inte. Överhuvudtaget gick det mesta lite

långsammare före internet. Det är kanske inte underligt att många chefredaktörer och reportrar ibland drömmer sig tillbaka till den tiden.

Varför tycks då allt fler läsare, lyssnare och tittare numera vara så missnöjda med det som journalisterna levererar till dem? Ja, det enkla svaret kan delas upp i två: a) möjligheterna att jämföra de stora mediernas bild med andras tolkningar och påståenden har ökat enormt som en följd av internet och sociala medier; b) det har blivit betydligt lättare att uttrycka och sprida sitt missnöje till omgivningen av precis samma skäl.

Vi skulle kunna säga att stora delar av allmänheten nu har fått upp ögonen för det som egentligen inte är något nytt, men vars konsekvenser sannolikt har blivit förstärkta av digitalisering, höjt tempo,

sociala mediers inflytande och ökad press på medieindustrins anställda. Medierna skildrar verkligheten på ett sätt som ska hålla vårt intresse uppe. De berättar "så det berör", för att citera Expressens nuvarande motto. Man tar ett fragment av verkligheten och gör en nyhet av det. Det som är nytt, hittills okänt och uppseendeväckande prioriteras framför analys. Situationen för medierna kan jämföras med den press som ligger på en person som ska hålla tal på en 50-årsfest. Det som sägs ska vara tillräckligt intressant för att sorlet ska tystna och uppmärksamheten riktas mot den som anser sig ha något att berätta. Och när sändaren har lyckats med det ska intresset helst hållas kvar en stund. Det här skapar vad vi kan kalla en "medieverklighet" som inte är samma som den "verkliga verkligheten". Och det är detta som varje

medborgare borde känna till och förstå. Sannolikt är det lättare att "medieträna publiken" än att försöka få medierna att producera ett annorlunda innehåll än de gör i dag.

Lösningen på problemet är alltså folkbildning. Mottagarna måste rustas för ett samhälle där den mediala logiken formar vårt sätt att förstå verkligheten. Det är rimligen en mer framkomlig väg än att försöka förändra reportrar och rubriksättare. Fokus ska vara att folk själva lär sig hantera ett medialt flöde som blir mer och mer överskådligt. Och för att förstå världen får vi inte läsa nyheterna som Gud läser Bibeln.

Vi vill också sätta fingret på en annan konsekvens av den mediala utvecklingen. Medierna söker efter uppseendeväckande nyheter och har en tuff attityd till makthavare i näringsliv och politik. Den

mediala logiken delar in dessa i två grupper: de som är avslöjade och de som ännu inte är avslöjade.

Följden är att medierna odlar en skeptisk attityd till alla slags etablerade maktstrukturer. Och nu har denna också kommit att drabba dem själva. Vi tror därför att den populistiska strömningen i vårt samhälle har fått näring av den mediala logikens utbredning och att de är ömsesidigt förstärkande. Medierna älskar att dela in sina berättelser i motsatsparet ”vanligt folk” och ”eliten”. Vid sidan om höger- och vänsterpopulism kan vi därför också tala om ”mediepopulism”.

Vi sammanfattar: Allt är inte nytt under solen. Medielogiken behåller sitt grepp över den som vill berätta något på samma sätt i dag som när kommunikationsutgångspunkten var stammens skickligaste berättare vid

lägerelden på kvällen. Oavsett hur utstuderad och pampig värdegrund dagens hypermoderna mediehus lyckas formulera kan de inte slingra sig ur den här situationen, och det är hög tid att allmänheten blir kvitt alla fantasier om att det skulle kunna vara på något annat sätt. – Det är medielogiken, dumbom!

Staffan Dopping, journalist och mångårig programledare i radio och tv
Stig-Björn Ljunggren, statsvetare och tillträdande politisk chefredaktör Sydöstran
Artikelförfattarna utkommer i slutet av månaden med boken ”Inte lögn, inte sant – medierna och verkligheten” (Fri Tanke förlag)

Finanskrisen var männens fel – får barnen lära sig i skolan

TISDAG 21 JANUARI 2020

Läroböcker i samhällskunskap förklarar grundläggande ekonomibegrepp för gymnasieelever. Dessvärre har de ofta fel.

Vårterminen har börjat och runt 350 000 gymnasieelever har återgått till skolbänken. Men vad får de lära sig? Jag

läste nyligen sex gymnasieläroböcker i samhällskunskap för att undersöka vad dessa skriver om det ämne jag själv ägnar mig åt: samhällsekonomi.

Det var oroande läsning.

Det är ingen enkel uppgift att pedagogiskt och korrekt förklara ekonomi för gymnasieungdomar. Ändå förvånades jag över hur ofta böckerna utelämnar det grundläggande för att i stället anlägga minst sagt oväntade perspektiv.

Studentlitteraturs bok ”Stringent 1b” går fel redan i introduktionen, där det påstås att ekonomi kallas den dystra vetenskapen för att behovet av pengar alltid tycks vara större än tillgången på pengar.

Ekonomi kallas förvisso den dystra vetenskapen, men skälet är att resurserna är begränsade. Pengar är inte en resurs utan ett verktyg för att fördela resurser. Det finns gott om exempel på att det har

skapats så mycket pengar att de blivit värdelösa. Detta är ingen liten detalj, att förstå skillnaden mellan pengar och resurser är avgörande för att förstå samhällsekonomin.

Bara några rader längre ned i introduktionen konstateras det: "Det finns olika tankar om hur samhällsekonomi ska skötas, men en sak verkar alla vara överens om – det ekonomiska kretsloppet måste snurra på. Om det stannar av skapas problem i alla dess delar. Det måste vara 'fart på kulorna'."

Jag är inte säker på vad boken försöker säga här. En snäll tolkning är att författarna försöker säga något om behovet av eller synen på ekonomisk tillväxt, men då går påståendet från att vara obegripligt till att vara fel i sak. Det finns ju numera strömningar som vill ha nedväxt i stället för tillväxt, andra som

menar att tillväxt i sig är relativt ointressant, och många som menar att det är en viss typ av tillväxt som skapar problem som exempelvis miljöförstöring och stress.

Dessa exempel är tyvärr illustrativa. Boken "Samhällskunskap 1" (även den från Studentlitteratur) innehåller bland annat flera underliga formuleringar om konkurrens.

"Perfekt konkurrens betyder att producenter och konsumenter 'tävlar' på lika villkor", påstår boken. Det är fel på ett intressant sätt: Vad är det producenter och konsumenter tävlar om? Även här antyder användandet av citattecknen att författarna inte är helnöjda med metaforen.

Några rader senare i samma bok förklaras innebörden av perfekt konkurrens igen, annorlunda men fel även denna gång:

”Perfekt konkurrens är en marknadsform där konsumenter och producenter kan påverka lika mycket.”

Korrekt förklarat är perfekt konkurrens en teoretisk marknadsform utan inträdesbarriärer och transaktionskostnader, där produkterna är identiska och företagen måste acceptera rådande marknadspris.

Den som förstår innebörden av perfekt konkurrens kan förstå varför många gillar marknadsekonomin (konkurrensen kan ge konsumenterna billiga produkter) och samtidigt förstå varför många ogillar densamma (företagen har alltid incitament att sätta konkurrensen ur spel för att öka sin vinst). Boken återger den korrekta definitionen i en faktaruta, men förklaringarna i texten skapar fler frågor än svar.

Ibland tenderar läroböckerna att börja analysen en bra bit från kärnfrågan, utan att först lära ut det basala. Det kanske tydligaste exemplet är när ”Stringent Samhällskunskap 2–3” (Studentlitteratur igen) i sitt första kapitel vill visa hur samma fenomen kan analyseras ur olika perspektiv, och tillämpar detta på finanskrisen. Det är en bra idé, som skulle kunna leda till att olika förklaringar till krisen kontrasteras mot varandra: Bankers riskabla utlåning, den amerikanska centralbankens låga räntor åren före krisen, det så kallade moral hazard-problem som uppstår när banker vet att de kommer att bli räddade om de hamnar i problem och de täta och kanske korrupta banden mellan USA:s finanssektor och den politiska sfären.

I stället är de perspektiv som anläggs på finanskrisen 2008 i tur och ordning

genusperspektiv, klassperspektiv och etnicitetsperspektiv.

Den första orsaken till finanskrisen som boken tar upp är att de flesta anställda på banker och börser är män, att manliga nationalekonomers forskningsresultat låg till grund för den ekonomiska politiken och att det huvudsakligen var män som spekulerade med andras pengar.

Långt senare i boken beskrivs den ekonomiska standardförklaringen i en kort faktaruta. Då är tyvärr idén om att analysera finanskrisen ur olika perspektiv försvunnen, och insikten att den förklaras på olika sätt även av ekonomer går förlorad.

Under min (subjektiva) genomläsning hittade jag tack och lov två böcker ("Reflex 123" och "Arena 123", båda från Gleerups förlag) som inte gjorde mig besviken.

Välskrivna böcker har en självklar plats i skolan. Men kvalitet främjas av granskning och det är sällsynt att läromedel granskas på kultursidor och i fackpress. Det skulle inte skada om det skedde oftare.

Andreas Bergh är välfärdsforskare vid Ekonomihögskolan i Lund och Institutet för näringslivsforskning, och fristående kolumnist i Dagens Nyheter.

Andreas Bergh